

Izješće o radu pravobraniteljice za djecu 2016.

Zagreb, ožujak 2017.

Ilustracija s plakata za izložbu radova učenika Škole za primijenjenu umjetnost iz Rijeke, „POZNAJEM I POŠTUJEM DJEČJA PRAVA“, Mala kuća dječjih prava, Zagreb, Teslina 10, 18. studenoga 2016. - 1. studenoga 2017.

Ilustracija na naslovnoj stranici:

Iz kalendara pravobraniteljice za djecu za 2017. godinu „Poznajem i poštujem dječja prava“, koji su osmislili i oblikovali učenici Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci. Autorica: učenica Sanja Predžić, mentorica: Laura Herceg, mag. educ. art.

Sadržaj

1 UVOD	6
2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	9
2.1 Osobna prava	11
2.1.1 Statusna prava	11
2.1.2 Pravo na privatnost	13
2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	16
2.1.3.1 Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje	24
2.1.3.2 Uzdržavanje	26
2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	29
2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji	30
2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	33
2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje	39
2.1.4.4 Nasilje putem interneta i mobitela	40
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice	43
2.3 Obrazovna prava	45
2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja	47
2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti	50
2.3.3 Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji	53
2.3.4 Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova	59
2.3.5 Suradnja s roditeljima i drugim tijelima i ustanovama	59
2.3.6 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju	60
2.4 Zdravstvena prava	67
2.5 Socijalna i ekonomska prava	72
2.5.1 Socijalna prava	74
2.5.2 Ekonomska prava	77
2.5.2.1 Pravo na primjeren životni standard	78
2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova	78
2.5.2.3 Zaštita imovinskih prava djeteta	81
2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje	84
2.6 Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport	86
2.6.1 Zaštita djece u sportu	88
2.7 Pravosudno zaštitna prava	92
2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka	93
2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	95
2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom	97
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje	100
2.8.1 Prometna sigurnost djece	101
2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama	102
2.8.3 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo	103
2.8.4 Nestala djeca	104

2.9 Diskriminacija	105
2.10 Ostala prava i nenadležnost	109

3 MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) - DJEČJE SUDJELOVANJE 110

4 IZDOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE 114

(Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece)

4.1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina	114
4.2 Prava djece s problemima u ponašanju	118
4.3 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru	122
4.4 Godišnja konferencija mreže <i>Children of Prisoners Europe</i> - COPE	127
4.5 Mediji i zaštita dječjih prava	130
4.6 Djeca u pokretu	139
4.7 Diseminacija međunarodnih dokumenata o pravima djece	140
4.7.1 Strategija Vijeća Europe i za prava djeteta (2016.- 2021.)	140
4.7.2 Opći komentar br. 19 (2016.) o izdavanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava	141
4.8 Udruge i zaštita dječjih prava - prijedlozi poboljšanja	142

5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU 145

5.1 Obrazovanje	145
5.2 Zaštita ranjivih skupina djece	149
5.3 Pravosudna zaštita	152
5.4 Zdravlje	154
5.5 Imovinska prava djece	156
5.6 Mediji i oglašavanje	157
5.7 Zaštita od nasilja	159
5.8 Obiteljsko pravna zaštita	159
5.9 Sudjelovanje djece (participacija)	160
5.10 Sigurnost djece	161
5.11 Slobodno vrijeme	161

6 NORMATIVNE AKTIVNOSTI 162

6.1 Strateški dokumenti	162
6.2 Obiteljsko pravna zaštita	162
6.3 Statusna prava	164
6.4 Pravosudna zaštita	165
6.5 Zaštita ranjivih skupina djece	165
6.6 Mediji i oglašavanje	166
6.7 Zaštita od nasilja	166

7. ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI 168

7.1 Istraživanje o pomoćnicima u nastavi/komunikacijskim posrednicima	168
7.2. Istraživanje o djeci i mladima na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu i centrima za pružanje usluga u zajednici	171

8. OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA	179
8.1 Ustanove socijalne skrbi	179
8.2 Sklonište za žrtve nasilja	182
8.3 Centar za posebno skrbništvo	182
8.4 Centri za socijalnu skrb, udomiteljske obitelji i udruga udomitelja za djecu	182
8.5 Prihvatilišta za tražitelje azila i prihvatni centar za migrante	183
8.6 Odgojno-obrazovne ustanove	185
8.7 Zdravstvene ustanove	190
8.8 Kaznene i policijske ustanove	191
8.9 Druga mjesta	194
9. OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE ZA ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA DJECE	195
9.1 Stručni skupovi i zbivanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice.....	195
9.2 Izdavački projekti	198
9.3 Izlaganja na stručnim skupovima	200
9.4 Objavljeni tekstovi	203
9.5 Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama	204
10. SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM	207
11. MEĐUNARODNA SURADNJA	214
11.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama	214
11.2 Bilateralna suradnja	217
11.3 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima	217
12. OSTALE AKTIVNOSTI REGIONALNIH I SREDIŠNJEG UREDA	223
12.1 Ured u Osijeku	223
12.2 Ured u Rijeci	225
12.3 Ured u Splitu	228
12.4 Središnji ured u Zagrebu	230
13. USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE	233
13.1 Ustroj	233
13.2 Financijsko poslovanje	234
14. ZAKLJUČAK	238
15. LEGENDA	236
PRILOG:	
MMS Strategija protiv vršnjačkoga nasilja „Stop tišini koja boli!“	240

Pravobraniteljica za djecu Izvješće o radu za 2016. godinu podnosi temeljem članka 18. Zakona o pravobranitelju za djecu. Izvješće prikazuje rad i aktivnosti pravobraniteljice te iznosi i analizira podatke o prijavljenim povredama dječjih prava tijekom protekle godine. U užem smislu riječ je, dakle, o izvješću o radu pravobraniteljice. No, kao i proteklih godina, u opsežnom tekstu izvješće predstavlja neusporedivo više od sadržaja koji se uobičajeno podrazumijeva pod pojmom „izvješća o radu“ koje je pravobraniteljica dužna izraditi temeljem zakona. Ono je, naime, kombinacija izvješća o radu u užem smislu, kao i izvješća o stanju prava djece u Republici Hrvatskoj.

Dio izvješća koji se odnosi na stanje dječjih prava u RH rezultat je sinteze podataka dobivenih primarno iz prijava povreda prava pravobraniteljici za djecu, ali i podataka drugih institucija i subjekata te neposrednih saznanja stečenih u obilascima i kontaktima s djecom i odraslima. Pravobraniteljica informacije o stanju i razvoju dječjih prava u svijetu, primarno u Europi što je relevantno i za praćenje u Republici Hrvatskoj, dobiva i kroz članstvo i aktivno sudjelovanje u međunarodnim udruženjima: Europskoj mreži pravobranitelja za djecu - ENOC, Mreži pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe - CRONSEE te mrežama Eurochild i COPE, kao i kroz suradnju s drugim tijelima za zaštitu ljudskih prava i prava djece, poput UN-ovog Odbora za prava djeteta, Vijeća Europe, Europske komisije i Europskog parlamenta. Velika nam je potpora i stalna, vrlo kvalitetna suradnja s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, kao i mnogim organizacijama civilnog društva, od kojih dobivamo vrijedne informacije o stanju prava djece i poteškoćama „na terenu“.

Način izrade i prikaz podataka slijede metodologiju koja je korištena i proteklih godina. U tekstu se koriste akronimi i kratice objašnjene u legendi na kraju izvješća. Radi lakše čitljivosti riječi i izrazi u tekstu podjednako se odnose i na ženski i na muški spol. Krajem 2016. promijenili su se nazivi nekih ministarstava pa u ovom Izvješću koristimo i stare i nove nazive.

Tijekom 2016. razmatrano je ukupno 1876 pojedinačnih povreda prava djece, a u taj broj su uključeni i slučajevi iz prethodnih godina. U 2016. zaprimljeno je 1558 novih prijava povreda prava djece, što je nešto više nego u prethodnoj godini, a postupalo se i u 318 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina. Preneseni predmeti odraz su, primarno, specifičnosti rada institucije pravobranitelja za djecu koji pojedine slučajeve prati kroz dulje razdoblje. Naime, specifičnost i složenost potrebe zaštite prava pojedine djece često traje cijelo vrijeme njihova djetinjstva, sve do punoljetnosti. Također, prilika je to za praćenje rada institucija sustava kroz dulje vrijeme i njihove sposobnosti da odgovore na zahtjevne zadaće, kao i za ocjenu pravobraniteljice o tendencijama rada institucija i zaštite prava djece.

Pojedinačne prijave, slično kao i dosadašnjih godina, najviše su se odnosile na probleme u ostvarivanju roditeljske skrbi (343), zatim na povrede obrazovnih prava (296), na zaštitu djece od nasilja i zane-marivanja (272) te na zdravstvena prava (161). Osim u slučajevima pojedinačnih povreda prava pravobraniteljica je u 2016. godini postupala i u 956 općih inicijativa za zaštitu prava djece i drugim aktivnostima. Cijelo izvješće, kao i njegov sažetak, dostupno je na web stranici www.dijete.hr u rubrici Izvješća o radu Pravobranitelja za djecu.

Izvještajno razdoblje za 2016. godinu obilježeno je nizom događaja, od kojih su neki uvjetovani događajima u dijelu Europe i svijeta koji su se reflektirali i na području Republike Hrvatske zahtijevajući

zaštitu djece i aktivnosti Pravobranitelja za djecu. Pri tome primarno mislimo i na daljnje nužno praćenje i zaštitu prava *djece u pokretu*, posebice djece bez pratnje, u tijeku „izbjegličkoga vala“. Kriza, naime, nije prestala, a posve je neizvjesno i hoće li se, kada i kako zaustaviti te što će biti s povratom migranata iz zemalja zapadne Europe. U tom kontekstu, u Hrvatskoj sve važnije pitanje postaje integracija i obrazovanje *djece u pokretu*, posebice djece bez pratnje. Navedena tema i dalje je jedna od najaktualnijih u kontekstu zaštite djece i njihovih prava te je predmet rasprava i zaključaka brojnih, mahom europskih skupova na kojima je sudjelovala ili će sudjelovati i pravobraniteljica za djecu Republike Hrvatske.

Rad pravobraniteljice za djecu u 2016. godini obilježila je intenzivna i kvalitetna međunarodna suradnja, te organizacija i domaćinstvo velikog međunarodnog skupa mreže COPE-a (mreže organizacija i institucija koje se bave zaštitom djece čiji su roditelji u zatvoru) u svibnju 2016. godine. Među gostima konferencije s gotovo više od 200 sudionika, uz brojne domaće stručnjake i predstavnike institucija, akademske zajednice i civilnog društva, bili su i članovi Odbora za prava djeteta UN-a te predstavnici Europske komisije i Vijeća Europe. Ponosni smo na ocjenu da je, uz obilježavanje desetogodišnjice postojanja mreže, ova konferencija ocijenjena kao jedna od najuspješnijih, kao i na činjenicu da je rad hrvatskog pravobranitelja za djecu na ovom području prepoznat kao jedan od primjera kontinuirano dobre prakse.

U smislu jačanja i nastavka međunarodne suradnje pravobraniteljica je sa svojim suradnicima i u ovom izvještajnom razdoblju aktivno sudjelovala te predstavljala Republiku Hrvatsku u okviru ENOC-a (Europska mreža pravobranitelja za djecu). Godišnja konferencija održana je u Litvi, a tema je bila inkluzivno obrazovanje djece. Također, kao članica Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe - CRONSEE, pravobraniteljica je sa svojim suradnicima aktivno sudjelovala u radu ovogodišnje konferencije održane u Skopju, u prosincu 2016. godine. Tema je bila, upravo spomenuta zaštita djece u pokretu, posebice djece bez pratnje.

U ovom izvještajnom razdoblju nastavljamo istraživanja o stanju prava djece u Republici Hrvatskoj, u različitim područjima. Naime, potpuno smo svjesni činjenice da se u zaštiti prava djece, vrlo često donose ocjene i zaključci bez objektivne, na podacima i istraživanjima utemeljene i stručne rasprave. Stoga smo u 2016. godini proveli istraživanje o ostvarivanju podrške učenicima s teškoćama u razvoju putem pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika u osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj, a također smo nastavili višegodišnje istraživanje o kretanju broja djece i mladih na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici. Osim toga, u suradnji s drugim stručnjacima nastavljamo istraživati područje participacije djece u školi, što smo zajedno s djecom iz naše Mreže mladih savjetnika (MMS) započeli prije nekoliko godina.

Cilj nam je, u okviru financijskih mogućnosti, i nadalje nastaviti raditi u području istraživanja o stanju prava djece, o participaciji djece u društvu te iskoristiti navedene podatke u prijedlozima za poboljšanje sustava zaštite prava djece u Republici Hrvatskoj.

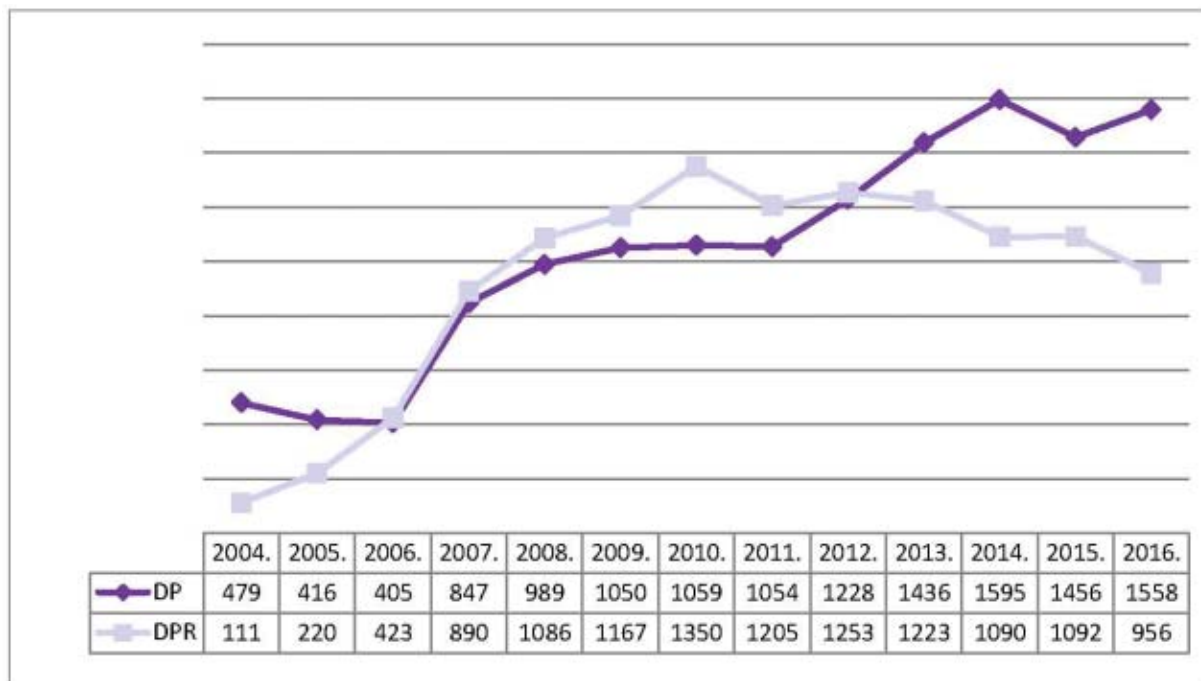
Najdraži dio rada pravobraniteljici za djecu, trajno i nadalje, ostaju susreti i druženja s djecom na području cijele Hrvatske. S ponosom ističemo nastavak rada Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS. Ovo izvještajno razdoblje bilo je obilježeno izradom i iznimno dobro medijski popraćenom promocijom MMS-ove Strategije protiv vršnjačkoga nasilja „Stop tišini koja boli!“, koju su izradili članovi MMS-a. Strategija se odnosi na borbu protiv i zaštitu djece od, primarno psihičkog nasilja, izoliranja i isključivanja među djecom. Tu vrstu nasilja djeca prepoznaju kao sveprisutnu, ali ipak nedovoljno osviještenu u društvu. Ne prebacujući time odgovornost za zaštitu od nasilja na djecu, osobito smo ponosni na činjenicu da su upravo djeca, članovi MMS-a, izradila ovu Strategiju, kao i na njihove poruke upućene odraslima. Pravobraniteljica je ovu Strategiju MMS-a uputila nadležnim institucijama kao svojevrsne preporuke.

I u ovom izvještajnom razdoblju, vrlo slično kao i godinama do sada, pravobraniteljica za djecu je ustrajno, jasno i javno isticala nužnost zaštite djece od svih oblika manipulacije. A manipulacije je bilo od odraslih, u svim sferama života. Povrede prava djece, deklarativno pozivanje na sudjelovanje djece u javnom životu, a sa stvarnim ciljem postizanja osobnih, društvenih ili političkih interesa odraslih, osuđivali smo i podsjećali na stvarno značenje i ciljeve participacije djece u društvu. U tom smislu, kao i prošlih godina, zbog nužnosti objektivne, u međunarodnim dokumentima i propisima utemeljene zaštite prava djece, pravobraniteljica podsjeća na važnost i nužnost jačanja institucije i neovisnog položaja pravobranitelja za djecu.

U ovom, uvodnom dijelu istaknuli smo samo neke od mnogih aspekata rada pravobraniteljice za djecu u 2016. godini. Cjeloviti prikaz rada, ali i stanja prava djece u Republici Hrvatskoj po posebnim područjima, kršenje prava, područja posebne zabrinutosti i/ili preporuka za unapređenje sustava zaštite prava djece sadržani su u izvješću koje je pred vama.

Pravobraniteljica za djecu
Dr. sc. Ivana Milas Klarić

Broj prijava pojedinačnih povreda prava djece (DP) i općih inicijativa (DPR) od 2004. do 2016.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece od 2005. do 2016.

Prijave pojedinačnih povreda prava	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Osobna prava	282	244	557	635	625	687	636	753	701	742	702	711
Prava djece kao članova društvene zajednice	2	4	13	13	13	11	6	11	11	12	12	29
Obrazovna prava	31	56	105	121	187	153	159	161	262	273	239	296
Zdravstvena prava	15	10	22	32	35	21	25	28	107	257	184	161
Socijalna prava	23	14	26	31	48	29	43	42	55	60	42	39
Ekonomska prava	26	9	57	56	55	72	79	93	90	77	77	87
Kulturna prava	2	7	11	15	11	10	8	19	26	22	37	23
Pravosužno-zaštitna prava	4	17	30	37	33	38	55	61	81	62	67	96
Sigurnost i zaštita djece					12	12	15	13	25	26	36	51
Diskriminacija					3	3	6	16	25	24	20	18
Nenadležnost					22	19	16	26	42	38	39	41
Ostalo	31	44	26	49	6	4	6	5	11	2	1	6
UKUPNO	416	405	847	989	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558

Praćenje pojedinačnih povreda prava djece

Pravobraniteljica za djecu je tijekom 2016. godine zaprimila ukupno 1558 prijava, pritužbi, upita i zahtjeva vezano uz povredu pojedinačnih prava djece. Uz te predmete Ured pravobraniteljice je postupao i u 318 slučajeva koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih razdoblja, budući da složenost i specifičnost problematike zahtijeva višegodišnje praćenje. Ovo osobito dolazi do izražaja u domeni obiteljskih odnosa u situacijama visokokonfliktnih raspada obiteljske zajednice. Višegodišnje praćenje često je prisutno i u području zaštite djece od nasilja i zanemarivanja te u području obrazovanja. Napominjemo da je, osim navedenoga broja pojedinačnih predmeta, ostvareno i više od dvije tisuće jednokratnih pružanja informacija i savjeta u neposrednom telefonskom ili osobnom kontaktu „uživo“ sa strankama, koja nisu zahtijevala daljnje postupanje.

U najvećem broju Uredu su se obraćali roditelji djece (906) i to majke u 561 slučaju, očevi u 272, a oba roditelja zajedno u 73 slučaju. Djeca su nam se osobno obratila u 35 slučajeva prijavljujući narušavanja njihove privatnosti u medijima, zlostavljajuće ponašanje roditelja, neprimjereno ponašanje susjeda, tražeći promjenu udomiteljske obitelji ili izražavajući želju za ostankom u obitelji u postupcima oduzimanja prava roditeljima da žive s djetetom. Djeca su nam se obraćala i u postupcima visokokonfliktnih odnosa roditelja tražeći da se poštuje njihovo mišljenje o tome s kojim roditeljem žele živjeti, vezano uz dinamiku susreta i druženja s drugim roditeljem ili kod promjene prezimena. Neka djeca obraćala su nam se zbog obiteljskih problema tražeći savjet i podršku. Povod za obraćanja djece bili su i prigovori na postupanje profesora koje su djeca doživjela nepravednim, zatim nerazumijevanje i neodgovarajući pristup prema djetetu s ADHD-om od strane djelatnika škole te strah od mogućeg „izbacivanja“ učenika iz škole. Djeca su nam se javljala žaleći se na neke odluke ravnatelja škola, poput zabrane da djeca za vrijeme velikog odmora izlaze na dvorište.

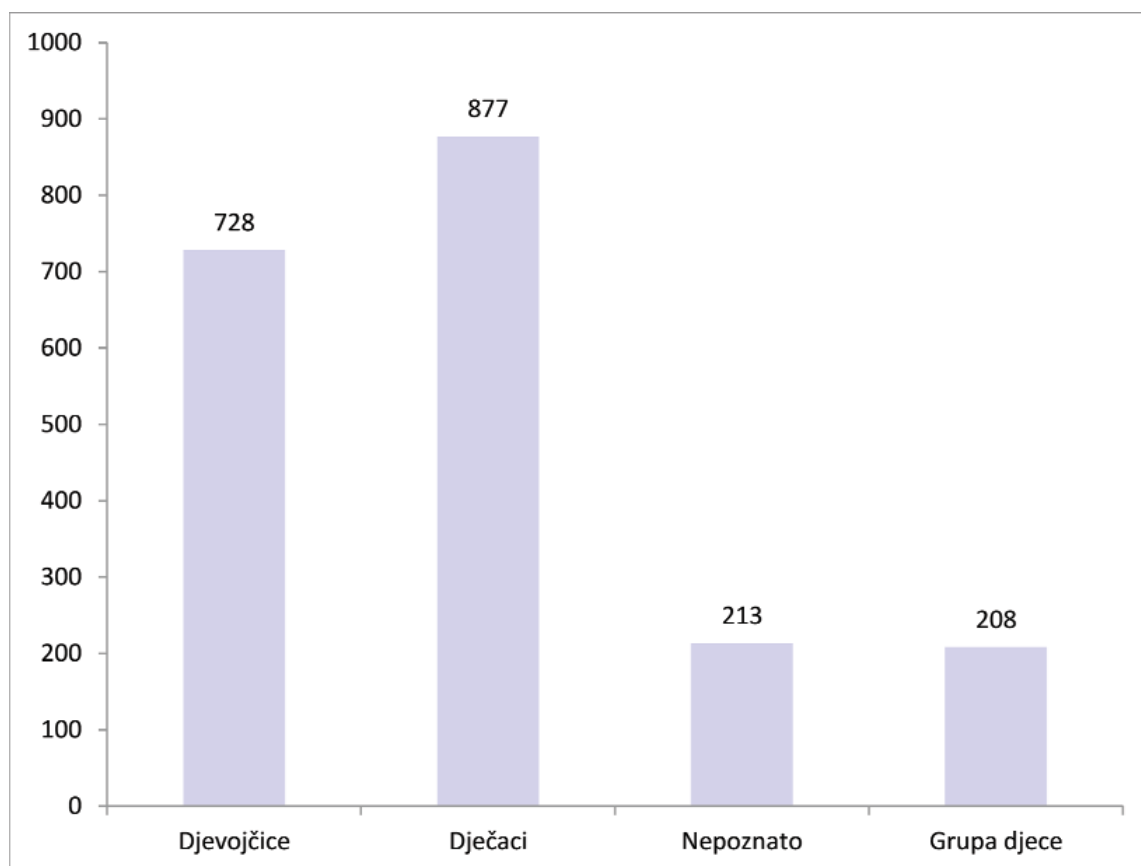
Institucije su nam se obratile u 264 slučaju, najviše vezano uz zdravstvena prava djece (104), a najčešće je riječ o *Sanitarnoj inspekciji* Ministarstva zdravstva koja nam je prijavljivala slučajeve roditeljskog odbijanja obveznog cijepljenja djece. Prijave smo primali i od djetetovih srodnika (73), susjeda (12), a u velikom broju primili smo i anonimne prijave (57). Anonimni prijavitelji najčešće su prijavljivali nasilje nad djecom i zanemarivanje. Obračali su nam se i zainteresirani pojedinci i nevladine udruge (168) ukazujući na pojedina područja kršenja prava djece.

Od 1558 obraćanja u 2016. godini najveći broj (711) odnosio se na povrede osobnih prava djece, osobito na probleme u ostvarivanju roditeljske skrbi (343) te na zaštitu djece od nasilja i zanemarivanja (272). Po brojnosti slijede prijave povreda obrazovnih (296), zdravstvenih (161), pravosudnih (96), ekonomskih prava (87), prava na sigurnost i zaštitu (51) te socijalnih prava (39). U manjem broju zaprimili smo prijave povreda prava djece kao članova društvene zajednice (29), kulturnih prava (23) te prijave diskriminacije (18). I nadalje nam se obraćaju građani tražeći intervenciju pravobraniteljice u područjima njezine nenadležnosti (41).

Povrede pojedinačnih prava djece

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2016.	Broj djece u 2016.	
				Grupa djece
Osobna prava-ukupno	197	711	998	37
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	29	25	10
Obrazovna prava	35	296	253	74
Zdravstvena prava	6	161	150	14
Socijalna prava	10	39	56	
Ekonomska prava	20	87	120	10
Kulturna prava	10	23	19	8
Pravosudno-zaštitna prava	14	96	121	8
Sigurnost i zaštita djece	17	51	21	34
Diskriminacija	4	18	11	7
Nenadležnost	4	41	39	5
Ostala prava	1	6	5	1
UKUPNO	318	1558	1818	208

Spol djece obuhvaćene povredama prava

2.1 Osobna prava

U 2016. godini zaprimili smo ukupno 711 obraćanja stranaka vezanih uz ostvarivanje osobnih prava djece. Najveći broj tih obraćanja (343) odnosio se na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Po brojnosti slijede prijave povreda prava na zaštitu od nasilja (197), zanemarivanje (75) i povrede prava na djetetovu privatnost (56). U nešto manjem broju zastupljene su ostale prijave povreda osobnih prava djece koje su se odnosile na pravo na prijavu rođenja (12), udomiteljstvo (11), posvojenje (5), skrbništvo (4), saznanje vlastitog podrijetla (3), pravo na osobno ime (2), ostala osobna prava (2), a jedna prijava odnosila se na pravo na život.

Osim toga, u praćenju je bilo i 197 slučajeva povreda prava prenesenih iz prethodnih godina, koje su se u najvećem broju odnosile na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (122) te na zaštitu od nasilja (49). Veliki broj predmeta koji se prate iz prijašnjih godina generalni je pokazatelj slabosti u funkcioniranju sustava i dugotrajnosti postupaka.

Osobna prava

OSOBNNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj zaprimljenih predmeta 2016.	Broj djece u 2016.	
				Grupa djece
Pravo na život	2	1	1	
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	2	3	3	
Pravo na prijavu rođenja	2	12	16	2
Pravo na osobno ime	1	2	8	
Pravo na stjecanje državljanstva	0	0		
Pravo na očuvanje osobnosti	0	0		
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	122	343	474	5
Posvojenje	0	5	5	
Pravo na zaštitu od nasilja	49	197	288	17
Zanemarivanje	14	75	114	5
Skrbništvo	1	4	7	
Udomiteljstvo	1	11	13	
Pravo na djetetovu privatnost	3	56	66	8
Ostalo	0	2	3	
UKUPNO	197	711	998	37

Najčešći prijavitelji povreda osobnih prava djece i ove godine su majke (252), očevi (165) i institucije (70), a slijede obraćanja ostalih prijavitelja (68) i anonimnih prijavitelja (27). Djeca osobno obratila su nam se u 24 slučaja, a od ostalih članova obitelji zabilježili smo 26 prijava koje su uputile bake, 19 roditelji zajedno, 15 rođaci, 8 djedovi te 4 brat ili sestra. Postupali smo i u 9 slučajeva po prijavi susjeda, a 24 slučaja pratili smo na vlastitu inicijativu.

2.1.1 Statusna prava

U području ostvarivanja statusnih prava djece pravobraniteljici za djecu obraćali su se roditelji s upitima, tražeći savjet ili ukazujući na probleme s kojima se susreću vezano uz utvrđivanje ili osporavanje očinstva, ostvarivanje prava na osobne dokumente djeteta te reguliranja djetetovog boravišnog stana.

Za razliku od prijašnjih godina smanjen je broj obraćanja nezadovoljnih bioloških roditelja djeteta koji, bez vođenja sudskog postupka osporavanja i utvrđivanja očinstva djeteta, zbog **zakonske presumpcije bračnog očinstva** djeteta, nisu mogli u matičnu knjigu upisati stvarno očinstvo djeteta. Pretpostavljamo da je razlog smanjenja ove vrste prijava to što su se odredbe Obiteljskog zakona kojima je regulirana ova materija promijenile te je sada omogućeno da biološki otac djeteta, koji nije ujedno i majčin suprug, može uz suglasnost majke i majčinog supruga priznati dijete rođeno u razdoblju u kojem se presumira bračno očinstvo. Kad postoji suglasnost svih zainteresiranih strana na ovaj se način pojednostavljuje postupak te izbjegava nepotrebno procesuiranje, zbog čega smo i predlagali ove izmjene u obiteljskome zakonodavstvu.

Međutim, vođenje sudskog postupka ostaje jedino rješenje kad se suglasnost ne može postići zbog narušenih i konfliktnih odnosa bračnih ili bivših bračnih partnera i nespremnosti presumiranog oca na suradnju unatoč nespornoj činjenici da on nije biološki otac djeteta. Jedna majka novorođenog djeteta obratila nam se zato što, zbog dugotrajnosti postupka razvoda braka zbog presumpcije bračnog očinstva, ne može regulirati djetetov status, ostvariti pravo na zdravstvenu zaštitu, doplatu za dijete, jednokratnu novčanu pomoć za novorođenče ni druga prava. Pritom je institucije upućuju na suradnju s bivšim mužem, koji se nalazi u zatvoru zbog obiteljskog nasilja i nadalje joj prijeti, premda je nerealno očekivati da će s njim postići dogovor o bilo kojem segmentu ostvarivanja roditeljske skrbi u odnosu na dijete koje se u pravnom smislu smatra njegovim iako to u stvari nije. U slučajevima poput ovoga, presumpcija bračnog očinstva, koja bi trebala biti u funkciji zaštite djeteta, postaje smetnja u reguliranju djetetovih statusnih prava. Kako bi se ove konfliktne situacije riješile potrebno je osigurati žurnost u postupanju i donošenju odluka jer je nedopustivo da dijete zbog sporosti sustava i više mjeseci nakon rođenja ne može ostvariti prava koja mu po zakonu pripadaju.

Postupak izdavanja osobnih dokumenata za dijete, poput putovnice ili osobne iskaznice, također izaziva ljutnju nekih roditelja, budući da se posebnim propisima koji reguliraju ova područja zahtijeva da u postupku sudjeluju oba roditelja. Obratila nam se tako majka djeteta srednjoškolske dobi ogorčena što ne može podići osobnu iskaznicu za dijete bez suglasnosti oca koji je strani državljanin njoj nedostupan pa ne može ishoditi njegovu, kako je to zakonom propisano, pisanu, od nadležnog tijela ovjerenu, suglasnost. Djetetu je osobna iskaznica potrebna za obavljanje stručne prakse pa je majka prisiljena pokrenuti postupak pred nadležnim centrom za socijalnu skrb (CZSS) kako bi ishodila suglasnost centra za podizanje osobne iskaznice djeteta. Obračanje CZSS-u, kao tijelu koje umjesto roditelja može dati suglasnost za izdavanje putovnice ili osobne iskaznice djetetu, u žurnim slučajevima, kad prijeti opasnost za dijete ili je izdavanje osobne iskaznice odnosno putovnice u osobitom interesu djeteta, propisano je upravo zato da bi se zaštitio interes djeteta i spriječilo nepotrebno odugovlačenje postupka. Međutim, u praksi se pokazuje neujednačen pristup djelatnika CZSS-a. Dok neki u skraćenom postupku procjenjuju na temelju poznatih okolnosti slučaja da je izdavanje osobnih dokumenata u interesu djeteta te daju potrebnu suglasnost, u nekim CZSS-ima dobivanju takve suglasnosti prethodi složeni postupak uvida u obiteljske prilike djeteta, provođenje postupka saslušanja svih zainteresiranih stranaka uključujući i roditelja koji je prema navodima prisutnog roditelja često nedostupan, ponekad nezainteresiran sudjelovati u postupku ili zbog konfliktnih odnosa odbija dati suglasnost. Takvi postupci nerijetko traju mjesecima, pri čemu se iz vida gubi potreba zaštite najboljeg interesa djeteta. Na ove zakonske odredbe posebnih propisa koji zahtijevaju sudjelovanje oba roditelja, iako to Obiteljski zakon za ove situacije ne propisuje, već niz godina ukazujemo i predlažemo njihovu izmjenu, što za sada nije prihvaćeno.

Značajan problem zbog kojeg nam se pritužuju građani stranog državljanstva je **reguliranje boravišnog statusa** u Republici Hrvatskoj. Riječ je najčešće o obiteljima koje zajedno s djecom više godina žive u RH ilegalno, nereguliranog boravka, bilo da ga nikada nisu regulirali ili je u pojedinim fazama obitelj, ili pojedini njezin član, imao dozvolu privremenog boravka koja je u međuvremenu prestala važiti. Djeca u tim obiteljima rođena su u Hrvatskoj, pohađaju školu, integrirana su u društvo i Hrvatsku smatraju svojom domovinom. Zbog nereguliranog statusa uskraćena su u mnogim pravima koje bez posjedovanja važećih isprava ne mogu ostvariti te žive u strahu i neizvjesnosti zbog mogućeg protjerivanja. Zbog straha od protjerivanja neki ni ne pokušavaju regulirati status dok drugi u pokušajima reguliranja statusa nailaze na brojne probleme. Često je riječ o neukim strankama, nevještim u ostvarivanju vlastitih prava i prava svoje djece. Upoznati smo tako s problemom s kojim se suočila učenica osnovne

škole koja zbog neriješenog statusa nije bila evidentirana u E-matici pa joj, unatoč redovnom pohađanju nastave i uspješno završenoj školskoj godini, nije bilo moguće izdati svjedodžbu na kraju školske godine. Djevojčici stranog državljanstva je, nakon što su od strane Mreže podrške romskoj djeci REYN-Hrvatska alarmirana nadležna tijela, odobren privremeni boravak iz humanitarnih razloga, a centar za socijalnu skrb uključio se u reguliranje ostalih statusnih prava djeteta.

Nedopustivo je da djeca koja žive u Hrvatskoj niz godina, zbog nereguliranog statusa svojih roditelja ne mogu regulirati vlastiti status. Smatramo da bi se u situacijama, kad su veze s državom podrijetla nepovratno narušene zbog duljine boravka i stupnja socijalne i kulturne integracije stranca u Hrvatskoj, trebalo omogućiti reguliranje boravišnog statusa kako bi se zaštitili interesi djece. Stoga smo u postupku izmjena Zakona o strancima predlagali učinkovitiju zaštitu djece i osoba koje o njima skrbe.

Zaključujemo kako se povrede statusnih prava djece događaju zbog nerazumijevanja i nepoštovanja načela najboljeg interesa djeteta u tumačenju i primjeni zakonskih propisa te zbog nesnalaženja nadležnih tijela u rješavanju složenih situacija.

2.1.2 Pravo na privatnost

Prema Konvenciji o pravima djeteta niti jedno dijete ne smije biti podvrgnuto samovoljnom ili nezakonitom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled. Dijete ima pravo na pravnu zaštitu protiv takvog miješanja ili napada (čl. 16.).

U 2016. godini postupali smo u povodu 56 pojedinačnih povreda prava na privatnost (što je 26 više nego u 2015.). Obraćali su nam se roditelji, građani, djeca, predstavnici odgojno-obrazovnih i zdravstvenih ustanova te agencija i trgovačkih društava.

Prema sadržaju većina pojedinačnih prijava se odnosila na neku od povreda osobnih podataka djece, bilo da se radilo o neovlaštenoj objavi ili korištenju fotografija djece ili nekih drugih osobnih podataka, primjerice, imena i prezimena, OIB-a ili adrese i to najviše u medijima (36), zatim institucijama (13), obitelji (5) te na ostalim mjestima (2), u kontekstu primjene posebnih zakona. Osim navedenih primili smo obavijesti o ugrožavanju privatnosti djece u još 80 slučajeva. Uglavnom je bila riječ o prijavama povrede drugih prava, o kojima pišemo u drugim dijelovima izvješća, primjerice zdravstvenih, obrazovnih, kulturnih ili pravosudnih prava, ali je pri tome evidentirana i povreda prava na privatnost.

Zakonom o zaštiti osobnih podataka (NN 103/03, 118/06, 41/08, 131/08 i 106/12) propisano je da se osobni podaci mogu prikupljati i dalje obrađivati samo na temelju privole ispitanika i u slučajevima propisanim zakonom te da je prije davanja osobnih podataka na korištenje drugim korisnicima voditelj zbirke osobnih podataka dužan o tome informirati ispitanika. Nažalost, zbog raznih razloga dolazi do povreda tog prava. U svim područjima, zbog neprofesionalnog postupanja osoba koje imaju pristup podacima i nerazumijevanja odredbi o zaštiti privatnosti, često smo u prilici reagirati zbog povrede prava djece, bilo da je riječ o povredi Zakona o zaštiti osobnih podataka ili nekog posebnog zakona kojim su također uređene odredbe o zaštiti privatnosti, časti i ugleda djeteta, kao npr. Zakona o zaštiti prava pacijenata, Zakona o medijima, Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama, Kaznenog zakona i drugih. Neke pritužbe roditelja prosljeđivali smo Agenciji za zaštitu osobnih podataka (AZOP), kao nadležnom tijelu koje nadzire provođenje zaštite osobnih podataka ili smo roditelje upućivali na izravno obraćanje Agenciji koja rješenjem može zabraniti određene radnje, narediti otklanjanje nepravilnosti ili predložiti pokretanje postupaka prekršajne ili kaznene odgovornosti, te na druge mogućnosti zaštite sukladno propisima.

Prema izvješću AZOP-a, u 2016. Agencija je postupala u 37 slučajeva koji su se odnosili na obradu osobnih podataka djece: davanjem odgovora, pravnih mišljenja, preporuka te izdavanjem rješenja sukladno Zakonu o zaštiti osobnih podataka, od kojih je u pet slučajeva postupala po zahtjevu pravobraniteljice za djecu. AZOP je u 2016. provodio aktivnosti bolje senzibilizacije i edukacije djece-učenika osnovnih škola te osoba koje rade s djecom i za djecu. U 16 osnovnih škola i jednoj knjižnici održane su radionice za učenike osnovnih škola pod nazivom „Moraju li svi znati tko si?“ te edukacije o primjeni Zakona o zaštiti osobnih podataka za ravnatelje osnovnih škola te savjetovanje za tajnike školskih i predškolskih ustanova, kao i edukacija za knjižničare.

Iz prijava povreda prava, po kojima smo ili postupali ili pratili njihovo rješavanje pri AZOP-u, zaključujemo da je i dalje potrebno sustavno informiranje građana i pravnih osoba te tijela javne vlasti o tome što su osobni podaci, o potrebi i načinima njihove zaštite i zaštite privatnosti djeteta te o posljedicama nezakonite obrade osobnih podataka.

Najčešće je riječ o prijavama **povrede dostojanstva** djeteta u **medijima**: o objavi privatnih slika dječaka koji su se utopili, izvještavanju o pokušaju ubojstva oca u kojem je sudjelovala majka s ljubavnikom, objavi punih podataka o djetetu u kontekstu izvještavanja o majčinoj novoj vezi, objavi detaljnih podataka o životu djevojčice s ADHD-om, bez anonimiziranja, objavi fotografija i uvredljivim komentarima o djeci u sklopu komentara o njihovom ocu, TV priložima o djeci bez pratnje bez prethodne suglasnosti skrbnika i otkrivanju njihovog identiteta s prikazom detalja iz njihovog života, otkrivanju identiteta oca i time posredno djeteta počinitelja prekršaja i drugo¹.

Podnositeljima smo savjetovali da se obrate nakladniku i zatraže brisanje podataka te ih upućivali na mogućnost pokretanja privatne tužbe, a u nekoliko slučajeva pravobraniteljica je izravno upozorila nakladnike medija, Vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva (HND) i Vijeće za elektroničke medije (VEM) kako je objavom informacija djeci nanesena šteta te da su ugrožena njihova prava i prekršeni propisi i načela novinarske etike. Uz tiskana i *on-line* izdanja prijave su se odnosile i na objave na **Facebooku (FB)**, primjerice, na snimke djeteta objavljene na zatvorenoj FB grupi unatoč protivljenju roditelja.

Postupali smo i u slučajevima prijave povrede prava **u obitelji**, i to najčešće povreda od strane roditelja koji svoje konflikte i rasprave te intimne obiteljske i djetetove podatke objavljuju na društvenim mrežama ili u elektroničkim medijima prikupljajući tako komentare onih koji ih podupiru, ali i vrijeđaju, nanoseći time veliku štetu djetetu. U dva slučaja bila je riječ o roditeljima koji su razvedeni i jedan od njih ne želi da drugi objavljuje fotografije djeteta na FB-u. U nekoliko slučajeva riječ je o osobama poznatim u javnosti, koje su pojedinosti o svojem razvodu i probleme oko ostvarivanja skrbi o djetetu prepričavale u medijima.

Osim u medijima i obitelji povrede privatnosti djece događale su se i **u institucijama**, najviše u predškolskim i odgojno-obrazovnim ustanovama, ustanovama socijalne skrbi te trgovačkim društvima.

Roditelji djece polaznika **dječjih vrtića** pitali su nas o raznim aspektima zaštite privatnosti djece i ovlastima - roditelja i predstavnika ustanova - u vezi s **fotografiranjem djece** i objavi na web stranicama vrtića. Ova problematika još nije riješena na razini sustava predškolskog odgoja i obrazovanja pa smo u više navrata pozivali na angažman MZOS i Agenciju za odgoj i obrazovanje (AZOO), kao i urede za obrazovanje u lokalnoj zajednici kao predstavnike osnivača te AZOP. No, osim AZOP-a nismo upoznati sa stajalištem navedenih institucija. Fotografije namijenjene obiteljskom ili vrtićkom albumu, na panou vrtića, na oglasnoj ploči u kutiću za roditelje ili u odgojnoj skupini, važan su doprinos stvaranju djetetova identiteta i osjećaja povezanosti s vršnjacima i osobljem vrtića. Fotografiranje i snimanje za edukativne i istraživačke svrhe također je dopušteno i svrhovito uz suglasnost roditelja i jasno određivanje gdje i u koje svrhe će se fotografije i snimke koristiti.

Radi zaštite privatnosti djece i ostvarivanja partnerstva s obiteljima u odgoju djece, vrtić se treba pobrinuti da roditelji budu obaviješteni da će se djecu povremeno fotografirati u svrhu promicanja rada vrtića, primjerice u medijima i različitim publikacijama, i treba im pružiti priliku da se izjasne jesu li s time suglasni. Pojedini roditelji ne žele da se njihovu djecu fotografira i njihovu volju treba poštovati.

U ovom području ne postoje jasna pravila i jasne smjernice, zato valja podsjetiti i na nužnost poštovanja Zakona o zaštiti osobnih podataka i stajališta AZOP-a o tome da roditelji tj. zakonski zastupnici djeteta imaju pravo u svakom trenutku na pristup (uvid) u osobne podatke koji se o njihovom djetetu prikupljaju i obrađuju te ih upoznati s pravom da u svakom trenutku mogu zatražiti izmjenu i brisanje osobnih podataka svog djeteta. Također ih valja upoznati s pravom da u svakom trenutku mogu odustati od dane privole i zatražiti prestanak daljnje obrade svojih podataka u **marketinške svrhe** sukladno čl.7. i čl.21. Zakona o zaštiti osobnih podataka. Agencija fotografiranje i skup fotografija smatra zbirkom

¹ O tome više u poglavlju *Mediji i zaštita dječjih prava*.

osobnih podataka te navodi da s obradom osobnih podataka djeteta u javnosti treba postupati uz dužnu pažnju i velik oprez, odnosno da voditelji zbirke osobnih podataka moraju izjave o suglasnosti koje potpisuju roditelji/zakonski zastupnici djeteta oblikovati tako da je iz Izjave jasno vidljiva svrha obrade za koju su podaci namijenjeni, opseg osobnih podataka koji se prikuplja i koji će se dalje koristiti, primatelji osobnih podataka te da roditelji budu upoznati s pravom na pristup podacima, pravom na izmjenu i brisanje osobnih podataka tj. da u svakom trenutku mogu odustati od privole koju su dali za obradu osobnih podataka svoga djeteta.

U dva slučaja primili smo prijave o objavi fotografija i **videosnimki** djece štićenika **doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi**. Riječ je o video-spotu snimanom za potrebe trgovačkog lanca, i to samo s djecom i mladima koji su smješteni u domovima diljem Hrvatske, u kojem su djeca nabrajala želje za božićnim darovima i iz kojeg se dala naslutiti tuga djece zbog toga što „nemaju od koga primiti dar“. O navedenom smo obavijestili MSPM te zatražili očitovanje ustanove. Odgovoreno nam je kako su sva djeca imala suglasnost roditelja ili drugih zakonskih zastupnika za pojavljivanje u medijima, ali da odgovorna osoba ustanove nije imala uvid u snimljeni materijal prije emitiranja. Zbog toga je MSPM svim pružateljima socijalnih usluga djeci i mladima uputio naputak u kojem je istaknuto da je svaka odgovorna osoba u ustanovi socijalne skrbi odnosno drugom pružatelju usluga dužna steći uvid u scenarij te snimku spotova, emisija i drugih materijala koji se snimaju u prostorijama pružatelja usluga te da se predmetni materijali mogu na mišljenje dostaviti i Ministarstvu. Ne želeći nimalo umanjiti humanost i plemenite namjere trgovačkog lanca da djeci uljepša božićne blagdane, mišljenja smo da sudjelovanje djece u spotu koji nesporno izaziva sažaljenje te, među ostalim, šalje poruku da će djeci koja ne žive sa svojim roditeljima već u institucijama, jedino darovi vratiti osmjeh na lica (što je bio jedan od slogana akcije), nije u interesu djece.

Javljali su nam se roditelji s upitima o uvođenju **videonadzora** koji je u zajedničkim prostorijama zgrade postavila osnovna **škola** te smo im davali informacije o propisima koji reguliraju mogućnost, uvjete i način uvođenja i provedbe videonadzora (tehničkog načina zaštite osoba i imovine) te o nadležnim tijelima za nadzor nad zakonitošću uvođenja takvog nadzora i njegove provedbe, kao i prikupljanja i raspolaganja osobnim podacima u takvom sustavu nadzora.

Prijave su se odnosile i na provjeru postupanja **trgovačkih društava** s osobnim podacima o djeci. Naime, sve je češći broj slučajeva zlorabe evidencija s osobnim podacima djece te korištenja bez privole i znanja roditelja. U jednom slučaju pravobraniteljici za djecu obratila se majka pritužujući se na neprimjerenu i agresivnu poslovnu praksu **nakladničke kuće**, pri čemu je došlo do povreda Zakona o zaštiti osobnih podataka, Zakona o zaštiti potrošača te Zakona o igrama na sreću. Djetetu su, bez suglasnosti majke, stizala pisma kojima mu se nudi sudjelovanje u nagradnim igrama ukoliko naruči od njih knjige. Pisali smo MINGORP-u, Ministarstvu financija (MF) i AZOP-u. MINGORP je utvrdio počinjenje nepošteno odnosno zavaravajuće poslovne prakse, dok je MF obavijestio o tvrdnjama nakladničke kuće kako su podaci o korisniku, za kojeg nisu znali da je dijete, preuzeti iz javno dostupnog imenika (www.imenik.hr). AZOP je potvrdio povredu prava u obradi osobnih podataka djeteta i zabranio nakladniku korištenje osobnih podataka djeteta u svrhu marketinga prikupljenih bez pravne osnove.

Osim pojedinačnih slučajeva prijave povreda prava izdvajamo nekoliko slučajeva u kojima je došlo do povrede prava djece na ostalim mjestima u kontekstu postupanja prema posebnim zakonima: čuvanju profesionalne tajne, objavi prekomjernih ili neanonimiziranih podataka o djeci i slično.

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju i Zakon o zaštiti prava pacijenata - Roditelji su nas pitali je li opravdano da dječji vrtić od njih traži na uvid medicinsku dokumentaciju djeteta. Podaci o zdravlju sukladno članku 8. Zakona o zaštiti osobnih podataka smatraju se posebno osjetljivim osobnim podacima te je njihova obrada dopuštena pod točno određenim uvjetima u navedenom članku (među ostalim uz privolu osobe te izvršavanje prava i obveza voditelja zbirke osobnih podataka na temelju posebnih propisa). Odgojitelj može imati dvojbi ili pitanja o zdravstvenom stanju djeteta, no medicinska dokumentacija rijetko je za odgojitelje prikladan izvor informacija o djetetu već je uvijek korisniji razgovor s roditeljem o zdravstvenom stanju djeteta ili razgovor s liječnikom djeteta, vezano uz upute kako najbolje postupati s djetetom.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Kazneni zakon - Često se susrećemo sa zabrinutim roditeljima koji o svojoj obiteljskoj situaciji nerado govore, bojeći se da će postati temom ogovaranja i prenošenja, ali su te informacije važne odgojno-obrazovnim radnicima u radu s djecom. Stoga smatramo nužnim napomenuti kako su djelatnici vrtića i škola vezani profesionalnom tajnom te sve ono što saznaju u obavljanju svoga posla moraju zadržati za sebe, o čemu bi roditelje trebalo upoznati već prilikom prvog susreta. Profesionalna tajna je podatak o osobnom ili obiteljskom životu stranaka koje saznaju osobe u obavljanju svojega zvanja. Odavanje profesionalne tajne kazneno je djelo za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci. Za iznošenje osobnih ili obiteljskih prilika djeteta, zbog čega ono bude izvrgnuto poruzi vršnjaka ili drugih osoba ili su kod djeteta na-stupile teže duševne smetnje, predviđena je kazna zatvora od jedne do tri godine. Uz kaznu zatvora djelatniku škole prijetnja je i gubitak radnog mjesta budući da se statutom škola profesionalnom tajnom smatraju i podaci o učenicima socijalno-moralne naravi te povreda čuvanja profesionalne tajne predstavlja težu povredu radne obveze. Obveza čuvanja profesionalne tajne obvezuje i nakon prestanka rada, a profesionalnu tajnu dužni su čuvati svi radnici škole bez obzira na koji su način saznali za podatke ili isprave.

Zakon o kaznenom postupku i Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi - Potaknuti prijavom roditelja o dostavljanju svih podataka iz optužnog akta poslodavcu okrivljenika za kazneno djelo na štetu djeteta zbog potrebe suspenzije s radnog mjesta do okončanja kaznenog postupka, DORH-u smo uputili preporuku da u tu svrhu ne dostavlja sve podatke o identitetu djeteta i činjeničnom opisu kaznenog djela poslodavcu, već samo obavijest o započinjanju kaznenog postupka za kazneno djelo za koje nastupa suspenzija po sili zakona. Upozorili smo na nužnost pridržavanja propisa koji se odnosi na tajnost sudskih postupaka u koje su uključena djeca. Preporuka je usvojena.

Obiteljski zakon i Zakon o parničnom postupku - Na oglasnoj ploči suda objavljena je anonimizirana presuda u postupku određivanja s kojim će roditeljem dijete živjeti u kojoj je anonimiziran samo uvod presude dok je u ostalim dijelovima presuda objavljena s punim imenima i prezimenima roditelja i djece te izneseni podaci o njihovom obiteljskom životu, iako je riječ o postupcima iz kojih je isključena javnost. Upozorili smo na to nadležno ministarstvo.

Zakon o zaštiti osobnih podataka i Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi - Objavljivanjem anonimiziranih podataka (inicijala) o djetetu u rješenjima ne postiže se zaštita privatnosti djeteta, o čemu smo uputili preporuku AZOP-u. Preporuka je prihvaćena te će se ubuduće primjenjivati metoda pseudonimizacije (metoda kojom se osobni podaci štite na način da se pri objavi određenog dokumenta koji sadrži osobne podatke konkretne fizičke osobe uklanjaju čak i njezini inicijali kako bi se zaštitio njezin identitet).

Zaključno, sudeći prema prijavama zaprimljenim u Uredu pravobraniteljice za djecu, instrumenti zaštite prava djece na privatnost, unatoč aktivnostima i inicijativama za to nadležnih tijela u edukaciji i senzibilizaciji osoba koje rade s djecom i za djecu te same djece, još nisu dovoljno učinkoviti. Važno je i dalje kontinuirano raditi na osvješćivanju stručne i šire javnosti o važnosti zaštite i čuvanja privatnosti djece u svim segmentima njihovog života.

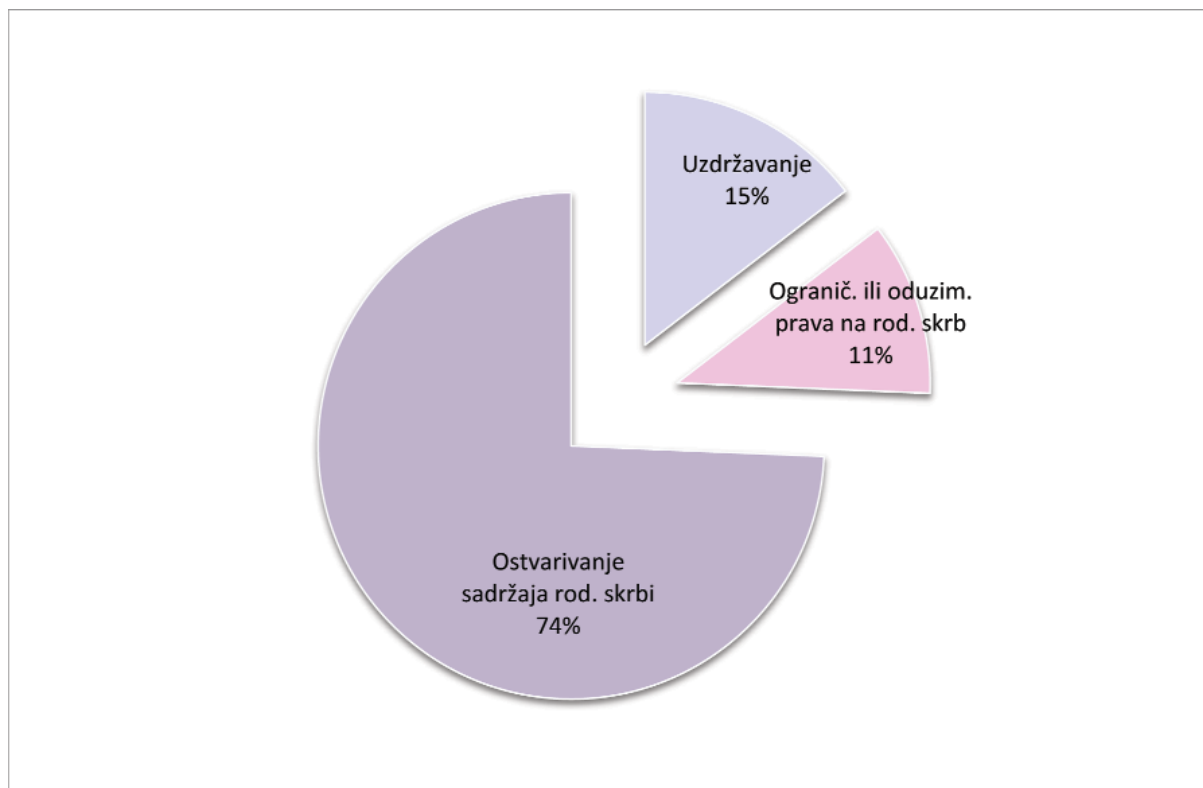
2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

Povrede prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb i ove godine su najčešći razlog obraćanja pravobraniteljici za djecu. Primili smo 343 prijave koje se odnose na 474 djece i pet grupa djece. Djeca su bila prijavitelji u 11 slučajeva. Među prijaviteljima su najbrojnije majke (145) i očevi (105), u četiri slučaja oba roditelja, a obraćali su nam se i bake (16) i djedovi (5). Prijave su dolazile i iz anonimnih izvora, od institucija, rodbine i drugih građana (49). Ured pravobraniteljice samoinicijativno je postupao u osam slučajeva.

Osim postupanja po pojedinačnim prijavama, koje se odnosi na traženje izvješća o postupanju nadležnih tijela te upućivanju upozorenja, prijedloga i preporuka sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu, u području obiteljskopravne zaštite djece sudjelovali smo u donošenju Obiteljskog zakona i Pravilnika o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika centra za socijalnu skrb i policijskog

službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta² i uputili smo dvije preporuke o unapređivanju cjelovitog sustava zaštite djece u ovom području³. Od 343 slučaja u ovoj cjelini, njih 38 (11%) odnosilo se na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb i njima je obuhvaćeno 57 djece i dvije grupe djece. U pogledu prava na uzdržavanje bilježimo 50 prijava (15%) koje se odnose na 71 dijete i jednu grupu. I dalje se najveći broj prijava u ovom području odnosi na pitanja vezana za ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, njih 255 (74%), kojima je pogođeno ukupno 346 djece i dvije grupe djece svih dobnih skupina.

Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb - ukupni broj prijava 2016.

Aktivnosti Ureda pravobraniteljice u ovim slučajevima uključuju praćenje stanja zaštite prava djeteta, upućivanje preporuka i upozorenja, traženje obavijesti o postupanju i relevantne dokumentacije, najčešće od nadležnog centra za socijalnu skrb (CZSS) i policije, komunikaciju s ministarstvima nadležnima za socijalnu skrb i pravosuđe te komunikaciju s roditeljima i djecom koja nam se neposredno javljaju za pomoć.

Prijave se već godinama uglavnom odnose na nezadovoljstvo radom institucija koje vode postupke i provode stručne intervencije radi zaštite djece (CZSS i sudove), nepovjerenje u njihov rad i stručne procjene, prigovore na ponašanje drugog roditelja prema djetetu, posebno u slučajevima razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice. Iako je dogovor roditelja o roditeljskoj skrbi u slučaju razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice poželjan i treba ga promicati, smatramo problematičnim inzistiranje nekih stručnjaka u CZSS na postizanju dogovora i njihov pasivan odnos u zaštiti djeteta u onim slučajevima u kojima postoji mala vjerojatnost samostalnog postizanja dogovora između roditelja, na što nam se roditelji pritužuju. Time se zapravo u mnogim slučajevima aktivno krše prava djeteta. Radi se najčešće o slučajevima u kojima je odnos između roditelja djeteta visokokonfliktna te jedan ili oba roditelja nisu spremni na suradnju, neskloni su preuzeti vlastiti dio odgovornosti za obiteljsku situaciju, nisu dostupni savjetodavnom radu i nisu u stanju sagledati potrebe djeteta. Takve roditelje je važno prepoznati u ranoj fazi rada s obitelji i planirati djelotvorne intervencije usmjerene postizanju zaštite djeteta kako bi se izbjeglo njegovo izlaganje manipulativnim ponašanjima roditelja i drugim oblicima emocionalnog nasilja prema djetetu.

² O tome više u poglavlju *Normativna aktivnost*.

³ O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

U CZSS-ima bi trebao biti zaposlen dovoljan broj stručnjaka kako bi se na kvalitetan način mogli uključiti u rad s obitelji. Njihove bi se kompetencije trebalo jačati kroz kontinuirano stručno osposobljavanje i superviziju te posebnu pažnju posvetiti prevenciji njihovog profesionalnog sagorijevanja. Potrebno je osigurati sredstva za pravodobno provođenje psihijatrijskog vještačenja roditelja i djece u složenijim slučajevima. Vještačenje bi trebalo rezultirati ostvarivim preporukama o načinu rada s obitelji radi zaštite djeteta i jasno artikuliranim očekivanjima o tome koje se promjene u ponašanju roditelja očekuju. Izuzetno je važno ne ustrajati na provođenju mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta koje su se pokazale neučinkovitima već kontinuirano raditi na pronalaženju onih mjera koje bi jamčile bolju zaštitu djeteta. Stručnjaci koji provode mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu i mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu moraju imati stručne kompetencije temeljem kojih će se moći nositi s izazovima rada u obitelji, a radi postizanja željene razine zaštite prava i dobrobiti djeteta. Njima treba biti osigurana kontinuirana podrška stručnog tima CZSS koji ih je imenovao za voditelje mjere radi zaštite djeteta, a trebali bi biti uključeni u edukacije i supervizije slučaja vezanih za obitelji s kojima rade.

Dodatni problem je i to što nisu osnovani obiteljski sudovi, kao i to što su sudski postupci dugotrajni. Sucima je također potrebno osigurati dodatno kontinuirano stručno usavršavanje iz područja razvojne psihologije, psihologije braka i obitelji radi stjecanja znanja koja bi im omogućila bolji uvid i razumijevanje potreba djece različite dobi te cjelokupne obiteljske dinamike u kriznim i stresnim situacijama. Izuzetno je važna kvalitetna komunikacija, jačanje suradnje i usklađeno djelovanje među tijelima i stručnjacima koji sudjeluju u procjeni roditeljskih kompetencija i najboljeg interesa djeteta u procesu donošenja odluka radi zaštite dobrobiti i prava djeteta. Provođenje sudskih odluka, donesenih radi zaštite djeteta i sukladno procjeni najboljeg interesa djeteta, mora biti osigurano i dijete mora biti zaštićeno od samovoljnog postupanja roditelja koji ne poštuje odluku suda. Ostvarivanje dječjeg prava na sudjelovanje u upravnim i sudskim postupcima predstavlja osnovu za bolju zaštitu prava djeteta i donošenje odluka u njegovom interesu, samo ukoliko se ostvaruje prema postavljenim standardima sudjelovanja i pod pretpostavkom da djeca komuniciraju s educiranim i dobro pripremljenim stručnjacima. To, među ostalim, podrazumijeva preuzimanje odgovornosti odraslih za donošenje odluke, a ne prebacivanje tereta odluke na djecu.

U slučajevima nezakonitog odvođenja i zadržavanja djeteta izvan zemlje postoji problem otežanog provođenja odluka o povratku djeteta u zemlju iz koje je nezakonito odvedeno. Roditelje u tim slučajevima upućujemo da se obrate Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) koji obavlja poslove Središnjeg tijela po Konvencijama.⁴

Nedostaju savjetovališta za podršku roditeljima i djeci vezano uz pitanja roditeljske skrbi, obiteljske odnose i poteškoće s kojima se susreću roditelji i djeca tijekom odrastanja, što je posebno izraženo u područjima izvan velikih gradskih sredina. Na potrebu razvijanja usluga koje pridonose unapređivanju roditeljskih znanja i vještina i potrebu razvijanja ciljanih mjera i usluga u slučaju pojačane potrebe za podrškom roditeljstvu ukazali smo u našoj preporuci Ministarstvu socijalne politike i mladih, Ministarstvu rada i mirovinskog sustava i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, proizašloj iz stručne rasprave pod naslovom „Roditeljstvo i radna uloga“, održane u travnju 2016., u organizaciji pravobraniteljice za djecu.⁵

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi - Među 255 slučajeva koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi i ove su godine najbrojniji oni koji se odnose na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, a ima ih 194. Na donošenje odluke o roditeljskoj skrbi odnosilo se 44 slučaja, a bilo je i 17 prijava u vezi sa susretima i druženjem djece s članovima obitelji. Prijave su se odnosile na ukupno 346 djece i dvije grupe djece.

4 Vezano uz postupke za povratak djeteta te postupke za osiguravanje ostvarivanja prava na kontakte MDOMSP obavlja poslove Središnjeg tijela po Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece od 25. listopada 1980. godine, Konvenciji o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrši i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, Uredbi Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenog 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 te Konvenciji Vijeća Europe o kontaktima s djecom, <http://www.mspm.hr/istaknute teme/medjunarodna-suradnja-u-podrucju-zastite-djece/prekograncni-postupci-o-roditeljskoj-skrbi/748>.

5 O tome više u poglavljima *Preporuke pravobraniteljice za djecu* i *Stručni skupovi i zbivanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice*.

Većina roditelja u slučajevima prekida braka ili izvanbračne zajednice uspijeva sama, uz podršku obitelji, prijatelja ili stručnu pomoć, postići dogovor o roditeljskoj skrbi. Ti roditelji nam se javljaju rijetko i tada traže savjet vezan uglavnom za uobičajene reakcije djeteta na razvod ili se raspituju o načinu na koji se provode postupci. Upućujemo ih da potraže savjetodavnu pomoć i podršku stručnjaka u CZSS-u i savjetovalištim pri CZSS-u. U radu se najčešće susrećemo sa slučajevima tzv. visokokonfliktnog prekida braka ili izvanbračne zajednice roditelja (skraćeno: visokokonfliktni razvodi). Prema pregledu istraživanja McIntosh (2003.)⁶ približno trećina svih razvoda obilježena je visoko izraženim konfliktom. Iako kod većine dolazi do smanjenja sukoba nakon razvoda, kod 8 - 12% roditelja zastoj i sukob u komunikaciji perzistira. U našem radu se uglavnom susrećemo s potonjima. Zbog visoke razine sukoba među roditeljima oni se ne uspijevaju dogovoriti o daljnjoj roditeljskoj skrbi za dijete. Jedan ili oba roditelja u tim slučajevima odgovornost za postojeće stanje prebacuju na bivšeg partnera, kojega imaju potrebu pokazati u izrazito negativnom svjetlu, te na institucije. Često su na inicijativu jednog ili oba roditelja o narušenom odnosu u obitelji upoznate brojne institucije - i one koje su uključene u neposredan rad s obitelji i imaju ovlasti poduzimati konkretne mjere zaštite, i one za koje roditelji vjeruju da temeljem svojega autoriteta mogu pridonijeti raspletu situacije koji će biti u skladu s njihovim očekivanjima (ne nužno i u interesu djeteta). Kada na jednom mjestu ne dobiju ono što su očekivali, roditelji se okreću nekoj drugoj instituciji i obitelj se nalazi u beskonačnom krugu podnesaka, prijava, poziva djetetu na razgovor temeljem nove prijave, očekivanju da po tko zna koji put ponovo iznosi informacije i dojmove o odnosu s roditeljima i o obiteljskoj dinamici. Ponekad se uključuju i mediji. U takvim slučajevima djeca su u središtu sukoba i njihov je psihofizički razvoj ugrožen.

Poseban problem predstavljaju **manipulativna ponašanja** roditelja tijekom visokokonfliktnih razvoda kojima je cilj otuđenje djeteta od drugog roditelja. Primjerice, roditelj s kojim dijete stanuje svjesno nastoji spriječiti susrete djeteta s drugim roditeljem i ometa održavanje prisne veze djeteta s njime, lažno optužuje drugog roditelja za zlostavljanje djeteta, izlaže dijete čitavom nizu negativnih verbalnih i neverbalnih poruka o drugom roditelju. Iz potrebe da ugod i „suraduje” s manipulativnim roditeljem, koji vrlo često u ostalim aspektima života pokazuje visoku razinu usmjerenosti na dijete i njegove potrebe, dijete počinje odbijati roditelja koji je „meta” ocrnjivanja. Počinje i samo o tom roditelju govoriti ružno, a informacije o navodno lošim postupcima tog roditelja koje mu je imputirao manipulativni roditelj počinje prezentirati kao nešto što je stvarno doživjelo. Djetetom može manipulirati i roditelj s kojim dijete ne stanuje, tako što mu tijekom redovitih osobnih odnosa (tzv. „kontakata”) kontinuirano govori protiv roditelja s kojim dijete živi i prikazuje ga u negativnom svjetlu. Situacija za dijete postaje još teža i bolnija ako su oba roditelja sklona manipulativnim obrascima ponašanja pa svaki kontakt s djetetom koriste za ocrnjivanje drugoga. U manipulaciji znaju sudjelovati i drugi članovi obitelji manipulativnog roditelja, koji dodatno pojačavaju otpor djeteta prema drugom roditelju i potkrepljuju ga u uvjerenju da taj roditelj nije dobar i da ga kao takvog u konačnici treba „odbaciti”. Riječ je o slučajevima u kojima je, prema procjeni stručnjaka, manipulacija djetetom dominantan razlog zbog kojeg dijete postaje uznemireno uoči susreta s ocrnjenim roditeljem, odbija kontakt i pokazuje tendenciju njegovog odbacivanja. Dijete zbog svega toga nedvojbeno trpi. Već i sama situacija visokokonfliktnog razvoda za dijete je štetna jer, uz osjećaj tuge, tjeskobe i bespomoćnosti, djetetu stvara i nesigurnost, osjećaj krivnje i pridonosi razvoju tzv. „konflikta lojalnosti” prema roditeljima. Neka djeca razvijaju i vrlo ozbiljne psihičke smetnje do razine autodestruktivnog ponašanja. Nažalost, nekim roditeljima niti takav oblik ugroze djetetovog života i zdravlja nije dovoljan razlog za prekid po dijete ugrožavajućeg ponašanja i oni u njemu ustraju, a odgovornost za psihičko stanje djeteta prebacuju na druge. Iako bi najbolji oblik zaštite za dijete bilo da ga se makne od roditelja koji mu svojim postupcima šteti, čak i ako takve odluke budu donesene, događa se da se one ne provedu iz straha da će si dijete nauditi ili da bi provođenje takve odluke bilo za dijete pretraumatično. Dijete na taj način ostaje u okruženju koje djeluje toksično na njegov psihički razvoj.

Iako su stručnjaci u CZSS-u i suci osviješteni za problem manipulacije, nerijetko izostaje djelotvoran odgovor sustava na ovakvo ponašanje roditelja. Riječ je o roditeljima koji su potpuno neosjetljivi na potrebu djeteta da zadrži oba roditelja u svom životu, bez obzira na loš partnerski odnos roditelja i njihovu potrebu da prekinu apsolutno svaku vezu s bivšim partnerom.

⁶ Profaca, B. (2010), Učinci izraženog roditeljskog sukoba tijekom razvoda na dijete, u *Djeca i konfliktni razvodi*, Ur. Osmak-Franjić, D., Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Razmjere problema najbolje ilustriraju porazni podaci MDOMSP-a, prema kojima u 2015. godini čak 1.500 djece nije ostvarilo svoje pravo na susrete i druženje s drugim roditeljem ili ga je ostvarivalo u opsegu manjem od onoga određenog sudskom odlukom zbog manipulativnog ponašanja roditelja s kojim djeca stanuju, dok je 638 djece bilo izloženo manipulaciji od strane roditelja s kojim ne stanuju i to u vrijeme susreta i druženja s tim roditeljem.

Djelotvorniji odgovor sustava zaštite djeteta mogao bi se postići pravodobnom reakcijom u odnosu na manipulativnog roditelja u samom začetku takvog ponašanja. Ukoliko se pokaže da roditelj nije dostupan savjetodavnom i/ili psihoterapijskom radu, niti motiviran mijenjati svoje ponašanje, takvo ponašanje bi trebalo biti odgovarajuće sankcionirano.

Problem koji otežava položaj djeteta u situacijama razvoda braka roditelja je **nepostojanje privremene odluke** s kojim će roditeljem dijete stanovati, o načinu ostvarivanja osobnih odnosa djeteta i roditelja s kojim dijete ne stanuje i o visini uzdržavanja djeteta kao i **predugo čekanje pravomoćne odluke** o navedenim i drugim sadržajima roditeljske skrbi. Sudske odluke su neophodan mehanizam zaštite djeteta u slučajevima u kojima roditelji ne mogu postići dogovor o Planu o zajedničkoj roditeljskoj skrbi. Osim jasnoće i strukture koju donose u život djeteta, one predstavljaju podlogu za osiguranje kontinuiteta u odnosu djeteta s roditeljem s kojim ne stanuje te za praćenje obiteljske situacije od strane CZSS-a. Nepostojanje sudske odluke i Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi predstavlja svojevrsnu „pravnu prazninu“ koju sukobljeni roditelji koriste na način da dijete naizmjenično „zadržavaju“ kod sebe mimo dogovora, onemogućuju mu ili otežavaju kontakt s drugim roditeljem i članovima obitelji ili dijete posve „prisvoje“ i prekidaju mogućnost bilo kakvog kontakta djeteta s drugim roditeljem. Pritom se pozivaju na roditeljska prava i koncept zajedničke roditeljske skrbi. Budući da su to najčešće roditelji koji su slabije dostupni savjetodavnom radu, u nedostatku sudske odluke o roditeljskoj skrbi kao podloge za rad s obitelji, stručnjaci u CZSS-u naizgled su nemoćni u zaštiti djeteta.

Veliki problem na koji ukazujemo već godinama predstavlja **neizvršavanje sudskih odluka** donesenih radi zaštite dobrobiti i prava djeteta i **provođenje ovrha** sudskih odluka. Sankcioniranje roditelja za kršenje tih odluka je blago i neučinkovito pa dijete ne dobiva pravodobnu zaštitu svojih prava. U praksi se ovrha provodi iznimno, kada je to nužno potrebno radi zaštite interesa djeteta. S obzirom na to da ovrha i cijela atmosfera oko nje za dijete predstavlja mučan događaj, smatramo da je dobro što su Obiteljskim zakonom (NN 103/15) kao sredstva ovrhe predviđene i novčana i zatvorska kazna te kao krajnje sredstvo prisilno oduzimanje i predaja djeteta. U situacijama u kojima se ovrha mora provesti prisilnim oduzimanjem i predajom djeteta potrebna je temeljita priprema ovrhe i suradnja svih službi i stručnjaka koji mogu pridonijeti da se umanju šteta za dijete i da se ona provede na način da ono bude zaštićeno u najvećoj mogućoj mjeri. U provođenju ovrhe, javnost mora biti isključena prije svega kako bi se zaštitilo dijete.

Poseban problem predstavlja zaštita prava djece čiji roditelji nakon razvoda odbijaju izvršavati svoje roditeljske dužnosti i obveze prema djetetu. Oni ne pokazuju interes za dijete, nemaju potrebu dijete vidati, ne izvršavaju obvezu uzdržavanja. Ponašaju se kao da je prekidom partnerskog odnosa došlo i do prestanka njihove roditeljske skrbi o djetetu koje je u toj vezi rođeno. U odnosu na te roditelje potrebno je poduzeti odgovarajuće mjere, a djetetu koje je suočeno s takvim ponašanjem roditelja potrebno je osigurati podršku i pomoć. U slučajevima naglo pobuđenog interesa roditelja za uspostavljanjem osobnih odnosa s djetetom, nerijetko motiviranog potrebom izbjegavanja sankcija za prethodno zanemarujući odnos prema djetetu, važno je ne izgubiti iz fokusa potrebe i osjećaje djeteta, pažljivo planirati intervencije te preispitivati interes djeteta u odnosu na prethodnu odluku, ukoliko je donesena.

Roditelji su nam se obraćali zbog problema na koje nailaze vezano uz **ostvarivanje zajedničke roditeljske skrbi u situacijama narušenih roditeljskih odnosa**. Nerijetko jedan roditelj posve neopravdano i neargumentirano proturječi drugome kako bi mu otežao svakodnevno funkcioniranje pozivajući se na pravo sudjelovanja u donošenju odluka o djetetu. Susretali smo se sa situacijama da roditelj koji temeljem odluke suda ne živi s djetetom osporava pravo upisa djeteta u vrtić prema mjestu stanovanja djeteta „zabranjujući“ predškolskoj ustanovi da primi dijete jer se protivi da dijete uopće pohađa vrtić ili se protivi izboru vrtića koji je odabrao drugi roditelj. Događa se da ustanove pod pri-

tiskom roditelja doista odbijaju upisati dijete, zahtijevajući da oba roditelja za to daju svoju pisanu suglasnost odnosno da o nastalom prijetoru roditelja odluči sud. To dovodi do toga da se, u svakom slučaju neslaganja roditelja i nemogućnosti da sami ili posredstvom stručnjaka CZSS postignu dogovor, potpuno nepotrebno vode sudski postupci koji ne rješavaju konflikt u žurnom roku. To dovodi do produljenja sukoba, a istovremeno se gubi iz fokusa zaštita najboljeg interesa djeteta. Dijete ne pohađa vrtić, a zaposleni roditelj s kojim dijete odlukom suda živi prisiljen je snalaziti se u organiziranju dnevne skrbi o djetetu dok se nalazi na poslu. Još veći problemi javljaju se s upisom u školu, što ponekad dovodi do toga da dijete koje je školski obveznik ne pohađa školu jer izostaje suglasnost roditelja, škola bez suglasnosti roditelja ne želi upisati dijete, a do razrješenja roditeljskoga sukoba i donošenja odluke ponekad prođe i nekoliko mjeseci.

Slično je i kod izrade putovnice ili osobne iskaznice djeteta. Iako je riječ o osobnim dokumentima djeteta, posebnim propisima⁷ zahtijeva se da u postupku za njihovo izdavanje sudjeluju oba roditelja iako nije riječ o situacijama za koje je Obiteljskim zakonom propisano da roditelj koji zastupa dijete mora imati pisanu suglasnost drugog roditelja ili odluku suda kojom mu se daje pravo da on u tom postupku zastupa dijete. Razlog tome je najvjerojatnije pretpostavka da će se uključivanjem oba roditelja u postupak izdavanja putovnice ili osobne iskaznice za dijete spriječiti mogućnost eventualne otmice djeteta i djetetovog preseljenja u drugu državu. Sprečavanje preseljenja djeteta u drugu državu mimo volje jednog od roditelja moguće je strožom graničnom kontrolom, a ne kompliciranjem postupaka izdavanja osobne iskaznice ili putovnice djeteta.

Ovakvim pristupom roditeljski sukob se nepotrebno produbljuje i procesuirati, što u međuvremenu dovodi do apsurdnih situacija da dijete do okončanja roditeljskog sukoba ne pohađa školu, ne odlazi na školske ekskurzije, ne može putovati u inozemstvo i dr. Zaštita najboljeg interesa djeteta pritom se u potpunosti potiskuje pred pravom roditelja da donosi odluke koje se tiču djeteta. Nesporna je važnost zajedništva i sporazumijevanja roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi, no inzistiranje na suglasju ne smije narušavati interes djeteta.

Pravo djeteta na sudjelovanje u upravnim i sudskim postupcima u kojima se donose odluke koje ih se tiču određeno je Konvencijom o pravima djeteta, Obiteljskim zakonom i Europskom konvencijom o ostvarivanju dječjih prava. Nažalost, još uvijek primjećujemo nedoumice u primjeni tog djetetovog prava. Uz Konvenciju o pravima djeteta, Odbor za prava djeteta UN-a donio je i Opći komentar br. 12. (2009) Pravo djeteta da ga se sasluša. Dokument sadrži jasne smjernice i preporuke o tome na koji način djetetu treba omogućiti sudjelovanje u postupcima i preporučamo ga svim stručnjacima koji rade s djecom i za djecu. Ukratko, pod pravom djeteta na sudjelovanje podrazumijeva se pravo djeteta da bude informirano o tome koji se postupak vodi, da dobije savjet, bude u prilici izraziti svoje mišljenje/stavove/doživljaj situacije u kojoj se nalazi te da dobije povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Osobe koje razgovaraju s djetetom trebaju biti dobro educirane o tom djetetovom pravu, a iskazano mišljenje treba tretirati s dužnom pažnjom, uzimajući u obzir djetetovu dob i zrelost. Prostor u kojem se razgovor vodi treba biti ugodan i primjeren boravku djeteta. Ostvarivanje prava na sudjelovanje za dijete mora biti sigurno što znači da dijete ne smije nakon razgovora biti izloženo negativnim reakcijama roditelja ili drugih osoba zbog iskazanog mišljenja. U postupcima koji su vezani za prekid zajednice roditelja, posebna pažnja treba biti usmjerena na informiranje djeteta o tome da je razgovor za njega u potpunosti dobrovoljan te da ono iskazuje svoje mišljenje, ali ne donosi odluku.

U sudskim ili administrativnim postupcima u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi ili o mjerama koje se donose radi zaštite dobrobiti i prava djeteta, u slučajevima izrazito narušenih odnosa u obitelji, uočavamo tendenciju manipulacije djetetovim pravom na iskazivanje mišljenja. Nažalost, tendencija pritiska na dijete da kaže ono što od njega očekuju majka, otac ili oba roditelja kod djeteta može dovesti do ugrožavanja njegovog zdravog emocionalnog razvoja. Neki stručnjaci koji rade s obiteljima, upravo zato što su svjesni mogućnosti roditeljske manipulacije, u takvim situacijama izbjegavaju uključiti dijete, smatrajući da će ga na taj način zaštititi. Time, u procesu donošenja odluke ili formuli-

⁷ Zakon o putnim ispravama hrvatskih državljana (NN 77/99, 133/02, 48/05, 74/09, 154/14, 82/15), Zakon o osobnoj iskaznici (NN 62/15).

ranja stručnog mišljenja o tome što bi u konkretnoj situaciji bilo najbolje rješenje za dijete, uskraćuju i sebe i dijete za važan susret i razgovor. Za njih bi to bila prilika da čuju kako dijete tu situaciju doživljava, što o njoj misli te da procijene i saznaju je li djetetu potrebno pružiti dodatnu podršku kako bi sa što manje emocionalnih ožiljaka prevladalo težak razvod roditelja ili neku drugu kriznu i stresnu situaciju u obitelji.

Radi osiguranja ostvarivanja prava djeteta na sudjelovanje, Obiteljskim zakonom propisana je obveza imenovanja **posebnog skrbnika** u Zakonom propisanim slučajevima. Pritom posebni skrbnik mora, osim u propisanim iznimkama, biti osoba sa položenim pravosudnim ispitom zaposlena u Centru za posebno skrbništvo. Budući da smo upoznati s problemima s kojima se u radu suočava Centar za posebno skrbništvo, Vladi RH i MSPM-u smo uputili preporuku o potrebi osiguravanja uvjeta za njihov kvalitetan rad.⁸

U vezi s pravom djeteta na **ostvarivanje osobnih odnosa s članovima obitelji** obraćaju nam se uglavnom bake i djedovi, koji su zbog narušenih odnosa u obitelji uskraćeni za susrete s unucima, ali i roditelji koji su nezadovoljni ponašanjem i utjecajem baka i djedova na djecu. U tim situacijama je važno djecu zaštititi od uključivanja u sukob odraslih, a s odraslima raditi na osvještavanju potreba djeteta i postizanju dogovora, ukoliko je procijenjeno da bi održavanje osobnih odnosa s članovima obitelji bilo u interesu djeteta.

Sve češće smo suočeni s upitima roditelja i njihovim zahtjevima za tzv. ravnopravnom podjelom vremena koje bi dijete trebalo provesti s jednim i drugim roditeljem nakon prekida zajednice njihovog života. Zahtjevi se nerijetko temelje na detaljnom izračunu tog vremena pa imamo dojam kako se zapravo radi o pokušajima „podjele” djeteta. Iako se roditelji u tim situacijama pozivaju na dobrobit i interes djeteta, imamo dojam kako je u podlozi ovih zahtjeva njihova potreba za lakšim suočavanjem s odvojenosti od djeteta. Stoga naglašavamo da pri donošenju odluke o pitanjima roditeljske skrbi, uključujući pitanje raspodjele vremena koje će provoditi s roditeljima, **potrebe djeteta** moraju biti u fokusu. Umjesto na „podjeli vremena”, naglasak mora biti na temeljitoj, pažljivoj i kompetentnoj procjeni potreba i najboljeg interesa **svakog pojedinog djeteta u svakoj pojedinoj situaciji**, bilo da je riječ o dogovoru roditelja o načinu na koji će zajednički izvršavati roditeljsku skrb nakon prekida zajedničkog života ili o sudskoj odluci. Kad procjenu rade stručnjaci, to, uz već spomenuta znanja, zahtijeva određeno vrijeme posvećeno radu s roditeljima i djetetom, prikupljanje podataka iz svih relevantnih izvora te njihovu pažljivu analizu. Nakon učinjene procjene, roditelji moraju dobiti jasnu povratnu informaciju o argumentima u prilog određenom prijedlogu stručnjaka, kao i jasno obrazloženje odluke suda. Povratnu informaciju na način primjeren svojoj dobi treba dobiti i dijete. Suradnja suda i stručnjaka koji sudjeluju u procjeni te izradi prijedloga i mišljenja koje dostavljaju sudu, trebala bi se temeljiti na međusobnom povjerenju i međusobnom uvažavanju kompetencija. Od stručnjaka koji rade procjenu očekujemo da svoje mišljenje detaljno i argumentirano obrazlože sudu i što je moguće jasnije predoče kako i u kojim okolnostima djetetove potrebe mogu biti na najbolji mogući način zadovoljene. Od suda očekujemo da takva mišljenja uzme u obzir i pažljivo ih razmotri te preuzme odgovornost za donošenje jasno obrazložene odluke.

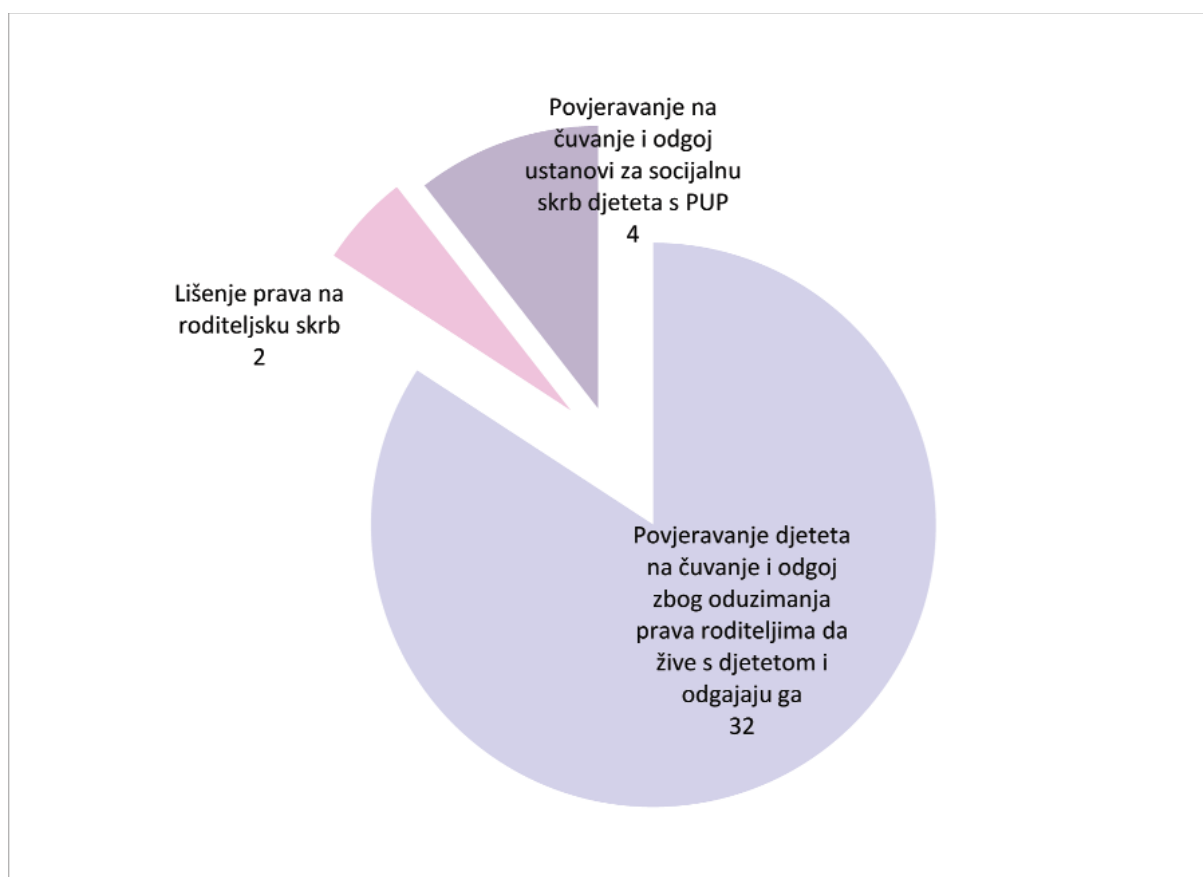
Na kraju možemo u potpunosti ponoviti zaključak iz prošlogodišnjeg Izvješća o radu pravobraniteljice za djecu kako nismo zadovoljni postojećom razinom zaštite djece suočene s visokokonfliktnim razvodom braka i prekidom izvanbračne zajednice roditelja. Stručnjaci koji rade u ovom području zaštite djece i donose odluke preopterećeni su i nema ih dovoljno. Nije osigurano njihovo kvalitetno kontinuirano stručno usavršavanje, niti im se pruža sustavna podrška, što složenost problematike s kojom se suočavaju svakako zahtijeva. Donošenje odluka traje predugo. Institucije nemaju brz i učinkovit odgovor na nepoštovanje sudskih odluka u odnosu na roditelje koji odbijaju suradnju te ustraju u štetnom ponašanju prema djetetu. Ulaganje u sustav koji se bavi zaštitom djece mora biti kontinuirano i prioritetno jer se samo tako mogu stvoriti uvjeti za kvalitetnu reakciju nadležnih institucija. Pri tome je važno i da odvjetnici budu educirani o zaštiti prava djece jer upravo oni nerijetko u zastupanju roditelja, zanemaruju interes djeteta. I nevladine udruge koje se ne bave primarno djecom bi trebale, bez obzira na ciljanu grupu kojom se bave, primarno voditi računa o dobrobiti djeteta. Osnivanje

⁸ Više o tome u *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

posebnih obiteljskih sudova, za što se već godinama zalažemo, smatramo važnom karikom u izgradnji cjelovitog sustava zaštite djece. Njihova ekipiranost posebno educiranim sucima i stručnim suradnicima mogla bi jamčiti bolju razinu zaštite prava djeteta koje se našlo u središtu roditeljskog sukoba. Sudjelovanje djeteta u postupcima ne smije biti samo forma, niti se na dijete smije prebacivati teret odgovornosti za donošenje odluke, a nikako ne smije biti izvor dodatnog stresa za dijete.

Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb - Od 38 predmeta koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava roditeljima na roditeljsku skrb, 32 se odnosilo na oduzimanje prava roditelju na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi, ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji, četiri na povjeravanje djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju te dva na izricanje mjere lišenja prava na roditeljsku skrb.

Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb

Navedene su se prijave odnosile na 57 djece i dvije grupe djece smještene u dva doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Najčešće su nam prijave upućivale majke i druge osobe „navodno” upoznate s cjelokupnom situacijom u obitelji, očevi te bake i djedovi. Ured je samoinicijativno postupao u pet slučajeva, a osobno nam se obratilo četvero djece.

U dijelu koji se odnosi na oduzimanje prava roditelju na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi, ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji zaprimljene su 32 prijave, kojima je obuhvaćeno 51 dijete i dvije grupe djece, a najčešće ih podnose roditelji i druge osobe nezadovoljne sudskom odlukom o izdvajanju djece, ističući pritom „nestručnost i pristranost” stručnih djelatnika CZSS-a, na temelju čijeg je mišljenja nadležni sud donio odluku o izdvajanju djece iz obitelji. Uz to se pritužuju na kvalitetu skrbi koju udomitelji ili ustanove socijalne skrbi pružaju djeci, kao i na nemogućnost održavanja osobnih odnosa s djecom.

Vezano uz ograničavanje prava na roditeljsku skrb Ured je u ovom izvještajnom razdoblju reagirao na postupak jedne političke stranke zbog snimke objavljene na You Tubeu u kojoj se otkrivaju detalji

obiteljskog života djeteta koje je po žurnom postupku izdvojeno iz obitelji. Ukazali smo na potencijalnu ugroženost djeteta zbog iznošenja pojedinosti iz njegova života, jer takav postupak ma koliko bio dobronamjeran, može naići na nedobronamjerne reakcije okoline u kojoj to dijete živi te može dovesti do toga da dijete bude dodatno povrijeđeno i izloženo neprimjerenim komentarima. U sličnim situacijama uvijek pozivamo na oprez i zaštitu privatnosti djece, neovisno o tome jesu li roditelji suglasni s takvim objavama, budući da procjene roditelja nisu uvijek jamstvo zaštite najboljeg interesa djece.

Ured je također pratio postupanja nadležnih institucija u dva slučaja oduzimanja djece od roditelja, koji su tijekom 2016. izazvali izniman interes i angažman javnosti. Mediji su u tim slučajevima svojim izvještavanjima kod neupućene javnosti izazvali nepovjerenje u sustav socijalne skrbi te tako potaknuli veliki broj građana - pojedinaca i članova udruga - da, uz brojne novinare, dežuraju ispred obiteljske kuće kako bi spriječili da „socijalne radnice dođu po djecu“ i provedu odluku suda. Istodobno djeca su danima boravila u okruženju koje se može usporediti s „opsadnim stanjem“. Ne ulazeći u moguće dobre namjere pojedinaca motiviranih željom da pomognu djeci i roditeljima „žrtvama birokracije“, ne smije se zaboraviti da javnost i građani u ovakvim slučajevima ne raspolažu cjelovitim informacijama o slučaju.

U predmetima donošenja sudske mjere o povjeravanju djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju ustanovi socijalne skrbi, u dva su nam se slučaja obratila djeca izražavajući nezadovoljstvo sadržajem sudske odluke, tražeći da svojim angažmanom utječemo na promjenu odluke.⁹ Upoznati smo i sa slučajem u kojem je zbog dugotrajnog postupka pred sudom radi oduzimanja prava roditelju na stanovanje s djetetom i povjeravanje skrbi o djetetu drugoj osobi, ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji, dijete razvilo dodatne probleme u ponašanju. Kad je dijete napokon smješteno u ustanovu, usprkos uloženom velikom trudu stručnih djelatnika djetetu se nije moglo pružiti odgovarajuću stručnu pomoć. Navedeni je slučaj još jedna potvrda kako dugotrajni sudski postupci štete djeci jer često dovode do usložnjavanja problema.

Identično kao i prijašnjih godina, prijave vezane uz lišenje prava na roditeljsku skrb odnose se na nezadovoljstvo roditelja donesenom odlukom, ali i nadalje ukazuju na tromost u postupanju CZSS-a koji ne prepoznaju interes djeteta, teško se odlučuju na pokretanje postupka pred nadležnim sudom, i onda kad su za to ispunjeni svi zakonski preduvjeti. Takav je i slučaj djeteta koje je od rođenja korisnik socijalne usluge smještaja, koji je prvih godinu i pol života bio u ustanovi socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, zatim šest godina u udomiteljskoj obitelji pa ponovno osam mjeseci u ustanovi socijalne skrbi, dok se zadnjih godinu dana nalazi u udomiteljskoj obitelji. Tijekom cijelog tog perioda sud je redovito propitivao potrebu daljnjeg smještaja djeteta, te na temelju mišljenja CZSS-a donosio odluke kojima se majci oduzimalo pravo na stanovanje s djetetom. CZSS je imao informacije da je majka imala zadnji susret s djetetom 2009., a zadnji telefonski kontakt 2013., da je riječ o osobi sa psihičkim smetnjama koja je zbog grubog zanemarivanja roditeljske dužnosti u odnosu na stariju djecu bila lišena slobode, a 2009. lišena roditeljske skrbi. Sve navedeno nije bilo dovoljno da CZSS tijekom svih godina pokrene postupak lišenja majke prava na roditeljsku skrb za najmlađe dijete. Postupak lišenja roditeljske skrbi ipak je pokrenut tijekom 2016., kada je i okončan. Opisano (ne)postupanje CZSS-a ocjenjujemo kao kršenje prava i dobrobiti djeteta, koje je da se ranije reagiralo, moglo biti posvojeno i odrastati u sigurnom i stabilnom obiteljskom okruženju.

2.1.3.1 Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje

Ured pravobraniteljice za djecu već godinama u svojim Izvišćima o radu ukazuje na iznimnu važnost obiteljskog okruženja za zdravo odrastanje i razvoj djece, pozivajući se pri tome na brojne međunarodne i domaće dokumente. Ratifikacijom Konvencije o pravima djeteta država je preuzela obvezu da osigura skrb tako da omogući djetetu da ostane u biološkoj obitelji, a ukoliko to nije moguće, potrebno je osigurati djetetu zamjensku skrb.

Potreba da se skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi organizira kroz alternativnu skrb planirana je kroz razne strateške dokumente. U Planu deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj

⁹ Više o tome u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

2011. - 2016. (2018.) tzv. „Master plan“ posebno je naglašena važnost razvijanja i osiguravanja socijalnih usluga usmjerenih intenzivnoj podršci obiteljima/roditeljima pod socijalnim rizikom, promjena omjera djece na smještaju u institucijskim i izvaninstitucijskim oblicima skrbi, smanjivanje ulazaka djece u institucije i povećanje broja izlazaka iz institucija u nove oblike obiteljske skrbi, odnosno povratka u obitelj djeteta.

U skladu s „Master planom“, kao i Akcijskim planom za provedbu Nacionalne strategije za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. transformirano je šest domova za djecu bez odgovarajuće skrbi u centre za pružanje usluga u zajednici. Međutim, i dalje uočavamo iste probleme u segmentu alternativne skrbi o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, na koje kontinuirano ukazujemo već godinama, a to su: nedovoljan obuhvat djece kroz udomiteljsku skrb zbog nepostojanja dovoljnog broja udomiteljskih obitelji, neravnomjerna teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji, nepostojanje profesionalnog udomiteljstva, nedostatak specijaliziranog i urbanog udomiteljstva, nedovoljna podrška udomiteljima, nedostatna edukacija udomitelja, neuključivanje djece u donošenje odluka vezanih uz njih te neredoviti obilasci udomljene djece od strane djelatnika CZSS-a.

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2016. primao pisane prijave i brojne telefonske upite roditelja, baka, djedova, udomitelja i udomljene djece, koji su se odnosili na povratak djece u biološku obitelj, način reguliranja osobnih odnosa s unucima, traženje pomoći od strane udomitelja koji više nisu u mogućnosti skrbiti o djeci s obzirom na njihove specifične potrebe, na otežanu suradnju s CZSS-ima koji „inzistiraju“ na zakonski propisanim uvjetima za obavljanje udomiteljstva te na postupanja CZSS-a u slučajevima kada se udomiteljima oduzima licenca za obavljanje udomiteljske djelatnosti. Djeca su izražavala želju za promjenom udomiteljske obitelji radi narušenih odnosa s udomiteljima ili radi nastavka stanovanja s braćom/sestrama koji se nalaze u drugoj udomiteljskoj obitelji.

Prema podacima Ureda pravobraniteljice za djecu vidljiv je daljnji trend smanjenja broja djece u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici. Međutim, unatoč tome, broj djece koja se nalaze na smještaju i u organiziranom stanovanju i dalje je velik. Razlog tome je nedovoljan broj udomiteljskih obitelji na području Hrvatske i činjenica da u nekim dijelovima države gotovo da i nema udomiteljskih obitelji, ali i manjak usluga usmjerenih na osnaživanje roditelja u cilju stjecanja uvjeta za povratak djeteta u obitelj.

U situacijama gdje nema dovoljno udomiteljskih obitelji ne čudi da CZSS-i odlučuju djecu smještavati u domove i centre koji se nalaze u blizini njihove obitelji, odnosno mjestu njihova boravišta, kako bi se djeci i roditeljima olakšalo održavanje osobnih odnosa te očuvala socijalna mreža djeteta ukoliko je to u njegovom interesu. Smatramo da, osim u iznimnim slučajevima, nije u interesu djece smještanje u udomiteljske obitelji udaljene nekoliko stotina kilometara od biološke obitelji jer im se na taj način onemogućavaju kontakti s bliskim osobama.

Problem na koji također godinama ukazujemo odnosi se na nedostatak **specijaliziranih udomitelja**. Obračali su nam se udomitelji koji zbog zdravstvenog stanja djece i njihovih specifičnih potreba, nisu u mogućnosti djeci pružiti adekvatnu skrb. Udomitelji, uglavnom, nisu profesionalci s određenim specifičnim vještinama i znanjima, već osobe koje obavljaju ulogu „zamjenskih“ roditelja, od kojih se očekuje stručna pomoć i podrška djeci do treće godine života, djeci roditelja ovisnika, djeci s poremećajima u ponašanju te djeci sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama.

S obzirom na to da udomiteljskim obiteljima uglavnom nedostaje stručna podrška, razumljivo je da nevoljko primaju na smještaj djecu sa specifičnim potrebama. Ta djeca također imaju potrebe za učestalom psihološko/psihijatrijskom i dodatnom zdravstvenom skrbi, što im je teže dostupno ako žive u malim sredinama. S tim je povezan i dalje prisutan problem nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji u gradovima, odnosno nerazvijeno tzv. **urbano udomiteljstvo**.

Budući da dosadašnje kampanje za popularizaciju udomiteljstva nisu dale očekivane rezultate, smatramo da bi profesionalizacija udomiteljstva bila jedan od načina razvoja i unapređenja kvalitete udomiteljske skrbi.

Česte su pritužbe na način postupanja CZSS-a, koje se proglašava „nestručnima“ i pristranim. Također nam se obraćaju i udomitelji pritužujući se na izostanak stručne podrške. Prigovorom na rad CZSS-a obraćali su nam se udomitelji za koje je u tijeku postupak oduzimanja **licence** za obavljanje djelatnosti udomiteljstva.

U više slučajeva prijavljeno nam je da djelatnici CZSS-a **neredovito obilaze** udomljenu djecu, što se u očitovanjima CZSS-a opravdava nedovoljnim brojem djelatnika i velikom udaljenošću CZSS-a od udomiteljskih obitelji.

Posvojenje - Ured je u području dječjih prava vezanih uz posvojenje djece u 2016. postupao u pet slučajeva, temeljem prijave institucija, udomitelja i potencijalnih posvojitelja, koje su se odnosile na petero djece. Uglavnom su nam se obraćali posvojitelji, koji žele prvo udomiti, a kada se steknu zakonski uvjeti i posvojiti brata/sestru djeteta koje su već ranije posvojili. Na tom putu spajanja braće navodno im često stoje CZSS-i koji ne prepoznaju važnost zajedničkog smještaja braće i sestara, iako sve ukazuje da je to u interesu djece. Također nam se obraćaju potencijalni posvojitelji upisani u registar posvojitelja, pritužbama na dugotrajnost postupka.

2.1.3.2. Uzdržavanje

Povreda djetetovog prava na uzdržavanje ili upiti o načinima zaštite toga prava i dalje su često razlog obraćanja pravobraniteljici za djecu. Unatoč nešto manjem broju pisanih i usmenih pritužbi u odnosu na prethodna razdoblja, sadržaj pritužbi koje primamo i slučajeva koje pratimo pokazuje da se ovo pravo, unatoč brojnim mehanizmima zaštite i dalje krši te da, u određenim okolnostima, djeca u potpunosti ostaju bez uzdržavanja od roditelja ili drugih osoba koje su za njih materijalno odgovorne.

Prijave u odnosu na ostvarivanje uzdržavanja

	2013.	2014.	2015.	2016.
Savjet o ostvarivanju prava na uzdržavanje	15	21	11	6
Pritužbe na parnični postupak	46	30	21	15
Pritužbe na ovršni postupak	10	13	19	15
Pritužbe na kazneni postupak	2	3	5	7
Pritužbe na postup. po Konv. o ostvarivanju aliment. zahtjeva u ino.	0	5	2	5
Pritužbe na postupak za ostvarivanje privremenog uzdržavanja	5	3	3	2
Ukupno otvorenih predmeta	78	75	61	50
Telefonsko i osobno savjetovanje	166	130	107	71

Tijekom 2016. primili smo ukupno 50 pisanih upita i pritužbi vezanih uz pravo na uzdržavanje djece. Pisane pritužbe odnose se na zaštitu prava i dobrobiti 71 djeteta, dok se u jednom slučaju postupanje odnosi na grupu djece. Najčešći razlog obraćanja u ovom izvještajnom razdoblju su pritužbe na parnični (15) i ovršni postupak (15). Slijede pritužbe na kazneni postupak (7), zatim općeniti upiti o pravu na uzdržavanje i načinima ostvarivanja uzdržavanja (6) te poteškoće u ostvarivanju uzdržavanja iz inozemstva (5). U dva navrata razlog obraćanja su poteškoće u realizaciji prava na privremeno uzdržavanje od strane CZSS-a. Na probleme u ostvarivanju uzdržavanja najčešće nam ukazuju majke (36), a ponekad očevi (6) i djeca osobno (3).

U izvještajnom razdoblju zabilježili smo i 71 telefonsko te obraćanje stranaka dolaskom u ured koje se odnosilo na ovu problematiku. Osim davanja odgovora na konkretne upite stranke smo upućivali na mogućnosti zaštite prava djece na uzdržavanje te na pojedine odredbe važećih propisa. Naše upute redovito sadrže informaciju o mogućnostima korištenja sekundarne besplatne pravne pomoći bez utvrđivanja imovnog stanja, a sukladno Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći. U tom smislu stranke upućujemo na obraćanje uredima državne uprave u županiji, odnosno nadležnom upravnom tijelu Grada Zagreba, kao i na mogućnost obraćanja Hrvatskoj odvjetničkoj komori (HOK).

Prema podacima o ostvarivanju besplatne pravne pomoći u postupcima uzdržavanja maloljetnog djeteta u periodu od 1. siječnja do 31. prosinca 2016., HOK je zaprimio 116 molbi za imenovanje punomoćnika za zastupanje bez prava na nagradu, od kojih je u 112 slučajeva odobrena besplatna pravna pomoć, jedna molba je odbijena jer je već ranije imenovan punomoćnik u istom postupku, dok su tri molbe arhivirane jer stranke nisu dopunile podatke.

Različiti su razlozi i motivi obraćanja stranaka pravobraniteljici. Neki traže informacije, savjet i uputu o pravima i načinu ostvarivanja prava djece na uzdržavanje, dok drugi ukazuju na poteškoće na koje su naišli u pokušaju zaštite djetetovog prava. Veliki broj pritužitelja je nezadovoljan funkcioniranjem sustava zaštite prava djece u cjelini ili pak pojedinog njegovog segmenta. Generalno prednjače obraćanja roditelja koji stanuju s djetetom i koji pokušavaju zaštititi djetetovo pravo na uzdržavanje, no, zabilježili smo i nekoliko obraćanja obveznika uzdržavanja. Među prijaviteljima ima i onih koji ukazuju na manipulativne postupke roditelja koji stanuju s djecom.

Među **općenitim obraćanjima i upitima** zanimljiv je bio slučaj na koji nam je ukazala jedna majka, a koje se odnosi na praksu uplata i isplata uzdržavanja putem sudskog pologa. Prema informacijama koje nam je dostavila, na ime djeteta sudskim je rješenjem prije više godina osnovan sudski polog na ime uzdržavanja. Otac je na taj način polagao iznose uzdržavanja, a majka novac podizala nakon što sud svaki put o tome donese rješenje. Iznenadeni takvom praksom zatražili smo od Ministarstva pravosuđa i predsjednika općinskog suda podatke o učestalosti takve prakse, mogućnostima i eventualnim poteškoćama s kojima se susreću.

U najvećem broju slučajeva prijavitelji ističu svoje ogorčenje postupcima roditelja-neplatiše, koje vrlo često doživljavaju i opisuju manipulativnima. Međutim vrlo često se pritužuju i na postupke i/ili propuste sudova, centara za socijalnu skrb, FINA-e i njihovih zaposlenika te ukazuju na nezadovoljstvo radom odvjetnika. Dugotrajnost postupaka, neizricanje privremenih mjera, pojedinačni propusti i postupci sudaca, te reguliranje troškova postupka sadržaj su pritužbi koje primamo, a koji se odnose na **parnični postupak**. Ponekad postupci koji se vode radi uzdržavanja dodatno opterećuju i kompliciraju ionako narušene i kompleksne odnose što ima utjecaja i na ostale segmente izvršavanja roditeljske skrbi. Obratila nam se majka koja se pritužuje na činjenicu da svaki put kada djeca navršše određene, zakonom propisane godine života, treba pokrenuti postupak radi povećanja uzdržavanja te se čudi zašto se taj iznos ne korigira automatski. Navodi kako joj nije u interesu upuštati se u tužbu, jer su ionako ona i otac djece u lošim odnosima. Kako on djecu viđa puno manje od onoga što je određeno sudskom odlukom, majka strahuje da će i to prestati ukoliko ga tuži. Upravo kako je navela ova majka, pribojavamo se da veliki broj roditelja odustaje od pokretanja postupaka uzdržavanja iz straha od negativnog utjecaja tih postupaka na odnose u obitelji, posebice kada je zbog životnih okolnosti izvjesno da se uzdržavanje neće uspjeti namiriti. U tim situacijama nemoć sustava je očita, a pomoć u vidu isplate privremenog uzdržavanja nedovoljna (50% zakonskog minimuma uzdržavanja), ali i vremenski ograničena na ukupno trajanje od samo tri godine.¹⁰ Pritužbe koje se odnose na **ovršni postupak** u velikom broju zastupljene su i ove godine. Najčešći razlozi obraćanja stranaka su: poteškoće u redoslijedu ovrhe u situacijama kad se ovrha provodi na novčanim sredstvima putem FINA-e, nedostatak imovine ili sredstava koji bi se mogli ovršiti, nemogućnost realizacije ovrhe u situaciji kad je ovršenik na bolovanju, dugotrajnost sudskih postupaka, umanjeње ovršenog iznosa uzdržavanja po osnovi naknade za obavljanje poslova u korist FINA-e i rok od šezdeset dana koji sukladno zakonu treba proći da bi se naložio prijenos zaplijenjenog iznosa na djetetov račun. Problemi na koje nam stranke ukazuju upućuju na potrebu izmjene Ovršnog zakona te *Pravilnika o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova propisanih zakonom o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima*, a kako bi se u ovršnim postupcima prioritarno zaštitila prava i interesi djece.

Saznavši za slučaj u kojem je banka u naplati svojih potraživanja ovršila sredstava s računa na koje sjeda i doplatak za djecu, obratili smo se Hrvatskoj narodnoj banci (HNB) preporukom da razmotre zakonitost poslovanja banaka i njihovih općih akata kojima se stavljaju u položaj povlaštenog vjerovnika. Tražili smo da njihovo postupanje usklade na način da se prisilna naplata ne bi ostvarivala iz sredstava koja su izuzeta od ovrhe i koja su nužna za egzistenciju obitelji i djece, kao ni nauštrb ostvarenja uzdržavanja koje, u odnosu na sve druge tražbine neovisno o vremenu njihova nastanka, ima prednost u naplati. HNB nas je obav-

¹⁰ Privremeno uzdržavanje je novčano primanje koje, pod pretpostavkama određenim Zakonom o privremenom uzdržavanju (NN 92/14), koristi dijete radi potpore uzdržavanju.

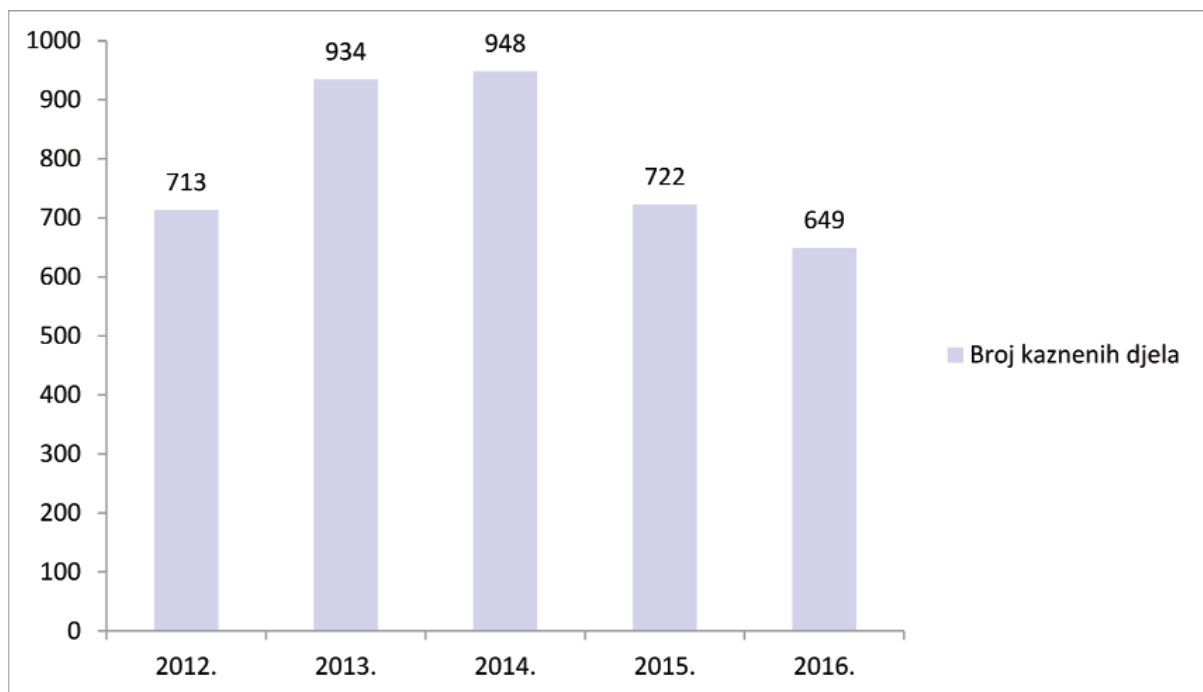
ijestio o tome da nije ovlašten nadzirati primjenu odredbi Obiteljskog zakona te s tog osnova ne može utjecati na ugovorne odnose kreditnih institucija i klijenata, koji su ugovoreni u skladu s ugovornom voljom ugovornih strana i važećim zakonskim propisima. Konkretnoj banci ukazali su na potrebu usklađivanja poslovanja s odredbom Zakona o doplatku za djecu, koji propisuje da banka ne može vlastita potraživanja namirivati iz sredstava doplatka za djecu, kako bi ona bila korištena samo u svrhu za koju su odobrena.

Prateći pojedinačna obraćanja i slučajeve zamjećujemo različitu sudsku praksu vezano uz postupke ovrhe na plaći. Naime, odredbom članka 197. Ovršnog zakona mogućnost ovrhe na plaći ograničava se samo na slučajeve u kojima poslodavac ne isplaćuje plaću na račun kod banke (što, drugim riječima, znači da je ovrhovoditelj upućen pokretati ovršni postupak kod Fine u svakom onom slučaju kada ovršenik prima plaću na račun kod banke). S druge strane, odredbe Obiteljskog zakona upućuju uvijek na sudsku nadležnost.¹¹ Očito je da je riječ o koliziji odredbi, koja tako dovodi i do njihove različite primjene u praksi. Budući da ove odredbe imaju direktan utjecaj na realizaciju uzdržavanja djece, njihovog prava na primjereni životni standard te prava na djetetov opstanak i razvoj, smatramo da je kod bilo koje vrste postupaka vezanih uz uzdržavanje važno osigurati sudsku zaštitu, a posebice s obzirom na dosad uočene poteškoće u provođenju ovrhe pred Finom. S tim u vezi smatramo da su Obiteljski zakon i njegove odredbe koje uređuju posebne postupke ovrhe *lex specialis* u odnosu na odredbe Ovršnog zakona. U praksi bi valjalo osigurati njihovu ujednačenu primjenu na način da se, neovisno o načinu isplate plaće, ovrha radi uzdržavanja djeteta uvijek provodi u sudskom postupku.

Razloge obraćanja stranaka koji se odnose na **kazneni postupak** možemo sažeti na pritužbe na dugotrajnost i nedovoljne informacije, neučinkovitost, odbacivanje kaznene prijave te pritužbe na sud zbog nedonošenja presude za opoziv uvjetne osude. Tu je i slučaj pritužbe na navodnu uputu općinskog državnog odvjetništva o podnošenju kaznene prijave nakon šest mjeseci neplaćanja uzdržavanja, u vezi s kojim još iščekujemo povratne informacije od DORH-a. Od ukupno sedam pisanih pritužbi koje se odnose na kazneni postupak u dva slučaja obraćala su nam se djeca osobno.

U 2016., prema podacima MUP-a, prijavljeno je 649 kaznena djela povrede dužnosti uzdržavanja, što je najmanji broj tih kaznenih djela u zadnjih pet godina, premda je pojava i dalje vrlo zabrinjavajuća.

Podaci MUP-a o broju kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja za razdoblje 2012. - 2016.

¹¹ Članak 526. Za određivanje i provođenje ovrhe radi ostvarivanja uzdržavanja iz plaće ili drugih stalnih novčanih primanja ovršenika nadležan je, osim suda koji je opće mjesno nadležan za ovršenika, i sud koji je opće mjesno nadležan za poslodavca koji isplaćuje plaću, odnosno za isplatitelja drugih stalnih novčanih primanja te sud koji je sudio u prvom stupnju u postupku u kojem je donesena ovršna isprava.

Vezano uz problematiku procesuiranja kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja te uz postupanje i praksu nadležnih državnih odvjetništava, u studenome 2016. održan je sastanak s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova, na njezinu inicijativu. Razmotrivši pojedinačne slučajeve zaključeno je kako se odredba čl. 172. Kaznenog zakona u praksi tumači na način da obveza prijavljene osobe u kazneno pravnom smislu egzistira od dana ovršnosti odluke (obuhvaća samo iznos nastao nakon ovršnosti odluke), a ne od ovršnosti presudom utvrđenog datuma i visine. Na taj način sporni dospjeli, a neplaćeni iznos uzdržavanja, koji je nastao u periodu prije ovršnosti odluke, može biti predmet samo građansko-pravnog, ali ne i kazneno pravnog postupanja. Smatrajući da se na taj način nedovoljno štite prava i interesi vjerovnika, u konkretnom slučaju djeteta, pravobraniteljice su Ministarstvu pravosuđa uputile zajedničku preporuku o potrebi preispitivanja dosadašnje prakse. Preporučile su razmatranje mogućnosti izmjene zakonske odredbe na način da se kaznenim djelom povrede dužnosti uzdržavanja obuhvati i raniji vremenski period naveden u odluci (za koji period je obvezniku uzdržavanja u navedenoj odluci utvrđena obveza uzdržavanja), a ne samo period nakon ovršnosti odluke, kao što je to sada slučaj.

Budući da samo sankcioniranje počinitelja kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja ne utječe izravno na ispunjenje njegovih/njezinih obveza i namirenje djetetovog potraživanja i prava, ističemo da je u okviru kaznenog zakonodavstva potrebno osigurati efikasnije mehanizme zaštite prava djece na uzdržavanje.

Na poteškoće nailaze i roditelji i djeca ako obveznik uzdržavanja stanuje izvan Republike Hrvatske, prilikom naplate **uzdržavanja iz inozemstva**. Osim slučajeva u kojima obveznici uzdržavanja stanuju ili rade u državama koje nisu potpisnice međunarodnih dokumenata, do problema dolazi i u drugim slučajevima zbog nedostatka informacija o propisima i mogućnostima te zbog dugotrajnosti postupaka uvjetovanog njihovim međunarodnim karakterom. Problem predstavljaju i visoki troškovi kojima su roditelji i djeca izloženi, a tiču se prijevoda dokumenata i vještačenja.

Primjedbe stranaka vezane uz **privremeno uzdržavanje** odnose se na njegovu visinu i ograničeno trajanje njegove isplate. U ovom segmentu vidimo potrebu i prostor za pozitivne pomake, no da bi se promjene zakonskih odredbi dogodile, potrebna je jasna opredijeljenost države u tom smjeru, koja podrazumijeva težnju za financiranjem privremenog uzdržavanja u trajanju koje je vremenski dulje od sadašnjeg te u iznosima većim od dosadašnjih.

Zaključno, iako postoje brojni mehanizmi zaštite prava djece na uzdržavanje i unatoč obvezi države da poduzme sve potrebne mjere kako bi osigurala da dijete dobije sredstva za uzdržavanje od roditelja ili drugih osoba koje su za njega materijalno odgovorne, praćenjem slučajeva zaključujemo da i dalje postoje brojne poteškoće u realizaciji ovog prava djece. Budući da je riječ o djetetovim egzistencijalnim pravima, i dalje je nužno unapređivanje sustava njihove zaštite.

2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja

Prema podacima MUP-a, u 2016. prijavljeno je 755 kaznenih djela protiv života i tijela na štetu djece, što je za oko 10% više u odnosu na 2015. Od toga je 614 kaznenih djela tjelesne ozljede te 129 kaznenih djela teške tjelesne ozljede, a dvije prijave se odnose na osobito tešku tjelesnu ozljedu. Četiri prijave odnose se na teško ubojstvo djeteta.

Ured pravobraniteljice je tijekom 2016. primio 272 prijave nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci kojem je bilo izloženo ukupno 402 djece i 22 grupe djece. Od toga se 197 prijava odnosilo na nasilje nad djecom (288 djece i 17 grupa djece), a 75 prijava odnosilo se na zanemarivanje djece (114 djece i pet grupa djece).

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Nasilje u obitelji	82	75	85	108	85	78	68	68
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	51	83	60	68	76	50	68	79
Nasilje u drugim ustanovama	7	9	11	5	9	18	2	8
Ostalo nasilje	69	49	59	51	48	47	40	42
Zanemarivanje	50	66	58	63	55	70	69	75
UKUPNO	259	282	273	295	273	263	247	272

Najviše prijava, njih 79, odnosilo se na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, slijedi 68 prijava za nasilje u obitelji, a 42 prijave odnose se na ostalo nasilje, uključujući nasilje putem interneta i mobitela. Osam prijava odnosi se na nasilje u domovima i drugim ustanovama. U odnosu na 2015. uočava se porast prijava za sve vrste nasilja, osim u obitelji gdje je broj prijava istovjetan. Uočava se i porast prijava za zanemarivanje djece. Primili smo i 147 telefonskih poziva koji se odnose na nasilje nad djecom i 36 poziva koji se odnose na zanemarivanje.

Najviše prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja odnosilo se na djecu s prebivalištem na području Grada Zagreba (63), zatim slijede Zagrebačka županija (28), Osječko-baranjska (25), Splitsko-dalmatinska (24) i Primorsko-goranska (22). Podnositelji prijava su najčešće bili roditelji, zajedno u 14 slučajeva, majke u 85, a očevi u 50 slučajeva. Institucije su podnijele prijavu u 34 slučaja, a djeca su nam se osobno obratila u osam slučajeva. Ostali prijavitelji su bake, djedovi, rođaci, susjedi, braća i sestre. Primili smo i 21 anonimnu prijavu.

2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji

Prema podacima MUP-a, u 2016. evidentirano je, sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, 2485 djece koja su bile žrtve nasilja u obitelji, a od toga broja 78 djece nad kojom je primijenjeno tjelesno kažnjavanje.

U 2016. primili smo 68 prijava za nasilno ponašanje prema djeci u obitelji (isto kao i u 2015.), kojima je bilo obuhvaćeno 118 djece. Najčešći prijavitelji bili su roditelji, u 24 slučaja majke, a u 11 očevi, neke prijave podnijele su institucije te anonimni prijavitelji. Djeca su nam se obratila s dvije prijave, a samoinicijativno smo postupali u dva slučaja.

Znatno veći broj upita o zaštiti djece od nasilja u obitelji zabilježen je kroz svakodnevne telefonske kontakte, kao i kroz osobne razgovore sa strankama, u kojima su tražene informacije o proceduri prijavljivanja ili su iznošene primjedbe zbog nepostupanja nadležnih institucija (policije, ODO-a, CZSS-a i zdravstvenih ustanova). Roditelje smo informirali o proceduri i prijavljivanju sukladno *Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* te ih upućivali na obraćanje nadležnim institucijama.

Vrste nasilja u obitelji - broj djece

NASILJE U OBITELJI	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	15	26
Tjelesno kažnjavanje	9	11
Psihičko nasilje	27	50
Seksualno nasilje	1	1
Višestruko nasilje	16	30
UKUPNO	68	118

Najviše prijava odnosilo se na **psihičko nasilje nad djecom u obitelji** od strane roditelja ili drugih osoba (baka, djedova ili drugih članova šire obitelji), bilo da su djeca neposredno izložena nasilju

ili su svjedočila konfliktu roditelja i drugih osoba. Najčešće se obraćaju roditelji iskazujući nezadovoljstvo ponašanjem bivšeg partnera u odnosu na dijete. U podlozi ovih prijava je često visoka razina konflikta među roditeljima. Ovu vrstu nasilja često prijavljuju i drugi članovi obitelji zbog narušenih odnosa s jednim od roditelja djeteta, ali se tijekom postupka pred drugim institucijama prijave najčešće pokazu neutemeljenima. Obavještavajući nadležne institucije uočavamo da djelatnici sustava socijalne skrbi prepoznaju ovaj oblik nasilja nad djecom, vrše sveobuhvatnu procjenu obitelji radi utvrđivanja razine razvojnih rizika i sigurnosti djece te izriču mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece sukladno Obiteljskom zakonu. O sumnji na počinjenje nasilja nad djecom CZSS-i obavještavaju policiju koja provodi daljnja postupanja u cilju zaštite prava i dobrobiti djece.

Prijave ukazuju i na međusobno nasilno ponašanje među roditeljima za vrijeme preuzimanja i vraćanja djeteta sa susreta s drugim roditeljem, uključujući i oblike manipulativnog ponašanja. Nerijetko se to događa i u prisutnosti voditelja mjere stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu, koji u većini slučajeva takva ponašanja roditelja prijavljuju CZSS-u.

Temeljem pisanih prijava i usmenih obraćanja institucija uočavamo da odgojno-obrazovne institucije češće nego ranije postupaju sukladno Obiteljskom zakonu i Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji te prijavljuju sumnje na nasilno ponašanje prema djeci u obitelji i propuste u roditeljskoj skrbi.

Tjelesno kažnjavanje djece „u odgojne svrhe“ također se smatra nasiljem, nezakonito je i podliježe sankcijama. Dobivamo informacije da roditelji tjelesno kažnjavanje djece opravdavaju odgojnom nemoći i pokušajima discipliniranja djeteta. Za sprečavanje takvog ponašanja roditelja nije dovoljno samo sankcioniranje, već roditeljima treba osigurati pomoć i podršku u odgoju djece, poučiti ih, savjetovati i ponuditi im alternativu u korigiranju djetetova ponašanja.

Primili smo devet pisanih prijava o tjelesnom kažnjavanju djece u obitelji kojima je bilo obuhvaćeno 11 djece. Neke prijave su se nakon provjere socijalne službe i policije pokazale neutemeljenima i posljedicom narušenih odnosa među roditeljima ili loših susjedskih odnosa. U nekoliko slučajeva su upravo anonimne prijave i prijave susjeda dovele do uključivanja socijalne službe te poduzimanja radnji u cilju zaštite prava i dobrobiti djece.

Zanemarivanje - Primili smo 75 prijava o zanemarivanju djece u obitelji i institucijama, kojima je bilo obuhvaćeno 114 djece i pet grupa djece. Najveći broj prijava uputile su majke, očevi, institucije te anonimni podnositelji i ostali, dok smo samoinicijativno, na temelju saznanja iz medija, postupali u šest slučajeva. Od 71 prijave zanemarivanja u obitelji, 38 se odnosilo na sveukupno zanemarivanje zdravlja, školovanja i odgoja, 18 na zanemarivanje odgoja, 12 zdravlja, tri školovanja. Četiri su se prijave odnosile na zanemarivanje djece u institucijama. Veći broj anonimnih prijava se nakon provjere nadležnih institucija pokazao neutemeljenim i posljedicom narušenih odnosa među odraslima.

Prijave o **zanemarivanju djece u obitelji** upućene od baka, djedova, susjeda i drugih osoba često imaju u pozadini nerazriješene konflikte s drugim članovima obitelji zbog onemogućavanja osobnih odnosa s unucima/nećacima, imovinskih odnosa ili narušenih susjedskih odnosa. Neke prijave susjeda ukazale su na postojanje zanemarivanja djece od strane roditelja te je u jednom slučaju nadležni CZSS podnio prijedlog sudu za izdvajanje djeteta iz obitelji.

U pozadini prijava roditelja koji se međusobno optužuju za zanemarivanje djece najčešće se nalaze neriješeni i dugotrajni roditeljski sukobi koji se odnose na pravna neslaganja i neslaganja oko roditeljskih postupaka. Često roditelj koji prijavljuje zanemarivanje djeteta sebe želi prikazati kompetentnijim roditeljem u postupku donošenja nove sudske odluke o roditeljskoj skrbi ili želi promijeniti način održavanja osobnih odnosa s djetetom. O zaprimljenim smo prijavama obavještavali nadležne CZSS-e koji su nakon eventualno utvrđenih propusta u skrbi o djetetu roditeljima izricali mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta kao oblik pomoći u ostvarivanju roditeljske skrbi.

U odnosu na prijašnje godine škole nam se u većem broju obraćaju prijavama o zanemarivanju djetetova obrazovanja, najčešće u dijelu neredovitog polaženja nastave i izvršavanja školskih obveza.

Tijekom 2016. godine proveli smo analizu stanja ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi u odnosu na dužnost roditelja da brinu o redovitom pohađanju obveznog dijela programa kao i ostalih oblika odgojno-obrazovnog rada u koje je dijete uključeno. Od ureda državne uprave, Gradskog ureda i prekršajnih sudova zatražili smo da nas izvijeste o postupanjima sukladno čl. 136., odnosno čl. 152. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. U odnosu na 2015., u godini 2016. zamjetan je nešto manji broj prijava prema čl. 136 (zanemarivanje roditeljske obveze) te gotovo identičan broj izrečenih kazni roditeljima, sukladno čl. 152. U odnosu na aspekte roditeljske skrbi, roditelji najčešće ne vode odgovarajuću brigu o redovitom pohađanju nastave njihovog djeteta. Trendovi koji su obilježili ovu godinu su slijedeći:

- povećan broj prijava u odnosu na roditelje učenika s teškoćama u razvoju;
- povećan broj prijava u odnosu na roditelje koji nisu upisali dijete-školskog obveznika u prvi razred osnovne škole;
- veći broj slučajeva u kojima se roditelji nisu odazvali na pozive svih ustanova uključenih u postupak te
- sporost dostavljanja izvješća od strane centara za socijalnu skrb.

Vidljiv je trend smanjenja pokretanja prekršajnih prijedloga na prekršajnim sudovima, što može biti pokazatelj bolje umreženosti i veće koordinacije postupanja stručnih službi škola, centara za socijalnu skrb i ureda državne uprave te savjetovanja roditelja koji zanemaruju pravo djeteta na odgoj i obrazovanje. Upoznavanje i informiranje roditelja o njihovim pravima i obvezama u odgoju i obrazovanju djece te upozorenje na mogućnosti izricanja novčane sankcije ako nastave zanemarivati djetetovo školovanje, pokazalo se učinkovitijim od optužnih prijedloga protiv roditelja.

Zaprimili smo nekoliko prijava o **zanemarivanju skrbi o djeci s teškoćama u razvoju u obitelji**. Najčešće su prijave odgojno-obrazovnih institucija, a odnose se na zanemarivanje skrbi o zdravstvenom stanju djeteta i školovanja. Odgojno-obrazovni djelatnici najčešće prijavljuju da roditelji uslijed drukčije percepcije djetetovih teškoća ne pristaju na preporučene dijagnostičke postupke za utvrđivanje ili diferenciranje djetetovih teškoća te ponekad ne uključuju djecu u preporučene edukacijsko-rehabilitacijske postupke. Zamjećujemo porast obraćanja odgojno-obrazovnih institucija, posebice škola koje prijavljuju „teškog roditelja“ koji ne surađuje sa školom, ne pridržava se školskih pravila i ulazi u učionicu, prekida nastavu, galami na hodniku škole, ne prihvaća liječničke savjete, samoinicijativno mijenja djetetovu terapiju te djetetu ne pruža dostatnu podršku za svladavanje školskog gradiva.

Prijave koje se odnose na **zanemarivanje skrbi o djeci s teškoćama u razvoju u institucijama** odnosile su se na zanemarivanje djece s TUR u institucijama u kojima se školuju i borave. Najčešće anonimni prijavitelji opisuju neprihvatljiva ponašanja djece s TUR u institucijama (navodno puše, piju, psuju, buče, šaraju po zidovima), što povezuju s navodno nedovoljnom skrbi od strane djelatnika institucija. Iz izvješća nadležnih institucija saznali smo da provedeni nadzori nisu utvrdili nepravilnosti niti propuste u radu djelatnika.

Djeca zatečena u nedopuštenim noćnim izlascima - Primili smo nekoliko prijava i primjedbi građana o zanemarujućem ponašanju roditelja čija se djeca zatiču u nedopuštenim noćnim izlascima. Zakon propisuje roditeljsku dužnost i odgovornost da djetetu mlađem od 16 godina ne dopuste noćne izlaske bez svoje pratnje ili pratnje druge osobe u koju imaju povjerenje. Svrha ove zakonske odredbe je pružanje pomoći i potpore roditeljima u nastojanju za uspješnim odgojem i pravilnim razvojem djece te pravovremeno sprečavanje višestrukih rizika i opasnosti koji u noćnim satima prijete djeci - od veće izloženosti rizicima konzumacije alkohola i droga, do stradanja u prometu tijekom noćnih sati.

Podaci MUP-a za 2016. govore o 1432 zabilježena postupanja, što predstavlja smanjenje od 14,8% u odnosu na 2015. Najveći broj postupanja, evidentiran je, kao i prethodne godine, u Splitsko-dalmatinskoj županiji - čak 322, zatim 154 u Zagrebačkoj te 128 u Šibensko-kninskoj županiji. Najmanji broj postupanja (12) zabilježen je u Zadarskoj županiji. Među djecom zatečenom u nedopuštenom noćnom izlasku njih 154 ili 10,7% bilo je mlađe od 14 godina. Od ukupnog broja zatečene djece 37,9% su bile djevojčice, a 62,1% dječaci. Za 96 djece utvrđeno je da se prema njima već postupalo zbog činjenja kažnjivih radnji ili iz nekih drugih razloga, a za jedno je dijete naknadnim radom policije utvrđeno da je zapušteno ili zlostavljano. U 859

slučajeva djeca su bila u noćnom izlasku uz dopuštenje roditelja, 501 dijete je to učinilo protivno volji roditelja, za 47 djece je utvrđeno da su bila prepuštena sama sebi, a u 25 slučajeva su utvrđeni neki drugi razlozi.

Iz podataka MUP-a vidljivo je da je na području I. - VIII. Policijske postaje Zagreb i Policijske postaje Sesvete u nedopuštenim noćnim izlascima zatečeno 112 djece mlađe od 16 godina. Od CZSS Zagreb zatražili smo podatke o postupanju podružnica u odnosu na djecu zatečenu u nedozvoljenim noćnim izlascima.

Broj djece grada Zagreba zatečene u nedopuštenim noćnim izlascima

Centar za socijalnu skrb Zagreb	Broj djece 2012.	Broj djece 2013.	Broj djece 2014.	Broj djece 2015.	Broj djece 2016.
Podružnica Čnomerec	17	16	5	5	4
Podružnica Trnje	23	30	9	7	3
Podružnica Trešnjevka	68	43	14	15	18
Podružnica Sesvete	45	52	22	16	6
Podružnica Gornji Grad-Medveščak	13	5	6	7	4
Podružnica Dubrava	96	69	46	35	26
Podružnica Novi Zagreb	64	48	20	28	6
Podružnica Donji Grad	17	11	7	9	5
Podružnica Maksimir	36	13	10	9	4
Podružnica Susedgrad	62	47	37	39	18
Podružnica Peščenica	15	18	7	5	10
UKUPNO	456	352	183	175	104

Iz podataka je vidljivo da je postupanje 11 podružnica CZSS Zagreb obuhvatilo 104 djece, od koji je 38 djevojčica i 66 dječaka. Od toga ih 68 živi u potpunim obiteljima, 31 s jednim roditeljem, dok je petero djece povjereno drugoj osobi, ustanovi ili udomiteljskoj obitelji. Od ukupnog broja zatečene djece, 19 je već bilo u tretmanu CZSS-a.

Podaci za Grad Zagreb pokazuju da su djelatnici CZSS-a obavili savjetodavni rad sa svom djecom zatečenom u nedopuštenim noćnim izlascima i s njihovim roditeljima. U 82 slučaja izrekli su mjere upozorenja na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu, u sedam slučajeva roditeljima je izrečena mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi, a 11 djece već je od prije uključeno u određene zdravstvene, edukativne i druge stručne programe (obiteljski centar, udruga, Zavod za javno zdravstvo, Centar za mentalno zdravlje djece i mladih te u psihijatrijski tretman).

Zaključno možemo reći da je u odnosu na 2015. vidljivo znatno smanjenje broja djece koju policijski službenici zatiču u nedozvoljenim noćnim izlascima, a smatramo da su tome pridonijele i kontinuirane policijske aktivnosti i upoznavanje roditelja sa zakonskim odredbama o njihovim dužnostima i odgovornostima, što je pripomoglo podizanju svijesnosti o ovom problemu.

2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

Unatoč brojnim inicijativama i preporukama te višegodišnjem ukazivanju na nedjelotvornu zaštitu djece od nasilja ni u 2016. ne vidimo značajnijih pozitivnih pomaka usmjerenih boljoj zaštiti djece od nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Ukupno 79 pojedinačnih prijava povreda prava djece odnosilo se na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, što je za 10 prijava više u odnosu na prethodnu godinu. Pritom valja uzeti u obzir i „tamne brojke“ i činjenicu da se svi slučajevi nasilja ne prijavljuju pravobraniteljici za djecu. Stoga ovaj porast prijava nasilja, a posebice njegovi pojavi oblici i posljedice, izazivaju zabrinutost te ukazuju na ozbiljnu i trajnu prisutnost problema i potrebu intenzivnijeg angažmana cjelokupnog društva.

U slučajeve nasilja uključivali smo se praćenjem stanja zaštite prava djeteta, upućivanjem preporuka i upozorenja, traženjem obavijesti o postupanju i dostavljanje relevantne dokumentacije, najčešće od

Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO) i prosvjetne inspekcije, komunikacijom s roditeljima i djecom koji nam se neposredno javljaju za pomoć. Osim rada u pojedinačnim slučajevima, poduzimali smo opće inicijative, obraćali se medijima te sudjelovali na stručnim raspravama i konferencijama.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama - prijave Uredu pravobraniteljice za djecu za 2016. godinu

	Nasilje među djecom	Nasilje odraslih nad djecom	UKUPNO
Dječji vrtići	6	2	8
Škole	54	17	71
UKUPNO	60	19	79

Od ukupno 79 prijava, 60 se odnosilo na nasilje među djecom, od toga 54 na nasilje među djecom u školi, šest na nasilje među djecom u dječjem vrtiću, a 19 na nasilje odraslih nad djecom u školi i vrtiću. Najveći broj prijava bio je na području Grada Zagreba, potom Zagrebačke županije. Najčešći podnositelji prijava su majke (58), potom očevi (21). Nešto rjeđe obraćaju nam se oba roditelja zajedno (10), a u jednom slučaju obratilo nam se sâmo dijete. Nerijetko zaprimamo i anonimne prijave kao i prijave grupe roditelja. Prijave su nam upućivale i odgojno-obrazovne ustanove, najčešće tražeći savjet i pomoć. Prema prijavama, 108 djece bilo je žrtva nekog oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama. Ova brojka ne odražava stvaran broj djece koja su pretrpjela nasilje, budući da nam je prijavljeno i 11 grupa djece izloženih nasilju. Zabilježili smo i 32 telefonska savjetovanja u vezi s nasiljem u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Prethodnih godina ukazivali smo na **metodološki neujednačeno evidentiranje nasilja** među djecom od strane različitih institucija te nepostojanje relevantne baze podataka koja bi olakšala praćenje pojavnosti problema, planiranje i poduzimanje preventivnih i drugih zaštitnih mjera. Kako u ovom području ne vidimo pomake, očekujemo da će u sljedećem periodu Vlada RH uvažiti preporuku Odbora UN-a za prava djeteta i poboljšati sustav prikupljanja podataka kako bi se omogućila kvalitetna analiza svih podataka o djeci.

Nasilje među djecom - Broj prijava **nasilja među djecom** (60) u odgojno-obrazovnim ustanovama u kontinuitetu je veći u odnosu na broj prijava nasilja odraslih nad djecom. I dalje bilježimo znatan broj slučajeva nasilja koje se iz odgojno-obrazovnih ustanova nastavlja na drugim mjestima - na školskom igralištu i u školskom autobusu, a ponajviše na internetu i putem mobitela. Prateći prijave povreda nasilja među djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama evidentna je sve niža dob djece počinitelja nasilja, a posebice zabrinjavaju sve grublji pojavni oblici i težina povreda. Prijave nasilja među djecom u vrtiću pokazuju da je riječ o djeci koja iskazuju rane probleme u ponašanju, kojem je najčešće u etiologiji nasilje i zanemarivanje u obitelji.

U jednom slučaju majka osmogodišnjaka opisala nam je nasilna ponašanja djece prema njenom sinu: „... dao bog da umro, da te roditelji sahranili, smrdiš, debel si...“. Udarali su ga šakama, šutali nogama, bacali na pod... Jednom prilikom mu pod odmorom nisu dopustili na wc tijekom odmora te se dijete pomokrilo... guraju ga, čak ne dopuštaju ulazak u školu...

I ovu godinu obilježili su slučajevi **grubog nasilja od strane učenika nižih razreda osnovne škole koji imaju višestruke teškoće u razvoju**. U takvim slučajevima, što nam potvrđuju i nalazi stručno pedagoških nadzora, posebne potrebe djeteta u školi se ne sagledavaju cjelovito niti se u potpunosti uvažavaju. Škole pokazuju nemoć i nesnalaženje u rješavanju ovako složenih problema. Posebno izostaje stručno djelovanje usmjereno prema teškoćama djeteta iz područja problema u ponašanju. Od strane AZOO-a obaviješteni smo da je *u jednom slučaju škola koristila disciplinsku bilježnicu koja nije na tragu dnevnika zapažanja ili funkcionalne snimke ponašanja nego služi za zastrašivanje učenika i kao takva nije pedagoški opravdana niti je dio propisane pedagoške dokumentacije*. Takve mjere i izostanak stručne pomoći pogoduje odbacivanju djeteta od strane ostalih učenika te daljnjoj progresiji njegovih problema u ponašanju. Nerijetko se istovremeno javljaju roditelji druge djece i traže zaštitu svog djeteta te prijete kako će o svemu obavijestiti medije, što stvara dodatni pritisak na školu i probubljuje problem.

Nesnalaženje škola i nepoznavanje ovlasti pojedinih institucija može dovesti do ozbiljnih posljedica po samo dijete i drugu djecu. U jednom slučaju zaprimili smo dopis škole u kojem traže da pravobraniteljica poduzme mjere obiteljsko pravne zaštite. Škola opisuje incidente djeteta koji ugrožavaju njegovu sigurnost te sigurnost druge djece i djelatnika škole. Iz dopisa se ne vidi koje mjere je škola poduzela. Za ovakve situacije postoji protokol postupanja koji obvezuje na pozivanje centra za socijalnu skrb i drugih nadležnih institucija. Upućujući dopis pravobraniteljici, koja nema ovlasti poduzimanja konkretnih mjera, škola odgađa pružanje nužne pomoći djetetu i riskira ugrozu sigurnosti djece.

Stručnjaci i roditelji koji nam se javljaju često navode kako su iscrpili sve mogućnosti i instance bez vidljivih rezultata. Tada ponekad koordiniramo sve službe koje trebaju biti uključene kako bi se problem riješio na dobrobit djece. Školama preporučujemo kontinuirano unapređivanje međuinstitucionalne suradnje škole, centra za socijalnu skrb, policije, liječnika, ureda državne uprave i drugih nadležnih tijela u pristupu problemu te organiziranje zajedničkih sastanaka „studije slučaja” s ciljem integracije pojedinačnih opažanja, jasnije percepcije djetetovih problema, preuzimanja odgovornosti i zajedničkog planiranja intervencija.

Zabrinjavaju i slučajevi djece **predškolske dobi** koja su „izbačena” iz vrtića zato što iskazuju teškoće s kojima se odgojiteljice „ne mogu nositi”. Odgojiteljice smatraju da su djeca agresivna i opasna budući da ne prihvaćaju pravila, te savjetuju odlazak djece psihijatru i/ili ispis.

Zbog nepoznavanja razlika između neprimjerenog načina rješavanja sukoba među djecom i nasilja, roditelji i poneki djelatnici nerijetko sukobe djece doživljavaju kao nasilje i uključuju druge institucije. Ponekad se „prezaštićujući” roditelji upleću i u bezazlene sukobe među djecom i „rješavaju” ih umjesto djeteta, što može rezultirati time da ga druga djeca počnu isključivati iz skupine. Obraćaju nam se i roditelji djece koja se sama nasilno ponašaju prema drugoj djeci što oni vide kao samoobranu, odričući njihovu odgovornost za sukobe. Mišljenja smo kako bi odgojno-obrazovne ustanove putem predavanja i radionica roditelje trebale poučiti o razvojnim karakteristikama djece, u koje spadaju i povremeni sukobi, te o primjerenim odgojnim metodama.

Roditelji djece koja su bila svjedoci neprimjerenog rješavanja sukoba i nasilja obraćaju nam se zbog toga što je dijete bilo pozvano u CZSS i policiju da „svjedoči”, zbog čega izostaje iz škole i u više navrata treba ponovno opisivati događaj. Takva je situacija vrlo stresna za dijete, a to bi se moglo izbjeći boljom međuresornom suradnjom institucija, razmjenom informacija, ograničenjem broja razgovora s djetetom te stručnijim pristupom djeci.

Uočavamo da škole ne pridaju dovoljno pozornosti **psihičkom zlostavljanju** u vidu isključivanja, ogovaranja, vrijeđanju „uživo” i na društvenim mrežama na što su nas upozorila djeca i članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS), koji su izradili i Strategiju za borbu protiv psihičkog nasilja „Stop tišini koja boli”. Iako ovakvo ponašanje ne mora uvijek imati intenzitet i obilježja zlostavljanja, osjetljivija djeca se teško nose s takvim ponašanjem i trpe posljedice o kojima rijetko govore. Škole bi u preventivne aktivnosti trebale uvesti i programe koji se odnose na ovaj oblik zlostavljanja.

Posebno zabrinjavaju slučajevi u kojima nas roditelji, iscrpljeni traženjem pomoći bez rezultata, mole da im pomognemo da premjestimo svoje dijete u drugu školu zbog vršnjačkog nasilja kojem je izloženo. Preseljenje djeteta koje trpi nasilje nije dobra poruka ni za jedno dijete, dijete koje trpi nasilje se osjeća krivim i gubi povjerenje u sustav, dok se počinitelji osnažuju u daljnjem činjenju nasilja.

Brojne su **dvojbe odgojno-obrazovnih djelatnika** u pogledu pojava oblika nasilja, izricanja pedagoških mjera, prijave slučajeva nadležnim službama, preventivnih mjera, individualnog i grupnog rada s djecom dioncima nasilja. Uočava se neujednačenost postupanja u procjeni težine ponašanja i pristupu u rješavanju problema, od primjene raznih protokola do izricanja pedagoških mjera te provedbe različitih preventivnih programa. I dalje nailazimo na slučajeve u kojima se djeci zbog nasilja izriču pedagoške mjere, a istovremeno se nasilje ne prijavljuje nadležnim službama. U školama nedostaje restitutivnih pristupa nasuprot reaktivnima u rješavanju nasilja i oblikovanju školske discipline. Restitucija umjesto kažnjavanja nudi učenje novih vještina te tako dugoročno uvodi pozitivno ozračje u škole i smanjuje rizik za pojavu nasilja. Ni sam Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera ne predviđa restitutivne oblike reakcije na neprihvatljivo ponašanje. Stoga smo nadležnom ministarstvu preporučili indi-

vidualnu procjenu svake situacije i djeteta te, osim represivnih pedagoških mjera, primjenu restitutivnih i psihosocijalnih intervencija kroz individualni plan postupanja, koji se treba izraditi u suradnji s djetetom i njegovim roditeljima te drugim uključenim institucijama.

I dalje uočavamo da djeca i roditelji nisu upoznati s načinima zaštite djece i mjerama koje su škola i druge službe dužne poduzeti u slučaju nasilja. Stoga u velikom broju prijava upućujemo i savjetujemo roditelje kome se obratiti te ih upoznajemo s ovlastima i obvezama nadležnih tijela. U **preporuci na početku školske godine** koju smo uputili MZOS-u,¹² naglasili smo potrebu da škole i dječji vrtići upoznaju roditelje i djecu s *Pravilnikom o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima*, zatim s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*, *Kućnim redom škole* te s aktivnostima koje je odgojno-obrazovna ustanova dužna poduzeti u slučaju nasilja. Nadalje smo preporučili intenzivnije provođenje preventivnih aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama usmjerenih na razvoj socijalnih vještina djece, posebice komunikacijskih i onih za rješavanje sukoba. Kako sukobi ne bi prerasli u nasilje, preporučili smo dodatnu edukaciju radnika škole za provođenje metode medijacije u rješavanju vršnjačkih sukoba i potrebe što šire primjene u školama zbog njene dokazane učinkovitosti. Preporučili smo i poboljšanje formalnog socio-pedagoškog i psihološkog obrazovanja odgojno-obrazovnih djelatnika za problematiku nasilja i drugih problema u ponašanju djece te intenziviranje dodatnih edukacija, uz osnaživanje djelatnika za prepoznavanje i identificiranje rizika u djetetovom životu te primjenu metoda ranog otkrivanja i ranog djelovanja. Ujedno smo preporučili ekipiranje stručnih službi škole sa socijalnim pedagozima koji bi bili nositelji mjera i aktivnosti u prevenciji i drugim intervencijama usmjerenim djeci u riziku i djeci s problemima u ponašanju, zbog specifičnih potreba ove skupine djece.¹³

Nasilje odraslih nad djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama - Zabilježili smo 19 prijava nasilja odraslih nad djecom u odgojno obrazovnim ustanovama, od kojih se 17 odnosilo na školu, a dvije na dječji vrtić. Dio prijava nasilja koje su počinili djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova evidentiran je kao neprimjereno i neetično postupanje odraslih prema djeci i povreda prava na dostojanstvo djeteta u odgojno-obrazovnom procesu te ga opisujemo u poglavlju *Obrazovna prava*. Prijavitelji ukazuju na grube oblike nasilja prema djeci i nezadovoljni su tretiranjem takvih ponašanja od strane djelatnika škola i tijela nadzora.

I dalje zabrinjava neravnopravno i različito tretiranje nasilja s obzirom na to tko ga čini. Reakcija škole je puno snažnija kad djeca čine nasilje prema odraslima nego kada ga odrasli čine nad djecom. Uočavamo i negativnu međusobnu „solidarnost“ prosvjetnih djelatnika u slučajevima kad su počinitelji nasilja njihove kolege.

Zaprimali smo prijave **neprimjerne komunikacije nastavnika s djecom** koje ponekad poprima i oblike psihičkog nasilja. U takvim situacijama povremeno dolazi do konflikata s djecom koja, isprovocirana, nerijetko reagiraju neprimjereno. Tako smo primili prijavu ogorčenog učenika prvog razreda srednje škole koji nam je priznao da se neprimjereno ponašao prema nastavnici nakon njezine višemjesečne neprimjerene komunikacije. Nastavnica je pozvala policiju i dječak je prekršajno kažnjen za narušavanje javnog reda i mira, dok se odgovornošću nastavnice za neprimjerenu komunikaciju s djecom bavio samo sustav odgoja i obrazovanja na formalnoj razini. U drugom slučaju saznajemo o fizičkom obračunu i nasilju između profesorice i dvoje učenika. Djeca su se u više navrata žalila na neprimjereno ponašanje i vrijeđanja od strane profesorice, na što škola nije reagirala i nije poduzela mjere za zaštitu njihovih prava. Djeca su na posljetku na nasilno ponašanje profesorice reagirala nasiljem. Izrečena im je pedagoška mjera premještanja u drugu školu, nakon čega je jedno dijete prekinulo školovanje. Odgovornost za ovaj incident škola je prebacila isključivo na djecu, a profesorica uopće nije sankcionirana, što smatramo nedopustivim. Svojim postupanjem u ovom slučaju i nerazumijevanjem konteksta u kojem djeca odrastaju, prosvjetni djelatnici prekršili su više prava djece. Djeca moraju snositi odgovornost za neprimjereno ponašanje, ali još veću odgovornost moraju snositi odrasle osobe. Poštujući autonomiju postupanja drugostupajskih tijela, pratili smo ovaj slučaj te upozoravali uključene

¹² O tome više u poglavlju *Preporuke Pravobraniteljice za djecu*.

¹³ O djeci s PUP više u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

nadležne institucije na neprimjerenost odluke Učiteljskog vijeća u ovom slučaju i potrebu zaštite prava djece. Nažalost, odluka je ostala nepromijenjena.

Škole u slučaju opravdanih prigovora na ponašanje djelatnika poduzimaju blage administrativne mjere ili ih uopće ne poduzimaju. Prosvjetna inspekcija i AZOO izriču mjere koje trebaju provoditi djelatnici škole ili sami nastavnici koji neprimjerenost komuniciraju, bez navođenja očekivanih ishoda i načina njihovog praćenja te posljedica koje će nastupiti ukoliko do ishoda ne dođe. Nerijetko u slučajevima neprimjerenog ponašanja nastavnika koje ima i obilježja kršenja radno pravnih obveza škole ne žele poduzeti mjere protiv svojeg djelatnika, očekujući istodobno da im problem riješe drugi sustavi, uključujući i pravobraniteljicu. Iako nerijetko opsežno opisuju neprimjerena ponašanja nastavnika i kršenje radnih obveza, u tome ne vide mogućnost primjene radno pravnih mjera, sukladno Zakonu o radu i Etičkom kodeksu škole.

Zabrinjavaju i obeshrabruju i izvješća nadzornih tijela. U vezi sa slučajem nastavnice, koja je svojim postupcima i riječima izgovorenim u razredu i na školskome hodniku pred djecom te putem društvene mreže i telefona uznemiravala djecu 5. razreda, neke je učenice poticala na nasilje prema jednoj djevojčici, klevetala je roditelje djevojčice kao problematične, a istovremeno se oglašivala na prijave vršnjačkoga nasilja i nije poduzimala preventivne i pedagoške mjere, u izvješću je navedeno: „Inspekcijskim je nadzorom utvrđeno da su u konkretnom slučaju počinjeni stručni propusti razrednice, stručne službe i zamjenice ravnatelja, a što je potvrđeno stručno pedagoškim nadzorom AZOO. Međutim, nisu utvrđene konkretne povrede zakona ni drugih propisa koje zahtijevaju izricanje mjera, odnosno poduzimanje radnji za koje je ovlašten prosvjetni inspektor, a osobe ovlaštene za stručno pedagoški nadzor nisu predložile P¹⁴ izricanje mjera u smislu odredaba čl. 23. Zakona o prosvjetnoj inspekciji“.

Posebno zabrinjavaju slučajevi nepoduzimanja mjera i nemoć sustava koji godinama tolerira nasilje nad učenicima koje čine nastavnici nad čijim radom je u nekoliko navrata proveden inspekcijski nadzor te su utvrđeni propusti. Nerijetko u dostavljenim nalazima AZOO-a nalazimo i zabrinjavajuće rezultate anonimnih anketa provedenih među učenicima o odnosu određenog profesora prema njima, ali na temelju njih nisu poduzete nikakve mjere. Takva postupanja obeshrabruju djecu i roditelje koji gube povjerenje u sustav te probleme pokušavaju riješiti putem privatnih tužbi i medija.

Iako smo svjesni da neka ponašanja djelatnika škole nisu protuzakonita, evidentno je da nisu odgovorno primjerena i da sustav ne osigurava dovoljnu zaštitu djece u slučajevima nasilnog i neprimjerenog ponašanja djelatnika prema učenicima. Stoga smo na početku školske godine nadležnom ministarstvu preporučili odgovarajuće praćenje, evidentiranje i dokumentiranje rada i ponašanja odgojno-obrazovnih radnika, na čiji rad je bilo pritužbi, u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o neprimjerenom postupanju prema djeci te pojačanje stručno-pedagoških nadzora. Preporučili smo da se u postupcima nadzora razgovara s djecom kako bi ona mogla izraziti svoje mišljenje, budući da rezultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a nerijetko i na njegovo daljnje redovno obrazovanje.

Posebno smo naglasili da je u slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole potrebno voditi računa o najboljem interesu djeteta te udaljiti djelatnika iz nastave i iz blizine djece i prije nego optužni akt stupi na snagu, pozivajući se na radno pravne povrede i povrede etičkog kodeksa. Time bi se izbjegla situacija da djelatnik osumnjičen za kazneno djelo na štetu djeteta nesmetano nastavi raditi s djecom i po nekoliko mjeseci dok optužni akt ne postane pravomoćan. Primjećujemo da, unatoč našim preporukama, predškolske i školske ustanove prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba za rad s djecom ne provjeravaju njihovu **prethodnu osuđivanost** za kaznena djela koja su prema zakonu zapreka za obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Ustanove traže od kandidata uvjerenje nadležnoga suda da se protiv njih ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda („potvrda o nekažnjavanju“), a ne provjeravaju raniju osuđivanost. Zato smo i ove godine pozvali MZO da upozori odgojno-obrazovne ustanove da prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom pribave od

¹⁴ Prosvjetnoj inspekciji.

Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije, iz kojeg je vidljivo je li osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Zaprimili smo i više prijava u kojima **sukob djece prerasta u sukob roditelja** i koje se odnose na neprimjereno ponašanje roditelja u školi - prema djelatnicima, drugim roditeljima ili čak i samoj djeci za koju misle da su nautdila njihovom djetetu. Takvi roditelji ulaze u školu, ponekad i u sam razred i „uzimaju pravdu u svoje ruke“ te prijete drugom djetetu, zbog čega su i ostala djeca uplašena i uznemirena. Djelatnici škole su nerijetko iznenađeni takvom situacijom, ne snalaze se, te ne uspijevaju zaštititi sigurnost ni dignitet same odgojno-obrazovne ustanove. Iako takvo nasilje roditelja nije uvijek usmjereno na djecu, saznajemo da ovi događaji negativno utječu na njihov osjećaj sigurnosti i zašticečnosti te da su uznemirena i uplašena. U takvim slučajevima djelatnike škola upozoravamo da trebaju žurno uspostaviti sigurnost za sve te pozvati policiju i prijaviti incident drugim nadležnim institucijama, bilo da su počinitelji djelatnici ustanove ili druge osobe. Nerijetko počinitelji ovakvoga nasilja ostanu nekažnjeni jer nakon prijave državno odvjetništvo procjenjuje da nema elemenata kažnjivih radnji.

Stručna pomoć i prevencija - Pojavni oblici nasilja, kao i njihov broj i posljedice, pokazuju da je riječ o složenom i trajnom problemu koji zahtijeva intenzivan angažman i suradnju svih dionika društva te interdisciplinarni pristup u njegovom rješavanju. Uloga škole u prevenciji nezamjenjiva je i neupitna. Zato obrazovna politika mora više ulagati u osnaživanje uloge odgojno-obrazovnih ustanova u univerzalnoj, selektivnoj i indiciranoj prevenciji te poticanja učinkovite prakse i preventivnih programa. I dalje izostaje **pravovremeno prepoznavanje** problema i rane intervencije pa se problemom nasilja bavimo najčešće kad problem kulminira grubim povredama prava djece i kad se u rješavanje slučaja uključuju roditelji, druge institucije i mediji. Pravovremena razmjena informacija o djetetu olakšala bi rješavanje problema. Zato smo MZO-u preporučili intenzivnije povezivanje i razmjenu informacija o svakom djetetu prilikom prelaska iz dječjeg vrtića u školu i iz osnovne u srednju školu. Nužno je i intenzivirati **međuresornu suradnju** u svakom kompleksnom slučaju nasilja, kroz sastanke i „studije slučaja“, kako bi se problem sagledao sa svih strana te dogovorile daljnje mjere pomoći djetetu. Administrativna procedura, „dopisivanje“ i prebacivanje odgovornosti produžava rješavanje problema čime se dodatno krše prava djeteta. Samo uključivanje drugih tijela izvan odgojno-obrazovnih ustanova najčešće ne rješava problem bez intenzivnog rada s djetetom u samoj odgojno-obrazovnoj ustanovi. Uz primjenu procedura propisanih zakonom i izricanje pedagoških mjera potrebna je i izrada **individualnog plana intervencija** za dijete koje je dionik nasilja, sačinjen u suradnji s djetetom, roditeljem i drugim institucijama. Uspješnost intervencija odgojno-obrazovnih ustanova u slučajevima vršnjačkog nasilja umnogome ovisi o suradnji roditelja i njihovoj spremnosti da preuzmu svoj dio odgovornosti, kako za nastalu situaciju, tako i za njezino rješavanje. Zato je nužno da odgojno-obrazovne ustanove roditeljima pruže priliku da se uključe u rješavanje problema i donošenje odluka koje se odnose na zaštitu djece od nasilja. Posebnu podršku potrebno je pružiti djeci, roditeljima i djelatnicima odgojno-obrazovnih ustanova u manjim sredinama i na otocima, koji zbog nedostatka kadrovskih resursa nisu u mogućnosti pružiti djeci sveobuhvatnu zaštitu i pomoć. U preporuci nadležnom ministarstvu početkom školske godine ponovili smo potrebu formiranja zajedničkog mobilnog tima stručnih suradnika za više ustanova na određenom području kako bi se poduzele pravovremene i stručne mjere. Uz odgojno-obrazovne institucije najveći preventivni potencijal ima **lokalna zajednica** te smo preporučili snažnije povezivanje i suradnju odgojno-obrazovnih institucija i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u definiranju potreba djece i provođenju preventivnih programa. Programi prevencije nasilja su raznoliki, ali nažalost nerijetko bez evaluacije i procjene ishoda. Uputili smo preporuku početkom školske godine da se ustroji baza podataka o svim preventivnim programima koji se provode u svim školama te primjenu isključivo znanstveno utemeljenih programa s dokazanom učinkovitošću. Smatramo potrebnim kreirati veći broj preventivnih programa za učenje socijalnih vještina, posebice onih komunikacijskih i za nenasilno rješavanje sukoba. Primjećujemo da se djecu i dalje ne prepoznaje kao potencijal u borbi protiv nasilja nego ih se najčešće doživljava kao objekt kojem je potrebna pomoć. Zato smo MZO-u preporučili poticanje i **uključivanje djece** u kreiranje, osmišljavanje i provođenje preventivnih aktivnosti. U promicanju jasnog stava društva o neprihvatljivosti svih oblika nasilja mogao bi pripomoći i veći angažman medija u objavi pozitivnih i afirmativnih primjera bez senzacionalizma, kao i pravovremeno sankcioniranje svakog oblika nasilja.

2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Na nasilje nad djecom počinjeno izvan obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova odnosi se 50 prijava. Od toga se četiri tiču nasilja putem interneta i mobitela, o čemu pišemo u posebnom dijelu ovoga poglavlja. Preostali slučajevi nasilja u drugim ustanovama i ostalog nasilja (46) obuhvaćaju nasilje u učeničkim domovima i domovima socijalne skrbi, u sredstvima javnog prijevoza, specijalnoj bolnici, sportskim klubovima, susjedstvu (čak 24 prijave), na ulici i drugim javnim prostorima (12 prijava). Prijave upućuju roditelji, djeca, odvjetnici, susjedi, a neke su i anonimne. Osim od stranaka, o nasilju saznajemo i prilikom posjeta ustanovama i komunikacije s djecom te iz medija. Za nasilje su prijavljene odrasle osobe, najčešće susjedi ali i djeca koja se nasilno ponašaju prema drugoj djeci.

Četiri prijave odnose se na nasilje u **domovima socijalne skrbi** od kojih su se dvije pokazale neutemeljenima. Dvije su nam uputila djeca smještena u odgojne domove. Jedan dječak je prijavio odgajatelja, no naknadno je prijavu „povukao” objasnivši da je bio u „afektu”. Dom nas je obavijestio da je dječak dosljedne zahtjeve odgajateljice doživio kao nasilje. Druga prijava djeteta odnosila se na vršnjačko nasilje zbog kojeg su djelatnici već ranije poduzimali mjere, no koje se nastavilo. Iako ne primamo velik broj prijava vršnjačkog nasilja u domovima socijalne skrbi, obilaskom djece na smještaju saznajemo da nasilja ima, da je češće verbalno, no da ga ne prijavljuju iz straha od odmazde, budući da ne vjeruju da će biti bolje zaštićeni nakon prijave. Saznanja ukazuju na potrebu kontinuiranog provođenja preventivnih aktivnosti u radu s djecom u domovima socijalne skrbi, posebice poticanje razvoja i unapređivanja socijalnih i komunikacijskih vještina. Također, nužno je djecu osnažiti kako bi prijavila počinjeno nasilje te ih informirati o načinima prijave kršenja njihovih prava i tijelima izvan ustanove.

Jedna prijava odnosila se na grubo psihičko i fizičko **nasilje** starijih učenika nad mlađima tijekom noći u **učeničkom domu**, što je ukazalo na nedostatan nadzor djece noću te nedosljednu primjenu *Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* zbog neizvješćivanja drugih tijela. Dom je procijenio da je, u interesu sve uključene djece i postizanja socijalnog mira u ustanovi, dovoljno izreći pedagoške mjere počiniteljima. Smatramo da je u takvim situacijama potrebno razmotriti mogućnost prijave nasilja policiji.

Već nekoliko godina primamo prijave djece, roditelja i odvjetnika zbog vandalskog ponašanja i nasilja koje starija djeca čine nad mlađom prilikom putovanja **javnim ili školskim autobusom** u školu. U takvim slučajevima preporučamo primjenu protokola i prijavu nasilja nadležnim tijelima te međuresornu suradnju prijevoznika, policije i škole, među ostalim i kako bi se našle mogućnosti za bolji i učinkovitiji nadzor nad djecom tijekom prijevoza.

Postupali smo po prijavi zabrinutih roditelja o nasilju djelatnice nad djecom-pacijentima u jednoj **specijalnoj bolnici** za liječenje djece s TUR. Roditelji su komunicirali i putem društvenih mreža nakon čega su se uključili i mediji. Žurno smo tražili očitovanje ravnateljice te obavijestili nadležno ministarstvo. Nakon obavljenog nadzora i liječničkog pregleda djece nasilje nije utvrđeno. Taj je događaj bio prilika za ponovno upozorenje i poziv građanima da zbog potrebe žurne reakcije i učinkovitog dokazivanja mogućeg nasilja, svako uočeno nasilje nad djecom odmah prijave policiji.

Primili smo i dvije prijave koje se odnose na neprimjerenu komunikaciju trenera s djecom u **sportskim klubovima**, a riječ je o psovkama upućenim djeci na treninzima i utakmicama, prijetnjama izbacivanjem iz kluba, zanemarivanju ozljede djeteta zbog ljutnje uslijed „loše” odigrane utakmice te o fizičkom kažnjavanju. Prijavitelji navode da je takvo ponašanje trenera kod djece izazvalo stres, glavobolje i depresiju te odustajanje od sportske aktivnosti. Policijske uprave koje su postupale po našoj obavijesti utvrdile su da nema kaznene ni prekršajne odgovornosti u ovakvom ponašanju trenera, a sportska inspekcija nas je izvijestila da nije utvrdila propuste. Unatoč najčešće neutvrđenoj odgovornosti trenera u ovakvim slučajevima, smatramo da vrlo slične prijave koje primamo tijekom godina pokazuju da to područje nije dovoljno regulirano niti nadzirano te da je, na što smo i prije upozoravali, nužno uvesti licence za rad s djecom u sportu koje bi, osim stručnih kvalifikacija, zahtijevale i pedagoške kompetencije trenera.

Ostalo nasilje - Čak 24 prijave odnose se na **nasilje susjeda** nad djecom. Nerijetko uočavamo i odgovornost roditelja za nepotrebno izlaganje i uključivanje djece u sukobe odraslih. Ponekad upravo roditelji, neskloni mirnom rješavanju i izbjegavanju sukoba sa susjedima, potiču djecu na obraćanje pravobraniteljici, potencirajući njihov osjećaj ugroženosti u situacijama koje jesu neugodne, ali nisu opasne. Najčešće je riječ o sukobima odraslih oko korištenja zajedničkih površina, međe, služnosti puta i slično. Ponekad sukobi odraslih prerastu u međusobno nasilje pred djecom zbog kojeg se djeca osjećaju uplašeno i uznemireno te razvijaju stresne reakcije zbog kojih, kad je riječ o dugotrajnom i stalnom sukobu, čak moraju potražiti stručnu pomoć. Prijavljeno nam je i neprimjereno ponašanje susjeda koji djecu u igri pokušavaju *disciplinirati* verbalnim ili fizičkim nasiljem.

Primili smo 12 prijava koje se odnose na nasilje drugih odraslih nad djecom izvan obitelji i institucija, najčešće na **javnim prostorima**. Tako nam se obratila uznemirena majka djeteta koje je odrasla osoba bacila „u duboko more“, nakon čega je uslijedio sukob s ocem djeteta. Primili smo i prijavu za tjelesno kažnjavanje osmogodišnjeg djeteta koje je zbog naguravanja u autobusu vozač školskog autobusa počupao za kosu. Saznali smo i za često verbalno i fizičko nasilje odraslih nad djecom koje je uslijedilo nakon sukoba djece. Roditelji pritom uzimaju „pravdu u svoje ruke“ i obračunavaju se i s vrlo malom djecom, nerijetko pred zaprepaštenim i uplašenim vršnjacima. U ljutnji djecu udaraju, vuku po tlu, upućuju im vulgarne prijetnje zbog čega se djeca žrtve, ali i djeca svjedoci osjećaju uplašeno i uznemireno.

Obratili su nam se roditelji 13-godišnjeg dječaka kojega je pretukao odrastao muškarac nakon što je dječak neprimjereno dobacivao njegovoj supruzi. Nanio mu je ozljede zbog kojih je dječak izgubio svijest i kolima Hitne pomoći odvezen u bolnicu. Roditelji su izrazili zabrinutost da počinitelj neće biti kažnjen, budući da je riječ o policajcu koji je djetetu naknadno prijetio. Smatraju da je strah djeteta žrtve i djece svjedoka utjecao na provođenje dokazne radnje prepoznavanja osumnjičenika, zbog čega ga djeca nisu prepoznala kao počinitelja te je ODO odbacio prijavu. Mislimo da se u ovom slučaju nije vodilo dovoljno računa o utjecaju nesrazmjera moći između djece i policajca, niti o strahu djece, što je moglo utjecati na prepoznavanje. Smatramo da osim ove dokazne radnje na kojoj je temeljio svoju odluku, ODO zasigurno ima na raspolaganju i druga dokazna sredstva te da bi sumnja da je počinitelj policijski službenik trebala dodatno motivirati nadležna tijela da nedvojbeno utvrde je li osumnjičenik počinitelj. Mišljenje smo uputili i državnom odvjetništvu.

Obračanja ogorčenih roditelja djece žrtava nasilja odraslih osoba u javnim prostorima u pravilu preispituju postupanje policije i pravosuđa koji ne prepoznaju da je riječ o nasilju nad djecom ukoliko nema vidljivih tjelesnih ozljeda djeteta. Prema obavijestima roditelja, kažnjavanje počinitelja nerijetko izostaje ili se ograniči na prekršajno kažnjavanje za narušavanje javnog reda i mira, iako ponekad postoje i vidljivi tragovi nasilja na djetetu. Time se zanemaruje nasilničko ponašanje na štetu djeteta i banaliziraju se njegove psihičke posljedice. Uočili smo da, iako je tjelesno kažnjavanje djece u obitelji i ustanovama zabranjeno, u javnom prostoru ono se ne prepoznaje i tretira se kao narušavanje javnog reda i mira.

2.1.4.4 Nasilje i druge povrede prava putem interneta i mobitela

U 2016. godini primili smo četiri prijave pojedinačnih povreda prava djece koje su se isključivo odnosile na zaštitu od nasilja putem interneta i mobitela. U vezi s tom vrstom nasilja zabilježili smo i 11 telefonskih poziva. U 12 slučajeva obratili su nam se roditelji. Česta su obraćanja institucija te upiti novinara o našem stajalištu te načinima postupanja u situacijama nasilja među djecom putem interneta i mobitela. Broj pojedinačnih prijava povreda prava djece putem interneta i mobitela pravobraniteljici ne odražava stvarno stanje povreda prava djece u ovom području. Jedan dio prijava evidentirali smo u okviru nasilja nad i među djecom, zaštite privatnosti djece, sadržaja štetnih za djecu na internetu, medija, prava na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlostrebe te pravosudno zaštićenih prava.

Na aktualnost ovoga problema ukazuje znatno veći broj slučajeva nasilja nad djecom putem interneta i mobitela koje je zabilježio MUP. U izvješću MUP-a za 2016. godinu navodi se:

„... Kao nove trendove i pojavne oblike kriminaliteta mladih treba istaknuti povećanje broja kaznenih djela koja se čine putem računalnog sustava i programa i mreža. Posebice je zabilježen porast broja kaznenih djela neovlaštenog pristupa iz čl. 266. KZ sa 2 kaznena djela iz 2015. na 98 kaznenih djela tijekom 2016. ... te kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju sa 16 kaznenih djela tijekom 2015, na 23 kaznena djela u 2016. što je povećanje za značajnih 43,8%. ... Od značajnijih novih oblika nasilja među mladima koje se posebno manifestira u obliku psihičkog nasilja ističemo sve prisutnije nasilje putem suvremenih tehnologija tj. cyberbullying i povredu privatnosti djeteta iznošenjem osobnih prilika djeteta ili objavom fotografija koje dijete izlažu poruzi vršnjaka i izazivaju djetetovu uznemirenost. Tijekom 2016. godine od ukupno 25 kaznenih djela povreda privatnosti djeteta u 9 slučajeva počinitelji su bili maloljetne osobe. ...“

Iz pojedinačnih obraćanja roditelja, stručnjaka, razgovora s djecom i iz medija uočavamo široki spektar povreda prava djece u ovom području. Broj djece kojima je dostupan internet sve je veći, a njihova dob sve niža pa tako nerijetko djeca od polaska u školu imaju svoj vlastiti mobitel te slobodan i kontinuiran pristup internetu putem mobitela. Ta činjenica upućuje na postojanje rizika od različitih povreda njihovih prava. I dalje primjećujemo neinformiranost i nesnalaženje roditelja, dvojbe odgojno-obrazovnih djelatnika i nesankcioniranje povreda prava djece na internetu i mobitelu.

Pratili smo slučaj trinaestogodišnje djevojčice čiji su nam roditelji prijavili nasilje koje je doživjela putem mobitela od strane vršnjaka u razredu te su nas upoznali sa snimkama glasovnih poruka djece koje su izrazito neprimjerenog i uznemirujućeg sadržaja. Iako iz svih dostupnih informacija proizlazi da je u tom slučaju bila riječ o grubim oblicima elektroničkog nasilja koje se nastavljalo u školi i koje je ostavilo posljedice na psihičko stanje djevojčice, škola nije postupila sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom ni prijavila slučaj nadležnim službama niti je poduzela odgovarajuće pedagoške mjere. Slučaj smo prijavili policiji, prosvjetnoj inspekciji i AZOO-u koji su utvrdili nepravilnosti u postupanju škole. Nakon prijave nadležnim službama, odnosi među vršnjacima u razredu vidno su se narušili, a djevojčica nije dobila odgovarajuću pomoć i podršku osoblja škole te su ona i njezini roditelji donijeli odluku o premještanju u drugu školu.

U jednom slučaju obratila nam se majka učenika koji je završio osmi razred ukazujući na povredu privatnosti i vrijeđanja djeteta na društvenoj mreži od strane razrednice. Slučaj smo na nadležno postupanje prosljedili prosvjetnoj inspekciji i policiji.

Obratila nam se i majka 17-godišnjeg dječaka koji je kupio *play station* preko oglasnika *Njuškalo*. Prodavatelj je tražio dostavu kopije osobne iskaznice kao osiguranje kupnje. Nakon poslane osobne iskaznice „prodavatelj“ istu koristi u drugoj prilici, nudi drugim kupcima kao osiguranje za plaćanje robe unaprijed. Policija slučaj ne smatra krađom identiteta jer je dječak dobrovoljno dao osobne podatke.

Sve prisutnije su objave različitih videa neprimjerenog sadržaja na *You Tubeu* koje objavljuju maloljetnici, na što su nas upozoravali i pojedini stručnjaci. Budući da nema dobne granice za pristup internetu, a *You Tube* nije hrvatski kanal, teško je ograničiti njihove uvjete korištenja te na taj način spriječiti objave neprimjerenog sadržaja.

U Hrvatskoj, kao ni u ostalim europskim zemljama, ne postoji jedinstveni propis koji bi normativno i sustavno uredio ovo područje. Sukladno Obiteljskome zakonu roditelji su dužni brinuti se o zaštiti dječjih prava te nadgledati njihova druženja u realnom i virtualnom životu. Pristup internetu kod kuće djeci mogu ograničiti samo roditelji. U preventivnom djelovanju veliki potencijal vidimo u odgojno-obrazovnim ustanovama budući da one obuhvaćaju svu djecu, mogu ostvariti suradnju s roditeljima, stručnjacima, drugim institucijama. Ove ustanove mogu puno učiniti na poučavanju djece i roditelja o sigurnijem korištenju interneta. Roditelji najčešće zadnji saznaju za povrede dječjih prava na internetu, a mnogi nisu ni upoznati s mogućnostima te velikim brojem aplikacija koje koriste njihova djeca. Zato preporučujemo svim učiteljima da ukažu na nove trendove i pojavnosti u elektroničkim medijima te na načine zaštite djece, uključujući i pitanje objavljivanja i gledanja snimki djece na *You Tubeu*.

Osim preventivnih aktivnosti, škole su paralelno dužne provoditi pedagoške mjere i prema učenicima počiniteljima nasilja te postupati sukladno *Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom*

i *mladima* te slučajeve nasilja prijaviti policiji i centru i za socijalnu skrb. U ovom dijelu i dalje nailazimo na propuste što produbljuje problem djetetu žrtvi i ohrabruje djecu počinitelje nasilja. Među sudionicima nasilja najbrojniji su promatrači, koji ne sudjeluju izravno u nasilnim događajima, već „stoje sa strane“, promatraju i osluškuju reakcije odraslih na nasilje. Šutnja odraslih znači odobravanje - „like“ za neprimjerenu *Facebook* stranicu, a nesankcioniranje nasilja od strane odgovornih rađa nove počinitelje iz redova promatrača. Zato je važno odmah reagirati na nasilje i prijaviti ga nadležnim tijelima, koja su dužna procijeniti koja sankcija ili odgojna mjera je najprimjerenija u pojedinom slučaju.

Na generalnoj razini potencijal djece u prevenciji i suzbijanju elektroničkog nasilja nije još dovoljno prepoznat te ih je nužno uključiti, informirati o rizicima u cyber-prostoru te ojačati njihove sposobnosti samozaštite i samokontrole.

Do sada smo već upozoravali da normativno nisu uređeni ni prostori *Internet cafea* i internetskih igraonica u kojima je djeci dostupan internet. Ne vidimo značajnijih pomaka u ovom području što predstavlja dodatni rizik za djecu i negativno se odražava na zaštitu njihovih prava i interesa.

Davatelji internetskih i komunikacijskih usluga trebaju prihvatiti svoj dio odgovornosti, uskladiti svoje poslovne politike s načelom najboljih interesa djeteta i uložiti više napora u sprečavanje nasilja nad djecom i njihovu zaštitu od svih oblika nasilja. Zato ih treba obvezati na mnogo veća ulaganja u sigurniji internet, u razvoj zaštitnih programa koji će omogućiti brže reagiranje na zlorporabe i ugrožavanje djece, kao i razvijati sadržaje posebno oblikovane za djecu koji potiču njihov osobni razvoj i pomažu u učenju i razvoju vještina.

Unatoč svemu navedenom ohrabruje činjenica da je problem povreda prava djece putem interneta i mobitela prepoznat te da raste svijest o tome da je nužna široka prevencija, i to od najranije dobi, u kojoj će sudjelovati svi dionici društvene zajednice. Sve su veća nastojanja stručnjaka i civilnog sektora u kreiranju različitih preventivnih i zaštitnih programa za djecu u ovom području. No, žalosti činjenica da oni nisu jednako dostupni svoj djeci. Smatramo nužnim u ciljeve i zadaće nastavnih planova i programa uvrstiti učenje i sadržaje o odgovornom i sigurnom korištenju interneta, računala i mobilnih tehnologija za svu djecu. Sustav ne smije zaboraviti ni onu djecu kojoj internet nije dostupan te mora učiniti sve kako bi sva djeca stekla barem minimum znanja o korištenju novih tehnologija i zaštitu na internetu, budući da se u suvremenom društvu u brojnim segmentima zahtjeva informatička pismenost.

Zaključno o zaštiti djece od nasilja - Višegodišnje ulaganje u uspostavu kvalitetnijih propisa, usklađenih s međunarodnim dokumentima, osim u području interneta koje pokazuje nedostatan normativni okvir za zaštitu djece od nasilja, ukazuje na jasan stav društva o neprihvatljivosti bilo kakvog nasilja nad djecom, uključujući i tjelesno kažnjavanje u svrhu discipliniranja. Unatoč tome, nasilje je još uvijek značajno prisutno u svim segmentima života djece, a praksa pokazuje da sami zakoni nisu dovoljni ako nisu osigurani uvjeti za njihovu provedbu. Jedno od ključnih polazišta u učinkovitoj borbi protiv nasilja nad djecom jest zapošljavanje dovoljnog broja stručnjaka koji su kvalitetno educirani i senzibilizirani za prepoznavanje nasilja i za primjereno postupanje u zaštiti djeteta koje trpi i/ili čini nasilje. Kao generalno preventivnu aktivnost nužno je osigurati i uvjete za ujednačenu i stručnu primjenu te izvršenje sankcija počiniteljima. Osim reaktivnog postupanja nužno je ulagati i kontinuirano provoditi edukativne kampanje i preventivne aktivnosti za odrasle i djecu, kako bi se osvijestile opasnosti od nasilja i poučilo se djecu samozaštititi.

Iako povećan broj prijava Uredu pravobraniteljice za djecu za vršnjačko nasilje u školama, to ne pokazuje, na učinkovitost širokih preventivnih aktivnosti u borbi protiv vršnjačkog nasilja ukazuju podaci policije o višegodišnjem blagom padu broja kaznenih djela i prekršaja s elementima nasilja koje čine djeca. Prevenciju je nužno dodatno osnažiti u području interneta, jer podaci MUP-a pokazuju drastično povećanje kaznenih djela povezanih s internetom od kojih su mnoga na štetu djece ili ih djeca čine.

Područje nasilja na kojem su djeca normativno i praktično slabo zaštićena jest nasilje u javnom prostoru. Iako po pojavnim oblicima istovjetno kao nasilje u obitelji i ustanovama, za koje propisi predviđaju sankcioniranje počinitelja, praksa pokazuje da ga nadležna tijela na javnom prostoru ne percipiraju kao

nasilje, a počinitelje u najboljem slučaju sankcioniraju za narušavanje javnog reda i mira. Javnosti se šalje poruka da nasilno ponašanje odraslih, u slučaju kad oni nisu djetetu ni roditelji ni skrbnici, nije nasilje, već samo blaži oblik kršenja društvenih normi koje se odnose na javni red i mir. Ovakva reakcija dovodi do nedovoljne zaštićenosti djeteta, osjeća nesigurnosti i nepovjerenja u institucije i društvo u cjelini te rizika da ogorčeni roditelji „uzmu pravdu u svoje ruke“. U generalno preventivnom smislu, ne odvraća ni potencijalne počinitelja od nasilja. Ne prepoznajući postojanje žrtve-oštećenika u ovakvim događajima, djetetu se ujedno sužavaju pravosudno-zaštitna prava u mogućim naknadnim sudskim postupcima.

2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice

Prava djece kao članova društvene zajednice uključuju pravo na sudjelovanje/participaciju djece koja su, u pravilu, s obzirom na dob, sposobna oblikovati vlastito mišljenje (u obiteljskopравnim pitanjima, školi, sportskom klubu, mjestima obavljanja izvanškolskih aktivnosti i na drugim mjestima), pravo na pristup informacijama, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijedi, na slobodno udruživanje i mirno okupljanje i pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija. U ovo poglavlje uključili smo i temu o odnosu političara prema djeci.

Dobili smo 29 prijava koje su se odnosile na 25 djece i 10 grupa djece. Prijave su se uglavnom odnosile na propitivanje načina ostvarivanja prava djece u sudskim postupcima vezanim za obiteljskopравna pitanja, na izloženost djece neprimjerenim i potencijalno štetnim informacijama te iskorištavanje djece u političke svrhe. U vrijeme izbornih kampanja i zaoštavanja političkih suprotnosti u društvu uočavamo pokušaje iskorištavanja djece u političke svrhe koje se odnose na dovođenje djece na političke i predizborne skupove i prosvjede aktivista te na korištenje dječjih fotografija i izjava u predizbornim kampanjama i u međusobnim političkim obračunima. Pojedine udruge svojim načinom rada i odnosa prema djeci ozbiljno kompromitiraju ideju participacije djece te postoji sumnja je li njihovo djelovanje uopće u interesu djeteta.

U ovom području primjećujemo kako je osnovni problem nepoznavanje i nerazumijevanje svrhe prava djeteta na sudjelovanje u društvu te niska razina osposobljenosti odraslih za komunikaciju i rad s djecom na ostvarivanju tog njihovog prava. Kako bi se ostvarivanje prava djeteta na sudjelovanje u društvu podiglo na višu razinu, nužno je ostvariti preporuke Odbora za prava djeteta UN-a iz Zaključnih primjedbi o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću Hrvatske (usvojenim u rujnu 2014.), koje ukazuju na potrebu edukacije stručnjaka koji rade s djecom i za djecu o pravu djeteta na participaciju, zatim na potrebu podizanja svijesti djece i odraslih o postojanju ovoga prava te potrebu mijenjanja društvenih stavova o djeci kao pasivnim objektima odluka odraslih. Pritom je izrazito važno djecu informirati, educirati i osnažiti u pogledu ostvarivanja participacijskih prava koja im pripadaju kao članovima društvene zajednice.

Ostvarivanje prava djece na sudjelovanje u **postupcima obiteljskopравne zaštite** problem je o kojem više govorimo u poglavlju *Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb*, u kojem se bavimo temom visokokonfliktnih razvoda. Obraćaju nam se djeca koja traže savjet o načinu na koji mogu ostvariti pravo sudjelovanja u sudskom ili administrativnom postupku i roditelji koji su nezadovoljni odlukom suda, uvjereni kako sud i centar za socijalnu skrb nisu poklonili dužnu pažnju iskazanom mišljenju djeteta.

U skupini prava djece kao članova društvene zajednice nalazi se i **pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija**. Pritužbe se odnose na pojedine sadržaje u obveznoj lektiri, na nasilje ili neprimjereni rječnik u filmovima prikazanim na televiziji, zatim na tv-najave igranih serija i filmova u kojima su prikazani prizori nasilja te oglašavanje na televiziji i u tisku u kojem se ne vodi računa o zaštiti interesa djece. Odnose se i na nedostatak informacija o razini nasilja i drugih djeci neprimjerenih sadržaja u filmovima koji se prikazuju u kinematografima, kao i nedostatak jasne informacije za roditelje na knjigama i audiovizualnim materijalima za djecu (CD, DVD) o tome kojoj su dobnoj skupini djece namijenjeni.

Kad je riječ o sadržajima proizvedenim za djecu roditelji su pojačano osjetljivi te problematiziraju primjerenost sadržaja bajki, kao i rječnika kojim su ispriповijedane. Uočavamo kako neki očekuju da sve bajke budu prilagođene i djeci predškolske dobi. Ove pritužbe upućuju na potrebu informiranja roditelja, odnosno popratnih uputa o tome za koju su dob priče namijenjene te isticanje preporuke roditeljima da za predškolsku djecu najprije sami pročitaju priče ili preslušaju CD, odnosno pogledaju DVD.

Roditelji također propituju odgovornost kinoprikazivača za potpunije prezentiranje informacija o filmovima, primjerice, za koju dob su namijenjeni, mogu li ih gledati djeca predškolske dobi, rane školske dobi i slično. Također, s obzirom na to da u mnogim filmovima za djecu, najčešće animiranim, ima i prizora nasilja, roditelji ističu da kinoprikazivač treba u programu, lecima i na svojim web stranicama kojima informira publiku navesti ima li u filmu prizora nasilja i krvi ili razaranja većih razmjera, elementarnih katastrofa i slično. Naime, takvi prizori mogu prestrašiti i uznemiriti mlađu djecu, a u kinu roditelji ne mogu istoga trenutka intervenirati (prekinuti film kao npr. kod kuće na televiziji). Stoga se ističe da je takvo informiranje nužno i da bi ga trebalo propisati kao obvezu.

Kinematografi su tek počeli primjenjivati obveznu kategorizaciju filmova oznakama 12, 15 i 18, prema Pravilniku o kategorizaciji audiovizualnih djela (NN 127/14). No, za filmove bez oznake (namijenjene najširoj publici), a pogotovo za dječje filmove, nije propisana obveza informiranja publike o zastupljenosti prizora koji bi mogli biti uznemirujući za djecu. Takva bi informacija, osobito uz svaki film za djecu, pokazala osvištenost i brigu za dobrobit djece i bio bi to korak naprijed u uvažavanju potreba djece kao članova društva.

Kad se u obzir uzmu i sve druge pritužbe koje se odnose na medijske sadržaje neprimjerene djeci, među prijavama dominiraju pritužbe na sadržaje na televiziji, uglavnom na nasilje u igranim filmovima i serijama te na najave filmova i serija s prizorima nasilja, zatim na oglase za pružanje erotskih usluga objavljene na teletekstu te na neprimjereni rječnik u pojedinim emisijama. Bilo je i pritužbi na senzacionalističko izvještavanje medija koje može negativno utjecati na djecu i prestrašiti ih (primjerice o pojavi „strašnih klaunova“ u nekim gradovima).

Tijekom izbornih kampanja ili intenziviranja pojedinih političkih i aktivističkih inicijativa, a osobito kad su zaoštreni politički sukobi u društvu, često dobivamo prijave građana i upite novinara koji smatraju da su **djeca na neprimjereni način uključena u događaje s političkim konotacijama**. Prijave se odnose na državne dužnosnike, stranačke prvake ili na župane, gradonačelnike i načelnike različitih političkih opcija koji se kandidiraju za novi mandat, a i na neke udruge čiji članovi u svoje javne akcije neprimjereno uključuju djecu. Ponekad je i sama prijava oblik političkog iskorištavanja djece - jer je to prilika da se u javnosti ocrni političkog protivnika. Ima i neutemeljenih pritužbi, ali najčešće nam prijavljuju slučajeve u kojima se ne može jednoznačno potvrditi da su prekršena prava djece.

Primjerice, neki se političari samo uoči izbora sjete potreba i prava djece pa dolaze u dječje vrtiće i škole dijeliti darove djeci ili na svoje stranačke skupove dovode dječje pjevačke zborove, plesne i folklorne grupe. Ili se otvaranje školskih sportskih dvorana i dječjih vrtića zgodno „tempira“ u vrijeme kampanje. Također se događa da su djeca prisutna na političkim skupovima u publici, uz svoje stranački aktivne roditelje. Kad je riječ o maloj djeci, to ne preporučujemo, što ne znači da je u takvoj situaciji nužno ugroženo pravo djeteta, ali je moguće da je zanemaren najbolji interes djeteta. Smatramo da je u takvim situacijama najvažnije da roditelj jamči za sigurnost djeteta, da ga ni na što ne prisiljava i da ga zaštiti od izlaganja koje bi ga moglo dovesti u opasnost. Ni u kojoj situaciji dijete ne bi smjelo biti uključeno u širenje govora mržnje, pozivanje na nasilje i slično.

Prijave koje smo primili o ugrožavanju prava djece u različitim političkim ili aktivističkim događanjima ili prosvjedima najviše su se odnosile na **kršenje djetetovog prava na privatnost**, budući da je najčešće djetetov lik (fotografija), a ponekad i njegovi osobni podaci (ime, prezime, mjesto iz kojeg je i škola koju pohađa) bilo objavljeno u medijima ili na Facebook stranicama stranačkih predstavnika i tako dostupno široj javnosti. Time je dijete moglo biti izloženo neposrednim reakcijama u svojoj okolini, koje mogu biti i neugodne, a često je izloženo komentarima nepoznatih ljudi na portalima i na društvenim mrežama, što može dovesti i do drugih neugodnosti.

Dodatni je problem to što takvim izlaganjem u medijima ili na društvenim mrežama dijete biva identificirano kao „predstavnik” ili „simbol” određene političke stranke ili neke aktivističke inicijative te može biti izloženo napadima političkih protivnika, aktivnih zagovornika suprotstavljene aktivističke skupine i slično. Za malo dijete to može biti veliki problem jer će **napad na ideju**, koju predstavlja transparent koji su mu odrasli stavili u ruke (a koju ono samo možda ni ne razumije), vjerojatno doživjeti kao **napad na sebe** i osjećat će se loše zbog toga. Rizik je dodatno pojačan u vremenu izrazito zaoštrenih svjetonazorskih sukoba, kad postoji i realna opasnost od eskalacije sukoba i pojave nasilja. Stoga apeliramo na roditelje da im sigurnost djece u takvim situacijama bude na prvom mjestu.

Pravobraniteljica za djecu uoči izbora upućuje političarima javni poziv da vode računa o interesima djece: da ih se sjete u svojim programima, ali da ih ne iskorištavaju za svoje političke interese. Takvim javnim apelom također nastoji potaknuti osjetljivost medija i javnosti da prepoznaju neprimjerenu praksu kojom se služe pojedini političari i da se prema njoj odnose kritički.

No, nije svaki susret djece s političarima ujedno i iskorištavanje djece u političke svrhe, primjerice, ako je u školi susret s predstavnikom vlasti pripremljen kao dio pedagoškog procesa ili su djeca organizirano došla u posjet gradonačelniku, predstavnicima Hrvatskoga sabora ili Predsjednici države. Takvi susreti korisni su ako im je svrha poučiti djecu o tome kako funkcionira demokratski politički sustav. Smatramo da se djeca trebaju sastajati s političarima, ali ne zato da bi se s njima samo fotografirala već da bi im iznijela svoja mišljenja o pitanjima koja smatraju važnima, upozorila ih na probleme djece i pitala ih o mogućnostima rješenja tih problema u lokalnoj i široj zajednici. Neka djeca to doista i čine - kroz rad dječjih gradskih vijeća i u dječjim forumima - a glavni je smisao tih aktivnosti omogućiti djeci da aktivno sudjeluju u društvu, a ne da nekome posluže kao ukras ili „trofej” na Facebook stranici.

Pravo na sudjelovanje djece ili participaciju jedno je od temeljnih načela Konvencije o pravima djeteta, a odnosi se na djetetovo pravo slobodnog iznošenja mišljenja o svim pitanjima koja ga se tiču, pri čemu je važno omogućiti da dijete to čini bez pritisa, da je informirano o svrsi i učincima takvog izricanja mišljenja i da to čini u uvjetima u kojima će biti sigurno i zaštićeno. Pritom su odrasli dužni osigurati zaštitu najboljeg interesa djeteta. Nažalost, upravo zbog toga što odrasli često ne prepoznaju i ne razumiju smisao dječje participacije i sudjelovanja djece u životu zajednice, djetetovo pravo na sudjelovanje se u pojedinim situacijama može pretvoriti u iskorištavanje djece u političke svrhe.

Djeca s navršених 16 godina legitimno mogu biti članovi mladeži političkih stranaka te imaju pravo iskazivati svoja politička uvjerenja i sudjelovati u pojedinim stranačkim aktivnostima mada još ne glasuju. To svakako dodatno naglašava odgovornost stranaka za rad s mladima i zaštitu najboljih interesa djece, koji pritom moraju imati prednost u odnosu na političke interese stranke.

Djeca mogu imati svoje mišljenje o različitim pojavama u društvu, uključujući i one koje ih se ne tiču izravno, te ga mogu i privatno iznositi, ali javna objava u medijima ili korištenje izjava djece u političke svrhe, a ponekad i u političkim sukobima stranaka, mogu ozbiljno ugroziti njihovu dobrobit. Pritom način na koji mnoge naše političke stranke reagiraju u javnosti u vezi s uključivanjem djece u različite aktivnosti koje mogu imati neprimjerene političke ili druge neželjene konotacije, nažalost, ne ulijeva nadu u to da su spremne preuzeti odgovornost za dobrobit djece, odnosno da im je zaštita prava djece doista uvijek na prvom mjestu.

2.3 Obrazovna prava

U 2016. primili smo 296 prijava povreda prava djece na odgoj i obrazovanje, 57 prijava više nego prethodne godine. U 74 slučajeva prijave su se odnosile na grupu djece, odnosno odgojno-obrazovnu skupinu, razred ili ustanovu, zbog čega nije bilo moguće odrediti točan broj djece, a u 222 slučaja bila je riječ o povredi prava 253 djece na odgoj i obrazovanje. Prijave pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje predstavljaju 19% od ukupnog broja primljenih prijava pojedini-

načnih povreda prava djece i na drugom su mjestu po brojnosti, iza prijava povreda prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb.

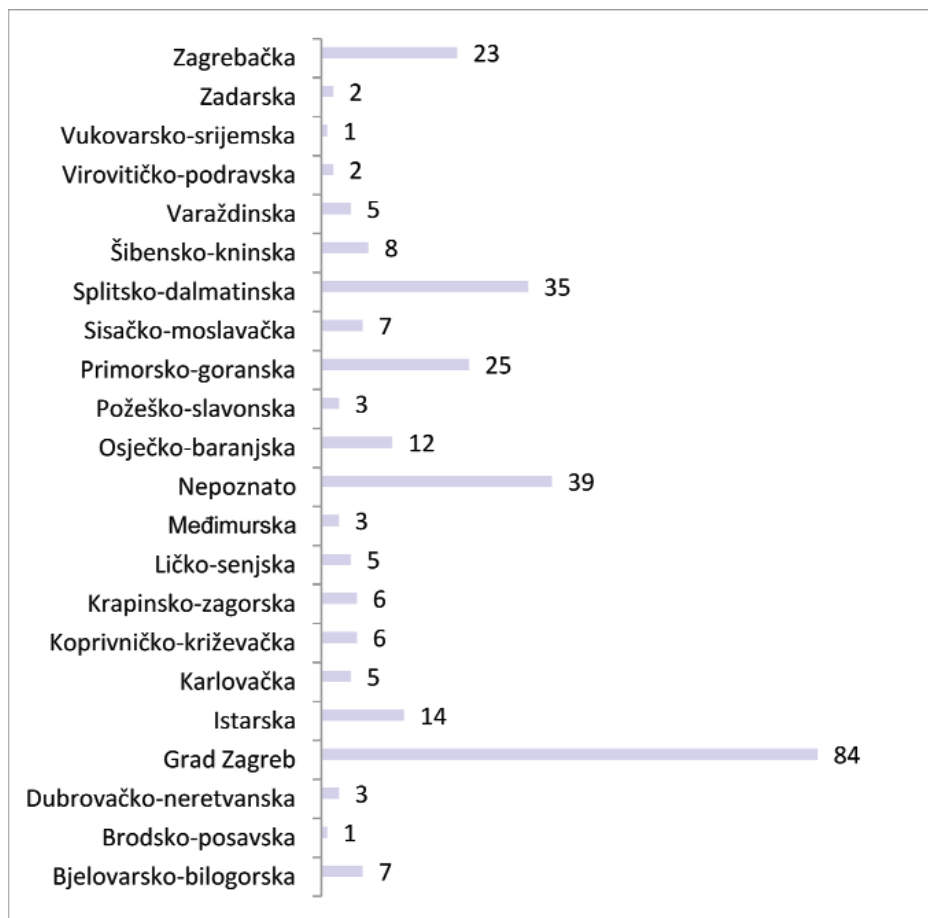
Uz povrede obrazovnih prava, djeca su u odgojno-obrazovnom sustavu doživljavala i povrede drugih prava, kao što su prava na zaštitu od nasilja, na zaštitu od diskriminacije, na privatnost te zdravstvenih prava, o čemu pišemo u drugim dijelovima izvješća. Najveći broj prijava odnosi se na povrede prava u osnovnoškolskom obrazovanju (163) i u predškolskom odgoju i obrazovanju (82), a potom slijede prijave koje se odnose na srednjoškolsko obrazovanje (51). U 2016. povećan je broj prijava povreda prava u predškolskom odgoju i obrazovanju, u usporedbi s 2015. kad smo primili 51 prijavu, a smanjen broj prijava povreda prava u srednjoškolskom obrazovanju u usporedbi s 2015. kad smo primili 75 prijava. Od ukupnog broja prijava povreda prava djece na odgoj i obrazovanje 28,7% prijava odnosilo se na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju (85).

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema razinama odgojno-obrazovnog sustava

	DV	OŠ	SŠ	UKUPNO
Ukupno	82	163	51	296
Od toga djeca s TUR	24	47	14	85

Najviše prijava bilo je iz Grada Zagreba (84) i onih kod kojih je županija nepoznata (39). Slijede prijave iz Splitsko-dalmatinske županije (35), prijave iz Primorsko-goranske (25) te Zagrebačke županije (23) i Istarske županije (14).

Prijave pojedinačnih povreda prava djece po županijama

Prema sadržaju prijave su se odnosile na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja,
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete,
- kadrovske uvjete te programe i sadržaje,
- međusobne odnose radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu
- suradnju odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima i drugim tijelima i ustanovama radi zaštite najboljeg interesa djece
- primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju.

2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja

Prijave su se odnosile na uvjete i pravila za upis djece u dječje vrtiće, različita pravila i način sufinanciranja boravka djece u dječjim vrtićima od strane osnivača, nemogućnost ostvarenja upisa djeteta u programe predškolskog odgoja te nejednakost uvjeta u kojima se provode predškolski programi.

Najčešće su prijave u kojima se roditelji pritužuju na **uvjete i pravila za upis djece u vrtić**. Jedinice lokalne samouprave (JLS) propisuju razne uvjete i pravila za upis djece zbog različitih kapaciteta predškolskih ustanova na svojem području. Posebno se izdvajaju pritužbe na nemogućnost upisa ili ostvarivanja sufinanciranja boravka u dječjem vrtiću u slučaju kad jedan od roditelja nema prebivalište na području JLS u kojoj se vrtić nalazi. U takvim situacijama preporučivali smo osnivačima dječjih vrtića da izmijene ili ukinu sporne odredbe kojima su upis ili sufinanciranje boravka djeteta u vrtiću omogućeni samo ako oba roditelja imaju prebivalište na području JLS, odnosno stalno boravište ako su strani državljani.¹⁵ Iako su jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (JLP(R)S) autonomne u određivanju upisnih pravila, ističemo potrebu za ujednačavanjem uvjeta i pravila za upis u dječje vrtiće kako bi se izbjegle nepravedne, a moguće i diskriminatorne odredbe o uvjetima upisa.

U prijavama koje se odnose na **sufinanciranje programa predškolskog odgoja i obrazovanja** roditelji se pritužuju na cijene predškolskog programa i na različit način sufinanciranja boravka u vrtiću ovisno o tome tko je vlasnik i osnivač dječjeg vrtića. Iako JLS nisu zakonski obvezne u jednakim iznosima sufinancirati boravak djece u vrtićima na svojem području i u vrtićima drugih JLS ili privatnih osnivača, preporučivali smo općinama, gradovima i županijama da, u skladu sa svojim prilikama i mogućnostima, poduzmu mjere kako bi roditeljima olakšali ispunjavanje njihovih roditeljskih obveza i odgovornosti, a djeci osigurali odgovarajuće uvjete za razvoj, čemu najviše mogu pridonijeti kvalitetne, materijalno povoljne (ili besplatne) i dostupne službe za skrb o djeci. U jednom slučaju obaviješteni smo da je zbog nepravilnosti u radu i poslovanju privatnog dječjeg vrtića Grad Zagreb djelomično uskratio sufinanciranje programa predškolskog odgoja i obrazovanja za jedan mjesec i naložio vrtiću povrat iznosa sufinanciranja u određenom razdoblju. Iz obavijesti Grada Zagreba proizlazi započinjanje postupaka kontrole i sankcioniranja nepravilnosti u radu vrtića. Na problem dostupnosti predškolskog odgoja i obrazovanja smo 2014. godine upozorili Odbor za prava djeteta UN-a u Alternativnom izvještaju o stanju prava djece.

Roditelji se pritužuju na to da se djeca **ne mogu upisati** u vrtić zbog zdravstvenoga stanja ili **teškoća u razvoju** (TUR).¹⁶

Početkom pedagoške godine 2014./2015. započela je provedba obveznog programa **predškole** za svu djecu u godini dana prije polaska u osnovnu školu. Prema podacima MZO-a, jednim od programa predškolskog odgoja i obrazovanja obuhvaćeno je 99,60% djece u godini dana prije polaska u osnovnu školu i to u redovitim vrtićkim programima ili u programima predškole.

Roditelji su nas u 2016. obavještavali o nepostojanju organiziranog prijevoza djece do predškole i zahtjevima osnivača da prijevoz organiziraju roditelji. Smatramo da bi osnivač dječjeg vrtića ili škole

¹⁵ O tome više u poglavlju *Diskriminacija*.

¹⁶ O obrazovnim pravima djece s teškoćama u razvoju više u dijelu *Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju*.

u kojoj se odvija program predškole trebao organizirati prijevoz djeci obveznicima predškole, što smo istaknuli i u preporuci MZOS-u u povodu početka školske godine 2016./2017.¹⁷

Osim problema s prijevozom zamjećujemo probleme u različitom shvaćanju karaktera programa predškole. U jednom slučaju obaviješteni smo o djetetu koje zbog zdravstvenih razloga nije moglo pohađati nastavu u prvom razredu osnovne škole, a prethodno nije pohađalo niti predškolu, što zbog nemara roditelja, što zbog upute djelatnika dječjeg vrtića roditeljima da predškola nije obvezna. Od nadležnih tijela zatražili smo uključivanje djeteta u odgovarajući program i oblik odgoja i obrazovanja. Iako dječji vrtići naglašavaju roditeljima obvezatnost ovog programa, iz ovog primjera proizlazi potreba pravovremenog i točnog informiranja roditelja o ovom programu te potreba za sustavnim praćenjem pohađanja programa predškole od strane MZO-a, prema potrebi s konkretnim uputama za postupanje dječjim vrtićima kako bi sva djeca u godini dana prije polaska u osnovnu školu njime bila obuhvaćena.

U **osnovnoškolskom obrazovanju** prijave su se odnosile na nepostojanje ili nedostatan financiranje prijevoza do škole, lošu prometnu povezanost i nesigurne uvjete prijevoza djece do škole te poteškoće prilikom promjene škole kad je riječ o djeci koja se školuju prema rješenju o primjerenom obliku školovanja.

Prijave roditelja pokazuju da djeca često moraju pješaćiti više kilometara do škole ili stanice javnog ili organiziranog **prijevoza**, katkad i u opasnim uvjetima na uskim i vrlo prometnim cestama bez javne rasvjete. Iako je zakonska obveza osnivača da osigura prijevoz učenicima od prvog do četvrtog razreda ako žive na udaljenosti najmanje tri kilometra od škole, a učenicima od petog do osmog razreda ako žive na udaljenosti najmanje pet kilometara od škole, u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta osnivač škole bi morao osigurati prijevoz svim učenicima, bez obzira na udaljenost, u skladu s Državnim pedagoškim standardom osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/08, 90/10; DPS). To smo istaknuli i u preporukama MZOS-u u povodu početka šk. god. 2016./2017. Isto tako, osnivač bi, u suradnji s nadležnima za održavanje prometnica, morao osigurati odgovarajuće infrastrukturne i prometne uvjete kako bi sva djeca mogla nesmetano i sigurno koristiti prijevoz do škole. Preporučivali smo JLP(R)S-u i ostalim nadležnima za održavanje prometnica da poboljšaju postojeće uvjete na cestama, osiguraju djeci prijevoz do škole i organiziraju ga u skladu sa školskim obvezama i potrebama učenika. Preporuku o osiguravanju besplatnog prijevoza učenicima osnovnih škola, bez obzira na udaljenost i vrstu prijevoza, iznijeli smo i 2014. godine Odboru za prava djeteta UN-a, u Alternativnom izvještaju o stanju prava djece.

Primali smo prijave roditelja da neke škole nemaju organiziran **produženi boravak** djece u školi, da je on organiziran samo u prvom ili samo od prvog do drugog ili samo od prvog do trećeg razreda osnovne škole, što ukazuje na sve veću potrebu i interes za takvim programom u trajanju od prvog do četvrtog razreda. Smatramo da dostupnost produženog boravka ne bi smjela ovisiti o senzibiliziranosti lokalne zajednice i njenim financijskim mogućnostima te da se mora osigurati produženi boravak ispunjen kvalitetnim aktivnostima ili cjelodnevna nastava za učenike od prvog do četvrtog razreda. Stoga smo u povodu početka šk. god. 2016./2017. MZOS-u preporučili da zajedničkim zalaganjem s JLP(R)S-ima osigura dostupnost cjelodnevne nastave i produženog boravka učenicima od prvog do četvrtog razreda osnovne škole u svim školama u kojima postoji potreba i interes za takvim oblikom nastave. Obaviješteni smo o organiziranju „produženog boravka“ unutar Gradskog društva Crvenog križa, odnosno organiziranju slobodnog vremena djece prvog i drugog razreda osnovne škole nakon nastave, u gradu u kojem u osnovnoj školi nema produženog boravka. Takva inicijativa je na tragu preporuka pravobraniteljice o potrebi podrške zaposlenim roditeljima kroz organiziranu brigu o djeci nakon nastave na razini lokalne zajednice.¹⁸

Primili smo i prijave iz kojih je vidljiva nespremnost škola na prihvatanje djece s problemima u ponašanju koji se školuju na temelju rješenja o primjerenom obliku školovanja. U takvim slučajevima djeca i roditelji susreli su se s neprofesionalnim postupanjima odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja na štetu prava i interesa djece.¹⁹

¹⁷ O preporukama u povodu početka šk. god. više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

¹⁸ O preporuci za potporu roditeljstvu više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

¹⁹ O obrazovnim pravima djece s teškoćama u razvoju više u dijelu ovoga poglavlja pod nazivom *Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju, a o pravima djece s problemima u ponašanju više u poglavlju Prava djece s problemima u ponašanju*.

Radi pravovremene zaštite prava i interesa „novih“ učenika, u povodu početka šk. god. preporučili smo MZOS-u da u suradnji s AZOO-om osigura pomoć i dodatne edukacije učiteljima i nastavnicima o interkulturalnom učenju i poučavanju te inkluzivnom konceptu obrazovanja. To se posebno odnosi na situacije uključivanja u obrazovanje djece koja su zahvaćena procesom migracije te situacije u kojima učenici mijenjaju razrednu sredinu zbog konfliktnog prekida životne zajednice roditelja, u situaciji kad još nije donesena sudska odluka s kojim roditeljem će dijete stanovati. Promjena razredne sredine stres je za samog učenika i roditelje te zahtijeva dodatni angažman razrednika i stručnih suradnika u izradi *individualnog plana rada s djetetom*. Preporučili smo žurno i koordinirano djelovanje svih uključenih u rješavanje statusa ove djece kako zbog dugotrajne administrativne procedure djeca ne bi bila onemogućena u ostvarenju prava na obrazovanje.

U **srednjoškolskom obrazovanju** prijave su se odnosile na nemogućnost upisa pojedinog obrazovnog programa, neorganiziranje škole u bolnici i na nemogućnost ostvarenja prava na subvencionirani prijevoz. U 2016. gotovo su izostale prijave koje su se odnosile na elemente i kriterije za izbor kandidata za upis u prvi razred srednje škole, a smanjen je i broj prijava zbog nemogućnosti ostvarenja sufinanciranja prijevoza za srednjoškolce.

Roditelji su nam se obraćali zbog nemogućnosti upisa željenog obrazovnog programa, kao primjerice roditelj koji nas je obavijestio da nije dopušten upis srednjoškolskog strukovnog programa u trajanju od tri godine uz istodobno pohađanje srednjoškolskog glazbenog obrazovanja. MZOS-u smo preporučili da razmotri mogućnost paralelnog pohađanja srednje glazbene škole i trogodišnjeg srednjoškolskog programa, uz uvjet da učenik „svlada“ razliku u općeobrazovnim predmetima na drugi način ili kroz polaganje razrednih ispita do razine koja se zahtijeva za odgovarajuće četverogodišnje srednjoškolske programe, uz istodobnu prilagodbu organizacije praktične nastave i stručne prakse u strukovnoj školi.

Obaviješteni smo kako djeci srednjoškolske dobi koja se nalaze na bolničkom liječenju nije osigurana **škola u bolnici** unatoč propisima koji to omogućuju. Bolnicama u kojima se djeca nalaze duže na bolničkom liječenju uputili smo preporuku o potrebi osiguravanja nastave sukladno propisima. Osim toga, u preporuci koju smo povodom početka šk. god. 2016./2017. uputili MZOS-u, pozvali smo na veću osjetljivost odgojno-obrazovnih radnika za potrebe djece koja se vraćaju u školu nakon hospitalizacije te potrebu podrške učiteljima i nastavnicima i njihovo bolje informiranje o načinu pružanja pomoći djetetu kako bi mu olakšali povratak u razrednu zajednicu. MZOS-u smo preporučili i veći angažman u cilju osiguravanja škole u bolnici za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su na bolničkom liječenju.

U 2016. **prijevoz** srednjoškolaca sufinancirao se, kao i prethodnih godina, na temelju Odluke Vlade RH o kriterijima i načinu financiranja troškova javnog prijevoza redovitih učenika srednjih škola prema kojoj srednjoškolci mogu ostvariti pravo na sufinanciranje samo troškova međumjesnog prijevoza pod uvjetima iz te odluke, ali ne i troškova mjesnoga prijevoza. Od siječnja 2010. učenici srednjih škola nemaju pravo na besplatan prijevoz, koji se do tada financirao iz državnoga proračuna, a smještaj i prehrana srednjoškolaca u učeničkim domovima također nisu besplatni.

Prema podacima MZO-a koji uključuju učenike gimnazija i strukovnih škola (ne i učenike koji pohađaju samo umjetničko obrazovanje) broj učenika u srednjim školama smanjuje se od školske godine 2012./2013. U šk. god. 2012./2013. srednjoškolsko obrazovanje završilo je 182.850 učenika, a u 2015./2016. 166.960 učenika.

Prema podacima HZZ-a, do kraja 2016. godine u evidenciji HZZ-a bile su 963 nezaposlene osobe u dobi od 15 do 18 godina, 229 osoba manje nego 2015., od čega najviše mladih osoba u dobi od 17 godina (772), a najmanje u dobi od 15 godina (43). Mjerama aktivne politike zapošljavanja, tijekom 2016. obuhvaćeno je ukupno 706 maloljetnih osoba, od čega 702 osobe u dobi od 17 godina te četiri osobe u dobi od 16 godina. Najviše maloljetnih osoba obuhvaćeno je mjerom „Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa“ (494).

U povodu početka šk. god. 2016./2017. preporučili smo MZOS-u da razmotri mogućnost potpunog financiranja školskog prijevoza za učenike srednjih škola, budući da visoki troškovi prijevoza učenika

mogu biti razlogom odustajanja od srednje škole. Preporuku o osiguravanju besplatnog prijevoza za srednjoškolce, bez obzira na udaljenost i vrstu prijevoza, te osiguravanju besplatnog smještaja i prehrane u učeničkim domovima iznijeli smo i 2014. godine Odboru za prava djeteta UN-a u Alternativnom izvješčaju o stanju prava djece.

2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti

U **predškolskom odgoju i obrazovanju** sadržaj prijava i upita bili su broj djece u odgojno-obrazovnim skupinama, nepoštovanje Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i obrazovanja (NN, 63/08, 90/10), promjene odgajatelja i promjene u organizaciji rada, prehrana djece, građevinski radovi, nepostojanje videonadzora, ulazanje nepoznatih osoba u dječji vrtić, zdravstvena zaštita djece, sigurnosni i prostorni uvjeti rada.

U slučajevima promjene odgajatelja i **promjena u organizaciji rada** najčešće uočavamo propust u pravovremenom informiranju roditelja o promjenama. Djeca imaju razvojne kapacitete za prilagodbu promijenjenim uvjetima te se, uz odgovarajuću potporu roditelja i odgajatelja, brzo mogu prilagoditi na nove uvjete, stoga promjena sama po sebi nije povreda djetetovih prava. Dječjim vrtićima i njihovim osnivačima preporučujemo da prilikom planiranja prostornih, kadrovskih i organizacijskih promjena roditelje na vrijeme o tome informiraju.

Upiti i prijave vezani uz uvjete u kojima borave djeca u dječjim vrtićima u cijeloj Hrvatskoj, a posebice u Zagrebu, u bitnome se odnose na **nepoštovanje DPS-a** u odnosu na broj djece u skupinama, na kvalitetu i količinu hrane, na prostorne uvjete, nedostatak igračaka i sredstava te nedostatak uvjeta za inkluziju djece s teškoćama. Svjesni smo i činjenice da je nemoguće istovremeno u potpunosti poštovati DPS u odnosu na broj djece u skupinama i obuhvatiti što veći broj djece upisima u dječje vrtiće. Sindikati i odgojitelji na jednoj strani očekivano inzistiraju na poštivanju DPS-a u odnosu na broj djece u skupini. Istovremeno, osnivač Grad Zagreb propituje realnost i smisao „neprovedivih“ standarda te postavlja pitanje je li bolje, u ovim uvjetima financijskoga stanja u gradu i državi, omogućiti što većem broju djece ostvarivanje programa ranog i predškolskog odgoja ili inzistirati na primjeni „nerealnih i nefunkcionalnih“ odredbi Standarda o broju djece u skupini. Grad Zagreb navodi kompenzacijske mjere koje je proveo kako bi se omogućilo što većem broju djece ostvarivanje programa ranog i predškolskog odgoja te predlaže produžavanje roka za usklađivanje djelatnosti dječjih vrtića s odredbama DPS-a o broju djece u skupini do 2022. godine. Nasuprot tome, prosvjetna inspekcija MZO-a, u povodu prijava povreda DPS-a, vrtićima izriče naredbu da usklade obavljanje djelatnosti s propisanim normativima u primjerenom roku te izdaje prekršajne naloge, pri čemu prosvjetna inspekcija nije ovlaštena nadzirati postupanja i akte JLP(R)S. U pogledu provedbe DPS-a, posebno poštovanja odredbe o broju djece u skupinama, iz očitovanja MZO-a proizlazi da je više od 95% dječjih vrtića u RH uskladilo postojeće stanje u vrtiću sa zahtjevima o broju djece u skupini iz DPS-a, za razliku od Grada Zagreba i nekoliko većih gradova koji imaju probleme u poštovanju ove odredbe. MZO rješenje za ove gradove vidi u osmišljavanju plana mreže predškolskih ustanova u skladu s potrebama djece najranije dobi i njihovih roditelja, izradi akcijskoga plana provedbe standarda, gradnji novih namjenski građenih vrtićkih prostora i prenamjenu postojećih prostora. Smatramo da treba tragati za najpovoljnijim rješenjem za interese djece u sadašnjoj situaciji, uključujući i projekcije za buduće godine i procjenu održivosti i ostvarivosti postojećih standarda, a pri tome očekujemo angažman sviju zainteresiranih i nadležnih.

U nekoliko prijava roditelji su se žalili zbog građevinskih radova u vrtiću, prašine i buke. U jednom slučaju zatražili smo odgovore od vrtića i njegovog osnivača o organizaciji rada u vrtiću tijekom građevinskih zahvata, o obavješćavanju roditelja i funkcioniranju djece u tim privremenim okolnostima. Iz odgovora je vidljivo da je djelovala i prosvjetna inspekcija i inspekcija zaštite na radu, koji su ustanovili propisane zaštitne postupke i nisu utvrdili povrede zakona ni drugih propisa niti ugrožavanje djece.

Roditelji djece sa **zdravstvenim problemima** poput alergije, atopijskog dermatitisa i astme problematiziraju higijenu i adekvatnost prostora u kojima djeca borave. Pritužuju se i na nespremnost odgojitelja da pomognu djeci sa zdravstvenim problemima u terapijskim postupcima poput korištenja pumpe, inhalacija i primjene lijekova.

Pitanje zaštite privatnosti, ali i sigurnosti djece, pojavilo se u slučaju u kojem odgojiteljica dijeli svojim poznanicima *WhatsApp* i *Viberom* fotografije djece iz vrtičke skupine, komentira njihova obilježja ili ponašanja te tko su im roditelji. Vrtići imaju obvezu izrade **Sigurnosno-zaštitnog i preventivnog programa** koji se sastoji od više protokola za reagiranje u različitim situacijama. Analiza različitih prijava, izvješća i mjera koje izriče AZOO pokazuje da ovi programi ne sadržavaju sve potencijalno ugrožavajuće situacije, ali spominju neetično ponašanje odgojitelja, koje također zahtijeva određene reakcije ravnatelja kao stručnog i poslovnog voditelja vrtića.

Važnost Sigurnosno-zaštitnog i preventivnog programa vidljiva je i u situacijama prijava roditelja zbog ozljeda djece u vrtiću, pri čemu se roditelji pritužuju na pristup i nedostatak komunikacije među roditeljima i djelatnicima. U jednoj prijavi prosvjetna inspekcija naložila je dječjem vrtiću da u Sigurnosno-zaštitni i preventivni program ugradi obvezu obavješćavanja roditelja u svim slučajevima kad se dogodi ozljeda djeteta u vrtiću i da obavještava roditelje odmah po nastanku određenog slučaja, a ne samo u slučaju, kako je u Programu navedeno, visoke hitnosti. Naloženo je vrtiću da na roditeljskim sastancima kontinuirano upozna roditelje, a na sjednicama Odgojiteljskog vijeća odgojitelje, s tim Programom te organizira radionice u vezi sa sadržajem i primjenom Programa.

U **osnovnoškolskom i srednjoškolskom** obrazovanju roditelji su se žalili na neopremljenost i dotrajalost školske opreme i namještaja, težinu školskih torbi, dežurstvo učenika, propuste škola u poduzimanju mjera sigurnosti u školi, nepoduzimanje mjera zdravstvene zaštite djece. U 2016. javljali su se roditelji s novim upitima koji su se odnosili na uvođenje školskih uniformi i na osnivanje istospolnih škola. Primali smo i prijave koje su se odnosile na nejednako trajanje zimskog odmora i različito vrijeme početka nastave u drugom polugodištu.²⁰

Ravnatelji škola nas upozoravaju na probleme održavanja javnog reda i mira u školama, zaštite sigurnosti djece od **ulazaka u školske prostore neovlaštenih osoba**, često neprihvatljivog i za djecu ugrožavajućeg ponašanja, te na potrebu uvođenja zaštitarske službe u školske ustanove. Navode kako škole posjećuju roditelji koji ponekad neprimjerenim nastupom uznemiruju djelatnike i učenike, a ponekad u školsku zgradu uđu nepoznate osobe neprihvatljivog ponašanja. Pri tome, uređivanje dežurnih nastavnika, spremačica i domara ne može uspostaviti narušeni red. Primali smo i prijave roditelja da dežurni nastavnici ne dežuraju na ulazu i hodnicima škole za vrijeme odmora te prije početka nastave. Još uvijek nailazimo i na slučajeve dežurstava učenika na porti, čime je ugrožena sigurnost djece.

MZO-u smo već prethodnih godina upućivali preporuke da posebnu pažnju posveti osiguravanju uvjeta kojima bi se školske zgrade zaštitile od ulaska neovlaštenih osoba, a takve preporuke redovito upućujemo i školskim ustanovama kad naiđemo na slučaj dežurstava učenika na porti. MZO i osnivači trebaju školskim ustanovama dati jasne upute i podršku u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenog ulaska stranih osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova. Također, potrebno je da osnivači procijene stupanj sigurnosti učenika te razmotre mogućnost angažiranja zaštitarske službe radi zaštite učenika te bi, u slučaju procjene da je ugrožena sigurnost djece, MZO i osnivači trebali zauzeti zajednički stav o uvođenju zaštitarske službe kako sigurnost djece ne bi ovisila samo o dobroj volji i financijskoj moći osnivača ili umješnosti samog ravnatelja da angažira takvu službu.

Roditelji su nam se obraćali s prijavama da neki ravnatelji ne dopuštaju učenicima ulazak u školu prije početka nastave ujutro, pri čemu djeca stoje ispred škole na hladnoći, a pritužuju se i na raspored sati u kojem djeca imaju slobodan sat, kada ostaju sama i bez nadzora. Posebno je zabrinjavajuća prijava roditelja da je njegovo dijete ozbiljno ozlijeđeno za vrijeme nastave fizike prilikom izvođenja pokusa kad je studentica na dijete prolila tekući dušik koji je izazvao opekline. Škola nije poduzela ni minimum mjera sigurnosti, nije pozvala Hitnu pomoć, niti pružila pomoć djetetu, te je nastojala relativizirati slučaj. Roditelji su o svemu obavijestili policiju. Prosvjetna inspekcija MZO-a utvrdila je kako je ravnatelj škole učinio bitne propuste u organizaciji i provođenju pokusa u školi, što je za posljedicu imalo izravno ugrožavanje sigurnosti učenice te je Školskom odboru uputila prijedlog

²⁰ O nejednakom trajanju zimskog odmora u školama više u poglavlju *Diskriminacija*.

za razrješenje ravnatelja zbog bitnog zanemarivanja obveza poslovnog i stručnog voditelja škole. Iz navedenog primjera vidljivo je da neke škole olako shvaćaju svoju odgovornost za sigurnost djece dok se ona nalaze u školi i u vanjskim prostorima koji pripadaju školi.

Prilikom obilazaka nekih škola, njihov osnivač obavijestio nas je da zbog velikog broja objekata odgojno-obrazovnih ustanova, a malog raspoloživog iznosa decentraliziranih sredstava, nisu u mogućnosti udovoljiti svim potrebama i zahtjevima školskih ustanova. Zbog toga, prioritet imaju ulaganja bez kojih bi se onemogućio nastavni proces ili dogodila veća šteta na objektima. Županija kao osnivač nerijetko iz vlastitih proračunskih sredstava izdvaja financijska sredstva za potrebe investicijskoga održavanja objekata školskih ustanova. Osim toga, prilikom obilazaka nekih učeničkih domova saznali smo da za vrijeme ljetnog odmora učenički domovi ne raspolažu sredstvima ni od roditelja djece korisnika domova, niti od osnivača za tzv. hladni pogon, kao što je to slučaj kod škola, zbog čega trpi redovno poslovanje i obavljanje djelatnosti učeničkih domova. Ove informacije ukazuju kako na potrebu povećanja decentraliziranih sredstava jedinicama JLP(R)S za obavljanje djelatnosti školskih ustanova, tako i na potrebu osiguravanja sufinanciranja djelatnosti učeničkih domova u ljetnim mjesecima.

U 2016. primili smo više upita roditelja koji se odnose na **uvođenje školskih uniformi**. Ne postoji jedinstven stav o tome prevladavaju li pozitivni ili negativni učinci uvođenja školskih uniformi te stručnjaci koji se bave ovom problematikom navode brojne razloge za i protiv njihova uvođenja. Najčešći pozitivni argument koji se spominje jest smanjivanje socijalnih razlika među učenicima, smanjivanje konflikata i nasilja među učenicima, osjećaj veće pripadnosti učenika školi, smanjivanje obiteljskih troškova za odjeću. Istovremeno se navode i argumenti protiv školskih uniformi, primjerice: školske uniforme umanjuju osobnost učenika, uvođenjem uniformi se ne potiču i ne prihvaćaju različitosti učenika, pojedini učenici upravo zbog uniforme mogu biti subjekt zlostavljanja i izrugivanja.

Iako u školskim ustanovama postoje mnogobrojni problemi čije rješavanje je prioritetnije od odlučivanja o školskim uniformama, odluku o uvođenju uniformi može donijeti svaka škola na razini svojih tijela - Vijeća učenika, Vijeća roditelja, Učiteljskog/Nastavničkog vijeća i Školskog odbora jer to pitanje nije uređeno propisima i moguće ga je regulirati kućnim redom škole. U pogledu svrishodnosti i opravdanosti uvođenja takvih pravila u škole, smatramo da škole prvenstveno trebaju omogućiti djeci da se izjasne o uvođenju takvih pravila, uvažavajući pravo djece na sudjelovanje u donošenju odluka koje ih se tiču i o tom pitanju provesti raspravu na Vijeću učenika i ostalim tijelima škole. No, ako je ideja uvođenja uniformi bila da one budu instrument za suzbijanje vršnjačkoga nasilja ili smanjivanje socijalnih razlika među djecom, što se ponekad u raspravama ističe, stvara se dojam da se time pokušava relativizirati odgovornost odraslih za postizanje tih ciljeva. Odgovornost za to je na odraslima, a navedeni ciljevi zahtijevaju sustavno usmjeravane i kontinuirano provedene aktivnosti za ostvarivanje prava i za zaštitu interesa djece.

I dalje zaprimamo prijave koje se odnose na **težinu školskih torbi**. Primjerice, jedan roditelj obavijestio nas je da njegova kći ima tjelesnu težinu 27 kg, a da joj školska torba teži 7 kg. U povodu početka šk. god. 2016./2017. preporučili smo MZOS-u da upozori odgojno-obrazovne radnike da pažljivije planiraju korištenje udžbenika i drugih nastavnih sredstava kako učenici ne bi bili opterećeni nošenjem svih udžbenika i pratećih nastavnih sredstava svaki sat, za svaki nastavni predmet koji imaju na rasporedu. Težina učeničke torbe nije zakonom propisana, no preporuka je ortopeda da dijete ne nosi težinu veću od 15% vlastite tjelesne težine. To znači da dijete teško 20 kg (a prvašići često imaju i 2-3 kg manje) može nositi teret od 3 kilograma bez opasnosti po zdravlje. Preporučili smo školama da osiguraju prostore/ormariće za osobne stvari djece i da i na taj način olakšaju učeničke torbe.

Proteklih godina susreli smo se s odbijanjem odgojno-obrazovnih radnika da primjenjuju **mjere prve pomoći djetetu** u slučaju dijabetičke kome. U preporukama u povodu početka šk. god. 2016./2017. upozorili smo da se primjena glukagona u slučajevima hipoglikemijske kome ili teške hipoglikemije kod osoba koje boluju od šećerne bolesti tipa 1 ubraja u *mjere prve pomoći koje su građani dužni pružiti prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti* (NN 150/08, 71/10, 139/10, 22/11, 84/11, 154/11,

12/12, 35/12, 70/12, 144/12, 82/13, 159/13, 22/14, 154/14, 70/16), da takva mjera ne pripada u zahtjevne medicinske postupke i redovito se provodi među članovima obitelji i prijateljima oboljelih od šećerne bolesti liječenih inzulinom. Preporučili smo suradnju škole s timovima školske medicine u cilju obuke djelatnika i pružanja prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome.

Obavještavani smo i o problemima s kojima se u školi susreću djeca nakon hospitalizacije. Proces postupnog povratka djeteta nakon hospitalizacije u svakodnevni život i rutinu u nekim slučajevima otežava i izostanak razumijevanja i odgovarajuće pripreme nastavnika i učenika na povratak djeteta u razred. To može rezultirati razvojem emocionalnih problema kod djeteta koje se tek vratilo s bolničkoga liječenja, a koje već nosi teret teške bolesti. U povodu početka šk. god. 2016./2017. pozvali smo na veću osjetljivost odgojno-obrazovnih radnika za potrebe te djece te potrebu podrške učiteljima i nastavnicima i njihovo bolje informiranje o načinima pomoći djetetu kako bi mu olakšali povratak u razrednu zajednicu.

Aktualni su bili upiti vezano uz **osnivanje istospolnih škola** te o utjecaju odgoja i obrazovanja u takvim školama na djecu. Konvencija o pravima djeteta obvezuje sve države stranke da odgoj i obrazovanje djeteta usmjere, među ostalim, prema razvoju osobnosti, talenata i najviših potencijala duševnih i tjelesnih sposobnosti djeteta; razvoju poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda; pripremi djeteta za odgovoran život u slobodnom društvu u duhu razumijevanja, mira, snošljivosti, jednakosti/ravnopravnosti među spolovima i prijateljstva među svim narodima. Stoga, samo školsko okruženje mora odražavati slobodu i duh razumijevanja, mira, tolerancije, ravnopravnosti spolova i prijateljstva među svim ljudima. Škole moraju negovati humanu atmosferu i učiti djecu ljudskim pravima na način da ih primjenjuju u praksi. Ne nalazimo posebnog pedagoškog, kulturološkog niti psihološkog utemeljenja za uvođenje istospolnih škola u odgojno-obrazovni sustav, posebice ne u državi koja je ratificirala Konvenciju o pravima djeteta i koja slijedi opće preporuke Odbora UN-a za prava djeteta. Također, i Preporuka Odbora ministara Vijeća Europe ističe da je bitan element svakog obrazovanja promicanje socijalne kohezije i interkulturalnog dijaloga te vrednovanje raznolikosti i ravnopravnosti, uključujući i ravnopravnost spolova.²¹ U preporuci je istaknuto da se diskriminacija spolova može pojačati praksama kao što je nastavni plan i program koji nije u skladu s načelima rodne ravnopravnosti. Škola nije samo mjesto stjecanja znanja već i mjesto stjecanja životnih iskustava, vještina i pripreme za život te bi trebala oponašati okruženje u kakvom će djeca živjeti u odrasloj dobi. Zajedničko obrazovanje, slobodne aktivnosti i svakodnevna komunikacija između dječaka i djevojčica okolnosti su u kojima djeca najbolje uče socijalne vještine nužne za kasniji život u duhu ravnopravnosti, jednakosti i poštovanja različitosti. Stoga, gledajući sa stajališta najboljeg interesa djeteta, praksa uvođenja jednospolnih škola može biti dvojben.

2.3.3 Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji

Prijave u ovom području odnose se na nedostatak odgovarajućih kadrova u školama te na nezakonitost, neprofesionalnost i nekompetentnost u postupanju odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci. Djeca i dalje nemaju osiguranu svu potrebnu pomoć stručnih suradnika, osobito u manjim mjestima i na otocima. Već nekoliko godina preporučujemo MZOS-u zapošljavanje stručnih suradnika ili organiziranje mobilnog tima stručnjaka različitog profila (pedagog, psiholog, rehabilitator, socijalni pedagog i prevoditelj znakovnog jezika) koji djeluju na lokalnoj i regionalnoj razini za više škola.

Znatan broj, čak 69 prijava, odnosio se na **neprimjereno, neprofesionalno i neetično postupanje** odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci (pet više nego prethodne godine) te na **povredu dostojanstva djeteta** u odgojno-obrazovnom procesu za što je bilo 27 prijava (14 više nego prethodne godine). Pritužbe su se odnosile na: različita nasilna i neprimjerena ponašanja prema djeci, nekompetentnost, neprofesionalnost i nepoštovanje pravila u stručnom i pedagoškom radu, povrede prava na privatnost i povrede dostojanstva djeteta, nerazumijevanje prava te različitih vrsta teškoća kod djeteta, kao i nepoduzimanje mjera zaštite prava djeteta od strane odgojno-obrazovnih radnika. Primali smo i upite i obavijesti odgojno-obrazovnih ustanova o njihovom postupanju u

²¹ Preporuka CM/Rec (2010.)7 Odbora ministara državama članicama o Povelji Vijeća Europe o obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava.

konkretnom slučaju radi zaštite djece. Primjerice, obratio nam se dječji vrtić obavještavajući nas o aktivnostima koje poduzima radi pomoći djetetu koje pokazuje pojačano agresivno ponašanje prema djeci. Smatramo da odgojno-obrazovni radnici moraju imati mogućnost supervizije ili mogućnost savjetodavne podrške stručnjaka u slučajevima u kojima imaju određene nejasnoće vezane uz stručni rad. Stoga smo uputili vrtić da razmotri mogućnost organiziranja supervizije slučaja za članove stručnog tima, da se za savjet u vezi sa stručno-pedagoškim radom obrate AZOO-u i da u slučaju potrebe surađuje s centrom za socijalnu skrb (CZSS).

U predškolskom odgoju i obrazovanju prijavljeno nam je neprofesionalno i nasilno ponašanje odgojiteljice u dječjem vrtiću koja je javno stigmatizirala dijete te ga kažnjavala zatvaranjem u garderobu i uskraćivanjem hrane zbog čega je dijete imalo noćne more, a ugrožavala je i sigurnost druge djece ostavljajući ih bez nadzora. Ostali djelatnici i ravnateljica vrtića podržali su odgojiteljicu ignorirajući navode roditelja i djece da odgojiteljica isto dijete uvijek kažnjava i okrivljuje za sve što se dogodi. Prosvjetna inspekcija i AZOO potvrdili su navode roditelja te je odgojiteljici izrečena mjera pisanog upozorenja s mogućnošću otkaza ugovora o radu. Smatramo da je takvom ponašanju odgojiteljice prema djetetu primjereniji otkaz radnog odnosa, budući da iz slučaja proizlazi da ne ispunjava ni osnovne zahtjeve struke za rad s djecom.

Obratila nam se skupina roditelja zabrinuta za svoju djecu zbog neprihvatljivog ponašanja odgojiteljice nakon neuspješnih pokušaja rješavanja problema u dječjem vrtiću. Iz izvješća nadležnog gradskog tijela za obrazovanje i AZOO-a proizlazi da je odgojiteljica već ranije dobila opomenu pred otkaz, bila pod stručnim nadzorom unutar vrtića, premješтана unutar grupa, no neodgovorno i štetno ponašanje traje i dalje (npr. vikanje na dijete i pred djecom, ispadi bijesa, vrijeđanje roditelja, trganje i bacanje igračke pred djecom, kažnjavanje djece). Zabrinjava ozbiljnost navoda roditelja i dugotrajnost njihova prijavljivanja povreda, a to znači i dugotrajnost izloženosti djece, prema navodima, štetnim i neprihvatljivim ponašanjima odgajateljice. Nalaz AZOO-a potvrđuje navode iz prijave. Upozorili smo vrtić i nadležne na neprihvatljivost takvog postupanja te smo zatražili hitno djelovanje radi zaštite djece.

U osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju izdvajamo prijave zbog neprofesionalnog i neodgovornog ponašanja odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja koja su dovela do povreda prava djece s problemima u ponašanju, primjerice odbijanje upisa ili premještanja u drugu školu djeteta s problemima u ponašanju te nepokretanje postupka utvrđivanja primjerenog oblika školovanja za dijete.²²

Pratili smo i slučaj nasilnog ponašanja učiteljice prema djeci pripadnicima romske nacionalne manjine kojima je zbog nerazumijevanja škole i ostalih nadležnih tijela, izuzev CZSS-a, izrečena mjera preseljenja u drugu školu. Iako su se djeca u nekoliko navrata žalila na neprihvatljivo ponašanje i vrijeđanje od strane učiteljice, škola nije ništa poduzela da bi zaštitila djecu, već im je zbog nasilnog ponašanja, za koje je znala da je bilo izazvano kontinuiranim nasiljem od strane učiteljice, izrekla mjeru premještanja u drugu školu, ne sagledavši specifične okolnosti njihova odrastanja i položaja u društvu. Prosvjetna inspekcija u odlučivanju o pedagoškoj mjeri nije našla povrede od strane škole, no nije niti uzela u obzir kontinuirano nasilno ponašanje učiteljice, koje je bilo uzrokom nasilnog ponašanja učenika, kao jednu od relevantnih okolnosti za odlučivanje o pedagoškoj mjeri. Iako je *Pravilnikom o izricanju pedagoških mjera* (NN 94/15, 3/17) propisano da se u postupku izricanja pedagoških mjera obvezno treba voditi računa o dobi učenika, njegovoj psihofizičkoj razvijenosti i osobinama, ranijem ponašanju, okolnostima koje utječu na učenikov razvoj, okolnostima u kojima se neprihvatljivo ponašanje dogodilo te drugim okolnostima, ovaj slučaj ukazuje na nesagledavanje sveukupnih okolnosti u kojima se događa nasilno ponašanje djeteta, kao i na nepoštovanje načela najboljeg interesa djeteta u odlučivanju o pedagoškoj mjeri.²³

Roditelji se žale na vodstvo škole i nadzorna tijela u slučajevima višegodišnjeg prijavljivanja neetičnog i neprofesionalnog postupanja određenog radnika te su razočarani ponašanjem nadležnih služ-

²² O pravima djece s problemima u ponašanju više u poglavlju *Djeca s problemima u ponašanju*, a o pravima djece s teškoćama više u dijelu ovoga poglavlja pod naslovom *Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju*.

²³ O zaštiti djece od nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama više u poglavlju *Pravo na zaštitu od nasilja/Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama*.

bi koje ih pokušavaju uvjeriti da nitko u školi nema problema s prijavljenim radnikom osim njihovog djeteta. Događa se i da škola zbog toga prijeti izricanjem odgojne mjere djetetu ili stigmatizira i proziva dijete zbog prijave koje podnose njegovi roditelji. Mjere AZOO-a koje se ponavljaju iz nadzora u nadzor uglavnom se odnose na zaduženje stručnih suradnika i ravnatelja da prate rad nastavnika pa se problem „riješiti“ nerijetko tek s odlaskom nastavnika u mirovinu. Ima slučajeve u kojima nas učenici i roditelji obavješćavaju da su se učitelji i nastavnici tijekom nadzora od strane AZOO-a ponašali drugačije nego uobičajeno jer je stručno-pedagoški nadzor proveden uz prethodnu najavu školi pa AZOO u nadzoru nije mogao dobiti pravi uvid u ponašanje učitelja i nastavnika te zbog toga takav nadzor nije bio učinkovit.

Odgojno-obrazovni sustav ne osigurava učinkovite i pravovremene reakcije na ponašanje i postupanje odgojno-obrazovnih radnika koji, svojim opetovanim konfliktnim ponašanjem i neodgovarajućim radom te neispunjavanjem obveza koje je u postupku stručno-pedagoškog nadzora naložio AZOO, izravno rade na štetu djece. Smatramo da bi u postupcima nadzora, osobito onih u kojima postoji potreba za istodobnim postupanjem prosvjetne inspekcije MZO-a i kontrole stručno-pedagoškog rada od strane AZOO-a ili ASOO-a, prosvjetna inspekcija MZO-a i AZOO ili ASOO, trebali provoditi zajedničke **timski organizirane nadzore** radi istodobnog izravnog uvida i ocjene zakonitosti postupanja te stručno-pedagoške ispravnosti postupanja odgojno-obrazovne ustanove što bi pridonijelo učinkovitijoj i bržoj zaštiti prava i dobrobiti djece.

Odgojno-obrazovne radnike koji postupaju na štetu djece ravnatelji se ustručavaju sankcionirati radnopravnim sankcijama, pretežno izričući opetovano samo upozorenja na prava i obveze iz radnog odnosa, no ne pribjegavaju otkazivanju ugovora o radu zbog povreda prava i obveza iz tog ugovora. Odgojno-obrazovne ustanove se boje pokretati sudske postupke protiv radnika jer sudsom presudom često bude naloženo odgojno-obrazovnoj ustanovi vratiti radnika na posao i platiti mu zaostale plaće zato što ustanova u sudsom postupku nije dokazala opravdanost otkaza. Problem leži u tome što u odgojno-obrazovnim ustanovama izostaje odgovarajuće praćenje, evidentiranje i dokumentiranje rada i ponašanja odgojno-obrazovnih radnika, zbog čega izostaju materijalni dokazi lošeg i štetnog postupanja prema djeci. U povodu početka šk. god. 2016./2017. u preporukama koje smo uputili MZOS-u preporučili smo da škole na odgovarajući način **prate, evidentiraju i dokumentiraju rad i ponašanje odgojno-obrazovnih radnika**. Sustav nema odgovor ni na situacije u kojima naknadno, nakon završetka školske godine, bude utvrđen neodgovarajući rad učitelja ili nastavnika i ocjenjivanje, a učenici u novoj školskoj godini ostaju oštećeni zbog proteklog nepravilnog rada odgojno-obrazovnog radnika. To je jedan od razloga zbog kojih smo preporučili pojačati i stručno-pedagoške nadzore.

U 2016. AZOO je proveo 459 stručno-pedagoška nadzora, 33 u predškolskim ustanovama, 263 u osnovnoškolskim ustanovama i 163 u srednjoškolskim ustanovama. ASOO je proveo 33 stručno-pedagoška nadzora u strukovnim školama. Samostalni sektor za inspekcijski nadzor MZO-a proveo je ukupno 212 nadzora u predškolskim, osnovnoškolskim i srednjoškolskim ustanovama. Najmanje je nadzora učinjeno u dječjim vrtićima (24), a najviše u osnovnim školama (133).

Sudjelovanje djece u postupcima nadzora iskazivanjem vlastitog mišljenja i viđenja problema još je uvijek iznimka, a ne pravilo. AZOO nas u svojem izvješću obavješćava o mogućnosti da učenici u nadzorima iskažu svoje mišljenje u neposrednom razgovoru, a da se u pojedinim slučajevima, ovisno o pritužbama, provodi anonimno anketiranje učenika, no ne raspolažemo točnim brojem nadzora u kojima su doista i provedeni neposredni razgovori ili anketiranje učenika. ASOO također navodi da savjetnici koji obavljaju nadzore, kod svakog pojedinačnog nadzora, ako je to moguće, razgovaraju ili anketiraju učenike i traže njihovo mišljenje, ali ne raspolažemo podacima o broju nadzora u kojima je proveden razgovor ili anketa među učenicima. Prosvjetna inspekcija MZO-a navodi da je u 2016. razgovarala s djecom odnosno provela ispitivanje djece u deset nadzora.

U preporuci MZOS-u u povodu početka šk. god. preporučili smo da se u postupcima nadzora razgovara s djecom kako bi ona mogla izraziti svoje mišljenje, budući da rezultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a nerijetko i na njegovo daljnje redovno obrazovanje. Jedna

od preporuka Odbora za prava djeteta UN-a Republici Hrvatskoj je **omogućiti sudjelovanje djeteta u sudskim i upravnim postupcima** koji se odnose na njega, među kojima su i postupci inspekcijskog i stručno-pedagoškog nadzora.

Niz godina upozoravamo na problem zaštite djece od spolnog uznemiravanja i zlouporabe u školi i nemogućnost suspenzije radnika osumnjičenog za takvo kazneno djelo na štetu djeteta, zbog čega on nesmetano nastavlja raditi s djecom dok optužni akt ne postane pravomoćan. U preporuci MZOS-u u povodu početka šk. god. preporučili smo školama da, u slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, vode računa o najboljem interesu djeteta i udalje radnika iz nastave i iz blizine djece i prije nego optužni akt stupi na snagu, pozivajući se na radno-pravne povrede i povrede etičkog kodeksa.²⁴

Već niz godina ukazujemo i na potrebu **provjere osuđivanosti odgojno-obrazovnih i drugih radnika** pribavljanjem potvrde od Ministarstva pravosuđa o njihovoj (ne)osuđivanosti. Unatoč tome primamo informacije da mnoge odgojno-obrazovne ustanove nemaju saznanja o toj svojoj zakonskoj obvezi i da ne provjeravaju je li kandidat pravomoćno osuđen za kaznena djela koja su, prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17; ZOOSŠ), zapreka za obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi, kao ni za tzv. „spolne delikte“ iz *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji* (NN 143/12, 105/15). One uglavnom traže od kandidata da dostave uvjerenje nadležnog općinskog suda da se protiv kandidata ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda (često nazivano „potvrda o nekažnjavanju“), ne provjeravajući pritom je li osoba pravomoćno osuđena za kaznena djela. Povodom početka šk. god. 2016./2017. ponovili smo preporuku MZOS-u da upozori odgojno-obrazovne ustanove da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljiva pravomoćna osuđivanost osobe za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Odgojno-obrazovne ustanove suočavaju se i s problemom postupanja prema radniku u slučaju sumnje na psihičke poteškoće koje utječu ili mogu utjecati na njegovu sposobnost za rad s djecom. Upućujemo ih na odredbe *Zakona o radu* (NN 93/14) koje ovlašćuju poslodavca da radnika uputi na liječnički pregled te na odredbe ZOOSŠ-a i Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97, 107/07, 94/13) koje propisuju mogućnost upućivanja radnika na ovlaštenu prosudbu radne sposobnosti. Međutim, provjera radne sposobnosti od strane specijalista medicine rada nije odgovarajuća za **provjeru sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnih poslova** i rad s djecom te se uglavnom svodi na zaključak da je radnik radno sposoban, iako okolnosti slučaja ukazuju da zbog određenih svojstava i ponašanja na štetu djece ne bi smio obavljati odgojno-obrazovni rad. Nailazimo i na situacije u kojima odgojno-obrazovni radnik odbija pristupiti provjeri radne sposobnosti, a odugovlačenjem s tim postupkom se izravno šteti djeci.

Ne postoji odgovarajuća provjera koja bi rezultirala utvrđenjem je li odgojno-obrazovni radnik sposoban za odgojno-obrazovni rad s djecom. Smatramo da bi takvu provjeru bilo potrebno ustrojiti u međusobnoj suradnji nadležnih tijela kao što su MZO, MZ, HZZ. Osim toga, takvu bi provjeru bilo potrebno organizirati periodično u okviru postupka licenciranja odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja. Na problem neuspostavljanja **sustava licenciranja odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja** ukazujemo već niz godina i MZO-u upućujemo preporuke za donošenje pravilnika kojim bi se uredilo to pitanje, kako je i predviđeno ZOOSŠ-om, no bez uspjeha.

Programi i sadržaji odgoja i obrazovanja - Prijave su se odnosile na: (ne)dostupnost i organizaciju dodatnih sadržaja, kao što su izleti i ekskurzije, organizaciju škole u prirodi, nepostojanje programa koji bi bio alternativa vjeronauku u osnovnoj školi, sudjelovanje djece u vjerskim sadržajima izvan programa vjerskog odgoja u dječjim vrtićima i vjeronauka u školama, sadržaje udžbenika i ostale sadržaje u odgojno-obrazovnom procesu koji nisu u skladu s odgojno-obrazovnim ciljevima.

²⁴ O zaštiti djece od nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama više u poglavlju *Pravo na zaštitu od nasilja/Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama*.

Jedna od novijih tema o programima u vrtiću je **prisutnost životinja**, konkretno, terapijskog psa s ciljem pomoći djeci s teškoćama u razvoju ili kućnih ljubimaca radi edukacije djece o kontaktu sa životinjama i o skrbi za životinje.²⁵

Primali smo, kao i prethodnih godina, upite smije li psiholog u osnovnoj školi i dječjem vrtiću **testirati dijete bez znanja roditelja** i bez njegove suglasnosti. Roditelje smo obavještavali da je izravni kontakt stručnog suradnika psihologa s djetetom, kao i primjena psiholoških metoda, tehnika i mjernih instrumenata, način i oblik profesionalnoga rada psihologa te je on i zaposlen kako bi, među ostalim, utvrđivao različite dimenzije djetetova ponašanja, funkcioniranja i razvoja ili pomagao djetetu i poticao njegov razvoj kroz tretman, savjetodavni rad i druge vrste intervencije. Pritom je psiholog dužan svoj rad obavljati u skladu s važećim propisima. Moguće nepoznavanje rada psihologa u vrtiću ili školi i njegovih ingerencija može se preduhitriti informiranjem roditelja o poslu i stručnom radu psihologa (na roditeljskom sastanku, kroz pisane materijale upućene roditeljima, informacijama na panoima) te pri tome ne bi trebala biti potrebna suglasnost roditelja.

I dalje primamo prijave o obveznom uključivanju djece u dječjim vrtićima i školama u vjerske sadržaje izvan odobrenog programa vjerskoga odgoja, odnosno vjeronauka, kao i o zanemarivanju potreba djece koja ne žele sudjelovati u vjerskim sadržajima (ili njihovi roditelji to ne žele).²⁶ Iako je broj ovih prijava manji nego prethodnih godina, one ukazuju na nespornost odgojno-obrazovnog sustava u osposobljavanju djece za život u pluralističkome društvu te učenju djece toleranciji, poštovanju različitosti i uvažavanju prava i potreba manjinskih zajednica. Zbog toga smo ponovili preporuku MZOS-u da poduzme mjere za poštovanje propisa, uključujući i *Zakon o suzbijanju diskriminacije* (NN 85/08, 112/12; ZSD), u izvedbi vjerskog odgoja i vjeronauka. Preporučili smo ponovno uvođenje **alternativnih izbornih nastavnih sadržaja** za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi, kako bi se za sve učenike ujednačila ponuda nastavnih predmeta. Tu smo preporuku uputili Vladi RH još 2011. godine, a na to smo ukazali i Odboru za prava djeteta UN-a u Alternativnom izvješćaju o stanju prava djece.

Kao i prethodnih godina primali smo prijave koje se odnose na neprimjerene i diskriminirajuće **sadržaje udžbenika**, posebice udžbenika iz vjeronauka. Preporučili smo MZOS-u da provede nadzor nad sadržajima udžbenika te poduzme potrebne mjere za uklanjanje sadržaja za koje utvrdi da su protivni načelima demokratskog poretka, a odnose se na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova.

Neke prijave odnosile su se na sadržaje udžbenika u kojima se promovira sadržaj štetan za djecu. U jednoj prijavi navodi se da udžbenik iz matematike sadrži zadatak kojim se djeci kladenje u sportskoj kladionici prikazuje kao nešto što je u društvu prihvatljivo, uobičajeno i bezazleno. Od MZO-a tražili smo ispitivanje tog sadržaja i poduzimanje radnji za otklanjanje spornog zadatka, imajući u vidu činjenicu da djeci nije dopušteno sudjelovanje u igrama na sreću te im se kroz preventivne programe u okviru odgojno-obrazovnog sustava ispravno nastoji ukazati na opasnosti i rizike kockanja i kladenja.

Obaviješteni smo o financijskim teškoćama na koje nailaze roditelji učenika osnovnih škola prilikom podmirivanja troškova višednevne terenske nastave *škole u prirodi*. Roditelji navode da se učenike vodi na terensku nastavu na udaljene lokacije, pri čemu roditelji nisu u mogućnosti platiti cijenu putovanja, niti opremiti dijete za višednevnu nastavu, pogotovo one obitelji koje imaju više djece. Roditelji smatraju da se terenska nastava može organizirati i na lokacijama bližima školi. Često se obraćaju CZSS-u tražeći financijsku pomoć za troškove škole u prirodi, što im se ne odobrava jer nije predviđeno propisima iz područja socijalne skrbi. Obratili smo se osnivaču škole s preporukom da poduzme potrebne radnje da djeca, odnosno njihovi roditelji prilikom održavanja škole u prirodi ne budu izloženi visokim troškovima, odnosno da se roditeljima, prema potrebi, pomogne u podmirivanju tih troškova.

²⁵ O uvođenju programa koji uključuju prisutnost životinja u dječjem vrtiću više u dijelu *Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju*.

²⁶ O tome više u poglavlju *Diskriminacija*.

Radi zaštite djece *biciklista* koja čine ranjivu skupinu u prometu, u povodu početka šk. god. preporučili smo MZOS-u da se u osnovnim školama i drugim ustanovama koje provode odgoj i obrazovanje djece i mladih i/ili organizaciju slobodnog vremena djece i mladih osiguraju uvjeti za provođenje Programa za osposobljavanje za upravljanje biciklom i motiviraju učenici koji voze bicikle da se uključe u program, uz suradnju svih subjekata koji financiraju, provode i surađuju u provedbi tog programa.

Potaknuti rizicima i opasnostima uporabe suvremenih tehnologija među djecom, u povodu početka šk. god. u preporuci upućenoj MZOS-u preporučili smo da škole posebno upoznaju roditelje i učeničke s pravilima **sigurne uporabe suvremenih tehnologija** i **informiraju djecu** o posljedicama neprimjerene komunikacije na **društvenim mrežama** te o načinima postupanja školskih ustanova u slučaju nasilja putem interneta, kao i svakog drugog oblika nasilja, u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima.

Iz kontakata s djecom i dalje uočavamo da nisu u potpunosti informirana o dječjim i ljudskim pravima kao ni o odgovornostima. Zbog toga smo na početku šk. god. preporučili MZOS-u da odgojno-obrazovni radnici unutar kurikulumu osmisle načine i aktivnosti kroz koje će djecu informirati i poučavati o dječjim/ljudskim pravima i odgovornostima te obilježiti 20. studenoga - *Dan Konvencije o pravima djeteta*.

Prema izvješću AZOO-a, u svim školama u RH ostvaruje se Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole. Ministarstvo znanosti i obrazovanja uputilo je svim ravnateljima osnovnih i srednjih škola Preporuke za uvođenje međupredmetnih i interdiscipliniranih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole u šk. god. 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017.

U šk. god. 2014./2015., 2015./2016., 2016./2017. provodi se Eksperimentalni program Građanskog odgoja i obrazovanja za 8. razred osnovne škole kao nastavni predmet. Tijekom šk. god. 2014./2015. u programu je sudjelovala 31 škola, a tijekom šk. god. 2016./2017. sudjeluju 23 škole.

Proteklih godina upućivali smo preporuke da **građanski odgoj i obrazovanje** u svim školama postane obvezni nastavni sadržaj. Na nužnost osiguravanja jednake dostupnosti obveznog građanskog odgoja i obrazovanja u svim školama upozorili smo i 2014. godine Odbor za prava djeteta UN-a u Alternativnom izvješću o stanju prava djece, u kojem smo naglasili nužnost jačanja obrazovanja o ljudskim pravima. Pored građanskog odgoja i obrazovanja ističemo i nužnost osiguravanja jedinstvenog **zdravstvenog i spolnog odgoja** u školama na što smo također 2014. upozorili Odbor za prava djeteta UN-a, koji je Hrvatskoj uputio preporuku „da pojača mjere kojima će podizati svijest o spolnom i reproduktivnom zdravlju, s posebnim naglaskom na spolno prenosive bolesti te da osigura sustavno zdravstveno obrazovanje”.

Nekoliko godina pratimo slučaj neprimjerenog djelovanje udruge „Svjetski dječji parlament” i „Hrvatsko veličanstvo djeteta (HVD)”, koja je u odgojno-obrazovnim ustanovama prezentirala djeci sadržaje upitne kvalitete kojima se naoko promoviraju dječja prava i dječje sudjelovanje u društvu, što je mnoge dovelo u zabludu, a pritom je postupala na manipulativan način i sa štetnim učincima za djecu. Upozorili smo nadležne na neprimjerenost i problematičnost uključivanja djece u rad udruga koje promoviraju upitne sadržaje te na nekompetentnost osobe koja provodi program i koja se prema djeci ponaša neprimjerenom kad ona ne djeluju u skladu s njenim očekivanjima. Iskazali smo pritom zabrinutost i sumnju u kršenje dječjih prava. Kako bi se onemogućilo da se u okviru odgojno-obrazovnih ustanova djeci nude i prezentiraju neverificirani sadržaji raznih udruga i to od strane osoba upitnih kompetencija za rad s djecom, smatramo da bi propisom trebalo odrediti **pravila i uvjete za sudjelovanje udruga** u odgojno-obrazovnom procesu, odnosno pravila i uvjete pod kojima mogu prezentirati sadržaje i programe unutar odgojno-obrazovnih ustanova. Takav propis trebao bi predvidjeti vanjsku evaluaciju i praćenje programa prije i nakon provođenja te na taj način osigurati sustavnu kontrolu sadržaja koji se djeci prezentira u okviru sustava odgoja i obrazovanja. Istodobno, javnosti bi trebalo omogućiti dostupnost podataka o udrugama koje bi za takvo djelovanje imale dozvolu ministarstva ili drugog nadležnog tijela.

Ponovili smo preporuku MZOS-u u povodu početka šk. god. da pristupi sustavnom rješavanju obrazovanja **darovitih učenika** i donese podzakonski propis kojim bi se uredila prava darovite djece te predvidjela financijska sredstva za njegovu praktičnu primjenu. Ponovili smo i preporuku iz prijašnjih godina o potrebi ujednačavanja kriterija odabira učenika za pristup višoj razini natjecanja (županijskoj i državnoj) pod ingerencijom AZOO-a. Smatramo da različiti i neujednačeni kriteriji za pristup višim razinama natjecanja neopravdano dovode djecu u nejednak i neravnopravan položaj te su protivni načelu najboljeg interesa djeteta.

2.3.4 Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu

Sukobi među radnicima odražavaju se na kvalitetu i odvijanje odgojno-obrazovnog procesa i narušavaju njihov autoritet u odnosima s učenicima. Zbog nemogućnosti ili nespremnosti da uspostave primjerene i kolegijalne međusobne odnose oni učenicima pružaju loš primjer, umjesto da im pokažu kako se sukobi među kolegama mogu i moraju rješavati mirnim putem i uz uvažavanje drugoga. U takvim slučajevima obično tražimo uključivanje nadzornih tijela - prosvjetne inspekcije MZO-a i AZOO-a, no oni se proglašavaju nenadležnima za rješavanje sukoba među odraslima. U situaciji nenadležnosti nadzornih tijela i neosposobljenosti AZOO-a za provedbu medijacije, ravnatelj se, kao osoba odgovorna za uspostavu odgojno poticajnog okruženja za učenike, mora aktivno uključiti u rješavanje sukoba. Iako odgojno-obrazovne ustanove imaju etički kodeks odgojno-obrazovnih radnika, kao skup pravila poželjnog ponašanja, on se ne primjenjuje ili se povreda kodeksa ne tretira kao povreda radne obveze koja bi za posljedicu imala određene sankcije.

U povodu početka šk. god. 2016./2017. MZOS-u smo preporučili prioritetno uspostavljanje mehanizma zaštite učenika od sukoba odraslih osoba koji utječu na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa i na osiguranje skladnog i odgojno poticajnog okruženja.

2.3.5 Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima i drugim tijelima i ustanovama radi zaštite najboljeg interesa djece

Odgojno-obrazovni radnici ponekad propuštaju roditelje informirati o odgojno-obrazovnom procesu i svim pitanjima koja se tiču djeteta. Roditelji se obraćaju pravobraniteljici zbog neinformiranosti o nadležnostima, obvezama i odgovornostima odgojno-obrazovne ustanove, očekujući da im da informaciju ili uputu, da riješi njihove dvojbe ili bude medijator u njihovom odnosu s ustanovom. Roditelji bi se trebali obratiti prvenstveno odgojno-obrazovnim radnicima ili ravnatelju radi dobivanja informacija, rješavanja problema i teškoća, kao i međusobnih odnosa.

U preporuci MZOS-u u povodu početka šk. god. 2016./2017. preporučili smo pravovremeno informiranje roditelja o odgojno-obrazovnom procesu, o načinima komunikacije sa školom, o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima te o pravima i obvezama učenika. Preporučili smo, također, školama da učenike i roditelje na početku, ali i tijekom školske godine, upoznaju s kriterijima ocjenjivanja i odredbama *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 112/10) te zakonskom procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom te da pravovremeno informiraju roditelje o kadrovskim i organizacijskim promjenama u školi, kao i o tome tko, kako i u kojim situacijama smije razgovarati s djecom u školi mimo školskog osoblja.

U situacijama u kojima je ponašanje roditelja ugrožavajuće za dijete (konflikt između roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi, nasilje, alkoholizam, utjecaj opijata i slično) preporučili smo da škole o tome žurno obavijeste CZSS i policiju te da donesu Protokol o postupanju u kriznim situacijama s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika škole u navedenim situacijama, koji treba biti dostupan učenicima, roditeljima i stručnoj javnosti.

Preporučili smo uspostavu koordinirane suradnje škole sa svim institucijama zaduženim za zaštitu prava djece te, u slučaju izrazito složenoga problema pojedinog učenika, uvođenje prakse sastanka „studija slučaja“, budući da administrativna procedura ponekad produljuje rješavanje problema te se time dodatno produbljuju teškoće djeteta i krše njegova prava.

U situacijama u kojima se ovrha radi prisilnog oduzimanja i predaje djeteta mora provesti u školi radi zaštite dobrobiti i prava djeteta, preporučili smo prethodnu pripremu i zajedničko koordinirano djelovanje svih sudionika u ovrši. Preporučili smo da škole intenzivno surađuju s CZSS-ima koji pružaju savjetodavnu potporu u provedbi postupka ovrhe i poduzimaju nužne mjere pomoći i podrške djetetu i drugim osobama koje sudjeluju u provedbi ovrhe.

2.3.6 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju

Problemi vezani uz ostvarivanje odgojno-obrazovnih prava djece s teškoćama u razvoju (TUR) važna su tema kojom se Ured pravobraniteljice za djecu kontinuirano bavi. U odnosu na 2015., bilježimo blagi porast prijava pojedinačnih povreda prava djece s TUR na odgoj i obrazovanje sa 78 prijava na 85 u 2016. godini, dok je i nadalje područje najveće zastupljenosti kršenja prava sustav osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. U ovom izvještajnom razdoblju i dalje mnoga djeca s TUR nemaju podršku pomagača u vrtiću, a bilježimo i povećanje povreda prava učenika s TUR u odnosu na provedbu primjerenog programa školovanja. Otežana suradnja na relaciji roditelj-vrtić te, posebice, roditelj-škola, trend je koji je obilježio proteklu godinu.

Prema podacima HZJZ-a, Hrvatski registar osoba s invaliditetom bilježi 32.101 dijete s TUR, što čini 6,2% od ukupnog broja osoba s invaliditetom (stanje na dan 26. 01. 2017.), što je blagi pad broja djece. I nadalje je u ukupnom broju više dječaka (62%) nego djevojčica (38%) te je najviše djece s TUR u dobi od 10-14 godina (46,6%). Geografska zastupljenost djece slijedi prošlogodišnji trend pa najveći broj djece s TUR živi u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji, dok je najveći udio djece s TUR, u odnosu na broj djece u županiji, u Koprivničko-križevačkoj i Međimurskoj županiji. Prema zastupljenosti vrsta teškoća, ove su godine najzastupljeniji višestruki poremećaji (43,1%), a na drugom su mjestu poremećaji glasovno-govorne komunikacije (37,6%) koji su prošle godine bili najzastupljeniji.

Veliki dio aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu odnosio se na poticanje poboljšanja sustava odgoja i obrazovanja za djecu s TUR na općoj razini. Proveli smo istraživanje o podršci pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika za učenike s TUR, kojim je dobiven dublji uvid o načinima osiguravanja i kvaliteti takve podrške učenicima s TUR u osnovnom i srednjoškolskom sustavu odgoja i obrazovanja. Pravobraniteljica za djecu sudjelovala je, zajedno s ostalim članicama Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC, u donošenju *Zajedničke izjave o izjednačavanju mogućnosti za svu djecu u obrazovanju (Equal Opportunities for All Children in Education)* kojom pozivaju svoje vlade, Europsku komisiju i Vijeće Europe na poduzimanje potrebnih aktivnosti za povećanje jednakih mogućnosti u obrazovanju za svu djecu, a posebice onu u nepovoljnom položaju (djeca s TUR, djeca pripadnici nacionalnih manjina, djeca migranti i dr.).

U daljnjem tekstu dajemo pregled povreda obrazovnih prava djece s TUR u sustavima predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja.

Djeca s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja - I ove godine sustav predškolskog odgoja i obrazovanja karakterizira nemogućnost upisa djece s TUR u vrtić, skraćivanje duljine njihova boravka u vrtiću, isključivanje djece s TUR iz jednodnevnih aktivnosti (izlet, škola plivanja/klizanja i dr.) i višednevnih programa odgoja i obrazovanja te nedostatna podrška pomagača u vrtiću. Iako je Hrvatska prihvatila inkluzivnu politiku, inkluzivna praksa pokazuje da se načela inkluzije i najboljeg interesa djeteta ne primjenjuju u procesu odgojno-obrazovnog uključivanja. Najčešće se roditelji pri- tužuju na **nemogućnost upisa djeteta u vrtić** zbog zdravstvenog stanja ili teškoće u razvoju. Također negotuju što moraju priložiti nalaze vještačenja ili se od njih zahtijeva da dostave medicinsku dokumentaciju upisnoj komisiji. Tada upućujemo roditelje u način ostvarivanja prednosti pri upisu, koji aktom (pravilnikom o upisu) utvrđuje osnivač dječjeg vrtića. Za dijete s TUR roditelj je dužan priložiti mišljenje stručnog povjerenstva osnovanog po propisima iz područja socijalne skrbi ili odgovarajuće medicinske i druge nalaze, mišljenja i rješenja nadležnih tijela, ustanova i vještaka s ciljem ostvarivanja prednosti pri upisu. A vještačenje jest jedan od načina utvrđivanja što je najbolji interes djeteta koje ima neku od razvojnih teškoća i kakvi bi trebali biti uvjeti njegova razvoja u instituciji i u obitelji. Pravilnikom vrtića propisano je da o upisu djece s TUR, koja nemaju rješenje prvostupanjskog tijela vještačenja iz područja socijalne skrbi, odlučuje Povjerenstvo za provedbu upisa na temelju do-

kumentacije i procjene psihofizičkog stanja i potreba djeteta za odgovarajućim programima. Često se događa da stručno tijelo vrtića (Povjerenstvo) procijeni da vrtić nema uvjeta za upis djece s TUR. No, iako niti jedna zakonska odredba ne obvezuje izričito dječji vrtić na upis djeteta s TUR, članci 16. i 17. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97, 107/07, 94/13) propisuju što su predškolske ustanove dužne učiniti da bi stvarale primjerene uvjete za rast i razvoj svakog djeteta te osigurale sigurnost i zaštitu zdravlja djeteta. Vrtić je također dužan pravovremeno osigurati fizičke i socijalne uvjete za uključivanje djeteta s TUR, pripremiti odgojitelje na dolazak djeteta te, ukoliko je potrebno, organizirati stručna usavršavanja na temu teškoća koju dijete koje se uključuje ima. Na taj će način, odgojno-obrazovni radnici znati prepoznati, odgovoriti i zadovoljiti individualne potrebe djece s TUR.

Ističemo da **odbijanje upisa djetetu s TUR u vrtić** predstavlja povredu prava djeteta na pristup inkluzivnom obrazovanju. Ovakvim odlukama pogoduje to što Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju nije definirano drugostupanjsko tijelo koje bi rješavalo o žalbi roditelja protiv odluke (rješenja) dječjeg vrtića o odbijanju upisa. Tu pravnu prazninu osnivači dječjih vrtića nadomjestili su odredbama općeg akta (pravilnikom o upisu). Prema tom aktu ponekad je drugostupanjsko tijelo upravno tijelo osnivača, dok je to u Gradu Zagrebu tijelo samoga dječjeg vrtića (upisna je komisija prvostupanjska, a upravno vijeće drugostupanjsko tijelo). Iako se ovakva rješenja svakodnevno primjenjuju u praksi, ona nisu u skladu s odredbom čl. 38. st. 1. točke 4. Zakona o sustavu državne uprave (NN 150/11, 12/13, 93/16, 104/16). U slučajevima pritužbe roditelja na odbijanje upisa djeteta s TUR, tražimo postupanje prosvjetne inspekcije. No, opisana praksa stavlja prosvjetnu inspekciju u problematičan položaj jer nije ovlaštena nadzirati postupanja jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave koje su, kao osnivači dječjih vrtića, na različite načine riješile ovlast za drugostupanjsko postupanje, s time da tu ovlast ni u jednom slučaju nema središnje tijelo državne uprave.

O duljini boravka djeteta s TUR u vrtiću pisali smo prošle godine. Ovdje samo želimo naglasiti da je duljina boravka djeteta u vrtiću definirana Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97, 107/07, 94/13) i treba se temeljiti na potrebama djeteta kao rezultat kontinuiranog praćenja odgojno-obrazovnih radnika, zdravstvenog voditelja i vanjskih suradnika iz institucija u kojima dijete ostvaruje različite rehabilitacijske sadržaje.

Ni ove godine sustav nije uspio pronaći rješenje za osiguravanje podrške **pomagača u vrtiću** za djecu s TUR, o čemu smo detaljnije pisali prošle godine. Iako se lokalne zajednice često ogлуše na preporuku pravobraniteljice za djecu, manji dio njih postupio je po našoj preporuci i prilikom raspodjele svojih proračunskih sredstava vodio računa o osiguravanju podrške pomagača u vrtiću za djecu s TUR. Ponovno naglašavamo kako sustav financiranja pomagača od strane lokalne zajednice nije dovoljan. Potrebno je zakonskim ili podzakonskim aktom definirati pomagača kao oblik potpore djetetu u predškolskoj ustanovi te urediti potrebne kvalifikacije, edukaciju pomagača, načine rada, kriterije za zapošljavanje, vođenje pomagača te svakako, vrednovanje njihova rada.

Jedna od novijih tema o programima u vrtiću je **prisutnost pasa**, najčešće terapijskog psa i psa pomagača u vrtiću, s ciljem pomoći djeci s TUR te istovremeno i edukacije djece o kontaktu sa životinjama i o skrbi za životinje. Istraživanja upućuju na pozitivan utjecaj životinja na mentalno zdravlje, različite teškoće i razvoj djece. Iako se ta novina uvodi u samo nekim odgojno-obrazovnim ustanovama, to nerijetko izaziva probleme jer ne postoji definirana praksa, a nema ni verificiranih programa koji uključuju životinje. U jednom dječjem vrtiću ravnateljica je, kako se navodi, u suradnji s Hrvatskom udrugom za školovanje pasa vodiča i mobilitet, uz suglasnost Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport, osmislila pokusni program uvođenja terapijskog psa u odgojno-obrazovni rad za djecu s TUR. Neki roditelji i odgojitelji su to pozdravili, a drugi to smatraju ugrožavajućim za djecu.

U ovom je slučaju, prije donošenja odluke o verifikaciji pokusnog programa, tadašnji MZOS zatražio stručno mišljenje HZJZ-a. HZJZ upozorava da se uvođenjem pasa u vrtić može povećati rizik od infekcija kao i da pas može prenijeti na ljude zarazne bolesti. Navodi da je za uvođenje ovakvog terapijskog programa u vrtiće potrebno zadovoljiti sanitarno zdravstvene preduvjete, da su nužni redoviti veterinarski pregledi terapijskih pasa, službena potvrda o uspješno provedenoj dresuri i školova-

nosti pasa za boravak među djecom te uspješno položen ispit pred povjerenstvom. Isto tako naglašava da je potrebno unaprijed educirati sve djelatnike vrtića o ophođenju sa psom te osigurati superviziju, budući da je riječ o pokusnom programu. Ministarstvo, za sada, nije odobrilo verifikaciju programa jer ne postoje zakonske pretpostavke kojima bi se pas pomagač i terapijski pas uveo u javne ustanove. Ulogu psa pomagača i terapijskog psa trebao bi urediti Zakon o korištenju psa pomagača, koji nije u nadležnosti ovoga ministarstva, već Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Iako je Nacrt Zakona predstavljen u svibnju 2015., Zakon do danas nije donesen.

Da ovaj način obogaćivanja programa rada s djecom treba stručno razmotriti pokazuje i primjer u kojem je u informativnoj emisiji lokalne televizije objavljen prilog o posjetu volontera azila za pse dječjem vrtiću. U najavi priloga voditeljica emisije navela je da su volonteri htjeli dovesti pse u vrtić ali „strogi naputci pravobraniteljice za djecu to su onemogućili“. Budući da pravobraniteljica za djecu nikada nije davala takve naputke zatražili smo očitovanje televizije i vrtića te zaključili da je namjera bila približiti djeci pozitivne ishode brige o životinjama i uključenosti životinja u podršku djeci, a da su „zabranu“ pravobraniteljice „izmislili“ organizatori jer nisu znali kako reagirati u konkretnoj situaciji. Očito je da postoji sklonost uključivanju pasa u dječji svakodnevni život, pa i u dječjem vrtiću, ali istovremeno nema uređene prakse u vezi s time, što bi podrazumijevalo i zaštitu od rizika i mogućih opasnosti.

Prema sadržaju pritužbi roditelja i obraćanja vrtića, zaključujemo da je potrebno i dalje raditi na **senzibilizaciji okoline** s ciljem prihvaćanja djece s TUR. U pojedinim slučajevima, roditelji ili članovi obitelji druge djece iz vrtića ne podržavaju uključivanje djeteta s TUR u odgojno-obrazovnu skupinu koju polazi njihovo dijete. Inkluzivna praksa, u najboljem interesu djeteta, traži promjenu u našim stavovima, uvjerenjima i znanjima. Izuzetno važnu ulogu u prihvaćanju različitosti ima suradnja koju vrtić razvija, kako s roditeljima djece s TUR, tako i s ostalim roditeljima. Stoga je suradnju potrebno temeljiti na odnosu povjerenja i međusobnog uvažavanja, razumijevanju roditelja, njihovih briga i strahova o funkcioniranju djeteta u vrtiću, prihvaćenosti od strane vršnjaka te utjecaju uključivanja djece s TUR na kvalitetu odgojno-obrazovne prakse. Inkluzija podrazumijeva prihvaćanje različitosti i nije usmjerena samo na djecu s TUR. No, za provedbu kvalitetne inkluzivne prakse, vrtić treba učiniti prvi korak u prihvaćanju djeteta koji bi, uz ostvarene kadrovske, materijalne i organizacijske pretpostavke, trebao biti poticaj i za prihvaćanje djeteta od strane druge djece i roditelja.

Djeca s TUR u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja - Prema prijavama po kojima smo postupali i ove godine primjećujemo nedostatke kompetencije odgojno-obrazovnih radnika za uključivanje djece s TUR, teškoće u provedbi primjerenih programa školovanja, nedovoljnu pristupačnost i opremljenost škola te, i nadalje, nedostupnost pomoćnika u nastavi za učenike s TUR. U ovome izvješću, usmjerit ćemo se na one aspekte školovanja djece s TUR koji su specifični za 2016. godinu, ne ulazeći dublje u interpretaciju onih teškoća u provedbi inkluzivne prakse o kojima smo izvješćivali prijašnjih godina.

Prema podacima MZO-a u 2016. godini 21.542 učenika s TUR pohađali su osnovne škole s redovitim i posebnim programima što čini 6,7% učenika osnovnih škola. Najveći postotak učenika s TUR školuje se u redovitim razrednim odjelima (82,6%), od čega se 44% učenika školuje po redovitom programu uz individualizirane postupke, a nešto manji dio po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke (38,7%).

Željeli bismo još jednom upozoriti na nužnost žurnog donošenja akta koji uređuje **podršku pomoćnika u nastavi i/ili komunikacijskih posrednika**, što je predviđeno Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, no do sada još nije realizirano. Nedonošenje Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, čiji je nacrt bio na javnom savjetovanju još prošle godine, otvara prostor za manipulaciju te otežava primjenu Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama (NN 24/2015). Zbog učestalih prijava škola i roditelja koje su se odnosile na samu provedbu modela podrške pomoćnika u nastavi, Ured pravobraniteljice za djecu proveo je **istraživanje** o ostvarivanju podrške pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika za učenike s TUR u osnovnom i srednjoškolskom sustavu odgoja i obrazovanja.²⁷

²⁷ Više o istraživanju u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

MZO nas je izvijestio da je za školsku godinu 2015./2016. osigurao sredstva za 2.303 pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika te izdao suglasnost za uključivanje u rad 323 pomoćnika u nastavi putem mjere HZZ-a „Mladi za mlade - pomagači u nastavi“. Na taj način 3.144 učenika s TUR osnovnih i srednjih škola imali su osiguranu podršku pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika.

U slučajevima pritužbi na rad pomoćnika, postupak izbora kandidata u procesu zapošljavanja, odobrenu satnicu pomoćnika, njegove (ne)kompetencije za rad te (ne)suradnju s učenicima kojima su podrška, tražili smo izvješća od MZO-a, županija, gradova, škola i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, kao onih koji zapošljavaju pomoćnike i koji su odgovorni za kvalitetu usluge koju odabrani kandidat pruža djetetu. Također smo MZO-u preporučili da Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima nedvojbeno treba definirati: značenje termina pomoćnik u nastavi/stručni komunikacijski posrednik; ulogu i zadaće pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika; potrebne kompetencije i program edukacije pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika; jedinstvene kriterije za uključivanje pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika; način uključivanja pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika (ugovor o radu, ugovor o djelu i sl.) te evaluaciju i superviziju rada pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika.

Temeljem obraćanja roditelja, škola, pomoćnika u nastavi i kandidata za navedeno radno mjesto te detaljnom analizom otvorenih natječaja za zapošljavanje pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika od strane gradova i županija kao i javnog poziva Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta na dostavu projektnih prijedloga u sklopu Europskog socijalnog fonda (natječaj „Osiguravanje pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika učenicima s teškoćama u razvoju u osnovnoškolskim i srednjoškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama, faza II“) zamjećujemo kako nepostojanje sustavnih i jasno definiranih kriterija pri zapošljavanju pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika otvara prostor većoj izloženosti djece eventualnim neprimjerenim postupcima i ugrožavanju njihovih prava. Prema našim saznanjima, pojedini gradovi i županije zapošljavali su kandidate prijavljene na natječaj za pomoćnike u nastavi bez dokaza o završenoj edukaciji za pomoćnika odobrenoj od strane MZOS-a, iako su među prijaviteljima imali osobe sa završenim verificiranim programima obrazovanja za pomoćnika u nastavi. Također imamo saznanja da se, vrlo često, pri zapošljavanju pomoćnika u nastavi ne traži dokaz da se protiv te osobe ne vodi kazneni postupak i da ne postoji pravomoćna osuda za kaznena djela iz čl. 106. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Stoga je pravobraniteljica za djecu nadležnim ministarstvima za uređenje ovoga područja uputila preporuku o zapošljavanju pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika. Preporučila je da se pri zapošljavanju posebno vrednuju znanje i iskustvo potencijalnih kandidata u pogledu podrške i prilagodbe za učenike s TUR te da je pomoćnik/posrednik pri zapošljavanju dužan dostaviti uvjerenje nadležnog suda da se protiv njega ne vodi kazneni postupak. Također je preporučila MZOS-u da upozori odgojno-obrazovne ustanove da, prije angažiranja pomoćnika/posrednika, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li ta osoba bila pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Prema prijavama su zamjetne sve veće **teškoće škola u provedbi nastavnog procesa** za učenike s problemima u ponašanju i višestrukim teškoćama. Također primjećujemo da škole sve teže uspostavljaju kvalitetan suradnički odnos s roditeljima učenika s TUR, posebice u situacijama kada se pojavi problem te su istovremeno suočene s nemogućnošću uspostavljanja kvalitetne komunikacije s roditeljima druge djece iz razrednog odjela koji pohađa učenik s TUR. Prilikom obraćanja roditelja zbog teškoća u provedbi nastavnog procesa, neprihvatanja djeteta i/ili neuvažavanja njegovih potreba te molbi škola za pomoć i savjet u procesu odgojno-obrazovnog uključivanja učenika s TUR, savetovali smo škole o potrebi aktivnog promicanja inkluzivne prakse te smo zatražili postupanja AZOO-a i prosvjetne inspekcije. U takvim slučajevima škole često nedovoljno uvažavaju teškoće učenika, nastavu ne prilagođavaju u potpunosti njihovim potrebama (iako učenik ima rješenje o primjerenom obliku školovanja), učenicima ne osiguravaju odgojno-obrazovnu podršku i stručnu pomoć te često dio profesora nema znanja o prilagođavanju nastave i potrebnoj podršci za dijete i/ili pokazuje veliko nerazumijevanje i negodovanje zbog uključivanja učenika s TUR u njihovu ško-

lu. Svake godine imamo prijave roditelja u kojima se pokaže da stručna služba škole propušta pokrenuti postupak utvrđivanja primjerenog oblika školovanja, iako uviđa da postojeći oblik djetetu ne odgovara. Tada se često događa da se škole, umjesto da se usmjere na osnovni problem (djetetovu teškoću), usmjeravaju na saniranje posljedica, pri čemu propuštaju rješavati uzroke. Takva praksa ima negativne posljedice i na samog učenika s TUR i na njegove vršnjake iz razreda kao i na njihove roditelje. Učenik s TUR se u školi ne osjeća dobro pa se nerijetko može dogoditi da posljedično razvije školsku fobiju, vršnjaci se počinju sve više udaljavati od učenika s TUR te razvijaju osjećaj straha i želje da se učenik promjeni (kao da je samo učenik odgovoran za postojeću situaciju), a roditelji drugih učenika, sve češće, izlaze u javnost i vrše pritisak na škole da ispišu ili premjeste učenika s TUR u drugi razredni odjel/školu ili će, u suprotnome, oni ispisati svoju djecu iz tog razrednog odjela ili škole.

U posljednje vrijeme sve se teže ostvaruje kvalitetan **odnos između škole i roditelja**. Škole trebaju razvijati partnerski odnos s roditeljima. Uloga je škole surađivati s roditeljima, informirati ih, savjetovati ih te im pomoći u razvoju potrebnih roditeljskih vještina te prihvatanju djetetovih teškoća. S druge strane roditelji, koji štite svoje dijete i zagovaraju njegova prava, ponekad ne uspiju realno sagledati situaciju te prihvatiti činjenicu da odgojno-obrazovni radnici nisu jedini krivci za djetetove teškoće za vrijeme školovanja. Zbog toga je važno da škola pri donošenju odluka o djetetovom školovanju, prema potrebi, uključi nadležni centar za socijalnu skrb, školskog liječnika i liječnika specijalista, kako bi se iz različitih aspekata mogao sagledati daljnji tijek djetetovog školovanja. Primjećujemo da škole trebaju veću pažnju posvetiti brizi o povjerljivosti podataka. Sve je češća pojava da se na roditeljskim sastancima vodi rasprava o teškoćama pojedinog učenika s TUR. To je povreda privatnosti djeteta te je nedopustivo na taj način raspravljati o djetetovim teškoćama. Savjetujemo školama da na roditeljskim sastancima educiraju i senzibiliziraju roditelje o određenoj teškoći/invaliditetu ukoliko za to osjete potrebu, ali nikako ne mogu s drugim roditeljima raspravljati o samom djetetu. Škola može, i treba, organizirati tematske radionice za učenike s ciljem prihvatanja različitosti, educirati i savjetovati (grupno i individualno) članove razrednog vijeća za rad s učenikom s TUR, intenzivno raditi s učenikom s TUR i njegovim roditeljima i osmišljavati preventivne aktivnosti za učitelje, učenike i njihove roditelje kako bi se spriječila stigmatizacija učenika s TUR.

Iz obraćanja roditelja saznajemo za problem refundacije **putnih troškova za prijevoz djece s TUR** koju roditelji dovoze i odvoze iz škole. Obratila nam se skupina roditelja čija se djeca školuju u centru za odgoj i obrazovanje zbog neisplate i/ili umanjene isplate putnih troškova za prijevoz djece. Tadašnje Ministarstvo socijalne politike i mladih, izvijestilo nas je da ih je naše traženje izvješća potaklo da ujednače praksu podmirivanja troškova prijevoza učenika i njihove pratnje za učenike koji se školuju u centrima za odgoj i obrazovanje kojima je MSPM osnivač, a u kojima se, osim socijalnih usluga, provodi i program odgoja i obrazovanja. MSPM se obvezalo da će provesti analizu stanja glede troškova prijevoza te temeljem rezultata donijeti Odluku ministricе kojom će se na jednoznačan način odlučivati o naknadi za putne troškove. Također nam se obratila i škola koju pohađa učenik s TUR kojemu je potreban prilagođeni oblik prijevoza jer se ne može koristiti organiziranim javnim putničkim prijevozom. Škola navodi kako je MZO ove školske godine roditeljima odobrio dvostruko nižu refundaciju sredstava za povećane troškove prijevoza, iako je prošle godine odobrena refundacija sredstava u „punom“ iznosu, odnosno za relaciju od kuće do škole, od škole do kuće i ponovno od kuće do škole i natrag s obzirom da roditelji dovoze i odvoze učenika u školu, a učeniku nije potrebna podrška za vrijeme trajanja nastave. Analizirajući odluke o kriterijima za financiranje povećanih troškova prijevoza i posebnih nastavnih sredstava i pomagala za školovanje učenika s TUR u srednjoškolskim programima za 2015. i 2016. godinu nismo pronašli promjenu postojećih kriterija, odnosno dodavanje novih kriterija po kojima se refundacija sredstava ne može isplatiti za „punu“ relaciju kao što je to učinjeno prošle školske godine. Ministarstvo nam se nije očitovalo o promjenama u primjeni Odluke o kriterijima za financiranje povećanih troškova prijevoza i posebnih nastavnih sredstava i pomagala za školovanje učenika s teškoćama u razvoju u srednjoškolskim programima za 2016. godinu. No, razvidno je da se kriteriji ne poštuju istoznačno pa se ponekad odobrava refundacija sredstava samo za relaciju dok je roditelj (kao pratitelj) u prijevozu s učenikom s TUR, dakle dok roditelj dovozi učenika u školu i dok ga odvozi iz škole kući (ne uključujući refundaciju troškova za dio puta kada se roditelj mora vratiti kući nakon što ostavi dijete u školi i ponovno doći po njega). Preporučili smo Mi-

nistarstvu da se pri donošenju odluke o prijevozu vodi načelom najboljeg interesa djeteta, što bi u konkretnom slučaju značilo, nastavak školovanja u školi koju učenik pohađa, a ne premještanje u bližu školu, zbog financijskih razloga.

Djeca s TUR u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja - Ove godine nismo zamijetili poteškoće u procesu upisa učenika s TUR u prvi razred srednje škole. Prema obraćanjima roditelja, srednjih škola i samih učenika najčešći je problem **provedba primjerenog programa školovanja**, točnije redovnog programa uz individualizirane postupke i redovnog programa uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke (članci 5. i 6. Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju). Primjereni program školovanja je djetetovo pravo te njegovo ostvarivanje ne bi smjelo ovisiti o volji, želji ili mišljenju pojedinih profesora da li to učeniku treba ili ne. Uviđamo da su odgojno-obrazovni radnici srednjih škola, u odnosu na osnovne škole i vrtiće, najslabije educirani o prilagodbi nastavnog procesa za učenike s TUR te su nedovoljno senzibilizirani o specifičnim potrebama učenika. Zato smatramo da je srednjim školama potrebna veća savjetodavna pomoć AZOO-a o praktičnoj provedbi primjerenih oblika obrazovanja, posebice onih koji nisu često zastupljeni u praksi. Nadalje, srednjoškolske ustanove bi trebale osigurati svojim djelatnicima stručna usavršavanja na temu načina prilagodbe metoda rada te razumijevanja teškoća u razvoju/invaliditeta. Stoga smatramo da će se smanjiti broj povreda prava učenika na primjereni oblik školovanja ukoliko obrazovni sustav uspije razviti mehanizme za praćenje provedbe primjerenog oblika školovanja, odnosno vrednovanja metoda i načina rada koje profesor koristi u nastavi.

S ciljem **povećanja kvalitete srednjoškolskog obrazovanja učenika s TUR**, kao važnog preduvjeta za daljnji nastavak školovanja ili pronalaženja zaposlenja, pravobraniteljica za djecu preporuča poduzimanje sljedećih aktivnosti:

- *veća ulaganja u **usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika** u srednjim školama o poznavanju različitih teškoća u razvoju, potrebama učenika koje proizlaze iz teškoća te posebice nužnosti izvođenja prilagodbi u nastavi na koje učenik ima pravo;*
- ***uvodjenje novih mehanizama praćenja provedbe različitih vrsta primjerenih programa odgoja i obrazovanja** u srednjim školama;*
- *izradu jednostavnih **uputa za škole**, poput protokola postupanja, za **provedbu različitih vrsta primjerenih programa** odgoja i obrazovanja, posebice onih koji nisu česti u praksi;*
- ***jačanje srednjih škola** za pružanje programske potpore i pedagoško-didaktičkih prilagodbi u procesu obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju;*
- ***educiranje odgojno-obrazovnih radnika** (posebno stručnih suradnika) o odredbama Pravilnika o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava koje se odnose na postupak utvrđivanja primjerenog programa srednjeg obrazovanja za učenike koji su srednju školu upisali po redovnom programu obrazovanja i za učenike kojima je potrebna promjena postojećeg primjerenog programa odgoja i obrazovanja;*
- ***veću fleksibilnost nadležnih institucija u donošenju odluka o nastavku školovanja** učenika s TUR pri rješavanju situacija koje su iznimka od pravila i opravdane su s obzirom na etiologiju djetetovih teškoća;*
- *osiguravanje **veće savjetodavne pomoći** od strane MZO-a i nadležnih agencija;*
- *pronalaženje mehanizama za **brže donošenje rješenja po žalbi** roditelja i brža postupanja nadležnih institucija po prijavi roditelja kad se rješavaju pitanja o kojima ovisi daljnji tijek školovanja učenika;*
- *bolje **usklađivanje programa obrazovanja** za djecu s TUR (posebice onih koje provode centri za odgoj i obrazovanje) s potrebama tržišta rada.*

Na međunarodnoj tematskoj konferenciji Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC) pod nazivom „Jednake mogućnosti za svu djecu u obrazovanju“ (*Equal Opportunities For All Children in Education*) održanoj u Litvi, članice ENOC-a izrazile su nezadovoljstvo visokom obrazovnih nejednakosti u odgojno-obrazovnim sustavima u 34 zemlje članice ove mreže.²⁸ Stoga su donijele dokument *Zajedničku izjavu o izjednačavanju mogućnosti za svu djecu u obrazovanju* (*Equal Opportunities for All Children in Education*)²⁹ kojim su državama članicama Europske unije, Europskoj komisiji i Vijeću Europe uputile 11 ključnih preporuka za suzbijanje diskriminacije u obrazovanju. Preporuke se odnose na potrebu izdvajanja financijskih sredstava za obrazovanje, širenje usluga rane intervencije, suzbijanje obrazovne segregacije, smanjenje ranog napuštanja školovanja, postizanje uistinu inkluzivnog obrazovanja, zaštitu prava na obrazovanje za djecu migrante, izbjeglice i djecu pripadnike nacionalnih manjina, povećanje dječjeg sudjelovanja u donošenju obrazovnih odluka, razvoj kreativnosti u obrazovanju te stručna usavršavanja za odgojno-obrazovne djelatnike o primjeni antidiskriminacijskih načela i načela jednakih mogućnosti u obrazovanju.

S ciljem osvješćivanja javnosti o teškoćama čitanja djece i mladih uključili smo se u **kampanju „I ja želim čitati!“**. Kampanju je pokrenulo **Hrvatsko knjižničarsko društvo, uz podršku** Knjižnice grada Zagreba i Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Naš je Ured partner u kampanji kojom se želi potaknuti knjižnice da prilagode svoju građu korisnicima koji ne mogu čitati standardni (crni) tisak. Promjenom zakonodavnog okvira, što je jedan od ciljeva kampanje, omogućit će se prijenos knjižnične građe u alternativne formate. Na taj će se način djeci i mladima s teškoćama čitanja, disleksijom ili, primjerice, slijepoj djeci olakšati pristup većem broju knjiga.

Vezano uz prava djece s TUR u odgojno-obrazovnom sustavu Ured je sudjelovao na stručnim skupovima, seminarima i događajima vezanim uz ovu tematiku. Na stručnom skupu „Roditelji djece s teškoćama unutar zdravstvenog i odgojno-obrazovnog sustava - očekivanja, mogućnosti i perspektive“ održali smo pozvano predavanje o suradnji među osobama koje okružuju dijete za vrijeme školovanja, dok smo rezultate prošlogodišnjeg istraživanja o stavovima učenika s TUR o obrazovanju izlagali na 11. međunarodnoj balkanskoj konferenciji obrazovanja i znanosti „Budućnost obrazovanja i obrazovanje za budućnost“. O zaštiti najboljeg interesa gluhog djeteta u rehabilitaciji, edukaciji i inkluziji izlagali smo na IX. međunarodnom znanstveno-stručnom simpoziju verbotonalnog sistema „Translacijski pristup u dijagnostici i rehabilitaciji slušanja i govora“ te smo o pravu gluhog djeteta na prevoditelja znakovnog jezika u školi predavali studentima logopedije na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu.

Zaključno, stvaranje uspješne inkluzivne prakse zahtijeva od odgojno-obrazovnih radnika primjenu novih metoda i oblika rada primjerenih mogućnostima svakoga djeteta. Uspjeh učenika s TUR u mnogočemu će ovisiti o učiteljskoj ulozi i odgovornosti. Primjereni oblik školovanja, kao pravo djeteta, može se osigurati putem individualiziranog pristupa učenicima, razrađenih i prilagođenih odgojno-obrazovnih programa koji odgovaraju sposobnostima učenika, odgovarajućih nastavnih sredstava i pomagala, odgovarajućeg psihološkog pristupa djeci s TUR te uspostavljanjem partnerskog odnosa između škole i roditelja učenika s TUR. Sa zakonske strane, potrebno je regulirati i osigurati kontinuum podrške za djecu s TUR u vidu pomagača u vrtićima i pomoćnika u nastavi/komunikacijskih posrednika. Usporedno s time potrebno je ulagati dodatne napore u razvijanje modela edukacije pomagača i pomoćnika/posrednika te njihovu superviziju tijekom procesa uključivanja.

²⁸ Zemlje članice ENOC-a su: Armenija, Azerbajdžan, Belgija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Cipar, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Gruzija, Grčka, Mađarska, Island, Italija, Irska, Letonija, Litva, Luksemburg, Malta, Moldavija, Crna Gora, Norveška, Poljska, Srbija, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Švedska, Nizozemska, Ukrajina, Ujedinjeno Kraljevstvo i Albanija.

²⁹ Izvorni dokument dostupan je na poveznici "<http://enoc.eu/wp-content/uploads/2014/12/ENOC-position-statement-on-Equal-Opportunities-in-Education-FV1.pdf>

2.4 Zdravstvena prava

U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo u povodu 161 pojedinačne prijave koje su se odnosile na 150 djece i 14 grupa djece te u općim inicijativama. Obišli smo tri zdravstvene ustanove i uputili pet preporuka usmjerenih unapređivanju cjelovitoga sustava zaštite.³⁰ Sudjelovali smo na sastancima s predstavnicima relevantnih institucija i neovisnim stručnjacima te na konferencijama, stručnim skupovima i predstavljanju rezultata istraživanja koja se odnose na zdravlje djece i ostvarivanje njihovih zdravstvenih prava. Specijalnog izvjestitelja UN-a o pravu na zdravlje smo na sastanku u kojem su sudjelovali predstavnici svih pravobraniteljskih institucija u Hrvatskoj obavijestili o našim aktivnostima i uočenim problemima te o preporukama i inicijativama koje upućujemo nadležnim tijelima s ciljem otklanjanja teškoća i poboljšanja u ostvarivanju zdravstvenih prava djece.

Najveći broj prijava (104) dobili smo od institucija. Uglavnom su to obavijesti sanitarne inspekcije Ministarstva zdravstva (MZ) o njihovom postupanju prema roditeljima koji odbijaju cijepiti dijete te upiti ili pritužbe drugih institucija koji se odnose na zaštitu zdravstvenih prava djece. Roditelji su nam se obratili u 44 slučaja, a ostali u 10 slučajeva. Ured je samoinicijativno postupao u tri slučaja.

Prijave i obavijesti koje smo dobivali odnosile su se na način organizacije zdravstvene skrbi o djeci i odnos zdravstvenih radnika prema djeci, na zaštitu mentalnog zdravlja djece i zaštitu zdravlja djece s TUR te djece stranaca s privremenim boravkom u Hrvatskoj, problem dostupnosti alkohola i duhanskih proizvoda djeci, nedostatak određenih vrsta stručnjaka (među ostalim pedijatara, dječjih psihijatara, hematologa, radnih terapeuta, medicinskih sestara, logopeda, psihologa), zaštitu prava djece koja boluju od dijabetesa, boravak roditelja uz dijete tijekom bolničkoga liječenja, štetne prakse i korištenje nekonvencionalnih metoda liječenja djece. Upoznati smo s teškoćama s kojima se u dječjim vrtićima suočavaju djeca čiji su se roditelji opredijelili za veganski ili vegetarijanski način prehrane, a na inicijativu jedne pedijatrice bavili smo se pitanjem jednake dostupnosti vitamina K1, za prevenciju kasnog oblika hemoragijske bolesti novorođenčeta, svoj rizičnoj dojenčadi u Hrvatskoj. U oba slučaja zatražili smo stručnu pomoć i mišljenje relevantnih stručnih društava Hrvatskog liječničkog zbora.

Budući da je područje zaštite prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak izrazito široko, veoma je teško detaljnije obuhvatiti sadržaje prijava koje smo primili i naših aktivnosti pa ćemo u ovom poglavlju dati naglasak na samo nekoliko tema kojima smo se bavili i dati naše viđenje mogućnosti unapređivanja zaštite prava djeteta.

Pedijatrijska palijativna skrb nije razvijena na način koji osigurava odgovarajuću pomoć i podršku djetetu i njegovoj obitelji. Očekujemo donošenje nove Strategije palijativne skrbi u kojoj bi pedijatrijska palijativna skrb trebala biti posebno prepoznata te organizirana u skladu s najvišim europskim standardima. Usprkos zakonodavnim rješenjima koja roditeljima dopuštaju boravak uz dijete u bolnici, prijave pokazuju kako još nije dovoljno osviještena važnost **boravka roditelja uz dijete** tijekom liječenja i da se ne ulaže dovoljno napora da bi se ostvarile mogućnosti za to. Smatramo da naglasak ne treba biti na izgradnji „apartmana“ za boravak roditelja uz dijete u bolnici, koji roditelji moraju platiti, već je važno osigurati smještaj roditelja uz dijete u udobnom naslonjaču pokraj djetetove postelje, uz zaštitu privatnosti koliko je god moguće.

Postoji problem **nejednake dostupnosti zdravstvenih službi** za djecu, posebno za djecu koja žive na otocima, u ruralnim područjima i područjima koja su slabije prometno povezana s većim gradskim središtima. Gorući problem predstavljaju **uvjeti liječenja djece i adolescenata s teškoćama mentalnog zdravlja**. Korištenje **nekonvencionalnih metoda liječenja** nije normativno uređeno i kao takvo je izvan dohvata nadzora kvalitete usluga i kontrole rada pružatelja tih usluga, sve do situacija koje podliježu kaznenoj prijavi zbog kaznenog djela nadriliječništva. U odnosu na zdravstvenu skrb o djeci s TUR, za određeni broj djece s višestrukim teškoćama, kojima poremećaji mentalnog zdravlja nisu primarna teškoća, zamjećujemo nedostatak dječjih psihijatara za dijagnostiku i tretman. Posebne ustanove koje provode programe odgoja i obrazovanja za djecu s TUR također ističu potrebu za uslugama dječjeg psihijatra koji bi dolazio u njihovu ustanovu.

³⁰ O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

U proteklom periodu pozitivnim pomakom smatramo prihvaćanje naše preporuke upućene MZ-u o potrebi **edukacije liječnika i drugih djelatnika u sustavu zdravstva o propisima koji se odnose na zaštitu prava pacijenata** te o pravima iz zdravstvenog osiguranja, s posebnim naglaskom na zaštitu prava djece-pacijenata. Na temelju praćenja prijava roditelja koji nisu zadovoljni postupanjem zdravstvenih djelatnika i njihovim **odnosom prema pacijentu** zaključujemo kako bi rad na poboljšanju komunikacijskih vještina također trebao biti nezaobilazna sastavnica u procesu obrazovanja i u cjeloživotnom učenju zdravstvenih radnika i drugih zaposlenika zdravstvenih ustanova. Pratimo situaciju vezanu za najavu izgradnje središnje nacionalne dječje bolnice, u kojoj očekujemo podizanje standarda uvjeta liječenja djece te organizaciju rada i prostora koji bi osigurao visoku razinu humanizacije bolničkog liječenja djece.

Najviše prijava odnosilo se na **odbijanje roditelja da cijepi dijete** protiv bolesti utvrđenih *Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi*. Riječ je o obavijestima o slučajevima roditeljskog odbijanja cijepljenja djeteta koje nam, radi praćenja pojavnosti, dostavlja sanitarna inspekcija. Obračali su nam se i dječji vrtići vezano za postupanje prema Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima te roditelji koji odbijaju cijepiti dijete.

O odbijanju roditelja da cijepi dijete detaljno smo govorili u naša zadnja dva izvješća o radu. Ukratko, iako se većina djece cijepi prema Kalendaru cijepljenja, neki roditelji to odbijaju obrazlažući svoju odluku strahom od negativnih popratnih pojava cijepljenja te u cijepljenju vide opasnost po fizički integritet djeteta i njegovo zdravlje. Pristanak za cijepljenje djeteta uvjetuju „jamstvom“ koje bi im trebao dati liječnik („država“) da dijete neće imati neželjene popratne pojave cijepljenja. S obzirom na to da liječnici roditeljima ne mogu jamčiti da do nuspojave neće doći, kao što to ne mogu niti u slučaju drugih lijekova, djeca ostaju necijepljena i zatvara se krug u kojem roditelji traže jamstva koja im nitko ne može dati i posve odbacuju argumente stručnjaka u prilog cijepljenju djeteta. Imajući u vidu propise o zaštiti prava pacijenata i autonomiji pacijenata te činjenicu da su roditelji u pravilu zakonski zastupnici djeteta, smatramo da volja roditelja nije irelevantna. Unatoč tome, ne bi smjeli bez zdravstvenih razloga uskratiti djetetu pravo na cijepljenje.

Stav je medicinske struke da je cijepljenje najučinkovitija preventivna mjera i „jedno od najvećih dostignuća moderne medicine“ te da zato „brojne svjetske organizacije ulažu velike napore u osiguravanje što veće dostupnosti cjepiva i omogućavanje što većem broju ljudi da osjete dobrobiti koje cjepivo pruža, bez obzira gdje su rođeni ili žive“ (npr. UNICEF, Svjetska zdravstvena organizacija). Također „Europska komisija kontinuirano potiče zemlje članice da osiguraju cijepljenje što većeg broja djece najvažnijim cjepivima za djecu, a Vijeće EU-a donosi zaključke u svezi s cijepljenjem djece kojima naglašava učinkovitost cijepljenja u prevenciji zaraznih bolesti te potiče zemlje članice na obvezu njegova osiguravanja“.³¹

Prema čl. 24. UN-ove Konvencije o pravima djeteta države stranke priznaju djetetu pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja i na korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak i obvezuju se da će nastojati osigurati da niti jednom djetetu ne bude uskraćeno njegovo pravo na korištenje zdravstvenih usluga. U ostvarenju toga prava države se obvezuju učiniti dostupnima tehnologije (lijekove, opremu i intervencije) među kojima je i imunizacija protiv uobičajenih dječjih bolesti, kako je to navedeno u Općem komentaru Odbora za prava djeteta br. 15 (2013) o pravu djeteta na uživanje najviše moguće razine zdravlja, u kojem Odbor detaljno tumači čl. 24. Konvencije.³²

Stoga, sve dok postoje nedvojbeni stručni i znanstveni dokazi da korist od cijepljenja (sprečavanje bolesti, komplikacija i posljedica bolesti te smrti) nadmašuje rizike od cijepljenja (nastanak i posljedice nuspojava), pravo na cijepljenje smatra se pravom djeteta na zdravstvenu zaštitu prema najvišim zdravstvenim standardima, sukladno članku 24. Konvencije o pravima djeteta. Taj stav i mi podržavamo. U raspravi koja se vodi između stručnjaka-zagovaratelja cijepljenja i roditelja koji se protive ci-

³¹ Poljičanin, T., Kaić, B. (2015) , Cijepljenje-pravo svakog djeteta, u: Milas Klarić, I., Radmilo E. (ur.) Zaštita najboljeg interesa djeteta, Zbornik priopćenja s Godišnje konferencije i tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe. Zagreb: Pravobranitelj za djecu).

³² www.ohchr.org: *Committee on the Rights of the Child: General comment No. 15 (2013) on the right of the child to enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24).*

jepljenju smatramo da u fokusu rasprave mora biti pravo njihovog djeteta na zaštitu zdravlja i pravo druge djece s kojima je njihovo dijete u kontaktu, posebno one djece koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo. U pogledu „prava roditelja na izbor“ hoće li dijete cijepiti ili ne, na kojem inzistiraju roditelji koji se protive cijepljenju djeteta, imajući u vidu važnost visokog cjepnog obuhvata za učinkovitost cjepiva u zajednici, podsjećamo na zabrinjavajuće rezultate istraživanja provedenog u rujnu 2015. na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Iz istraživanja, koje je provedeno pod vodstvom doc. dr. sc. Anite Lauri Korajlije na uzorku od 833 roditelja i budućih roditelja (Ispitivanje stavova prema cijepljenju (2014), Čović, M., Galinec, M., Ivanković, I., Lauri Korajlija, A., Olujić, O., Radić, J., Stepčić, S., Šaravanja, N.), proizlazi da, kad bi imali mogućnost odabira cjepiva i načina na koji će se dijete cijepiti, 57,9% ispitanih ne bi cijepilo dijete barem nekim od trenutačno obveznih ili preporučenih cjepiva, a od toga 20,1% roditelja i budućih roditelja **uopće ne bi cijepilo dijete**.

U 2016. su nam se obraćali roditelji koji odbijaju cijepiti dijete te ga zbog toga ne mogu upisati u vrtić, kao i dječji vrtići u pogledu potrebe dosljednog postupanja prema *Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima* (NN 105/02, 55/06 i 121/07). Prema navedenom Programu upis djeteta u dječji vrtić uvjetuje se urednim cijepljenjem protiv bolesti iz Programa obveznih cijepjenja, s iznimkom djece koja imaju kontraindikacije na pojedina cjepiva. Prilikom upisa, dječji vrtići moraju provjeriti dokumentaciju o cijepljenju djeteta te uputiti roditelja, skrbnika odnosno posvojitelja, na obvezu cijepjenja djeteta ako ono nije obavljeno. Smatramo kako dosljedno postupanje prema navedenom Programu donesenom na temelju Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju pridonosi zaštiti zdravlja sve djece u kolektivu, uključujući djecu koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo, te da spomenuto uvjetovanje ne predstavlja diskriminaciju necijepjene djece, u smislu Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08, 112/12). Naše stavove o cijepljenju temeljimo ne samo na stavovima zdravstvenih stručnjaka, već o ovoj temi razmjenjujemo informacije i na razini Europske mreže pravobranitelja za djecu, iz koje dobivamo informacije o načinima na koje druge zemlje pokušavaju osigurati cijepljenje djece i postići zadovoljavajuće cjepne obuhvate kako bi učinkovitost cjepiva u zajednici bila što je moguće veća. Jedan od načina da se to postigne, u kojem naša zemlja nije usamljena, jest da cijepljenje djeteta bude preduvjet za upis u dječji vrtić. Roditelje koji odbijaju cijepiti dijete u brojnim prilikama podsjećamo na njihovu građansko-pravnu odgovornost te ističemo odgovornost ravnatelja dječjeg vrtića za upis djeteta koje nije primilo sva predviđena cjepiva, budući da je uredni cjepni status djeteta uvjet za upis u vrtić.

I dalje uočavamo da je potrebno kvalitetnije i cjelovito informiranje roditelja o cijepljenju i podizanje javne svijesti o koristima cijepjenja, u čemu najvažniju ulogu imaju prije svega pedijatri, obiteljski liječnici i stručnjaci iz svih županijskih zavoda za javno zdravstvo (ZJZ). Raspravu o tome je li naše društvo postiglo razinu zrelosti koja ostavlja prostor i za eventualno uvođenje drugačijih modaliteta vezanih za obvezatnost cijepjenja pažljivo pratimo, konzultiramo se sa stručnjacima, osluškujemo reakcije drugih institucija koje se bave zaštitom prava djeteta, pratimo rezultate istraživanja. Pritom ističemo da je riječ prije svega o pravu djeteta, koje treba ostati besplatna usluga dostupna svakom djetetu.

S obzirom na naše spoznaje o **neodgovarajućim uvjetima u kojima se liječe djeca s problemima mentalnog zdravlja**, potaknuti apelima liječnika koji rade s djecom i izražavaju zabrinutost za sigurnost i kvalitetu liječenja u postojećim okolnostima, u listopadu 2016. sastali smo se s predstavnicima svih relevantnih institucija u ovom području zaštite djece. Sastanak je rezultirao preporukom o potrebi žurnog unapređivanja uvjeta liječenja djece i adolescenata s teškoćama mentalnog zdravlja, o kojoj detaljnije govorimo u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu. Ukratko, *Pravilnikom o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba* (NN 13/15) određene su četiri psihijatrijske ustanove koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba: Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež - „Kukuljevićeva“, KBC-i Zagreb, Rijeka i Osijek. Osim KBC-a Zagreb, u ostalim navedenim ustanovama djeca se liječe u neodgovarajućim uvjetima. Aktualno je u tijeku proširenje i adaptacija prostornih uvjeta Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Osijek. Drago nam je da su naše preporuke, koje smo uputili MZ-u nakon nekoliko posjeta Zavodu te preporuke Pučke pravobraniteljice nakon posjeta u sklopu obavljanja poslova *Nacionalnog preventivnog mehanizma za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja*, dovele do poboljšanja stanja. Iako je

2015. u KBC-u Split otvoren Odjel dječje i adolescentne psihijatrije s 10 postelja, taj odjel ne radi, budući da je još u tijeku specijalizacija liječnika koji bi ondje trebali raditi. Psihijatrijska bolnica Lopača, u kojoj su se djeca godinama liječila u neodgovarajućim uvjetima, na što smo višekratno upozoravali, nije na listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od odraslih. Međutim, ta bolnica s HZZO-om ima ugovoreno 10 postelja za djecu (u dobi od 12-18 godina) i djeca se u toj bolnici liječe, iako i Nadzorno povjerenstvo same PB Lopača koje je provelo izvanredni nadzor temeljem pritužbe, tijekom 2016. konstatira da su uvjeti prostora i opreme na odjelu loši. Nova uprava Bolnice radi na poboljšanju prostornih uvjeta liječenja, ali se suočava s problemima koji proizlaze iz činjenice da nemaju zaposlenog specijalista/subspecijalista dječje i adolescentne psihijatrije, a ne postoji niti interes za to radno mjesto. Uz to, nejasan je njihov status u odnosu na liječenje djece i adolescenata.

Iz svih dosadašnjih kontakata sa stručnjacima proizlazi kako je ishodište velikog broja problema činjenica da dječja psihijatrija nije prepoznata kao samostalna djelatnost u zdravstvenom sustavu pa zbog toga ne postoje niti posebni standardi i normativi za rad s djecom i adolescentima (niti u pogledu uvjeta liječenja, potrebnog broja stručnjaka koji će raditi s djecom, niti u pogledu broja dječjih psihijatara po broju stanovnika). U ovom području nema sustavnog planiranja aktivnosti te postoje financijske teškoće. Dječji psihijatri ističu kako posebnosti njihovog rada nisu dovoljno prepoznate i ne odražavaju se kroz naplatu usluga. Također ističu poteškoće u situacijama kad domovi socijalne skrbi, u koje su djeca smještena, očekuju medicinski neutemeljeno produžavanje stacionarnog liječenja djece s PUP-om koja imaju i teškoće mentalnog zdravlja. Naime, zbog „teškog” ponašanja djeteta s kojim se nisu u stanju nositi, ustanove nastoje odgoditi povratak djeteta ili ga premjestiti u neku drugu, potrebama djeteta primjereniju ustanovu pri čemu postupak socijalnog zbrinjavanja djeteta predugo traje.³³ Naša preporuka upućena MZ-u odnosila se na potrebu žurnog osiguranja odgovarajućih prostornih uvjeta liječenja u ustanovama koje prema Pravilniku ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba te sustavan, strateški planiran odnos usmjeren prevladavanju postojećeg lošeg stanja i stvaranju pretpostavki za bolji odnos prema djeci s teškoćama mentalnog zdravlja, koja imaju potrebu za bolničkim liječenjem. MZ smo podsjetili i na potrebu djelovanja sukladno zacrtanim ciljevima i propisanim mjerama poglavlja Mentalno zdravlje Nacionalne strategije za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Rezultati istraživanja koja se provode među djecom,³⁴ prijave koje dobivamo od odraslih i informacije koje dobivamo u kontaktima s djecom upućuju na zabrinjavajuću učestalost **pijenja alkohola, pušenja i uzimanja droga među djecom** i njihovu dostupnost djeci unatoč zakonskim zabranama. Primjećujemo da mladi ne raspolažu razumljivim i uvjerljivim informacijama o štetnim učincima na zdravlje, posebno alkohola i duhana, koji su im izrazito lako dostupni i dio su njihove svakodnevice. Posebno problematičnim smatramo široku dostupnost alkohola i napitaka koji sadrže alkohol, čija konzumacija je u društvu popularna, na različite načine se potiče, na nju se gleda blagonaklono i kao na svojevrsni čin inicijacije u svijet odraslih. Preventivne programe valja razvijati tako da oni učinkovitije djeluju na promjenu stava i ponašanja i djece i odraslih. Budući da djeca uče po modelu, odrasli moraju osvijestiti vlastitu odgovornost za postojeće stanje i suzdržati se od slanja tzv. dvostrukih poruka djeci (govoriti da je neko ponašanje štetno, a ponašati se upravo tako).

Već nekoliko godina upoznati smo sa zabrinjavajućom praksom organiziranja zabava u kojima djeca sudjeluju kao promotori noćnih klubova i sudjeluju u prodaji ulaznica. Njihov angažman u pravilu uključuje

³³ O tome više u poglavlju Prava djece s problemima u ponašanju <http://www.hzjz.hr/novosti/medunarodno-istrazivanje-o-zdravstvenom-ponasanju-ucenika-hbsc-2013-2014/>; <http://www.hzjz.hr/novosti/predstavljeni-medunarodni-rezultati-europskog-istrazivanja-o-pusenju-pijenju-alkohola-i-uzimanju-droga-medu-ucenicima-espad-2015/>

³⁴ Prema rezultatima ESPAD 2015. u Hrvatskoj je 62% učenika imalo iskustvo pušenja pri čemu su 33% učenika u dobi 15-16 godina trenutni pušači, a 72% ih je izjavilo da lako ili vrlo lako može nabaviti cigarete. U pogledu rezultata vezanih za alkohol, prema ESPAD-u 2015 u Hrvatskoj je 92% učenika u životu pilo alkohol, 55% u posljednjih 30 dana, a 16% je iskusilo pijanstvo u posljednjih 30 dana, pri čemu se Hrvatska nalazi na visokom 5. mjestu u prevalenciji pijenja 5 i više pića u jednoj prigodi u posljednjih 30 dana. 87% učenika navodi da je alkohol lako ili vrlo lako dostupan, što u kombinaciji s percepcijom dostupnosti cigareta djeluje veoma zabrinjavajuće imamo li u vidu činjenicu da postoji zakonska zabrana prodaje alkohola i cigareta djeci. Učenici u Hrvatskoj se prema konzumaciji ilegalnih droga u životu nalaze iznad europskog prosjeka pa je 22% učenika navelo da je barem jednom u životu probalo drogu (pri čemu je najučestalija droga koju uzimaju kanabis), a prema dobivenim podacima o uzimanju novih psihoaktivnih droga su također iznad europskog prosjeka (njih 7% navodi da je u životu probalo psihoaktivne droge).

i bilježenje rezervacija za stolove, koje se uvjetuju naručivanjem žestokih alkoholnih pića. Djeca se tako posredno uključuju u prodaju alkohola svojim vršnjacima, odnosno u aktivnosti zabranjene zakonom. Praksa pokazuje da se učenici u to često uključuju zbog vlastitog neznanja, vrlo često i bez znanja svojih roditelja. Sve to upućuje na manipuliranje djecom i povredu njihovih prava. O svakom pojedinačnom slučaju za koji saznamo informiramo nadležne policijske uprave i turističku inspekciju, koja nadzire poštovanje li ugostiteljski objekti zabranu prodaje alkohola maloljetnim osobama. Ovisno o konkretnim saznanjima obavještavamo i nadležne županijske urede za obrazovanje i/ili škole.

S obzirom na saznanja o uključivanju djece u promidžbene aktivnosti noćnih klubova, u listopadu 2016. smo o tome informirali nadležno MZO, zamolivši da stručnim službama svih srednjih škola prosljede preporuku pravobraniteljice za djecu o potrebi intenziviranja preventivnih aktivnosti u svim razrednim odjeljenjima srednjih škola te po potrebi organiziranja dodatnih savjetovanja djece i roditelja, što je Ministarstvo i učinilo.

Nismo zadovoljni postojećim normativnim rješenjima u odnosu na reklamiranje piva i alkohola. Smatramo da slobodno reklamiranje piva djeca mogu doživjeti kao poticaj za konzumaciju alkohola, što posljedično može dovesti do ugroze života i zdravlja djece. Smatramo da bi ograničenja za reklamiranja alkohola, alkoholnih pića i napitaka koje sadržavaju alkohol trebala biti pooštrena i proširena. Iako se o ovoj temi dosta govori, posebno u prigodi objave rezultata istraživanja prema kojima su naša djeca visoko na ljestvici po učestalosti opijanja, pušenja i konzumacije droga u usporedbi s vršnjacima iz Europe i svijeta, smatramo da pristup ovom problemu ne pridonosi pronalaženju rješenja koje bi bilo prije svega u interesu djece i zaštite njihovog zdravlja.

Nedostatak i nedostupnost pedijataru u primarnoj zdravstvenoj zaštiti problem je na koji upozoravamo godinama, a zbog njega nam se redovito javljaju i roditelji. Prijavitelji iskazuju snažnu zabrinutost zbog razine kvalitete zdravstvene zaštite koju dobivaju djeca, budući da prema važećim propisima i općim aktima HZZO-a u određenim situacijama, u nedostatku pedijataru, zdravstvenu zaštitu predškolske djece na primarnoj razini zdravstvene zaštite preuzima doktor obiteljske medicine. Pitanje kvalitete smo u nekoliko navrata problematizirali u komunikaciji s MZ-om, koji nam je odgovorio iznošenjem jasnog stava da *„specijalist obiteljske medicine kroz specijalističko usavršavanje stječe kompetencije da skrbi i za djecu, a kao izabrani doktor djeteta može obzirom na indikaciju uputiti svako dijete specijalistu pedijatrije na sekundarnoj razini zdravstvene zaštite čime se osigurava adekvatna zdravstvena zaštita djece u područjima u kojima nije popunjena Mreža javne zdravstvene službe u djelatnosti zdravstvene zaštite predškolske djece.“* Iz jednog doma zdravlja ukazano nam je na problem u vezi s organizacijom specijalističke zdravstvene skrbi u domovima zdravlja jer su mlađi specijalisti odmah po isteku obaveze ostanka u domu zdravlja nakon specijalizacije, a neki i prije isteka tog roka, skloni odlasku na radna mjesta izvan domova zdravlja. Bojimo se da će upravo manji interes za rad u domovima zdravlja u godinama koje slijede neminovno pridonijeti dodatnom smanjenju obuhvata djece koju će liječiti pedijatri na primarnoj razini zdravstvene zaštite. Iako je prepoznat, za taj problem još nije pronađeno odgovarajuće rješenje.

Godinama se zalažemo za humanizaciju uvjeta u kojima se liječe djeca oboljela od **malignih bolesti**, osiguranje dovoljnog broja stručnjaka, psihosocijalne podrške i pomoći djeci i članovima njihove obitelji i odgovarajuću podršku onima koji sudjeluju u njihovom liječenju. Sveobuhvatne informacije o stanju u ovom području zaštite prava djece dobivamo na okruglom stolu koji se već tradicionalno održava u povodu Dana djece oboljele od malignih bolesti u organizaciji Udruge „Sanus“ kluba roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti, a koji uz roditelje, djecu i mlade, okuplja predstavnike institucija koje mogu pridonijeti liječenju i poboljšanju statusa djece oboljele od malignih bolesti. Proteklih godina značajno su poboljšani uvjeti liječenja djece na hematološkim odjelima u Zagrebu, Rijeci i Splitu, dok situacija u KBC-u Osijek, u kojem je zaposlen jedan dječji hematolog, nije zadovoljavajuća. Oboljela djeca i njihovi roditelji suočavaju se s mnogim problemima, među kojima je i otežano snalaženje u nizu propisa temeljem kojih bi mogli ostvariti određena prava. Smatramo da je roditeljima suočenima s dijagnozom maligne bolesti djeteta uz odgovarajuću psihosocijalnu podršku potrebno usmeno i putem pisanih materijala pružiti potpune i jasne informacije o liječenju, o pravima koja u tim okolnostima mogu ostvariti i o načinu na koji će ih ostvariti. Zalažemo se za organizaciju „škole u bolnici“ ne samo za djecu osnovnoškolske dobi već i za srednjoškolce, za što postoji zakonsko uporište,

ali to još nije na odgovarajući način riješeno. Srednjoškolcima je time otežan povratak u redovnu školu i proces adaptacije nakon hospitalizacije. U siječnju 2016. smo zbog toga bolnicama u kojima se djeca nalaze duže na bolničkom liječenju uputili preporuku o potrebi osiguranja „škole u bolnici” sukladno propisima. U preporuci MZO-u za šk. god. 2016./2017. pozvali smo na veću osjetljivost odgojno-obrazovnih radnika za potrebe djece koja se vraćaju u školu nakon hospitalizacije. Ukazali smo i na potrebu podrške nastavnicima i njihovog boljeg informiranja o načinu na koji mogu pomoći djetetu, kako bi mu nakon liječenja olakšali povratak u razrednu zajednicu. MZO-u je preporučen i veći angažman u cilju osiguravanja „škole u bolnici” za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su na bolničkom liječenju. Očekujemo donošenje Nacionalne strategije za borbu protiv malignih bolesti dječje dobi koja bi trebala pridonijeti podizanju sveobuhvatne razine zaštite djece oboljele od malignih bolesti kroz definiranje prioriteta i planiranje aktivnosti u ovom području, koje je slojevito i zahtijeva uključivanje većeg broja institucija i izvora financiranja.

Skupina roditelja **djece oboljele od dijabetesa tip 1** obavijestila nas je o zabrinjavajućim teškoćama s kojima se suočavaju u odgojno-obrazovnom sustavu, osobito u dječjim vrtićima. Tako se nekoj djeci predškolske dobi oboljeloj od dijabetesa tip 1 odbija upis u vrtić, skraćuje boravak u vrtiću, a roditelje se savjetuje da ispišu dijete iz vrtića nakon spoznaje o dijagnozi. Ovakav odnos prema djeci je posve neprihvatljiv, kao i ponašanje nekih odgojno-obrazovnih djelatnika koji, kako saznajemo, i uz ponuđenu edukaciju odbijaju sudjelovati u kontroli razine šećera u krvi kod djece ili, prema potrebi, davanju inzulina. MZO smo obavijestili o ovom problemu te preporučili aktivno uključivanje u proces njegovog otklanjanja i neodgodivo podizanje razine zaštite djece oboljele od dijabetesa tip 1 u odgojno-obrazovnom sustavu.

Obratili su nam se roditelji koji su se opredijelili za **veganski ili vegetarijanski način prehrane** djece, a koji u dječjim vrtićima nailaze na nerazumijevanje i poteškoće u pokušaju postizanja dogovora koji bi se temeljio na uvažavanju njihovog izbora načina prehrane te su izloženi pritiscima da djeca jedu namirnice životinjskog podrijetla. Doznajemo da, u nemogućnosti postizanja dogovora odraslih, nažalost, djeca tijekom boravka u vrtiću jedu samo kruh ili voće. Ovim pitanjem prvi put smo se intenzivnije bavili 2006. godine, kad smo od Hrvatskog društva za pedijatrijsku gastroenterologiju, hepatologiju i prehranu HLZ-a zatražili i dobili stručno mišljenje i stav u pogledu vegetarijanske i veganske prehrane djece i adolescenata u obitelji i ustanovama (dječjim vrtićima, školama, dječjim domovima i sl.). Budući da su u međuvremenu prikupljane nove spoznaje vezane uz prehranu djece, a potaknuti pritužbama roditelja, ponovno smo od istog stručnog društva HLZ-a zatražili stručnu pomoć, mišljenje i stav o ovoj temi, koje će nam biti od velike važnosti u aktivnostima u ovom području zaštite prava djeteta.

U području zaštite zdravlja djece postoje problemi koji se ponavljaju iz godine u godinu, a odnose se na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, njihovu dostupnost djeci, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika, nepoznavanje prava pacijenata (i kod pacijenata, i kod medicinskog osoblja) te zaštitu zdravstvenih prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Iako je boravak uz dijete u bolnici nezaobilazni aspekt humanizacije bolničkog liječenja djece, roditelji još nailaze na poteškoće pri ostvarivanju te mogućnosti. Uočavamo i niz problema vezanih za dostupnost alkohola i duhanskih proizvoda djeci. U pogledu prehrane djece aktualna su pitanja njezine dostupnosti, dostatnosti, kvalitete te utjecaja vegetarijanske i veganske prehrane na rast, razvoj i zdravlje djece. Korištenje nekonvencionalnih metoda liječenja nije normativno uređeno, a djeca koja imaju potrebu za palijativnom skrbi ne dobivaju potrebnu razinu podrške.

2.5 Socijalna i ekonomska prava

U području socijalnih i ekonomskih prava primili smo ukupno 126 prijava tijekom izvještajnog razdoblja. Osim toga stranke su nam se u još 116 navrata obraćale upitima telefonom ili dolazeći u naše urede. Od 126 pisanih pritužbi i upita, 39 se odnosilo na socijalna prava djece (ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi, doplatka za djecu, obiteljske mirovine, roditeljske potpore), dok se 87 odnosilo na ekonomska prava djece (pravo na primjeren životni standard, zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova, zaštitu imovinskih prava djeteta i zaštitu od neprimjerenog oglašavanja). Prijave su se odnosile na ukupno 176 djece i 10 brojčano nedefiniranih grupa djece. U vezi s ovim pravom najčešće su nam se obraćale majke (63), zatim očevi (16), institucije (16) i drugi.

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Socijalna prava	43	42	55	60	42	39
Ekonomska prava	79	93	90	77	77	87
UKUPNO	122	135	145	137	119	126

Podaci o broju obraćanja pravobraniteljici za djecu nisu isključivo mjerodavni za procjenu stvarnog broja povreda ekonomskih i socijalnih prava djece te se u sagledavanju realnoga stanja oslanjamo na dokumente, priopćenja i izvješća drugih institucija.

Priopćenjem Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske br. 14.1.1. od 20. listopada 2016. objavljeni su konačni rezultati istraživanja/ankete o dohotku stanovništva, na kojoj se temelji izračun pokazatelja siromaštva i socijalne isključenosti za Republiku Hrvatsku u 2015. Prema tom dokumentu, dobna skupina 0-17 godina nalazi se na drugom mjestu po stopi rizika od siromaštva prema dobi, sa stopom od 20,9% (nakon dobne skupine od 65 ili više godina, za koju stopa iznosi 26,3%). Iz ovog dokumenta također izdvajamo podatak o stopi rizika od siromaštva prema tipu kućanstva, i to za kategoriju kućanstava s uzdržavanom djecom, u kojoj je najviša stopa zabilježena u kućanstvima s dvije odrasle osobe s troje ili više djece (34,1%) te kućanstvima koja čine jedan roditelj i njegova uzdržavana djeca (33,1%).

Iz Mjesečnog statističkog izvješća o korisnicima i pravima u sustavu socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za prosinac 2016. godine (stanje od 31. prosinca 2016.), koje je na svojim internetskim stranicama objavilo Ministarstvo za demografiju, obitelji, mlade i socijalnu politiku, saznajemo da je u prosincu 2016. u Republici Hrvatskoj zajamčenu minimalnu naknadu koristilo 28.589 djece (za usporedbu, u prosincu 2015. bilo je 31.297 djece - korisnika zajamčene minimalne naknade).

Višegodišnja ekonomska kriza te siromaštvo, kao njezina izravna posljedica, ostavljaju velikoga traga na djecu, na njihovu svakodnevnicu i realizaciju različitih dječjih prava. Osim ugroze prava na odgovarajući životni standard, siromaštvo se reflektira i na kvalitetu obiteljskog života jer roditelje okupira egzistencijalnim problemima. Također zamjetan je utjecaj siromaštva na pravo djece na obrazovanje, zdravstvenu skrb, kulturna i participativna prava.

U siječnju 2017. Vlada RH prihvatila je Izvješće o provedbi mjera za 2015. godinu iz Programa provedbe Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014.-2020.) za razdoblje od 2014. do 2016. godine, prema kojemu saznajemo da je od 92 mjere realizirano njih 80, djelomično realizirano devet, dok su tri ostale nerealizirane.

No, čak i kad su mjere realizirane, u praksi dolazi do povrede prava djece pogođene siromaštvom, primjerice zbog nepravodobne provedbe određenih mjera ovog Programa. Primjerice za mjeru 2 - Osiguranje sufinanciranja troškova obrazovanja za učenike slabijeg socio-ekonomskog statusa i učenike koji pravo na potporu ostvaruju po posebnim propisima, u okviru strateškog područja: Obrazovanje i cjeloživotno učenje, nositelj je bilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS), sada Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO). Jedna od aktivnosti ove mjere jest osiguravanje udžbenika kroz sufinanciranje za učenike koji su članovi kućanstva koje je korisnik zajamčene minimalne naknade (ZMN) i korisnici pomoći za uzdržavanje. No, u protekloj godini je Vlada RH, uslijed burne političke situacije u državi, Odluku o sufinanciranju nabave udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava za potrebe učenika osnovnih i srednjih škola u Republici Hrvatskoj za školsku godinu 2016./2017. donijela tek 31. kolovoza 2016. Odluka je stupila na snagu svega nekoliko dana prije početka školske godine pa su djeca iz socijalno ugroženih obitelji na nastavu krenula bez udžbenika. Mediji su tih dana izvještavali kako roditelji neće slati djecu u školu sve dok im ne budu mogli kupiti udžbenike, a ni nakon početka školske godine još nije bio poznat datum isplate subvencija. Povrijeđenost i ogorčenost dodatno su podjarivale objave o tome kako su u nekim dijelovima Hrvatske besplatni udžbenici osigurani već prvog dana nastave svim učenicima, bez obzira na materijalni status, dok je u drugim dijelovima najugroženijim skupinama osigurano subvencioniranje tek 50% troškova udžbenika. Dodatno ih je pogodilo i znatno kašnjenje isplate zbog čega su neka djeca i mjesec dana pohađala nastavu bez udžbenika.

Kako bi se spriječile ovakve situacije te osiguralo da javni proračuni pridonose ostvarivanju prava djece, bez obzira na političku situaciju i krizu, naše aktivnosti već niz godina usmjerene su na uspostavljanje tzv. *dječjeg proračuna*. Riječ je o raspodjeli sredstava za djecu i njihovoj alokaciji u proračunima na nacionalnoj i lokalnoj razini kako bi ih se, neovisno o društvenim (ne)prilikama, ekonomskoj krizi ili elementarnim nepogodama zaštitilo od rezanja. Naime, vrlo često smo svjedoci kako se u kriznim vremenima reduciraju upravo izdvajanja za djecu. U takvim okolnostima uspostava *dječjeg proračuna* osigurala bi da se sredstva predviđena u tekućoj proračunskoj godini za djecu, utroše upravo i isključivo na njih. To je od posebne važnosti za ostvarivanje prava djece u osjetljivim situacijama, primjerice djece s teškoćama u razvoju, djece u izbjeglištvu, pripadnika manjina, djece koja žive u siromaštvu, djece u alternativnoj skrbi, u sukobu sa zakonom i druge. Uspostavom dječjeg proračuna kao društvo bismo pokazali da nam djeca zaista jesu prioritet, što bi bio važan ulog u gospodarski rast države. S tim ciljem pravobraniteljica je u prosincu 2016. predstavila prijevod *Općeg komentara br. 19 (2016.) Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda - o izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava*, koji je taj Odbor objavio u srpnju 2016. Osigurali smo prevođenje izvornoga teksta, kako bismo ga približili svima koji se brinu o pravima djece. Načelno, Opći komentar poziva na dugoročnije predviđanje potreba djece na temelju podataka o djeci, procjene njihovih potreba, utvrđenih standarda potrebnih usluga i indikatora dobrobiti djece. Na predstavljanju su sudjelovali predstavnici ministarstava, državnih agencija, organizacija civilnoga društva, jedinica lokalne i regionalne samouprave te drugi stručnjaci, koje je pravobraniteljica pozvala da primjenjuju Opći komentar u proračunskim procesima.

Nažalost, u Hrvatskoj još ne postoje zasebni podaci o sredstvima namijenjenima djeci na nacionalnoj i na lokalnoj razini te tako nije ni vidljivo koliko se sredstava iz državne riznice osigurava za ostvarivanje prava djece.

2.5.1 Socijalna prava

Od ukupno 39 prijava u području socijalnih prava, stranke su nam se najviše obraćale pritužbama i upitima vezano uz doplatak za djecu (10), roditeljne i roditeljske potpore (8) te osobnu invalidninu (6). Nešto manji broj pritužbi odnosi se na druga socijalna prava, a sve ih prikazujemo u tablici, uključujući i broj djece na koju se odnose. Najčešći prijavitelji su majke (24) i očevi (8).

Osim pisanih pritužbi uz ostvarivanje socijalnih prava zabilježeno je i 51 usmeno obraćanje našem Uredu, telefonom ili neposrednim dolaskom stranke.

Prijave povreda socijalnih prava u 2016.

POVREDE SOCIJALNIH PRAVA	Broj prijava 2016.	Broj djece 2016.
Prava iz sustava socijalne skrbi općenito	3	6
Jednokratna pomoć	0	0
Zajamčena minimalna naknada	1	1
Doplatak za pomoć i njegu	1	1
Osobna invalidnina	6	6
Dopust za njegu djeteta	1	1
Skraćeno radno vrijeme	3	3
Rad PTV	1	1
Status roditelja njegovatelja	1	1
Doplatak za djecu	10	18
Obiteljska mirovina	1	1
Rodiljne i roditeljske potpore	8	14
Ostalo	3	3
UKUPNO	39	56

Zamjećujemo kako građani često nisu upućeni u načine i mogućnosti ostvarivanja prava, preispituju informacije koje dobiju od nadležnih tijela ili se pritužuju na postupke pojedinih službenika koje smatraju odgovornima za nepriznavanje svojih prava. U želji da djeci osiguraju svu potrebnu skrb, poteškoće oko ishođenja prava iz sustava socijalne skrbi tek su jedna u nizu briga koje ih muče. Često su zaokupljeni i brigama zbog nezaposlenosti, niskih primanja, dugova, kredita, ovrha, problema na koje nailaze u pokušaju zaštite djetetovog prava na uzdržavanje te loših stambenih i materijalnih uvjeta. U realizaciji njihovih prava upućujemo ih na mogućnost korištenja besplatne pravne pomoći.

Primili smo upit o reguliranju prava iz sustava socijalne skrbi za djecu čiji su roditelji razvedeni i koja odlukom suda tjedan dana žive s ocem, a tjedan s majkom. Jedan od roditelja korisnik je prava iz sustava socijalne skrbi. Osim što se drugi roditelj tome protivi, poteškoće u reguliranju prava za djecu predstavlja i činjenica da djeca i roditelj nemaju regulirano prebivalište na istoj adresi.

Primili smo i pritužbu na postupke socijalne radnice u postupku priznavanja prava na **zajamčenu minimalnu naknadu** (ZMN). Pritužba se zapravo odnosi na sadržaj propisa, jer je zapreka za ostvarivanje prava bio prihod koji je član obitelji ostvario po osnovi zaposlenja u javnom radu. Srećom, u veštaci o. g. Zakon o socijalnoj skrbi je izmijenjen na način da se omogućuje korištenje ZMN-a u periodu ostvarivanja prihoda ostvarenog tijekom sudjelovanja u javnom radu. Time se prihvaća potreba ponovnog uključivanja na tržište rada dugotrajno nezaposlenih osoba, kao borbe protiv njihove socijalne isključenosti. Zakonske izmjene donijele su i novu odgodu osnivanja Jedinstvenog centra za naknade (JCN) s 1. ožujka 2017. na 31. prosinca 2017., budući da do sada nisu izvršene potrebne pripreme za prebacivanje nadležnosti za odlučivanje o priznanju prava na ZMN na urede državne uprave u županiji, odnosno nadležni ured Grada Zagreba.

U pogledu ostvarivanja **prava djece s TUR iz sustava socijalne skrbi, zdravstvenog i mirovinskog sustava** ponovno uviđamo da postupci za ostvarivanje određenog prava traju predugo (npr. od podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava do vještačenja može proći i više od 10 mjeseci, a na nalaz i mišljenje tijela vještačenje ponekad se čeka i tri mjeseca). Osim što smo tražili izvješća te molili za žurnost u postupanju, najčešće smo roditelje savjetovali i informirali o načinima i uvjetima ostvarivanja pojedinih prava. Ovaj podatak potvrđuje da je potrebno uložiti više napora u informiranje roditelja djece s TUR jer nam se roditelji žale da ne znaju ni koja prava mogu ostvariti na temelju djetetove teškoće niti na koji ih način mogu ostvariti. U pojedinim slučajevima CZSS-i su nas izvijestili da roditelji, iako su savjetovani i vođeni te imaju pristup svim informacijama i stručnim radnicima centra, zahtijevaju prava koja im se ne mogu priznati.

Pravobraniteljica za djecu reagirala je na medijske natpise te obraćanja roditelja djece s Down sindromom u vezi s **uskraćivanjem prava na osobnu invalidninu djeci s Down sindromom**. Mišljenja smo da ostvarivanje prava djece s Down sindromom ne smije ovisiti o lošoj provedbi zakona ili pak o nepravilnostima i neusklađenostima pojedinih pravilnika i zakonskih regulativa. U prošlogodišnjem izvješću istaknuli smo problem nedovoljnog broja vještaka pri Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, što je posljedično rezultiralo dugim periodom čekanja za vještačenje. Dodatne probleme Zavodu predstavlja novija metodologija vještačenja, sukladno Uredbi o metodologijama vještačenja (NN 153/14 i 108/15). Predmetnom Uredbom uređuje se način i postupak vještačenja u svrhu ostvarivanja prava u području socijalne skrbi, mirovinskog osiguranja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom, prava po osnovi roditeljskih potpora, zaštite ratnih i civilnih žrtava rata te u svrhu utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta pri ostvarivanju prava u sustavu obrazovanja, te za potrebe kontrolnih i ponovnih pregleda, kao i u svrhu ostvarivanja prava u drugim područjima u kojima se prava ostvaruju na temelju nalaza i mišljenja tijela vještačenja kad je to propisano Zakonom o jedinstvenom tijelu vještačenja ili posebnim zakonima.

Nadležnim ministarstvima preporučili smo da zajedničkim i koordiniranim djelovanjem žurno poduzmu radnje za stvaranje jednakih uvjeta za ostvarivanja prava na osobnu invalidninu za svu djecu. Tadašnje Ministarstvo socijalne politike i mladih (MSPM) podržalo je zajedničko postupanje u cilju rješavanja problema u ostvarivanju prava djece s Down sindromom. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava (MRMS), kao predlagatelj spomenute Uredbe, izvijestilo nas je da su i sami uočili kako je spomenuta Uredba sporna jer sadržava niz nepravilnosti i nelogičnosti te nije usklađena s pravilima medicinske struke (Za-

kon o socijalnoj skrbi, Zakon o mirovinskom osiguranju i pravilnici HZZO-a). Zbog toga su Ministarstvo rada i mirovinskog sustava i Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom počeli provoditi nove strukturne promjene i formiranje multidisciplinarnog stručnog tima koji će kroz međuresornu suradnju korigirati i unaprijediti metodologiju vještačenja predlaganjem nove Uredbe.

Javljaju nam se i roditelji koji imaju teškoća u ostvarivanju **prava na rad u skraćenom radnom vremenu** radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju. Savjetovali smo im da pokušaju poslodavcu objasniti razloge zbog kojih traže određenu prilagodbu u izvršavanju radnih zadataka (rad u prvoj smjeni, mjesto rada, početak/završetak rada i sl.) kako bi mogli uskladiti svoje radne obveze s roditeljskim obvezama i aktivnostima vezanim uz dijete s TUR. I ove godine apeliramo na potrebu većih ulaganja države te regionalnih i lokalnih samouprava u pružanje **usluga rane intervencije** jer se na taj način prevenira institucionalizacija djece s TUR. Ponavljamo i preporuku da osnovni uvjet za ostvarivanje **prava na status roditelja njegovatelja** budu djetetove potrebe, procjena razine funkcionalnih sposobnosti djeteta i njegova ovisnost o skrbi i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba.

Ukupno se deset obraćanja odnosilo na **dječji doplatak**. Primjerice, obaviješteni smo o prestanku prava na doplatu za djecu u jednom slučaju u kojem nakon smrti oca koji je bio korisnik prava majka, strana državljanka s prijavljenim stalnim boravkom, nije mogla ostvariti to pravo zbog neispunjavanja zakonskih uvjeta. U drugom je slučaju dječji doplatu obustavljen osiguraniku obrtniku zbog neplaćanja obveznog doprinosa HZMO-u. Budući da je prema važećim propisima riječ o pravu roditelja, a ne djeteta, ovi slučajevi pokazuju da takvo određenje u određenim situacijama može dovesti do toga da dijete i obitelj ostanu bez toga primanja kojem je svrha potpora uzdržavanju i odgoju djece. U proteklom periodu bavili smo se također slučajem u kojem je banka u naplati svojih potraživanja, stavljajući se u položaj povlaštenog vjerovnika, ovršila sredstva s računa na koje sjeda i doplata za djecu. Uputili smo preporuku Hrvatskoj narodnoj banci (HNB) zatraživši da razmotre zakonitost poslovanja banaka i njihovih općih akata.³⁵

Pratimo slučaj ostvarivanja prava na **obiteljsku mirovinu** za dijete nakon smrti oca, u kojem nam se, zbog dugotrajnosti postupka, za pomoć obratila djetetova majka. Budući da je nezaposlena, ostvarenje toga prava je od životne važnosti za dijete. Zahtjev za ostvarenje prava djeteta na obiteljsku mirovinu majka je predala još u siječnju 2015., ali dijete nije ostvarilo to pravo jer otac nije imao navršenog mirovinskog staža u Hrvatskoj. Sukladno direktivama, HZMO je obradio zahtjev za obiteljsku mirovinu te ga prosljedio nadležnom inozemnom nositelju socijalnog osiguranja. To je tijelo svojim rješenjem odbilo zahtjev za obiteljskom mirovinom majci, a dijete nije ni spomenulo, iako je ono bilo navedeno na zahtjevu. Budući da je postupak odlučivanja po žalbi isključivo u nadležnosti inozemnog nositelja socijalnog osiguranja, koji je evidentno u prvostupanjskom rješenju učinio propust, HZMO nema mogućnosti utjecaja na njihovo postupanje.

Saznajemo za slučajeve obustavljanja **prava iz Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama**, u kojima smo stranke upućivali na nadležnosti institucija te na mogućnosti korištenja pravnog lijeka. U ovoj grupi predmeta i ove smo godine primili pritužbu koja ukazuje na poteškoće u ostvarenju prava maloljetne majke na roditeljni dopust. Riječ je o primjeni odredbe čl. 50. stavak 3. Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama koja propisuje da korisniku koji zahtjev za korištenje prava ne podnese u roku od 30 dana od dana rođenja djeteta, ali ga podnese u roku od 120 dana od rođenja djeteta, pripada pravo na korištenje odnosno prava od dana podnošenja zahtjeva. U konkretnom slučaju proizlazi da se ostvarenje ovog prava maloljetne majke uvjetovalo stjecanjem njezine poslovne sposobnosti. U ovakvim slučajevima od iznimne je važnosti pravodobna primjena načela *pomoći stranci* iz Zakona o općem upravnom postupku, kako bi i maloljetna majka i njezini roditelji koji je zastupaju do stjecanja poslovne sposobnosti na vrijeme bili upućeni na važnost ranijeg podnošenja zahtjeva, a uz naknadno kompletiranje dokumentacije.

Među pritužbama vezanim uz prava propisana Zakonom o roditeljnim i roditeljskim potporama više njih odnosilo se na **potporu za novorođeno dijete**. I protekle smo godine zaprimali pritužbe roditel-

³⁵ Više o tom slučaju u poglavlju *Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb/Uzdržavanje*.

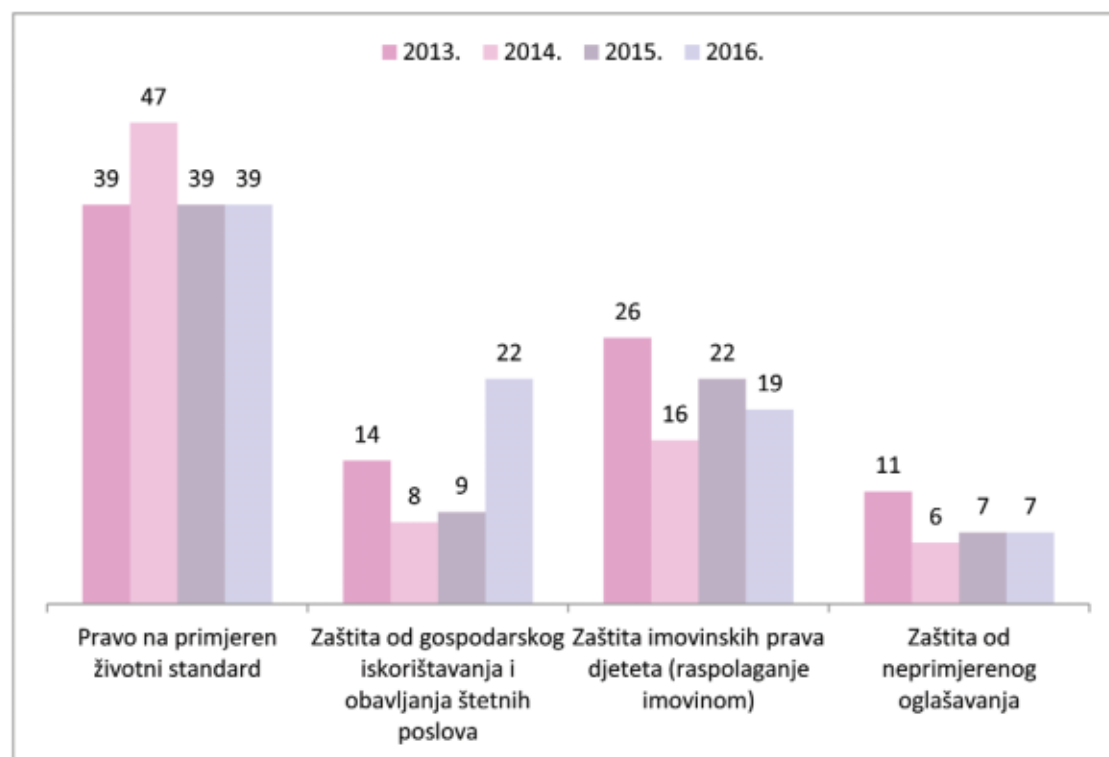
lja koji, zbog ne udovoljavanja uvjetu dovoljno dugog trajanja prebivališta u jedinici lokalne samouprave, ostaju uskraćeni za jednokratnu novčanu potporu za dijete. Naime, Zakon o roditeljskim potporama delegira nadležnost za isplatu novčanih pomoći u većem opsegu od one propisane Zakonom na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (JLP(R)S), koje onda u svojim općim aktima mogu samostalno propisivati način i uvjete za ostvarivanje ovog prava roditelja. Jedan od uvjeta koje JLP(R)S najčešće propisuju jest trajanje prebivališta, koju onda svaka jedinica propisuje na različite načine, ovisno o konkretnim prilikama, potrebama i razvojnim planovima, ali i vlastitoj fiskalnoj moći. U pravilu, što je iznos naknade veći, to su i uvjeti za njezino priznavanje „stroži“ (uvjet je duži prethodni period prijavljenog prebivališta roditelja u tom gradu ili općini). Naknade variraju od 500 do više desetaka tisuća kuna, koje isplaćuju neke JLP(R)S. Specifičnost novčanih potpora je i to što je sukladno važećim propisima riječ o **pravu roditelja, a ne djeteta**, iako je ono vezano uz brigu o djeci. Smatramo da bi prava i potpore utemeljene na važećim Zakonima, kao i uvjeti za njihove isplate trebali biti ujednačeni, da bi se u svakom od sustava na razini cijele države trebale definirati usluge koje trebaju dobiti sva djeca korisnici te ih razlučiti od prava koje trebaju dobiti određene skupine djece u ranjivim situacijama i njihove obitelji. U travnju 2016. očitovali smo se MRMS-u na Deveto izvješće o primjeni Europske socijalne povelje u Republici Hrvatskoj.

Velike polemike u javnosti izazvala je Odluka o novčanoj pomoći za majku odgojiteljicu, koju je u kolovozu 2016. donijela Gradska skupština Grada Zagreba, a kojoj je kasnije promijenjen naziv te glasi Odluka o novčanoj pomoći za roditelje odgojitelje (u daljnjem tekstu: Odluka). Obraćali su nam se roditelji koji prema važećim odredbama Odluke nisu ispunjavali uvjete za primanje ove novčane pomoći.

2.5.2 Ekonomska prava

Od 87 upita i pritužbi koje se odnose na povrede ekonomskih prava djece, najveći broj vezan je uz pravo na primjereni životni standard (39). Slijede pritužbe koje se odnose na gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova (22), zaštitu imovinskih prava djeteta (19) te prijave vezane uz neprimjereno oglašavanje (7). Prijave su se odnosile na zaštitu prava 120 djece te 10 brojčano nedefiniranih grupa djece. Kao prijavitelji u 39 slučajeva javljaju se majke, zatim institucije (14) te ostali. U četiri slučaja pravobraniteljica se uključila na vlastitu inicijativu. Uz pisane pritužbe zabilježili smo i 65 usmenih obraćanja i upita stranaka o mogućnostima zaštite ekonomskih prava djece.

Ekonomska prava - prijave u 2013., 2014., 2015. i 2016.

2.5.2.1 Pravo na primjereni životni standard

Isti broj prijava zaprimljenih tijekom 2016. (39) kao i 2015., svojim sadržajem potvrđuje negativan utjecaj ekonomske situacije u Hrvatskoj na standard i uvjete u kojima žive djeca i njihove obitelji. Naglasak je na niskim ili nikakvim primanjima zaposlenih roditelja ili nezaposlenih roditelja koji su zajedno s djecom u sustavu socijalne skrbi, teškoćama glede osiguravanja odgovarajućeg stambenog zbrinjavanja obitelji, kao i problemima glede ispunjavanja obveze uzdržavanja djeteta.

Utvrđeni iznosi novčanih oblika pomoći kućanstvu najčešće su preniski za primjereno zadovoljenje potreba pa obitelji ne uspijevaju podmiriti troškove stanovanja i energenata te zbog neplaćanja ostaju bez energenata što dodatno pogoršava uvjete u kojima žive s djecom. U jednom prijavljenom slučaju, kućanstvo je zbog neplaćanja isključeno iz sustava opskrbe plinom. Odredbama Zakona o energiji (NN 120/12, 95/15 i 102/15) te odredbama Zakona o tržištu plina (NN 28/13 i 14/14) predviđeno je da krajnji kupac, ako ne može plaćati opskrbu plinom, može pod određenim uvjetima steći status ugroženog kupca i onda neće doći do obustave isporuke plina kao energenta važnog za kućanstvo. No, roditelji djeteta su propustili na vrijeme ostvariti status ugroženog kupca.

Međusobni neriješeni obiteljski odnosi vezani uz raspolaganje nekretninom (suvlasništvo i dioba bračne stečevine, neotplaćena hipoteka na nekretnini, nemogućnost plaćanja najma stana te prodaja nekretnine putem javne dražbe), često su razlog zbog kojeg se obitelj i djeca nađu u situaciji da ju moraju napustiti što izravno ugrožava životni standard djece. To se najčešće događa uz prisilno iseljavanje obitelji i proživljavanje neugodnih situacija tijekom ovršnoga postupka radi predaje nekretnine (deložacije). U takvim situacijama osobito se ističe opća pojava nedostatka ili nedovoljnog broja ili lošeg stanja stambenih jedinica u vlasništvu jedinica lokalne samouprave namijenjenih za stambeno zbrinjavanje ugroženih obitelji.

Problem ovrhe zaštićenih sredstava za potrebe djece je smanjen, ali smo upoznati sa zapljenama koje provodi Fina i to novčanih sredstava koja se isplaćuju roditeljima u statusu odgojitelja. Još nismo dobili zatraženo obrazloženje.

Neispunjavanje obveze roditelja da uzdržavaju dijete, najizravnije ugrožava pravo djeteta na primjeren životni standard. Unatoč poboljšanju moguće naplate uzdržavanja od roditelja koji boravi u inozemstvu, teškoće se vide u dugom vremenu koje je potrebno za izvršenje naplate.

Dugotrajnost sudskih postupaka za utvrđivanje te naplatu uzdržavanja djeteta uobičajena je i u našem pravosuđu. Stoga ponovno upozoravamo na neodgovarajuće riješeno pravo djeteta na privremeno uzdržavanje iz sustava socijalne skrbi, koje je ograničeno na samo tri godine.

2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova

Primili smo 22 pojedinačne prijave (u 2015. devet prijava), od kojih se pet odnose na povrede prava učenika za vrijeme obavljanja praktične nastave i naukovanja kod poslodavca, deset na nezakoniti rad ili zapošljavanje djece kod poslodavca, dvije na sudjelovanje djece u kulturnim ili umjetničkim aktivnostima te pet prijava građana koji su uočili djecu koja prose.

U 2016. utvrđen je veći broj povreda propisa koji se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika nego u 2015. koje su sankcionirane od strane Inspektorata rada MRMS-a. U povodu početka šk. god. 2016./2017. preporučili smo informiranje roditelja i učenika o pravima i zaštiti učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi, upozorili smo na štetnost prijedloga za ukidanje zabrane noćnog rada djece i predložili uspostavljanje sustava kontrole ugovora između škola i poslodavaca radi obavljanja učeničke prakse. Usprotivili smo se prijedlogu da se, osim u slučaju organiziranog prosjačenja, prosjačenje u kojem se koriste djeca više ne sankcionira kao prekršaj, budući da bi se time onemogućila pravovremena i odgovarajuća zaštita djeteta. Već niz godina bavimo se pitanjem reguliranja sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima jer nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece u tim aktivnostima, kako uz naplatu, tako i bez naplate. Iako je riječ o području u kojem nema jasno definiranih pravila dječjeg sudjelovanja, i dalje izostaje aktivitet nadležnih tijela za cjelovitije uređenje ovog područja.

Povreda prava učenika pri obavljanju praktične nastave i naukovanja kod poslodavca - Prijave su se odnosile na organizaciju teorijske i praktične nastave i preopterećenost učenika strukovne škole, na neprimjereno ponašanje i neisplatu nagrade od strane poslodavca tijekom vježbi naukovanja te na spolno uznemiravanje učenika na praktičnoj nastavi kod poslodavca. Zbog prijava spolnog uznemiravanja učenika od strane djelatnika zaštitarskog trgovačkog društva u trgovačkom lancu, zatražili smo postupanje prosvjetne inspekcije MZOS-a i policije, a škola je potaknula promjenu poslodavca kako bi učenice dalje nesmetano nastavile obavljati praktičnu nastavu. Policijskim postupanjem u ovom slučaju nisu utvrđeni elementi kažnjivih radnji, no zaštitarsko trgovačko društvo udaljilo je djelatnika s radnog mjesta u trgovačkom lancu i iz zaštitarske službe. Ovi primjeri ukazuju na važnost **provjere prethodne osuđivanosti** i podataka o vođenju kaznenih postupaka protiv osoba koje su u kontaktu s djecom, kao i na potrebu pokretanja postupaka radnopravne odgovornosti radnika u slučajevima povreda prava djece.

U povodu početka šk. god. 2016./2017., ponovili smo MZOS-u raniju preporuku da strukovne srednje škole na početku školske godine informiraju roditelje i učenike o pravima i zaštiti učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi, da pomognu učenicima pri odabiru poslodavaca i prate njihov rad tijekom praktične nastave i vježbi.

Potaknuti inicijativama za ukidanje zabrane noćnog rada djece koja obavljaju praktičnu nastavu i vježbe naukovanja, upozorili smo da bi ukidanje zabrane noćnog rada djece bilo protivno zaštiti najboljeg interesa djeteta i zabrani gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova iz Konvencije o pravima djeteta. Srednjoškolsko strukovno obrazovanje mora biti organizirano na način da ne ugrožava tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj djeteta i ne izlaže ga rizicima noćnog rada od kojih ga je država dužna zaštititi do trenutka punoljetnosti.

Predložili smo uspostaviti sustav kontrole ugovora koje škole sklapaju s poslodavcima na temelju kojih šalju učenike na praksu (npr. ugovora između škola i hotela kojima se ugovara praksa učenika tijekom ljetnih mjeseci) te sustav nadzora smještaja djece izvan vremena obavljanja prakse.³⁶

Nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca - Nadzor nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja djece, kao i sigurnosti i zaštite na radu, provode inspektori rada u području radnih odnosa i inspektori rada u području zaštite na radu Inspektorata rada u sastavu MRMS-a. Inspektorat rada nas je obavijestio o nezakonitim postupcima poslodavaca prema maloljetnicima, primjerice, određivanju noćnog i prekovremenog rada, nepribavljanju pisanog odobrenja zakonskog zastupnika za sklapanje ugovora, neutvrđivanju zdravstvene sposobnosti maloljetnika prije početka rada, neomogućavanju korištenja dnevnog i tjednog odmora, u kojim slučajevima je Inspektorat izrekao poslodavcima propisane kazne i obavijestio CZSS o povredama prava maloljetnika. Primili smo i prijavu angažiranja djece mlađe od 15 godina od strane obrta, u povodu koje je u tijeku postupanje Inspektorata rada.

U daljnjem tekstu, u navođenju podataka iz djelokruga Inspektorata rada, umjesto izraza *dijete* koristimo izraz *maloljetnik*, u skladu s terminologijom propisa koji uređuju ovo područje.

Prema preliminarno prikupljenim podacima MRMS-a o inspekcijskim nadzorima i poduzetim aktivnostima u 2016., inspektori rada u području radnih odnosa obavili su ukupno 8.444 nadzora nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja. Od navedenog broja u 14 nadzora otkrivene su nezakonitosti počinjene u odnosu na 24 maloljetnika, i to postojanje osnovane sumnje da je počinjeno ukupno 38 povreda prekršajno sankcioniranih odredaba propisa koje se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika.

U 2016. utvrđeno je čak 38 povreda na štetu 24 maloljetnika, što je znatno više nego u 2015., kad je otkriveno ukupno 16 povreda odredbi propisa počinjenih nad 12 maloljetnika. Najviše nezakonitosti počinjenih u odnosu na maloljetnike utvrđeno je u djelatnosti ugostiteljstva, no bilo ih je i u drugim djelatnostima (trgovini, pekarstvu i uslužnim djelatnostima). Protiv poslodavaca i odgovornih osoba podneseno je 12 optužnih prijedloga prekršajnim sudovima. Inspektori rada donijeli su 13 rje-

³⁶ O ovoj preporuci pišemo i u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

šenja: o zabrani rada maloljetnika na poslovima koji mogu ugroziti njegovu sigurnost, zdravlje, ćudoređe ili razvoj, o zabrani rada maloljetnika na poslovima na kojima može raditi samo nakon prethodnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti, o zabrani određivanja noćnog rada maloljetnicima, o privremenoj zabrani obavljanja djelatnosti poslodavcu i o zabrani rada maloljetnog redovnog učenika protivno Pravilniku o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem.

Inspektori rada u području zaštite na radu obavili su ukupno 7.126 nadzora nad provedbom propisa iz područja zaštite na radu. Od navedenog broja u 11 nadzora su zatekli ukupno 11 maloljetnika (šest maloljetnika i pet maloljetnica). Tijekom 2016. teško su ozlijeđena dva maloljetnika - jedan učenik u djelatnosti Poljoprivrede, šumarstvo i ribarstvo, uzgoj ostalih goveda i bivola i jedan radnik u djelatnosti Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda. U povodu ozljeđivanja maloljetnika inspektor je donio usmeno rješenje kojim je naredio udaljenje učenika s mjesta rada dok se ne dokaže da učenik ispunjava uvjete za obavljanje poslova s posebnim uvjetima rada i usmeno rješenje kojim je zabranio obavljanje radnih postupaka bez uporabe osobnih zaštitnih sredstava i bez odgovarajućih uputa za mjesta rada na kojima postoji ozbiljna i specifična opasnost. Inspektori rada su na mjestu izvršenja prekršaja izrekli dvije novčane kazne. Pored toga, u djelatnosti Priprema i usluživanje hrane i pića inspektor je donio usmeno rješenje kojim je naredio udaljenje maloljetne radnice s mjesta rada dok se prethodno ne osposobi za rad na siguran način.

Djeca koja prose - Prosjačenje u kojem se koristi djecu za izazivanje samilosti bilo je povod za obraćanja građana pravobraniteljici za djecu. Građani su, pretežno u Zagrebu, ukazivali na osobe koje traže novac od prolaznika kako bi navodno kupile hranu djetetu, pri tom držeći u naručju male bebe ili držeći za ruku djecu predškolske dobi, satima se zadržavajući na ulici neovisno o vremenskim prilikama.

Prema podacima MUP-a, u 2016. je evidentirano i procesuirano 103 slučaja prosjačenja djece ili maloljetnika (samostalno ili u društvu s odraslima). Od toga je 43 maloljetnika bilo „kaznjivo“ odgovorno, a 21 dijete „kaznjivo“ neodgovorno. Prijavljeno je ukupno 24 roditelja, devetero za kazneno djelo povrede djetetovih prava povezano s prosjačenjem, pet prekršajno zbog poticanja na prosjačenje i deset prekršajno zbog lošeg odgoja i zanemarivanja nadzora nad djetetom. U prosjačenju je zajedno s maloljetnicima zatečeno 49 punoljetnih osoba. Evidentirano je 24 slučaja recidiva u činjenju prekršaja prosjačenja maloljetnih osoba ili odraslih osoba s djecom, a zabilježena su i tri slučaja prosjačenja maloljetne osobe stranog državljanina.

Upozoreni smo i na dvije djevojčice koje prema prijavi građana prodaju sitnice te pjesmicama zabavljaju prolaznike koji im za to daju novac. Navodno djevojčice dovodi žena koja potom sjedne u obližnji kafić odakle nadzire djevojčice. U jednom slučaju obratio nam se građanin izražavajući ljutnju što policija nije reagirala na njegov poziv i prijavu da djeca prose ispred jednog trgovačkog centra. U povodu takvih prijava obratili smo se nadležnoj policijskoj upravi te zatražili poduzimanje mjera kako bi se, u suradnji s nadležnim CZSS-om, djeci pomoglo ako je riječ o lošim i nedostatnim materijalnim mogućnostima njihovih obitelji, odnosno kako bi se djeca zaštitila ako ih roditelji ili druge osobe iskorištavaju radi stjecanja materijalne koristi. Iako na zagrebačkom području postoji operativni plan suzbijanja prosjačenja djece, sama policija ne može suzbiti ovu pojavu pa ni uz suradnju građana koji, sukladno uputama iz letka pravobraniteljice „Djeca koja prose žrtve su izrabljivanja“, obavještavaju policiju o prosjačenju u prisutnosti djece. Kod takvoga prosjačenja možemo govoriti o zanemarivanju, a moguće i zlostavljanju djece te smatramo da je nužno strože sankcioniranje roditelja od strane CZSS-a ili suda obiteljsko pravnim mjerama, uključujući i primjenu mjere lišenja roditeljske skrbi.

Upozoreni smo i na prosjačenje djece sa psima, s izlikom skupljanja novaca za njihovo cijepljenje. U izvješću MUP-a i CZSS-a utvrđeno je da je riječ o vrlo složenoj obiteljskoj situaciji te su roditeljima izrečene mjere za zaštitu dobrobiti djeteta.

Zabrinjava nas što se ovom fenomenu ne posvećuje dovoljna pozornost, što se na prosjačenje u prisutnosti djece gleda kao na blaži oblik nezakonitog ponašanja iako u pozadini svakog od tih slučajeva može biti riječ o ozbiljnoj ugroženosti djece. To pokazuju i podaci MUP-a koji govore da su od 103 evidentirana i procesuirana slučajeve prosjačenja djece kazneno postupci pokrenuti u devet slučajeva, a prekršajni u petnaest slučajeva.

Dodatno nas zabrinjava to što se u postupku donošenja novog propisa o prekršajima protiv javnog reda i mira predlaže da se ovo djelo, ako nije riječ o organiziranom prosjačenju, više prekršajno ne sankcionira. Tome smo se usprotivili smatrajući kako bi se time onemogućila pravovremena i odgovarajuća zaštita djeteta, kako od neprimjerenih postupaka njegovih roditelja, tako i od moguće trgovine ljudima.

Sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima - U 2016. primili smo upit producenatske kuće koja snima dokumentarno-igrane filmove u kojima glume i djeca o tome kako sastaviti ugovor i koje su njihove obveze u zaštiti prava i interesa djece, budući da scenarij predviđa i neke (glumljene) situacije i odnose s roditeljima koji mogu nepovoljno utjecati na djecu. Primili smo i pritužbe koje su se odnosile na talent show „Zvezdice“ (RTL TV) od građana koji smatraju da je riječ o iskorištavanju djece za povećanje profita medijske kuće.

Usprkos malom broju pojedinačnih prijava, ovom temom bavimo se već niz godina, budući da nema jasnih pravila o sudjelovanju djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima, kako uz naplatu tako i bez naplate, zbog čega u tom području nema ni jasno definirane zaštite prava i interesa djeteta.

Inspekcija rada nadležna je izdavati odobrenja za naplatno sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima, međutim Inspekcija nema nadležnost kad je riječ o nenaplatnom sudjelovanju djeteta. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta u nenaplatnom sudjelovanju u tim aktivnostima u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika te o roditeljskoj spremnosti da zaštite interese djeteta. U slučaju sumnje u zlouporabu, iskorištavanje ili ugrožavanje prava djece, CZSS je, po primitku obavijesti o mogućoj zlouporabi, iskorištavanju ili ugrožavanju njihovih prava, nadležan za provjeru i postupanje radi zaštite djece.

Prema preliminarnim podacima, u 2016. godini inspektori rada za radne odnose zaprimili su 245 zahtjeva zakonskih zastupnika maloljetnika mlađih od 15 godina za njihovo sudjelovanje uz naplatu u izvođenju različitih umjetničkih djela, snimanju video spotova, TV reklama, serijala i dr. Inspektori rada dali su odobrenje za sudjelovanje 243 maloljetnika u navedenim aktivnostima (121 maloljetnika i 122 maloljetnice).

Proteklih godina više puta smo upozoravali nadležna ministarstva, Vladu RH i Hrvatski sabor na ne-reguliranost dječjeg sudjelovanja u ovim aktivnostima i preporučivali iznalaženje cjelovitog rješenja. Nedostaju, primjerice, pravila o vrstama predstava i aktivnostima u kojima smiju sudjelovati djeca ovisno o njihovoj dobi i vremenu održavanja, do pravila o sigurnosti djece na sceni, obveznom odmoru, prijevozu, prehrani te pratnji odrasle osobe. Zbog toga smatramo da ovoj problematici treba pristupiti s velikom pažnjom. Zadaća je organizatora takvih aktivnosti da se, uz suglasnost roditelja, brinu o tome da djeca ne budu izložena uvjetima koji bi za njih bili ugrožavajući ili ometali njihovo obrazovanje te bili štetni za njihovo zdravlje ili tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj. Nažalost, naša upozorenja nisu rezultirala aktivitetom nadležnih tijela. Zbog toga smo o našem stajalištu obavijestili 2014. i Odbor za prava djeteta UN-a u Alternativnom izvještaju o stanju prava djece u RH.

Stupanjem na snagu novog Obiteljskog zakona 1. studenoga 2015. nositelj uređenja sudjelovanja djece u ovim aktivnostima postalo je MDOMSP. Ministar nadležan za poslove socijalne skrbi, uz suglasnost ministra za kulturu, ministra za zdravlje i ministra za obrazovanje, trebao je donijeti, u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu tog zakona, pravilnik o načinu sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima, no taj pravilnik još nije donesen. Očekujemo da nadležna tijela bez odgađanja pristupe cjelovitijem uređenju ovog područja, neovisno o tome je li riječ naplatnom ili nenaplatnom sudjelovanju djeteta.

2.5.2.3 Zaštita imovinskih prava djeteta

Tijekom 2016. primili smo ukupno 19 upita i pritužbi koje se odnose na zaštitu imovinskih prava djece te još 29 usmenih obraćanja stranaka. Iz godine u godinu relativno malen broj pritužbi na povrede imovinskih prava djece (u odnosu na prijave povreda osobnih prava djece) i dalje tumačimo

pretpostavkom da veliki broj djece uopće nema imovinu ili nema vredniju imovinu, kao i pretpostavkom da se povrede imovinskih prava djece rjeđe prijavljuju od strane roditelja, jer u takvim slučajevima interesi djeteta i roditelja odgovornih za djetetovo zastupanje mogu biti u koliziji.

Sadržajno, pritužbe koje smo primili u 2016. odnose se na postupanja institucija i pojedinaca iz CZSS-a (vezano uz njihovu nadležnost davanja odobrenja za raspolaganje imovinom prema ranijim propisima), sudova, javnih bilježnika, banaka, Ministarstva financija (vezano za postupak razreza poreza na nekretnine). U nekim slučajevima zamjetna su nerealna očekivanja roditelja koji traže da ih pravobraniteljica za djecu zastupa u postupcima pred nadležnim tijelima, za što ona nije ovlaštena.

Praćenjem pojedinačnih slučajeva zamjećujemo da do povreda imovinskih prava djece dolazi uglavnom zato što roditelji, neupućeni i nevjешti u vođenju brige o financijama, nekim svojim radnjama nesvjesno i nenamjerno čine štetu na imovini djece. Međutim, događa se i da neki roditelji pritom postupaju s namjerom.

Prema važećem zakonu zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima, valjano je ako roditelj koji zastupa dijete dobije pisanu suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb i odobrenje suda u izvanparničnom postupku. Često neupućeni u važeće propise, građani nam se obraćaju tražeći uputu i savjet o potrebnim radnjama. Napominjemo da je kroz cijeli period u primjeni bilo i Mišljenje MSPM-a od 23. rujna 2014. prema kojem roditelj može u razdoblju od jednog mjeseca raspolagati novčanim sredstvima u iznosu koji ne prelazi 10.000 kuna, kao i nadopuna tog mišljenja od 17. prosinca 2015. prema kojem fizička ili pravna osoba kod koje roditelj zastupa dijete neće tražiti pisanu suglasnost drugog roditelja u onim slučajevima kad je odlukom suda odlučeno koji roditelj zastupa dijete u pitanjima raspolaganja djetetovim imovinskim pravima.

Iako neće svako postupanje roditelja i svako njihovo raspolaganje imovinom djeteta biti na štetu djeteta i dalje smatramo kako mišljenje MSPM-a preširoko postavlja prava raspolaganja djetetovom imovinom te da bi, ovisno o okolnostima svakako trebalo predvidjeti razliku između jednokratne isplate i mogućnosti kontinuiranog podizanja sredstava s računa djeteta. Budući da iznos od 10.000 kuna znatno nadmašuje i iznos prosječne mjesečne isplaćene neto-plaće,³⁷ prihvatljivijim držimo da se iznos do kojeg roditelji mogu samostalno raspolagati sredstvima djeteta, odnosno njegove redovite mjesečne isplate, vezati uz minimalni novčani iznos potreban za djetetovo mjesečno uzdržavanje.³⁸

Obaviješteni smo i o nekoliko slučajeva **zlouporebe roditeljskih prava vezano uz raspolaganje imovinom djece**, o čemu smo redovito obavještavali nadležne centre za socijalnu skrb.

I dalje pratimo nekoliko slučajeva u kojima su roditelji ili skrbnici, bez odobrenja koje zakon predviđa za raspolaganje vrednijom imovinom djece, ugovarali plaćanje odvjetničkih usluga i provizija u postotku od iznosa naknade štete.

Ponekad, unatoč najboljim namjerama roditelja, njihovi postupci ne rezultiraju na način koji su očekivali, ponajviše zato što su se upustili u postupak, a da se prethodno nisu informirali o važećim zakonskim odredbama i nisu sagledali moguće posljedice po djecu u slučaju zaključenja određenih pravnih poslova u njihovo ime i za njihov račun. Primjerice, i ove su godine u nekoliko navrata razlog obraćanja pravobraniteljici bile pritužbe na odluke porezne uprave kojima se odbija zahtjev roditelja za oslobođenje od **plaćanja poreza na promet nekretnina** za prvu nekretninu kupljenu na ime djeteta. Stranke smo upućivali na uvjete iz tada važećeg Zakona o porezu na promet nekretnina (NN 69/97, 26/00, 127/00, 153/02, 22/11 i 143/14) koji su trebali biti kumulativno ispunjeni da bi građanin bio oslobođen plaćanja poreza. Činjenica da je stjecatelj prve nekretnine dijete, ne mijenja na stvari jer i djeca mogu biti porezni obveznici i dužnici.

³⁷ Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH za 2015. iznosila je 5.711 kuna (NN 22/16).

³⁸ Sukladno Odluci o minimalnim novčanim iznosima potrebnim za mjesečno uzdržavanje djeteta (NN 29/16, 39/16) minimum iznosa ukupnih materijalnih potreba za mjesečno uzdržavanje maloljetnog djeteta u RH, koje je dužan platiti roditelj koji ne stanuje s djetetom, iznosi: za dijete do 6 godina 17% prosječne plaće 970,87 kn, za dijete od 7 do 12 godina 20% prosječne plaće 1.142,20 kn, za dijete od 13 do 18 godina 22% prosječne plaće 1.256,42 kn.

Više slučajeva odnosilo se na poteškoće s kojima se djeca i njihovi roditelji suočavaju tijekom i nakon ostavinskih postupaka, a vezano uz **odgovornost nasljednika (djece) za dugove ostavitelja**. Među njima je i slučaj djece koja su odrastala u domu za djecu bez odgovarajuće skrbi, a koja su nakon smrti oca naslijedila malu trošnu kuću, s malo zemlje oko nje. Za očeve nastale dugove saznalo se tek po okončanju ostavinskoga postupka. Jedno od djece još je maloljetno i smješteno u udomiteljsku obitelj pa smo se za rješavanje slučaja obratili MSPM-u. MSPM nas je naknadno obavijestio o njihovoj intervenciji te povoljnoj nagodbi koju je punoljetno dijete sklopilo, nakon čega je ovrha obustavljena.

Pratili smo također slučaj u kojemu se tijekom ostavinskog postupka već znalo za dugove ostavitelja te je majka, koja je zastupala dijete, od CZSS-a (kao tada stvarno nadležnoga tijela) tražila suglasnost za odricanje od nasljedstva. CZSS je odbio dati suglasnost, uz obrazloženje da je vrijednost naslijeđenog dijela veća od dugovanja pokojnika, a žalba majke je odbijena. Tako je dijete postalo vlasnik 1/6 kuće, koja nije ni upisana u zemljišne knjige, ali i dužnik za iznos iznad 150.000 kuna te majka i dijete sada čekaju ovrhu na mirovini koju ostvaruje dijete. Majka je ogorčena zbog takvoga ishoda te predlaže izmjenu zakona u smislu propisivanja odgovornosti za dugove samo po imovini koju se naslijedi (samo s tim nasljedstvom), a ne naplatu s računa djeteta ili mirovine. Njezin prijedlog smatramo opravdanim te ćemo uputiti takvu inicijativu.

Obraćali su nam se i roditelji u situacijama kada sud poziva dijete, kao nasljednika pokojnog ovršenika, na preuzimanje ovršnog postupka. Iako ima situacija u kojima djeluje lako dokazivo da je vrijednost naslijeđene imovine manja od dugova, činjenica jest da takvi postupci i dokazivanje i kod djece i kod roditelja izazivaju stres, nelagodu i neizvjesnost te strahovanje da bi se jednog dana mogla plijeniti dječja obiteljska mirovina.

Upit jedne majke odnosio se na **dječju štednju**. Kako štednja koju je otvorila na ime sina uskoro ističe, dobila je uputu u banci da će joj trebati sudsko rješenje (odobrenje) za podizanje novca. Majčina namjera je prebaciti novac s jednog dječjeg računa na drugi djetetov račun otvoren u drugoj banci, i to izravnim prijenosom, bez podizanja novca. Izvijestili smo je da smo prijašnjih godina od pojedinih kreditnih institucija dobili informaciju kako još nisu bile stvorene pretpostavke (suradnja i umreženost kreditnih institucija) temeljem kojih bi se prilikom prebacivanja sredstava na djetetov račun u drugoj banci zaobišla intervencija sukladno Obiteljskom zakonu (odobrenje CZSS-a prema ranije važećim propisima, a sada odobrenje suda).

Pojedini roditelji i skrbnici, nesvjesni činjenice da djeca mogu postati dužnici i ovršenici u sudskim postupcima iako nemaju poslovnu sposobnost, u ime malodobnog djeteta zaključuju pravne poslove, nadajući se da će prepisivanjem imovine na djecu izbjeći neke obveze i/ili zaštititi svoju imovinu. U lipnju 2016. zaprimili smo izvješće MSPM-a s prikupljenim informacijama i poduzetim mjerama u odnosu na preporuku pravobraniteljice za djecu iz 2015., koja se odnosila na djecu kao porezne dužnike. Tada smo, zaprimivši informacije o djeci dužnicima, a s obzirom na njihovu brojnost te visinu dugova, preporučili MSPM-u da podatke iz dostavljenih tablica upute na nadležne CZSS-e, kako bi oni preispitali svaki pojedinačni slučaj u odnosu na koji postoji sumnja da su povrijeđena prava i imovinski interesi djeteta. Saznajemo da su CZSS-i poduzeli radnje iz svoje nadležnosti te, budući da je riječ o podacima iz prosinca 2014., zatražili su nove podatke mjesno nadležnih poreznih uprava. Informacije pokazuju da su neki dugovi podmireni, a neki su otpisani od strane porezne uprave. Nakon obrade 130 izvješća 74 centra za socijalnu skrb MSPM je zaključio da roditelji u pravilu nisu nesavjesno raspolagali imovinom niti nekretninama djece te da su u najvećem broju slučajeva dugovanja nastala: nasljeđivanjem (naslijeđena imovina opterećena dugovima-kreditom ili neplaćenim porezom, propali OPG, neplaćanje zdravstvenog osiguranja), neplaćanjem doprinosa za zdravstveno osiguranje za vrijeme privremenog boravka djece-stranaca u RH, neplaćanjem poreza na nekretninu (u situacijama kada su djeca vlasnici kuće u kojoj obitelj živi, kad su djeca darovnim ugovorom postali vlasnici nekretnine, kad je djetetu kupljena prva nekretnina pa se traži oslobođenje), neplaćanjem poreza na dohodak (kad su djeca vlasnici poslovnog prostora koji se iznajmljuje, neplaćen porez na cestovna vozila koje su roditelji kupili na ime djeteta s teškoćama u razvoju) i slično. Osim u jednom slučaju, CZSS-i nisu imali razloga poduzimati mjere obiteljsko-prave zaštite. Zaključuju da bi u slučajevima malih dugovanja bilo korektnije i prema roditeljima i prema stručnim radnicima CZSS-a da po-

rezna uprava obavijesti roditelje da podmire navedena dugovanja kako se dugovanje ne bi nepotrebno uvećavalo za kamate.

Tome bismo dodali kako bi svakako trebalo osigurati preventivne mehanizme i načine kojima bi se roditelje osvještavalo i upućivalo da se prethodno raspitaju i zatraže pravnu pomoć o mogućnostima, pravima i odgovornostima u svakoj onoj situaciji kad imaju namjeru pokretati postupke ili se upuštati u pravne poslove u ime i za račun djeteta.

2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje

U području oglašavanja najveći broj prijava koje smo primili, kao i inicijativa pravobraniteljice, odnosio se na zaštitu djece od neprimjerenog oglašavanja u odgojno-obrazovnim ustanovama, korištenje djece u marketinške svrhe te neprimjerene sadržaje televizijskih reklama. Postupali smo u sedam pojedinačnih slučajeva povreda pojedinačnih prava djece te na temelju 23 obavijesti i upita koji se u širem smislu odnose na oglašavanje, a na nekima od njih smo i temeljili opće inicijative za zaštitu djece od štetnih djelovanja. Neke od ovih aktivnosti predstavljaju nastavak višegodišnjih napora i nastojanja da se unaprijedi položaj djece i uspostavi njihova zaštita od štetnih utjecaja.

S problemima oko oglašavanja u **odgojno-obrazovnim ustanovama** susrećemo se svake godine. Roditelji nas obavještavaju da dijete dolazi iz škole s vježbenicama (ponekad uz igračke), knjigama ili rječnicima koje potom roditelji po djetetu trebaju vratiti u školu neoštećene ili platiti traženi iznos. Roditelji to doživljavaju kao pritisak na njih i poticanje osjećaja nejednakosti među djecom te upozoravaju da se, radi promidžbe proizvoda, oduzima vrijeme od nastave. Roditelji su se pritužili i na to da su na vratima škole izvešeni reklamni leci za katoličke tjedne novine. Djeca u školi provode velik dio vremena pa je škola uvelike odgovorna za sadržaje koji se za to vrijeme nude djeci, kao i za odabir osoba koje ulaze u školu, kojima se dopušta rad s djecom za vrijeme nastave i provođenje „promotivnih“ aktivnosti koje trebaju biti u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja. Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi izričito je zabranjen svaki oblik promidžbe i prodaje proizvoda koji nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja. S obzirom na reakcije roditelja i činjenicu da su ionako financijski opterećeni troškovima nabavke obveznih školskih knjiga i pribora, kao i pritisak kojemu mogu biti izloženi, škole ne bi trebale biti mjesta gdje bi se djeci (ili roditeljima preko djece) nudili na prodaju školski materijali, časopisi i knjige, čak i kad je riječ o edukativnim i obrazovnim sadržajima.

Obratila nam se i jedna srednja škola, pritužujući se na postupanje druge srednje škole koja je, u nastojanju da osigura novčana sredstva, ugovorila postavljanje velike reklame banke na fasadu zgrade koju zajednički koriste obje škole. Nadležna inspekcija Ministarstva gospodarstva nije u postupanju banke utvrdila elemente nepoštenih poslovnih prakse, odnosno povrede odredbi Zakona o zaštiti potrošača.

Osim ovih slučajeva oglašavanja usmjerenog na djecu u prostorima škola, postupali smo i po pritužbi roditelja na postupak trgovačkog društva koje djetetu dostavlja pisma, nudeći mu sudjelovanje u nagradnim igrama u kojima može osvojiti novac, auto i druge vrlo vrijedne nagrade, ukoliko naruči od njih knjige. Potvrđena je povreda odredbi Zakona o zaštiti potrošača jer se trgovac koristio nepoštenom odnosno zavaravajućom poslovnom praksom te kršenje odredbi Zakona o zaštiti osobnih podataka na štetu djeteta.

Od kraja siječnja 2017. u Hrvatskoj se vodi Registar „NE ZOV!“¹, besplatni javni Registar telefonskih brojeva potrošača koji ne žele da ih trgovci kontaktiraju putem telefona ili SMS i MMS poruka u svrhu promidžbe i prodaje, a propisan je Zakonom o zaštiti potrošača. Prema podacima iz medija prosječno se oko 300 korisnika - potrošača koji ne žele da ih trgovci kontaktiraju u svrhu promidžbe ili prodaje - upisuje u ovaj registar, što svjedoči o razmjerima neželjenih komunikacija prema potrošačima.

I u ovom izvještajnom razdoblju saznajemo za slučajeve uključivanja djece-srednjoškolaca u promocije zabava u noćnim klubovima koje se za njih, uz nudišenje alkoholnih pića, organiziraju u kasnim noćnim satima. Praksu uključivanja djece u promociju takvih događanja i prodaju karata po školama držimo zabrinjavajućom, potpuno neprimjerenom i ugrožavajućom za djecu koja u takvim aktivnos-

tima sudjeluju. Naša dosadašnja saznanja pokazuju da djeca vrlo često nisu svjesna u što su uključena, ne prepoznaju opasnosti koje bi aktivnost „promotora“ noćnog kluba uključivala te da se uključuju iz vlastitog neznanja, a vrlo često i bez znanja roditelja. To pojačava sumnju da je u takvim slučajevima riječ o manipuliranju djecom i povredi njihovih prava. Obratili smo se nadležnoj policijskoj upravi i turističkoj inspekciji te preporučili intenziviranje kontrole noćnih izlazaka djece te prodaje i usluživanja alkoholnih pića u noćnim klubovima u kojima se odvijaju ovakve proslave. Dobili smo povratne informacije o tome da su na događajima utvrđeni prekršaji usluživanja alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina. Obavijest o angažiranju djece kao promotora noćnih klubova, uz preporuku o potrebi intenziviranja preventivnih aktivnosti u svim razrednim odjelima srednjih škola dostavili smo Ministarstvu znanosti i obrazovanja u listopadu 2016. Školama smo preporučili i organiziranje dodatnih savjetovanja djece i roditelja (selektivna prevencija) kao i to da upoznaju djecu i roditelje s važećim propisima koji se odnose na zabranu usluživanja, odnosno dopuštanja konzumiranja alkoholnih pića u ugostiteljskim objektima, kao i na zabranu prodaje alkoholnih pića u trgovinama te s odredbama koje se odnose na zabranu zapošljavanja na određenim poslovima koji bi mogli ugroziti dobrobit maloljetnika. Preporučili smo i da se kroz roditeljske sastanke roditelje upozna s njihovim obvezama i odgovornostima iz Obiteljskog zakona. Dobili smo obavijest da je Ministarstvo našu preporuku prosljedilo svim ravnateljicama i ravnateljima srednjoškolskih ustanova.³⁹

Više građana pritužilo se na neprimjerene sadržaje raznih reklama, primjerice na tv-reklamu za video-igricu, tv-reklamu jednog teleoperatera čiji sadržaj navodno može potaknuti djecu na neprimjeren ponašanje (bijeg i krađu), na jumbo plakat proizvođača donjeg rublja te na prilog dnevnih novina u kojem su sadržaji tematski vezani uz početak školske godine i proizvodi namijenjeni školarcima bili plasirani pored reportaže o sex shopu i ponude njegovog asortimana, što predstavlja neetično oglašavanje.

Kao i prijašnjih godina, ponavljaju se pritužbe na objave reklama za erotske usluge putem telefona, gatanje i tarot dostupne na naslovnoj stranici **teleteksta** nacionalnih televizija. Posebno je zabrinjavajuće to što su neprimjereni oglasi vidljivi već na prvoj stranici teleteksta, budući da se mnoga djeca upravo putem teleteksta svakodnevno informiraju o rasporedu TV-programa pa tako i dječjih emisija. Time su osobito ugrožena mlađa djeca, koja zbog nezrelosti mogu na teletekstu i nehotice naići na sadržaje koji mogu naštetiti njihovom razvoju. Upozorili smo Novu TV, RTL i HRT da objava neprimjerenih oglasa na način da su ove poruke dostupne djeci, predstavlja izlaganje djece potencijalno štetnim sadržajima koji mogu ugroziti njihovu dobrobit, a time i kršenje prava djece. Takvo je oglašavanje i neetično, budući da nije u skladu s Kodeksom oglašavanja i tržišnog komuniciranja HURA-e, prema mišljenju Suda časti HURA-e. Preporučili smo da, radi zaštite dobrobiti djece i sprečavanja štetnog djelovanja na razvoj djece, odmah uklone ove oglase s naslovne stranice teleteksta te da takve sadržaje ubuduće oglašavaju na način koji neće ugrožavati prava i interese djece. Iako je riječ o važnom dijelu prihoda od oglašavanja kojega se ne bi željeli odreći, neki su nakladnici načelno izrazili spremnost na dogovor s ostalim TV kućama i poduzimanje dodatnih mjera za zaštitu djece.⁴⁰ U ovom smo području proteklih godina dostavljali inicijative i preporuke Ministarstvu kulture, kao nadležnom ministarstvu u području medija te Vijeću/Agenciji za elektroničke medije, kao regulatoru u ovom području. Naše inicijative odnosile su se na neodgovarajuću regulaciju oglašavanja na teletekstu i ograničavanje oglašavanja alkoholnih pića te su od ovih tijela dobile, nažalost, tek načelnu podršku.

U tijeku je proces ažuriranja EU Direktive o audiovizualnim medijskim uslugama (Direktiva 2010/13/EU) u koji smo se, na poziv Ministarstvu kulture, uključili s nekim prijedlozima. Predložili smo da se detaljnije razrade pravila i osiguraju praktični djelotvorni mehanizmi za zaštitu djece prilikom korištenju medijskih usluga na zahtjev, koji će biti utemeljeni na poznavanju ponašanja i istraživanju gledateljskih navika djece. Ukazali smo na nužnost da se na televizijsko oglašavanje na teletekstu primjenjuju ista ograničenja kao za svako oglašavanje na televiziji, kako bi se spriječilo da sadržaji koji mogu naštetiti razvoju djece (primjerice oglašavanje seksualnih usluga, kockanja, kladjenja, proricanja sudbine) budu lako dostupni djeci. U području ograničavanja oglašavanja namirnica i napitaka čije se prekomjerno unošenje u prehranu ne preporučuje zbog mogućeg štetnog djelovanja,

³⁹ O preporukama više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁴⁰ O preporukama više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

a osobito u području ograničavanja oglašavanja alkoholnih pića, predložili smo da se, osim samoregulacije i koregulacije, predvidi i mogućnost regulacije od strane nacionalnog regulatora. Potrebno je uvesti mogućnost da nacionalni regulatori uvedu i dodatna ograničenja u vezi s vremenom i učestalošću prikazivanja takvih reklama (npr. da se reklame za alkoholna pića ne emitiraju prije 18 sati i da se ograniči broj takvih reklama koje je dopušteno emitirati po satu). Djeca u Hrvatskoj osobito su izložena agresivnom reklamiranju piva u vrijeme velikih međunarodnih sportskih natjecanja, poput europskog i svjetskog nogometnog prvenstva i slično.⁴¹

Iako pravobraniteljica za djecu nije nadležna davati odobrenje za objavu pojedinih sadržaja u medijima, za objavu oglasa u kojima se koriste djeca i odobravanje aktivnosti u kojima će sudjelovati djeca, obraćaju nam se građani i drugi subjekti tražeći naše mišljenje. Na upit o primjerenosti oglasa u kojemu se lik djeteta koristi za reklamiranje wc školjke, reklamnoj agenciji smo izričito naveli da smatramo neumjesnom i neprimjerenom objavu takve fotografije i poruke. Na upit velikog trgovačkog lanca namještaja o eventualnoj upitnosti projekta u kojem bi djeci prilikom kupnje poklanjali novčiće koje mogu zamijeniti za poklone, uputili smo preporuku o važnosti da se djecu, kao posebno osjetljivu i podložnu skupinu, zaštititi od izravnog poticanja na kupnju, izravnog poticanja na uvjeravanje njihovih roditelja ili drugih na kupnju te od iskorištavanja posebnog povjerenja koje maloljetnici imaju u roditelje ili druge osobe koje su im važne. Smatramo da nije primjereno provođenje promotivnih akcija, programa i projekata koji bi bili protivni interesima djece te da osobitu pažnju treba posvetiti vrijednosnom aspektu poruka koje se djeci sugeriraju, za što osnovnu odgovornost snose organizatori takvih aktivnosti, koji ih trebaju procijeniti u skladu s načelom najboljeg interesa djeteta.

2.6 Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport

Kulturna prava djece odnose se na: pravo na njegovanje vlastite kulture, slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, pravo na pristup informacijama, pravo na ispovijedanje vlastite vjere i uporabu vlastitog jezika, pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju. S obzirom na brojna područja u kojima djeca ostvaruju kulturna prava jedan dio prijava povreda ove skupine prava evidentirali smo u dijelovima izvješća koji se odnose na medije, sudjelovanje djece (participaciju), sigurnost, zaštitu od nasilja i obrazovna prava.

U 2016. godini postupali smo u 23 pojedinačne prijave povreda kulturnih prava djece. Od toga se 13 prijava odnosilo na zaštitu djece u sportu. Ostale prijave odnosile su se na: izloženost vjerskim sadržajima djece nereligioznih roditelja; isticanje vjerskih obilježja u odgojno-obrazovnim ustanovama; ugroženost djece i njihovo pravo na boravak na dvorištu; nemogućnost provođenja slobodnog vremena učenika prije početka nastave, nakon završetka nastave i za vrijeme odmora na dvorištu; neprimjereno postupanje gradonačelnika prema udruzi izviđača. Zabilježili smo i 16 telefonskih obraćanja stranaka vezano za povrede ove skupine prava. Prijavitelji su u najvećem broju bili roditelji, potom institucije. Informirali smo ih o načinima i mogućnostima zaštite dječjih prava i upućivali na nadležna tijela od kojih smo i sami tražili izvješća.

Iako ove godine nije bilo pritužbi koje se odnose na nedostatak slobodnih aktivnosti i nejednaku dostupnost tih aktivnosti djeci, neregularnost rada dječjih igraonica, nedovoljan broj dječjih igrališta te njihovu nesigurnost, prateći ovo područje ne uočavamo značajne pomake u cilju osiguravanja uvjeta za ostvarivanje ove skupine prava djece. Stoga su i dalje aktualna naša stajališta, preporuke i upozorenja koje smo isticali u prethodnim izvješćima.

Jedan dio pritužbi odnosio se na izloženost djece nereligioznih roditelja vjerskim sadržajima i obilježjima u odgojno obrazovnim ustanovama. Zaprimili smo pritužbu nereligioznog roditelja o tome da je dječak u vrtiću izložen vjerskom sadržaju, iako se u njegovoj odgojnoj skupini ne provodi program vjerskog odgoja. U vrtiću je dobio odgovor da je to redovan plan i program koji djeca usvajaju pred „blagoslov djece“ u crkvi te nude da dijete za vrijeme ovakvih aktivnosti boravi u drugoj

⁴¹ Više o preporukama i normativnim aktivnostima iz ovog područja u poglavljima Preporuke pravobraniteljice za djecu i Normativne aktivnosti.

skupini. Roditelja smo informirali o tome kako je u Hrvatskoj uređena uklopljenost vjerskih sadržaja u odgojno-obrazovne institucije i zaključili da nema zakonske osnove, niti pedagoškoga opravdanja, da odgojitelj u vrtiću inicira izgovaranje molitve ili zahvale vjerskoga sadržaja ili poučava djecu o vjerskim sadržajima i da u to uključuje svu djecu u situaciji kad za to ne postoji suglasnost svih roditelja. Isto tako, smatramo da nema zakonske osnove, niti pedagoškoga opravdanja, da odgojitelji u vjerski odgoj u vrtiću uključuju onu djecu čiji roditelji nisu dali suglasnost da njihovo dijete pohađa takav program.

Dvije pritužbe koje su se odnosile na vjerska obilježja u prostorima škole i učionicama uputili smo na nadležno postupanje prosvjetnoj inspekciji koja je različito postupala u oba slučaja. U jednom slučaju je obavila nadzor i dostavila nam odgovor, dok su nam u drugom slučaju odgovorili da prosvjetna inspekcija nije ovlaštena postupati u situacijama koje nisu regulirane propisima, a u RH ne postoje propisi o isticanju križeva u javnim ustanovama te da pritom treba uzeti u obzir konačnu i neopozivu presudu Velikog vijeća Europskog suda za ljudska prava od ožujka 2011. godine, prema kojoj križevi u učionicama ne predstavljaju kršenje ljudskih prava.

U jednom slučaju obratila nam se majka osmogodišnjeg dječaka s pritužbom da škola djecu koja ne idu na vjeronauk raspoređuje po drugim razredima u kojima moraju slušati nastavu drugih nastavnih predmeta koju su već odslušali u svom razredu ili će je slušati. Obratili smo se prosvjetnoj inspekciji koja nam je odgovorila da se zbrinjavanje manjeg broja učenika koji ne pohađaju vjeronauk, na način da se ti učenici raspoređuju u druge odjele istog razreda i prate nastavu koju ti odjeli u to vrijeme imaju, ne može smatrati povredom prava učenika, a ponajmanje diskriminacijom. Smatramo ipak da opisano postupanje škole nije u interesu djece i da takvo „zbrinjavanje“ izlaže osmogodišnjake osjećaju nelagode, a moguće i stigmatiziranju u njihovoj sredini.

Potaknuti navedenim pritužbama i obavijestima da se u nekim školama i dalje učenici obvezuju da sudjeluju u vjerskim sadržajima i na misama, uključujući i one koji nisu vjernici ili su pripadnici drugih vjeroispovijedi, upozorili smo nadležno ministarstvo obrazovanja preporukom na početku školske godine na zabranu diskriminacije djece po osnovi vjere i/ili uvjerenja i obvezu poštovanja Konvencije o pravima djeteta. Ujedno smo preporučili da poduzmu mjere radi otklanjanja takvih aktivnosti izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja te da sve odgojno-obrazovne ustanove upozore na poštovanje propisa o izvedbi vjeronauka i vjerskog odgoja u odgojno-obrazovnim ustanovama, Zakona o suzbijanju diskriminacije i Konvencije o pravima djeteta. Kao alternativu vjeronauku preporučili smo ponuditi djeci veći broj izbornih predmeta.

Predmet jedne od pritužbi bio je problem održavanja nastave predmeta tjelesno zdravstvene kulture, kao i mogućnost provođenja slobodnog vremena učenika prije početka nastave, nakon završetka nastave i za vrijeme odmora na dvorištu uz školu. Poteškoće je stvaralo neriješeno pitanje vlasništva na zemljištu, zapravo sportskom igralištu između jednog fakulteta i osnovne škole. Pratili smo situaciju upotpunjenu međusobnim optužbama (glede vlasništva na zemljištu, a ne potreba djece), a tijekom 2016. fakultet je ipak pristao privremeno osloboditi igralište.

Pritužila nam se i jedna udruga izviđača na neprimjeren odnos gradonačelnika prema njihovim aktivnostima. Udrugu smo uputili na odredbu prema kojoj su tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave dužna omogućiti građanima i pravnim osobama podnošenje predstavki i pritužbi na svoj rad kao i na rad njihovih upravnih tijela te na nepravilan odnos zaposlenih u tim tijelima kad im se obraćaju radi ostvarivanja svojih prava i interesa ili izvršavanja svojih građanskih dužnosti te da o svojim zapažanjima obavijeste predstavničko tijelo te Ministarstvo uprave.

Praćenjem područja ostvarivanja prava djece u slobodnom vremenu uočavamo različiti odnos jedinica lokalne uprave i samouprave prema dječjim potrebama i pravima. Nažalost, njihov odnos nerijetko ovisi o osobnom senzibilitetu i motivaciji čelnika, iako općine i gradovi u svom djelokrugu imaju obvezu i odgovornost brinuti se o interesima djece.

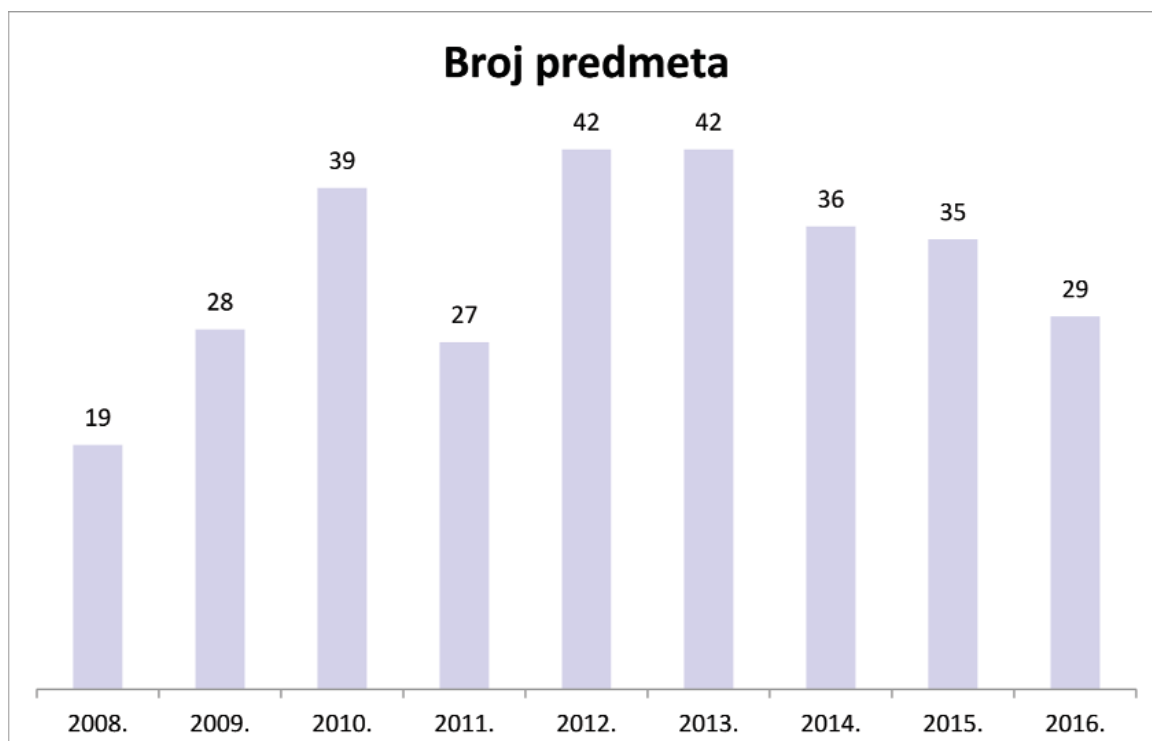
Kao i dosadašnjih godina prema broju prijava pojedinačnih povreda kulturnih prava djece može se zaključiti da ova skupina dječjih prava nije osobito ugrožena. No, prateći ovo područje evidentno je da i dalje nedostaje dobar normativni okvir kao i odgovarajući prostorni, sigurnosni i kadrovski uvje-

ti za ostvarivanje kulturnih prava djece. Jednim dijelom to možemo tumačiti i neosjetljivošću društva na povrede kulturnih prava djece te umanjivanjem njihove važnosti.

2.6.1 Zaštita djece koja se bave sportom

U izvještajnom razdoblju bilježimo ukupno 29 slučajeva koji se odnose na upite, pritužbe, kao i na opće inicijative (sudjelovanja pravobraniteljice i njezinih suradnica na skupovima, sastancima i predavanjima) vezane uz zaštitu prava djece sportaša. Dio njih po sadržaju pripada u područje kulturnih prava djece (13), dok se drugi dio odnosi na povrede drugih prava (primjerice, prava na zaštitu od svakog oblika nasilja, prava na privatnost i dr.).

Predmeti vezani uz sport 2008. - 2016.

Zakon o sportu ni u 2016. nije doživio značajnije promjene. Objavljen je tek ispravak Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sportu, međutim bitne i nužne izmjene, koje smo očekivali, a koje bi utjecale na realizaciju prava i interesa djece sportaša nisu se dogodile.

Ono što je zasigurno u najvećoj mjeri obilježilo protekli period jest ustrojavanje Središnjeg državnog ureda za šport, čime se formalno resor sporta (športa)⁴² odvojio od Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Iako je Zakon o sportskoj inspekciji NN 86/12 na snazi od 2012. i dalje je sporna njegova učinkovitost. Prema podacima Središnjeg državnog ureda za šport, koje su nam dostavili u veljači 2017., u sedam županija sportska inspekcija nije stavljena u funkciju pa je nužno njihovo osnaživanje i ekipiranje. Sportska inspekcija je tijekom 2016. postupala u 23 inspekcijska nadzora u slučajevima djela na štetu djece, u odnosu na koje je izrečeno osam upravnih mjera, a postupanje je rezultiralo sa sedam podnesenih optužnih prijedloga.

Pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici sudjelovali su tijekom 2016. na sljedećim događanjima u vezi sa sportom: Okrugli stol „Područje javne politike sporta u Republici Hrvatskoj u kontekstu decentralizacije“, koji su zajedno organizirali Ured državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji i

⁴² Zakonom o ustrojstvu i djelokrugu ministarstava i drugih središnjih tijela državne uprave, NN 93/16, ustrojava se Središnji državni ured za šport, međutim kako je i dalje na snazi Zakon o sportu, NN 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13, 85/15 i 19/16, u ovom izvješću koristimo pojam sport.

Pravni fakultet u Splitu; sastanak s predsjednikom organizacijskog odbora Sportskih igara mladih; 15. olimpijski festival dječjih vrtića iz Primorsko-goranske županije u Delnicama; Okrugli stol „Sportom protiv nasilja - Ne nasilje u sportu“, pod pokroviteljstvom pravobraniteljice za djecu, u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije - Odjela socijalne medicine, Odsjeka za prevenciju nasilja, Riječkog sportskog saveza i sportskog psihologa Anđelka Botice; svečana sjednica u povodu 57. obljetnice Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Osim toga, posupali smo i pratili pojedinačne slučajeve povreda prava djece sportaša te odgovarali na upite građana o načinima njihovog ostvarivanja.

Područja zanimanja pravobraniteljice za djecu u ovom segmentu dječjih prava su dostupnost sporta i sportskih sadržaja djeci te sigurnost i zaštita djece, kao i kvaliteta sportskih sadržaja.

Dostupnost sporta i sportskih sadržaja djeci - O dostupnosti sporta djeci iz godine u godinu zaprimamo mali broj prijava. Svjesni smo da to nije realan pokazatelj stvarnog stanja jer sport, sportske aktivnosti i sportski sadržaji još uvijek nisu jednako dostupni svoj djeci. Razlike postoje u odnosu na **sredinu** u kojoj djeca žive (djeca koja dolaze iz ruralnih sredina ili s otoka nemaju jednake mogućnosti, izbor i šanse kao djeca u većim gradskim sredinama), u odnosu na **zdravstveni status** (sustav još uvijek ne potiče djecu koja nisu posebno talentirana za sport i djecu s teškoćama u razvoju na uključivanje u sportske aktivnosti) te u odnosu na **materijalni i socijalni status** djece, odnosno njihovih obitelji (sportske članarine su visoke i za veliki broj djece nedostižne te daljnje bavljenje sportom ovisi o financijskim mogućnostima roditelja). Dojma smo da su i javnost, ali i cjelokupni sustav usmjereni i fokusirani na natjecateljski i vrhunski sport, na sportske uspjehe i rezultate. Dokle god se isključivo priželjkuje vrhunski sportski rezultat, za što se, nažalost, „regrutiraju“ i profiliraju sve mlađa djeca, možemo očekivati da veliki broj djece koji nije predodređen za ostvarivanje takvog uspjeha, neće biti motiviran za uključivanje u sportske aktivnosti, odnosno da će u određenom momentu i periodu odrastanja odustati od daljnjeg bavljenja sportom.

Pozitivan primjer nastojanja da materijalni i socijalni status ne bude zapreka u ostvarivanju dječjih prava je projekt socijalnog uključivanja djece u aktivnosti slobodnog vremena pod nazivom „Svi zajedno“, koji već šestu godinu zaredom provodi splitski Centar za socijalnu skrb. Projekt se provodi u suradnji sa sportskim i plesnim klubovima te školama stranih jezika i drugim organizacijama (kazalištima, knjižnicama, kulturno-umjetničkim društvima i sl.). U njemu je u prošloj školskoj godini sudjelovalo 278 djece, od kojih je 131 dijete bilo uključeno u sportske i rekreacijske aktivnosti.

Sigurnost i zaštita djece te kvaliteta sportskih sadržaja - Najčešće pritužbe u ovom segmentu odnose se na neadekvatno reguliran status djece sportaša. U užem smislu riječ je o poteškoćama u ishođenju ispisnica iz klubova te o poteškoćama u realizaciji određenih materijalnih prava (naknada, stipendija). Tu spadaju i česte pritužbe na neprimjerena i nasilna ponašanja trenera ili drugih osoba prema djeci, na zaštitu privatnosti te na zdravstvenu zaštitu djece - sportaša. Često odnosi roditelja i kluba, odnosi odraslih unutar kluba i odnosi između kluba i saveza negativno utječu na djecu u različitim sportovima. U nekim situacijama roditelji imaju nerealna očekivanja da pravobraniteljica može u takvim okolnostima donositi odluke kojima bi utjecala na razrješenje sukoba.

U važećim propisima izostaje pojašnjenje **statusa i prava djece sportaša**, a nisu propisani ni efikasni mehanizmi njihove zaštite. Roditelji i djeca nisu uvijek upoznati s osnovnim informacijama o sportu, njegovim pravilima i mogućim štetnim posljedicama bavljenja njime (posebno kad je riječ o kontaktnim borilačkim sportovima). Osim toga, djeca i roditelji ostaju uskraćeni za informacije o općim aktima kluba i saveza koji su u primjeni (primjerice registracijski i stegovni pravilnici). Stoga smatramo da bi u Zakonu o sportu trebalo biti regulirano pravo djeteta sportaša na dobivanje informacija, odnosno obveza kluba na njihovo pružanje već pri uclanjenju djeteta u klub.

I dalje su česte pritužbe na poteškoće u slučajevima **prelaska djece iz kluba u klub**. To su pitanja koja nacionalni sportski savezi, kao udruge, samostalno uređuju svojim općim aktima u kojima propisuju tzv. „naknade za razvoj“ („otkupnine“, „odštete“, „obeštećenja“ ili „naknade za izobrazbu i uložena materijalna sredstva“). U nekoliko slučajeva zapreka za registraciju i nastup za drugi klub bili

su stegovni postupci koji se vode protiv djece. Saznanja o pokretanju stegovnih postupaka prema djeci te izricanja mjera bez sudjelovanja djeteta u postupku kao i izricanja mjera zbog postupaka ili odnosa odraslih (primjerice, odbijanja potpisivanja ugovora) potvrđuju potrebu jedinstvenog reguliranja ove materije u Zakonu o sportu, na što već više godina ukazujemo. U pojedinačnim slučajevima kontaktirali smo nacionalne sportske saveze i nadležnu sportsku inspekciju. U vezi s pritužbama na neprimjereno i nasilno ponašanje trenera obraćali smo se i policiji.

Dvije pritužbe odnosile su se na sportski status djece koja se bave kickboxingom, a koje su ukazivale na sumnju na višestruke povrede prava djece (zaštita od nasilja, ne/sudjelovanje u stegovnim postupcima, nemogućnost ishođenja ispisnica i daljnjeg treniranja i natjecanja). Vrlo je upitno sudjelovanje djece u kontaktnim boričkim sportovima koji uključuju namjerno udaranje u glavu, a zdravstvena struka izričito se protivi sudjelovanju djece i mladih u boksu. I stajalište Povjerenstva za sprečavanje ozljeda sportaša djece i adolescenata Hrvatskog društva za dječju neurologiju je da se djeci i adolescentima ne preporuča treniranje sportova u kojima se namjerno udara u glavu. Hrvatskom kickboxing savezu (HKBS) preporučili smo da preispita slučaj ishođenja ispisnica te razmotri mogućnosti djelovanja kako bi, radi zaštite djece, kroz svoje propise ubuduće implementirao ranije spomenutu preporuku Povjerenstva. Iz zaprimljenih izvješća HKBS-a saznajemo da nije bilo povreda odredbi Zakona o sportu niti elemenata kažnjivih radnji.

Od HKBS-a zatražili smo i podatke o broju djece uključene u ovaj sport po uzrastima. Saznajemo da je u Spisak registriranih članova HKBS-a za 2016. (na dan 31. svibnja 2016.) upisano 2543 članova, od kojih 1964 natjecatelja. Među natjecateljima je ukupno 1140 djece u različitim uzrasnim kategorijama: 273 djece u dobnoj supini od 7 do 9 godina, 280 mladih kadeta od 10 do 12 godina, 285 starijih kadeta od 13 do 15 godina te 302 juniora od 16 do 18 godina. Iz HKBS-a naglašavaju da se u matičnoj svjetskoj organizaciji kao i u savezu posebna briga vodi o mlađim natjecateljima pa se tako dobna skupina „djeca“ (7, 8 i 9 godina) ne može natjecati u kontaktnim sportovima već samo u disciplini glazbene forme, da se dobna skupina „mladih kadeta“ (10, 11 i 12 godina) smije natjecati pored discipline glazbene forme, samo još u polu-kontaktnoj disciplini points fighting, a djeca nose i posebnu zaštitnu masku, „stariji kadeti“ (13, 14 i 15 godina) se, uz navedene discipline smiju baviti još polu-kontaktnom boričkom disciplinom light contact, dok se djeca s navršениh 16 godina i stariji natjecatelji - „juniori“ i „seniori“ u savezu i svjetskoj federaciji smiju baviti kontaktnim disciplinama. Naglašavaju i da natjecatelji svakih šest mjeseci prolaze složeni liječnički pregled propisan od svjetske kickboxing federacije.

Saznajemo i da je jedan sportski klub djetetu koje ostvaruje zapažene sportske rezultate ponudio sklapanje „Ugovora o međusobnim odnosima“, a roditelji su nam se pritužili na sadržaj prijedloga ugovora za koji smatraju da je diskriminirajući, nepošten i jednostran te u suprotnosti sa statutom kluba. Naveli su da je njihovo dijete ucijenjeno na način da će mu se, ukoliko ne potpiše ugovor, onemogućiti daljnje treniranje u natjecateljskom programu. Nakon što su odbili potpisati ugovor trener je djetetu zabranio treniranje. Takvu praksu smatramo spornom jer roditelji prije svih imaju pravo i odgovornost štititi interese svog djeteta i ovlašteni su zastupati dijete, budući da ono nema poslovnu sposobnost za sklapanje ugovora. Smatramo da je kod donošenja općih akata, kao i pojedinačnih odluka koje se odnose na djecu nužno sagledati i posljedice koje takve odluke ostavljaju na dijete, a akte i odluke uvijek donositi procjenjujući prije svega djetetov najbolji interes. S tim navodima obratili smo se sportskoj inspekciji, čije izvješće očekujemo.

Sportskoj inspekciji redovito smo se obraćali zbog pritužbi na postupke **sportskih djelatnika** (trenera i drugih članova sportskih udruga). Tražili smo da ispitaju postoje li u konkretnim slučajevima povrede odredbi Zakona o sportu, odnosno obavljaju li stručne poslove u sportskim udrugama osobe koje za to ne ispunjavaju propisane uvjete. Samim zakonskim odredbama koje reguliraju ovu materiju nismo zadovoljni i na njih smo višekratno upozoravali. One, naime, omogućuju da s djecom u sportskim klubovima rade nekompetentne osobe koje nisu upoznate sa specifičnostima dječjeg fizičkog i psihičkog razvoja te nemaju nikakve pedagoško-psihološke kompetencije.

Zabrinjava da 37,2% trenera ne ispunjava zakonske uvjete za obavljanje trenerskih poslova te da se smatraju nekvalificiranima za posao koji obavljaju, a da od onih koji formalno ispunjavaju uvjete većina zapravo uopće nema potrebne stručne kompetencije nužne u radu s djecom.⁴³

Smatramo da planiranje, programiranje i upravljanje procesom sportske pripreme djece-sportaša trebaju provoditi isključivo kvalificirani sportski treneri s odgovarajućom stručnom spremom te da osobama koje su nekvalificirane ili imaju neodgovarajuću stručnu kvalifikaciju Zakonom o sportu treba onemogućiti obavljanje trenerskih poslova i rad s djecom. Zalažemo se i za **uvođenje sustava licenciranja** kojim bi se, osim stručnih kvalifikacija, vrednovala i pedagoške kompetencije. Njime bi se, među ostalim, onemogućilo da u kontakt s djecom dođu osuđivane osobe. Prema dosadašnjim prijedlozima pravobraniteljice za djecu, a na kojima ćemo inzistirati i ubuduće, licencu ne bi mogla dobiti osoba koja je pravomoćno osuđena u kaznenom postupku. S obzirom da se kažnjive radnje počinjene prema djetetu (tjelesno nasilje, tjelesno kažnjavanje i drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci, psihičko nasilje) vrlo često procesuiraju kroz prekršajne i stegovne postupke prema počinitelju, prema našem prijedlogu licencu ne bi mogla dobiti ni osoba pravomoćno osuđena u prekršajnom postupku, kao ni osoba kojoj je izrečena mjera u stegovnom postupku koji se pokreće sukladno aktima nacionalnog sportskog saveza. Radi zaštite djece već i samo pokretanje kaznenog, prekršajnog ili stegovnog postupka trebalo bi utjecati na odgodu dobivanja, odnosno privremeni gubitak licencije. Time bi se ispunila obveza Republike Hrvatske iz čl. 5. Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.

Jedan otac požalio se na ponašanje trenera koji na treninzima i utakmicama djeci nebrojeno puta psuje i zastrašuje ih svojim ponašanjem i prijetnjama da će ih izbaciti iz kluba. Roditelj navodi da takvo psovanje i ponižavanje dovodi do psiholoških problema kod djece (glavobolje, depresije, odbijanje odlaska na trening). Ovakve postupke držimo neprihvatljivim u radu s djecom te smo se obratili nadležnoj sportskoj inspekciji, zatraživši da utvrdi ispunjava li dotični trener uvjete za rad s djecom, a od policijske uprave zatražili smo da ispita navode o psihičkom i verbalnom nasilju nad djecom. Međutim, iz odgovora koje smo primili proizlazi da trener ispunjava uvjete propisane Zakonom o sportu i da u njegovom ponašanju nisu utvrđeni elementi kažnjivih radnji. Upravo ovakvi slučajevi najzorniji su primjer važnosti uvođenja licenci za rad s djecom u sportu kojima bi se, osim stručnih kvalifikacija, vrednovala i pedagoške kompetencije trenera. Dosadašnje pritužbe ukazuju i na potrebu uvođenja **stručno pedagoškog nadzora** nad radom trenera.

Zakon i dalje ne sadržava odredbu koja bi propisala obvezu sustavnog praćenja **zdravlja djece-sportaša**, odnosno njihove redovite periodične preglede, već predviđa tek utvrđivanje opće zdravstvene sposobnosti sudionika na natjecanju, što otvara prostor brojnim rizicima. Osim brige o fizičkom, izostaje i briga o mentalnom zdravlju djece koja se bave sportom.

Dva obraćanja u 2016. godini odnosila su se na zaštitu privatnosti djece-sportaša, u vezi s objavljivanjem snimke sportskih natjecanja na internetu te u vezi s odlukom kluba o zabrani ulaska roditelja u prostore sportske svlačionice. Zaprimili smo i dvije pritužbe na sudjelovanje medijski eksponiranih pojedinaca u dječjim sportskim događanjima. Jedna se odnosila na nazočnost kandidata na parlamentarnim izborima na otvorenju vanjskih terena na dan izborne šutnje, što je roditeljima predstavljeno kao „druženje s djecom“, a druga na to što je medalje djeci na sportskom natjecanju dodijelila osoba koja je pod istragom.

U području sportskih aktivnosti djece postoji još mnogo prostora za izmjene i dopune važećih propisa. Očekujemo da bi se znatna poboljšanja u zaštiti prava i interesa djece koja se bave sportom mogla ostvariti donošenjem Zakona o sportu.

⁴³ Rezultati projektne studije „Treneri i stručni poslovi u hrvatskom sportu“, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2011.

2.7 Pravosudno zaštitna prava

Pravobraniteljica za djecu prati ostvarivanje prava djece u pravosudnom postupku nadzirući implementaciju i usklađivanje međunarodno preuzetih obveza države te sudjelujući svojim prijedlozima i inicijativama u stvaranju cjelokupnog sustava zaštite djeteta koje sudjeluje u pravosudnom postupku, neovisno o tome je li riječ o djetetu žrtvi, svjedoku, počinitelju nekog kaznenog ili prekršajnog djela ili sudioniku u pravosudnom postupku.

Tijekom 2016. godine zaprimljeno je 96 prijava koje se odnose na povrede prava djece u pravosudnom postupku. Najveći broj pritužbi odnosio se na pravo na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (58) i pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlostrebe (20). U manjem broju bila su zastupljena obraćanja u vezi s pravom na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno (4), pravo djeteta na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine (2) te prava djeteta oštećenika i svjedoka (3). Mnoge prijave rezultat su subjektivnog doživljaja povrede prava, koja provjerom od strane nadležnog tijela nije utvrđena, no neke utemeljene prijave ukazuju nam na područja u kojima su nužne promjene i unapređenja.

Pravosudno zaštitna prava

VRSTE PRAVOSUDNO ZAŠTITNIH PRAVA	Broj prijava 2016.	Broj djece 2016.	
			Grupa djece
Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlostrebe	20	19	4
Pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine	2	2	
Pravo na zaštitu od mučenja, okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta	0	0	
Pravo na zaštitu od ostalih oblika iskorištavanja (osim ekonomskog)	0	0	
Pravo na suđenje u razumnom roku	2	2	
Pravo na neodgodivu pravnu pomoć	1	2	
Pravo na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (policiji, pravosudnim, upravnim i inspek.)	58	81	2
Pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno	4	5	
Zaštita djeteta svjedoka	1	1	
Prava djeteta oštećenika	2	2	
Ostalo	6	7	2
UKUPNO	96	121	8

Uz poneku pritužbu na rad udruga, škola, domova za odgoj i državnog odvjetništva te pojedinaca, poput trenera u jednom sportskom klubu, zaštitara u trgovačkom centru, komunalnog redara ili konduktera, najveći broj pritužbi odnosio se na postupanje djelatnika policije te CZSS-a ili suda u postupcima koji su vezani za visokokonfliktne prekide zajednice roditelja. Javljaju nam se najčešće roditelji, koji su zabrinuti za razvoj situacije u obitelji i nisu zadovoljni reakcijama nadležnih tijela. Pritužuju se na navodno **neprofesionalno postupanje djelatnika CZSS-a**, koje se odnosi na nepoštovanje mišljenja djeteta, na nekvalitetno provođenje mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta, na pogrešan prikaz podataka dobivenih tijekom razgovora sa strankama te na nepravovremeno postupanje zbog čega se produžuje trajanje sudske postupka. Građani nam se obraćaju u situacijama kad nisu zadovoljni reakcijama CZSS-a u njihovoj obitelji ili se ne slažu s povratnom informacijom koju su dobili od radnika stručnog tima centra o potrebi rada na poboljšanju svojih roditeljskih kompetencija. Nerijetko nam se pritužuju na sadržaj mišljenja centra za socijalnu skrb smatrajući ga neobjektivnim i nedovoljno stručnim. Kako pravobraniteljica za djecu nije ovlaštena nadzirati stručni rad djelatnika pojedinih institucija, u svim ovim slučajevima je uključeno Ministarstvo za demografiju,

obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) te su, prema povratnim informacijama koje smo primili, rijetko bili utvrđeni propusti na koje su stranke ukazivale. U slučajevima u kojima je MDOMSP uočio da postoji potreba za poboljšanjem stanja u pogledu zaštite, centru su uputili instruktivnu povratnu informaciju. Primjećujemo kako je reakcija MDOMSP-a, u odnosu na dosadašnja izvještajna razdoblja puno ažurnija, odgovori strankama jasniji i upućujući osobito u situacijama kad se uočava da stranke pokušavaju manipulirati sustavom radi postizanja vlastitog cilja.

Veliki broj zaprimljenih pritužbi roditelja odnosi se na **odluke suda u obiteljskopравnim postupcima** što omogućava dragocjen uvid u način postupanja institucija uključenih u donošenje odluke vezane za ostvarenje roditeljske skrbi o djetetu nakon okončanja zajednice života roditelja. No, nemamo ovlasti miješati se u rad suda, s obzirom na samostalnost i neovisnost sudbene vlasti koju jamči Ustav Republike Hrvatske, te se ne miješamo u sadržaj sudskih presuda, niti se upuštamo u propitivanje kvalitete stručnih mišljenja (CZSS ili vještaka) koje sud prikuplja u konkretnom postupku. Iako mišljenje centra predstavlja relevantan izvor informacija u procesu donošenja odluke, odluku u konkretnom postupku donosi sud kojega nalaz i mišljenje centra ne obvezuje. Radi izbjegavanja nesporazuma i nedoumica, iako roditelji najčešće dobiju usmenu informaciju i mogu se informirati putem mrežnih stranica pojedinih institucija o njihovoj ulozi, smatramo kako bi bilo korisno i dodatno informirati sudionike u postupku o tome što mogu očekivati u postupcima vezanim za roditeljsku skrb, kome se mogu obratiti radi traženja (besplatne) pravne pomoći, gdje se mogu obratiti radi traženja psihološke savjetodavne pomoći za sebe i dijete i kome se mogu obratiti u slučaju nezadovoljstva radom pojedinih institucija. Na potrebu zaštite djeteta koje sudjeluje u postupcima obiteljskopравne zaštite ukazujemo već niz godina. Riječ je o izuzetno stresnim postupcima za djecu u kojima se odlučuje o organizaciji budućeg života djeteta te njegovim odnosima s najbližim osobama i u kojima se često događa da su roditelji sukobljene strane koje očekuju da se dijete opredijeli za jednoga od njih. Stoga smo u raspravi u povodu najavljenih izmjena Obiteljskog zakona ponovno ukazali na potrebu osnivanja specijaliziranih obiteljskih sudova s organiziranim dežurstvom sudaca i ekipiranim stručnjacima koji će sucima pomoći u zaštiti prava i dobrobiti djece koja sudjeluju u postupcima te osigurati da to sudjelovanje za njih bude manje traumatično.

Uz pritužbe na postupanje tijela koja sudjeluju u obiteljskopравnim postupcima najveći broj pritužbi odnosio se na **postupanje policije**. Najčešće nam se obraćaju roditelji prijavljujući navodno neosnovano privođenje, nasilno ponašanje policajaca prema djeci, nepotrebno dovođenje djece u prostore policije, zadržavanje u policijskim prostorima u neprimjerenim uvjetima, nepoduzimanje mjera kako bi se dijete zaštitilo u slučaju prijetnje i nasilnih ponašanja ili nepravovremene reakcije policije u slučaju traženja policijske intervencije. U svim slučajevima zatražena je provjera navoda od strane načelnika PU, obaviješteno Ravnateljstvo policije radi praćenja, a u nekima i Služba za unutarnju kontrolu MUP-a. Niti u jednom od praćenih slučajeva od strane nadležnog tijela nisu utvrđeni propusti policijskih službenika. No, iz izvješća MUP-a, Službe za unutarnju kontrolu, kojeg smo zatražili, proizlazi kako je analizom svih prijava upućenih MUP-u (63) utvrđeno da su četiri prijave bile utemeljene. U tim slučajevima policijskim službenicima izrečeno je upozorenje na propuste i pogreške, a u nekima je pokrenut disciplinski postupak zbog teže povrede službene dužnosti.

2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka u pravosudnom postupku

Prema podacima MUP-a u 2016. godini je otkriveno i prijavljeno 4.846 kaznenih djela na štetu djece, što je u odnosu na 2015. porast za 7,6%. Najveći broj prijavljenih kaznenih djela odnosio se na kazneno djelo prijetnje (1.138). U velikom broju djeca su bila žrtve kaznenih djela počinjenih u obiteljskom okruženju ili u neposrednoj vezi s obiteljskim odnosima. Zabilježeno je 960 kaznenih djela povrede djetetovih prava odnosno zlostavljanja i grubog zanemarivanja obveze podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta te 649 povreda obveza uzdržavanja. U 743 slučaja djeca su bila žrtve kaznenog djela nanošenja tjelesne ozljede, od čega je u 129 slučajeva bila riječ o teškim tjelesnim ozljedama. Zabilježen je porast (43,7%) prijava kaznenih djela protiv spolne slobode i djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (848).

Pojedinačne pritužbe nam u ovom području ukazuju da i nadalje, unatoč uočenom napretku, postoje problemi u zaštiti i ostvarivanju prava djece žrtava i svjedoka u kaznenom i prekršajnom postupku. Roditelji, koji nam se obraćaju u najvećem broju slučajeva, traže savjet, informacije i dodatna pojašnjenja što mogu očekivati u postupku, pritužujući se na **nedostatak konkretnih informacija** od strane tijela koje vode postupak. Iako postoje obrasci obavijesti žrtvama kaznenih djela, pa i oni isključivo namijenjeni djeci, oni nažalost nisu prilagođeni niti razumljivi djeci. Riječ je o obrascima policije u kojima se citiraju zakonske odredbe o pravima žrtve, no nema praktičnih informacija koje bi pomogle roditeljima i djeci u boljem snalaženju u postupku koji ih očekuje. Ovakav tip obrasca nije u skladu sa zahtjevima *Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela* iz 2012. koja navodi da se informacije i savjeti žrtvama moraju pružati na jednostavnom i razumljivom jeziku te da treba osigurati da žrtva dobije ažurirane podatke za kontakt radi informiranja i obavješćavanja o trenutnom statusu postupka.

Kao i prijašnjih godina roditelji djece žrtava žale se na **sporst u procesuiranju počinitelja i preblage kazne, a i na ugrožavanje djeteta nedovoljnom zaštitom njegova identiteta**. U jednom slučaju roditelji su ukazali na slučaj sa županijskog suda u kojem je sudac istrage nalog za provođenjem dokaznog ročišta, u predmetu u kojem su djeca bila žrtve internetskog nasilja od strane odrasle osobe, sa svim podacima o djeci svjedocima koja se trebaju saslušati (ime prezime i adresa djeteta) dostavio svim sudionicima postupka uključujući i osobu osumnjičenu za iskorištavanje djece za pornografiju. Na taj način počinitelju je učinio dostupnim podatke o djeci koji mu prije nisu bili poznati te izložio djecu mogućoj opasnosti. **Narušavanje privatnosti djeteta** koje je sudionik u pravosudnom postupku također je čest razlog obraćanja pravobraniteljici, osobito u slučaju objave presuda na e-oglasnoj ploči sudova. Nažalost, unatoč proklamiranoj tajnosti postupka, objavljuju se presude kojima se roditelji lišavaju roditeljske skrbi ili bivaju osuđeni za povredu prava djeteta, kao i presude zbog drugih kaznenih djela počinjenih na štetu djeteta. Ponekad se, protivno Pravilima o anonimizaciji sudskih odluka, objavljuju potpuni podaci o sudionicima postupka, u nekim slučajevima se anonimiziraju obrazloženja, dok se u nekima anonimiziraju svi dijelovi presude, ali drugi javno dostupni podaci omogućuju posredno otkrivanje identiteta djeteta. Detaljno iznošenje opisa zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta ili okolnosti pod kojima je počinjeno neko kazneno djelo na štetu djeteta postaje dostupno javnosti i medijima koji nerijetko izvještavaju o ovim slučajevima čineći dijete ranjivim u njegovom neposrednom okruženju i izlažući ga sekundarnoj viktimizaciji. Upozoravajući na ovaj problem još smo 2015. godine uputili preporuku Ministarstvu pravosuđa. Upozorili smo na štetnost ovakve prakse, izrazivši stav da je objava ovakvih presuda na e-oglasnoj ploči, koja je javno dostupna, krajnje neprimjerena te da se time narušava integritet djece žrtava kaznenih djela (osobito onih spolne naravi), koje imaju pravo na tajnost osobnih podataka. Preporučili smo Ministarstvu da preispita praksu sudova te da poduzme radnje kako bi se spriječile daljnje objave presuda kojima se povređuju prava žrtava na privatnost te kako bi se spriječila njihova daljnja traumatizacija. MP nije odgovorio na preporuku.

Primali smo pritužbe i na **tretman djeteta u postupku**. Javio nam se roditelj ogorčen zato što je u **prekršajnom postupku**, povodu počinjenog nasilja u obitelji, sutkinja kao svjedoka ispitivala petogodišnje dijete, unatoč protivljenju prisutne socijalne radnice, ne poštujući zakonske odredbe kojima je propisano da se kao svjedok ne može ispitati dijete koje, s obzirom na dob i duševnu zrelost, nije sposobno shvatiti značenje prava da ne mora svjedočiti. Ovaj negativni primjer pokazuje da u prekršajnom postupku postoje problemi u vezi s tretmanom djeteta svjedoka. Nacionalnom strategijom za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. propisano je osnivanje odjela za mladež pri većim prekršajnim sudovima uz jasno definirane kriterije specijalizacije prekršajnih sudaca za mladež i osiguranje stručnih suradnika izvanpravne struke, kao mjera za čije je provođenje odgovorno Ministarstvo pravosuđa. No, iz izvješća o provedbi Strategije u 2014. i 2015. godini nije vidljivo ostvarenje ove mjere.

Uz odgovarajuće prostorne i tehničke uvjete, zapošljavanje kompetentnih, educiranih i motiviranih stručnjaka preduvjet je ostvarivanju prava djece žrtava i svjedoka u pravosudnom postupku. Nažalost, odgovori na upitnik koji je Ured pravobraniteljice za djecu u prosincu 2016. uputio svim županijskim i općinskim sudovima u Hrvatskoj⁴⁴ pokazuju da svi sudovi pred kojima se vode kazneni postupci nemaju uvjete za odgovarajući tretman djece žrtava i svjedoka. Anketirani stručnjaci županijskih i općinskih

⁴⁴ Zaprimili smo podatke od 39 sudova (15 županijskih i 24 općinska suda).

sudova u Hrvatskoj kao glavni problem ističu da sudovi, uz poneke iznimke, nemaju prostorne uvjete prilagođene djeci za pripremu djeteta za svjedočenje te zasebne čekaonice za djecu pa se moraju snalaziti kako bi zaštitili dijete od susreta s počiniteljem kaznenog djela. Nemaju svi sudovi zaposlene stručne suradnike pa, dok neki stručni suradnici obavljaju poslove pripreme djeteta u načelu za potrebe i županijskog i općinskog suda, drugi se u nedostatku vlastitih stručnih suradnika oslanjaju na suradnju s CZSS-ima i njihovim stručnjacima. Priprema djeteta obavlja se u velikom broju slučajeva neposredno prije djetetovog svjedočenja, budući da za roditelje djece, koja ne stanuju u mjestu sjedišta suda, problem predstavljaju materijalni troškovi dolaska na sud. Kao problem neki ističu i zastarjelu video opremu,⁴⁵ zbog čega se često odgađa provođenje dokaznog ročišta što dodatno traumatizira dijete. Gotovo svi naglašavaju važnost kontinuirane edukacije, no ona zasad nije sustavna ni obvezna već se provodi prema osobnoj motivaciji. Većina navodi da su prošli edukaciju u okviru projekta koje provodi MP u suradnji s UNICEF-om „Svjedočenje djece žrtava i svjedoka kaznenih djela: pravni i psihološki aspekti“. Ne osporavajući korist i vrijednost dosadašnjeg načina provođenja edukacije u okviru ovog projekta smatramo kako je nužno u okviru MP-a osigurati da edukacija za stručne suradnike, suce, državne odvjetnike i odvjetnike koji u postupku sudjeluju kao opunomoćenici djeteta bude obvezna i kontinuirana te da se osigura licenciranje osoba za rad s djecom u pravosudnom postupku.

Zaključujemo da u sustavu zaštite djeteta žrtve ili svjedoka, unatoč značajnim pomacima, i nadalje postoje problemi te su nužna dodatna ulaganja u tehničku opremljenost i opremljenost prostora, kadrovsku ekipiranost te kvalitetnu i kontinuiranu edukaciju. Usto potrebno je izgraditi sustav podrške i pomoći djetetu sudioniku u pravosudnom postupku, i to ne samo kaznenom, već i prekršajnom, građanskom i upravnom postupku, kako bi se svoj djeci koja se u pravosudnom postupku nađu u ulozi žrtve ili svjedoka osigurao jedinstven pristup i tretman prilagođen individualnim potrebama svakog djeteta.

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

Prema podacima MUP-a tijekom 2016. godine prijavljeno je 848 kaznenih djela spolne naravi počinjenih na štetu djece, što je u odnosu na 2015. porast od 43,7%. Najviše je prijavljeno kaznenih djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (210) i iskorištavanja djece za pornografiju (207). Po brojnosti slijede prijave kaznenih djela: upoznavanje djece s pornografijom (110), spolni odnošaj bez pristanka (87), bludne radnje (66), mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (61), zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od 15 godina (41), silovanje (309) te spolno uznemiravanje (27). Manji broj prijava odnosi se na kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografske predstave (5), podvođenje djeteta (3) i spolne zloupotrebe djeteta starijeg od 15 godina.

Tablica: Spolni delikti - podaci MUP-a

MUP 2016.- spolni delikti na štetu djece	Broj kaznenih djela
Spolni odnošaj bez pristanka	87
Silovanje	30
Bludne radnje	66
Spolno uznemiravanje	27
Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 g.	210
Spolna zloupotreba djeteta starijeg od 15 g.	1
Zadovoljavanje pohote pred djetetom mlađim od 15 g.	41
Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba	61
Podvođenje djeteta	3
Iskorištavanje djece za pornografiju	207
Iskorištavanje djece za pornografske predstave	5
Upoznavanje djece s pornografijom	110
UKUPNO	848

⁴⁵ Županijski sud u Slavonskom Brodu.

Pravobraniteljica za djecu zaprimila je 20 prijava u vezi s pravom djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te dvije prijave povrede prava na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine koje po svojoj prirodi predstavljaju povredu spolnog integriteta djeteta. Najčešće nam se obraćaju roditelji pritužujući se na tretman djeteta koje je doživjelo neki oblik seksualnog iskorištavanja ili uznemiravanja ili na odabir i visinu sankcije za počinitelja. Roditelji su nam se obraćali uznemireni glasinama da se u blizini škole dogodilo nekoliko slučajeva napada na djecu, kao i zabrinuti za sigurnost djece u čijem susjedstvu stanuje osuđeni „pedofil“. Zaprimali smo i anonimne prijave susjeda o sumnji na podvođenje djeteta, seksualno nasilje nad djetetom u obitelji te „prodaju“ djeteta radi sklapanja braka. Provjerom od strane policije, kojoj takve prijave proslijeđujemo, neke od prijava su se nažalost pokazale osnovanima.

U dva slučaja obratila nam se i Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba ukazujući na moguću povredu prava djece na zaštitu od spolnog zlostavljanja. Ukazano nam je da je nastavnik osuđen za kazneno djelo bludnih radnji nastavio raditi u nastavi i nakon pravomoćnosti presude te je ponovno u kontinuitetu od dvije godine činio isto kazneno djelo. Škola kojoj smo se obratili tražeći pojašnjenje i upozoravajući na dužnost provjere osuđivanosti za osobe koje neposredno rade s djecom istaknula je kako je nastavnik udaljen s nastave s početkom novog kaznenog postupka, no nije se očitovala na činjenicu da je osoba osuđena za kazneno djelo sudjelovala u nastavnom procesu prije pokretanja novog kaznenog postupka. Školu smo podsjetili na to da je Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi propisano da pravomoćna osuda za predmetno kazneno djelo predstavlja zapreku za obavljanje poslova u obrazovnoj ustanovi, da je propisana obveza otkazivanja ugovora o radu te predviđena i prekršajna odgovornost školske ustanove i odgovorne osobe u ustanovi ako se ta zakonska odredba ne poštuje. Upozorili smo da odgojno-obrazovne ustanove provjeru osuđivanosti za osobe koje neposredno rade s djecom trebaju tražiti od Ministarstva pravosuđa, budući da ono vodi kaznenu evidenciju i *na traženje ustanove izdaje posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije* (različito od tzv. „potvrde o nekažnjavanju“ koju daje nadležni sud) iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za određena kaznena djela. Postupajući po našoj preporuci škola je u kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa provjerila sve zaposlenike, što bi periodično, sukladno preporuci pravobraniteljice za djecu trebale raditi sve škole.

Problem na koji ukazujemo je što kod nekih kaznenih djela, poput kaznenog djela bludnih radnji ili seksualnog uznemiravanja, za koja su zapriječene niske kazne, rehabilitacija nastupa relativno brzo pa se podaci o osuđivanosti, ako je počinitelj osuđen na kaznu zatvora do jedne godine ili uvjetno, brišu iz kaznene evidencije već nakon šest godina od dana izdržane kazne ili od dana isteka roka provjeravanja u slučaju uvjetne osude. Nažalost, naš prijedlog, da se podaci o počiniteljima spolnih delikata u kaznenoj evidenciji čuvaju trajno, kako bi bili dostupni za provjeru i nakon nastupa rehabilitacije, nije prihvaćen. Time je i dalje ostala otvorena mogućnost da počinitelj spolnog delikta na štetu djeteta nakon nastupa rehabilitacije, kad više nije moguća provjera njegove kriminalne prošlosti, primjerice, posvoji dijete, postane udomitelj, u svoj dom primi učenika na razmjeni ili se zaposli na poslovima u dječjem vrtiću, školi, dječjem domu ili drugim poslovima koji uključuju neposredni kontakt s djecom.

U drugom slučaju upozoreni smo kako stomatološke usluge u jednom domu zdravlja pruža liječnik dentalne medicine koji je pravomoćno osuđen zbog kaznenog djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja petnaestogodišnje pacijentice. Izrečena mu je kazna zatvora od jedne godine, koja je zamijenjena radom za opće dobro. No, budući da o kaznenom postupku i osudi nije obavijestio svojeg poslodavca jer je kaznu odradio za vrijeme godišnjeg odmora, nastavio je bez ikakvih poteškoća i dalje raditi na istom radnom mjestu. Reagirajući na naše upozorenje Hrvatska komora dentalne medicine izvijestila nas je da će promptno poduzeti mjere provjere u cilju utvrđivanja njegove nedostojnosti za obavljanje djelatnosti dentalne medicine. No, sprečavanje ugrožavanja djece ne bi trebalo biti isključivo u domeni poslodavca već prvenstveno tijela pravosudnog postupka. Naime, ovakvi bi se slučajevi spriječili kad bi, sukladno zakonskoj mogućnosti, sudovi u kaznenom postupku protiv počinitelja spolnih delikata počinjenih na štetu djece izricali sigurnosnu mjeru zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u redoviti kontakt s djecom, a koja se može izreći i kad ova kaznena djela nisu počinjena u obavljanju dužnosti i djelatnosti. Ova sigurnosna mjera može se izreći i doživotno, a podaci o izrečenoj mjeri čuvaju se neovisno o nastupu rehabilitacije. Zabrinjavajuće je što rezultati ankete, koju je proveo Ured pravobraniteljice za djecu, pokazuju da su županijski i općinski sudovi u Hrvatskoj, koji su odgovorili na upit o izricanju ove sigurnosne mjere, naveli kako u dvogodišnjem razdoblju

lju nisu izrekli niti jednu mjeru zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u redoviti kontakt s djecom.

Sudovi također ne izriču ni mjeru zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora iako bi ona omogućavala praćenje i nadzor počinitelja, osobito onih koji su počinili kazneno djelo spolne naravi na štetu djeteta, barem u određenom periodu propisanom zakonom nakon njihovog puštanju na slobodu. Kad bi zakonom bilo propisano da se ova sigurnosna mjera izriče obvezno uz osudu za spolni delikt na štetu djeteta, a ne da se to prepušta odluci suca, postigla bi se veća zaštita djece.

Zabrinjava nas i to što su kazne prema počiniteljima kaznenih djela spolne naravi prema djeci u nekim slučajevima relativno blage. Zamjenom kazne zatvora radom za opće dobro za počinjenje kaznenog djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta mlađeg od petnaest godina i upoznavanje djece s pornografijom ili uvjetnom kaznom od nekoliko mjeseci za kazneno djelo bludnih radnji nad djetetom, zasigurno se ne postiže svrha kažnjavanja proklamirana Kaznenim zakonom. Ovakvim „nekažnjavanjem“ počinitelja zasigurno se ne izražava društvena osuda zbog počinjenog kaznenog djela, niti jača povjerenje građana u pravni poredak, a upitno je i sprečavanje činjenja novih kaznenih djela. Stav je pravobraniteljice za djecu da se počinitelji nasilja nad djecom trebaju najstrože kažnjavati, odnosno da im se trebaju izricati najteže zakonom predviđene kazne za takva nedjela. Strogo kažnjavanje je i oblik generalne prevencije, jer se na taj način šalje nedvosmislena poruka potencijalnim počiniteljima o tome što ih čeka ako počine takvo kazneno djelo. Stoga je nužno postići usklađivanje sudske prakse, među ostalim i educiranjem sudaca, osobito o posljedicama koje seksualni delikti mogu uzrokovati djeci.

U zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja bitna je i prevencija na što je upozorio UN-ov Odbor za prava djeteta izražavajući zabrinutost zato što u Hrvatskoj djeca imaju ograničeni pristup programima prevencije, budući da oni nisu sustavno organizirani i obvezni, te zato što ne postoje mjere namijenjene odvratanju mogućih počinitelja seksualnog nasilja nad djecom. Dio preventivnih aktivnosti je i zdravstveni odgoj, koji uključuje i sadržaje o spolnosti te zaštiti od nasilja, ali se on ne provodi u svim školama. Potrebni su i programi prevencije koji djecu osposobljavaju da prepoznaju potencijalno rizične situacije u kojima im prijete opasnost od seksualnog nasilja i iskorištavanja, da znaju kako se u takvim situacijama zaštititi i tko im u tome može pomoći (poput programa CAP - Child Assault Prevention).

Možemo zaključiti da Hrvatska nema izgrađen kvalitetan i efikasan sustav zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja. Nedostaje nam sustav potpore djetetu koje je doživjelo spolno nasilje koji će djetetu pravovremeno pružiti pomoć i odgovarajući tretman kako bi prebrodilo traumatska iskustva. Pravosudni sustav, uz poneke pomake, još uvijek nije prilagođen djeci žrtvama te potencijalno ugrožava dijete od ponovne traumatizacije. Sudska praksa, kako u odnosu na tretman djeteta žrtve u postupku, tako i u odnosu na kažnjavanje počinitelja spolnog nasilja nad djetetom je neujednačena. Smatramo da je potrebno osnovati centre za forenzičko ispitivanje djeteta-žrtve u svakom središtu županije ili barem u regionalnim centrima. Edukacija i supervizija stručnjaka i dalje je nedostatna. Nema uspostavljenog efikasnog sustava nadzora počinitelja po izdržanoj kazni. Prevencija nije sustavno organizirana i preventivni programi nisu dostupni svojoj djeci pod jednakim uvjetima.

2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom

Podaci MUP-a za 2016. govore o 2012 kaznenih djela koja su počinila kazneno odgovorna djeca, što predstavlja pad od 10% u odnosu na 2015. Smanjio se i broj počinitelja za više od 13%. No, zabrinjavajući je porast kaznenih djela (403) kazneno neodgovorne djece, one mlađe od 14 godina, za više od trećinu u odnosu na prethodnu godinu. Bilježi se i porast broja ove djece počinitelja za 5%. Zabrinjava i za trećinu veći broj kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, što se povezuje s rizičnim ponašanjem mladih koji nekritično dijele seksualno eksplicitne sadržaje. Uočen je i trend porasta kriminaliteta putem računalnih sustava, programa i mreža. Unatrag nekoliko godina bilježi se kontinuirani pad kaznenih djela s elementima nasilja što možemo povezati s višegodišnjim provođenjem širokih preventivnih kampanja i aktivnosti.

Ostvarivanje prava djece počinitelja kaznenih djela i prekršaja pratili smo na temelju pojedinačnih prijava i obilazaka institucija, medijskih napisa te obavijesti i izvješća drugih tijela. Problematika se od-

nosi na postupanje službenika policije i granične policije, neodgovarajuće uvjete lišenja slobode i izvršenja mjere istražnog zatvora za maloljetnike, postupanje tijela pravosuđa te izvršenja pojedinih odgojnih mjera. Obaviješteni smo i o neprimjerenim reakcijama pojedinaca, najčešće oštećenika kaznenim djelom, prema djeci osumnjičenoj za kazneno djelo.

Pojedinačne prijave i upiti o **postupanju djelatnika policije** odnose se na, po mišljenju prijavitelja, nepotrebnu pretragu na graničnom prijelazu i dovođenje djeteta u policijsku postaju te na prekomjernu upotrebu sile. U svojim izvješćima policijske uprave negiraju nezakonito postupanje i prekomjernu upotrebu sile. Zbog nemogućnosti utvrđivanja činjenica u suprotstavljenim iskazima, prijavitelje smo upućivali na obraćanje Ravnateljstvu policije i pravosudnim tijelima.

Tijekom 2016. ostvarena je suradnja s drugim pravobraniteljima u okviru provođenja *Nacionalnog preventivnog mehanizma za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja*, čiji je nositelj pučka pravobraniteljica te smo provjerili uvjete u kojima se provodi **policijsko lišenje slobode** kazneno i prekršajno odgovorne djece u PU Šibensko-kninskoj i PP Šibenik i Vodice, u PU Splitsko-dalmatinskoj i PP Split, Trogir, Omiš i Kaštela. Djeca se u policijskom postupanju lišavaju slobode samo iznimno, riječ je o nekoliko djece godišnje. Zbog zakonom propisane žurnosti, u pritvorskim jedinicama i prostorima za zadržavanje djeca borave kraće od 24 sata. Prilikom obilazaka nije zatečeno niti jedno dijete. U evidencijama su dokumentirane povremene primjene sredstava prisile (tjelesna snaga i lisice) prema dovedenoj djeci. Prostorni uvjeti nisu primjereni za boravak djece, stoga se policijska postupanja prema djeci najčešće odvijaju u uredima policijskih službenika specijaliziranih za poslove maloljetničke delinkvencije ili u posebnim prostorijama opremljenim za razgovore s djecom svjedocima i žrtvama.

Prema podacima DORH-a za 2015., koji se pozivaju na podatke Ministarstva pravosuđa - Uprave za zatvorski sustav (UZS), tijekom 2015. određeno je 33 istražna zatvora za maloljetnike. Prema podacima iz Izviješća UZS najduži istražni zatvor u 2015. trajao je 150 dana.⁴⁶

Tijekom 2016. zaprimili smo tri prijave koje se odnose na istražni zatvor te obišli posebne zatvorske jedinice za maloljetnike u zatvorima u Karlovcu, Bjelovaru, Rijeci, Splitu, Šibeniku i Zadru u kojima djeca u sukobu sa zakonom izvršavaju mjeru istražnog zatvora. Unatrag nekoliko godina upozoravamo na nepovoljne uvjete izvršenja mjere **istražnog zatvora za maloljetnike** koji nisu usklađeni s međunarodnim standardima i nacionalnom regulativom. U istražnim zatvorima djeca nerijetko borave s odraslima, što je, temeljem mišljenja liječnika i dozvole nadležnoga suca za mladež, procijenjeno kao njihov interes. Osim toga, borave u neprimjerenim prostornim uvjetima, nisu im osigurani rad i poduka. U preporuci upućenoj MP-u upozorili smo da se ne poštuje odredba Zakona o sudovima za mladež (ZSM) da maloljetnici mjeru istražnog zatvora provode u zatvorenim zavodskim ustanovama, jer takve ustanove ni nakon pet godina od zakonske obveze nisu osnovane. Iako je svojom Odlukom iz 2013. godine UZS odredio posebne zatvorske jedinice za maloljetnike u istražnim zatvorima do osnutka zatvorenih zavodskih ustanova, tijekom obilazaka saznajemo da to u praksi ne znači stvarno unapređivanje uvjeta izvršenja mjere, već je riječ samo o administrativnoj odluci i određivanju sobe u koju se zaprimaju maloljetnici. Ove sobe nisu posebno uređene ni primjerene boravku djece, a zbog prenapučenosti u njima inače borave odrasli istražni zatvorenici do trenutka zaprimanja djeteta. U navedenoj preporuci upozorili smo i na potrebu uvažavanja najnovijeg dokumenta, Direktive EU 2016/800 Europskog parlamenta i Vijeća o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima iz svibnja 2016. Direktiva naglašava posebno ranjiv položaj djeteta koje je lišeno slobode i povećan rizik za kršenje njegovih prava. S obzirom na mišljenja tijela pravosuđa o potrebi preispitivanja opravdanosti ove zakonske odredbe, budući da predviđeno rješenje nije zaživjelo u praksi, zatražili smo stav MP-a o tome. Preporučili smo i osiguranje nužnih standarda i uvjeta za izvršenje mjere istražnog zatvora u skladu s međunarodnim dokumentima i ZSM.

Podaci DORH-a za 2015. govore o padu kriminaliteta kazneno odgovorne i neodgovorne djece u odnosu na prethodnu godinu, a brojka od 2105 prijava kazneno odgovorne djece čini 5,7% u ukupnom kriminalitetu. Gotovo 90% počinitelja je muškog spola. Najviše prijava se odnosi na imo-

⁴⁶ Izviješće DORH-a za 2015.

vinske delikte (1441), slijede kaznena djela protiv života i tijela (243). Oko 70% prijava riješeno je odbačajem kaznene prijave, a od toga više od 80% primjernom načela svrhovitosti (oportuniteta). U postupcima koji su vođeni pred sudovima za mladež, doneseno je 588 odluka. U 76,5% slučajeva izrečene su odgojne mjere, većinom izvaninstitucionalnog karaktera, a u 8,5% slučajeva primijenjeno je kažnjavanje. U preostalim slučajevima postupak je obustavljen. Bilježi se i stopa kriminalnog povrata s oko 30% ranije prijavljivane kazneno odgovorne djece.

Velika stopa **kriminalnog povrata** iz godine u godinu upućuje na potrebu intenzivnijeg praćenja i istraživanja ove pojave u svrhu prevencije i povećanja učinkovitosti intervencija. Nužno je utvrditi uzroke i razloge povratništva, posebice preispitivanjem primjene stručnih i ujednačenih kriterija za odabir mjera državnog odvjetništva te odabir sankcija sudova za mladež. Potrebno je i kontinuirano preispitivanje slabosti u izvršenju sankcija te dodatno ulaganje u kvalitetu i uvjete izvršenja.

Kazneni postupci u pojedinim slučajevima ne odvijaju se uz poštovanje načela **žurnosti te predugo trajaju**, na što ukazuje i DORH, navodeći da je, među ostalim, riječ o nepoštovanju odredbe čl. 54. st. 4. ZSM-a koji predviđa da i branitelji maloljetnika moraju imati izraženu sklonost za postupanje s djecom te dodatna znanja. Uslijed nerazumijevanja posebnosti kaznenog postupka branitelji nerijetko nepotrebno odugovlače postupak i žurnu primjenu intervencija. Zbog njihove nedovoljne specijalizacije, u više navrata smo pravosudnim tijelima i Odvjetničkoj komori upućivali preporuke o potrebi njihove obvezne dodatne edukacije za predmete u kojima se pojavljuju djeca. Ukazivali smo i da na nepoštovanje načela žurnosti postupanja utječe i to što suci za mladež, iako formalno specijalizirani sukladno ZSM-u, nerijetko nisu dovoljno i ujednačeno educirani te rade i predmete općeg kriminaliteta, a time se gubi njihova specijalizacija i fokusiranost na predmete iz nadležnosti ZSM-a. To potvrđuje i mišljenje DORH-a. Nedostatna edukacija i nedostatna posvećenost kriminalitetu maloljetnika utječe i na neujednačenost kriterija u izboru i primjeni sankcija različitih sudaca.

U primjeni **alternativnih mjera i sankcija** očekujemo zadržavanje do sada postignutih standarda, no, nužno je daljnje unaprjeđivanje uvjeta za njihovo provođenje, posebice odgojne mjere pojačane brige i nadzora čiji su potencijali nedovoljno iskorišteni. Kao posebno uspješnu i učinkovitu reakciju društva na kriminalitet djece i mladih ističemo postupak posredovanja kroz izvansudsku nagodbu koju u primjeni načela uvjetovanog oportuniteta izriče državni odvjetnik za mladež. Nagodbom između počinitelja i oštećenika rješavaju se kaznena djela bez sudskog postupka, na brz, učinkovit i za zajednicu jeftiniji način, uz zadovoljstvo obiju strana. Budući da su, uz pomoć i podršku UNICEF-a, MP i MDOMSP (MSPM) uložili značajne resurse u edukaciju i osposobljavanje državnih odvjetnika i posrednika za provedbu ove mjere, očekujemo njezinu primjenu u širem opsegu od dosadašnjeg, posebice nakon zadnje izmjene Kaznenog zakona koja omogućuje primjenu načela oportuniteta i za kaznena djela teške krađe.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav, tijekom 2015. na izvršavanje odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod tijekom godine je bilo upućeno 89 maloljetnika i 11 maloljetnica.⁴⁷

I dalje se u neprimjerenim uvjetima izvršava odgojna mjera **upućivanja u odgojni zavod za mušku populaciju u Odgojnom zavodu u Turopolju**, na što godinama upozoravamo. O tome nas je izvijestio i Županijski sud u Zagrebu, ocijenivši da je zbog prostorne izolacije ustanove način izvršavanja sličniji kazni zatvora nego odgojnoj mjeri. Iako se smanjio broj odgajnika i povećao broj stručnih djelatnika te su materijalnim ulaganjem donekle poboljšani prostorni i boravišni uvjeti, lokacija ustanove izvan grada i nedostupnost javnog prijevoza utječu na socijalnu izolaciju odgajnika, nedovoljnu integriranost u lokalnu zajednicu i rjeđe posjete obitelji. Zbog udaljenosti od grada otežano je i uključivanje odgajnika u redovno obrazovanje izvan zavoda, a s obzirom na to da ponuđeni programi obrazovanja u zavodu nisu dovoljno usklađeni s potrebama tržišta rada, nužno je omogućiti i druge programe. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje propisuje da se izvršenje odgojne mjere provodi u malim skupinama formiranim prema dobi odgajnika, a za to je nužno ustrojiti manje stambene zajednice na više lokacija u Hrvatskoj koje su dobro uklopljene u lokalnu sredinu, kako bi djeci bili dostupni njezini resursi.

⁴⁷ Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2015.

Prema obavijesti pučke pravobraniteljice, tijekom 2014. i 2015. povećao se broj djece pripadnika romske nacionalne manjine upućene na izvršenje odgojne mjere u Odgojni zavod u Turopolju. Podatak o povećanom postotku ove djece važan nam je zbog praćenja više prava djece pripadnika romske nacionalne manjine te mjera usmjerenih na učinkovitu prevenciju i obiteljsko pravnu zaštitu.

Prilikom obilaska **Odgojnog zavoda u Požegi** u kojem ženska populacija izvršava istu odgojnu mjeru, uvjerali smo se u dobre prostorne i tretmanske uvjete izvršenja sankcije. No, zbog nedostatka materijalnih sredstava, nerijetko im je onemogućeno izvanredno pohađanje odgojno-obrazovnih programa izvan ustanove, budući da se školovanje plaća. S potrebom plaćanja izvanrednog školovanja suočavaju se sva djeca koja su „ispala“ iz redovnog srednjoškolskog obrazovanja, no problem je posebno izražen kod djece u institucijama, zbog njihove ranjive životne situacije i siromaštva roditelja.

Problem je i postupanje prema djeci koja čine **prekršaje**, a koje nerijetko nije u skladu s međunarodnim standardima. Mjera iz Nacionalne strategije za prava djece u RH od 2014. do 2020. predviđa unapređivanje rada prekršajnih sudova, specijalizaciju sudaca i zapošljavanje stručnih suradnika izvanpravne struke i važna je zbog zaštite prava djece kao svjedoka i žrtava te kao počinitelja. No, mjera nije realizirana. Kratkotrajne kazne maloljetničkog zatvora za počinjene prekršaje djeca izvršavaju u neprimjerenim uvjetima, u zatvoru najbližem mjestu prebivališta. Primjer dobre prakse alternativnog postupanja prema djeci počiniteljima prekršaja provođenje je **Stop programa** koji se već tri godine primjenjuje u nekim područjima Zagreba i Velikoj Gorici. Ovaj program omogućava žurnu reakciju društva na prekršaj, jačanje odgovornosti djece i mogućnost „popravka štete“ bez uključivanja u sudski postupak. Evaluacija pokazuje uspješnost ove intervencije te očekujemo njezino širenje i na druge dijelove Hrvatske.

Saznali smo i da pojedinci, najčešće **odrasli oštećenici** kaznenim djelom nerijetko samoinicijativno poduzimaju intervencije prema djeci osumnjičenoj za kaznena djela i tako krše njihova prava. Jedna prijava ukazuje na objavu fotografije djece zatečene u krađi, pognute na tlo, ruku vezanih na leđima, koju je, nakon što je djecu „uhitio“, na Facebooku objavio odrasli oštećenik. Fotografiju su preuzeli i neki mediji što je rezultiralo prijavom građana uznemirenih prizorom ponižavanja djece. S obzirom na narušeno dostojanstvo djece-počinitelja kaznenog djela te prava na privatnost, zatražili smo da policija ispita odgovornosti oštećenika u ponašanju prema djeci. Izvijestili su nas kako nisu utvrdili kažnjivost ovog ponašanja. Jedan oštećenik nezadovoljan ishodom postupanja državnog odvjetnika prema djetetu, „po susjedstvu“ je pokazivao službeno rješenje sa svim povjerljivim podacima. Prijavitelje u takvim slučajevima upućujemo da se obrate državnom odvjetniku za mladež.

Možemo zaključiti da se, unatoč dobro postavljenim zakonskim okvirima u zaštiti prava djece u sukobu sa zakonom, u praksi javljaju teškoće u provedbi propisa što je najčešće povezano s nedostatnom edukacijom stručnjaka i neprimjerenim uvjetima izvršenja mjera. Policijska postupanja ukazuju na potrebu kontinuiranog educiranja djelatnika za komunikaciju s djecom, a učinkovitiju specijalizaciju i edukaciju nužno je osigurati i za sve djelatnike u pravosuđu kako bi se omogućila žurnost postupanja i ujednačili kriteriji za odabir i primjenu sankcija. Prekršajno postupanje djeci ne osigurava dostatnu stručnu podršku, a izvršenje najstrože prekršajne sankcije nije u skladu s nužnim standardima prilikom lišenja slobode djece, kao ni izvršenje mjere istražnog zatvora za maloljetnike. Iako ponešto unaprijeđeno, izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod za mušku populaciju neprimjereno je zbog prostorne izoliranosti ustanove.

2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje

U području zaštite sigurnosti djece u ovoj godini zaprimljena je 51 prijava povreda pojedinačnih prava djece, a njima je bilo obuhvaćeno 56 djece i 15 skupina djece (u 2015. bilo je 36 prijava). Obratili su nam se roditelji ili dijete osobno vezano uz stradanja djece u prometu, na igralištu i u igraonicama te uz ugrožavajuće i štetne utjecaje na djecu kao što su štetne emisije (onečišćenja zraka), opasnosti od štetnih materijala, uređaja i postrojenja, mina, oružja i životinja, kao i probleme nestale djece. Većina pojedinačnih prijava bila je podloga za predlaganje općih inicijativa sveobuhvatne zaštite djece koje također opisujemo.

2.8.1 Prometna sigurnost djece

Pitanjima ugroženosti djece u prometu te unapređivanjem prometne sigurnosti ove smo se godine bavili u 17 pojedinačnih predmeta te 24 opće inicijative, obavijesti i upita. Prijave pojedinačnih povreda prava djece odnosile su se na nepravilno prevoženje djece od strane njihovih roditelja ili članova obitelji, nepropisni prijevoz učenika te ugroženu sigurnost djece zbog nedostatne i nekvalitetne prometno-tehničke infrastrukture.

U većini slučajeva prijave smo prosljeđivali nadležnim tijelima na postupanje, ovisno o sadržaju, i to: MUP-u i centrima za socijalnu skrb kad smo procijenili da je potrebno provjeriti razloge nesavjesnog postupanja roditelja; Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture (MMPI), osnivačima škole i MZOS-u u slučajevima prijevoza učenika te MUP-u, MMPI-u, Hrvatskim cestama i predstavnicima lokalne zajednice u slučajevima ugroženosti sigurnosti djece zbog prometnica.

*Prema podacima MUP-a o stradavanju djece u prometnim nesrećama, tijekom 2016. na području Hrvatske u prometu **smrtno je stradalo osmero djece (jedno u svojstvu vozača, petoro u svojstvu putnika a dvoje u svojstvu pješaka)**. Najviše djece u prometu tijekom 2016. stradalo je u svojstvu putnika (ukupno 903 stradale djece, od čega petero poginule djece, 75 teško i 823 lakše ozlijeđenih). Kada je riječ o teško ozlijeđenima, 46,8% djece stradava na ravnim cestovnim potezima (prelazak kolnika na mjestima gdje ne postoje ili nisu korišteni pješački prijelazi), a 28,6% na raskrižjima.*

Najveći broj pritužbi tijekom 2016. odnosio se na pitanja **nedostatne cestovne infrastrukture** oko prostora odgojno-obrazovnih ustanova, zgrada izgrađenih u okviru programa poticajne stanogradnje, opasnih pješačkih prijelaza, neadekvatnih autobusnih stajališta, loše prometne signalizacije, nepostojanja nogostupa, nesavjesnih vozača automobila u blizini odgojno-obrazovnih ustanova, ugrožavanja sigurnosti djece od strane biciklista i drugo. U slučajevima, naročito kad je bilo evidentno da sami roditelji i građani nisu uspjeli u svojim zahtjevima, uputili smo upozorenja i preporuke lokalnim zajednicama, županijskim upravama za ceste, policiji, Hrvatskim autocestama i drugima za poduzimanje radnji radi sprečavanja nesreća i zaštite sigurnosti djece. U mnogim smo slučajevima povratno informirani o uvažavanju preporuka i naporima koji se ulažu u infrastrukturu i prometnu signalizaciju, s detaljnim projektima i vremenskim planom poboljšanja. U jednom slučaju postupali smo na temelju informacija da djeca, pojedinačno ili u grupama, na putu od kuće do škole pretrčavaju cestu u namjeri skraćivanja toga puta, pri čemu smo preporučili postavljanje ograde i organizaciju dodatnih edukativnih i preventivnih aktivnosti škole i policije usmjerenih na odgovorno ponašanje djece kao sudionika u prometu. Policija je obišla spornu lokaciju te je potvrdila da učenici pretrčavaju prometnicu izvan obilježenog pješačkog prijelaza, čime ugrožavaju vlastitu sigurnost, život i zdravlje, kao i sigurnost ostalih sudionika u prometu. Na konkretnoj lokaciji preporučeno je ograničenje brzine vožnje i postavljanje ograde. Da bi se spriječila stradavanja djece nužna je izgradnja što kvalitetnije **prometno-tehničke infrastrukture** na prometnicama te intenzivno provođenje **preventivnih kampanja**.

Tijekom 2016. policija je realizirala 5597 preventivno-edukativnih aktivnosti, od čega je 3736 preventivno-edukativnih aktivnosti odrađeno za polaznike/štićenike odgojno-obrazovnih i domskih ustanova, 829 za njihove nastavnike i druge djelatnike te 680 za roditelje polaznika/štićenika. U povodu početka školske godine, u sklopu kampanje nacionalnog programa sigurnosti cestovnog prometa „Poštujte naše znakove“ MUP je u suradnji s MZOS-om, pravobraniteljicom i drugim partnerima održao više preventivnih aktivnosti, uključujući okrugli stol i konferenciju za medije, apelirajući na vozače i sve sudionike u prometu da budu osobito oprezni u blizini škola, zatim na roditelje da vode računa o prijevozu djece te im pomognu kako bi se naučili samostalno i sigurno kretati u prometu, ali i na djecu da i sama poštuju prometna pravila.

Pravobraniteljica je nastavila aktivnosti iz prethodnih godina na praćenju ostvarivanja sigurnosti učenika u prometu te je u povodu početka školske godine 2016./2017. uputila preporuke MZOS-u.⁴⁸ Pitanja sigurnosti djece koja se organizirano prevoze u školu i iz škole bila su tema razgovora pravo-

⁴⁸ Više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

braniteljice s tajnikom Hrvatske udruge vozača i autoservisera (HUVA) te su tom prilikom pravobraniteljici predstavljeni rezultati studije „Stupanj sigurnosti pri prijevozu školske djece - kako ga podići na višu razinu?“, iz prosinca 2015. Studija donosi brojčane podatke te analizu stanja sigurnosti i nadzora prijevoza školske djece, stanja autobusnog voznog parka, prometne infrastrukture, vozno-ga osoblja te odgovornosti različitih subjekata u prijevozu učenika.

U domeni nadzora organiziranog prijevoza djece, MUP je tijekom 2016. samostalno, ali i u suradnji s inspekcijskim službama MMPI-a provodio nadzor autobusa i drugih vozila kojima se organizirano prevoze djeca. Izvršen je nadzor 1208 takvih vozila i utvrđeno 155 prekršaja, od čega 130 prekršaja iz Zakona o sigurnosti prometa na cestama (ZSPC), 25 prekršaja iz Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prijevozu (ZRVMR). MMPI je u skladu sa svojim ovlastima (samostalno i u suradnji s policijom) u razdoblju rujan-studenj proveo pojačani nadzor prijevoza školske djece na području cijele Hrvatske, u svrhu utvrđivanja stupnja sigurnosti prijevoza i poštovanja zakonskih propisa od strane prijevoznika prilikom obavljanja prijevoza. Obavljeno je 410 pregleda te je nadziran prijevoz učenika iz 289 škola. Utvrđeno je 26 prekršaja iz ZSPC, 26 prekršaja iz Zakona o prijevozu u cestovnom prometu (ZPCP) te 37 prekršaja iz ZRVMR. Evidentan je pad prekršaja iz ZPCP te porast iz druga dva Zakona.

*U 2016. pratili smo i provedbu Programa osposobljavanja za upravljanje biciklom radi **zaštite djece kao vozača bicikla**. Uputili smo upit MZOS-u i AZOO, tragom informacija o nepripremljenosti i nesnalaženju škola u njegovoj provedbi.*

Prema podacima MUP-a, kad je riječ o stradavanju djece u svojstvu vozača po vozilima, smrtno je stradao jedan biciklist, a najviše teže ozlijeđenih, njih 80%, također su bili biciklisti.

Kako prema informacijama koje posjedujemo ne postoje sredstva predviđena za provođenje ovog Programa u državnom proračunu, već se on financira sredstvima koja će osigurati lokalna zajednica, autoklubovi, sponzori na lokalnoj razini, sredstvima Nacionalnog programa sigurnosti cestovnog prometa itd., očekuju se mnogobrojne zapreke dok se kroz jednu do dvije školske godine provođenje ne uhoda u samoj školi i lokalnoj zajednici. Novinu predstavlja i način edukacije i ispitivanja učenika. Kreiran je portal za provedbu Programa i izrađen Priručnik. Učenici se od 1. listopada 2016. mogu upisivati u bazu portala kao polaznici osposobljavanja za upravljanje biciklom i polaganje biciklističkog ispita. Provedba ovog programa ovisi o edukaciji županijskih voditelja koje educiraju AZOO, HAK i MUP koji će potom educirati svoje učitelje u županiji.

2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama

Dječja igrališta i igraonice su pravno neuređeno područje dječjih aktivnosti zbog čega je ugrožena sigurnost djece. Unatoč malom broju, svega šest pojedinačnih prijava u 2016., problemima sigurnosti djece u ovom području bavili smo se zbog **pravnih praznina u zakonodavnoj regulativi**. Nema propisanih uvjeta za otvaranje, rad i sigurnost dječjih igraonica, za održavanje i sigurnost igrališta, a ne postoji ni sustav nadzora nad tim prostorima za dječju igru. Niz godina upozoravamo na potrebu uređenja sigurnosti djece na igralištima i igraonicama, propisivanja prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta njihova rada te nadzora nad ispunjavanjem tih uvjeta.

Prijave su se odnosile na neuređenost igrališta, uništavanje sprava za igru i neudovoljavanje sigurnosnim zahtjevima na igralištima te neudovoljavanje uvjetima za rad dječje igraonice. U slučaju neuređenosti i neudovoljavanja sigurnosnim standardima na igralištima uputili smo građane na potrebu prijave nadležnom komunalnom redarstvu. U slučaju dječje igraonice registrirane kao ugostiteljski objekt zatražili smo postupanje nadležnih inspekcija.

U praksi i dalje postoje nejasnoće o mogućnostima i uvjetima za otvaranje dječjih igraonica, o dozvolama potrebnim za njihov rad i državnim tijelima nadležnim za njihovo izdavanje. Izostaje i odgovornost vlasnika i organizatora tih aktivnosti za sigurnost djece. To se osobito odnosi na igraonice u kojima se odvija čuvanje, igra i sportske aktivnosti djece, kao što su igraonice u trgovačkim centrima za koje se ne provjeravaju uvjeti za rad i standard brige o djeci, niti ih nadziru državna tijela.

Svaki oblik skrbi o djeci mora udovoljavati najvišim sigurnosnim standardima, a s djecom smiju raditi samo kvalificirane i osposobljene osobe, uz uvjet da protiv njih nije započeo kazneni progon i da nisu osuđene za kaznena djela. U Hrvatskoj još ne postoji jedinstven propis koji bi na jasan način propisivao uvjete za rad dječjih igraonica i igrališta. Zakon o općoj sigurnosti proizvoda (NN 30/09, 139/10, 14/14) koji definira koji se proizvod smatra sigurnim i obvezuje proizvođača da na tržište stavlja samo sigurne proizvode te Zakon o komunalnom gospodarstvu (NN 36/95, 70/97, 128/99, 57/00, 129/00, 59/01, 26/03, 82/04, 110/04, 178/04, 38/09, 79/09, 153/09, 49/11, 84/11, 90/11, 144/12, 94/13, 153/13, 147/14, 36/15) koji obvezuje lokalnu zajednicu da održava javne površine u koje spadaju dječja igrališta, samo se malim dijelom odnose na ovu materiju.

Na neuređenost sustava zaštite djece na prostorima za igru već niz godina upozoravamo Vladu RH i ona ministarstva koja bi po svojem djelokrugu bila nadležna za uređenje ovog područja te im preporučujemo da propišu prostorne, tehničke i kadrovske uvjete rada dječjih igraonica i dječjih igrališta te nadzor nad ispunjavanjem tih uvjeta. Tijekom 2013. ministarstva su se suglasila da je takva regulacija nužna, no zasad još ne postoji suglasnost oko toga koje bi od njih trebalo biti nositelj, budući da u ovom području dio nadležnosti imaju i Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku i drugi.

Dok je ovo područje još neuređeno, roditelje upozoravamo na opasnosti za djecu i potrebu pojačanog opreza u prostorima za igru, a vlasnike prostora za igru na nužnost njihova održavanja i primjene najviših sigurnosnih standarda i standarda u pogledu kadrova, prostora, opreme i sredstava za rad s djecom.

2.8.3 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo

Onečišćenje zraka - Nastavili smo s praćenjem zaštite prava djece na čisti zrak u Slavonskom Brodu i Sisku. Onečišćenje zraka u **Slavonskom Brodu** je i dalje neriješen problem, unatoč osnivanju međunarodne radne skupine za sagledavanje problema onečišćenja zraka, održanim radnim sastancima, kao i u travnju 2016. sklopljenom Sporazumu između Vlade RH i Vijeća ministara BiH o suradnji u području zaštite okoliša i održivog razvoja. Potaknuta informacijama o kontinuiranoj ugrožavajućoj kakvoći zraka pravobraniteljica za djecu, u nastavku na svoje preporuke iz prethodnih godina, potiče na stvaranje preduvjeta za žurnu modernizaciju postrojenja rafinerije kao značajnog izvora onečišćenja, a u cilju zaštite djece od štetnih imisija. U **Sisku** su predviđanja o smanjivanju kapaciteta i radu rafinerije nafte u 2016. potvrđena, ali je, s obzirom na probleme ipak potrebno ocijeniti kakvoću zraka na području grada Siska i na temelju izvršenih mjerenja utvrditi razlike stupnja onečišćenja zraka i okoliša u odnosu na prijašnje godine. Uz Sisak i Slavonski Brod u ovoj godini obaviješteni smo o problemima onečišćenja u **Gospiću**. Roditelji iz Gospića zatražili su pomoć pravobraniteljice za djecu zbog kršenja prava djece na zaštitu zdravlja i života i izloženosti onečišćenom zraku i buci, kojima je izvor industrijski pogon tvrtke Lika peleti d.o.o., u Gospiću. U zamolbi su naveli kako su ovaj slučaj prijavili nadležnim tijelima (MZOP-u) radi sprečavanja daljnjeg utjecaja štetnih imisija na zdravlje djece. Pravobraniteljica je zatražila izvješće o postupanju inspekcijskih službi. Iz zaprimljenih izvješća je razvidno kako su tijekom postupanja uočeni propusti nepoduzimanja odgovarajućih mjera zaštite od buke, kao i obveze prvog mjerenja emisija onečišćujućih tvari u zrak nakon izvršene rekonstrukcije nekih dijelova uređaja za proizvodnju peleta. Stoga je zaustavljen rad strojeva i uređaja dok se ne provedu mjere zvučne izolacije izvora buke kao i prvo mjerenje emisije onečišćujućih tvari u zrak. O dobivenim rezultatima mjerenja ovisit će daljnje postupanje inspekcijskih službi. Tijekom 2016. pravobraniteljica za djecu zaprimila je još dvije prijave vezano za proizvodnju peleta i drvenog ugljena. Zajedničko im je to da se oba proizvodna pogona nalaze u zoni stanovanja. U slučaju početka proizvodnje peleta, prigovor se odnosi na okolnost da gradska vlast nije tražila suglasnost stanovnika tog naselja. No, istovremeno je taj projekt pokretanja proizvodnje dobio novčanu pomoć Hrvatske gospodarske komore. Smatramo kako su, osim lokacije, problem i moguće nepravilno i nekvalitetno izvedene mjere zaštite koje su određene za takav gospodarski objekt. Kakav je mogući štetan utjecaj na okoliš, vidjet će se nakon početka rada i izvršenih obveznih mjerenja. U drugom slučaju proizvodnje drvenog ugljena (palionica) tvrdi se kako je uporabna dozvola za pogon protuzakonito izdana poslovnom subjektu, s čime je poznato Ministarstvo gospodarstva. Budući da postupak pirolize (način na koji se proizvodi drveni ugljen) može biti štetan, provjerava se valjanost dozvola i uvjeta pod kojima se može proizvoditi ugljen.

Opasni uređaji i postrojenja - Zaprimili smo prijave ugrožavanja zdravlja djece zbog zračenja uređaja - baznih stanica, koje su postavljene za potrebe telekomunikacijskog operatera u naselju (blizina stambenih zgrada i dječjeg vrtića). Prijavljena je i buka nastala zbog preleta vojnih zrakoplova na području grada Velika Gorica. Prijavitelje upoznajemo s načinom kojim se provjerava pravilnost postavljanja baznih stanica i jačine zračenja elektromagnetskog polja koje pri radu uređaj stvara. Važno je naglasiti da je u studenom 2016. HAKOM (Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti) objavio podatak kako su od veljače do listopada 2016. na lokacijama vrtića i osnovnih škola u čijoj blizini postoje izvori elektromagnetskih polja (bazne stanice, radijski i tv odašiljači) provedena mjerenja razine elektromagnetskih polja. Obuhvaćeno je ukupno 156 lokacija, 82 dječja vrtića, 67 škola i sedam dječjih igrališta koje su, prema Pravilniku o zaštiti od elektromagnetskih polja, utvrđena kao područja povećane osjetljivosti. Mjerenja su pokazala da su razine elektromagnetskih polja znatno ispod propisanih razina na svim mjerenim lokacijama. Navode kako su mjerenja obavljena najsuvremenijom opremom kojom upravlja računalno, čime je smanjena mogućnost ljudske pogreške. Ovo je drugo obavljeno mjerenje, a izvješća i lokacije provedenih akcija u 2010. i 2016. godini dostupni su građanima na internetskim stranicama HAKOM-a.

Oružje i mine - U 2016. nije bilo prijava ugroze ili stradanja od oružja, kao ni prijava opasnosti od minsko-eksplozivnih sredstava. Podržavamo provođenje kampanji i edukacije policijskih službenika i djelatnika Hrvatskog centra za razminiranje u osnovnim školama i ostalim mjestima o opasnostima od minsko-eksplozivnih sredstava upravo na područjima gdje još postoje minski sumnjive površine.

Pirotehnika - Unatoč stalnoj provedbi kontrole MUP-a glede prodaje i uskladištenja pirotehničkih sredstava, kao i prigodnoj preventivnoj akciji „Mir i dobro“ putem tribina, medija i obilascima osnovnih škola, pri kojima se poučava i upozorava djecu i roditelje na moguće ozljeđivanje i neželjenje posljedice rukovanjem eksplozivnim tvarima, u dopušteno vrijeme upotrebe ipak je bilo više nesreća s tjelesnim ozljedama djece (ozljede ruku, prstiju i lica/očiju). U posljednja dva tjedna prosinca 2016. ozlijeđeno je desetero djece u dobi od 8 do 15 godina. Valja naglasiti kako bi roditelji i drugi odrasli morali biti odgovorniji i paziti da se takva sredstva ne daju djeci. Nesreće se događaju unatoč tome što je Zakonom o eksplozivnim tvarima propisan način i vrijeme dopuštene prodaje i korištenja pirotehničkih sredstava prema vrstama eksplozivnih tvari.

Životinje - Zaprimljene su tri prijave vezane za potrebu zaštite djece od mogućeg napada pasa: zbog ugriza pasa, buke (lajanje pasa) koja dopire iz uzgajivačnice pasa i remeti noćni i dnevni mir djeci koja žive u susjedstvu te vođenja psa bez povodca. Zajedničko je u svim prijavama postojanje prethodnog saznanja nadležnih službi (komunalni redar - gradska služba, policija, u dva slučaja i veterinarski inspektor), o nedopuštenom ponašanju vlasnika pasa, pa čak i intervencijama kod vlasnika pasa navodno samo uz usmenu opomenu, kao i navodnu izjavu policije da oni postupaju samo u slučaju ugriza psa. Nameće se zaključak kako nadležne službe unatoč zaprimljenim prijavama građana o stvarnoj opasnosti od napada psa ne primjenjuju potpuno kaznene odredbe važećih gradskih odluka o komunalnom redu prema vlasnicima pasa glede nepropisnog načina držanja i kretanja pasa na javnim površinama.

2.8.4 Nestala djeca

Prema podacima MUP-a tijekom 2016. iz roditeljskog doma udaljilo se 425 djece, a iz odgojnih ustanova 1.373. Na bijeg iz obiteljskoga doma u većem broju se odlučuju djevojčice (311), a dječaci u znatno manjem (114). Najčešći razlozi odlaska iz obiteljskoga doma su avanturizam i skitnja (284), ljubavni problemi (49), obiteljski problemi (44) i problemi u školi (14). U 36 slučajeva nije naveden razlog zbog kojeg je dijete napustilo obiteljski dom. Zabrinjava podatak da je 58 djece koja su napustila svoj dom bilo mlađe od 14 godina, kao i podatak da je nad 13 djece za vrijeme bijega počinjeno kazneno djelo. Na bijeg iz odgojne ustanove također se u većem broju odlučuju djevojčice (823) nego dječaci (550). Pritom je 78 djece u bijegu iz ustanove bilo mlađe od četrnaest godina. Razlozi zbog kojih djeca „bježe“ iz odgojnih ustanova su izbjegavanje odgojne mjere u ustanovi (241) i problemi adaptacije (112), a među njima je veliki broj onih koji se nakon dopusta provedenog kod kuće (147) nisu vratili u ustanovu. Nad jednim djetetom koje je bilo u bijegu iz ustanove počinjeno je kazneno djelo.

Potaknuti inicijativom grčke udruge „The Smile of the Child“ i iskustvima dobre prakse pojedinih zemalja koje imaju uspostavljen sustav u slučaju nestanka djeteta, Ured pravobraniteljice za djecu je još od 2011. godine uključen u aktivnosti uspostave sustava zaštite nestale djece. Riječ je o djeci koja su napuštanjem doma prepuštena ulici, često bez odgovarajućeg smještaja i skrbi te tako izložena brojnim rizicima i opasnostima. Uspostavljene su **Nacionalna evidencija nestalih osoba - NENO** (<http://www.nestali.hr/default.aspx?id=27>) i jedinstvena **telefonska linija 116 000** koju vodi Centar za nestalu i zlostavljaju djecu.

Prema podacima Centra za nestalu i zlostavljaju djecu koji se brine o funkcioniranju jedinstvene telefonske linije 116 000, preko koje se zaprimaju prijave i informacije o nestanku djeteta i proslijeđuju policiji, u 2016. godini bilo je ukupno 44 kontakta (17 telefonskih poziva putem broja 116 000, tri slučaja kada su djeca zbog bijega od kuće uključena u Savjetovalište za djecu, mlade i obitelji te 24 dojave putem internetske stranice Nestala djeca). U pet slučajeva Centar je zaprimljene informacije koje bi mogle biti od koristi u potrazi za nestalom djecom proslijedio MUP-u.

Iz izvješća Centra za nestalu i zlostavljaju djecu razvidno je da je upoznat s problematikom bjegova djece i mladih iz obiteljskih domova ili iz odgojnih institucija i njihovim visokim brojkama, o čemu govore i podaci MUP-a, te problemom nerazlikovanja svojevolijskog i nesvojevolijskog nestanka. Naime, prema njihovim riječima, vrlo rijetko se neki slučaj okarakterizira kao rizičan nestanak čime se propušta prilika korištenja medija i tehnologije radi lakšeg pronalaska djeteta. Stoga su u 2016. pokrenuli aktivnosti kojima bi se prevenirali bjegovi iz domova ili socijalnih institucija, distribuiran je program prevencije bjegova u kojem su navedene smjernice te započeto participativno akcijsko istraživanje o djeci koja su u bijegu iz domova ili socijalnih ustanova.

Osim problematike nestale djece, početkom godine iz medija smo doznali o pojavi „kombija“ koji u blizini škola „vreba djecu“ te smo od policije zatražili obavijest o poduzetim mjerama policijskih službenika radi zaštite i sigurnosti djece i sprečavanja moguće otmice djece ili drugog oblika nasilja nad djecom. Policija nas je obavijestila kako im je za to vozilo već dojavljeno u prosincu 2015., da su proveli opsežne provjere i razgovore, da nije utvrđeno ništa sumnjivo te da nema potrebe za širenjem panike i nepotrebnim uznemiravanjem javnosti. Policija je u tom slučaju putem medija savetovala građanima da, ako primijete nešto sumnjivo, dojave informacije policiji na 192 te zatraže policijsku intervenciju.

U travnju je, u organizaciji Policijske uprave istarske, predstavljena slikovnica „Ne, ne idem“, namijenjena usvajanju samozaštitnog ponašanja kod djece najmlađe dobi te učenju o ponašanju i komunikaciji s nepoznatim ljudima (https://www.mup.hr/UserDocsImages/policija/Ana_Marko_PUI.pdf).

2.9 Diskriminacija

U 2016. godini primili smo 18 prijava u kojima smo postupali po Zakonu o suzbijanju diskriminacije (ZSD), što je manje nego 2015. kad smo primili 20 prijava. Kao i prethodnih godina, najzastupljenije su prijave u području odgoja i obrazovanja što je još jedan pokazatelj nužnosti sustavne i kontinuirane provedbe građanskog odgoja i obrazovanja kao obveznog sadržaja u svim školama, provedbe preventivnih programa radi učenja djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti, sustavne edukacije odgojno-obrazovnih radnika o pravima djece i njihovoj zaštiti od diskriminacije te pružanja stručne podrške u radu s djecom.

U 14 slučajeva diskriminatorno postupanje prijavljeno je u području obrazovanja, u jednom slučaju u području pravosuđa, u jednom u području socijalne skrbi, u jednom u području zdravstvene zaštite, a u jednom u području stanovanja. U četiri slučaja prijavljeno je diskriminatorno postupanje prema djevojčicama, u šest prema dječacima, u sedam slučajeva prema grupi djece, a u jednom slučaju nije bio poznat spol djeteta. Prijave su se odnosile na postupanja fizičkih osoba u pet slučajeva, pravnih osoba u tri slučaja, pravnih osoba s javnim ovlastima u osam slučajeva, u jednom slučaju na postupanje tijela državne uprave i u jednom slučaju na postupanje pravosudnog tijela.

Prijave u 2016. počivaju na većem broju osnova diskriminacije nego u 2015. Najzastupljenije su bile prijave po osnovi etničke pripadnosti (3), zdravstvenog stanja (3) i dobi (2), dok se po jedna prijava odnosila na društveni položaj, genetsko naslijeđe, imovno stanje, invaliditet, nacionalno podrijetlo, spol, spolnu orijentaciju i vjeru. Smanjen je udio prijava po osnovi vjere kojih je u 2015. bilo sedam, zatim po osnovi nacionalnog podrijetla kojih je bilo šest, a izostale su prijave po osnovi bračnog ili obiteljskog statusa kojih je u 2015. bilo četiri. Primili smo i dvije prijave zbog *višestruke diskriminacije*, kakvih nije bilo u prethodnoj godini, koje su uključivale diskriminaciju i po osnovi invaliditeta i po osnovi nacionalnog podrijetla. U deset slučajeva prijave su se odnosile na izravnu diskriminaciju, u tri slučaja na neizravnu diskriminaciju i u pet slučajeva na uznemiravanje.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po osnovama diskriminacije

DISKRIMINACIJSKA OSNOVA	Broj pritužbi
Bračni ili obiteljski status	
Članstvo u sindikatu	
Dob	2
Društveni položaj	1
Genetsko naslijeđe	1
Imovno stanje	1
Invaliditet	1
Jezik	
Nacionalno podrijetlo	1
Obrazovanje	
Političko ili drugo uvjerenje	
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	3
Rodni identitet ili izražavanje	
Socijalno podrijetlo	
Spol	1
Spolna orijentacija	1
Vjera	1
Zdravstveno stanje	3
Višestruka diskriminacija	2
Nema osnove po ZSD-u	
UKUPNO	18

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po oblicima diskriminacije

OBLICI DISKRIMINACIJE	Broj pritužbi
Izravna	10
Neizravna	3
Uznemiravanje	5
Spolno uznemiravanje	
Poticanje na diskriminaciju	
Propuštanje razumne prilagodbe	
Segregacija	
Nije moguće utvrditi	
UKUPNO	18

Ured je radi ispitivanja prijave tražio izvješća od prijavljenih tijela i pravnih osoba te drugih tijela nadležnih za zaštitu prava i interesa djece. U 10 slučajeva uputili smo preporuke nadležnim tijelima za provođenje nadzora nad prijavljenim tijelom ili osobom ili za neposredno poduzimanje radnji radi ot-

klanjanja diskriminacije i pružanja pomoći i zaštite djeci. U tri slučaja smo javnim upozorenjem ukazali na moguću diskriminaciju. U ostalim slučajevima prijaviteljima smo uputili obavijesti o pravima i o mogućnostima ostvarivanja zaštite sukladno ZSD-u. U pojedinim slučajevima obaviješteni smo o usvajanju naših preporuka i o stajalištu tijela ili osobe kojima smo se obratili o slučaju, a u nekima obavijesti o poduzetim aktivnostima još očekujemo. U slučajevima u kojima nije utvrđena osnovana sumnja na diskriminaciju iz ZSD-a postupali smo prema ovlastima iz Zakona o pravobraniteljstvu za djecu i ispitivali ostvarivanje drugih prava djece.

Od novozastupljenih područja u kojima smo primali prijave izdvajamo **područje stanovanja**. Upozoreni smo na novinski oglas za najam stana koji ukazuje na diskriminaciju po osnovi dobi i to na diskriminaciju djece u odnosu na odrasle osobe. U oglasu za najam stana najmodavac izrijekom navodi da „mala djeca i kućni ljubimci nisu dopušteni“. Iako u konkretnom slučaju nismo imali dovoljno podataka za ispitivanje slučaja u smislu ZSD-a, ovaj slučaj ukazuje na **diskriminatorne stavove prema djeci** i percepciju djece kao „nepoželjne“ društvene skupine.

U 2016. nije bilo prijava po osnovi *bračnog ili obiteljskog statusa* kao u 2015., no jedna se, među ostalim, odnosila na odbijanje sufinanciranja troškova boravka djeteta u dječjem vrtiću jer majka nema hrvatsko državljanstvo nego samo pravo privremenog boravka. Iako roditelj nije prijavio diskriminaciju, tom problematikom bavili smo se i u 2015. kad smo općini, na čije su se uvjete upisa u dječji vrtić roditelji žalili zbog diskriminacije, uputili preporuku da izmijeni/ukine sporne odredbe kojima je omogućeno sufinanciranje boravka djeteta u vrtiću samo ako oba roditelja imaju prebivalište na području općine, odnosno stalno boravište ako su strani državljani. Preporuku smo uputili smatrajući da to stavlja u diskriminirajući položaj djecu kojoj jedan od roditelja, zbog različitih životnih ili obiteljskih okolnosti, nema prebivalište u jedinici lokalne samouprave, kao i djecu kojoj je jedan roditelj strani državljanin s privremenim boravkom, iako dijete i drugi roditelj ispunjavaju uvjet prebivališta na tom području.

U **području odgoja i obrazovanja** i dalje primamo prijave koje se odnose na neprimjerene i diskriminirajuće **sadržaje udžbenika**. Obaviješteni smo da udžbenik iz vjeronauka sadrži negativne stavove o ateistima, a ateizam se općenito tumači kao neprihvatljiva pojava. Još 2014. preporučili smo MZOS-u i Hrvatskoj biskupskoj konferenciji (HBK) da provedu nadzor nad sadržajima udžbenika iz vjeronauka i poduzmu potrebne radnje i mjere radi uklanjanja onih sadržaja koji su protivni načelima demokratskog poretka, a odnose se na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova. HBK nije našao ništa sporno u sadržaju udžbenika, pravdajući to filozofsko-religijskim naukom, a ni MZOS u tom udžbeniku nije prepoznao kršenje propisa, niti pokazao spremnost da korigira njegov sadržaj kako bi se spriječili nesporazumi i tumačenja koji mogu voditi neravnopravnom tretmanu i diskriminaciji djece.

Osim toga roditelji učenika prvog razreda osnovnih škola ukazali su na moguću diskriminaciju po osnovi **spola** u sadržaju udžbenika iz glazbene kulture koji prikazuje stereotipne ilustracije žene u različitim ulogama. Iako su različiti stereotipi, pa tako i oni o ženama, široko prisutni, u školskim udžbenicima im ne bi smjelo biti mjesta. Preporučili smo MZO-u da provede nadzor nad sadržajem udžbenika i poduzme potrebne radnje i mjere kako bi se uklonili oni sadržaji koji mogu biti temelj za neravnopravan tretman i diskriminatorne stavove po osnovi spola, no do pisanja izvješća nismo obaviješteni o poduzetom.

Zbog prijava koje se odnose na sadržaje udžbenika, MZOS-u smo, u povodu početka šk. god. 2016./2017., ponovili preporuku za preispitivanje sadržaja udžbenika radi uklanjanja onih sadržaja koji su protivni načelima zaštite ljudskih i manjinskih prava i ravnopravnosti spolova.⁴⁹

Iako je izostao veći broj prijava po osnovi **vjere i uvjerenja**, kojima smo se posebno bavili u 2014. i 2015. godini, upravo zbog većeg broja prijava u prethodnim godinama koje su se odnosile na molitve, blagoslove i vjerske obrede na priredbama u školama i dječjim vrtićima, na početku šk. god. 2016./2017. ponovili smo preporuku MZOS-u da poduzme mjere kako se vjerske aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama ne bi prakticirale izvan odobrenog programa vjeronauka, odnosno vjer-

⁴⁹ O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

skog odgoja te da se poštuju propisi uključujući i ZSD. Preporučili smo i uvođenje alternativnih izbornih nastavnih sadržaja za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi, kako bi se za sve učenike ujednačila ponuda nastavnih predmeta, kako u kvantitativnom tako i u kvalitativnom smislu.

Prijava zbog diskriminacije po osnovi **imovnog stanja** odnosila se na nejednako trajanje zimskog odmora i različit početak drugog polugodišta u školama. Nakon najava MZOS-a da će djeci koja idu na skijanje biti opravdan izostanak s početka nastave u drugom polugodištu, javno smo reagirali i izrazili stav da takvo obrazloženje Odluke o početku i završetku nastavne godine, broju radnih dana i trajanju odmora učenika osnovnih i srednjih škola za školsku godinu 2016./2017., u kojem se izrijeком navodi kako će se opravdati izostanak djece s nastave na početku drugog polugodišta ako su njihovi roditelji planirali odlazak na skijanje, smatramo apsolutno neprihvatljivim. Iako je uvijek postojala mogućnost da se na prethodni zahtjev roditelja dva dana izostanka s nastave opravdaju, upozorili smo da je obrazloženje prema kojem se izrijeком spominje zimski odmor i planiranje odlaska na skijanje kao razlog izostanka s nastave, neprihvatljivo i šalje nepedagoške i diskriminirajuće poruke. Upozorili smo da to obrazloženje stvara temelj za diskriminaciju djece po imovnom stanju i stvara razlike zasnovane na vrsti odmora, rekreacije ili zabave koju preferiraju. U prosincu 2016. MZO je uputio preporuku školama da samostalno odluče o datumu početka drugog polugodišta. Iako je time MZO odstupio od prvotnog obrazloženja kojim se izrijeком spominje zimski odmor i odlazak na skijanje kao razlog za opravdavanje izostanka s nastave za pojedinu djecu, preporukom iz prosinca 2016. nisu sanirani štetni učinci koje je za djecu imalo neopravdano razlikovanje.

Od slučajeva uznemiravanja po osnovi **spolne orijentacije** navodimo primjer nasilnog ponašanja i uznemiravanja srednjoškolca od strane više vršnjaka. Školu smo upozorili na odredbe ZSD-a o uznemiravanju i zatražili provedbu nadzora od strane prosvjetne inspekcije i AZOO-a. Izvješća iz obavljenih nadzora ukazuju na nastojanja škole da spriječi nasilno ponašanje prvenstveno preventivnim i odgojnim aktivnostima i mjerama. Također bi se LGBTI djeci (*Lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex*) trebalo omogućiti dostojanstveno odrastanje te njima i njihovim roditeljima osigurati potrebnu podršku. Izuzetno je važno i stručnjake u odgojno-obrazovnom sustavu educirati i senzibilizirati o poželjnim reakcijama i načinu komunikacije s tom djecom.

U slučaju vršnjačkog nasilja po osnovi **etničke pripadnosti** obratio nam se roditelj djeteta osnovnoškolske dobi koje pripada romskoj manjini s prijavom nasilnog i diskriminatornog ponašanja prema djetetu od strane vršnjaka, opisavši vrijeđanje, ponižavanje i isključivanje djeteta iz grupe. Od policije smo zatražili da u okviru svojih ovlasti poduzme mjere za suzbijanje takvog ponašanja. Nadležna policijska uprava obavijestila nas je da je riječ o prekršajno i kazneno neodgovornoj djeci počiniteljima nasilja, no i da je ista obitelj već i prije prijavljivala diskriminaciju. Iz izvješća škole vidljivo je da je škola sankcionirala nasilno ponašanje te da poduzima preventivne mjere.

Vršnjački sukobi i nasilje motivirano i/ili popraćeno vrijeđanjem i izoliranjem učenika **zbog zabranjenih diskriminacijskih osnova**, moraju naići na pravovremenu i jasnu reakciju odgojno-obrazovnih radnika uz uključivanje djece u preventivne programe i građanski odgoj i obrazovanje u svim školama.⁵⁰

Radi izgrađivanja odnosa tolerancije i poštovanja prava pripadnika manjinskih zajednica, MZOS-u smo ponovili i preporuku iz prijašnjih godina da je potrebno provoditi preventivne programe radi učenja djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti, educirati roditelje i osobe koje rade s djecom o zaštiti djece od diskriminacije te pružati stručnu podršku odgojno-obrazovnim radnicima.

Odbor za prava djeteta UN-a je u 2014. preporučio Republici Hrvatskoj da potiče međukulturni i međureligijski dijalog u lokalnoj zajednici i školi; da spriječi diskriminaciju siromašne djece, pripadnika manjina i stranaca, bolesne djece i drugih marginaliziranih skupina; da zaustavi segregaciju romske djece i osigura njihovu integraciju. Iako Hrvatska poduzima određene mjere za povećanje obuhvata romske djece u sustavu odgoja i obrazovanja, te mjere se čine nedostatnima. Potrebno je izbjeći da se, zbog nepoznavanja hrvatskog jezika, djecu pripadnike romske manjine izdvaja u zasebne razrede. Tome će pomoći pravovremeno organiziranje i provođenje dvogodišnjih predškolskih programa,

⁵⁰ O potrebi osiguravanja građanskog odgoja i obrazovanja svoj djeci više u poglavlju *Obrazovna prava*.

uz pojačan rad s djecom u produženom boravku i slobodnim aktivnostima, dostupnost romskih pomagača te intenzivna suradnja s roditeljima i lokalnom zajednicom.

U odnosu na odgojno-obrazovno uključivanje **djece s teškoćama u razvoju** (TUR) i ove godine najčešće uočavamo diskriminatorna postupanja odgojno-obrazovnih radnika u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja. Primjećujemo propuste vrtića u osiguravanju prava na predškolski odgoj i obrazovanje jer odluke koje donose stavljaju djecu s TUR u neravnopravan položaj u odnosu na drugu djecu iz njihovih odgojno-obrazovnih skupina (npr. skraćeni boravak djeteta u dječjem vrtiću, neupisivanje djeteta ili uvjetovanje boravka djeteta s TUR u vrtiću osiguravanjem podrške pomagača za dijete, onemogućavanje sudjelovanja djeteta na izletima). Takve odluke, ukoliko nemaju svoju stručnu opravdanost, nisu u najboljem interesu djeteta niti su u skladu s inkluzivnom politikom i zakonskim odredbama koje promiču osiguranje cjelovitog sustava podrške te uvažavanje odgojno-obrazovnih potreba svakog djeteta, posebno one djece koja su izložena marginalizaciji i isključivanju. Ponekad osobne procjene stručnog tima dječjeg vrtića utječu na njihove profesionalne odluke. Iako diskriminirajuća postupanja nisu učinjena s namjerom izlaganja djeteta nekom od oblika diskriminacije (izravnoj ili neizravnoj), nužno je, pri donošenju svake odluke za dijete, detaljno sagledati cjelokupnu situaciju, usporediti najbolji interes djeteta s drugim interesima (najčešće u odnosu djeteta s TUR nasuprot drugoj djeci u skupini), savjetovati se s drugim stručnjacima, primjerice - pedijatrom, liječnikom specijalistom te, u odnosu na razvojne sposobnosti djeteta, čuti i djetetovo mišljenje.

Primili smo dvije prijave zbog **višestruke diskriminacije** po osnovi invaliditeta i po osnovi pripadnosti nacionalnoj manjini. Prijave su se odnosile na izjavu državnoga tajnika u MZO-u da su rezultati koje su učenici iz Hrvatske ostvarili na međunarodnom testiranju PISA loši zato što su testiranjem obuhvaćena djeca s teškoćama u razvoju i pripadnici nacionalnih manjina. Ministra znanosti i obrazovanja upozorili smo da je riječ o neprimjerenoj i uvredljivoj izjavi, osobito za djecu s teškoćama u razvoju i pripadnike nacionalnih manjina, a pravobraniteljica je u izjavama za medije javno osudila spomenuti istup državnog tajnika. Zbunjujuće je kad stručna osoba visoko pozicionirana u MZO-u takve rezultate nastoji relativizirati, umjesto da ih shvati kao poticaj za konstruktivne promjene, a potpuno je neprihvatljiva izjava o tome da su rezultati loši zato što su testiranjem obuhvaćena i djeca s teškoćama u razvoju i pripadnici nacionalnih manjina. Iako se državni tajnik ispričao zbog svoje izjave, izraženo stajalište je problematično i opasno za sustav koji po definiciji treba spriječiti svaku diskriminaciju i omogućiti svakom djetetu jednak pristup ostvarivanju prava na odgoj i obrazovanje.⁵¹

2.10 Ostala prava i nenadležnost

Tijekom 2016. zaprimljeno je više raznih upita i zamolbi o mogućem postupanju Ureda pravobraniteljice za djecu u slučajevima stvarne nenadležnosti pravobraniteljice za djecu (47). U pravilu je riječ o mogućoj povredi prava odraslih osoba pri ostvarenju nekih prava u raznim sustavima. Takvih podnesaka stranaka koji se nisu odnosili na povrede prava djece bilo je 41 i označeni su kao nenadležnost, a preostalih šest označeno je kao ostalo. Njihov sadržaj bio je različit i vezan za teškoće poput: premještanja radnika na radnom mjestu; brisanja iz evidencije nezaposlenih; postupanja policije prema odrasloj osobi; ostvarivanja prava na uzdržavanje za redovnu studenticu; ostvarivanja susreta bake s punoljetnom unukom; prava na srednjoškolsko obrazovanje punoljetnog učenika koji bi treći puta upisao isti razred; majčine prijave agresivnog ponašanja punoljetne kćeri, prijave punoljetnog sina protiv majke zbog zanemarivanja; nezadovoljstva roditelja promjenom učiteljice uz prijavu sumnje na nezakonitost izbora prosvjetnoj inspekciji; nemogućnosti ostvarenja privremenog uzdržavanja putem CZSS-a za osobu lišenu poslovne sposobnosti; nemogućnosti ostvarenja roditeljske naknade za majku zbog neispunjavanja vremenskih uvjeta boravka u RH; traženja pomoći u kaznenom postupku za odraslu osobu; zahtjeva rođaka djeteta za zaštitom djeteta koje je strani državljanin i živi u inozemstvu. U navedenim slučajevima podnositelji su upućeni u to na koji način mogu pokušati riješiti nastali problem sukladno propisima o radu, obrazovanju, sustavu socijalne skrbi i obiteljskim odnosima. Neke podneske proslijedili smo nadležnim tijelima uz obavijest podnositelju kako time prestaje postupanje Ureda pravobraniteljice za djecu uslijed nenadležnosti zbog dobi djeteta.

⁵¹ Radi podizanja kvalitete inkluzivne prakse u osnovnim i srednjim školama u povodu početka šk. god. 2016./2017. uputili smo MZO-u preporuke o kojima više pišemo u poglavlju Obrazovna prava i Preporuke pravobraniteljice za djecu.

Mreža mladih savjetnika (MMS) – dječje sudjelovanje

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu koje postoji od 2010. godine. Članove biraju djeca iz prethodne generacije MMS-a, uz sudjelovanje pravobraniteljice i odraslih savjetnika koje prate njihov rad.

Članovi MMS-a su savjetnici i suradnici pravobraniteljice te svojevrsni ambasadori, koji svojim vršnjacima prenose informacije o radu MMS-a i pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. Pravobraniteljicu, u okviru svoje savjetničke uloge, upoznaju sa svojim stajalištima o položaju djece u društvu, problemima s kojima se djeca suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Svoju savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i djelatnicima Ureda pravobraniteljice za djecu te putem zatvorenog elektroničkog foruma, gdje razmjenjuju mišljenja. Svaki član zastupa vlastito mišljenje i predstavlja samoga sebe, a ne neku skupinu, svoju školu ni grad. U raspravama na forumu članovi MMS-a trajno su aktivni, što je važno radi održavanja kontinuiteta razmjene mišljenja između sastanaka.

Djeca se za članstvo u MMS-u kandidiraju sama, putem javnog natječaja koji objavljujemo u medijima i na našoj web stranici. O objavljivanju natječaja obavještavamo i Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO), putem kojega pozivamo sve osnovne i srednje škole na suradnju, ponajprije da omoguće da svi učenici doznaju za natječaj te da pomognu da se prijave svi koji to žele. Danas je aktivna treća generacija MMS-a čiji je mandat započeo u rujnu 2014. i traje do rujna 2017. Mreža ima 20 članova - djece i mladih u dobi od 12 do 18 godina iz cijele Hrvatske.

Aktivnosti MMS-a u 2016. godini posebno su obilježene predstavljanjem MMS-ove Strategije protiv vršnjačkog nasilja „Stop tišini koja boli!“. Uz to, članovi MMS-a su tijekom 2016. aktivno sudjelovali u raspravama na forumu i u stručnim raspravama, a u sredinama u kojima žive, među vršnjacima i odraslima su aktivno promovirali dječja prava, rad Ureda pravobraniteljice te Mrežu mladih savjetnika. Donosimo kratki prikaz njihovih aktivnosti.

Sastanci Mreže mladih savjetnika - Prvi od ukupno tri sastanka MMS-a na nacionalnoj razini održan je 15. i 16. travnja 2016. u Termama Jezerčica u Donjoj Stubici. Uz razgovor o tome kako među učenicima osnovnih i srednjih škola predstaviti rad MMS-a i kako širiti informacije o MMS-ovoj strategiji protiv vršnjačkoga nasilja, raspravljalo se i o tome kako poticati participaciju djece i mladih u društvu, ali i o unapređivanju ranog odgoja i obrazovanja djece te o načinu skrbi o djeci u dječjim domovima i udjelstvu. Djeca su iznosila brojne prijedloge i vrednovala različite oblike i načine predstavljanja. Predloženo je da članovi MMS-a predstave svoj rad u školama, na županijskim vijećima učenika i dječjim gradskim vijećima, da se leci o MMS-u izlože u sklopu manifestacija za učenike na kojima se predstavljaju programi škola, da se snimi i kratki jednominutni film o MMS-u te da se koriste mediji i društvene mreže.

Uslijedile su rasprave i radionice organizirane u suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku. Predstojnica UNICEF-ovog ureda i njezine suradnice željele su čuti mišljenja članova MMS-a o mogućnostima i uvjetima ostvarivanja participacije djece u Hrvatskoj. Zajedno su im predstavile rezultate istraživanja i analize stanja participacije djece u Hrvatskoj, koje prikazuju njezinu prisutnost u praksi, u zakonima, u znanstvenim istraživanjima te u programima obrazovanja učitelja i drugih struka. Navedeni su i pojedini modeli dobre prakse, među kojima i MMS kao uspješan primjer dječje participacije na nacionalnoj

razini, te su djeca raspravljala o preporukama za poticanje dječje participacije koje su proizašle iz prikazanog istraživanja. Nedostatak vremena, samopouzdanja i povjerenja među djecom i mladima, strah i nesigurnost djece, ali i autoritarno ponašanje nekih odraslih i njihova nezainteresiranost i nespремnost da aktivno pomažu i podržavaju dječju participaciju, neke su od prepreka aktivnijem sudjelovanju djece u društvu, posebno u školi i lokalnoj zajednici, istaknuli su članovi MMS-a. U drugom bloku rada s predstavnicama UNICEF-a članovi MMS-a upoznali su se sa stanjem ranog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj i iznijeli svoja iskustva, mišljenja i prijedloge za poboljšanja.

Neka pitanja o kojima su članovi MMS-a raspravljali na zatvorenom elektroničkom forumu potaknuli su razgovor o temi „Udomiteljstvo i drugi oblici smještaja i zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi“. Živo je bilo i na radionici na kojoj su članovi MMS-a osmišljavali poruke o pravima djeteta, o pravobraniteljici za djecu i MMS-u koje bi bile prikladne za kalendar pravobraniteljice za djecu za 2017. godinu, koji će i sljedeće godine ilustrirati učenici neke od umjetničkih srednjih škola u Hrvatskoj. Dvo-dnevni sastanak završio je dogovorom o daljnjim aktivnostima, kao i najavom da će se rasprava o za-početim temama nastaviti na e-forumu MMS-a.

Budući da je petero članova MMS-a prije ulaska u treću godinu mandata postalo punoljetno, zamijenile su ih članice koje su do tog trenutka bile u statusu „zamjena“. Njima smo dobrodošlicu izrazili na **sastanku održanom u Maloj kući dječjih prava 24. rujna**. To je ujedno bila prilika za upoznavanje i s njihovim roditeljima koji su na sastanku, zajedno s mladim savjetnicama dobili informacije o načinu na koji djeca sudjeluju u radu MMS-a, a upoznali smo ih i s aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu.

Drugi sastanak MMS-a održan je od 30. rujna do 1. listopada 2016. u Donjoj Stubici, u hotelu Terme Jezerčica. Članovi MMS-a dogovarali su se o tome kako će javnosti predstaviti svoju strategiju protiv psihičkog vršnjačkog nasilja, upoznali su svoje nove članice koje su zamijenile petero članova kojima je mandat istekao jer su navršili 18 godina te službeno više nisu djeca. Raspravljali su o raznim temama poput medijskih sadržaja za djecu, dječje participacije i društvene odgovornosti poslovnog sektora. Prilikom upoznavanja s novim članicama, svi drugi članovi MMS-a kratko su opisali vlastiti doživljaj rada u MMS-u i otkrili na koji način je ta uloga važna za njih osobno. Posebno su dirljivi bili iskazi punoljetnih članova za koje je jesenski susret bio i najava oproštaja s MMS-om.

Glavnina rada na sastanku odnosila se upravo na dogovor i pripremanje za javno predstavljanje MMS-ove Strategije protiv vršnjačkog nasilja „Stop tišini koja boli!“ u predstojećem Dječjem tjednu od 3. do 9. listopada. Svi članovi MMS-a pripremali su se za predstavljanje strategije vršnjacima, djeci koja će doći u posjet uredima pravobraniteljice u Zagrebu, Splitu i Osijeku, a dio ih se pripremao za nastup na konferenciji za novinare zajedno s pravobraniteljicom, najavljenom za 4. listopada u Zagrebu. U nastavku rada raspravljalo se o pojedinim temama pokrenutim na elektroničkom forumu MMS-a, kao što su neprimjereni oglasi u dnevnim novinama i na teletekstu te nedostatak sadržaja za djecu i mlade u medijima općenito, a posebno na televiziji.

Sljedećeg dana dio aktivnosti vodili su gosti iz UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku koji su s članovima MMS-a razgovarali o razvoju modela dječjeg sudjelovanja i o raznovrsnim mogućnostima sudjelovanja mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu u društvu. Gosti iz UNICEF-a pozvali su članove MMS-a da upute svoje poruke o tome što poslovni sektor i poslovni lideri mogu učiniti za djecu. Neke njihove izjave su snimljene i prikazane na konferenciji Zagrebačke burze „Izazov promjene“ u Rovinju 10. listopada 2016.

Treći sastanak je održan 18. i 19. studenoga 2016. Članice MMS-a su prvi dan aktivno sudjelovale u svečanom otvaranju izložbe „Poznajem i poštujem dječja prava“ u Maloj kući dječjih prava 18. studenoga 2016. te su, zajedno s pravobraniteljicom i njezinim suradnicama, spremno preuzele ulogu domaćina izložbe. Tom prilikom novinari Hrvatskoga radija snimili su i izjave članica MMS-a o tome što i kako radi Mreža mladih savjetnika i čime se MMS najviše bavio u protekloj godini. Izložbi i MMS-u bile su posvećene cijele emisije Hrvatskoga radija „Ništa nevažno“, od 18. studenoga i „Stigla je pošta“ od 25. studenoga.

Drugi dio sastanka održan je u Termama Jezerčica u Donjoj Stubici. Tada su nove članice MMS-a dobile informacije o Konvenciji o pravima djeteta UN-a, dok su „stari“ članovi MMS-a svoja znanja pono-

vili i produbili. Vrlo konstruktivna i živa rasprava vodila se o problemu konzumacije alkohola i duhana među mladima i njihovoj dostupnosti djeci. Članovi MMS-a su raspravljali o tome kakve bi trebale biti tv-emisije za djecu i mlade. Poručili su da žele zabavno-poučne sadržaje, koji im omogućuju učenje bez dociranja i pritiska, koji prikazuju više različitih mišljenja (primjerice kroz debate) i pokrivaju najrazličitija područja života djece i mladih te interese djevojčica i dječaka različitih dobnih skupina. Njihova mišljenja i preporuke su predstavljani na 9. Danima elektroničkih medija, 22. danima radija, 9. danima televizija i 9. danima interneta održanima u Opatiji od 22. do 24. studenoga 2016. Na tom skupu predstavnika lokalnih i nacionalnih medija održana je i panel-rasprava „Djeca, naši najvjerniji gledatelji“, na kojoj se govorilo o dječjim navikama praćenja televizijskog programa i potrebama djece za sadržajima koji će poticajno djelovati na njihov razvoj. Kako bi dobili što bolji uvid u želje i interese svojih vršnjaka u pogledu televizijskih sadržaja, članovi MMS-a pripremaju i istraživanje koje će u 2017. sami provesti u svojim školama.

Predstavljanje MMS-ove Strategije protiv vršnjačkog nasilja „Stop tišini koja boli!“ - U povodu Dječjeg tjedna pravobraniteljica za djecu je 4. listopada 2016. u „Maloj kući dječjih prava“ u Zagrebu organizirala konferenciju za novinare kako bi predstavila 'dječju' Strategiju protiv vršnjačkoga nasilja „Stop tišini koja boli!“, koju su izradila djeca okupljena u MMS-u. Strategiju su predstavili mladi savjetnici pravobraniteljice Antonija Radoš, Nika Latinčić, Kana Halić Kordić i Domagoj Topić. Oni su novinarima ispričali kako su članovi MMS-a odlučili svojom strategijom upozoriti na odgovornost svih za sprečavanje „nevidljivoga“ psihičkog nasilja te su je nazvali „Stop tišini koja boli!“.

MMS-ova Strategija protiv vršnjačkoga nasilja nastala je kao rezultat njihovog istraživanja problema bullyinga i mogućih pristupa njegovom sprečavanju. Kao središnju temu istraživanja odabrali su vršnjačko psihičko nasilje, isključivanje iz društva i izoliranje, za koje su upozorili da je za djecu osobito opasno. Ponajviše zato što odraslima često ostaje nevidljivo, a i zato što ga mnoga djeca ne prepoznaju kao nasilje te ne znaju kako reagirati u takvoj situaciji - bilo da su žrtve ili promatrači takvoga nasilja. Želeći upozoriti na to MMS je izradio vlastitu Strategiju protiv vršnjačkog psihičkog nasilja, koju je nazvao „Stop tišini koja boli!“. Strategija ističe ključna mjesta na kojima se može utjecati na prevenciju nasilja te imenuje ključne dionike, „dodjeljujući zadatke“ obitelji, vrtiću, školi, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, udrugama, pravobraniteljici za djecu, ali i sami članovi MMS-a preuzimaju svoj dio zadataka.

Glas MMS-a protiv nasilja jedan je u nizu nastojanja da se u aktualnim raspravama o prevenciji nasilja otvori što više prostora za stajališta, ideje i aktivnosti djece i mladih koji u tom procesu žele i mogu sudjelovati kao važni i kompetentni sugovornici i sudionici. Pravobraniteljica je ovu Strategiju MMS-a uputila MZOS-u zajedno sa svojim preporukama za zaštitu prava djece u sustavu odgoja i obrazovanja. Na konferenciji za novinare članovi MMS-a su sami iznijeli ključne dijelove strategije i pozvali sve, a posebno djecu da ne šute o nasilju i da pomognu kako bi se ono spriječilo. Pravobraniteljica je naglasila važnost uvažavanja perspektive djece i mladih u rješavanju svih problema koji se tiču djece, ali je naglasila da to ne znači da na djecu prebacujemo odgovornost za rješavanje problema nasilja jer ta je zadaća uvijek na odraslima.

Nakon susreta s novinarima, članovi MMS-a su o svojoj strategiji govorili srednjoškolcima i djeci iz SOS Dječjeg sela Lekenik koji su došli u posjet pravobraniteljici. Živoj raspravi o tome kako spriječiti nasilje među djecom su se, osim već spomenutih članova MMS-a, pridružili i Adrian Berkić, Gabriela Markešić i Elena Škrtić.

Sljedećega dana, 5. listopada, članovi MMS-a iz splitske regije na sličan su način svoju Strategiju „Stop tišini koja boli“ predstavili učenicima Osnovne škole Manuš iz Splita, predsjednici Dječjeg gradskog vijeća Grada Splita i Učeničkom vijeću OŠ Lučac iz Splita, koji su došli u posjet splitskom regionalnom uredu pravobraniteljice za djecu. Zajedno sa savjetnicom pravobraniteljice za djecu iz splitskog ureda o sprečavanju psihičkog vršnjačkog nasilja djeci su govorili članovi MMS-a Tina Družić, Marko Mandarić i Julia Mihovilović. Tom su prilikom izvijestili djecu i o tome što je MMS i kako on pomaže pravobraniteljici u radu te im objasnili kako se i oni mogu javiti na natječaj za nove članove MMS-a, koji će uslijediti u proljeće 2017. Uz informacije o načinu prijave i izbora u MMS, Tina, Julija i Marko poručili su svojim vršnjacima da se bore za svoja prava te da budu aktivni u borbi protiv nasilja, posebno onog psihičkog koje je teško uočiti.

U osječkom uredu pravobraniteljice za djecu Strategiju „Stop tišini koja boli!“ su 6. listopada 2016. predstavili članovi MMS-a Marta Kekez i Leo Tumbas. Njihovi gosti bili su učenici OŠ Ljudevita Gaja iz Osijeka i djeca iz SOS Dječjeg sela Ladimirevci. Osim sa Strategijom, i oni su svoje goste upoznali s radom MMS-a te načinom kako i sami mogu postati članovi MMS-a. Prikazali su im i kratki film „Nevidljivo nasilje“ koji je dokumentirao proces njihovog rada koji je prethodio izradi njihove Strategije. Taj je petominutni film dio omnibusa od 11 kratkih filmskih priča objedinjenih u dokumentarnom filmu „Ne-ka mladi govore o nasilju“ (*Let's Talk Young, Let's Talk About Violence!*), koji prikazuje rad članova ENYA-e, Europske mreže mladih savjetnika pravobranitelja za djecu, u sklopu istoimenog projekta.

Mnogi mediji popratili su ove događaje. Cijeli tekst Strategije i infografika dostupni su na našim web stranicama www.dijete.hr i azanas.dijete.hr, a također ga donosimo u Prilogu ovoga Izješća pravobraniteljice.

Ostale aktivnosti MMS-a i sudjelovanja - Osim sudjelovanja na sastancima MMS-a i u raspravama na e-forumu, članovi MMS-a aktivno su radili na promociji Konvencije o pravima djeteta, uloge pravobraniteljice za djecu i MMS-a kroz prezentacije održane vršnjacima i odraslima u školama koje pohađaju te su sudjelovali u raspravama i konferencijama koje su primarno namijenjene sudjelovanju odraslih.

Mladi savjetnici sudjelovali su u **stručnoj raspravi** koju je organizirala pravobraniteljica za djecu „**Roditeljstvo i radna uloga**“. Rasprava je održana u Maloj kući dječjih prava 15. veljače 2016., a na njoj su uvodničari i brojni drugi sudionici raspravljali o tome kako uspostaviti ravnotežu između roditeljskih odgovornosti i najboljeg interesa djeteta s profesionalnom ulogom i zahtjevima radnog mjesta obaju roditelja. Članovi MMS-a Domagoj Topić i Kana Halić Kordić prenijeli su stajališta iznesena u raspravi na e-forumu MMS-a o tome da je u današnjem tempu života uz mnogobrojne radne obveze i opterećenje zaposlenih roditelja teško zamisliti kako očevi i majke uopće uspijevaju biti s djecom i odgajati ih. Mladi savjetnici su istaknuli kako smatraju da država treba intenzivnije pomagati roditeljima u odgoju djece - kroz omogućavanje i poticanje da više vremena provode s djecom, ali i kroz pomoć pedagoga i psihologa u školi.

Mlade savjetnice pravobraniteljice za djecu Dorotea Neuberg i Petra Jurina sudjelovale su 4. svibnja 2016. na skupu „**Strategija Vijeća Europe za prava djeteta od 2016. do 2021. - novi okvir i poticaj za unapređivanje prava sve djece**“ u organizaciji Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora, a na inicijativu i u suradnji s pravobraniteljicom za djecu. Dvije članice MMS-a Dorotea Neuberg i Antonija Radoš pratile su **međunarodnu konferenciju pod nazivom „Djeca čiji su roditelji u sukobu sa zakonom: Što je njihov najbolji interes? Kako ga ostvariti?“** koju su zajedno organizirali pravobraniteljica za djecu i međunarodna organizacija *Children of Prisoners Europe* (COPE), koja okuplja niz organizacija i udruga usmjerenih na zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru.

S posebnim ponosom ističemo kako su članovi MMS-a Julia Mihovilović i Domagoj Topić dobitnici vrijednih nagrada u 2016. godini. Julia je 3. kolovoza u povodu obilježavanja Dana Općine Šolta, kada se tradicionalno dodjeljuju prigodna priznanja zaslužnim građanima dobila nagradu za svoj rad na zaštiti i promicanju ljudskih prava i prava djeteta. Domagoj je dobitnik godišnje nagrade „Luka Ritz“ koja simbolizira borbu protiv nasilja među mladima, a koja mu je dodijeljena u MZOS-u 23. lipnja 2016.

Od trenutka izbora treće generacije MMS-a do pisanja ovog izješća, na elektroničkom forumu zatvorenog tipa putem kojeg smo svakodnevno u kontaktu s mladim savjetnicima, otvorene su ukupno 104 teme. Članovi MMS-a raspravljali su, među ostalim, o neprimjerenim oglasima u dnevnim novinama i na portalima kojima su izložena djeca, nasilju u vršnjačkim vezama, dostupnosti alkohola i cigareta djeći i mladima, o televizijskim emisijama za djecu i mlade te načinu na koji planiraju provesti anketu među svojim vršnjacima o ovoj temi. U raspravama djecu potičemo na aktivan pristup problemima koje uočavaju u društvu te ih motiviramo na promišljanje načina na koje bi svi dionici u društvu mogli pridonijeti njihovom rješavanju. Takav pristup uz puno poštovanje i uvažavanje iskazanih stavova i mišljenja djece okosnica je našeg rada.

Izdvojena područja zaštite prava djece

(Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece)

Poglavlje *Izdvojena područja zaštite prava djece* donosi priloge koji detaljnije prikazuju stanje i uočene probleme te aktivnosti i inicijative pravobraniteljice za djecu u pojedinim područjima zaštite prava djece, za koja smatramo da zaslužuju dodatno i zasebno razmatranje zato što se odražavaju na više područja prava djece, a kojima se kontinuirano bavimo ili su obilježila rad pravobraniteljice za djecu u protekloj godini.

Među njima su zaštita prava djece pripadnika nacionalnih manjina, zatim prava djece s problemima u ponašanju, prava djece čiji su roditelji u zatvoru, zaštita prava djece u medijima te zaštita prava i interesa djece u migracijama, odnosno *djece u pokretu*. Proteklu godinu obilježila je Godišnja konferencija europske mreže COPE (*Children of Prisoners Europe*), kao krovna tijela koje okuplja organizacije, tijela i udruge usmjerene na zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru, koja je održana 20. svibnja 2016. u Zagrebu, a domaćin joj je bila pravobraniteljica za djecu Republike Hrvatske. Stoga smo jedno poglavlje posvetili tom događaju. Posebno poglavlje posvetili smo organizacijama civilnog društva, to jest udrugama koje djeluju u području zaštite prava djece, kao i nekim teškoćama koje zahtijevaju poboljšanje pravnoga okvira i nadzora u dijelu aktivnosti udruga koje se odnose na djecu.

4.1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina

U ovom izvještajnom razdoblju, kao i u prethodnome, najizraženije područje kršenja prava djece pripadnika nacionalnih manjina je odgojno-obrazovni sustav. Dostupnost odgoja i obrazovanja, posebice ranog i predškolskog odgoja, i nadalje predstavlja problem za djecu pripadnike romske nacionalne manjine. Zbog toga smo i ove godine aktivno podržali nastojanja *Zagovaračke platforme za ostvarivanje jednakosti romske djece u predškolskom odgoju i obrazovanju*.

Radi cjelovitijeg uvida u postojeće stanje, osim pojedinačnih prijava, informacije dobivamo kroz kontakte s predstavnicima nacionalnih manjina, iz medija, od nadležnih institucija i tijela uprave, sa stručnih skupova, istraživanja, sudjelovanja u projektima, iz sudske prakse te izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija. Ove godine podržali smo znanstvenoistraživački projekt Filozofskog fakulteta „IntegraNorm“ koji istražuje integracijske procese većine i manjine u četiri višeeetničke zajednice (Srbi, Talijani, Česi, Mađari).

Prava djece pripadnika romske nacionalne manjine - Za razliku od prijašnjih, ovu godinu obilježile su naše aktivnosti u vezi s rješavanjem stambenog pitanja romskih obitelji, a smanjen je broj postupanja u sustavu odgoja i obrazovanja. Osim ovih područja, bavili smo se i zdravstvenim pravima, pravosudno-zaštitnim pravima te ekonomskim pravima.

U sklopu redovitih aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu i na temelju obraćanja pučke pravobraniteljice koja je posjetila **romska naselja u Delnicama**, posjetili samo tri romska naselja u Delnicama: Gusti Laz, Zapolje Brodsko i Dedin, gdje smo obišli dvadesetak obitelji. U sva tri naselja romske obitelji i djeca žive u neprimjerenim uvjetima. Naselja su prostorno dislocirana, u šumi, udaljena od Grada Delnice i drugih društvenih sadržaja i institucija koje pružaju javne usluge. Ove romske obitelji žive u neprimjerenim (trošne barake, kamp kućice) do visoko ugrožavajućim uvjetima (život u improviziranom

šatoru). Kamp kućice su premale s obzirom na broj članova u obitelji, u naselju nema pitke vode ni struje, stanovnici koriste onečišćenu izvorsku vodu (iz šume) za piće i pripremanje hrane, u naseljima ne postoji sanitarni „kontejner“ te nijedna od običanih romskih obitelji nema ni kupaonicu ni toalet. U improviziranim stambenim objektima (kontejner, nedovršena baraka, šator) nedostaju kreveti, stolovi i stolice. U nekim obiteljima djeca spavaju na podu, nemaju svoj stol kao ni mjesto za igru. Ni i u jednoj obitelji nismo vidjeli dječje igračke, knjige niti bilo koji drugi predmet namijenjen upravo djeci. Djeca ne pohađaju vrtić ni program predškole, dok do osnovne škole pješače sama, po šumi ili cesti. U naseljima smo zatekli djecu s teškoćama u razvoju za koju je skrb potpuno izostala.

Nakon obilaska naselja inicirali smo u Delnicama dva sastanka, jedan s Centrom za socijalnu skrb Rijeka, a drugi s predstavnicima Grada Delnice i Primorsko-goranske županije. U aktualnoj situaciji prvo treba pronaći rješenje za stambeno zbrinjavanje romskih obitelji, a tek je potom moguće djelovati na sekundarne posljedice (raspolaganje financijama, skrb o djeci, zapošljavanje i sl.). U rješavanju stambenog pitanja valja obratiti pažnju na okolnosti te dati prioritet obiteljima koje su najlošijem položaju. Obitelji koje žive u naselju Dedin su u nešto boljem položaju jer žive na zemljištu koje je u vlasništvu Grada, dok su se obitelji iz preostala dva naselja nelegalno naselile na zemljište koje je u privatnom vlasništvu trećih osoba, na kojem ne mogu dugoročno ostati. O svemu smo obavijestili Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te smo dodatno inicirali sastanak s predstavnicima Ureda za ljudska prava, Uredom saborskog zastupnika Veljka Kajtazija i Uredom pučke pravobraniteljice. Na sastanku, koji je održan početkom 2017., odlučeno je da ulogu koordinatora u rješavanju ovoga pitanja preuzima Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Također je nakon toga uslijedio drugi sastanak, u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Ureda pučke pravobraniteljice, s ciljem donošenja i kratkoročnih rješenja. Na tom su sastanku sudjelovali i predstavnici Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku i Ministarstva državne imovine. Grad Delnice obvezao se osigurati pitku vodu stanovnicima Gustog Laza i Zapolja Brodskog, s obzirom na to da nema vlastitu parcelu na koju bi se mogle preseliti romske obitelji ni financijskih sredstava za kupnju parcele. Ministarstvo državne imovine obvezalo se provjeriti raspoloživost stambenih jedinica na širem području Grada Delnice koje posjeduje RH, kako bi se dale na korištenje nekim romskim obiteljima. Podršku je također ponudila Primorsko-goranska županija, koja raspolaže jednom stambenom jedinicom koju može dati na korištenje te je ponudila pomoć u osiguravanju podrške za romske obitelji koje će se preseliti, ali i za lokalne stanovništvo, kako bi se smanjio otpor i stigmatizacija novih stanara. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku pružit će podršku nadležnom CZSS-u u procesu utvrđivanja prioriteta među romskim obiteljima, radi što žurnijeg preseljenja. Kao dugoročno rješenje razmatra se preseljenje svih obitelji u postojeće stambene jedinice (državne i županijske) na području Primorsko-goranske županije, kako bi se izbjeglo smještanje ovih obitelji na jednom području koje bi opet bilo segregirano i dislocirano od ostalog stanovništva.

U **izvješću Europske komisije (EK)** o provedbi EU okvira za integraciju Roma EK je pohvalila Hrvatsku za pozitivne pomake u području obrazovanja, posebice povećanom obuhvatu romske djece programom predškole. No, ujedno je naglasila da je potrebno osigurati višu razinu kvalitete i inkluzivnosti odgoja i obrazovanja za romsku djecu. U tom pogledu traži veći aktivitet RH i ulaganje vlastitih sredstava u planirane investicije za proširenje vrtića i osnovnih škola. Ujedno naglašava da je za to potreban angažman svih dionika, i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (JLP(R)S) i odgojno-obrazovnih radnika i romskih roditelja. EK također traži ulaganje dodatnih napora za smanjivanje napuštanja školovanja i niskih obrazovnih postignuća romske djece. Preporuča da se romskim učenicima, pri prelasku iz osnovne u srednju školu osigura profesionalno usmjeravanje i podrška mentora koji će ih voditi kroz taj proces. Naglašava i važnost strukovnog obrazovanja koje RH treba postaviti kao prioritet u školovanju Roma. U pogledu zdravstvene skrbi, EK naglašava potrebu veće usmjerenosti na rješavanje zdravstvenih nejednakosti Roma, posebno u nerazvijenim područjima, s naglaskom na žene i djecu koji čine ranjivu skupinu. Podržava model zdravstvenih medijatora, o kojem smo pisali u prošlim izvješćima, jer smatra da će romski medijatori pomoći u ostvarivanju kvalitetnije zdravstvene skrbi. U Hrvatskoj je započeo proces donošenja Akcijskih planova od strane lokalnih zajednica, no EK smatra da je u tom području potrebno uložiti više napora kako bi sve JLP(R)S donijele svoje Akcijske planove, u sklopu *Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013. - 2020.* S tim ciljem osnovana je i Nacionalna platforma za Rome koja pridonosi i boljoj koordinaciji između svih dionika, a također može razviti mehanizme monitoringa i vrednovanja ciljeva i mjera određenih u akcijskim planovima.

Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je u **izradi novog Akcijskog plana** za provedbu *Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013. - 2020.*, u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Sudjelovali smo u fokus grupi koja se odnosila na područja socijalne skrbi, obrazovanja, zapošljavanja i zdravstva. Zaključeno je da je za provedbu mjera potrebno formalizirati i osnažiti međuresornu suradnju te je ciljeve i mjere potrebno učiniti značajno vidljivijima na svim razinama.

Stoga ovdje ponavljamo našu preporuku kako je u izradi Akcijskih planova potrebno usmjeriti se na ostvarivanje kratkoročnih planova, koji su u suglasju s dugoročnim ciljevima desegregacije. Usmjerenost na kratkoročne planove odnosi se na potrebu jasnijeg definiranja i operacionaliziranja mjera koje će donijeti izravne promjene za život djece pripadnika romske nacionalne manjine. U području obrazovanja ponavljamo nužnost uvođenja **obvezatnog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole**, pri čemu je, osim povećanja obuhvata djece ovim programom, potrebno voditi računa i o kvaliteti programa. Mišljenja smo da je potrebno stručnjake koji rade s Romima (odgojno-obrazovne radnike, socijalne radnike, zdravstvene djelatnike i sl.) dodatno educirati o kulturološkim specifičnostima romske zajednice, dječjim pravima kao i provedbi zakonskih akata koji se odnose na ostvarivanje prava djece pripadnika romske manjine. Osim ovog vida edukacije, potrebno je uložiti više napora i za senzibiliziranje većinskog stanovništva (roditelja, djece vršnjaka, drugih dionika u lokalnoj zajednici) u svrhu smanjenja segregacije romske djece.

Inkluzivno obrazovanje romske djece preduvjet je njihovoj kvalitetnijoj uključenosti u širu društvenu zajednicu te je stoga posebice važno djecu uključiti u sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kako bi što bolje svladala hrvatski jezik i uz svoje vršnjake usvojila socijalizacijske vještine primjerene dobi. Pravobraniteljica za djecu i dalje je bila aktivno uključena u aktivnosti *Zagovaračke platforme za ostvarivanje jednakosti romske djece u predškolskom odgoju i obrazovanju*. U pogledu već spomenute kvalitete i inkluzivnosti obrazovanja, smatramo da je potrebno bolje urediti model romskog pomoćnika u nastavi. Naime, izmjenama i dopunama *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* ukinuta je mogućnost da školska ustanova angažira romske pomoćnike za ispunjavanje posebnih obrazovnih potreba djece. Na taj je način financiranje pomoćnika prebačeno na JLP(R)S-e koje iz svojih proračuna osiguravaju sredstva za šire javne potrebe u školstvu. Ovakav model nije se pokazao učinkovitim ni za zapošljavanje pomagača u vrtiću ni za zapošljavanje pomoćnika u nastavi za djecu s TUR. Iako je Ministarstvo znanosti i obrazovanja pojačalo mjere posebne pomoći za učenje hrvatskog jezika za romske učenike i osiguravanje produženog boravka, mišljenja smo da one nisu dostatne te da ne bi trebale biti isključujuće za osiguravanje podrške romskog pomoćnika.

Istraživanje međuetničkih odnosa i integracijskih procesa - Ured pravobraniteljice za djecu podržao je znanstvenoistraživački projekt „Integracijski procesi većine i manjine u etnički mješovitim zajednicama: Uloga međuetničkog kontakta, percipirane prijetnje i socijalnih normi (IntegraNorm)“ koji provodi Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Cilj je projekta ispitati dugoročne efekte međuetničkog kontakta na ideološke i međuetničke stavove i ponašanja djece, adolescenata i njihovih roditelja, pripadnika većine i manjina, u četiri višetetničke zajednice u Republici Hrvatskoj (Srbi, Talijani, Česi, Mađari). U istraživanju sudjeluju učenici osnovnih i srednjih škola i njihovi roditelji. Podržali smo ovaj projekt jer istraživanje omogućuje temeljiti uvid u postojeće prakse zaštite manjinskih prava, posebice uvid u zaštitu prava djece na obrazovanje, pri čemu je djeci dana prilika da izraze svoja mišljenja i stavove o tome kako vide integracijske procese i uzajamne međuetničke odnose u svojim zajednicama te kako im u tome pomaže škola. Na Okruglom stolu „Prakse i izazovi manjinskog obrazovanja u višetetničkim zajednicama u Hrvatskoj“ u sklopu 3. Dana obrazovnih znanosti aktivno smo izlagali o iskustvima i praksi manjinskog obrazovanja.

Prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine - Praćenje zaštite prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine ostvarili smo kroz sudjelovanje u spomenutom projektu *IntegraNorm* i posjetima Srpskoj pravoslavnoj općoj gimnaziji „Kantakuzina Katarina Branković“ te Srpskom kulturnom društvu „Prosvjeta“. Saznajemo da ovu gimnaziju pohađaju učenici iz cijele Hrvatske koji nastavu prate na srpskom jeziku i ćirilicom pismu. Učenici su vrlo zadovoljni sa školom, koja je prostrana i vrlo moderno uređena. Postoje, međutim, problemi poput dostupnosti organiziranog prijevoza. Posebno su zabrinjavajući slučajevi dobacivanja uvreda učenicima na nacionalnoj osnovi na putu do škole, od strane učenika drugih škola i njihovi međusobni sukobi, na što su nas upozorili i predstavnici Srpske pravoslavne

opće gimnazije i Srpskog kulturnog društva „Prosvjeta“. U vezi s takvim prijavama pravobraniteljica je postupala u 2015. godini i podnijela prijavu policiji. Imamo saznanja da se situacija smirila, međutim tu problematiku pratimo i dalje.

U kolovozu 2016. postupali smo u povodu prijave udruge i građana o nastupu učenika OŠ Bobota u programu obilježavanja 75. obljetnice antifašističkog ustanka u Srbu (u organizaciji Srpskog narodnog vijeća i Saveza antifašističkih boraca) navodno s neprimjerenim sadržajem koji predstavlja govor mržnje. Prijavu smo proslijedili MZO-u na nadležno postupanje i zatražili izvješće o svim relevantnim činjenicama u odnosu na moguću povredu prava djece, kao i o poduzetim mjerama iz njihove nadležnosti, te provjeru postupanja ravnatelja OŠ Bobota budući da su djeca uključena u navedenu manifestaciju za vrijeme ljetnih školskih praznika, izvan Godišnjeg nastavnog plana i programa škole te da je manifestacija imala obilježje političkoga skupa.⁵² MZO - Prosvjetna inspekcija (PI) nas je izvijestila kako je od škole zatražila očitovanje, budući da je bila dužna istražiti relevantne činjenice i okolnosti povezano s događajem odvođenja djece učenika na manifestaciju u Srbu („izbor i sadržaj recitiranog teksta, način pripreme djece kao i broj djece, organizator pripreme i vođenja djece, odnosno da li tekst koji su djeca recitirala na događaju potiče na netrpeljivost, nasilje i mržnju te veliča pojedine osobe iz totalitarnog režima“ - kako je to navedeno u prijavi udruge i građana) bilo navedeno. PI nas je obavijestila da djeca nisu došla organizirano od strane škole već s roditeljima, a da ih je za program pripremala njihova učiteljica. PI je proslijedila Policijskoj upravi Vukovarsko-srijemskoj zahtjev za ocjenu je li program koji su djeca izvodila sadržavao govor mržnje, kako bi se nakon njihovog izvješća moglo odlučiti ima li elemenata za poduzimanje mjera prema Zakonu o prosvjetnoj inspekciji, odnosno jesu li postupanjem zaposlenice škole povrijeđena prava djece, učenika škole i ima li u njezinom postupanju elemenata kaznenog djela. Završno izvješće u vrijeme pisanja ovog izvješća još nismo dobili. Događaji koji su uslijedili izazvali su nezadovoljstvo pripadnike srpske nacionalne manjine o čemu nas je obavijestio predstavnik Srpskog narodnog vijeća. Nažalost, politički kontekst i zaoštren politički sukob koji je pratio ovogodišnju organizaciju skupa u Srbu, reakcije i prijave protivnika skupa s navodima o programu s govorom mržnje, spori postupak nadležnih tijela i još uvijek izostanak odgovora o tome je li program osmišljen od odraslih osoba poticao govor mržnje, posredno su ugrozili prava djece.

Prava djece pripadnika češke nacionalne manjine - Praćenje zaštite prava djece pripadnika češke nacionalne manjine ostvarili smo kroz sudjelovanje u spomenutom projektu *IntegraNorm* te posjetom Gimnaziji Daruvar u kojoj se, uz nastavu na hrvatskom jeziku, provodi i nastava za učenike češke nacionalne manjine po modelima B i C. Češki učenici dobro su uključeni u odgojno-obrazovni sustav, kao i u život zajednice. S obzirom na manji broj čeških učenika u školi, oni su dobro povezani te se i uključuju u različite izvannastavne aktivnosti i projekte u kojima škola sudjeluje. Zamijećen je sve slabiji upis čeških učenika u osnovne i srednje škole. Iako su mali razredni odjeli prednost u pogledu kvalitete rada, saznajemo da učenicima ponekad nedostaje društvo veće skupine vršnjaka, ne-čeških učenika. U obrazovnom sustavu njeguje se češka kulturna baština, a na aktivnosti se mogu uključiti i ne-češki učenici (školski orkestar, folklorna skupina, Festival dječjih pjesama i sl.). Učenici su se požalili da za češku manjinu nisu predviđene povlastice prilikom upisa u programe visokog obrazovanja.

Prava djece pripadnika mađarske nacionalne manjine - Praćenje zaštite prava djece pripadnika mađarske nacionalne manjine ostvarili smo također kroz sudjelovanje u spomenutom projektu te posjetom Prosvjetno-kulturnom centru Mađara u Osijeku. U sklopu Prosvjetno-kulturnog centra Mađara ustrojeni su vrtić, osnovna i srednja škola. U vrtiću su ustrojene mješovite grupe, u osnovnoj školi kombinirani razredi, dok srednja škola provodi nastavu na mađarskom jeziku (model A), što ju čini jedinstvenom ustanovom takve vrste na području Hrvatske. Ovaj Centar otvoren je za učenike koji govore mađarski jezik, neovisno o tome jesu li po nacionalnosti Mađari. Takva otvorenost zamjećena je i u baranjskoj mađarskoj osnovnoj školi pa je stoga integracija Mađara i Hrvata vrlo dobra na lokalnoj razini. Također se potiču i učenici iz hrvatskih razrednih odjela da se uključe u učenje mađarskoga jezika, kulture i tradicije. No, problem nastaje kad djeca odlaze iz svojega mjesta, primjerice na hospitalizaciju jer ne razumiju u potpunosti hrvatski jezik, a nije im osiguran prevoditelj. Istaknut je problem županijskih školskih natjecanja gdje škole moraju prevesti testove za mađarske učenike, što ih u startu stavlja u nepovoljniji položaj. Nakon završetka srednje škole mađarski učenici uspješno završavaju fakultete i u Hr-

⁵² Više o uključivanju djece u političke aktivnosti u poglavlju *Djeca kao članovi društvene zajednice*.

vatkoj i u Mađarskoj, a spomenuti Centar radi i na uspostavljanju kontakata s tvrtkama i poduzetnicima sa šireg područja Grada Osijeka kako bi se olakšalo zapošljavanje njihovih bivših učenika.

Prava djece pripadnika talijanske nacionalne manjine - I praćenje zaštite prava djece pripadnika talijanske nacionalne manjine ostvarili smo kroz sudjelovanje u projektu *IntegraNorm*. Od jedne osnovne talijanske škole u kojoj se nastava provodi po A modelu, saznajemo da se u školu upisuju i učenici drugih nacionalnosti koji znaju talijanski, sve je veća pojavnost jezičnih interferencija. Do mješanja jezika dolazi zato što je neformalna komunikacija u školi dvojezična. Interes za talijanskim školama raste zato što pružaju mogućnost upisa na studije i u inozemstvu. Dok je aktivno poznavanje dva jezika prednost, ujedno je i mana jer, po završetku školovanja, dio mladih odlazi studirati izvan Hrvatske. Istaknuta je potreba tiskanja udžbenika na talijanskom jeziku, o čemu govori i talijanska srednja škola. Kod njih, profesori sami prevode hrvatske udžbenike na talijanski jezik. I ovdje je prisutan sve veći upis Hrvata jer je škola dobro opremljena, a razredni odjeli su manji što pozitivno utječe na razvijanje odnosa među učenicima, kao i između učenika i profesora. Istaknuta je preopterećenost ovih učenika kod polaganja državne mature jer polažu talijanski jezik kao materinski jezik, zatim hrvatski jezik, matematiku i strani jezik po izboru.

Zaključno, najčešće povrede prava djece pripadnika nacionalnih manjina, odnose se na djecu pripadnike romske nacionalne manjine i to u sustavu odgoja i obrazovanja. Deprivacija, segregacija i marginalizacija Roma još uvijek je sveprisutna u našoj zemlji. Velik udio Roma i dalje živi u neprimjerenim uvjetima i u visokom riziku od siromaštva. Rano napuštanje školovanja, slaba obrazovna postignuća i nedostatne kompetencije glavne su prepreke za osamostavljanje i zapošljavanje mladih Roma. Zato je nužno početi s edukacijom u ranom i predškolskom razdoblju, a prvi korak odnosi se na osiguravanje obvezatnog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole.

4.2 Prava djece s problemima u ponašanju

Primili smo 54 prijave ugrožavanja prava djece s problemima u ponašanju (PUP), a odnose se na zdravstvena, obrazovna, participativna, osobna, pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, na privatnost, pravosudno zaštitna prava te na diskriminatorno postupanje. Prijave obuhvaćaju cijeli kontinuum problema u ponašanju djece, njihovu različitu težinu i oblike.⁵³ Pojedinačno ili zajedno roditelji su nam se obratili u 27 slučajeva, a djelatnici institucija u 12. U četiri slučaja obratila su nam se djeca, od toga troje upućeno u odgojne domove. Sudjelovali smo u 21 općoj inicijativi te primili 25 telefonskih poziva koji se odnose na djecu s PUP. Pojavu smo pratili i putem posjeta ustanovama u kojima borave djeca, sudjelovanjem na stručnim skupovima i međuresornim sastancima, sudjelovanjem u normativnim aktivnostima, kao i prateći informacije iz medija. Široka lepeza prijava ukazuje na ranjiv položaj ove djece i rizik za ugrožavanje prava u svim segmentima njihovog života.

U odgojno-obrazovnom sustavu - Većina prijava odnosi se na djecu s PUP u odgojno-obrazovnim ustanovama - vrtićima, osnovnim i srednjim školama te učeničkim domovima. Riječ je najčešće o vršnjačkom nasilju te nesocijaliziranom i ometajućem ponašanju. Obraćali su nam se roditelji djece s PUP, ali i djece koja trpe takvo ponašanje tražeći da odgojno-obrazovne ustanove omoguće mirno okruženje i zaštitu prava njihove djece. I jedni i drugi su optuživali ustanovu da ne čini dovoljno za njihovu djecu. Neki prijavitelji ugrožavali su dostojanstvo djece s PUP i već onu u vrtićkoj dobi nazivali *nasilnicima*, *agresivcima*, *seksualnim zlostavljačima*. U takvim slučajevima upozoravali smo na potrebu uvažavanja djetetovog dostojanstva te da je riječ o djetetu s teškoćama kojem je nužna primarno pomoć stručnjaka. Obraćali su nam se i djelatnici ustanova nerijetko uplašeni „težinom“ ponašanja djeteta koje je ugrožavalo sebe ili drugu djecu. Osjećali su se bespomoćno, smatrajući da dijete s PUP „ima previše prava“ zbog kojih ne mogu zaštititi drugu djecu. Stav ukazuje na nerazumijevanje koncepta dječjih prava te potrebu intenzivnije i šire edukacije djelatnika u odgojno-obrazovnim ustanovama o djeci s PUP od one koju dobivaju bazičnim obrazovanjem. Zabrinjava tvrdokornost i dugotrajnost problema djeteta koji se ponekad protežu kroz cijelo njegovo školovanje bez ikakvog napretka, unatoč uloženom trudu djelatnika.

⁵³ O najtežim pojavnim oblicima PUP iz sfere kršenja kaznenih i prekršajnih normi govorimo u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

Iako bilježimo povećani razvoj svjesnosti na normativnoj i praktičnoj razini o pravima i interesima djece s PUP, sustav odgoja i obrazovanja još uvijek nema ujednačen, strukturiran ni učinkovit odgovor na njihove potrebe zbog čega izostaju rezultati na svim razinama - sustavnoj, institucionalnoj i pojedinačnoj. Manjkavost propisa i nejasnoće oko njihove primjene dovode do nedoumica i dvojbi u praksi. Propisi koji uređuju primjenu **pedagoških mjera** za neprihvatljivo ponašanje djece ne sadrže restitutivne elemente i svode se na kažnjavanje. Zbog nejasne primjene načela najboljeg interesa djeteta djelatnici imaju dvojbe i prilikom odlučivanja o pedagoškoj mjeri u pojedinim slučajevima, a ponekad ne poštuju zakonsku proceduru što zbunjuje roditelje i djecu. Djelatnici u praksi preispituju i postojeći model provedbe **programa produženog stručnog postupka** nakon redovne nastave za djecu s PUP. Ova djeca najčešće zbog svoje raspršene pažnje nemaju kapaciteta za tako dugotrajan boravak u školi, a stručnu pomoć socijalnog pedagoga ne dobivaju tijekom redovne nastave kada im je najpotrebnija. Saznajemo i za neujednačenost u osiguravanju **primjerenih odgojno-obrazovnih uvjeta** sukladno propisima. Prijave roditelja govore da pojedini djelatnici škole ne prilagođavaju dovoljno odgojno-obrazovno postupanje temeljem rješenja o primjerenim oblicima školovanja, a obavljeni inspekcijski i stručno pedagoški nadzori nerijetko su potvrdili osnovanost tih tvrdnji. Neke sredine, unatoč postojećim potrebama, nemaju nijednu školu s posebnim razrednim odjelom za djecu s PUP. Jedan Ured državne uprave (UDU) je stanje obrazložio time da škole ne žele odjel s djecom s PUP u svojem prostoru. Primjeri ukazuju na potrebu redovitog preispitivanja prakse, uvažavanje potreba djece i mišljenja djelatnika na temelju kojih je nužno usuglasiti i ujednačiti postupanja sukladno interesima djece.

Unapređivanju prava djece s PUP u školama pridonio bi ***Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju i s problemima u ponašanju***, na čije donošenje obvezuje Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (ZOOSŠ) još nije donesen niti upućen u javnu raspravu. MZO-u smo u više navrata preporučili njegovu žurno donošenje. Odgovoreno nam je da će se izradi Pravilnika pristupiti nakon izmjena i dopuna ZOOSŠ, bez predviđenih rokova.

Nedovoljan broj **socijalnih pedagoga** koji imaju kompetencije za prevenciju i tretman PUP u školama daljnja je prepreka ostvarivanju prava djece s PUP na pravovremenu i stručnu pomoć. Odgojno-obrazovni sustav ne uvažava dovoljno stručnu diferencijaciju edukacijsko rehabilitacijskih profila i različitost njihovih profesionalnih kompetencija. Zbog većeg broja učenika s PUP pojedine škole zatražile su zapošljavanje socijalnog pedagoga, no MZO je, ne uvažavajući specifičnosti potreba ove djece, odobrilo zapošljavanje drugih profila. U jednom slučaju MZO je odbio molbu za zapošljavanjem socijalnog pedagoga s obrazloženjem da „sustav ne poznaje stručnjake tog profila“, iako ih propisi navode. Škola je zatražila pomoć AZOO u pojašnjavanju kompetencija različitih edukacijsko rehabilitacijskih stručnjaka.

U većini prijava zamjećujemo da se odgojno-obrazovne ustanove teško nose s potrebama djeteta s PUP i nastoje ga se „ riješiti “ ili dijete prilagoditi sustavu umjesto da osiguraju uvjete koji će biti prilagođeni djetetu. Tako je jedan vrtić ispisao dijete neprihvatljivog ponašanja s obrazloženjem da nemaju uvjete za njegov prihvata. Roditelje smo uputili na obraćanje prosvjetnoj inspekciji. Osnovne škole ovoj djeci nerijetko izriču pedagošku mjeru preseljenja u drugu školu, koju najčešće ne prate druge potrebne intervencije. Izricanje pedagoške mjere je u osnovi kažnjavanje koje ne vodi boljem ponašanju, posebice ako se ne primjenjuju metode restitucije za kršenje pravila. U administrativnom postupku preseljenja ne vidimo interes djeteta već interes škole da se „ riješi muke “ koju im ovakvo dijete donosi. Iz medijskog istupa jednog gradskog ureda za prosvjetu saznali smo da prilikom izricanja ove pedagoške mjere ponekad nastaje i problem podmirivanja novonastalih troškova prijevoza usred školske godine, za koju tijelo lokalne samouprave nije predvidjelo iznos. Isti gradski ured je predložio bolju međuresornu suradnju i ulaganje više volje i truda u bavljenje ovom djecom u matičnoj školi.

Škole nerijetko odbijaju upisati ovu djecu ukoliko trenutačno postoji problem administrativne prirode. Saznali smo za slučaj 12-godišnjeg djeteta s PUP koje je doselilo iz druge sredine, a škola prema mjestu prebivališta nije ga htjela primiti zato što je imalo rješenje UDU-a o odgoju i obrazovanju u posebnom razrednom odjelu koji škola nema. Međutim, nema ga nijedna škola u tom gradu te dijete, unatoč pokušajima majke i CZSS-a u više škola, već dulje od mjesec dana nije bilo upisano u školu. Tek je inspekcijski nadzor, koji je potaknula pravobraniteljica za djecu, naložio školi po mjestu prebivališta upis djeteta te obavljanje retestiranja koje će novo rješenje uskladiti s interesima djeteta i mogućnostima u

lokalnoj zajednici. Osim što nije pohađalo nastavu mjesec dana, dijete će nositi i teret spoznaje da ga nijedna škola u gradu nije htjela primiti. Bavili smo se i nemogućnošću prebacivanja djeteta u istovjetnu strukovnu školu u drugom gradu, nakon smještaja u odgojnu ustanovu, s obrazloženjem da bi primitak djeteta premašio kvotu za zanimanje odobrenu od ministarstva. Djetetu, koje je u školu došlo u pratnji odgojitelja, upis u školu odbijen je na grub i neprimjeren način, nakon čega je dijete prijetilo suicidom i pobjeglo iz ustanove. Nakon uključivanja UDU-a i pravobraniteljice za djecu prosvjetni inspektor školi je naložio traženje veće kvote koju je MZO odobrio te je dijete sa zakašnjenjem od mjesec dana krenulo na nastavu.

Ove situacije moguće je izbjeći jasnijim uputama ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) CZSS-ima o postupanju prilikom smještaja djeteta u ustanovu. Primjeri ukazuju i na nedostatnu međuresornu suradnju. Probleme je moguće prevenirati i izmjenom propisa u sustavu odgoja i obrazovanja, posebice kada je riječ o djeci u iznimno ranjivim životnim okolnostima, kao što su izdvajanje iz obitelji i PUP. Kad se problem ipak pojavi, mišljenja smo da škole moraju inicirati postupke prema nadležnim tijelima kako bi se promptno ostvarilo pravo djeteta na obrazovanje, u skladu s načelom zaštite najboljeg interesa djeteta. Upravo bi ranjivost ove djece trebala potaknuti škole na rješavanje nastale situacije, a ne biti razlogom zbog kojih ih ne žele u svojoj sredini.

Prijave pokazuju da pojedini **učenički domovi** primjenjuju manji opseg zakonom propisanih intervencija u zaštiti djece s PUP te radije primjenjuju odredbe ugovora o smještaju učenika u učenički dom sukladno kojima ih isključuju iz doma. Tako smo saznali da učenički dom u slučaju vršnjačkoga nasilja nije primijenio *Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*. Neki učenički domovi ne surađuju ni s matičnim CZSS-ima u interesu djeteta. Jedan dom je neprijavljivanje neprihvatljivoga ponašanja CZSS-u uvjetovao ispisom djeteta iz doma, ne razumijevajući da su mjere CZSS-a pomoć djetetu u riziku, a ne „kazna“ za obitelj. Upozorili smo da, iako ugovori o smještaju u učenički dom imaju svoju pravnu snagu, učenički domovi dužni su primjenjivati sve propise iz područja odgoja i obrazovanja.

Primili smo prijave koje se odnose na neprofesionalno i neetično postupanje pojedinih djelatnika u školi, što dovodi do paušalnog i kontinuiranog optuživanja djeteta s PUP za svaki nastali problem ili incident u školi. U takvim slučajevima zatražili smo obavljanje inspekcijskih i stručno pedagoških nadzora. Obratio nam se i učenik jedne srednje škole koji je zbog dugotrajnog sukoba s nastavnicom i neprimjernog verbalnog izražavanja na satu prekršajno kažnjen za narušavanje javnog reda i mira, nakon što je nastavnica pozvala policiju. I Prosvjetna inspekcija i AZOO utvrdili su dugotrajnu neprimjerenu komunikaciju nastavnice s učenicima, na što su djeca i ranije upozoravala, te su naložili samoedukaciju nastavnice i praćenje od strane stručne službe, bez plana mjerenja ishoda ovih intervencija. Jasno je da su svi učenici dužni poštovati kućni red te se suočiti s odgovarajućim posljedicama za kršenje pravila. Međutim sustav nedovoljno odlučno preispituje i sankcionira odgovornost nastavnika za neprimjerenu komunikaciju s učenicima koja nerijetko provocira konflikte.

Zbog odluke škole da na ekskurziju neće ići učenik koji je svojim ponašanjem više puta ozbiljno ugrozio svoju sigurnost i sigurnost druge djece, s pritužbom na školu obratio nam se njegov otac. Upozorili smo ga na dužnost i obveze škole i ravnatelja da se brinu o sigurnosti sve djece. Pojedini roditelji nekritični su prema ponašanju svojega djeteta, zanemaruju svoju odgovornost za nastanak problema te neprimjernim prezaštitničkim odgojnim postupcima ugrožavaju djetetove interese. Optužuju djelatnike škole za navodne propuste, zbog kojih se obraćaju raznim tijelima, iskazuju nespremnost za suradnju i prihvaćanje savjeta i ne brinu se o interesima druge djece u razredu. Nerijetko u takvim slučajevima dolazi do konflikta sa školom i drugim roditeljima. Budući da su neprimjereni odgojni postupci i nesuradnja sa školom protivni interesima djeteta, u takvim situacijama upućujemo škole na obraćanje CZSS-u zbog mogućeg odgojnog zanemarivanja, a roditelje upozoravamo na potrebu suradnje s institucijama.

Saznajemo i za **primjere dobre prakse** pojedinih škola. Neke zbog blizine odgojnih domova primaju više djece sa složenim PUP, tijesno surađuju s domovima i poduzimaju dosljednu zakonsku i stručnu prilagodbu odgoja i obrazovanja potrebama ove djece. Neke imaju uspješne posebne odjele, druge dio nastave drže u prostorima domova za djecu koja zbog svojih izrazitih teškoća nisu u mogućnosti pratiti redovan odgojno-obrazovni proces. U nekima se provodi poludnevni boravak za djecu u riziku u suradnji sa sustavom socijalne skrbi, što je evaluirana i vrlo učinkovita preventivna aktivnost za koju smo u

više navrata preporučili da ju valja širiti i u drugim školama. Neke škole su ekipirane socijalnim pedagozima koji rade isključivo u okviru svojih profesionalnih kompetencija. Dio škola provodi evaluirane i dokazano korisne programe na razini selektivne i indicirane prevencije, a u rješavanju „teških“ problema koriste aktivno međuresorno povezivanje. Dio škola povezuje se s civilnim sektorom u primjeni medijacije u rješavanju sukoba te kreativno i samoinicijativno uvodi i druge oblike restitucije i „popravljanja štete“ u odgojno postupanje. Osim stručnosti i ekipiranosti, ovi djelatnici pokazuju ljudsku toleranciju i razumijevanje, želju za učenjem i mijenjanjem negativnog stava prema ovoj djeci. Svjesni su odgovornosti za svako dijete te djecu s PUP doživljavaju kao izazov, a ne teret kojega se žele riješiti. U djeci pronalaze i njeguju jake strane i nisu fokusirani samo na njihovo neprihvatljivo ponašanje pa time školu iz rizičnog pretvaraju u zaštitni faktor u djetetovom životu. Predano se trude kompenzirati nepovoljne obiteljske uvjete djeteta razumijevajući da ono zapravo traži pomoć, ali to čini na neprimjereni način.

Sustav socijalne skrbi i primjena mjera radi zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta - Obraćali su nam se roditelji, djelatnici CZSS-a i domova te dječji i adolescentni psihijatri vezano za djecu s PUP i teškoće mentalnoga zdravlja. Obratilo nam se i troje djece iskazujući nezadovoljstvo odlukom o uputi u odgojni dom i tražeći da na nju utječemo.

Iz prijava saznajemo da pojedini stručnjaci imaju dvojbe u primjeni obiteljsko pravnih mjera ako nije utvrđeno materijalno zanemarivanje djeteta, ne dajući dovoljno pozornosti neprimjerenim odgojnim metodama koje utječu na pojavu PUP i imaju težinu odgojnog ili emocionalnog zanemarivanja. Nerijetko je riječ o roditeljima višeg obrazovnog i dobrog materijalnog statusa, snažno usmjerenima na dijete koje zbog PUP vode raznim stručnjacima da ga „poprave“, a koji su pritom nesprijetni na mijenjanje svoga odgojnog stila i ponašanja. Neprimjerenim odgojnim postupcima usporavaju djetetov socijalni razvoj i primjerenu socijalizaciju uslijed čega dolazi do iskazivanja PUP, primarno u školi. Mišljenja smo da je i u ovakvim slučajevima nužno primijeniti mjere radi zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta te roditelje uputiti i u odgojno savjetovanje. Saznajemo i za slučajeve u kojima su, unatoč izostanku učinka na promjenu roditeljskog ponašanja te napredovanju PUP u djeteta, više godina provedene mjere stručne pomoći bez primjene drugih mjera. Primili smo i prijave o dugotrajnim sudskim postupcima radi oduzimanja prava roditelju na stanovanje s djetetom i povjeravanje ustanovi, za vrijeme kojih PUP u djece poprima sve ozbiljnije oblike te ona, nerijetko i prije okončanja postupka, završe u istražnome zatvoru. Navedeni primjeri ukazuju na potrebu educiranja stručnjaka u svim segmentima obiteljsko pravne zaštite, budući da je njezina pravodobna i stručna primjena ujedno i prevencija pojave PUP kod djeteta.

U **odgojnim domovima** još uvijek postoje teškoće oko diferencijacije tretmana djece koja su tamo smještena. Nedovoljna je usmjerenost na potrebe i snage djece te nema dovoljno programa za njihove specifične probleme u ponašanju. Nužno je i kreiranje djelotvornijih postupanja i programa prilagođenih specifičnostima ženske populacije i djece pripadnika romske nacionalne manjine. Na potrebu unapređivanja rada s djecom u odgojnim domovima ukazuje i podatak MUP-a za 2016. o evidentirana 1373 bijega iz domova socijalne skrbi, od kojih je veći broj iz odgojnih domova. Za vrijeme bijega djeca su počinila 31 kazneno djelo. Tretmanski rad s roditeljima djece koja su u odgojnom domu je nedostatan te se ne stvaraju potrebni uvjeti za povrat djece u obitelj i uspješan postinstitucionalni prihvata. Očekujemo da projekt „Unaprjeđenje standarda procjene problema u ponašanju djece i mladih u domovima za odgoj u RH“, koji provode MDOMSP i UNICEF-ov ured za Hrvatsku u suradnji s istraživačima s Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu u sedam domova za odgoj pridonese usuglašavanju procedure i standarda procjene potreba za djecu i mlade s PUP u ovim ustanovama.

Potaknuti ranijim prijavama o neprofesionalnom postupanju i nezadovoljavajućim standardima odgojnog rada pojedinih djelatnika odgojnih domova, uvažavajući mjere *Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020.*, MDOMSP-u (MSPM-u) smo uputili preporuku za uspostavu jasnih i obvezujućih kompetencijskih standarda za stručnjake koji rade s djecom s PUP u odgojnim domovima, uspostavu sustava licenciranja i relicenciranja uz periodičko vrednovanje, kontinuirano stručno usavršavanje te osiguranje supervizije za sve djelatnike odgojnih domova. Ministarstvo nas je obavijestilo o edukacijama i superviziji te licenciranju koje je u nadležnosti stručnih komora. Iako je svako ulaganje u ovaj segment sustava važno, potrebno je da edukacija bude kontinuirana i obvezujuća za sve djelatnike te da je supervizija stalna. Nadalje, licenciranje djelat-

nika za rad s djecom s PUP putem stručnih komora još uvijek nije regulirano, a periodičko vrednovanje nije strukturirano ni ujednačeno.

I u 2016. uočili smo ugrožavanje prava i interesa djece s PUP i teškoćama mentalnog zdravlja koja su smještena u odgojne ustanove, u kontekstu nedostatnih uvjeta za zadovoljenje njihovih specifičnih potreba. Najčešće su nam se obraćali liječnici psihijatri prisiljeni produljivati stacionarno liječenje ove djece, jer su CZSS-i imali teškoća s njihovim smještanjem u ustanovu nakon liječenja. Izrazito „tešku“ djecu odgojni domovi i inače nerado primaju zbog njihovog zahtjevnog ponašanja, obrazlažući to nemogućnošću osiguranja potrebnih uvjeta. Sudjelovali smo i na nekoliko međuresornih sastanaka na kojima se pokušalo doći do učinkovitijih rješenja. Ranije smo obaviješteni da MDOMSP (MSPM) za ovu populaciju predviđa smještaj u stambene zajednice s čvrsto strukturiranim i nadziranim uvjetima tretmana, stručnjacima s dodatnim kompetencijama za rad s visokorizičnom djecom u interdisciplinarnim timovima. No, prijave upućuju na to da ovi uvjeti nisu osigurani te smo MDOMSP-u ponovo uputili preporuku da iznađe rješenje za zbrinjavanje i tretman ove djece. Kako bi se spriječilo neosnovano produžavanje njihova boravka na odjelima dječje psihijatrije i osiguralo ostvarivanje svih njihovih prava te socijalnih, zdravstvenih i obrazovnih potreba. Mišljenja smo kako je pritom nužno djeci osigurati svakodnevnu dostupnost psihijatara isključivo specijaliziranih za djecu i mladež. Preporučili smo i jasnije definiranje postupanja u vezi sa smještanjem ove djece nakon liječenja. Odgovor očekujemo.

Cilj Plana deinstitutionalizacije⁵⁴ je da se 40% djece i mladeži s PUP smjesti izvan institucije. Međutim, još nema razvijene mreže specijaliziranog i profesionalnog udomiteljstva koja bi tome pridonijela. Pozitivan napor uočavamo u pružanju drugih usluga koje domovi socijalne skrbi pružaju za djecu u riziku i onu s PUP u zajednici. To je pružanje usluge poludnevnog boravka za djecu u rizičnim životnim i obiteljskim uvjetima koja se organizira u suradnji domova za djecu i lokalne zajednice u čijim prostorima se boravak organizira. I pojedini odgojni domovi provode poludnevni boravak u školama za djecu u riziku, a riječ je o uspješnoj preventivnoj intervenciji u suradnji sustava socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja. Primjere dobre izvaninstitucijske prakse uočavamo i u povezivanju sustava socijalne skrbi i organizacija civilnog društva u provođenju poludnevnog boravka za djecu koja iskazuju PUP i onu koja imaju izrečenu odgojnu mjeru. Ova intervencija je iz domova za odgoj premještena u prostore udruge čiji stručni djelatnici provode program odobren od nadležnog ministarstva. Premještanjem intervencije izvan odgojne ustanove sprečava se stigmatizacija djece te mogući negativni utjecaj djece s izraženijim PUP koja su smještena u dom.

Organizacije civilnog društva imaju veliki potencijal za rad s djecom s PUP te neke udruge u raznim dijelovima Hrvatske daju važan doprinos u radu s ovom djecom u lokalnoj zajednici. Potrebe ove djece i njihovih roditelja traže profesionalan pristup i stručnjake educirane za rad s djecom s PUP. Stoga je nužan oprez državnih tijela u ostvarivanju suradnje s udrugama prilikom davanja podrške ili omogućavanja dopusnice za rad na intervencijama iz njihove nadležnosti. Udruge moraju osigurati educirane timove stručnjaka, provođenje evaluiranih, znanstveno utemeljenih programa te superviziju. Nužan je i nadzor aktivnosti od strane nadležnih tijela, a važno je i ostvarivanje suradnje civilnoga sektora i znanstvene zajednice u kreiranju i evaluaciji aktivnosti.

4.3 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru

U 2016. zaprimili smo 22 pojedinačne prijave koje se odnose na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode, postupali smo u tridesetak općih inicijativa te zaprimili osam telefonskih obraćanja vezanih za ovu problematiku. Obišli smo Kaznionicu u Lepoglavi te zatvore u Karlovcu, Bjelovaru, Rijeci, Zadru, Šibeniku, Splitu i Gospiću. Nakon tih obilazaka uputili smo Ministarstvu pravosuđa - Upravi za zatvorski sustav (UZS) više preporuka koje se odnose na uvjete u kojima se odvijaju posjeti djece roditeljima u pojedinim kaznenim ustanovama te preporuku o unapređivanju prikupljanja podataka o ovoj djeci.⁵⁵ Nastavili smo suradnju s udrugama te međunarodnu suradnju.

⁵⁴ Plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. - 2016. (2018.).

Pojedinačne prijave upućuju roditelji lišeni slobode i roditelji s kojima djeca žive. Kao i protekli godina, odnose se na traženje naše podrške u postupku premještanja u kaznenu ustanovu bliže djetetu, prekidu kazne zbog bolesti djeteta, uvjetnom otpustu i drugim institutima tijekom izdržavanja kazne. Prijavitelje smo izvijestili o nemogućnosti utjecaja na odluke pravosudnih tijela koja su neovisna u svom postupanju, upućivali ih na obraćanje upravitelju kaznene ustanove i UZS-a te informirali o našim aktivnostima i inicijativama za sustavna rješenja u održavanju kontakta djece i roditelja u zatvoru.

Dio prijava odnosi se na to što djeca **ne posjećuju roditelja u zatvoru**. Najčešći razlog koji je utvrdio UZS u svom istraživanju provedenom 2015., a što se podudara s prijavama koje zaprimamo, jest udaljenost kaznene ustanove od prebivališta djeteta i nedostatak financijskih sredstava za putovanje. Prijave upućuju i na neujednačeno postupanje centara za socijalnu skrb (CZSS) u takvim situacijama. Neki CZSS-i su omogućavali isplatu jednokratne novčane pomoći (JNP) korisnicima koji na nju ostvaruju pravo, dok su drugi odbili takve zahtjeve, uz obrazloženje da propisi ne predviđaju takvu svrhu JNP-a. Stoga je važno da UZS razmotri mogućnost upućivanja roditelja u kaznenu ustanovu što bliže djetetu, ali i da CZSS osigura sredstva za putovanje djetetu putem JNP-a sukladno zakonu. Potrebno je razmotriti i uspostavu održivog i sustavnog modela sufinanciranja dječjih posjeta za sve slučajeve gdje je to potrebno.

Iz prijava saznajemo da na učestalost kontakata utječe i kvaliteta obiteljskih odnosa i suradnja roditelja u zatvoru i osobe koja se skrbi o djetetu na slobodi te odluka samog zatvorenika roditelja o dolasku djeteta u kaznenu ustanovu. Ponekad sam roditelj lišen slobode neprimjereno komunicira s djetetom opterećujući ga presudom, svojim zdravstvenim stanjem ili prijetnjama suicidom, zbog čega dijete odbija kontakt s njime. Tada CZSS treba procijeniti najbolji interes djeteta i poduzeti mjere obiteljsko pravne zaštite. Nerijetko je nužno donijeti i novu obiteljsko pravnu sudsku odluku u interesu djeteta, bilo da je riječ o osiguranju prava na viđanje roditelja u zatvoru ili o zabrani kontakta.

U nekim prijavama roditelj zatvorenik izražava sumnju u roditeljske kompetencije roditelja s kojim dijete živi, što se nakon provjere pokazalo neutemeljenim. Dio prijava odnosi se na nezadovoljstvo odlukama suda iz područja obiteljsko pravne zaštite, kao što je smještaj djeteta kod udomitelja ili mirovanje roditeljske skrbi.

Pojedine prijave odnose se na **uvjete u kojima se ostvaruju kontakti i posjeti djece u kaznenim ustanovama**. Saznali smo da je, sukladno kućnom redu jedne kaznene ustanove, trajanje telefonskih razgovora s djecom limitirano na 10 minuta tjedno, da se upozorava roditelje na odijevanje djece prilikom posjeta te da djeci nije dopušteno konzumiranje slatkiša kupljenih u zatvorskoj kantini tijekom posjeta. Preporučili smo UZS-u preispitivanje ovih pravila, posebice rigoroznog vremenskog ograničenja telefonskih razgovora s djetetom. Odgovoreno je da ne postoje posebna pravila za odijevanje djece već se plakatom sve posjetitelje upozorava na potrebu prikladnog odijevanja prilikom dolaska u posjet te da djelatnici savjetuju da djeca ne konzumiraju slatkiše pred drugim obiteljima koje nemaju sredstava za kupnju slatkiša u kantini. Bili smo iznenađeni saznajući da duljina telefonskog razgovora s djetetom, u rasponu od 10 do 50 minuta tjedno, ovisi o razini uspješnosti izvršavanja pojedinačnog programa izvršavanja kazne. Smatramo da takva praksa nije u interesu djeteta, a upitna je i svrha takvog „kažnjavanja” roditelja. USZ i sam navodi da su istraživanja pokazala da redovit i kvalitetan kontakt s obitelji pridonosi boljoj resocijalizaciji zatvorenika te da se zbog dokazano pozitivnog utjecaja treba smatrati primarnim terapijskim čimbenikom i najvažnijom kazneno-popravnim mjerom. Stoga nas iznenađuje da se, unatoč povećanoj senzibilizaciji i znanju o jednakoj korisnosti kontakta i za dijete i za roditelja, takva praksa i dalje provodi. Mišljenja smo da ostvarivanje bliskosti s djetetom ne bi trebalo uvjetovati ponašanjem roditelja u zatvoru.

Jedna samohrana majka malog djeteta poželjela je povesti dijete sa sobom na izvršavanje zatvorske kazne, iako je bila upoznata s propisima koji zajednički boravak u kaznenoj ustanovi omogućavaju samo onoj djeci koja su rođena u zatvoru i to do njihove treće godine. Već smo upozoravali na nejednakost male djece u ovakvim slučajevima. Iako ne smatramo da je interes svakog djeteta rođenog prije upućivanja u zatvor da do treće godine bude s majkom, posebice ako otac ili drugi članovi obitelji mogu preuzeti skrb o djetetu, mišljenja smo kako je izmjenom propisa nužno omogućiti preispitivanje

⁵⁵ Više o preporukama u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

svake pojedine situacije te i djetetu rođenom prije upućivanja majke na izvršavanje kazne omogućiti boravak s majkom do tri godine ukoliko je to u njegovom interesu.

Ostvarivanje prava i interesa djece čiji su roditelji lišeni slobode **znatno je unaprijeđeno** unatrag nekoliko godina zahvaljujući produktivnoj suradnji pravobraniteljice za djecu i UZS-a. Provedene su brojne aktivnosti kojima je povećana razina vidljivosti, osjetljivosti i znanja o potrebama ove djece u javnosti, kod djelatnika zatvorskog sustava, ali i samih roditelja koji su lišeni slobode. Na povećanu svjesnost ukazuju i podaci iz Izješća UZS-a za 2015. o većem broju posjeta djece u 2015., dok se istovremeno smanjio broj ostalih posjeta zatvorenicima.⁵⁶

Osposobljeni su **prostori prilagođeni za posjete djece** u svim kaznenim tijelima, kako bi kontakt sa zatvorom bio manje zastrašujući za dijete. Neka kaznena tijela su na našu preporuku prilagodila i vanjske prostore boravku djece. Obilaskom smo se uvjerali da je ove prostore nužno dalje unapređivati i u njih ulagati, kako ne bi došlo do urušavanja postignutih standarda. Uočeni su i različiti standardi opremanja i korištenja prostora za posjete te osjetljivosti postupanja prema djeci prilikom posjeta i kontakta, unatoč sličnim materijalnim mogućnostima te nalogima o postupanju s djecom prilikom posjeta koji je UZS uputila 2014. svim kaznenim tijelima. Uočavamo i nejednakost djece istražnih zatvorenika u propisima i postupanju, zbog čega nerijetko ona starija od 14 godina s roditeljem komuniciraju preko staklene barijere u prostoru za odrasle posjetitelje. Nedovoljno brige o dječjim potrebama djelatnici pojedinih ustanova obrazlažu sigurnosnim uvjetima, no drukčija praksa u drugim ustanovama to opovrgava. Smatramo da ostvarivanje prava djece čiji je roditelj lišen slobode ne dovodi u pitanje sigurnost sustava i da su razlike zapravo posljedica razine osjetljivosti pojedinih djelatnika te spremnosti na osluškivanje potreba djece. Nužno je, stoga, ujednačiti postupanja i uvjete u svim kaznenim ustanovama što bi dovelo i do veće jednakosti djece koja dolaze u posjet, bez obzira na njihovu dob i pravni temelj oduzimanja slobode njihovim roditeljima.

Uočavamo razlike i u provođenju aktivnosti koju smo prije nekoliko godina preporučili kao dobru praksu unapređivanja roditeljstva i zaštite prava djece, a UZS je preporuku prihvatio. Riječ je o obilježavanju prvog tjedna u lipnju kao razdoblja u kojem se pojačanim aktivnostima ukazuje na prava djece čiji su roditelji u zatvoru, što se u proteklih nekoliko godina ostvaruje u cijeloj Europi (2016. godine kampanja je produljena na cijeli mjesec). Pozitivan pomak je to da je lipanjska paneuropska kampanja u kojoj se naglašava pozitivno obiteljsko ozračje i zadovoljstvo djece i roditelja postala tradicionalna u zatvorskom sustavu RH. No, u izvješću UZS-a o provedbi aktivnosti uočavamo različitu razinu ulaganja i kreativnosti u kaznenim ustanovama. Sve ustanove su omogućile veći broj i duže trajanje kontakata s djecom te podijelile letak koji je izradio UZS pod nazivom „Deset najčešćih pitanja koja postavljaju djeca čiji su roditelji u zatvoru“. Većina ustanova u tom razdoblju je zatvorenicima prikazala, uz privolu autora, dva videa pod nazivom „Nevidljivi zidovi“ i „Promijeni mišljenje“ snimljena na međunarodnom stručnom skupu koji je pravobraniteljica za djecu organizirala u Hrvatskoj, u suradnji s UZS-om i COPE mrežom. Jedna kaznena ustanova je zbog potrebe senzibilizacije za roditeljsku ulogu zatvorenika, ove video uratke prikazala i svojim djelatnicima.⁵⁷ No, neke kaznene ustanove organizirale su i brojne zajedničke aktivnosti koje su utjecale na zbližavanje djece i roditelja, kao što su izrada zajedničkih plakata i likovnih radova, zajedničko fotografiranje, kreativne i edukativne radionice za djecu i/ili roditelje, izrada panoa za posjetitelje na kojem su predstavljeni svi sadržaji života zatvorenika tijekom izdržavanja kazne, lutkarske predstave, podjela slatkiša, čitanje priča i snimanje na CD koji su uručili djetetu, objave članaka o roditeljstvu u kaznioničkim listovima. Zatvorenici i članovi njihovih obitelji iskazali su zadovoljstvo svim provedenim aktivnostima koje pokazuju kako je i malim zalaganjem te promjenom stava moguće ostvariti snažan pozitivan utjecaj na djecu i njihove roditelje. Očekujemo da će i druge kaznene ustanove slijediti primjer onih koje se na pozitivan i kreativan način brinu o djeci i roditeljskoj ulozi zatvorenika.

Kao značajan pomak bilježimo i uvođenje edukativno razvojnog programa **Zatvorenik kao roditelj** koji je postao sastavni program zatvorskoga sustava. U Izješću UZS-a za 2015. navedeno je da je program proveden u 10 od 22 kaznena tijela, da je obuhvatio 175 zatvorenika te da je 23 djelatnika trećina dovršilo edukaciju za njegovo provođenje. S obzirom na dokazanu vrijednost ovoga programa,

⁵⁶ Izješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2015.

⁵⁷ O Konferenciji COPE „Djeca čiji su roditelji u sukobu sa zakonom: Što je njihov najbolji interes? Kako ga ostvariti?“ više u zasebnom poglavlju.

mišljenja smo da ga treba provoditi u svim kaznenim tijelima te educirati potreban broj stručnih djelatnika.

Izješće UZS-a za 2015. ističe **veliku prihvaćenost naših preporuka** te percipira dobru suradnju UZS-a s pravobraniteljicom za djecu koja je rezultirala nizom pozitivnih pomaka. UZS je uvažio i naše primjedbe koje se odnose na nedostatak podataka o posjetima djece u njihovom Izješću za 2014. U Izješću za 2015. uočava se značajan napredak u evidentiranju posjeta i drugih varijabli važnih za problematiku. Tako se navodi da se tijekom 2015. u kaznenom sustavu nalazilo 2793 zatvorenika roditelja koji su imali 1533 djece. Ostvareno je 8807 posjeta djece. Očevi su barem jednom posjećeni u 55% slučajeva, a majke u 58%. Iako veliki broj roditelja djeca još uvijek ne posjećuju, zamjećuje se povećanje broja posjeta u odnosu na prethodne dvije godine, što možemo pripisati provedenim aktivnostima usmjerenim na podizanju svjesnosti o potrebi i važnosti održavanja kontakta između roditelja i djece, kako samih zatvorenika, tako i djelatnika zatvorskog sustava i drugih institucija, primarno socijalne skrbi koje mogu savjetodavno i materijalno utjecati na održavanje kontakta. No, uočavamo da nema podataka o djeci istražnih zatvorenika ni evidencije njihovih posjeta što, uz nepovoljne propise i uvjete u kojima se njihovi posjeti nerijetko odvijaju, dodatno utječe na njihov nejednak položaj u zatvorskom sustavu. Zbog potrebe sustavnog i cjelovitog prikupljanja podataka o svojoj djeci osoba lišenih slobode i izjednačavanja njihovih prava, UZS-u smo **uputili preporuku za razvijanje osjetljivijeg sustava prikupljanja podataka za svu djecu** što bi pridonijelo stvaranju cjelovitije slike o njihovim potrebama te sve dionike usmjerilo na kreiranje primjerenih intervencija za njihovo zadovoljenje.⁵⁸

Uočava se unapređivanje suradnje zatvorskog sustava i **civilnog sektora** u zajedničkim aktivnostima usmjerenim na djecu zatvorenika, u koje se uključuje i institucija Pravobranitelja za djecu. Nekoliko udruga prihvatilo je naš poziv za djelovanje te kreiralo programe i aktivnosti koje su unaprijedile položaj ove djece u zatvorskome sustavu. Kao primjer dobre prakse već smo navodili program MA#ME udruge RODA koji se provodio dvije godine u Kaznionici u Požegi i bio usmjeren na osnaživanje zatvorenika za roditeljsku ulogu i uključivanje u tržište rada. U nekim segmentima projekta sudjelovale su udruge „Delfin“ i „Dječja posla“. Početkom 2016. održana je završna konferencija projekta na kojoj je pravobraniteljica održala izlaganje „Pravobranitelj za djecu kao pokretač zaštite djece čiji su roditelji zatvoru“, a njezina zamjenica izlaganje „Znamo li što je djetetova potreba kada mu je roditelj u zatvoru“. Predavanja je održalo i nekoliko domaćih stručnjaka te međunarodne stručnjakinje COPE mreže. U okviru projekta izrađena je i stručna analiza *Pregled najboljih europskih praksi i motivirajućih programa s ciljem uspostavljanja i održavanja odnosa zatvorenik/roditelj-dijete i podrške djeci čiji su roditelji u zatvorima u zatvorskim sustavima europskih zemalja, primjenjivima u Hrvatskoj*.⁵⁹ Nastavljena je i podrška inicijativi RODA i Hrvatskog čitateljskog društva u provođenju čitateljskog programa za djecu čiji su roditelji u zatvoru te razvoju sredstava za jačanje komunikacije i povezivanja roditelja i djece. Veseli nas da je RODA postala član COPE mreže.

Na tribini SUPERTATA koja je predstavila rezultate projekta „MenCare - uključenje muškaraca u postizanje rodne ravnopravnosti u Međimurju“ Udruge Status M, održali smo izlaganje „Što radi Pravobranitelj za djecu?“. Predavanjem smo obilježili Europski tjedan svjesnosti o djeci zatvorenika. Projekt je proveden u zatvorskom sustavu za mlade počinitelje kaznenih djela, a posebno se na sudjelovanje poticalo pripadnike romske nacionalne manjine.

Iskazali smo i podršku za rad udrugama „Perspekta“ i Centru za psihosocijalnu dobrobit djece i mladih „Dječja posla“, koje u okviru projekata planiraju izvan zatvora pružati podršku djeci i drugim članovima obitelji osoba lišenih slobode.

Aktivnosti pravobraniteljice - Temeljem Sporazuma o međuinstitucionalnoj suradnji, tijekom 2016. ostvarili smo suradnju s pučkom pravobraniteljicom u obavljanju poslova *Nacionalnog preventivnog mehanizma za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja*, u okviru koje smo obišli zatvore u Splitu i Šibeniku. Osim boljeg uvida u ostvarivanje prava djece u

⁵⁸ O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁵⁹ U planu su i druge zajedničke aktivnosti s Udrugom Roda, poput objave prijevoda ilustrirane knjige koja upoznaje djecu s time što mogu očekivati prilikom posjeta roditelju u zatvoru, te projekta usmjerenog jačanju roditeljskih kompetencija, pružanju psihosocijalne podrške majkama zatvorenicama i podizanju svijesti javnosti o važnosti očuvanja veze roditelja u zatvoru i njihove djece.

sukobu sa zakonom, suradnja omogućava i snažniju zajedničku usmjerenost na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode.⁶⁰

Tijekom 2016. nastavili smo s inicijativom za potpisivanje **Memoranduma o razumijevanju** između Ministarstva pravosuđa, Pravobraniteljice za djecu i Udruge Roditelji u akciji - RODA, po ugledu na talijanski model čiji smo dokument preveli te smo u postupku njegove prilagodbe nacionalnom zakonodavstvu i potrebama. Koordinacija ovih subjekata osigurala bi integrativan, sustavan i održiv pristup te unapređivanje odgovornosti svih čimbenika u zaštiti prava djece roditelja lišenih slobode. Očekujemo da će se ove godine realizirati njegovo potpisivanje.

Lipanjku **Paneuropsku kampanju** posvećenu djeci zatvorenika obilježili smo posjetima više kaznenih ustanova te smo medije pozvali da pridonese osvješćivanju javnosti o njihovim potrebama, kao i odgovornostima države i društva za ostvarivanje svih njihovih prava.

Pridružili smo se inicijativi za potpisivanje *Pisane Deklaracije (Europskog parlamenta) za zaštitu djece čiji su roditelji u zatvoru*. Dovoljnim brojem potpisa zastupnika u Europskom parlamentu (EP), koji nažalost nije prikupljen, Deklaracija bi postala službeno stajalište EP-a. Deklaraciju je potpisalo pet članova EP-a iz Hrvatske, a podršku usvajanju iskazali su i premijer i potpredsjednik Vlade.

U 2015. nastavljena je intenzivna međunarodna suradnja s članicama **COPE mreže** (*Children of Prisoners Europe*) čiji smo član od 2006. Bili smo domaćin i međunarodnoj konferenciji koja je organizirana u uspješnoj suradnji s COPE-om i UZS-om.⁶¹ Započeli smo i intenzivnu suradnju s Međunarodnom koalicijom za djecu čiji su roditelji u zatvoru (*International Coalition for Children with Incarcerated Parents* - INCCIP), globalnom mrežom koja obuhvaća članove sa svih kontinenata u čija događanja ćemo se aktivno uključiti u 2017. godini.

Zajedno s COPE-om preveli smo i u nakladi od 1000 primjeraka objavili drugo izdanje priručnika (prvo je COPE objavio 2006.) „Djeca čiji su roditelji u zatvoru. Europska stajališta o dobroj praksi“, što je prvi prijevod izvan engleskog govornog područja. Priručnik prikazuje iskustva mnogih zemalja o pravu na očuvanje bliskosti s roditeljem koji je u sukobu sa zakonom, govori o svim aspektima njegovog utjecaja na dijete te o pojedincima i sustavima koji mogu i trebaju djetetu pružiti pomoć. Priručnik je distribuiran stručnjacima.

Članice COPE mreže, na njihov upit, izvijestili smo i o položaju djece zatvorenika pripadnika romske nacionalne manjine. Naveli smo da je položaj ove djece zatvorenika u nas nedovoljno istražen i definiran te mu pristupamo na razini zapažanja i dojmova. Nismo uočili bilo koji oblik diskriminacije ove djece u zatvorskom sustavu temeljem nacionalne pripadnosti, a obraćanja njihovih roditelja ukazuju na iste teškoće s kojima se suočavaju i druge obitelji. Najčešće je to nedostatak sredstava za put u posjet roditelju u zatvoru, što možemo povezati sa siromaštvom i socijalnom deprivacijom kojima je ova populacija i inače izložena. Izvijestili smo i o uključivanju udruge Status M koja je u zatvorskom sustavu provodila aktivnosti za bolju integraciju mladih Roma u svoju sredinu nakon izdržane sankcije.

Obraćali su nam se i pojedinci s hvalevrijednom idejom podrške djeci zatvorenika u prikupljanju igračaka putem društvene mreže za pojedino dijete u blagdanskom razdoblju. No, zbog bojazni da bi prikupljanje „na ime“ djeteta pridonijelo njegovoj stigmatizaciji te nemogućnosti da se dozna djetetovo mišljenje o takvom izlaganju, uz objavu informacije da mu je roditelj u zatvoru, preporučili smo prikupljanje igračaka za zatvorsku ustanovu koja bi time opremila prostore za posjete sve djece.

Suradivali smo i s **medijima** putem portala i radijskih emisija koji su izvještavali o Konferenciji COPE-a, o lipanjskoj Paneuropskoj kampanji posvećenoj djeci čiji su roditelji u zatvoru, o drugim aktivnostima civilnih udruga važnim za zaštitu ove djece te o nekim pojedinačnim slučajevima. Poticaj su im nerijetko bile obavijesti o našim aktivnostima na web stranici www.dijete.hr. Riječ je o vrijednom načinu promocije prava ove skupine djece, upoznavanja javnosti i stručnjaka s teškoćama s kojima se susreću te mogućnostima i praksama za ostvarivanje potreba djece.

⁶⁰ O tome više u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

⁶¹ O Konferenciji COPE mreže detaljnije u posebnom poglavlju.

4.4 Godišnja konferencija mreže *Children of Prisoners Europe – COPE*

Pravobraniteljica za djecu i mreža organizacija *Children of Prisoners Europe* - COPE (nekadašnji EUROCHIPS), pod pokroviteljstvom predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović, održali su 20. svibnja 2016. u Zagrebu u Staroj gradskoj vijećnici međunarodnu konferenciju pod naslovom „Djeca čiji su roditelji u sukobu sa zakonom: Što je njihov najbolji interes? Kako ga ostvariti?“. Konferencija je zaokružila desetogodišnje bavljenje pravobraniteljice za djecu potrebama i pravima djece čiji su roditelji u zatvoru i višegodišnje aktivno članstvo u COPE mreži.

Sve je započelo 2006., kad nam je udruga *Step by Step International* ponudila odlazak na Konferenciju EUROCHIPS-a u Parizu o djeci zatvorenika. U pripremi za konferenciju saznali smo da ova djeca nisu prepoznata ni u pravosudnom ni u zatvorskom sustavu u Hrvatskoj te da nije prepoznata važnost održavanja kontakta djeteta s roditeljem u zatvoru, kad to nije suprotno djetetovu interesu, već se na njihove kontakte gledalo kao na pravo i pogodnost roditelja u okviru zakonske mogućnosti kontakta s vanjskim svijetom.

U godinama koje su slijedile nastojali smo to promijeniti „alatima“ Pravobranitelja za djecu: preporukama, prijedlozima, upozorenjima, apelima, promocijom, obilaskom kaznenih institucija, normativnim inicijativama i radom na pojedinačnim slučajevima prema prijavama o kršenju prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom. Svake godine smo o tome izvještavali Hrvatski sabor.

Na konferenciji u Zagrebu okupilo se više od 200 sudionika iz 22 države, istaknuti stručnjaci iz Hrvatske i inozemstva, među kojima i osnivač COPE mreže Alain Bouregba, iznijeli su ključne odrednice, prijedore i zadaće u zaštiti najboljeg interesa ove ranjive skupine djece.

Procjenjuje se da danas u Europi živi oko milijun djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom i koja su zbog toga odvojena od jednoga ili obaju roditelja koji se nalaze na izdržavanju kazne zatvora. Time ova djeca bivaju i sama kažnjena zbog pogrešaka svojih roditelja: često se osjećaju obilježeno, isključeno, prestrašeno, suočena su s brojnim problemima zbog prekida veza s očevima ili majkama, izložena pojačanom riziku zbog niza negativnih utjecaja. I ona i njihovi roditelji trebaju podršku kako bi se lakše nosili s tim izazovom. Prepoznavanje tih njihovih potreba u samome zatvoru i angažiranje stručnjaka koji će im pružiti podršku, za njih može značiti ključnu životnu promjenu - upozorila je na to pravobraniteljica Ivana Milas Klarić.

No, prepoznati što je najbolji interes djeteta koje se nalazi u takvoj ranjivoj situaciji nije ni lako niti se može jednoznačno propisati od nekog autoriteta, istaknuo je psihoanalitičar Alain Bouregba, navodeći kako ni nakon 35 godina rada na tom području ne može dati univerzalni odgovor koji bi unaprijed vrijedio za svako dijete. Svi vjeruju da znaju što je najbolji interes djeteta - ali on ne postoji kao nešto zadano, već ga treba svaki put iznova utvrditi na temelju konkretne situacije i konteksta u kojem dijete živi.

Različite dvojbe i interesi potom su ilustrirani u debati pod nazivom „Osigurati prava djeci zatvorenika“, koju je na engleskom jeziku izveo Hrvatski nacionalni debatni tim. Argumente za i protiv organizirane društvene podrške održavanju bliskosti djeteta s roditeljem koji je počinitelj teških kaznenih djela energično su u raspravi suprotstavili debatanti: Tomislav Veble, Eta Krpanec, Marija Jarnjak, Luka Petrović, Tin Puljić i Martin Rosenzweig.

Gošća na konferenciji potpredsjednica Odbora UN-a za prava djeteta Renate Winter istaknula je kako joj je u njezinom osobnom iskustvu sutkinje bilo važno suočiti se s time da njezine presude izravno utječu na život djece prijestupnika koje je poslala u zatvor. Navela je da je Hrvatska pozitivan primjer u osvješćivanju toga problema i potreba djece, po čemu bi mogla biti i uzor drugim zemljama u Europi. Margaret Tuite, Koordinatorica Europske komisije za prava djeteta, upozorila je na nepostojanje usporedivih podataka o djeci zatvorenika što otežava djelovanje u ovome području, a što i Europska komisija prepoznaje kao važno pitanje u zaštiti prava djece. Nastoji se stoga ujednačiti protokole i obveze

postupanja u zatvorskom sustavu, a istaknula je pozitivan primjer Italije, gdje je između Ministarstva pravosuđa, nacionalnog pravobranitelja za djecu i udruge *Bambinisenzasbarre* potpisan Memorandum o suradnji kojim se jamči zaštita prava djeci zatvorenika. Ovakav Memorandum kao sažimanje mnogih aktivnosti koje se već poduzimaju i uvođenje nekih novih praksi nastojat ćemo ostvariti i u Hrvatskoj.

Na važnost međunarodne suradnje upozorili su zatim i pučka pravobraniteljica Republike Hrvatske Lora Vidović, koja je govorila o djelovanju Nacionalnog preventivnog mehanizma u zaštiti ove djece te hrvatski zastupnik u EU parlamentu Tonino Picula, koji je istaknuo da je ova tema prepoznata, ali zasad još ne i dovoljno zastupljena u radu EU parlamenta. O važnosti edukacije i pružanja podrške roditeljima, kao i odgojno-obrazovnom osoblju, što je ključno za prevladavanje stigme i osiguravanje prava djeci zatvorenika, govorila je predstojnica UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku Valentina Otmačić.

U raspravi, koju je vodila Nancy Loucks (UK), također su istaknuta pitanja u vezi sa zatvorenicima stranim državljanima kojih je sve više u europskim zatvorima, o problemu deportacije osuđenika i njihovih obitelji, o nedovoljnoj uključenosti odgojno-obrazovnog sustava u djelovanje u ovom području te o nezadovoljavajućoj međuresornoj suradnji i nepovezanosti državnih i lokalnih tijela koja bi zajedno mogla osigurati učinkovitije mjere za djecu. Bilo je i pitanja o tome može li se sredstvima EU fondova podržati projekte jačanja takve suradnje, kao i je li moguće s razine Europske komisije utjecati na obvezno i ujednačeno prikupljanje podataka o djeci čiji su roditelji u sukobu sa zakonom.

U popodnevnom dijelu konferencije dr. Bruna Profaca, klinička psihologinja u Poliklinici za zaštitu djece grada Zagreba, iznijela je stručna stajališta i niz ilustrativnih primjera iz prakse o tome kako se osjećati i kakvu podršku treba dijete, ali i osobe koje su mu najbliže, u trenutku kad je njegov roditelj u zatvoru. Dr. Igor Kanižaj s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu istaknuo je važnu ulogu medija u osvješćivanju javnosti o ovoj problematici, poticanju suradnje institucija i izvještavanju o vrijednim aktivnostima nevladinih udruga, a pozvao je i na zaštitu privatnosti djece zatvorenika.

Potom su istaknuti stručnjaci i aktivisti iz Hrvatske i inozemstva iznijeli primjere dobre prakse te izvijestili o razvijanju uvjeta u zatvorima za održavanje povezanosti djeteta i roditelja i jačanja roditeljskih kompetencija zatvorenika. Projekte i programe Udruge RODA, usmjerene na podršku majkama zatvorenica, predstavila je Ivana Zanze, Jurica Pačelat predstavio je aktivnosti udruge Status:M, koja je usmjerena na rad s mladim očevima, a rad udruge PACT iz Velike Britanije predstavili su Andy Keen Downs i Katherine Copperthwaite, naglašavajući upravo podršku usmjerenu na obitelj zatvorenika kao ključni element smanjivanja recidivizma.

U panel-raspravi koju je moderirala Rachel Brett (UK), o tome kako je u sustavu pravosuđa u Hrvatskoj postupno jačala svijest o tome da valja promišljati i o zaštiti interesa djeteta u trenutku kad je njegov roditelj uhićen, osuđen i upućen na izdržavanje dugotrajne zatvorske kazne, izvijestile su predstavnice policije, suda i zatvorskoga sustava. Anita Matijević policijska inspektorica u Odjelu za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji Ravnateljstva policije opisala je procedure usmjerene na zaštitu djeteta i ublažavanje eventualne štete za dijete. Sutkinja Županijskog suda u Zagrebu Ljubica Pezo Štirmer informirala je o pitanjima o kojima sudac mora voditi računa kad je počinitelj kaznenog djela ujedno i roditelj malodobnog djeteta. Načelnica sektora tretmana u Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa Renata Šoher naglasila je dosadašnju uspješnu suradnju s pravobraniteljicom za djecu te podsjetila na povijest razvoja svijesti o tome da su mnogi zatvorenici ujedno i roditelji te da je nužno i u zatvorima promišljati o potrebama njihove djece i razvijati njihove roditeljske kompetencije, a istaknula je da je u tom procesu osobito važnu ulogu imala institucija Pravobranitelja za djecu, počevši od 2006. godine.

O perspektivi Vijeća Europe (VE), koje je ovu tematiku uvrstilo i u svoju Strategiju za prava djeteta od 2016. do 2021., izlagao je Attila Juhász upravitelj zatvora u Mađarskoj i član Vijeća za penološku suradnju pri VE, koji je podsjetio i na važnost pripreme zajednice za uspješniju integraciju bivših zatvorenika, a na korist djeteta i roditeljstva kao važne životne uloge pojedinca.

U zaključnom dijelu konferencije predsjednica COPE mreže Lucy Gampell pohvalila je ostvarena postignuća u zemljama partnerima i naglasila važne kontinuirane zadaće, ističući kako je utvrđivanje potreba djece čiji su roditelji u zatvoru i njihovih skrbnika ponajprije javnozdravstveno, a ne samo pravosud-

no pitanje. Zamjenica pravobraniteljice za djecu RH Maja Gabelica Šupljika zaključila je konferenciju podsjećajući na uloge institucija i tijela - od lokalne i regionalne do europske i globalne razine - u zaštiti interesa djece zatvorenika. Pozvala je pritom sve da u praksi uvijek promišljaju o tome što svakom pojedinom djetetu treba u njegovoj konkretnoj životnoj situaciji te da u svakoj prilici zadrži fokus na djetetu. Konferenciju su, uz brojne goste iz Hrvatske, pratili i dvije članice Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, a bile su to učenice Dorotea Neuberg i Antonija Radoš.

Nakon Konferencije nastavljene su **dvodnevne popratne aktivnosti** za četrdesetak članova COPE mreže. U Maloj kući dječjih prava u Zagrebu 21. svibnja održana je opća skupština COPE mreže na kojoj je podneseno izvješće o aktivnostima i postignutim ciljevima u 2015. godini, kao i financijsko izvješće, te se razgovaralo o aktivnostima mreže predviđenim za 2016. i 2017. godinu. Na više je načina spomenuta aktivnost Ureda pravobraniteljice za djecu u proteklih deset godina i njegova predanost zaštiti prava djece čiji su roditelji u zatvoru, a posebno kroz plan Pravobraniteljstva da predloži uvođenje modela suradnje između Ministarstva pravosuđa, Pravobranitelja za djecu i civilnoga sektora, vezano uz djecu zatvorenika. Na skupštini je u zasad pridruženo članstvo COPE-a primljena udruga Roditelji u akciji - RODA te sada mreža, nakon Pravobranitelja za djecu RH, uključuje još jednu članicu iz Hrvatske.

U poslijepodnevним satima za članove mreže održana je radionica koju su vodili Paul Stubbs s Ekonomskog instituta u Zagrebu i Anka Kekez s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu pod naslovom „*Cope framing analysis workshop*“. Na radionici je predstavljen i pojašnjen koncept stvaranja okvira kao metode analize i djelovanja javnih politika, koji je preuzet iz ekonomskih i političkih znanosti. Model je primjenjiv u funkcioniranju svih područja i sustava pa tako i COPE mreže koja se bavi zaštitom djece čiji su roditelji u zatvoru. U manjim skupinama sudionici radionice analizirali su različite vrste okvira za javne politike (okvir usmjeren na žrtvu, instrumentalni i holistički okvir) te prioritete i buduće korake za stvaranje okvira javnih politika koji su relevantni za mrežu te definirali najpogodniji okvir za djelovanje.

Sljedećeg dana, 22. svibnja, UZS je organizirao posjet Kaznionici u Lepoglavi za članove COPE mreže. Pomoćnik upravitelja Kaznionice Zlatko Manjerović i načelnica sektora tretmana u UZS Renata Šoher upoznali su goste s Kaznionicom i zatvorskim sustavom u Republici Hrvatskoj. Gosti su obišli i prostore u kojima se odvijaju posjeti djece roditeljima koji su u zatvoru te doznali na koji način se štite prava i interesi djece zatvorenika u zatvorskom sustavu u Hrvatskoj. FUS: O posjetu više u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

Izvješće o konferenciji kao i zaključci s konferencije (*Conference Outcome Report*) objavljeni su u lipnju na web stranici COPE mreže i na web stranici Pravobranitelja za djecu te je proslijeđeno različitim organizacijama koje se bave dječjim pravima u zemlji i inozemstvu.

Zaključci su bili sljedeći: najbolji interes djeteta nije isti za svu djecu čiji su roditelji u zatvoru, već ovisi o svakom pojedinom slučaju i poseban je za svako dijete; iako roditeljev boravak u zatvoru može biti kratkotrajan period u djetetovom životu, njegov utjecaj može trajati mnogo dulje i zbog toga je to javnozdravstveni problem u društvu; nužno je prikupljati podatke o ovoj djeci; dužnost je medija jačati svjesnost o njima bez stigmatizacije kroz osjetljivost i odgovornost u izvještavanju; obitelj je najefikasniji faktor za resocijalizaciju zatvorenika, zato podrška djetetu zatvorenika ima dugoročne pozitivne posljedice u smanjenju ponavljanja kršenja zakona i u poboljšanju mentalnoga zdravlja; Hrvatska je, u jačanju svjesnosti i stručnom pristupu ostvarila izuzetan napredak u ovom području u zadnjih 10 godina što može biti poticaj drugim EU zemljama; škole mogu biti one koje mijenjaju negativne aspekte djetetove obiteljske situacije tako da nikako ne postanu još jedna arena za stigmatizaciju i diskriminaciju; nužno je razvijati sredstva, alate i smjernice za sve koji rade za djecu zatvorenika, profesionalce u području pravosuđa, socijalne skrbi, u zatvorima, policiji, školama, civilnom sektoru, udrugama roditelja.

Nakon konferencije pozvani smo na sudjelovanje na skupovima globalnog značaja pa smo tako započeli suradnju i aktivnost u Međunarodnoj koaliciji za djecu čiji su roditelji u zatvoru (*International Coalition for Children with incarcerated Parents* - INCCIP) koja obuhvaća članove sa svih kontinenata u čija događanja ćemo se aktivno uključiti u 2017. godini.

4.5 Mediji i zaštita dječjih prava

Rad pravobraniteljice u području medija uključuje praćenje ostvarivanja zaštite prava djece na privatnost, zaštite od potencijalno štetnih sadržaja te ostvarivanje prava na pristup informacijama i sudjelovanje u medijima, u skladu s člancima 13., 16., 17. i 40. Konvencije o pravima djeteta. Osim što prati propise, dokumente, programe i različite inicijative te praksu u području zaštite medijskih prava djece, pravobraniteljica prima pritužbe o kojima izvještava nadležna tijela, odgovara na upite djece, studenata, roditelja, novinara, surađuje s organizatorima manifestacija dječjeg filmskog stvaralaštva i potiče dječje stvaralaštvo u području medija.

Tijekom 2016. medijska prava djece zagovarali smo u pojedinačnim preporukama, na stručnim skupovima, raspravama i radionicama za medijske djelatnike, nastavnike i voditelje dječjih filmskih družina te za djecu koja se bave filmskim stvaralaštvom. Također, putem medija i u suradnji s medijima, pravobraniteljica kontinuirano poziva na zaštitu svih dječjih prava.

Izveštavanje o djeci u medijima i medijska vidljivost Ureda pravobraniteljice za djecu - Podaci prikupljeni putem agencije *Presscut* pokazuju da su tiskani mediji u Hrvatskoj u 2016. objavili najmanje 5053 vijesti o djeci, od toga 3819 vijesti o dječjim pravima, 1207 o nasilju nad djecom i 281 vijest u vezi s pravobraniteljicom za djecu. Količina ovih vijesti u tiskanim medijima se smanjuje, no na temelju nekih pokazatelja zaključujemo da se povećava u elektroničkim medijima, a posebno na web portalima.

Tiskani mediji, vijesti o djeci i dječjim pravima

GODINA	Ukupno vijesti o djeci	Dječja prava	Nasilje nad djecom	Pravobraniteljica za djecu
2009.	5273	2265	2969	463
2010.	5612	2944	2781	546
2011.	7247	5103	2367	457
2012.	6450	4164	2326	414
2013.	5624	3854	1866	343
2014.	5038	3429	1574	361
2015.	5389	3929	1410	404
2016.	5053	3819	1207	281

Mediji su redovito pratili rad pravobraniteljice za djecu te je, uz 281 objavu u tiskanim medijima, emitirano najmanje 114 radijskih i 135 televizijskih objava (nije bilo moguće registrirati sve objave na lokalnim radijskim i tv-kanalima). Najveći broj objava, zabilježen je na portalima, što pratimo od 2015., a prošle godine bilo ih je 1019.

Mediji o Uredu pravobraniteljice za djecu

GODINA	Televizija	Radio	Tisak	Web
2009.	119	166	463	
2010.	95	119	546	
2011.	72	73	457	
2012.	133	171	414	
2013.	132	158	343	
2014.	108	147	367	
2015.	118	147	404	866
2016.	135	114	281	1019

Od tiskanih medija o djelovanju pravobraniteljice za djecu najviše su izvještavali *Jutarnji list* i *Večernji list*, od radijskih postaja Hrvatski radio, a od televizijskih HRT. Najveću pozornost medija privukla je rasprava o Izvešću pravobraniteljice za djecu u Hrvatskom saboru, odnosno odluka Sabora da ne prihvati njezino izvješće, što je popraćeno s ukupno 102 objave (59 na portalima, 26 na radiju, 15 u tisku i dvije na televiziji).

Mediji su pratili skupove koje je organizirala pravobraniteljica te prenosili njezina javna priopćenja. Od toga je najviše puta objavljena njezina poruka djeci i roditeljima uz početak školske godine, s ukupno 51 objavom (28 na portalima, 15 na radiju, te po 4 na TV-u i u tisku). U medijima je snažno odjeknulo i javno predstavljanje *Strategije protiv vršnjačkoga nasilja „Stop tišini koja boli“* koju su izradila i predstavila djeca, članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. O tom je događaju bilo ukupno 36 objava, a mladi savjetnici pravobraniteljice svoj su rad predstavili na HRT-u, Novoj TV, RTL TV, N1, Al Jazeera, Z1 i Jabuka TV (14 objava na portalima, 13 na televiziji, 5 na radiju, 4 u tisku). Priopćenje pravobraniteljice u povodu Europskog dana zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja objavljeno je ukupno 31 put (22 objave na portalima, 5 na radiju, 4 u tisku).

Novinari tiskanih i elektroničkih medija tijekom godine su se često obraćali pravobraniteljici s različitim upitima, a najviše pitanja odnosilo se na zaštitu prava djece u odgoju i obrazovanju, zatim na nasilje nad djecom i među djecom, uključujući i zaštitu djece na internetu, na zaštitu zdravlja djece te prava djece tijekom i nakon razvoda braka njihovih roditelja.

Neki mediji prenose i informacije s web stranice pravobraniteljice za djecu www.dijete.hr. Ta stranica ima informativnu i edukativnu funkciju te su, osim vijesti o svim aktivnostima pravobraniteljice za djecu i njezinih suradnika (250 vijesti objavljeno u 2016. godini), ondje dostupne sve publikacije pravobraniteljice, izvješća i drugi materijali o njezinom radu te brojni domaći i međunarodni dokumenti o zaštiti prava djece. U 2016. je evidentirano ukupno 67.597 posjeta stranici www.dijete.hr te 289.555 otvorenih stranica. U planu je prilagodba i preuređenje web stranice. Uz nju postoji i stranica azanas.dijete.hr namijenjena djeci koja većim dijelom služi kao pomoć u učenju o pravima djece i predstavljanje pravobraniteljice djeci, a dijelom i za informiranje o aktivnostima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.

Prijave kršenja prava djece u medijima i postupanje pravobraniteljice - Tijekom 2016. primili smo 23 prijave koje su se odnosile na povredu dostojanstva i prava na privatnost djeteta, najčešće u tiskanim medijima i na portalima (prethodne godine 22) te 24 pritužbe zbog sadržaja, uglavnom prikazanih na televiziji, koje su prijavitelji procijenili potencijalno štetnim za djecu (prethodne godine 39).⁶²

Zaštita prava na privatnost: U vezi s povredom privatnosti djece pravobraniteljica je uputila pet (5) upozorenja medijima, tri (3) prijave uputila je Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva (koje su se odnosile na ukupno šest objava u *Jutarnjem listu*, *24 sata*, *Telegramu* i na portalu *Index.hr*) dvije prijave uputila je Vijeću za elektroničke medije (VEM) zbog objava na portalima *Index.hr*, *Dulist*, *Dubrovački dnevnik* i *Jutarnji.hr*). U pojedinim slučajevima obraćala se i Agenciji za zaštitu osobnih podataka, centru za socijalnu skrb, policijskoj upravi i drugim institucijama, koje su dalje samostalno postupale u skladu sa svojim ovlastima. Uloga VEM-a pokazala se važnom i djelotvornom u zaštiti privatnosti djece u elektroničkim medijima, ali zasad se taj mehanizam zaštite nedovoljno koristi te roditelje i institucije valja dodatno informirati o tome.

Prijave koje smo primili odnosile su se na objavu fotografija ili podataka o djeci osoba poznatih javnosti, bolesnoj i životno ugroženoj te tragično stradaloj djeci, o žrtvama spolnih delikata, o djeci bez pratnje, djeci aktivista koji su sudjelovali u javnim kampanjama, djeci koju se radi zaštite njihovih interesa i prema odluci suda odvajalo od jednog ili oba roditelja, zatim na snimanje djece u vrtiću bez suglasnosti roditelja, objavu fotografija političara s vlastitom i tuđom djecom, ali i vrijeđanje djece političara u medijima.

Osim navedenoga broja prijava, pojedini slučajevi neprimjerenog izvještavanja o djetetu i njegovoj obitelji praćeni su u sklopu zaštite drugih prava djece. Primjerice tijekom ili nakon razvoda roditelja, koji se uzajamno optužuju zbog toga što su pojedine informacije o djetetu učinili dostupnima javnosti. Sa stajališta zaštite prava djece sve veći problem postaje preuzimanje informacija s društvenih mreža i njihova objava u medijima. Medijima su tako dostupne informacije o privatnom životu ne samo javno poznatih osoba, već i svih drugih koji u nekom trenutku mogu postati zanimljivi javnosti (primjerice, zbog svojih kontakata s poznatim osobama ili kao žrtve ili počinitelji kaznenih djela itd.) te ih oni prenose, uglavnom ne tražeći suglasnost za objavu podataka. **Slike djece s Facebooka** pojavit će se u medijima u sklopu vijesti o njihovim roditeljima, novim ljubavnim vezama njihovih razvedenih roditelja, ili

⁶² O preporukama u vezi s medijima više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

o tome da su im roditelji dospjeli u sukob sa zakonom, zatim o lošim životnim uvjetima i financijskim teškoćama njihovih obitelji, o humanitarnim akcijama kojima se prikuplja pomoć za liječenje i slično. Nažalost i slučajevi tragične pogibije djece u medijima se ilustriraju njihovim fotografijama s društvenih mreža i porukama koje objavili njihovi roditelji, prijatelji ili oni sami.

Činjenicu da je netko sam objavio podatke o sebi na javno dostupnoj mreži urednici medija najčešće tumače kao prešutni pristanak. Međutim, **Agencija za zaštitu osobnih podataka** izričito upozorava da se objave s nečijeg FB profila ne mogu dalje prenositi bez suglasnosti te osobe. Stoga se objava na FB-u ne može automatski smatrati pristankom osobe na objavu istih sadržaja u medijima.

Ponekad su roditelji suglasni s takvim objavama, bilo zbog toga što to ne smatraju povredom prava djeteta ili imaju neki osobni interes, ali mediji bi u skladu sa stručnim i etičkim smjernicama trebali pokazati veću odgovornost. Postojeći medijski propisi u Hrvatskoj ne reguliraju jasno ovu problematiku koja je relativno nova, a čini se da nakladnici i urednici uopće ne vode računa o tome. U pojedinim zemljama se odnos medija prema objavama na društvenim mrežama nastoji regulirati etičkim kodeksom ili stručnim smjernicama, što je svakako neophodno učiniti i u Hrvatskoj.

Osobito su osjetljive situacije „nestanka“ djece i bijega od kuće ili iz ustanove, kad policija objavi potragu za djetetom, a i obitelj i prijatelji nerijetko objavama na Facebooku pozivaju građane da pomognu u potrazi. U tom trenutku identitet djeteta otkriven je u njegovom interesu - zato da bi se građani uključili i pomogli u pronalaženju djeteta. Međutim, mediji ponekad posve neprimjereno toj informaciji dodaju i „zanimljivosti“ koje su pronašli na FB profilu djeteta ili roditelja. Dodatno su ugrožena djeca koja su tijekom bijega od kuće postala žrtve seksualnog nasilja ili iskorištavanja. Primjerice, dnevne novine su par dana nakon javne potrage za nestalom djevojčicom detaljno izvijestile o tome na koji je način i koliko dugo bila iskorištavana, uz izjave seksualnog predatora kako je ona na sve sama pristala. Iako novine nisu objavile njezino ime, time je osobito teško povrijeđena dobrobit i integritet djevojčice jer je jako širokom krugu ljudi bilo poznato o kojem je djetetu riječ.

Mnogi su portali zaboravili na pravila prenoseći slike koje je na Instagramu objavio jedan sudionik *reality* emisije, popularne u cijeloj regiji, a na kojima on pozira s 15 godišnjom djevojkom čiju je obitelj posjetio u Zagrebu. Pritom su uz puno ime i prezime i dob mlade djevojke, objavili nagađanja o njihovoj mogućoj vezi i planiranju braka. Prijavili smo portale Novinarskom vijeću časti koje je izreklo opomene svim novinarima i urednicima, budući da je evidentno riječ o kršenju novinarskog Kodeksa časti.

U više slučajeva mediji su, prenoseći s društvenih mreža objave **o humanitarnim akcijama**, znatno pridonijeli uključivanju velikog broja dobročinitelja. Premda su takve akcije završile povoljno za djecu i njihove obitelji omogućivši im privremeno poboljšanje uvjeta života, gotovo uvijek se u njima žrtvuje privatnost djece kako bi se ostvario „važniji“ interes. Način na koji mediji izvještavaju o plemenitim akcijama pomoći siromašnoj ili bolesnoj djeci najčešće otkriva nepoznavanje (ili zanemarivanje) stručnih i etičkih načela novinarske profesije. Jer se o gotovo svim tim slučajevima moglo izvijestiti na način da se djecu zaštiti, da se poštuje njihovo dostojanstvo, a da se ujedno postigne željeni učinak. Osobito je neugodno kad u nekoliko dana mediji pozivaju na pomoć obitelji s djecom, koja se zatekla u teškoj situaciji i na rubu gladi, otkrivajući javnosti imena, slike i mjesto stanovanja, da bi zatim uslijedili negativni izvještaji o dugovima, problematičnim poslovnim potezima i neodgovornom ponašanju roditelja, čime se nedvojbeno nanosi šteta i djeci.

Neki roditelji prepoznaju da snagom medija mogu i manipulirati te uz njihovu pomoć vrše pritisak na institucije da donesu odluku u njihovu korist ili pokušavaju izbjeći izvršenje sudskih odluka. Mediji ponekad mogu pomoći da se ubrza rješenje problema, no, nažalost, nerijetko se uključuju na pogrešan način koji dodatno ugrožava interese djece. Tako su u prošloj godini mnogi mediji **neprimjereno izvještavali o slučajevima ovrha sudskih odluka** o oduzimanju prava roditeljima da se skrbe o svojoj djeci, odnosno sudskih odluka o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti. U ionako stresnoj situaciji ovrhe pojedini su mediji snimali sve što se događa, što je dodatno pogoršavalo stanje i strašilo djecu, a snimke su prenosili na portalima. Jedan takav slučaj prijavili smo Vijeću za elektroničke medije koje je reagiralo izrekavši opomene trima nakladnicima.

Mediji neopravdano smatraju da fotografijama djece koje su snimili uz pristanak roditelja mogu raspolagati i u svakoj drugoj prilici i **kontekstu**. Tako su, primjerice, napisi o djeci kojoj nisu osigurani školski obroci, ili im ih roditelji ne mogu financirati, ilustrirani fotografijom snimljenom u predahu sportskog natjecanja na kojoj su neka djeca jela sendviče. Tako je fotografija triju djevojčica sportašica osvanula u medijima pod naslovom o „gladnoj djeci“ i socijalnim programima, a djevojčice i njihovi roditelji imali su zbog toga neugodnosti u svojoj sredini.

Djecu se u medijima ponekad vrijeđa i u kontekstu kritika upućenih njihovim **roditeljima koji su poznati u javnosti** i o kojima mediji često izvješćuju - političarima, pjevačima, glumcima. Novinari ponekad prelaze granicu pozivajući se na odredbu iz *Zakona o medijima*, prema kojoj osoba koja sama svojim ponašanjem privlači pozornost javnosti „ne može zahtijevati istu razinu zaštite privatnosti kao drugi građani“. Međutim, to se nikako ne može primijeniti na djecu, koja imaju pravo da ih se ostavi na miru, neovisno o ponašanju njegovih roditelja. Nažalost, negativnim novinarskim napisima o djeci „poznatih“ pridružuju se zatim i uvrede čitatelja u komentarima koji se objavljuju uz tekstove na portalima. Mnoge od takvih komentara administratori ne stignu ukloniti ili ih ni ne prepoznaju kao povredu dobrobiti djece.

Mediji mogu naštetiti djeci izvješćujući o njihovim **roditeljima koji su u sukobu sa zakonom**. Ponekad je objava identiteta počinitelja kaznenih djela u interesu javnosti, ali uvijek valja voditi računa o sadržaju takvih vijesti. Novinari su uglavnom svjesni da moraju čuvati identitet maloljetnih počinitelja kaznenih djela i žrtava, ali ne prepoznaju rizike za djecu kad, izvješćujući o njihovim roditeljima koji su u sukobu sa zakonom, nepotrebno iznose detalje iz obiteljskog života, o odnosima među supružnicima, zdravstvenom stanju djece i slično. Takvi su slučajevi vrlo česti u lokalnim medijima, a zabilježili smo i jedan slučaj u strukovnome glasilu. U slučaju pokušaja ubojstva muškarca, koje su, navodno, zajedno pripremali njegova supruga i njezin prijatelj, lokalni mediji detaljno su više puta neprimjereno izvještavali o odnosima toga para i žrtve uz objavu njihovog identiteta. To je dodatno pogoršavalo ionako tešku situaciju u kojoj su se zatekla njihova maloljetna djeca, koja su u danim okolnostima privremeno ostala bez oba roditelja.

Zaštita privatnosti djece izbjeglica (koje posebno ističe UNICEF u etičkim smjernicama za izvješćivanje o djeci) pitanje je koje su mnogi mediji zanemarili. Osobito su pritom ugrožena djeca bez pratnje roditelja ili skrbnika, koja su osobito ranjiva te izložena opasnosti od otmice i trgovanja ljudima. Jedna televizijska kuća objavila je razgovor s djecom bez pratnje ne skrivajući njihov identitet, očito nesvjesna da je taj postupak djecu izložio još većem riziku.

Novinari su nas upozorili da se na e-oglasnim pločama sudova ponekad objavljuju odluke s otkrivenim identitetom djece, što je posebno problematično kad je riječ o seksualnim deliktima na štetu djece. I u takvim situacijama, iako je evidentno da su institucije povrijedile pravo djeteta (o čemu smo u više navrata obavijestili Agenciju za zaštitu osobnih podataka), novinari su dužni voditi računa o zaštiti najboljeg interesa djece i slijediti Kodeks časti koji izričito zabranjuje objavu identiteta žrtava seksualnog nasilja.

Vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva je u 2016. godini razmatralo devet prijava kršenja prava djece u medijima (u 2015. bilo ih je šest), od čega je u pet slučajeva izreklo opomene i upozorenja zbog kršenja etičkih načela novinarske profesije koje su se odnosile na sedam medija. Od navedenih prijava tri je podnijela pravobraniteljica za djecu, jednu Vijeće za elektroničke medije, jednu centar za socijalnu skrb, a ostale građani. Prijave su se odnosile na neposredno ili posredno otkrivanje identiteta djeteta prilikom izvještavanja o tragično preminuloj djeci, o seksualnom iskorištavanju djeteta, o oduzimanju djece od roditelja na temelju odluke suda, o kaznenom djelu koje su počinili maloljetnici, odnosno na neprimjerene objave kojim je povrijeđena čast i dostojanstvo djeteta. Opomene i upozorenja zbog postupanja protiv načela novinarske profesije Novinarsko vijeće časti izreklo je novinarima ili urednicima Slobodne Dalmacije i Jutarnjeg lista te portala index.hr, 24sata, jutarnji.hr, zadarski.hr i Dubrovački dnevnik. Odluke Vijeća časti dostupne su na web stranici hnd.hr. Nažalost, neki se novinari uopće ne očituju na pozive Novinarskog vijeća časti, niti se obaziru na opomene.

Medijski djelatnici nedovoljno poznaju medijske propise i novinarski Kodeks časti, često ne prepoznaju ranjivost djece ni izrazito rizične situacije koje ih obvezuju na poseban oprez i izvještavanju (djeca u bijegu od kuće, žrtve seksualnog nasilja, izbjeglice, djeca-stranci bez pratnje, djeca čiji su roditelji u sukobu sa zakonom), a neki nisu svjesni ni da se djetetom smatra svaka osoba mlađa od 18 godina. Posebno ih zbunjuje obveza medija da štite privatnost djece više nego što su to spremni činiti njihovi roditelji, u slučajevima kad je ugrožena dobrobit djeteta. Stoga je nužno osigurati trajno educiranje novinara i urednika te jasnije formulirati zakonsku obvezu nakladnika da osigura takvu izobrazbu.

Zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima: Obveza osiguravanja zaštite djeteta od informacija i materijala koji ugrožavaju njegovu dobrobit, sadržana je u članku 17. Konvencije o pravima djeteta, a regulirana je i medijskim propisima, naročito Zakonom o elektroničkim medijima i Pravilnikom o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima. Primjenu ovih propisa nadzire Agencija/Vijeće za elektroničke medije koja je ovlaštena izricati sankcije nakladnicima.

U 2016. godini primili smo 24 prijave od kojih se 21 odnosila na sadržaje prikazane na televiziji, dvije na radijske sadržaje i jednu na sadržaje u tisku. Čak 12 prijava odnosilo se na prizore gruboga nasilja, vulgarnosti ili neprimjereni rječnik u televizijskim emisijama prikazanim uglavnom na RTL TV, Novoj TV i HRT-u. Šest prijava odnosilo se na neprimjereno i neetično oglašavanje, uglavnom na teletekstu Nove TV i RTL TV, na kojem je pružanje erotskih usluga bilo oglašavano uz informacije namijenjene najširoj pa tako i dječjoj publici. Neprimjereni oglasi za kockanje, klađenje i proricanje budućnosti bili su dostupni i na teletekstu HRT-a. Tri prijave odnosile su se na televizijske najave igranih filmova i serija sa zastrašujućim i uznemirujućim prizorima koje se učestalo ponavljaju tijekom dana te mogu loše utjecati, osobito na mlađu djecu. U nekoliko prijava građani su izrazili ogorčenje zbog *talent show* emisije *Zvezdice* na RTL televiziji, upozoravajući da se u njoj bezobzirno iskorištava djecu za zabavu odraslih i podizanje gledanosti te da ona općenito negativno utječe na dječju publiku, a neki su izričito zahtijevali da pravobraniteljica „zabrani“ tu emisiju. Prijavitelje najčešće upućujemo da pritužbe podnesu VEM-u, koji je nadležan procijeniti je li u konkretnom slučaju došlo do povrede propisa, četiri pritužbe smo sami proslijedili VEM-u te smo uputili šest upozorenja i preporuka nakladnicima.

Vijeće za elektroničke medije primilo je u 2016. godini 47 pritužbi koje su se odnosile na zaštitu prava i interesa djece. Elementi kršenja propisa pronađeni su u 20 pritužbi, na temelju kojih je VEM izrekao ukupno 12 sankcija nakladnicima i pružateljima elektroničkih publikacija, od čega osam upozorenja i četiri opomene. Sva su upozorenja izrečena zbog emitiranja programskih sadržaja bez dobne oznake (četiri upozorenja HRT-u, dva RTL-u te po jedan Novoj TV i Kanalu RI). Četiri opomene odnose se na povredu privatnosti djeteta, a izrečene su nakladnicima 24 sata, EPH (Hanza Media), Dubrovački dnevnik i Dubrovački list, zbog objava na portalima 24sata.hr, dulist.hr, dubrovackidnevnik.rtl.hr i jutarnji.hr.

U vezi s pritužbama na neprimjerene oglase na teletekstu pravobraniteljica je prethodnih godina pokušavala potaknuti aktivnost nadležnih tijela VEM-a i Ministarstva kulture, ali su oni iskazali nemoć u rješavanju tog problema zbog manjkave pravne regulacije koja teletekst ne tretira kao elektronički medij. Zasad, navodno, ne postoji mogućnost da se televizijske nakladnike sankcionira zbog tih neprimjerenih oglasa, niti da ih se prisili da poštuju ograničenja koja su postavljena za takvo oglašavanje u elektroničkim medijima. Zato je pravobraniteljica pozvala nakladnike da, unatoč toj pravnoj praznini, sami pokažu društvenu odgovornost i brigu za dobrobit djece te da takve sadržaje uklone s naslovne stranice teleteksta, odnosno da ih objavljuju na način koji neće ugrožavati prava i interese djece, npr. na stranicama na kojima je jasno označeno da su namijenjene odraslima. Također je zatražila da **Sud časti Hrvatske udruge oglašivača HURA** analizira etičnost takvoga oglašavanja. Postupajući po zahtjevu Sud časti je ocijenio da je objava takvih oglasa na prvoj stranici teleteksta neetična i nije u skladu s Kodeksom oglašavanja i tržišnog komuniciranja HURA-e te je preporučio uklanjanje oglasa s naslovne stranice teleteksta. O preporuci Suda časti HURA-e izvijestili smo Novu TV, RTL TV i HRT te ponovili preporuku. HRT je pokazao spremnost da prilagodi oglašavanje, Nova TV navodi da su takvi oglasi uobičajeni u europskim zemljama i da ne odustaje od objave oglasa, ali je spremna na izradu samoregulacijskih pravila o kojima bi se zajedno dogovorili svi televizijski nakladnici koji objavljuju oglase na teletekstu, a odgovor RTL-a još nismo primili.

Ponekad nam se telefonom javljaju građani koji su iritirani pojedinim prizorima, reklamama, ponašanjem voditelja i drugih sudionika u tv-emisijama te općenito niskom razinom kulture govora u javnom prostoru, što doživljavaju kao ugrožavanje dobrobiti djece. Neki nas obavještavaju o pritužbama koje su sami uputili televizijskim službama za gledatelje i VEM-u, nerijetko ogorčeni što se njihove pritužbe ne uvažavaju i što pravobraniteljica ne može zabraniti medijske sadržaja koje oni smatraju lošim ili štetnim za djecu. Teško prihvaćaju činjenicu da ih institucije ne mogu štititi od nekvalitetnih sadržaja ili sadržaja koji im se ne sviđaju i da im je program ponuđen na izbor, da nakladnici moraju poštovati propise o zaštiti djece u medijima, ali da je pritom vrlo važna i odgovornost roditelja i skrbnika djece.

Poticanjem odgovornosti roditelja u protekloj se godini intenzivnije bavila Agencija za elektroničke medije (AEM), koja zajedno s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku provodi kampanju „Birajmo što gledamo” kako bi se potaknulo roditelje da aktivnije sudjeluju u izboru televizijskih sadržaja koje prate njihova djeca te da obrate pažnju na dobne oznake na filmovima i serijama. U sklopu kampanje Ipsos Puls je proveo istraživanja o navikama gledanja TV programa prije i nakon kampanje, a rezultati pokazuju da se smanjio broj djece koja su sama pred tv-ekranom, da gotovo svi roditelji sada prepoznaju oznake za dobnost primjerenost sadržaja na televiziji te da većina smatra korisnom provedenu kampanju.

Proteklih godina upozoravali smo na važnost educiranja urednika elektroničkih medija koji često nailaze na teškoće u procjeni koji su sadržaji štetni za djecu. Stoga vrijednim iskorakom u zaštiti djece od neprimjerenih sadržaja smatramo **Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija**, koje je Agencija za elektroničke medije (AEM) donijela u rujnu, kao stručne smjernice za primjenu *Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*. Preporuke su najvećim dijelom namijenjene pružateljima medijskih usluga televizije, radija, usluga na zahtjev i elektroničkih publikacija u ispunjavanju propisanih obveza, a posebno u kategorizaciji, odnosno dodjeli dobnih oznaka pojedinim programskim sadržajima. One također sadržavaju savjete roditeljima te upute nastavnicima za rad u području razvoja medijske pismenosti djece. AEM navodi kako je temeljni cilj tog dokumenta „pružiti smjernice za oblikovanje, kategorizaciju i uporabu medijskih sadržaja kako bi se osigurala što kvalitetnija razvojna okolina djece i adolescenata”.

Pravobraniteljica je svojim prijedlozima i sugestijama sudjelovala u završnom oblikovanju *Preporuka* te se zatim uključila i u javno savjetovanje sa zainteresiranom javnošću. Ocijenila je da su *Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija* koristan priručnik za medijske djelatnike, istaknuvši da je ipak nužno i dodatno educirati medijske djelatnike o potrebama i pravima djece u medijima. Doznajemo da je VEM u studenome 2016. započeo provoditi edukacije/radionice za nakladnike elektroničkih medija o *poticanju kvalitetnih programa za djecu i mlade*, što se nastavilo i u 2017. godini.

Osobitu vrijednost *Preporuka* vidimo u pokušaju primjene interdisciplinarnog pristupa temi o zaštiti djece u elektroničkim medijima, pogotovo s obzirom na nedostatak takvoga pristupa u domaćoj literaturi. Nadamo se da će to biti poticaj stručnjacima za istraživanje, a i za otvaranje novoga područja obrazovanja i stručnog usavršavanja medijskih djelatnika. Pohvalno je što se u *Preporukama*, osim objašnjenja o nepovoljnom utjecaju izrazito nasilnih i seksualiziranih sadržaja na djecu, obrazlaže i štetnost prizora koji prikazuju rizična ponašanja i konzumaciju sredstava ovisnosti te štetnosti okultnih i paranormalnih sadržaja, a posebno pozdravljamo jasno određenje o štetnosti *reality* programa i potencijalnoj štetnosti sudjelovanja djece u *talent show* emisijama. Također je uočena štetnost prikazivanja nasilnih borilačkih neolimpijskih sportova te je istaknuta potreba za kategorizacijom takvih sadržaja.

AEM je također u 2016. godini preuzeo aktivniju ulogu u razvoju **medijske pismenosti djece**, roditelja i nastavnika, odnosno profesionalaca koji rade s djecom, pokrenuvši zajedno s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku portal Medijska pismenost (www.medijskapismenost.hr). Partneri u tom projektu su im Akademija dramske umjetnosti i Fakultet političkih znanosti u Zagrebu, Hrvatski audiovizualni centar i Hrvatski filmski savez. Pravobraniteljica za djecu izrazila je podršku ovim nastojanjima, prepoznajući u njima funkciju „istraživačko-razvojnoga centra za djecu i medije”, čije osnivanje institucija pravobranitelja za djecu zagovara već godinama kao potporu razvoju medijske pismenosti. Okupljanjem stručnjaka i nuđenjem sadržaja koji pokrivaju medijsku i filmsku pismenost, savjete psihologa i pedagoga koji se odnose na dječju recepciju medijskih sadržaja, pitanja vjerodostojnosti medija i stručna znanja za kri-

tičko razumijevanje medijskih poruka, a nude i platformu za afirmiranje dječjega medijskoga stvaralaštva - zapravo je ostvaren takav virtualni centar za djecu i medije. Portal pruža informacije o utjecaju različitih vrsta medija i žanrova na djecu, te se bavi problemima nasilja i stereotipa u medijima, preporučuje roditeljima sadržaje za djecu, nudi i sadržaje o sigurnosti djece na internetu te korisne savjete o medijskom odgoju, a roditelje uključuje i kao suradnike portala.

I dalje ističemo kako je za sustavni razvoj medijske pismenosti nužno da obrazovanje iz područja medija bude uključeno u odgojno-obrazovni sustav na svim razinama.

Medijski propisi u 2016. - Na poziv Agencije za elektroničke medije dali smo mišljenje i prijedloge za izmjene i dopune **Prijedloga Preporuka za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija**, koji je izradila Agencija za elektroničke medije kao stručne smjernice za primjenu Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima. Veći dio naših prijedloga je prihvaćen, poput prijedloga da se u preporukama upozori i na moguće rizike u vezi s animiranim filmovima za djecu, osobito zbog nasilja i neprimjerenog rječnika, da se u smjernicama za razvrstavanje sadržaja kategorizacijom obuhvate i sadržaji u kojima se pojavljuju seksualno eksplicitni razgovori i opisi, da se detaljnije razrade smjernice za oglašavanje te da se dopune upute za urednike, roditelje i edukatore. Nakon toga uključili smo se i u proces savjetovanja sa zainteresiranom javnošću te predložili još neke manje dopune i izmjene koje se odnose na programске najave i na izloženost djece oglašavanju nezdravih prehrambenih proizvoda, koje su većim dijelom uvažene.

Europska komisija pripremila je **prijedlog Direktive o izmjeni Direktive o audiovizualnim medijskim uslugama 2010/13/EU**. Svrha izmjena je, među ostalim, pojačati zaštitu djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima, uključujući i medijske usluge na zahtjev, poboljšati zaštitu od neprimjerenog oglašavanja, osobito u programima sa značajnim udjelom dječje publike, spriječiti govor mržnje i povećati zastupljenost europskih djela u programskim sadržajima. Na poziv Ministarstva kulture pravobraniteljica je dala svoje mišljenje i prijedloge za dopunu tog dokumenta. Prijedlozi se odnose na ograničavanje izloženosti djece oglašavanju nezdravih prehrambenih proizvoda, posebno alkoholnih pića (predložili smo da se omogući da nacionalni regulatori postave dodatna ograničenja u vezi s vremenom i učestalošću prikazivanja takvih reklama) te na proširenje regulacije i na oglašavanje na teletekstu. Svi naši prijedlozi uvršteni su u stajališta Republike Hrvatske o prijedlogu ažurirane Direktive.

Kvalitetni sadržaji za djecu i pravo na pristup informacijama primjerenim djeci - Država je dužna osigurati djeci pristup informacijama važnim za njihovu dobrobit. Te informacije trebaju biti prilagođene njihovoj dobi, potrebama i interesima i dostupne na njihovom materinskom jeziku. Nacionalna strategija za prava djece u RH od 2014. do 2020. ističe obveze poticanja kvalitetnih sadržaja za djecu u medijima, osobito u području prava djece na sudjelovanje u aktivnostima slobodnog vremena.

Vijeće za elektroničke medije svake godine dodjeljuje sredstva iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija unutar koje je i kategorija Kvalitetni programi za djecu i mlade. U 2016. godini za tu je namjenu dodijeljeno ukupno 3.667.789 kuna za 102 programa (u 2015. dodijeljeno je 2.538.701 kuna).

Pravobraniteljica za djecu proteklih godina prati kako Hrvatska radiotelevizija ispunjava svoje obveze u sklopu usluga javnog servisa, propisane **Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji** a koje se odnose na proizvodnju i objavljivanje sadržaja za različite dobne skupine djece, uključujući sadržaje za djecu na jezicima nacionalnih manjina te prilagodbu sadržaja djeci s oštećenjima vida ili sluha. Stoga smo od HRT-a zatražili da nas izvijesti o programima za djecu i mlade emitiranim u 2016. na Hrvatskoj televiziji i Hrvatskome radiju. Iz izvješća doznajemo da je tijekom cijele godine emitirano ukupno više od 3064 sati programa za djecu (183.861 minuta), od čega 1726 sati na televiziji (103.565 minuta) i oko 1338 sati na radiju, uključujući i regionalne postaje (80.296 minuta). Ukupni zbroj pokazuje porast u odnosu na 2015., kad je ukupno emitirano 2500 sati programa za djecu, a za taj rast zaslužno je znatno povećanje obrazovnog i igranog programa za djecu na radiju. Televizijskih sadržaja za djecu u 2016. je godini bilo gotovo za petinu manje nego u 2015., točnije sa nešto više od 2022 sata smanjeni su na oko 1726 sati programa. Većinu programskih sadržaja za djecu na televiziji čini igrani program, a na radiju obrazovni.

U svome izvješću HRT navodi da je tijekom 2016. ponovo vraćena emisija *Školski sat* (emitira se svakog radnog dana i nudi obrazovno-informativne sadržaje za učenike viših razreda osnovne škole), da su pokrenute nove serije za djecu i mlade *Teenozoik*, *Luka i prijatelji* i *(Re)kreativac*, a za djecu u dobi od 3 do 6 godina nova hrvatska animirana serija *Pustolovine Miše i Robina* (u čijoj realizaciji sudjeluju i psiholozi), zatim emisije *Njama Njam* i *Ručice čarobnice*. Većina programa za djecu emitirana je na HTV2, gdje je svakoga dana jutarnji termin posvećen najmlađima te kroz edukativno-zabavnu emisiju *Juhuhu* nudi obilje kraćih sadržaja domaće proizvodnje, kao što su *Pjesmice i brojalice*, *TV vrtić*, *Oskarove priče*, *Pssst, priča*, *Danica*, *Brlog*, *Ninin kutak*, *Lein kutak* i drugi, a većinom je riječ o reprizama. Mlađim školarcima namijenjeni su *Čarobna ploča*, *Laboratorij na kraju svemira* i drugi. Tijekom godine redovito su emitirani programski sadržaji strane proizvodnje, uglavnom animirani, sinkronizirani na hrvatski jezik. Broj tih sadržaja zamjetno je smanjen u zadnjem kvartalu 2016. Od programa za srednjoškolce valja istaknuti emisiju *Ni da ni ne*, koja je kroz rasprave učenika obradila niz aktualnih tema kao što su: uenička vijeća, vjerski simboli u školama, izbornost nastavnih predmeta, mobiteli u školama, školska natjecanja, biti drukčiji, predrasude, odijevanje u javnim prostorima, maloljetni nasilnici, maloljetničke trudnoće itd. Odabirom tema i pristupa ovaj program predstavlja vrijednu dopunu školskom programu odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava.

Audio i video sadržaji za djecu dostupni su trajno na portalu *Juhuhu*, koji je namijenjen mlađoj djeci (HRT ih grupira u tri dobne skupine od 3 do 11 godina) i njihovim roditeljima te, uz zabavne sadržaje i igrice, nudi pedagoško-metodičke savjete za roditelje i odgojitelje/učitelje. Sadržaj portala je velikim dijelom usmjeren razvoju jezičnih sposobnosti predškolske djece, a ima i emisije prilagođene djeci s oštećenjem vida (praćene audiodeskripcijom) te emisije sinkronizirane na dva romska jezika (*romani chib* i *bajaški*) kojima govore Romi u Hrvatskoj. Manje su zastupljeni sadržaji koji bi bili zanimljivi djeci starijoj od 7 godina. Pokrenut je i portal *Skolski.hr* koji donosi obilje audio i videosadržaja obrazovnog programa, koji slijedi nastavni program školskih predmeta u osnovnoj i srednjoj školi te nudi brojne teme vezane uz odgoj i razvoj mladih nudi. Također se razvijaju projekti usmjereni prepoznavanju i zaštiti ranjivih skupina u društvu, kao što je Projekt Drugi.

Televizijski program za djecu i mlade koji proizvodi HRT vrlo često izravno uključuje djecu u svoje emisije na način koji im omogućuje aktivno sudjelovanje i izražavanje mišljenja. Također su i djeca pripadnika nacionalnih manjina bila u prilici komunicirati na svojim materinskim jezicima, najčešće kao sudionici u tv-emisiji *Prizma*.

Hrvatski radio više se obraća djeci školske dobi. I u prošloj je godini redovito emitirao svoje dugovječne emisije dramskog, dokumentarnog, obrazovnog i obrazovno-informativnog programa za djecu: *Priča za laku noć*, *Bijela vrana*, *Putnici kroz vrijeme*, *Glazbena kutijica*, *Stigla je pošta* i *Zašto tako te brojne druge sadržaje za djecu*. Emisije za djecu emitirali su i Radio Osijek (*Djeco i mladi o sportu se radi*; *Veliki i mali*; *Učionica*), Radio Dubrovnik (*Šareni svijet*), Radio Pula (*Tonkica Palonkica*), Radio Split (*Škripanica za sne*) i Radio Knin (*Veliki odmor*).

U 2016. godini HRT je učinio važan iskorak time što je omogućio da emisije iz linearnog programa postanu dostupne djeci, roditeljima i nastavnicima u svako vrijeme i na svakom mjestu putem računala i mobitela. U suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku učinjen je korak naprijed u razumijevanju potreba najmlađe publike, u proizvodnju ili vrednovanje programskih sadržaja uključeni su psiholozi i odgojitelji kao poznavatelji dječjeg razvoja. Međutim, ponuda na web-portalima ne može zamijeniti obvezu pružanja programskih sadržaja za djecu u linearnom emitiranju na televiziji. U odnosu na 2015. godinu ohrabruje veliki porast obrazovnih sadržaja za djecu na Hrvatskom radiju, međutim jako je zabrinjavajuć izraziti pad količine programa za djecu emitiranog na televiziji. Ponuda programa bogata je za djecu predškolske dobi i raznovrsna za starije učenike, ali nisu dovoljno zastupljeni sadržaji za djecu u dobi od 8 do 11 godina. Nažalost, dječji program HRT-a najširoj publici uglavnom ostaje „skriven“, rezerviran za rijetke upućene jer je tek sporadično predstavljen u medijima (u 2016. nešto više nego prethodnih godina), a na HTV-u gotovo i nema najava dječjih emisija.

Ponuda programa za djecu i mlade na televizijama s nacionalnom koncesijom bila je i tema rasprava na e-forumu i sastancima **Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu MMS-a**. Njihova jednoglasna ocjena je da je dječji tv-program usmjeren isključivo na predškolsku i ranu školsku dob te da je ponuda za djecu od 9 do 12 godina vrlo slaba, a upravo je to razlog da se djeca u toj dobi okreću programima stranih tv-kanala koji bolje prepoznaju potrebe te dobne skupine. Vrlo visokom ocjenom ocijenili su HRT-ovu emisiju *Teenozoik*, koja je dobro prepoznala potrebe te dobne skupine, kao i tinejdžera, te ponudila dinamičan moderan pristup obradi tema iz obrazovanja i kulture, zabave i psihologije. Nažalost, emisija se više ne emitira. Predložili su da se trajno ispituju interesi djece i da se programska ponuda prilagođava potrebama i interesima novih naraštaja djece jer dječji program ne može više biti isti kao prije deset i više godina - jer ni djeca više nisu ista.

Njihova mišljenja predstavili smo u **panel-raspravi „Djeca, naši najvjerniji gledatelji“**, održanoj 24. studenoga 2016. u Opatiji, u sklopu 9. Dana elektroničkih medija, u kojoj se govorilo o dječjim navikama praćenja televizijskog programa, potrebama djece za sadržajima koji će poticajno djelovati na njihov razvoj, te o tome kako postići da televizija bude „u službi djeteta“. Prenijeli smo sudionicima skupa poruke MMS-a da žele zabavno-poučne sadržaje, koji im omogućuju učenje bez dociranja i pritiska, koji prikazuju više različitih mišljenja (primjerice kroz debate) i pokrivaju najrazličitija područja života djece i mladih te interese djevojčica i dječaka različitih dobnih skupina, iz različitih sredina. Kako bi dobili što bolji uvid u želje i interese svojih vršnjaka, članovi MMS-a pripremaju istraživanje koje će sami provesti u svojim školama tijekom 2017., a na temelju rezultata pripremit će preporuke za televizijske nakladnike.

Dječje stvaralaštvo u medijima - Ured pravobraniteljice za djecu kontinuirano zagovara pravo djece na pristup medijima kroz dječje filmsko stvaralaštvo. Djeca imaju pravo izražavati se putem filma, učiti o tome uz podršku stručnjaka te snimati i prikazivati svoje filmove u svojoj školi i u svojem mjestu, a osobito na festivalima dječjeg filmskog stvaralaštva. Podršku takvim nastojanjima, u kojima vidimo potencijal za ostvarivanje participacije djece, dajemo kroz dugogodišnju suradnju s Hrvatskim filmskim savezom (HFS) u pripremi i realizaciji **Revije hrvatskog filmskog stvaralaštva djece**. Revija se organizira svake godine u drugom gradu (54. Revija održana je u listopadu 2016. u Makarskoj) i predstavlja smotru produkcije igranih, dokumentarnih, animiranih, eksperimentalnih filmova te TV-reportaža koje su snimili učenici osnovnih škola. Savjetnica pravobraniteljice članica je Savjeta Revije i proteklih je godina bila članica stručnog ocjenjivačkog suda (žirija) Revije.

Ured pravobraniteljice u suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, HFS-om i drugim partnerima također sudjeluje u organizaciji **Festivala o pravima djece** koji širi svjesnost o važnosti zaštite prava djece, ostvaruje načelo inkluzivnosti prilagodbom festivalskih sadržaja osobama s oštećenjem vida ili sluha te afirmira filmsko stvaralaštvo djece. Predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu kontinuirano su uključeni u izbor učeničkih filmova koji se prikazuju na festivalu i izbor filma uz koji će se organizirati rasprava s djecom (8. Festival o pravima djece odvijao se u studenom 2016. u 18 gradova Hrvatske).

Također, već nekoliko godina predstavnica Ureda pravobraniteljice sudjeluje kao članica žirija **Internationalnog festivala animiranog filma djece i mladih Varaždin - VAFI** koji organizira Filmsko-kreativni studio VANIMA u Varaždinu, svake godine s drugom zemljom partnerom (7. VAFI održan je u travnju 2016., država-partner bio je Izrael). Na festivalu se dodjeljuje nagrada *Plavi VAFI* filmu koji promiče dječja prava, o čemu zajedno odlučuju predstavnici UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku i Ureda pravobraniteljice za djecu.

Sa željom da se djeca zainteresirana za snimanje filmova upoznaju s Konvencijom o pravima djeteta i mogućnostima predstavljanja potreba, prava i interesa djece putem filma, u prošloj smo godini na HFS-ovoj **ljetnoj Filmskoj radionici za djecu i mlade u Kraljevcu** (srpanj 2016.) održali izlaganje „Dječja prava na filmu“ za pedesetak djece polaznika radionice.

4.6 Djeca u pokretu

Problematicom zaštite djece u migracijama, osobito djece stranih državljana koja su razdvojena od svojih roditelja ili osoba koje se o njima skrbe (djeca bez pratnje) Ured pravobraniteljice za djecu bavi se već niz godina promičući njihova prava. Od 2013., zbog ratnih događanja na Bliskom Istoku i u Sjevernoj Africi pratimo i promičemo zaštitu prava djece izbjeglica/migranata u suradnji s Europskom mrežom pravobranitelja za djecu (ENOC).⁶³

Nakon izbjegličkoga vala 2015. godine broj djece bez pratnje znatno se povećao, no unatoč tome u Hrvatskoj nisu stvoreni preduvjeti za odgovarajući prihvata i pružanje pomoći toj izuzetno ranjivoj skupini djece. Obilazeći ustanove u kojima su smještena djeca bez pratnje (Tranzitni centar u Slavskom Brodu, Prihvatilište za tražitelje azila u Kutini, Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu, Dom za odgoj djece i mladeži u Osijeku), razgovarajući sa stručnjacima koji se bave njihovim prihvatom, predstavnicima organizacija civilnog društva i drugim dionicima koji se bave ovom problematikom, pravobraniteljica je uočila niz problema čije rješavanje zahtijeva sustavni pristup. Nedostatak specijaliziranih smještajnih kapaciteta, problemi u sustavu skrbništva, nedostatak prevoditelja samo su neki od uočenih problema koji zahtijevaju žurno rješavanje.

Prema podacima kojima raspolažemo za smještaj djece bez pratnje nema odgovarajućih kapaciteta. Prostor prihvata stana za djecu s problemima u ponašanju i domovi za odgoj djece i mladeži (gdje se zasad smještaju ova djeca) nisu prikladni za smještaj djece bez pratnje jer uvjeti smještaja ne odgovaraju njihovim specifičnim potrebama. Stručni djelatnici ovih ustanova nisu posebno osposobljeni za rad s djecom stranim državljanima, ne raspolažu osnovnim anamnestičkim podacima o djeci, o uvjetima života u zemlji porijekla, razlozima napuštanja matične države, o tome jesu li djeca žrtve zlostavljanja i slično.

Jezične barijere često su prepreka jer djeca ne mogu izraziti svoje potrebe i teškoće na jeziku sporazumijevanja te čak i neverbalna komunikacija može biti otežana zbog kulturoloških razlika, što je jako frustrirajuće za djecu i djelatnike, a može dovesti i do potpuno pogrešnoga pristupa. U takvim okolnostima se agresivno, autoagresivno i destruktivno ponašanje djece javlja najčešće kao posljedica bespomoćnosti zbog situacije u kojoj su se djeca zatekla, a ne kao oblik poremećaja u ponašanju i vjerojatno bi se takvo ponašanje moglo izbjeći da su od prvog trenutka zadovoljene potrebe i osigurani uvjeti primjerenoga zbrinjavanja, pomoći i zaštite.

Djelatnici CZSS-a nadležni za zbrinjavanje djece bez pratnje ističu probleme u pronalasku smještajnih kapaciteta. Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, koji su primjereniji oblik smještaja za njih, budući da raspolažu kapacitetima za sveobuhvatnu skrb o djeci bez roditeljske skrbi, nisu skloni prihvatiti ovu djecu. Razlog tome je što njihovi djelatnici nisu posebno educirani za prihvata ove ranjive populacije djece, uvjeti nisu prilagođeni potrebama djece bez pratnje jer ove ustanove nemaju osigurane prevoditelje pomoću kojih bi se utvrdile potrebe djece. Osim toga, zbog nerijetkih dvojbi o stvarnoj dobi djece bez pratnje, iskazuju i zabrinutost za sigurnost ostale djece na smještaju o kojoj se skrbe i za koju su odgovorni.

Uz osiguranje odgovarajućeg smještaja u zaštiti djece bez pratnje osobito je važno unaprijediti sustav skrbništva kako bi se osigurala sveobuhvatna zaštita prava te zaštita najboljeg interesa djeteta koje se bez roditelja zateklo u stranoj državi. Obveze skrbnika djeteta bez pratnje vrlo su zahtjevne i pokrivaju različite aspekte organiziranja podrške i pomoći djetetu, što zahtijeva posebnu edukaciju, superviziju, profesionalizaciju skrbnika i organizaciju mreže podrške skrbniku kako bi taj posao obavljao u najboljem interesu djeteta. Nažalost, to u sadašnjim uvjetima nije postignuto.

Zbog uočenih slabosti u prihvatu i zbrinjavanju djece bez pratnje pravobraniteljica za djecu uputila je **preporuku MDOMSP-u** tražeći da se u sustavu socijalne skrbi osiguraju odgovarajući i dostatni smještajni ka-

⁶³ Kao članica radne skupine Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC) za praćenje zaštite djece u pokretu Vladi RH smo u srpnju 2015. uputili obavijest o Otvorenom pismu ENOC-a, upućenom svim nacionalnim vladama, Europskoj uniji i međunarodnoj zajednici, u povodu učestalih stradanja djece na Sredozemnom moru te zatražili izvješće o nacionalnim, europskim i međunarodnim aktivnostima u koje je uključena RH te o daljnjim planovima, posebice u vezi s djecom izbjeglicama. U kolovozu i rujnu 2015. MUP-u smo uputili preporuke za prihvata i pružanje pomoći djeci u pokretu.

paciteti za djecu bez pratnje u obliku specijalizirane ustanove, stambenih zajednica ili specijaliziranog udjelovanja, sukladno utvrđenim individualnim potrebama svakog djeteta. Preporučili smo i da se osiguraju usluge prevoditelja za djecu bez pratnje, kako u okviru smještajnih kapaciteta radi omogućavanja svakodnevnog funkcioniranja, određivanja i provođenja tretmana podrške, tako i radi omogućavanja sporazumijevanja djeteta sa skrbnikom radi omogućavanja punopravnog i kvalitetnog sudjelovanja djeteta u odlukama koje ga se tiču. Upozorili smo da je potrebno osigurati dovoljan broj educiranih, posebno osposobljenih i motiviranih skrbnika i odgovarajuću mrežu podrške skrbniku djeteta bez pratnje i djelatnicima CZSS-a u donošenju i provođenju odluka vezano uz zaštitu djece bez pratnje. Predložili smo da se u suradnji s nadležnim resornim ministarstvima osiguraju uvjeti za ostvarivanje prava djece bez pratnje na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, reguliranje statusa, spajanje obitelji te uspostavu jedinstvene transparentne baze podataka o djeci bez pratnje stranim državljanima u Hrvatskoj. Istaknuli smo da bi odgovarajući prihvati djeteta koje se nalazi u specifičnoj životnoj situaciji, pružanje pomoći i zaštite te nuđenje odgovarajućih kvalitetnih sadržaja prevenirali da dijete, opterećeno traumatičnim iskustvima i strahom od neizvjesnosti, napusti ustanovu i ponovno krene na put u nepoznato (što se, nažalost, često događa) dovodeći se u opasnost da postane žrtva krijumčara i trgovaca ljudima ili postane žrtva nasilja.

Zabrinuti zbog medijskog izvještavanja o navodnim neprimjerenim postupcima hrvatske policije prema djeci nezakonitim migrantima u pokušajima sprečavanja njihovog ulaska i zadržavanja na hrvatskom teritoriju, obratili smo se MUP-u. Zatražili smo da se žurno ispituju navodi u *Izvišću o nezakonitim i nasilnim protjerivanjima izbjeglica iz RH*, koji su u siječnju 2017. objavile udruge *Are You Serious?* i *Inicijativa Dobrodošli!*, o potajnim protuzakonitim protjerivanjima popraćenima nasiljem i ponižavanjem. Tražili smo da se provede kontrola postupanja hrvatskih policajaca prema djeci migrantima u nezakonitom statusu.

S obzirom na to da je riječ o problemu s kojim se zbog izbjegličkog vala suočavaju i druge države regije, zaštita ove posebno ranjive skupine djece bila je predmet tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (CRONSEE) na kojem se raspravljalo o ulozi pravobranitelja u zaštiti djece izbjeglica i djece migranata. Zaključci s toga sastanka, koji je održan u Skopju u prosincu 2016., upućeni su Vladi RH.

4.7 Diseminacija međunarodnih dokumenata o pravima djece

Jedna od zadaća Pravobranitelja za djecu jest podizati razinu svijesti o pravima djeteta te pridonositi širenju informacija o važnim međunarodnim i domaćim dokumentima o zaštiti prava djece. Kako bismo sadržaje aktualnih međunarodnih dokumenata učinili pristupačnijim stručnjacima i tijelima nadležnim za ostvarivanje prava djece u Hrvatskoj, u 2016. godini organizirali smo prevođenje, a zatim i javno predstavljanje dvaju važnih dokumenata: **Strategije Vijeća Europe za prava djeteta (2016. - 2021.)** (*Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016 - 2021)*) i **Općeg komentara br. 19 UN-ovog Odbora za prava djeteta o izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava** (*General Comment No. 19 (2016) on Public Budgeting for the Realization of Children's Rights*). Riječ je o dokumentima koji sadržavaju važne smjernice za djelovanje državnih tijela i institucija te stručnjaka i organizacija civilnoga društva.

4.7.1. Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016. - 2021.)

Nova Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016. - 2021.) donesena je u travnju 2016., kao osnova djelovanja u zaštiti prava djece u sljedećem razdoblju u svih 47 zemalja članica Vijeća Europe (VE). To je već treća Strategija za prava djece VE od 2009. godine, čime se u zemljama članicama potiče aktivno i kontinuirano djelovanje na punom ostvarivanju UN-ove Konvencije o pravima djeteta te europskih dokumenata o zaštiti djece. U Strategiji se navode prioritete u zaštiti prava djece te očekivani ishodi i rezultati za svako područje, kako bi se njezini učinci mogli pratiti i vrednovati, a prva evaluacija ostvarenoga uslijedit će nakon tri godine provedbe.

U Strategiji se upozorava na sedam ključnih današnjih i budućih izazova za ostvarenje dječjih prava: 1. siromaštvo, nejednakost i isključenost; 2. nasilje nad djecom; 3. pravosudni sustav skrojen po mjeri

odraslih nije prilagođen potrebama djece; 4. izazovi u ostvarivanju uloge roditelja i obitelji; 5. rasizam, govor mržnje i radikalizacija; 6. odrastanje u digitalnom svijetu; i 7. migracije.

Istovremeno Strategija ističe pet prioritetnih ciljeva i područja u kojima je potrebno zajamčiti prava svakom djetetu i dosegnuti svako dijete. To su: 1. Jednake mogućnosti za svu djecu; 2. Sudjelovanje (participacija) sve djece; 3. Život bez nasilja za svu djecu; 4. Pravosuđe prilagođeno djetetu - za svu djecu; i 5. Dječja prava u digitalnom okruženju.

Pravobraniteljica za djecu, koja je i sama sudjelovala u procesu izrade ove strategije, osigurala je njezino prevođenje ubrzo po donošenju te je predložila Odboru za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora, da zajednički organiziraju prvo javno predstavljanje toga dokumenta u Republici Hrvatskoj. Tako je 4. svibnja 2016. u Hrvatskome saboru uslijedilo predstavljanje pod naslovom „Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016. - 2021.) - novi okvir i poticaj za unapređivanje prava sve djece” te je tom prilikom i distribuiran hrvatski prijevod toga dokumenta. Na inicijativu pravobraniteljice saborski Odbor za obitelj mlade i sport okupio je ključne dionike u društvu za ostvarivanje prava djece, od ministarstava i drugih državnih institucija do predstavnika akademske zajednice, organizacija civilnog društva i same djece i mladih te pozvao na zajedničko djelovanje i suradnju u primjeni novog europskog strateškog dokumenta, kao temeljnog alata za sustavno i ciljano poboljšavanje stanja prava djece u Republici Hrvatskoj. U predstavljanju dokumenta, uz predsjednika saborskog odbora Ivana Vrdoljaka i pravobraniteljicu Ivanu Milas Klarić, sudjelovali su zamjenik ministricke socijalne politike i mladih Ante Babić, Predstojnica UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku Valentina Otmačić i Marina Trbus iz Udruge roditelja „Korak po korak”. Hrvatski prijevod *Strategije Vijeća Europe za prava djeteta 2016. - 2021.* dostupan je na web stranici pravobraniteljice za djecu www.dijete.hr ([http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/joomdocs/Strategija%20Vijeca%20Europe%20za%20prava%20djeteta%20\(2016.%20-%202021.\).pdf](http://www.dijete.hr/websites/dijete.hr/joomdocs/Strategija%20Vijeca%20Europe%20za%20prava%20djeteta%20(2016.%20-%202021.).pdf)).

4.7.2 Opći komentar br. 19 (2016.) o izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava

Drugi važni dokument čije je prevođenje organizirano u Uredu pravobraniteljice je *Opći komentar br. 19 (2016.) o izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava (članak 4)*, koji poziva države članice Konvencije o pravima djeteta na izradu tzv. „dječjeg proračuna”. Ovim Općim komentarom, koji je UN-ov Odbor za prava djeteta objavio u srpnju 2016., obrazlaže se i objašnjava obveza osiguravanja ekonomske podloge za ostvarivanje prava djece, što je istaknuto u članku 4. Konvencije o pravima djeteta.⁶⁴

U Hrvatskoj, kao ni u većini članica Europske unije,⁶⁵ još ne postoje zasebni podaci o sredstvima namijenjenima djeci na nacionalnoj ni na lokalnoj razini te tako nije ni vidljivo koliko se sredstava iz državne riznice osigurava za ostvarivanje prava djece. Odbor za prava djeteta UN-a je 2014. godine u preporuci Republici Hrvatskoj o raspodjeli sredstava i tzv. „dječjem proračunu” ponovo izrazio svoju zabrinutost zbog nedostatka raščlanjenih podataka o dodijeljenim sredstvima za djecu na nacionalnoj i lokalnoj razini.

Imajući na umu ovu preporuku i činjenicu da se ona sporo primjenjuje, velikim dijelom i zbog nedovoljne informiranosti i nepoznanica u načinu izrade „dječjeg proračuna” čemu bi trebao pripomoći i Opći komentar br. 19, pravobraniteljica je organizirala prevođenje tog dokumenta te njegovo predstavljanje i distribuiranje relevantnim i zainteresiranim institucijama i stručnjacima kako bi potaknula na aktivnost i suradnju u primjeni njegovih načela u proračunskim procesima. Opći komentar br. 19 Odbora za prava djeteta poziva na zasebno alociranje proračunskih sredstava za potrebe djece - na nacionalnoj i lokalnim razinama, dugoročnije predviđanje potreba djece na temelju podataka o djeci, procjene njihovih potreba, utvrđenih standarda potrebnih usluga i indikatora dobrobiti djece.

⁶⁴ „Države članice će poduzeti sve odgovarajuće zakonodavne, upravne i druge mjere za primjenu prava priznatih u ovoj Konvenciji. Glede gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava, države članice poduzet će takve mjere u što širem opsegu svojih raspoloživih sredstava i, kad je potrebno, u sklopu međunarodne suradnje.” (Konvencija o pravima djeteta, čl.4).

⁶⁵ Prema podacima Agencije za temeljna ljudska prava (FRA) iz 2014., samo osam država članica alociraju sredstva za potrebe djece na takav način.

Predstavnici brojnih ministarstava, državnih agencija, organizacija civilnoga društva, jedinica lokalne i regionalne samouprave te drugi stručnjaci okupili su se 19. prosinca 2016. u *Maloj kući dječjih prava*, pri Uredu pravobraniteljice za djecu, kako bi se upoznali s obvezama Republike Hrvatske u izdvajanju proračunskih sredstava za ostvarivanje prava djece. Okupljenim stručnjacima Opći komentar br. 19 predstavile su pravobraniteljica I. Milas Klarić i glavna državna rizničarka Ivana Jakir Bajo iz Ministarstva financija. Tom je prilikom I. Jakir Bajo objasnila i kako Ministarstvo financija namjerava u praksi ostvariti načela izrade „dječjega proračuna“. Pritom je naglasila da je potrebno unaprijediti način izvještavanja o proračunskim sredstvima, izdvojenima izravno ili neizravno za potrebe djece, kako bi se ostvario transparentan pregled ukupnih izdvajanja za djecu u različitim resorima te je iznijela prijedlog da davalci sredstava na državnoj i lokalnoj razini putem web aplikacije Ministarstva financija unose podatke, na temelju kojih bi se generirao skupni izvještaj o sredstvima namijenjenim djeci.

4.8 Udruge i zaštita dječjih prava – prijedlozi poboljšanja

Gotovo da i nema područja življenja djece u kojima se sustav zaštite dječjih prava barem na neki način ne oslanja na pomoć i angažman organizacija civilnog društva, posebice udruga građana. U suvremenom društvu udruge su postale važan čimbenik različitih društvenih procesa te stekle status sukreatora u donošenju i provedbi različitih javnih politika. Osim što često imaju ulogu pokretača brojnih društvenih zbivanja i promjena, udruge vrlo često i u području vezanom uz skrb o djeci popunjavaju praznine u funkcioniranju sustava, kako na državnoj, tako i na lokalnim razinama. Samim time udruge postaju važnim dionikom cjelokupnog sustava zaštite dječjih prava.

U svojem trinaestogodišnjem djelovanju ured pravobraniteljice za djecu susreo se s brojnim primjerima dobre prakse djelovanja i aktiviteta različitih udruga. S velikim brojem njih razvili smo dobru suradnju te na njih gledamo kao na ravnopravne sudionike u postizanju zajedničkoga cilja - ostvarivanja najboljeg interesa djeteta i unapređivanja položaja djece u društvu. S tim ciljem prostor *Male kuće dječjih prava* u prizemlju zgrade zagrebačkog Ureda pravobraniteljice redovito besplatno ustupamo udrugama za organiziranje njihovih aktivnosti na promicanju prava djece i drugih ranjivih skupina te i na različite druge načine podržavamo njihov rad.

No, bilo je i drukčijih, potpuno oprečnih primjera djelovanja udruga, koje zapravo dovode u pitanje sveobuhvatnu zaštitu djece. Kao možda najupečatljiviji primjer je udruga koja je kao jednu od djelatnosti predviđala *programe prevencije i zaštite od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece*, čime je ciljala na djecu kao potencijalne korisnike usluga. Jedan od osnivača, ujedno i predsjednik udruge, osoba je pravomoćno osuđena zbog najtežih kaznenih djela na štetu djece te je zbog počinjenih djela izdržao dugotrajnu kaznu zatvora. Pred njim je još i višegodišnji period rehabilitacije (30 godina od dana izdržane kazne).⁶⁶ U odnosu na navedenu djelatnost, koja je bila propisana Statutom udruge, preporučili smo MSPM-u i MZOS-u poduzimanje mjera kako bi se spriječilo da osnivač i predsjednik udruge dođe u kontakt s djecom u institucijama čiji su korisnici djeca. Iako je naša preporuka načelno prihvaćena, svjesni smo da, uslijed pravnih praznina u reguliranju ovakvih pitanja, u brojnim drugim sličnim situacijama može doći do ugroze i kršenja prava djece.

Ovaj slučaj najzornije prikazuje kako sustav u području djelovanja udruga pokazuje značajne slabosti i pravne praznine. Promjene koje je donio Zakon o udrugama (ZOU, NN 74/14) nisu uklonile rizike i nedorečenosti koje ugrožavaju prava i dobrobit djece. Na to smo upozoravali tijekom 2013. i 2014. godine prilikom donošenja ZOU, naglašavajući kako kroz njegove odredbe svakako valja osigurati i zaštitu djece na način da osobe koje su počinitelji kaznenih djela na štetu djece ne mogu posredstvom udruge doći u kontakt s djecom. Jednaki stav zastupali smo i prilikom inicijative za izmjenu Zakona o udrugama koju smo uputili u veljači 2016. Tada smo, ne sporeći Ustavom Republike Hrvatske i međunarodnim dokumentima zajamčeno pravo svakog pojedinca na slobodno udruživanje, skrenuli pozornost na to da **zaštita najboljeg interesa djeteta i njegovog prava na sigurnost predstavlja interes društvene za-**

⁶⁶ Sukladno odredbi čl. 19. st. 6. u svezi s čl. 19. st. 4. t. 2. Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji, NN 143/12 i 105/15).

jednice u cjelini i iznad je subjektivnog prava pojedinca. Osim što je zaštita djece Ustavom utvrđena obaveza države, na podizanje standarda zaštite i na sprečavanje osuđenih počinitelja kaznenih djela da budu u izravnom i redovitom doticaju s djecom obvezuju nas i međunarodni dokumenti *Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja*,⁶⁷ te *Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP*.⁶⁸

U više navrata predlagali smo da se u odredbama ZOU propiše načelo sveobuhvatne zaštite djece koje bi podrazumijevalo da obavljanje djelatnosti udruge, kojima se direktno ili indirektno pružaju usluge djeci ili se dolazi u kontakt s djecom, nije dopušteno određenom krugu osoba, a riječ je o osobama kojima traju **sigurnosne mjera** izrečene temeljem Kaznenog zakona (NN 125/11, 144/12, 56/15 i 61/15.) i Kaznenog zakona (NN 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 11/03., 190/03., 105/04., 84/05., 71/06., 110/07., 152/08. i 57/11.), osobama koje su **pravomoćno osuđene** ili se protiv njih vodi kazneni postupak za neko od kaznenih djela iz glave IX, X, XVI, XVII i XVIII Kaznenog zakona (NN 125/11, 144/12, 56/15 i 61/15.), te za neko od kaznenih djela iz glave X, XIII, XIV i XVI Kaznenog zakona (NN 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 11/03., 190/03., 105/04., 84/05., 71/06., 110/07., 152/08. i 57/11.) te osobama prema kojima je izrečena **prekršajno-pravna sankcija i/ili kojima traje zaštitna mjera** propisana Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 137/09, 14/10 i 60/10).

Osim toga, prema našem prijedlogu načelo sveobuhvatne zaštite podrazumijevalo bi da će članstvo i aktivnosti djece u udruzi biti primjereni njihovoj dobi, tjelesnom, psihičkom i moralnom razvoju i vještinama, zatim da članstvo i aktivnosti ne predstavljaju rizik za njihovo zdravlje, razvoj i uspjeh u izvršavanju školskih obveza te da će biti osiguran nadzor nad radom udruge, djelatnostima i pružanju usluga čiji su korisnici djeca.

Naime, slučajevi iz prakse pokazuju nam kako postoje i druge rizične situacije vezane za rad udruge i odnos njihovih članova prema djeci. Da deklarativno zalaganje za prava djece u javnosti nije ujedno i jamstvo etičnoga odnosa prema djeci, pokazuje nam i slučaj djelovanja dviju udruga čije djelovanje obilježavaju pretenciozni nazivi samih udruga i njihovih programa te jednako pretenciozno tituliranje njihovih članova.⁶⁹ Iako je na temelju dosadašnjeg djelovanja i javnih istupa ovih udruga postojala ozbiljna sumnja na manipulaciju djecom i njihovim pravima, na potpuno pogrešno razumijevanje, tumačenje i implementaciju dječje participacije u društvu pa čak i uvredljivo ponašanje prema djeci od strane predsjednice udruga, saznajemo da se njihov program provodio u nekim odgojno-obrazovnim institucijama.

Negativni primjeri koje smo iznijeli daju lošu sliku o radu udruga te su stoga izazvali veliki odjek u javnosti. U potonjem slučaju reagirale su i ugledne udruge za djecu, ukazavši na neprimjerenost i upitnu transparentnost rada udruge te upitnu kompetentnost i etičnost njezine predsjednice, izrazivši istodobno snažnu zabrinutost zbog kršenja prava djece.

Neshvatljivo je i nedopustivo da počinitelji kaznenih djela na štetu djece nesmetano mogu osnovati udругu registriranu i za rad s djecom te da sustav još nema adekvatan odgovor na potrebu prioritet-

⁶⁷ Članak 5. st.3. Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja: Svaka će stranka usvojiti potrebne zakonodavne ili druge mjere, u skladu sa svojim unutarnjim pravom, kako bi osigurala da uvjeti za pristup zanimanjima čije obavljanje podrazumijeva redovite kontakte s djecom osiguravaju da kandidati za te struke nisu prethodno osuđivani za djela seksualnog iskorištavanja ili seksualnog zlostavljanja djece.

⁶⁸ Članak 40. Direktive 2011/93/EU: Kada je to primjereno s obzirom na opasnost koju počinitelji kaznenih djela predstavljaju i s obzirom na moguće ponavljanje kaznenog djela, trebalo bi osuđene počinitelje kaznenih djela privremeno ili trajno spriječiti da obavljaju barem one stručne djelatnosti koje uključuju izravan i redovit doticaj s djecom. Poslodavci prilikom zapošljavanja na radna mjesta koja uključuju izravan i redovit doticaj s djecom imaju pravo biti obaviješteni o postojećim osudama za seksualna kaznena djela protiv djece, koje su upisane u kaznenu evidenciju, ili o postojećim zabranama obavljanja određenih djelatnosti. Za potrebe ove Direktive, izraz „poslodavac” trebao bi obuhvaćati i osobe koje vode volonterske organizacije u području supervizije i/ili skrbi za djecu, koje u radu izravno i redovito dolaze u doticaj s djecom. Način na koji se takve informacije dostavljaju, kao što je to na primjer pristup preko dotične osobe i točan sadržaj informacija, smisao organiziranih volonterskih djelatnosti te pojam izravnog i redovitog doticaja s djecom trebalo bi odrediti u skladu s nacionalnim pravom.

⁶⁹ O tome više u poglavlju *Obrazovna prava/Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji*.

ne zaštite prava i dobrobiti djece. Također, neprimjereno je i to da je kroz rad udruga moguće osmišljavati i provoditi programe putem kojih se djeci pružaju različite usluge (primjerice, psihološkog savjetovanja), a da pritom ne postoji obveza udovoljavanja standardima za započinjanje takvih djelatnosti (osiguranje da takve usluge pružaju kompetentne i stručne osobe) niti da takve udruge podliježu sustavu nadzora u pogledu sadržaja programa koji provode. U takvim okolnostima u praksi se događa da roditelji, koji često nisu informirani i ne znaju da ne postoji nikakav stručni nadzor nad radom udruga, uključuju djecu u pojedine programe te financiraju udrugu kroz sustav članarina ili cijena pojedinih usluga koje formiraju udruge. S obzirom na manjkavosti propisa nije isključeno da takve udruge za svoje programe dobivaju i proračunski novac.

Kako bi se spriječile situacije o kojima smo pisali, potrebno je stvoriti preduvjete za nadzor i kontrolu nad djelatnostima i uslugama koje udruge pružaju i čiji su korisnici djeca, a posebice onih koji se provode u sustavu odgoja i obrazovanja. S tim u vezi predlagali smo da se ZOU-om predvidi izdvajanje djelatnosti i usluga koje se pružaju djeci u statutima udruga te njihovo evidentiranje u Registru udruga, a sve kako bi se u konačnici omogućio efikasniji nadzor i kontrola nad takvim djelatnostima i uslugama s ciljem sveobuhvatne zaštite djece. Nažalost, naši prijedlozi do sada nisu uvaženi. Dokle god odredbe ZOU-a ne dožive promjene potreban je poseban oprez u iskazivanju podrške i financiranju rada pojedinaca ili udruga koje se predstavljaju kao zaštitnici dječjih prava.

Opisani slučajevi potvrđuju potrebu unapređivanja sustava i dorade zakonskih odredbi. Držimo da je potrebno osigurati takve izmjene ZOU, kako se ne bi dovodio u pitanje potencijal i vrijednost udruga te njihova uloga u provedbi javnih politika, već da bi se omogućila sigurnost i zaštita djece i u području djelovanja civilnoga društva. Nadamo se da će i izrada *Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva, za razdoblje 2017. - 2021. godine*, koja je započela tijekom 2016. godine, te buduće izmjene ZOU-a donijeti željeni standard u zaštiti prava djece.

Preporuke pravobraniteljice za djecu

Preporukama, upozorenjima i prijedlozima pravobraniteljica za djecu ukazuje institucijama, tijelima ili osobama na potrebu postizanja više razine zaštite dječjih prava i interesa. Tijekom 2016. uputili smo nekoliko stotina preporuka koje su se odnosile na zaštitu prava pojedinog djeteta ili vezano uz pojedinačni predmet, no u ovom poglavlju govorimo o **općim preporukama upućenim u cilju unapređivanja zaštite prava veće grupe ili sve djece u Hrvatskoj**. Nadležnim tijelima uputili smo 59 takvih preporuka, upozorenja i stajališta, i to u području: obrazovanja (19), zaštite ranjivih skupina djece (11), pravosuđa (8), zdravlja (5), zaštite imovinskih interesa djece (4), medija i oglašavanja (5), zaštite od nasilja (1), obiteljsko pravne zaštite (2), ostvarivanja prava na sudjelovanje (2), zaštite sigurnosti (1) i prava na slobodno vrijeme (1).

5.1 Obrazovanje

Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama

U povodu početka školske godine 2016./2017. uputili smo MZOS-u 19 preporuka, prijedloga i stajališta za zaštitu prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Pozvali smo MZOS da sve odgojno-obrazovne ustanove obavijesti o ovim preporukama i da se založi za njihovo ostvarivanje u praksi.

• *Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama i djeca s problemima u ponašanju*

Uz ponavljanje preporuke da škole i dječji vrtići upoznaju roditelje i djecu s propisima koji se odnose na zaštitu djece od nasilja te s aktivnostima koje je odgojno-obrazovna ustanova dužna poduzeti, preporučili smo: kontinuirano unapređivanje međuinstitucionalne suradnje u pristupu ovom problemu te organiziranje zajedničkih sastanaka, poboljšanje formalnog socio-pedagoškog i psihološkog obrazovanja te intenziviranje dodatnih edukacija odgojno-obrazovnih djelatnika za problematiku nasilja, druge probleme u ponašanju djece te provođenje metode medijacije. Nadalje smo preporučili: intenzivnije povezivanje i razmjenu informacija o svakom djetetu prilikom prelaska iz dječjeg vrtića u školu i iz osnovne u srednju školu; ujednačavanje metodologije evidentiranja i godišnjeg izvještavanja o broju i pojavnim oblicima nasilja i drugih oblika neprihvatljivog ponašanja; individualnu procjenu svake situacije i djeteta te, osim represivnih pedagoških mjera, primjenu restitutivnih i psihosocijalnih intervencija; intenzivnije provođenje preventivnih aktivnosti usmjerenih na razvoj socijalnih vještina djece, posebice komunikacijskih i onih za rješavanje sukoba; poticanje i uključivanje djece u kreiranje, osmišljavanje i provođenje preventivnih aktivnosti; ekipiranje stručnih službi škole socijalnim pedagozima; ustrojavanje baze podataka o svim preventivnim programima koji se provode u svim školama; snažnije povezivanje i suradnju lokalne zajednice i škole u definiranju potreba djece i provođenju preventivnih programa; Također smo preporučili donošenje *Pravilnika o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju i s problemima u ponašanju*, kao i da MZOS odgojno-obrazovne ustanove upozna s tekstom Strategije MMS-a protiv nasilja „Stop tišini koja boli“.

• *Djeca s teškoćama u razvoju*

Ponovili smo preporuku o potrebi žurnog donošenja *Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* te jednoznačnog definiranja uvjeta, kriterija i pravila u vezi s osiguravanjem modela podrške za učenike s teškoćama u razvoju (TUR). Naglasili smo nužnost pronalaženja rješenja za sustavno (su)financiranje pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika za djecu s TUR; razvijanje modela edukacije pomoćnika u nastavi/komunikacijskog posrednika te njihove supervizije tijekom procesa uključivanja. Preporučili smo dodatna ulaganja za stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika, posebice u srednjim školama. Apelirali smo na veću fleksibilnost u provedbi te omogućavanje zakonske iznimke za učenike s TUR u odnosu na omogućavanje prijelaza iz redovnog u posebni program obrazovanja tijekom cijele školske godine.

• *Djeca pripadnici nacionalnih manjina*

Preporučili smo provedbu preventivnih programa usmjerenih učenju sve djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti; edukaciju i informiranje roditelja i odgojno-obrazovnih radnika, kao i drugih osoba koje sudjeluju ili pomažu u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima djece i zaštiti djece od diskriminacije; stručno usavršavanje i dodatne stručne podrške odgojno-obrazovnim radnicima u radu na razvijanju tolerantnih odnosa između djece pripadnika nacionalnih manjina i djece većinske nacionalnosti; pravovremenu organizaciju i dosljedno provođenje dvogodišnjih predškolskih programa, uz pojačan rad u produženom boravku i slobodnim aktivnostima; dostupnost romskih pomagača te intenzivnu suradnju s roditeljima i lokalnom zajednicom. Također smo preporučili uključenje sve djece pripadnika romske nacionalne manjine u programe predškole i u programe učenja hrvatskoga jezika; njihovu pripremu za polazak u školu; osiguravanje prijevoza djeci do odgojno-obrazovnih ustanova te osiguravanje odgovarajućih prostornih i kadrovskih kapaciteta u odgojno-obrazovnim ustanovama.

• *Darovita djeca*

Kako još nije donesen podzakonski propis kojim bi se uredila prava darovite djece, a što smo preporučili prošle godine, ponovili smo ovu preporuku te preporučili sustavno rješavanje obrazovanja darovitih učenika. Ujedno smo preporučili školama da vode računa o najboljem interesu djece, osobito o opterećenosti darovitih učenika te ujednače kriterije odabira učenika za pristup višoj razini natjecanja (županijskoj i državnoj) pod ingerencijom AZOO-a.

• *„Novi“ učenici u razredu*

S obzirom na trendove migracija i porast broja djece koja mijenjaju razrednu sredinu preporučili smo da se svim „novim“ učenicima u razredu pruži odgovarajuća potpora u procesu inkluzije, te da se učiteljima osigura pomoć i dodatna edukacija o interkulturalnom učenju i poučavanju te inkluzivnom konceptu obrazovanja. Naglasili smo potrebu žurnog i koordiniranog djelovanja svih dionika koji jesu i koji bi trebali biti uključeni u rješavanje njihova statusa kako se zbog administrativnih zapreka ne bi dogodilo da se djetetu onemogući pravo na obrazovanje.

• *Zaštita na stručnoj praksi*

Radi zaštite učenika strukovnih škola na stručnoj praksi preporučili smo informirati roditelje i učenike o pravima učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi. Školama smo preporučili da roditeljima i djeci pruže pomoć pri odabiru poslodavaca kod kojih će pohađati praktičnu nastavu, da prate njihov rad kod poslodavaca te da uspostave sustav kontrole i nadzora, kako ugovora koje škole sklapaju s poslodavcima na temelju kojih šalju učenike na praksu, tako i smještaja djece izvan vremena obavljanja prakse.

• *Zaštita djece unutar odgojno-obrazovnih ustanova u situacijama ugrožavajućih ponašanja roditelja*

Školama smo preporučili da u situacijama u kojima je ponašanje roditelja ugrožavajuće za dijete (konflikt između roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi, nasilje, alkoholizam, utjecaj opijata...) intenziviraju suradnju s nadležnim centrom za socijalnu skrb (CZSS) i policijom. Preporučili smo donošenje inter-

nog protokola škole o postupanju u kriznim situacijama s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika škole u navedenim situacijama. Podsjetili smo na nužnost suradnje s nadležnim tijelima i koordiniranog djelovanja u slučaju provođenja sudske ovrhe u prostorijama škole.

• Zdravstvena zaštita djece u okviru odgojno-obrazovnih ustanova

Apelirali smo na veću osjetljivost odgojno-obrazovnih radnika za potrebe djece te potrebu podrške nastavnica i njihovo bolje informiranje o načinu na koji mogu pomoći djetetu kako bi mu nakon hospitalizacije olakšali povratak u razrednu zajednicu. Preporučili smo veći angažman MZOS-a u cilju osiguravanja škole u bolnici za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su na bolničkom liječenju te suradnju škole s timovima školske medicine u cilju obuke djelatnika i pružanja prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome. Ponovili smo preporuku školama da rasterete učeničke torbe pažljivim planiranjem korištenja udžbenika i drugih nastavnih sredstava u školi te da osiguraju u školi prostore/ormariće za odlaganje udžbenika, pribora i opreme za svako dijete.

• Kvalitetna prehrana djece

Apelirali smo na MZOS da upozori škole i osnivače o neprihvatljivosti automata sa slatkišima u prostoru škole te da poštuju normative i smjernice za prehranu učenika određene od strane Ministarstva zdravlja (MZ). Preporučili smo da se djeci osigura unos zdravih namirnica unutar školske prehrane te upozorili da se, u slučajevima nedostatne prehrane djece iz socijalno ugroženih obitelji, djeci osigura pomoć uz obzirno postupanje kako bi se izbjegla stigmatizacija i da bi se zaštitilo dostojanstvo djeteta i njegove obitelji.

• Osiguravanje mobilnog tima stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih institucija

Kako djeca, osobito ona u manjim mjestima i na otocima, i dalje nemaju osiguranu svu potrebnu pomoć stručnih suradnika, ponovili smo preporuku o potrebi organiziranja mobilnog tima stručnjaka različitih profila (pedagog, psiholog, rehabilitator, socijalni pedagog i prevoditelj znakovnog jezika) koji bi na lokalnoj i regionalnoj razini za više škola pružali potrebnu pomoć djeci.

• Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima i drugim tijelima i ustanovama radi zaštite najboljeg interesa djeteta

Preporučili smo da odgojno-obrazovni radnici, na početku školske godine daju roditeljima sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima i obvezama učenika, o proceduri i svim mogućnostima zaštite prava učenika te o načinima komunikacije sa školom. Ujedno smo naglasili potrebu pravovremenog informiranja roditelja o svim kadrovskim i organizacijskim promjenama u školi, kao i o tome tko, kako i u kojim situacijama smije razgovarati s djecom u školi mimo školskoga osoblja. Istaknuli smo potrebu uspostave koordinirane suradnje škole sa svim institucijama zaduženim za zaštitu prava djece te uvođenja redovite prakse sastanaka „studija slučaja“ u rješavanju konkretnog problema, budući da administrativna procedura u pojedinim slučajevima produljuje postupak, čime se dodatno produbljuju teškoće djeteta i krše njegova prava.

• Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu

Budući da se sukobi među radnicima odgojno-obrazovnih ustanova odražavaju na kvalitetu i odvijanje odgojno-obrazovnog procesa i narušavaju njihov autoritet u odnosima s učenicima, preporučili smo prioritetno uspostavljanje mehanizma zaštite učenika od sukoba odraslih u školskome okruženju. Naglasili smo potrebu osiguranja skladnog i odgojno poticajnog okruženja za ostvarivanje prava i zaštitu interesa učenika.

• Zaštita prava učenika od neprofesionalnog, neetičnog i kažnjivog postupanja djelatnika

Upozoravajući na ponašanja djelatnika škola koja nisu protuzakonita, ali su odgojno neprimjerena, preporučili smo odgovarajuće praćenje, evidentiranje i dokumentiranje takvog ponašanja odgojno-obrazovnih radnika, kako ne bi izostali materijalni dokazi lošeg i štetnog postupanja prema djeci, kao i intenziviranje

stručno-pedagoških nadzora i razgovora s djecom u postupcima nadzora. Upozorili smo da je, u slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, potrebno voditi računa o najboljem interesu djeteta i udaljiti radnika iz nastave i iz blizine djece i prije nego optužni akt stupi na snagu, pozivajući se na radno pravne povrede i povrede etičkog kodeksa. Podsjetili smo da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

• **Pravo djeteta na informaciju**

Preporučili smo školama da učenike i roditelje na početku, kao i tijekom školske godine, upoznaju s kriterijima ocjenjivanja i odredbama *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* te zakonskom procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom. Također smo preporučili da učenike upoznaju s pravilima sigurne uporabe suvremenih tehnologija i informiraju djecu o posljedicama neprimjerene komunikacije na društvenim mrežama i nasilja putem interneta te o načinima postupanja školskih ustanova u tom, kao i svakom drugom obliku nasilja u skladu s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*. Ujedno smo preporučili da odgojno-obrazovni radnici unutar školskog programa rada osmisle načine i aktivnosti kroz koje će djecu informirati i poučavati o dječjim pravima i odgovornostima, da na svojim internetskim stranicama objave poveznice na stranicu Pravobranitelja za djecu namijenjenu djeci (azanas.dijete.hr) te da prigodno obilježe 20. studenog *Dan Konvencije o pravima djeteta*.

• **Osiguravanje produženog boravka učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole**

Smatrajući da dostupnost produženog boravka ne bi smjela ovisiti o senzibiliziranosti lokalne zajednice i njezinim financijskim mogućnostima te da *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* što prije mora osigurati produženi boravak ispunjen kvalitetnim aktivnostima ili cjelodnevnu nastavu za učenike od prvog do četvrtog razreda, MZOS-u smo preporučili da zajedničkim zalaganjem s jedinicama lokalne i područne samouprave osigura dostupnost produženog boravka ili cjelodnevne nastave učenicima od 1.-4. razreda osnovne škole u svim školama u kojima postoji potreba i interes za takvim oblikom rada.

• **Vjerski sadržaji u organizaciji i u prostorima škole**

Radi osposobljavanja djece za život u pluralističkom društvu te učenja djece toleranciji, poštovanju različitosti i uvažavanju prava i potreba manjinskih zajednica MZOS-u smo ponovno preporučili poduzimanje mjera kako se vjerske aktivnosti ne bi prakticirale izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskoga odgoja. Preporučili smo da se sve odgojno-obrazovne ustanove upozori na poštovanje propisa i zabranu diskriminacije te predložili uvođenje alternativnih izbornih nastavnih sadržaja za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi.

• **Uklanjanje diskriminirajućih sadržaja udžbenika**

S obzirom na prijave koje se odnose na neprimjerene i diskriminirajuće sadržaje udžbenika, posebice udžbenike iz vjeronauka, MZOS-u smo preporučili da provede nadzor nad sadržajima udžbenika te poduzme potrebne mjere kako bi se otklonili oni sadržaji za koje utvrde da su protivni načelima demokratskoga poretka, a odnose se na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova.

• **Prijevoz učenika**

Radi zaštite djece u prometu, ali i radi osiguranja dostupnosti obrazovanja, preporučili smo da se osigura besplatan prijevoz učenicima osnovnih škola, bez obzira na udaljenost i vrstu prijevoza, da se razmotri mogućnost financiranja školskog prijevoza za učenike srednje škole te osigura upoznavanje prijevoznika i vozača s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* kako bi se djecu u školskom prijevozu zaštitilo od nasilja. Podsjetili smo djelatnike škola na nužnost prijave svih prijevoznika koji ne poštuju propise koji se odnose na prijevoz djece.

• **Oposobljavanje djece za upravljanje biciklom**

Preporučili smo suradnju svih subjekata koji financiraju, provode i surađuju u provedbi *Programa za oposobljavanje za upravljanje biciklom* te osiguravanje uvjeta za provođenje ovog programa i motiviranje učenika koji voze bicikle da se uključe u program.

MZOS nas je obavijestio da je primio preporuke, prijedloge i stajališta pravobraniteljice za djecu te da ih je uputio Agenciji za odgoj i obrazovanje (AZOO) i odgojno-obrazovnim ustanovama kako bi ih mogli primijeniti u svome radu.

5.2 Zaštita ranjivih skupina djece

Zaštita djece prosjaka

Zbog čestih obraćanja građana Zagreba, uznemirenih učestalim situacijama prosjačenja odraslih osoba u prisutnosti djece u užem centru grada, uputili smo preporuku Policijskoj upravi (PU) zagrebačkoj. U preporuci smo naveli kako se građani pritužuju na osobe koje od prolaznika traže novac, navodno, kako bi kupile hranu djetetu pritom držeći u naručju posve malu djecu ili vodeći za ruku djecu predškolske dobi, satima se zadržavajući na ulici neovisno o vremenskim prilikama. Zabrinuti zbog uvjeta u kojima ova djeca odrastaju, zatražili smo žurnu provjeru te preporučili da se u suradnji s nadležnim CZSS-om poduzmu mjere da se djeci pomogne, ako je riječ o lošim i nedostatnim materijalnim mogućnostima njihovih obitelji, odnosno da se djeca zaštite ako ih roditelji ili druge osobe iskorištavaju radi stjecanja materijalne koristi. PU zagrebačka obavijestila nas je da su s našom preporukom upoznali sve policijske službenike na svom području radi intenziviranja aktivnosti u cilju zaštite prava i dobrobiti djece, kao i CZSS Zagreb. Izvijestili su nas da od 2013. kontinuirano provode akciju „Oliver“ usmjerenu na suzbijanje prosjačenja djece te je provedbenim planom za 2017. planirano provođenje preventivno-represivnih mjera i radnji u cilju osvješćivanja građana, kao i učinkovitijeg suzbijanja činjenja ovih oblika prekršaja i kaznenih djela na štetu djece.

Pravo roditelja djeteta s teškoćama u razvoju na besplatno parkiranje

Roditelji djeteta s teškoćama u razvoju pritužili su nam se na postupanje djelatnika gradskih parkirališta. Prema navodima roditelja djelatnici parkirališta nerijetko radi provjere prava na besplatni parking zahtijevaju da roditelj dokaže da se dijete doista nalazi u automobilu pa je u nekoliko navrata djelatnik blagajne na parkiralištu tražio da otac u naručju donese dijete kako bi se uvjerio da je dijete uistinu s njim. Spominju slučajeve u kojima je zajedno s djetetom došao na parkiralište, ali kad je izlazio s vozilom, dijete i supruga čekali su ga izvan parkirališta, te mu je parkiranje naplaćeno zato što dijete nije bilo u vozilu. Obraćajući se trgovačkom društvu koje upravlja javnim parkiralištima preporučili smo da razmotre opisane situacije te poduzmu radnje kako bi se roditeljima djece s motoričkim teškoćama koja ostvaruju pravo na korištenje znaka pristupačnosti za označavanje vozila u kojem se nalazi osoba s invaliditetom olakšalo i učinilo humanijim korištenje ove pogodnosti. Preporuka je prihvaćena te je trgovačko društvo prihvatilo obvezu pronalaženja načina da našu preporuku prilagode potrebama roditelja i djece.

Ostvarenja prava djece i obitelji u romskim naseljima u Brodu na Kupi i Dedinu kod Delnica

Nakon obilaska romskih naselja kod Broda na Kupi (Gusti Laz i Zapolje Brodsko) te Dedinu, na području Grada Delnica, gdje u neprimjerenim uvjetima, navodno već desetljećima, žive obitelji s djecom obratili smo se Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH. Upozorili smo da obitelji ovdje žive bez osiguranih osnovnih životnih uvjeta (vode, struje, primjerenog smještaja, sanitarnih uvjeta), njihov položaj dodatno je otežan zimi, a potrebni su im i prekrivači, odjeća, obuća i hrana. Premda su s time upoznata sva nadležna tijela, rješenje ovoga problema još se ne nazire. Osim egzistencijalnih problema, problem predstavlja i nedostupnost dječjeg vrtića, predškole i osnovnog i srednjeg obrazovanja za djecu, što sve izrazito ugrožava zdravlje i razvoj djece. Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina stoga smo preporučili žurni angažman i koordinaciju aktivnosti nadležnih tijela ra-

di pomoći djeci i njihovim obiteljima u cilju pronalaženja trajnog rješenja i osiguranja primjerenih uvjeta života ovim obiteljima. Preporuku smo dostavili na znanje Primorsko-goranskoj županiji, Gradu Delnicama, CZSS-u Rijeka i Podružnici Delnice, Caritasu Riječke nadbiskupije, Ministarstvu državne imovine te zastupniku za nacionalne manjine u Hrvatskome saboru. S nadležnim tijelima održani su i sastanci te su u tijeku aktivnosti na iznalaženju rješenja.

Unapređivanje kompetencijskih standarda za stručne djelatnike odgojnih domova

Potaknuti prijavama djece, njihovih roditelja i djelatnika odgojnih domova o neprofesionalnom postupanju i nezadovoljavajućim standardima odgojnog rada pojedinih djelatnika odgojnih domova, MSPM-u smo uputili preporuku. Preporučili smo da, u skladu s mjerama i aktivnostima *Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020.*, uspostavi jasne i obvezujuće kompetencijske standarde nužne za stručnjake koji rade s djecom s problemima u ponašanju (PUP) u odgojnim domovima, uspostavi sustav licenciranja i relicenciranja uz periodičko vrednovanje, uspostavi program kontinuiranog stručnog usavršavanja za sve djelatnike te osigura profesionalnu podršku kroz superviziju za djelatnike odgojnih domova. MSPM nas je izvjestio o svojim aktivnostima, provedenim edukacijama djelatnika tijekom 2015. te o projektu usmjerenom na koncepcijsko i operacionalno ujednačavanje i standardizaciju postupaka procjene problema u ponašanju djece i mladih koji se provodi u sedam domova za odgoj. U vezi s licenciranjem djelatnika izvijestili su nas o nadležnosti stručnih komora i obvezama ravnatelja u praćenju rada djelatnika. Također, da su ravnateljima ustanova ponuđena tri modela supervizije te da je problematika kompetencijskih standarda regulirana *Pravilnikom*.⁷⁰ Iako se u odgovoru ministarstva uočava da se ulaže u ovaj segment zaštite djece, nabrojane aktivnosti ne provode se sustavno (supervizija) te edukacijom nisu obuhvaćeni svi djelatnici niti je ona kontinuirana.

Donošenje pravilnika iz Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi

Budući da je *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*⁷¹ predvidio donošenje dvaju pravilnika,⁷² oba u roku od godine dana od stupanja na snagu, MZOS-u smo uputili preporuku za njihovo žurno donošenje. MZOS nas je obavijestilo da je objavljen *Nacrt prijedloga Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* te da će se u sljedećim izmjenama i dopunama *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* osigurati uvjeti za donošenje pravilnika i njegovu implementaciju u praksi. O izradi i implementaciji pravilnika koji se odnosi na djecu s PUP nismo dobili informaciju.

Zaštita djece s problemima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja

Djelatnici socijalne skrbi i liječnici-psihijatri za djecu i mladež upozorili su nas na problem smještaja djece nakon stacionarnog psihijatrijskog liječenja. Riječ je o djeci iz domova socijalne skrbi koja iskazuju probleme u ponašanju i teškoće mentalnog zdravlja, a za koju po otpustu s liječenja nema odgovarajućeg prihvata, zbog čega se neopravdano produljuje boravak djeteta u bolnici i nakon što su prestale indikacije za bolničko liječenje. MDOMSP-u smo uputili preporuku za osiguranjem dodatnih prostora, kadrovskih i tretmanskim uvjeta za ovu djecu, budući da se postojeći uvjeti pokazuju nedostatnima i neprimjerenima. Preporučili smo i jasnije definiranje postupanja u vezi sa smještanjem ove djece nakon liječenja, kako se ne bi događalo da se boravak u bolnici zbog neriješenog prihvata neosnovano produžava. Odgovor očekujemo.

Zaštita djece s problemima u ponašanju u školi

Iz medija smo saznali o učestalom preseljenju učenika s PUP u drugu školu zbog čega se u Osječko-baranjskoj županiji pojavio problem podmirivanja troškova učeničkog prijevoza. Zbog dvojbenosti prakse preseljenja učenika, uputili smo preporuku Upravnom odjelu za prosvjetu, kulturu, šport i tehničku kul-

⁷⁰ *Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga* (NN 40/14, 66/15).

⁷¹ NN 152/14.

⁷² *Pravilnik o provođenju odgojno obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju i s problemima u ponašanju u odgojno obrazovnom sustavu i Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima.*

туру Osječko-baranjske županije. Preporučili smo da putem međuresorne suradnje, zajedno s AZOO-om i MZOS-om, djelatnicima škola pruže profesionalnu podršku u odgojno-obrazovnom pristupu učenicima s PUP, kako bi se ova praksa primjenjivala samo iznimno. Osječko-baranjska županija složila se da je nužno unapređivanje rada s ovom djecom u školama, ali je navela da oni kao osnivači škola nemaju dovoljno ovlasti i utjecaja na rad škola. Također se slažu da bi putem međuresorne suradnje trebali biti uključeni u provedbu propisa.

Unapređivanje kvalitete provedbe srednjoškolskog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju

Na temelju rezultata istraživanja s učenicima s TUR o njihovim stavovima o obrazovanju, razgovora s centrima za odgoj i obrazovanje, pritužbi roditelja te traženja pomoći od strane srednjih škola, uputili smo MZOS-u, nadležnim agencijama i Hrvatskom zavodu za zapošljavanje (HZZ) preporuku o unapređivanju kvalitete provedbe srednjoškolskog obrazovanja. Zbog neusklađenosti potreba tržišta rada i obrazovanja te niske stope zapošljavanja osoba s invaliditetom preporučili smo potrebu boljeg usklađivanja programa obrazovanja za djecu s TUR s potrebama tržišta rada, zatim potrebu unapređivanja praktične nastave te dopunu nastavnog plana za pojedine obrazovne programe. S obzirom na teškoće u provedbi primjerenih srednjoškolskih programa obrazovanja, MZOS-u i nadležnim agencijama preporučili smo da školama osiguraju veću savjetodavnu pomoć kako bi ih ojačali u pružanju programske potpore i pedagoško-didaktičkih prilagodbi u procesu obrazovanja učenika s TUR. Agencija za strukovno obrazovanje odraslih (ASOO) i HZZ prihvatili su preporuku, pri čemu je HZZ naglasio da je ove godine započeo proces prilagodbe postupka profesionalnog usmjeravanja za slijepe i slabovidne učenike te su prilagodili test intelektualnih sposobnosti na Brailleovo pismo. Ministarstvo se načelno složilo s preporukom ističući da je revizija nastavnih planova i programa te osnivanje mobilnih timova pri centrima potpore predviđeno Nacrtom prijedloga Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje 2016.-2020. AZOO nam nije odgovorio.

Zapošljavanje pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika za učenike s TUR

Nepostojanje sustavnih i jasno definiranih kriterija pri zapošljavanju pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika otvara prostor većoj izloženosti djece eventualnim neprimjerenim postupanjima i ugrožavanju njihovih prava. Stoga smo MZOS-u, MSPM-u, MRMS-u te Ministarstvu uprave (MU) preporučili nužnost provjere da protiv pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika nije pokrenut kazneni postupak i da ne postoji pravomoćna osuda za kaznena djela. Također smo preporučili da pri zapošljavanju prednost imaju kandidati koji posjeduju dokaz o završenom verificiranom programu obrazovanja za pomoćnike u nastavi, odnosno komunikacijske posrednike (prevoditelje znakovnog jezika). MZOS-u smo preporučili žurno donošenje *Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima*. Navedena ministarstva podržala su predmetnu inicijativu, a MZOS nas je obavijestilo da je u izradi *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* koji će osigurati pravnu osnovu u vezi sa zapošljavanjem pomoćnika/posrednika, dok će se *Pravilnikom o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* definirati kriteriji osiguravanja podrške za učenike s TUR.

Smještaj korisnika Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek

Nakon obilaska Dislocirane jedinice Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek-Osnovne škole s domom uvidjeli smo da prostorni uvjeti obiteljske kuće koja je prenamijenjena u školu s domskim smještajem ne odgovaraju potrebama korisnika (djeca nemaju dvoranu za tjelesni, kineziterapija se održava u prostoru koji je prije bio garaža, nedostatak učionica, nedostatak prostora za didaktičku opremu i sl.). Tijekom posjeta smo također doznali da je i središnji prostor Centra, u kojem se nalazi srednja škola s domom, također prekapacitiran. Stoga smo MDOMSP-u preporučili žurno djelovanje i donošenje plana za dugoročno rješenje smještaja djece i učenika-korisnika ovoga Centra. Ujedno smo napomenuli da je potrebno pažljivo razmotriti i pronaći rješenje za odrasle korisnike Centra, koji trenutačno koriste prostorije u sklopu Osnovne škole. Ministarstvo je podržalo preporuku te nas izvijestilo da poduzima sve potrebne radnje za razrješenje ove situacije.

Unapređivanje kvalitete života djece-polaznika Centra za odgoj i obrazovanje Ivan Štark

Nakon obilaska Centra za odgoj i obrazovanje Ivan Štark u Osijeku obaviješteni smo da je, zbog povećanja broja djece s poremećajima mentalnog zdravlja, Centru potrebna povremena (jednom tjedno) usluga dječjeg psihijatra. Djelatnici su se također požalili na nedostatnu suradnju nekih centara za socijalnu skrb (CZSS Osijek, CZSS Donji Miholjac, CZSS Beli Manastir, CZSS Našice, CZSS Valpovo) jer su se, primjerice, događale situacije da djeca-polaznici Centra promijene udomiteljske obitelji, a da ih CZSS ne obavijesti o tome. Također su nas obavijestili o nemogućnosti osiguravanja pratitelja za učenike u prijevozu, kao i o problemu zbog premalenoga prostora za parkiranje vozila, koji se nalazi unutar dvorišta Centra. Stoga smo MDOMSP-u, MZO-u, MZ-u i Gradu Osijeku uputili preporuku za pronalazak rješenja za proširenje parkirališta te povećanje sigurnosti djece u prijevozu. Također smo zatražili da se poduzmu aktivnosti za zapošljavanje dječjeg psihijatra s ciljem zaštite mentalnog zdravlja djece-polaznika Centra, kao i da se ulože dodatni naponi u razvijanje suradničkih odnosa CZSS-a s Centrom Ivan Štark radi donošenja odluka u najboljem interesu djeteta-korisnika. MDOMSP je u cilju realizacije preporuke kontaktirao spomenute CZSS-e te istaknuo nužnost potrebe suradničkih odnosa s COO I. Štark. MZ podržava preporuku zapošljavanja dječjeg psihijatra, uz uvjet prethodnog zadovoljavanja minimalnih uvjeta u pogledu prostora i medicinsko-tehničke opreme od strane Centra. Od MZO-a i Grada Osijeka nismo zaprimili odgovor.

5.3 Pravosuđe

Unapređivanje načina sudjelovanja djece pred sudom

Zabrinuti zbog načina na koji je provedena rasprava pred jednim općinskim sudom u postupku odlučivanja o osobnim pravima djece obratili smo se predsjedniku suda. Istaknuli smo kako je neprimjereno da se odluka o postavljanju posebnog skrbnika djeci donosi nakon što su djeca već na neprimjereni način saslušana te izložena očitovanjima stranaka i ostalih sudionika u postupku. Preporučili smo unapređenje rada suda u području zaštite djece u sudskim postupcima, naročito vezano uz postupanje u skladu s odredbama *Pravilnika o načinu pribavljanja mišljenja djeteta* prilikom sudjelovanja djece u sudskim postupcima koji se vode radi donošenja odluke o roditeljskoj skrbi i njihove zaštite. Prihvaćajući preporuku sud nas je obavijestio da će se na sjednici Obiteljskog odjela suda posebna pažnja posvetiti provedbi tog Pravilnika u praksi.

Zaštita privatnosti seksualno zlostavljanog djeteta

Potaknuti prijavom roditelja o narušavanju privatnosti seksualno zlostavljanog djeteta od strane DORH-a koji je poslodavcu okrivljenika za kazneno djelo na štetu djeteta, radi suspenzije s radnog mjesta, dostavio sve podatke iz optužnoga akta obratili smo se DORH-u. Preporučili smo da radi zaštite privatnosti djeteta i sprečavanja sekundarne viktimizacije djeteta, poslodavcima ubuduće ne dostavlja podatke o identitetu djeteta i činjeničnom opisu kaznenoga djela, već samo obavijest da je protiv zaposlenika pokrenut kazneni postupak za kazneno djelo za koje nastupa suspenzija po sili zakona. Upozorili smo na nužnost pridržavanja propisa koji se odnosi na tajnost sudskih postupaka u koje su uključena djeca. DORH je prihvatio preporuku.

Prikupljanje podataka o djeci osoba koje su lišene slobode

Zbog uočene nesistematičnosti u prikupljanju podataka o djeci osoba lišenih slobode, što se odražava na smanjenu mogućnost kreiranja i planiranja intervencija za zaštitu njihovih prava i interesa, obratili smo se Ministarstvu pravosuđa - Upravi za zatvorski sustav (UZS). Preporučili smo razvijanje strukturiranog sustava prikupljanja podataka o broju djece koja posjećuju roditelje lišene slobode, njihovom spolu i dobi, učestalosti posjeta, osobama koje su pratnja djetetu te posebno o djeci koja ne posjećuju svoje roditelje. Preporučili smo i da se podaci elektronički unose i obrađuju za sve kategorije osoba lišenih slobode u zatvorskome sustavu - zatvorenike, istražne zatvorenike, kažnjenike i odgajanike te da se iskazuju u godišnjem izvješću o stanju i radu zatvora, kaznionica i odgojnih zavoda. Odgovor očekujemo.

Kontakti djece s roditeljima lišenima slobode

Prilikom obilaska zatvorskih ustanova (Karlovac, Bjelovar, Gospić, Lepoglava, Split, Šibenik, Rijeka) uočeni su određeni nedostaci u organiziranju i ostvarivanju posjeta djece roditeljima u zatvoru. Zatvorskim ustanovama stoga smo preporučili da prostore za posjete prilagode boravku djece, oplemene i nadopune igračkama i didaktičkim materijalom te sadržajima za različite dobne skupine djece. Preporučili smo povezivanje s vrtićima, školama i domovima za djecu te proširivanje repertoara aktivnosti za djecu i roditelje koje bi se provodile u zatvoru. Također smo preporučili razmjenjivanje primjera dobre prakse s drugim kaznenim ustanovama i povezivanje s udrugama, što su zatvorske ustanove prihvatile. Budući da je u Zatvoru Bjelovar uočena fizička barijera u prostoriji za posjete djece koja onemogućava prirodan fizički kontakt i komunikaciju djece i roditelja, UZS-u smo preporučili da se barijera ukloni i omogući neposredni fizički kontakt (zagrljaj, poljubac) djeteta s roditeljem bez obzira na osnovu za lišenje slobode roditelja. Kako je uočeno da se u Zatvoru u Splitu ne provode kontinuirane radionice za roditelje zatvorenike, UZS-u smo preporučili da se službenici tretmana educiraju za provođenje programa „Zatvorenik kao roditelj“. S obzirom na to da su nas roditelji, zatvorenici Zatvora u Lepoglavi, obavijestili da je telefonski kontakt s djecom kućnim redom zatvorske ustanove ograničen na 10 minuta tjedno, da naputci propisuju posebno odijevanje djece prilikom posjeta te da postoji zabrana konzumiranja slatkiša koje su roditelji lišeni slobode djeci kupili u zatvorskoj kantini, UZS-u smo preporučili da se preispitaju ova ograničenja i zabrane u svrhu boljeg ostvarivanja prava i interesa djece čiji su roditelji lišeni slobode. Odgovore USZ-a na preporuke još očekujemo.

Preporuka o informiranju djece o životu u zatvoru

Radi dobrobiti djece čiji se roditelji nalaze u zatvoru stručnjaci preporučuju da se djecu upozna s mjestom na kojem roditelj boravi jer to smanjuje negativne efekte odvojenosti i tjeskobe vezane uz roditeljev boravak u zatvoru. Stoga smo UZS-u preporučili da razmotri mogućnost izrade fotografija različitih aktivnosti te radnih i rekreativnih prostora u zatvoru koje bi se izložile u prostorima za posjete ili u informativnom letku za posjetitelje, posebice za djecu. Također smo preporučili da se razmotri mogućnost da djeca uz pratnju obidu neke od tih prostora, što će također pridonijeti realnijem doživljaju zatvorskog okruženja te smanjiti djetetovu brigu i nepoznanice u vezi s roditeljevim boravkom u zatvoru. Preporučili smo i izradu letka koji će na primjeren način informirati djecu o tome što ih čeka prilikom posjeta zatvoru, gdje će se susresti s ocem/majkom, što ondje mogu raditi, što se smije, a što ne, kako će na ulazu biti pregledana, tko će još biti prisutan itd. Preporuke je UZS dostavio svim kaznionicama, zatvorima, odgojnim zavodima i centru za dijagnostiku te ih uputio da u skladu sa svojim mogućnostima postupi prema preporukama. Također nas je informirao da će se preporuke koje se odnose na izradu letaka za posjetitelje i djecu realizirati naknadno.

Zaštita prava i interesa djece u istražnome zatvoru

Nakon uočenih problema u odnosu na uvjete u kojima se provodi lišenje slobode (istražni zatvor) za maloljetnike u zatvorskim ustanovama u Karlovcu, Bjelovaru, Rijeci, Šibeniku i Splitu, uputili smo preporuke UZS-u. Preporučili smo da se posebne zatvorske jedinice namijenjene maloljetnicima koji izvršavaju mjeru istražnog zatvora oplemene, učine primjerenijima boravku mladih ljudi. Također smo preporučili da se maloljetnicima omogući privatnost prilikom obavljanja nužde i higijene te svakodnevno tuširanje. Preporučeno je također osigurati kontakte maloljetnika u istražnom zatvoru s roditeljima i rodbinom u prostoriji koja će omogućavati njihov neposredni kontakt, bez fizičkih barijera (pregrada/staklo). Preporuka vezana uz Zatvor u Karlovcu je prihvaćena, dok odgovor na preporuke za ostale zatvorske ustanove još nismo primili.

Unapređivanje standarda izvršenja mjere istražnog zatvora za djecu u sukobu sa zakonom

Nakon obilazaka zatvora u kojima kazneno odgovorna djeca (maloljetnici) izvršavaju mjeru istražnoga zatvora, uočili smo da nije došlo do planiranog poboljšanja niti su dosegnuti obvezujući standardi koje za ovu populaciju reguliraju međunarodni dokumenti i Zakon o sudovima za mladež (ZSM) pa maloljetnici i dalje mjeru izvršavaju u neodgovarajućim uvjetima. Ministarstvu pravosuđa uputili smo preporuku za žurnim osiguranjem standarda koji se odnose na potrebu odvajanja djece od odraslih oso-

ba i mogućnost zajedničkoga boravka samo onda kad je to u interesu djeteta, a ne kao „nužno zlo“ u situaciji kad nema drugog odgovarajućeg smještaja. Preporučili smo da se pristupi osnutku zatvorenih zavodskih ustanova te da se osiguraju i svi drugi uvjeti propisani Zakonom o sudovima za mladež. Odgovor još nismo primili.

Potpisivanje Pisane deklaracije Europskog parlamenta o djeci zatvorenika

Nakon što je desetero članova Europskog parlamenta (EP) iz više europskih država Parlamentu podnijelo *Pisanu Deklaraciju za zaštitu djece čiji su roditelji u zatvoru* (0084/2016), potaknuvši Europsku komisiju na uspostavu integriranog sustava podrške za djecu zatvorenika u državama članicama EU, pravobraniteljica za djecu, kao član COPE mreže (*Children of prisoners Europe*), potaknula je članove EP-a iz Hrvatske na potpisivanje Deklaracije, kako bi ona s dovoljnim brojem potpisa (potrebno je prikupiti potpise polovice broja zastupnika) postala službeno stajalište Europskog Parlamenta. O tome da su Deklaraciju potpisali obavijestili su nas Marijana Petir, Ruža Tomašić, Tonino Picula, a Ivica Tolić i Biljana Borzan obavijestili su o namjeri potpisivanja Deklaracije. Potporu inicijativi pružili su nekadašnji Euro zastupnici, predsjednik Vlade RH Andrej Plenković i potpredsjednik Vlade i ministar vanjskih i europskih poslova Davor Ivo Stier, o čemu su nas obavijestili. Deklaraciju je potpisalo 276 zastupnika od potrebnih 366 i EP je nije usvojio kao svoje službeno stajalište, no nastavljene su aktivnosti pojedinih zastupnika za njezino usvajanje.

5.4 Zdravlje

Zaštita prava djece oboljele od dijabetesa tip 1 u odgojno-obrazovnom sustavu

Skupina roditelja djece oboljele od dijabetesa tip 1 obavijestila nas je o zabrinjavajućim poteškoćama s kojima se ona suočavaju u odgojno-obrazovnom sustavu. Tako se nekoj djeci predškolske dobi oboljeloj od dijabetesa tip 1 odbija upis u vrtić, skraćuje boravak, roditeljima se savjetuje da ispišu dijete iz vrtića nakon spoznaje o dijagnozi, a jedan dio odgojno-obrazovnih djelatnika, čak i pod pretpostavkom da prođu odgovarajuću edukaciju, odbija sudjelovati u kontroli razine šećera u krvi kod djece ili prema potrebi, davanju inzulina. Ove informacije izrazito su zabrinjavajuće, s obzirom na podatak da je šećerna bolest tip 1 jedna od najčešćih kroničnih bolesti u dječjoj dobi.⁷³ MZO-u smo preporučili aktivno uključivanje u proces otklanjanja opisanih poteškoća i neodgodivo podizanje razine zaštite djece oboljele od dijabetesa tip 1 u odgojno-obrazovnom sustavu. Izvješće o poduzetom očekujemo.

Edukacija liječnika i drugih radnika u sustavu zdravstva o propisima koji se odnose na zaštitu prava pacijenata

Na temelju višegodišnjeg opažanja i praćenja ostvarivanju prava djece na zaštitu zdravlja uputili smo MZ-u, Hrvatskoj liječničkoj komori (HLK) i Hrvatskom liječničkom zboru (HLZ) preporuku o potrebi edukacije liječnika i drugih djelatnika u sustavu zdravstva o propisima koji se odnose na zaštitu prava pacijenata te o pravima iz zdravstvenog osiguranja, s posebnim naglaskom na zaštitu prava djece-pacijenata. Osim organizacije edukacija o propisima koje moraju poznavati, u preporuci smo ukazali kako je potrebno osigurati i materijal u vidu letaka i/ili brošura koji bi na razumljiv i jasan način omogućio lakše i brže snalaženje u složenim i brojnim propisima iz područja zdravstva. Preporučili smo da na razini zdravstvenih ustanova ili MZ-a budu određene kontakt-osobe koje će u slučaju potrebe liječnicima osigurati tumačenje zakona i dati im savjet o pravnoj nedoumici, posebno u slučajevima nesuradnje roditelja prilikom pružanja zdravstvene skrbi djetetu i u procesu njegova liječenja. MZ nas je obavijestio o edukacijama liječnika i drugih radnika u sustavu zdravstva o propisima koji se odnose na zaštitu prava djece organiziranim tijekom 2016. godine te kako je bolničkim zdravstvenim ustanovama dana uputa o postupanju s djecom-pacijentima bez pratnje roditelja, odnosno zakonskoga zastupnika. Također smo obaviješteni da je MZ prihvatio našu preporuku o imenovanju kontakt-osoba u zdravstvenim ustanovama te da su krenuli u realizaciju preporuke. U pogledu tiskanja edukativnog materijala, obavijestili su nas da će sredstva za tu aktivnost planirati u proračunu za razdoblje 2017.-2019. godine.

⁷³ <http://www.kbc-zagreb.hr/wp-content/uploads/2012/11/CoR-KBC021.pdf>.

Jednaka dostupnost vitamina K1 za prevenciju kasnog oblika hemoragijske bolesti novorođenčeta od 8. dana do navršenih 12 tjedana svoj rizičnoj dojenčadi

Prema *Smjernicama za prevenciju hemoragijske bolesti novorođenčeta - krvarenja nastalog zbog nedostatka vitamina K*, novorođenoj djeci koja se hrane isključivo majčinim mlijekom i rizičnoj novorođenčadi preporuča se peroralno davanje malih dnevnih doza vitamina K1. Međutim, prema obavijesti jedne pedijatrice, na hrvatskom tržištu u prometu je preparat čija je cijena 60 kuna za 30 kapsula, umjesto da on bude besplatan za djecu i tako podjednako dostupan svakom djetetu kojemu je potreban, kao što je slučaj s vitaminom D3. Za stručnu pomoć, mišljenje i stav obratili smo se Hrvatskom društvu za preventivnu i socijalnu pedijatriju i Hrvatskom pedijatrijskom društvu HLZ-a. Budući da iz stručnog mišljenja Hrvatskog pedijatrijskog društva, koje nam je dostavljeno, proizlazi kako bi „trebalo omogućiti jednaku dostupnost vitamina K1 za prevenciju kasnog oblika HBN od 8. dana do navršenih 12 tjedana svoj rizičnoj dojenčadi u Republici Hrvatskoj“, obratili smo se MZ-u i HZZO-u. Preporučili smo poduzimanje svih potrebnih mjera i aktivnosti s ciljem omogućavanja jednake dostupnosti vitamina K1 svoj rizičnoj dojenčadi u RH. Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju nas je naknadno izvijestilo kako, zbog toga što nisu našli dovoljno podataka za dvojbe i upite koje o toj temi imaju, nemaju usuglašeno mišljenje. HZZO nam je u odgovoru na preporuku ukazao kako su na važećoj Osnovnoj listi lijekova Zavoda uvršteni lijekovi koji se primjenjuju u nadoknadi vitamina K1. Sukladno tome, vidljivo je da „i danas trošak lijeka za nadoknadu vitamina K1 može u cijelosti teretiti sredstva obveznog zdravstvenog osiguranja, bez ikakve doplate osigurane osobe, s lijekom koji je registriran za parenteralnu i oralnu primjenu u RH.“ U nastavku rada na ovoj temi, o odgovoru HZZO-a ćemo se dodatno konzultirati sa stručnim društvima HLZ-a.

Unapređivanje uvjeta liječenja djece i adolescenata s teškoćama mentalnog zdravlja

S obzirom na naše spoznaje o neodgovarajućim uvjetima u kojima se liječe djeca s problemima mentalnoga zdravlja i o stanju u ovom području zaštite djece, o čemu više govorimo u poglavlju *Zdravstvena prava*, MZ-u smo uputili preporuku o potrebi neodgodivog poduzimanja svih potrebnih aktivnosti s ciljem osiguranja odgovarajućih prostornih uvjeta liječenja u ustanovama koje prema Pravilnik⁷⁴ ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba. Preporučili smo da se neodgodivo pronađe rješenje za problem nastao u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež - „Kukuljevićeva“ uslijed velikog priljeva pacijenata za koje u sustavu nema odgovarajućeg drugačijeg načina njihova liječenja niti zbrinjavanja. S tim u vezi preporučili smo osiguranje logističke i materijalne podrške *ad hoc* formiranom Povjerenstvu pri MZ koje radi na pronalaženju rješenja za rasterećenje PB za djecu i mladež; osiguranje logističke i materijalne podrške radu Povjerenstva za dječju i adolescentnu psihijatriju MZ-a s ciljem donošenja Strategije dječje i adolescentne psihijatrije u što kraćem mogućem roku uz istodobnu izradu operacionaliziranih i financijski ostvarivih akcijskih planova i stručnih smjernica. Preporučili smo izradu standarda i normativa temeljem kojih bi bili propisani minimalni uvjeti u pogledu prostora, radnika i medicinsko-tehničke opreme u području dječje i adolescentne psihijatrije; izradu standardnih procedura postupanja (u slučaju akutne intoksikacije, prijetnje suicidom, potrebe za prisilnom hospitalizacijom djeteta); te rješenje statusa PB Lopača. S obzirom na postojanje problema pri postavljanju indikacije za hospitalizaciju djeteta, u preporuci smo istaknuli kako je izrazito važno raditi na boljoj edukaciji liječnika u pogledu potreba djece i adolescenata iz domene mentalnoga zdravlja. MZ-u smo preporučili i djelovanje sukladno zacrtanim ciljevima i propisanim mjerama njihova ostvarenja za sva četiri cilja poglavlja *Mentalno zdravlje u Nacionalnoj strategiji za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine*, za koje je MZ nositelj ili sunositelj aktivnosti. Izvješće MZ-a očekujemo.

Unapređivanje uvjeta liječenja djece s teškoćama mentalnog zdravlja u KBC-u Osijek

Potaknuti neizvjesnim i sporim rješavanjem neprimjerenih prostornih uvjeta liječenja djece s teškoćama mentalnoga zdravlja u KBC-u Osijek, a nakon ponovnoga posjeta Zavodu za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a, uputili smo preporuku MZ-u za žurnim i neodgodivim proširenjem i adaptacijom pros-

⁷⁴ Pravilnik o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba (NN 13/15).

tora. Ravnatelj KBC-a Osijek nas je obavijestio da je započelo proširenje na dopunski prostor i njegova adaptacija te uređenje i izrada namještaja za potrebe Zavoda. MZ nije odgovorio na našu preporuku.

5.5 Imovinska prava djece

Unapređivanje rada stručnih radnika u postupcima izricanja mjera radi zaštite imovinskih interesa djece

Postupajući po pritužbi roditelja da CZSS, upozoravajući na dužnost podmirenja poreznoga duga, dostavlja tablicu s imenima, JMBG-om i OIB-om sve djece čiji su roditelji u obvezi podmiriti dug narušavajući tako privatnost djece, obratili smo se MSPM-u. Upozorili smo na potrebu zaštite tajnosti osobnih podataka i privatnosti djece. Utvrdivši da je došlo do propusta MSPM se roditeljima ispričao zbog nesmotrenog postupanja stručnih radnika CZSS-a.

Zaštita primanja koja su izuzeta od ovrhe i ostvarenje uzdržavanja djece

Zbog onemogućavanja isplate dječjeg doplatka s tekućeg računa zbog naplate potraživanja banke, obratili smo se HNB-u. Preporučili smo da razmotre zakonitost poslovanja banaka i njihovog prioritetskog namirenja te da njihovo postupanje usklade kako se prisilna naplata potraživanja banaka ne bi ostvarivala iz sredstava koja su izuzeta od ovrhe jer su nužna za egzistenciju obitelji i djece. Istaknuli smo kako banka prioritet u naplati svojih potraživanja i stavljanje u položaj povlaštenog vjerovnika, temelji na svojim općim aktima, na štetu primanja koja su zakonom izuzeta od ovrhe te zakonskog uzdržavanja koje ima prednost u naplati u odnosu na sve druge tražbine neovisno o vremenu njihova nastanka. HNB nas je obavijestio da nije ovlašten nadzirati primjenu odredbi Obiteljskog zakona te s tog osnova ne može nalogati kreditnim institucijama da ugovorne odnose zaključene sa svojim klijentima, a koji su ugovoreni u skladu s ugovornom voljom ugovornih strana i važećim zakonskim propisima, reguliraju na drukčiji način. Upućeni smo na pojedinačno obraćanje predsjednicima uprava kreditnih institucija, Hrvatskoj udruzi banaka te nadležnom ministarstvu. Konkretnoj banci HNB je ukazao na potrebu usklađivanja poslovanja s odredbom Zakona o doplatku za djecu, koji propisuje da doplatka za djecu ne može biti predmetom ovrhe ili osiguranja.

Ovrha na plaći radi ostvarivanja uzdržavanja djece

Upoznati s odlukom jednog općinskog suda koji je odbacio prijedlog djece kao ovrhovoditelja za ovrhu na plaći ovršenika radi naplate uzdržavanja, pozivajući se na odredbe Ovršnoga zakona, s obrazloženjem da se prijedlogu za ovrhu ne može udovoljiti ukoliko poslodavac ovršeniku isplaćuje plaću na račun kod banke, obratili smo se predsjedniku suda. Preporučili smo da se ispita stav suda, radi zaštite djece u ostvarenju uzdržavanja. Naglasili smo kako je takva praksa suda drukčija od postupanja drugih sudova te nije sukladna Obiteljskom zakonu koji je *lex specialis* u odnosu na odredbe Ovršnog zakona. Naveli smo da je postupanje suda primjer neuvažavanja posebnog propisa, što je dovelo do nepovoljnijeg položaja i pozicije djece koja su ostala uskraćena u mogućnosti da pokrenu ovrhu na plaći i drugom stalnom novčanom primanju roditelja. Iako nas je predsjednik suda obavijestio kako nema ovlasti komentiranja donesene odluke i nalaganja/sugeriranja sucima ili sudskim savjetnicima kakvu bi odluku trebali donijeti, o našem obraćanju izvijestio je predsjednicu izvanparničnog odjela suda.

Zajednička preporuka pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i pravobraniteljice za djecu o uzdržavanju djece

Na inicijativu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova održan je sastanak s pravobraniteljicom za djecu, a vezano uz problematiku uzdržavanja malodobne djece. Poseban naglasak stavljen je na procesuiranje kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja te na postupanje i praksu nadležnih državnih odvjetništava po tom pitanju. Naglašeno je kako se u praksi navedena odredba tumači na način da obveza prijavljene osobe u kazneno pravnom smislu egzistira od dana ovršnosti odluke (obuhvaća samo iznos nastao nakon ovršnosti odluke), a ne od ovršnosti presudom utvrđenog datuma i visine. Takvim tumačenjem proizlazi da sporni dospjeli, a neplaćeni iznos uzdržavanja, koji je nastao u periodu prije

ovršnosti odluke, može biti predmet samo građansko-pravnog, ali ne i kazneno pravnog postupanja. Sastanak je rezultirao zajedničkom preporukom koju su pravobraniteljice uputile Ministarstvu pravosuđa, a kojom preporučuju da se predmetna problematika i dosadašnja praksa postupanja nadležnih tijela preispitaju te da se razmotri mogućnost izmjene Kaznenog zakona na način da se kaznenim djelom povrede dužnosti uzdržavanja obuhvati i raniji vremenski period naveden u odluci (za koji period je obvezniku uzdržavanja u navedenoj odluci utvrđena obveza uzdržavanja), a ne samo period nakon ovršnosti odluke kao što je to sada slučaj. Na preporuku je do sada odgovorio MDOMSP, kojem je preporuka upućena na znanje, te je istaknuo kako pridaje važnost svakoj mjeri koja može pridonijeti boljoj i učinkovitijoj zaštiti prava djece.

5.6 Mediji i oglašavanje

Zaštita djece od neprimjerenih sadržaja na teletekstu

Pravobraniteljica je upozorila nakladnike HRT, RTL i Novu TV da su na stranicama teleteksta tijekom cijeloga dana i bez ograničenja djeci dostupni oglasi za kockanje, klađenje, proricanje budućnosti, pronalaženje partnera, a na RTL-u i Novoj TV i za erotske i pornografske sadržaje te seksualne usluge, čime se djeci omogućuje pristup neprimjerenim sadržajima koji im mogu naštetiti. Oglasi su vidljivi već na naslovnoj stranici teleteksta, na kojoj se objavljuje i raspored tv-programa, što prate i mnoga djeca. Sadašnja regulacija u području elektroničkih medija, koja nizom odredbi štiti interese djece u području oglašavanja, ne odnosi se na teletekst te nema mogućnosti da se televizijske nakladnike sankcionira zbog tih neprimjerenih oglasa. Zato je pravobraniteljica pozvala nakladnike da, unatoč toj pravnoj praznini, sami pokažu odgovornost i brigu za dobrobit djece te da takve sadržaje uklone s naslovne stranice teleteksta, odnosno da ih objavljuju na način koji neće ugrožavati prava i interese djece, npr. na stranicama na kojima je jasno označeno da su namijenjene odraslima. Također je tražila da Sud časti Hrvatske udruge oglašivača HURA analizira etičnost takvoga oglašavanja. Postupajući po zahtjevu Sud časti je ocijenio da je objava takvih oglasa na prvoj stranici teleteksta neetična i nije u skladu s Kodeksom oglašavanja i tržišnog komuniciranja HURA-e te je preporučio uklanjanje oglasa s naslovne stranice teleteksta. O preporuci Suda časti HURA-e izvijestili smo iste televizijske nakladnike i ponovili preporuku. HRT je pokazao spremnost da prilagodi oglašavanje, Nova TV smatra da su takve objave uobičajene u europskim zemljama, ali je spremna na izradu samoregulacijskih pravila o kojima bi se zajedno dogovorili svi televizijski nakladnici koji objavljuju takve oglase, a odgovor RTL-a još nismo primili.

Zaštita privatnosti djeteta-pacijenta u medijima

U povodu objave vijesti o djetetu koje je brzom intervencijom spasilaca i liječnika spašeno od utapanja, uz koju je objavljena slika petogodišnjeg djeteta koje golo leži bez svijesti i s maskom za kisik na licu, upućena je preporuka jednom dnevnom listu. Uz upozorenje zbog uredničkoga propusta i konkretne povrede prava djeteta, upozorili smo i općenito na potrebu zaštite privatnosti i dostojanstva djece koja su podvrgnuta medicinskim intervencijama ili se nalaze u bolnici na liječenju. Riječ je o situacijama u kojima je dijete osobito ranjivo te mediji trebaju pokazati veću osjetljivost i štititi najbolji interes djeteta, čak i ako su roditelji dali suglasnost za snimanje i objavu. Podsjetili smo na odredbe *Zakona o zaštiti prava pacijenata* koji zahtijeva zaštitu privatnosti i osobnosti svih pacijenata, što se odnosi i na djecu.⁷⁵ Također smo upozorili i na *Povelju o pravima djeteta u bolnici Europske udruge za djecu u bolnici (EACH)*, koja izričito zahtijeva zaštitu od fizičkog izlaganja djeteta, pri čemu je naglasak na zaštiti dostojanstva djeteta. Naša preporuka je prihvaćena i fotografija djeteta je uklonjena iz *online* izdanja novina.

Preporuka o zaštiti privatnosti djece u dječjem vrtiću

Nakon prijave o tome da je dječji vrtić dopustio novinaru i fotoreporteru dnevnog lista snimanje reportaže u jasličkoj i najmlađoj vrtićkoj skupini prvoga dana pedagoške godine, što je dodatno uzne-

⁷⁵ NN 169/04, 37/08, čl. 28.: *Pri pregledu, odnosno liječenju, a naročito prilikom pružanja osobne njege pacijent ima pravo na uvjete koji osiguravaju privatnost.*

mirilo i prestrašilo djecu i za što roditelji nisu dali suglasnost, pravobraniteljica je uputila preporuku dječjem vrtiću o zaštiti djece u odnosu na javne medije. Preporučila je da se u vrtiću donesu jasne procedure postupanja u kontaktima s medijima te da se sve djelatnike vrtića uputi u važnost zaštite privatnosti djece. Naglasila je da je poželjno da mediji izvještavaju o važnim aspektima predškolskog odgoja i radu dječjih vrtića, no nije nužno pritom snimati djecu, već se mogu snimiti odgovorne osobe, odnosno stručnjaci u vrtiću koji daju izjave o tome. Za posebne situacije u kojima će se djeca snimati za medije i roditelji i djeca trebaju biti unaprijed pripremljeni, a od ravnatelja, voditelja i drugih odgovornih osoba u dječjem vrtiću očekuje se da zaštite privatnost djece. Dječji vrtić prihvatio je našu preporuku.

Neprimjereni sadržaji knjige s dječjim vicevima

U povodu pritužbe na neprimjeren sadržaj viceva objavljenih u knjizi *Najbolji dječji vicevi*, kupljenoj u poštanskom uredu, uputili smo preporuku Hrvatskoj pošti (HP). Preporučili smo da posvete veću pažnju odabiru sadržaja knjiga koje se nalaze na njihovim prodajnim mjestima te označavanju sadržaja koji nisu primjereni za djecu, kako ne bi povrijedili prava i interese djece, a ni iznevjerili očekivanja svojih kupaca. Preporuka je prihvaćena. HP je provjerio sadržaj knjige i ustanovio da on nije primjeren djeci te su stoga svi primjerci navedenog naslova povučeni iz prodaje iz svih poštanskih ureda. HP je najavio da će ubuduće s većom pažnjom odabirati knjige namijenjene djeci i slikovnice za prodaju u poštanskim uredima.

Neprimjereno uključivanje srednjoškolaca u promocije noćnih zabava s konzumacijom alkohola

Saznavši za nastavak prakse uključivanja djece srednjoškolaca u promocije noćnih zabava („partyja“) koje se za njih organiziraju u kasnim noćnim satima, uključujući i točenje alkoholnih pića obratili smo se preporukom nadležnoj Policijskoj upravi, Carinskoj upravi Ministarstva financija, Samostalnom sektoru turističke inspekcije Ministarstva turizma te Inspektoratu rada Ministarstva rada i mirovinskoga sustava kako bi u konkretnim slučajevima poduzeli radnje iz svoje nadležnosti. Riječ je o slučajevima u kojima djeca ponekad sudjeluju kao promotori noćnih klubova i događaja u svojim školama, imaju ulogu koordinatora za prodaju karata po školama te bilježe rezervacije za stolove koje se uvjetuju kupnjom žestokog alkoholnog pića. Osim preporuke o intenziviranju kontrole noćnih izlazaka djece te nadzora nad prodajom i usluživanjem alkoholnih pića u noćnim klubovima u kojima se odvijaju ovakve proslave, ukazali smo i na nužnost propitkivanja odgovornosti osoba koje sudjeluju u angažiranju djece kao promotora noćnih klubova. Dodatno smo se obratili i MZO-u, obavijestili ih o saznanjima, kao i o zabrinutosti zbog ovakve prakse i dugoročnog negativnog utjecaja na djecu. Zamolili smo da stručnim službama svih srednjih škola prosljede preporuku pravobraniteljice za djecu o potrebi intenziviranja preventivnih aktivnosti u svim razrednim odjelima srednjih škola te organiziranja dodatnih savjetovanja djece i roditelja. Stručnim službama preporučili smo da upoznaju djecu i roditelje s važećim propisima koji se odnose na zabranu usluživanja, odnosno dopuštanja konzumiranja alkoholnih pića u ugostiteljskim objektima, kao i zabranu prodaje alkoholnih pića u trgovinama, te odredbi koje se odnose na zabranu zapošljavanja na određenim poslovima koji bi mogli ugroziti čudoređe malodobnika⁷⁶. Također smo preporučili da na roditeljskim sastancima roditelje upoznaju s njihovim obvezama i odgovornostima iz *Obiteljskog zakona*⁷⁷. MZO je preporuku prosljedio školama. U odnosu na pojedinačne slučajeve, obraćali smo se direktno školama za koje je postojala bojazan da njihovi učenici sudjeluju u promidžbi te smo dobivali povratne informacije o pojačanim preventivnim aktivnostima.

⁷⁶ Pravilnik o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik, NN 89/15 - maloljetnik se ne smije zaposliti na poslovima u kockarnicama, salonima za igre na sreću, disko klubovima, noćnim barovima i noćnim klubovima, kao i na drugim poslovima koji bi mogli ugroziti njegovo čudoređe

⁷⁷ članak 93. st. 5. te 95. st.4.

5.7 Zaštita od nasilja

Unapređivanje uvjeta boravka u skloništu za žrtve nasilja

Obilaskom prostora Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja „Mala kuća“, koje vodi Udruga za pomoć ženi i djetetu „Duga“ iz Zadra, uočena je potreba za saniranjem i održavanjem prostora i dodatnim opremanjem kako bi boravak djece i njihovim majkama bio što ugodniji. Stoga smo Gradu Zadru, Zadarskoj županiji i Ministarstvu socijalne politike i mladih preporučili da u kontaktu sa stručnim timom Skloništa, razmotre i sagledaju potrebe Skloništa i njihovih korisnika vezano za održavanje, saniranje i opremanje postojećih kapaciteta te da predviđene troškove prioritarno uvrste u buduće financijske planove. Također smo istaknuli kako je nužno poticati i osnaživati suradnju Udruge „Duga“ sa sportskim i drugim udrugama, lokalnom zajednicom, institucijama i donatorima, a sve s ciljem osiguravanja mogućnosti besplatnog uključivanja djece u aktivnosti slobodnog vremena sukladno njihovim potrebama i željama (primjerice, sportske i plesne aktivnosti, kazališne predstave, filmske projekcije, proslave dječjih rođendana), i kako se djeca korisnici Skloništa za žrtve nasilja ni po čemu ne bi izdvajali od svojih vršnjaka. Preporuka je rezultirala povećanjem sredstava u proračunu Grada Zadra za rad skloništa u iznosu od 50.000,00 kuna u odnosu na prethodnu proračunsku godinu. Informirani smo da će odgovarajuće službe Grada Zadra te Zadarske županije u dogovoru s djelatnicima skloništa tijekom 2017. napraviti plan za daljnji rad i definirati aktivnosti koje je nužno poduzeti radi poboljšanja uvjeta rada u podizanja kvalitete usluga koje se pružaju u skloništu.

5.8 Obiteljsko pravna zaštita

Preporuka o potpori roditeljstvu

Ministarstvu socijalne politike i mladih (MSPM/MDOMSP), Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava (MRMS) i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) uputili smo u travnju 2016. godine preporuku za podršku zaposlenim roditeljima, kao rezultat stručne rasprave „Roditeljstvo i radna uloga“ na kojoj su sudjelovali predstavnici državnih i drugih javnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravobraniteljskih institucija, Hrvatske udruge poslodavaca i zainteresiranih udruga/organizacija civilnog društva.

Preporučili smo donošenje konzistentne **obiteljske politike** koja podrazumijeva ulaganje u djecu, širenje usluga za djecu i roditelje te prilagodbu postojećih usluga potrebama zaposlenih roditelja i djece; uvrštavanje potpore roditeljstvu kao neizostavne teme **socijalnog dijaloga** poslodavaca i sindikata; **prilagodbu organizacije i rada javnih službi** (dječjih vrtića i škola) potrebama i radnom vremenu zaposlenih roditelja; razvijanje usluge **unapređivanja roditeljskih znanja i vještina** radi jačanja sposobnosti roditelja da pruže djetetu optimalne uvjete za razvoj i razvijanje ciljanih mjera i usluga u slučaju **pojačane potrebe za podrškom** roditeljstvu (primjerice kod maloljetnih roditelja, roditelja djece s teškoćama u razvoju, roditelja niskog socijalno-ekonomskog statusa i slično).

O preporuci smo obavijestili Vladu RH, Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU, Grad Zagreb, HUP, predstavnike sindikata te Udrugu općina u RH, Udrugu gradova i Hrvatsku zajednicu županija. MRMS nas je obavijestio da je s preporukom upoznao predstavnike socijalnih partnera i članove Gospodarsko-socijalnog vijeća te da je iz programa rada Gospodarsko-socijalnog vijeća za 2017. razvidan interes socijalnih partnera, posebno za prijedloge propisa iz resora demografije, obitelji, mladeži i socijalne politike i prijedloge propisa iz resora znanosti i obrazovanja. MDOMSP nas je obavijestio da: namjerava predložiti povećanje iznosa novčanih potpora za vrijeme korištenja roditeljskog dopusta zaposlenim roditeljima i povećanje naknade za nezaposlene roditelje; da je u suradnji s HZZO-om izradio izračun i projekciju sredstava potrebnih za planirano povećanje roditeljskih naknada koja su već osigurana u Državnom proračunu; da je osnovao radnu skupinu za izradu izmjena i dopuna Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama. Od ostalih tijela nismo dobili obavijesti o poduzetim aktivnostima.

Djeca zatečena u nedopuštenim noćnim izlascima

Roditelji su dužni i odgovorni djetetu mlađem od šesnaest godina zabraniti noćne izlaske bez svoje pratnje ili pratnje druge odrasle osobe u koju imaju povjerenje. Saznavši za neujednačena postupanja policijskih službenika u slučajevima zatjecanja djece u noćnim izlascima, obratili smo se Ravnateljstvu policije. Ne sporeći zakonitost policijskoga postupanja, skrenuli smo pozornost na propitivanje razmjernosti opsega policijskog postupanja u odnosu na svrhu zakonske odredbe, a u povodu saznanja za praksu privođenja djece u policijsku postaju čak i u onim situacijama kad su, u satima koje se smatra noćnim izlaskom, djeca zatečena ili ispred kuće ili na putu prema kući. U tom smislu Ravnateljstvu policije smo preporučili kontinuirano educirati i senzibilizirati policijske službenike za primjeren način komunikacije s djecom, a kako bi postupanje policije u svakom pojedinačnom slučaju bilo obzirno prema djeci i situaciji u kojoj su se zatekli. Također preporučili smo poduzeti radnje radi ujednačavanja prakse i njezina prilagođavanja zaštiti najboljeg interesa djece na način da se ustanovi *protokol postupanja* u slučajevima zatjecanja djece u noćnom izlasku. Naglasili smo kako alternativu privođenju djece vidimo prvenstveno u stupanju u kontakt s roditeljima ili drugim osobama koje skrbe o djetetu u djetetovom domu ili u zadržavanju djeteta na licu mjesta do dolaska roditelja/skrbnika te da privođenje djeteta u policijsku postaju valja prakticirati samo u onim situacijama kad su za to ispunjene zakonske pretpostavke. U odgovoru na preporuku Ravnateljstvo policije nas je izvijestilo da takva praksa realno nije provediva u većem dijelu predmetnih postupanja jer se djeca mlađa od 16 godina nerijetko zatječu na mjestima koja su znatno udaljena od obiteljskoga doma/adrese stanovanja, na području nadležnosti druge ustrojstvene jedinice policije; u većoj ili manjoj grupi vršnjaka iz različitih dijelova grada (kvartova, naselja) ili različitih mjesta; odnosno tijekom provedbe ciljanih policijskih akcija, kad policijski službenici imaju obvezu provoditi i niz drugih zadaća. Navode kako u službenim prostorijama policije, u odnosu na javno mjesto, postoje primjereniji uvjeti za obavljanje radnji provjere identiteta djeteta i obveze rasvjetljavanja okolnosti djetetovog izbjavanja iz obiteljskoga doma, odnosno utvrđivanja moguće roditeljske odgovornosti za nastalu situaciju. Ravnateljstvo drži da duže zadržavanje djeteta na mjestu zatjecanja do dolaska roditelja/skrbnika u određenim situacijama može biti podjednako stigmatizirajuće, neugodno i uznemirujuće, iako zadnjih godina bilježe i takvu praksu u situacijama kad je izgledan brz dolazak roditelja/skrbnika, a policijski službenici nisu imali drugih zadaća. Naglašeno je kako će nadležne strukture MUP-a kontinuirano educirati i senzibilizirati policijske službenike sukladno preporuci.

5.9 Sudjelovanje djece (participacija)

Upozorenje o djelovanju udruge „Svjetski dječji parlament“

Pravobraniteljica za djecu više godina prati aktivnosti udruge „Svjetski dječji parlament“, upozorava nadležne institucije na njezino upitno djelovanje te izražava snažnu zabrinutost za zaštitu dječjih prava i dobrobiti u aktivnostima ove, ali i drugih udruga iste osnivačice. Unatoč tomu, osnivačica udruge je i dalje vrlo aktivna i čini se da joj je i dalje omogućen pristup djeci u ustanovama za djecu. Prema našim informacijama primili su je ili surađivali s njom predsjednik Hrvatskoga Sabora, Predsjednik RH, gradski dužnosnici i dva saborska zastupnika, a sama osnivačica tvrdi da njezine programe podržava Europska komisija. O spornom djelovanju ove udruge, obavještavale su nas različite organizacije, ustanove i državne institucije za djecu, medijske kuće, a obraćali su nam se i zabrinuti roditelji koji su s drugom imali negativna iskustva. Upozoravaju na neprikladan odnos prema djeci, pritužuju se na manipulativne i incidentne situacije u kojima se zatjecala osnivačica udruge, na njezinu izrazitu i često neobičnu upornost u zahtjevima za suradnju. Na međuresornom sastanku održanom u MSPM-u 2015. izražena je snažna zabrinutost za poštovanje dječjih prava u djelovanju predmetne udruge te zaključeno da udruga ne djeluje u skladu s načelima javnosti i transparentnosti te se sumnja na kršenje prava djece različitim oblicima manipulacije. Zaključeno je tada da je djelovanje udruge upitno, kao i buduće dodjeljivanje financijskih sredstava istoj. Tijekom 2016. pravobraniteljica je MSPM-u, MZOS-u, AZOO-u i zagrebačkom Gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i sport, uputila upozorenje vezano uz rad ove udruge te obavijestila Ured predsjednika Vlade, MUP, Ministarstvo uprave i Ured za udruge.

Osiguranje uvjeta za rad Centra za posebno skrbništvo

Svjesna važnosti zastupanja djece u sudskim i upravnim postupcima u kojima se odlučuje o roditeljskoj

skrbi, zaštiti imovinskih i osobnih prava djece, kao i u drugim postupcima u kojima je radi zaštite prava i interesa djeteta nužno zastupanje djeteta po posebnom skrbniku, pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku Vladi RH i MSPM-u. Istaknula je kako je upoznata s problemima u radu Centra za posebno skrbništvo, kao što su nedovoljan broj posebnih skrbnika s obzirom na broj slučajeva u kojima djecu treba zastupati posebni skrbnik, veličina teritorija koji pokrivaju i dislociranost pojedinih sudova te nedostatak financijskih i materijalnih sredstava, osobito službenih automobila koji su posebnim skrbnicima neophodni za obavljanje djelatnosti. Iskazala je zabrinutost da se, zbog neodgovarajućih kadrovskih i materijalnih uvjeta za rad posebnih skrbnika, sudjelovanje djeteta u postupku dovodi u pitanje te preporučila da se radi zaštite najboljeg interesa djece koja sudjeluju u postupcima obiteljskopravne naravi osiguraju uvjeti za kvalitetan rad Centra za posebno skrbništvo. MSPM nas je izvijestio kako je svjesno potrebe osiguranja kadrovskih i materijalno-tehničkih uvjeta za rad Centra te je Centru dalo suglasnost za zapošljavanje sedam novih pravnika. Nedostatak vozila planiraju osigurati ustupanjem vozila iz sustava socijalne skrbi.

5.10 Sigurnost djece

Sigurnost djece u prometu

Zbog ugroženosti djece u prometu obraćali smo se nadležnim tijelima (jedinicama lokalne samouprave, Policijskoj upravi, Hrvatskim cestama d.o.o., Županijskoj upravi za ceste, prijevozniku), u određenim slučajevima i školama te upućivali preporuke s ciljem preveniranja neželjenih posljedica. Preporuke su se odnosile na postavljanje nogostupa i uspornika ispred ili prema odgojno-obrazovnim institucijama, upotpunjavanje horizontalne i vertikalne signalizacije na do tada neobilježenim ili nedovoljno obilježenim raskrižjima i mjestima, postavljanje zaštitne ograde kako bi se spriječilo pretrčavanje ceste na putu od kuće do škole. Kao i do sada, realizaciju pojedinih preporuka uglavnom usporavaju otežani i dugotrajni postupci reguliranja imovinsko-pravnih odnosa.

Pritužbe i postupanja su se odnosila na sigurnost u prometu učenika OŠ Sveta Nedjelja, Područne škole Rakitje, OŠ „Jelenje-Dražice“, dječjeg vrtića u Puhovu (Dugo Selo) te u više slučajeva na sigurnost djece iz Splita (sigurnost djece iz gradskih kotara Kila i Visoka, sigurnost učenika OŠ „Blatine-Škrape“ te srednje Zdravstvene škole).

5.11 Slobodno vrijeme

Organiziranje slobodnog vremena školske djece u Vrbovcu

S obzirom da u OŠ Vrbovec nije organiziran produženi boravak djece, Gradsko društvo Crvenog križa (GDCK) Vrbovec nas je obavijestilo o namjeri organiziranja strukturiranog slobodnog vremena školske djece, učenika 1. i 2. razreda osnovne škole. Ovu inicijativu smo podržali kao aktivnost koja je na tragu naše preporuke o potrebi podrške zaposlenim roditeljima kroz organiziranu brigu o djeci nakon nastave na razini lokalne zajednice. Budući da u području organiziranja produljenog boravka djece izvan školskih ustanova izostaju propisi koji bi jamčili odgovarajući standard skrbi o djeci u pogledu kadrova, prostora, opreme i sredstava za rad s djecom, podržali smo i njihovo obraćanje MZOS-u i MSPM-u. Izrazili smo nadu da će u nedostatku zakonske regulative od ministarstava dobiti korisne smjernice i savjete za realizaciju inicijative na način koji bi bio u interesu djece. Kao posebno vrijedno istaknuli smo odluku da s djecom rade profesionalci s kvalitetnim radnim iskustvom, studenti odgovarajućih usmjerenja i volonteri, sukladno odredbama Zakona o volonterstvu (NN 58/07 i 22/13). GDCK-u Vrbovec smo preporučili da prije angažiranja osoba koje će raditi i redovito kontaktirati s djecom, pored uvjerenja nadležnog općinskog suda da protiv njih nije u tijeku kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda za neko od kaznenih djela, u Kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa provjere jesu li prethodno osuđivane za kaznena djela koja predstavljaju zakonsku zapreku za rad s djecom. Obaviješteni smo kako je inicijativa za osnivanjem **Kluba za djecu i mlade**, kao nadomjestak produljenom boravku, u kojem se provode aktivnosti organiziranja slobodnog vremena učenika 1. i 2. razreda OŠ u Vrbovcu zaživjela te da je GDCK Vrbovec postavio sukladno preporuci.

Normativne aktivnosti

U donošenju propisa pravobraniteljica sudjeluje dajući prijedloge i mišljenja na nacрте propisa, inicirajući njihovu izmjenu ili donošenje novih te sudjelujući u radu saborskih odbora. Tijekom 2016. sudjelovali smo u postupku donošenja 21 propisa koji su se odnosili na prava djece. Nakon razmatranja sadržaja prijedloga na neke nismo imali primjedbe. U nastavku donosimo pregled propisa i dokumenta za koje smo imali konkretne prijedloge u cilju unapređivanja zaštite prava djece.

6.1 Strateški dokumenti

Nacrt prijedloga Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom (2016. - 2020.)

U mišljenju na Nacrt prijedloga Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2016. do 2020. izrazili smo zadovoljstvo dokumentom koji je nastavak prethodne Nacionalne strategije za razdoblje od 2007. do 2015. Pozdravili smo daljnje osnaživanje zaštite prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju (TUR) u skladu s međunarodnim standardima. Predložili smo da se u obrazovanje i usavršavanje policijskih i pravosudnih djelatnika o pravima iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom uvrsti i Konvencija o pravima djeteta. Budući da ne postoje podaci o prilagođenim dječjim igralištima, sportskim terenima i parkovima za djecu s TUR, a sukladno mjeri Nacionalne strategije koja ima za cilj nastojanja da sva područja života i djelovanja budu otvorena i pristupačna osobama s invaliditetom, predložili smo da se djeci s TUR osigura dovoljan broj novih sadržaja i da se prilagode postojeći sadržaji na dječjim igralištima, sportskim terenima i parkovima. Nemamo informacija jesu li naši prijedlozi razmatrani, budući da nova Nacionalna strategija još nije donesena.

Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije

Tijekom 2016. u tri navrata smo dostavljali obavijesti/mišljenja/očitovanja na nacрте Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2016. do 2021. i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2016. do 2018. godine. Ukupno smo istaknuli dvije generalne primjedbe, dvije primjedbe na Nacrt Nacionalnog plana te 15 pojedinačnih komentara na ciljeve i mjere iz nacрта Akcijskog plana. Ovi strateški dokumenti još su u postupku izrade. S obzirom na potrebu redefiniranja mjera i rokova za njihovu provedbu, u siječnju 2017. smo na poziv Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina imenovali predstavnika u novoj Radnoj skupini.

6.2 Obiteljsko pravna zaštita

Obiteljski zakon

Nadležno Ministarstvo socijalne politike i mladih je u ožujku 2016. godine osnovalo *Radnu skupinu za analizu i ocjenu dosadašnjih učinaka i iskustava u primjeni Obiteljskog zakona* koji je donesen 2015. godine, a koja je nakon provedene stručne rasprave zaključila kako je potrebno donošenje novog Obi-

teljskog zakona. Sukladno tome izrađene su *Teze za Obiteljski zakon* koje su upućene u javnu raspravu. Očitujući se na predložene *Teze*, pravobraniteljica za djecu istaknula je da su prijedlozi Ureda za normativnim poboljšanjem u znatnom broju ugrađeni u tekst Obiteljskog zakona iz 2015. godine koji, kao gotovo svaki propis, ima svoje prednosti i nedostatke u odnosu na prethodne propise koji su uređivali obiteljske odnose, no s obzirom na novine koje je uveo (detajnije odredbe o obveznom savjetovanju i mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta te provedbene propise koji će zasigurno olakšati postupanje nadležnih tijela u njegovoj provedbi), a koje su bile nužne, smatra ga pozitivnim pomakom u zaštiti prava djece. Naglasila je da Ured kontinuirano godinama upozorava da u slučaju konfliktnih obiteljskih odnosa, koji zahtijevaju angažman nadležnih institucija radi zaštite prava i interesa djece, postoje brojni problemi koji se trebaju rješavati sustavno, normativnim unapređivanjem, ali i osiguranjem uvjeta za provođenje propisa.

Istaknula je kako prioriternim ne smatra donošenje novog zakonskog teksta, već stvaranje uvjeta za kvalitetnu primjenu propisa iz domene obiteljskopравnih odnosa i to: osiguranje dovoljnog broja sustavno educiranih i superviziranih stručnjaka u sustavu socijalne skrbi i pravosuđu; osiguranje dovoljnog broja posebnih skrbnika za zastupanje interesa djeteta u konfliktnim obiteljskim odnosima uz osiguranje uvjeta za njihov kvalitetan rad; osnivanje specijaliziranih obiteljskih sudova s organiziranim dežurstvom sudaca te ekipiranje stručnjacima koji će pomoći sucima u zaštiti prava i dobrobiti djece koja sudjeluju u postupcima; osiguranje primjerenih uvjeta za takvo sudjelovanje djeteta koje ga neće traumatizirati; osiguranje žurnog postupanja i donošenja odluka te njihovo učinkovito provođenje. Istaknula je kako bez stvaranja ovih uvjeta nijedan propis neće moći osigurati zaštitu dobrobiti i najboljeg interesa djeteta, na što državu obvezuje Konvencija o pravima djeteta.

Vezano uz predložene *Teze* i najavljene promjene u institutu presumpcije očinstva ustvrdila je kako je sadašnje zakonsko rješenje, koje dopušta mogućnost da biološki otac djeteta uz pristanak majke i majčinog muža prizna očinstvo djeteta rođenog za vrijeme trajanja razvoda braka ili u roku od 300 dana od razvoda braka, primjerenije zaštititi najboljeg interesa djeteta i pravu djeteta da od rođenja zna svoje roditelje i uživa njihovu skrb kako je to određeno Konvencijom o pravima djeteta. Također se usprotivila najavljenom obligatornom (pravnom) savjetovanju prije sklapanja braka smatrajući to nepotrebnim zadiranjem zakonodavca u privatnopravni odnos. Vezano uz zajedničku roditeljsku skrb naglasila je da je zajednička odgovornost roditelja za podizanje i odgoj djeteta propisana odredbama Konvencije o pravima djeteta, no ostvarivanje roditeljske skrbi mora biti u najboljem interesu djeteta. Upravo najbolji interes djeteta mora biti prioritet i imati prednost pred pravom roditelja na ostvarivanje roditeljske skrbi, a inzistiranje na zajedničkom ostvarivanju skrbi u svim segmentima života djeteta može ugroziti pravo djeteta na mirno odrastanje i staviti ga u središte roditeljskoga sukoba.

Naglasila je kako u cilju zaštite djeteta treba omogućiti da se, u određenim situacijama, ostvarivanje pojedinih ili svih segmenata roditeljske skrbi odlukom suda prepusti jednom roditelju. Ponovila je da bi pravo na privremeno uzdržavanje trebalo priznati od trenutka stvarnog prestanka sudjelovanja u uzdržavanju djeteta, da bi iznosi uzdržavanja koji se privremeno isplaćuju iz državnog proračuna trebali biti u visini uzdržavanja određenog sudskom odlukom te da bi trebalo produžiti vremenski period u kojem se pravo na privremeno uzdržavanje iz državnoga proračuna može ostvarivati. Također je iskazala zabrinutost zbog najavljene mogućnosti ukidanja Centra za posebno skrbništvo.

Pravilnik o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika centra za socijalnu skrb i policijskog službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta

Dajući mišljenje na predloženi nacrt *Pravilnika o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika centra za socijalnu skrb i policijskog službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta* predložili smo da se njegove odredbe na odgovarajući način primjenjuju i u situacijama kad se, temeljem odredbi Obiteljskoga zakona, izvršava odluka centra za socijalnu skrb (CZSS) o žurnoj mjeri izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji, budući da je riječ o situaciji koja također zahtijeva suradnju nadležnih tijela. Naš prijedlog nije prihvaćen.

6.3 Statusna prava

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o hrvatskom državljanstvu

U postupku izmjena Zakona o hrvatskom državljanstvu usprotivili smo se predloženoj promjeni uvjeta za stjecanje hrvatskoga državljanstva za djecu rođenu u inozemstvu čiji je jedan roditelj hrvatski državljanin. Naime, predloženim izmjenama se djeci rođenoj u inozemstvu mogućnost stjecanja hrvatskog državljanstva podrijetlom uvjetuje povratkom u RH, reguliranim boravkom i življenjem u RH, a sve u cilju izbjegavanja pojava višestrukog državljanstva. Mišljenja smo kako se ovako predloženim izmjenama, koje su mnogo restriktivnije od sadašnjih zakonskih rješenja i ograničavaju pravo djeteta na stjecanje državljanstva oba svoja roditelja, krši pravo na očuvanje identiteta zajamčeno čl. 8. Konvencije o pravima djeteta. UN-ov Odbor za prava djeteta naglašava važnost djetetovog državljanstva koje proizlazi iz državljanstva njegovih roditelja kao odrednice djetetova identiteta. Djetetu rođenom u inozemstvu čiji su roditelji državljani različitih država, ukoliko ne ispuni ove restriktivne uvjete, odriče se mogućnost da očuva svoj identitet kroz državljanstvo oba svoja roditelja. Postavljanje uvjeta *odobrenog boravka tri godine neprekidno do podnošenja zahtjeva*, prema mišljenju pravobraniteljice za djecu, nije sukladno ni cilju Europske konvencije o državljanstvu, odnosno olakšavanju stjecanja državljanstva i reintegraciju u izvorno državljanstvo. Predložili smo propisati postupak u slučaju kad ne postoji suglasnost drugog roditelja za stjecanje hrvatskog državljanstva prirođenjem, uvažavajući životne situacije u kojima je takvu suglasnost nemoguće postići, a procjena je da je stjecanje hrvatskog državljanstva u najboljem interesu djeteta. Kao nužno predložili smo propisati kako djetetu ne prestaje hrvatsko državljanstvo otpustom ili odricanjem na zahtjev njegovih roditelja ili prestankom hrvatskog državljanstva njegovih roditelja, ako bi zbog toga dijete ostalo bez državljanstva. Nadamo se da će naši prijedlozi biti prihvaćeni.

Zakon o strancima

Na traženje Ministarstva unutarnjih poslova, u travnju i studenome 2016. očitovali smo se na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strancima s konačnim prijedlogom Zakona. U oba navrata rokovi za očitovanje pravobraniteljice bili su prekratki za tako opsežan zakonski tekst (u studenome je rok bio dva dana), pogotovo s obzirom na važnost i moguće posljedice toga propisa za prava i interese djece stranaca u RH, te smo na to posebno upozorili. Naši prijedlozi su se i ovaj put odnosili na: potrebu terminološkog usklađenja s Konvencijom o pravima djeteta (uvrstiti pojam djeteta umjesto pojma maloljetnik), osiguranje djetetovog prava na pravovremenu i odgovarajuću informaciju te prava sudjelovanja u postupku, vezivanje boravišnoga statusa djeteta uz boravišni status roditelja, osiguranje zaštite od protjerivanja djece i osoba koje o njima skrbe koje su boravile dovoljno dugo u državi (zakonito ili uz prešutno prihvaćanje nezakonitosti njihova statusa od nadležnih tijela), osiguranje odgovarajuće zaštite djece bez pratnje neovisno o državljanstvu djeteta (propisivanje obveza izrade pojedinačnog plana postupanja prema djetetu bez pratnje, tzv. *life projecta*), te omogućavanje rješavanja boravišnoga statusa osoba (djece i osoba koje skrbe o djeci) koje se u RH zateknu u nezakonitom statusu kad je procijenjeno da je to u najboljem interesu djeteta. Nadamo se da će naši prijedlozi biti prihvaćeni.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj

U lipnju 2016. uključili smo se u savjetovanje sa zainteresiranom javnošću o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj, s konačnim prijedlogom Zakona. Odredbe važećeg propisa predviđaju da je za stranca-dijete do navršene 18. godine života na privremenom boravku obveznik plaćanja doprinosa roditelj, skrbnik, odnosno druga pravna ili fizička osoba koja skrbi o djetetu ili na čiji poziv dijete boravi u Republici Hrvatskoj. Tako koncipirane odredbe ne štite na sveobuhvatan način prava djece na zdravstvenu zaštitu jer zdravstvena prava i usluge za djecu strance na privremenom boravku ovise o materijalnom statusu svakog pojedinog djeteta, odnosno njegove obitelji. Isto se odnosi i na izmjene predviđene Nacrtom koje isplatu troškova zdravstvene zaštite iz državnoga proračuna ograničava na određene kategorije stranaca na privremenom boravku. Istaknuli smo da jednaki standard zdravstve-

ne zaštite trebaju uživati sva djeca na privremenom boravku te smo predložili da se predvidi obveza osiguravanja sredstava u državnom proračunu za zdravstvenu zaštitu sve djece koja imaju reguliran privremeni boravak, neovisno o razlozima boravka.

6.4 Pravosudna zaštita

Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira

U postupku donošenja *Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira* predložili smo da se propiše mogućnost izricanja i drugih zaštitnih mjera poput mjere obveznog psihijatrijskog liječenja, obveznog liječenja od ovisnosti, zabrane obavljanja zvanja, određenih djelatnosti, poslova i dužnosti ili zabrane posjećivanja određenih mjesta smatrajući kako je to nužno, budući da se njihovom primjenom otklanjaju uvjeti koji omogućuju ili poticajno djeluju na počinjenje novog prekršaja. Inzistirali smo na tome da se zadrži odredba važećeg Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira koja propisuje prekršajnu odgovornost roditelja ili skrbnika djeteta ako dijete čini prekršaj zbog **lošeg odgoja ili zanemarivanja nadzora nad djetetom ili štíćenikom**, odnosno, zbog **poticanja** djeteta ili štíćenika od strane roditelja ili skrbnika na vršenje prekršaja. Obrazložili smo to činjenicom da su mnoga neprihvatljiva ponašanja djeteta ili maloljetne osobe, koja predstavljaju narušavanje javnog reda u mira, često odraz loših odgojnih postupaka ili propuštanja odgovarajućeg nadzora nad djetetom pa je potrebno takve propuste roditelja, koji nisu u sferi kaznene odgovornosti, prekršajno sankcionirati. Također smo predložili da se ovim Zakonom **sankcionira prosjačenje** u kojem se za izazivanje samilosti **koriste djeca**, neovisno o tome koriste li ih njihovi roditelji ili neke druge osobe. Naglasili smo kako se prekršajnim kažnjavanjem osobe koja na taj način koristi dijete omogućuje identifikacija djeteta i uključivanje centra za socijalnu skrb kako bi se provjerila obiteljska situacija i eventualna ugroženost djeteta te prema potrebi poduzele mjere za djetetovu zaštitu. Smatramo da će ukoliko takva ponašanja ne budu prekršajno sankcionirana izostati pravovremena reakcija i zaštita djeteta. Kako bi se otklonile eventualne nejasnoće i nedoumice u primjeni Zakona tražili smo i da se jasno definira kako je dijete osoba koja nije navršila osamnaest godina života što je prihvaćeno i ugrađeno u Nacrt ovog propisa. Ostali naši prijedlozi u ovoj fazi nisu prihvaćeni.

6.5 Zaštita ranjivih skupina djece

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu provedbe posebne zaštite maloljetnika u postupku povratka

Na zahtjev MUP-a očitovali smo se na *Prijedlog Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu provedbe posebne zaštite maloljetnika u postupku povratka*. Kako odredbe *Direktive 2008/115/EZ Europskog parlamenta i vijeća o zajedničkim standardima i postupcima država članica za vraćanje državljana trećih zemalja s nezakonitim boravkom (Direktiva o povratku)* s kojom se ovaj Pravilnik usklađuje predviđaju mogućnost da se u iznimnim slučajevima ne donosi odluka o vraćanju, predložili smo da se izmjenama ovog Pravilnika predvide situacije u kojima se, kad su u pitanju djeca koja nezakonito borave u RH, ne donosi rješenje o povratku, već naprotiv propituju okolnosti i mogućnosti djetetovog ostanka kad je to, sukladno Konvenciji o pravima djeteta, u najboljem interesu djeteta. Predložili smo da se propiše postupak prije donošenja rješenja o povratku, sukladno *Direktivi o povratku*, da se predvide situacije u kojima se rješenje o povratku ne donosi te precizira dužnost, osobito u situacijama kad je riječ o maloljetnicima bez pratnje, izrade pojedinačnog plana postupanja, tzv. *life projecta*, u cilju osiguranja trajnijeg zbrinjavanja djeteta, vodeći računa o svim mogućnostima uključujući i mogućnost ostanka uz reguliranje statusa u zemlji u kojoj je dijete zatečeno. Nadamo se da će naši prijedlozi biti prihvaćeni.

6.6 Mediji i oglašavanje

Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija

Na poziv Agencije za elektroničke medije dali smo mišljenje i prijedloge za izmjene i dopune *Prijedloga Preporuka za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija*, koji je izradila Agencija za elektroničke medije kao stručne smjernice za primjenu Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima. Veći dio naših prijedloga je prihvaćen, poput prijedloga da se u preporukama upozori i na moguće rizike u vezi s animiranim filmovima za djecu, osobito zbog nasilja i neprimjerenog rječnika, da se u smjernicama za razvrstavanje sadržaja kategorizacijom obuhvate i sadržaji u kojima se pojavljuju seksualno eksplicitni razgovori i opisi, da se detaljnije razrade smjernice za oglašavanje te da se dopune upute za urednike, roditelje i edukatore. Nakon toga uključili smo se i u proces savjetovanja sa zainteresiranom javnošću te dali još neke manje dopune i izmjene koje se odnose na programske najave i na izloženost djece oglašavanju nezdravih prehrambenih proizvoda, koje su većim dijelom uvažene u konačnom tekstu *Preporuka za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija*, koje su donesene u rujnu 2016. godine.

Prijedlog Direktive o izmjeni Direktive o audiovizualnim medijskim uslugama 2010/13/EU

Europska komisija pokrenula je inicijativu za izmjenu *Direktive o audiovizualnim medijskim uslugama 2010/13/EU*. Svrha izmjena je, među ostalim, pojačati zaštitu djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima, uključujući i medijske usluge na zahtjev, poboljšati zaštitu od neprimjerenog oglašavanja, osobito u programima sa značajnim udjelom dječje publike, spriječiti govor mržnje i povećati zastupljenost europskih djela u programskim sadržajima. Na poziv Ministarstva kulture pravobraniteljica je dala svoje mišljenje i prijedloge za dopunu tog dokumenta. Prijedlozi se odnose na ograničavanje izloženosti djece oglašavanju nezdravih prehrambenih proizvoda, posebno alkoholnih pića (predložili smo da se omogući da nacionalni regulatori postave dodatna ograničenja u vezi s vremenom i učestalošću prikazivanja takvih reklama) te na proširenje regulacije i na oglašavanje na teletekstu. Svi naši prijedlozi uvršteni su u stajališta Republike Hrvatske o prijedlogu ažurirane Direktive.

6.7 Zaštita od nasilja

Inicijativa za dopunu Zakona o udrugama

U veljači 2016. Ministarstvu uprave uputili smo inicijativu za dopunu Zakona o udrugama. Na učinkoviti pravni okvir ukazivali smo na primjeru djelovanja udruge kojoj je jedna od djelatnosti prevencija i zaštita od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, a kojoj je jedan od osnivača, ujedno i predsjednik udruge, čovjek pravomoćno osuđen zbog najtežih kaznenih djela na štetu djece (izdržao dugotrajnu kaznu zatvora te je pred njim višegodišnji period rehabilitacije). Upozorili smo na dužnost podizanja standarda zaštite i sprečavanja osuđenih počinitelja kaznenih djela na štetu djece da budu u izravnom i redovitom doticaju s djecom. Također smo nastojali potaknuti promjene predloživši da se djelatnosti i usluge koje se pružaju djeci posebno navode u statutima udruga te da se uvede njihova obvezna evidencija u Registru udruga, što je preduvjet za efikasniji nadzor i kontrolu nad takvim djelatnostima i uslugama, a sve s ciljem sveobuhvatne zaštite djece. Prema Prijedlogu plana normativnih aktivnosti Ministarstva uprave za 2017. godinu donošenje Zakona o izmjeni Zakona o udrugama predviđeno je za prvo tromjesečje 2017., kojom prilikom ćemo ponoviti naše prijedloge i stajališta.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji

Tijekom postupka javne rasprave o nacrtu prijedloga Zakona o zaštiti od nasilja u svibnju 2016. dostavili smo mišljenje i prijedlog Ministarstvu pravosuđa, vezano za ostvarivanje prava djeteta na informacije, predlažući da se u slučaju kad je riječ o djeci žrtvama nasilja, propiše obveza nadležnog tijela

po službenoj dužnosti obavještavati stranku o poduzetim radnjama tijekom postupka i ishodu postupka, a ne samo na vlastiti zahtjev stranke. Naš prijedlog je utemeljen na UN-ovim smjernicama za pravosuđe u stvarima koje uključuju djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela, kao i Smjernicama Vijeća Europe za pravosuđe prilagođeno djeci (*Guidelines on child-friendly justice*). Nadamo se da će naš prijedlog biti prihvaćen.

Istraživačke aktivnosti

U ovom poglavlju dajemo pregled istraživačkih aktivnosti pravobraniteljice za djecu u 2016. godini. Provedena su dva istraživanja koja se odnose na obrazovanje djece s teškoćama u razvoju i zaštitu prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odnosno djece koja žive u institucijama.

7.1. Istraživanje o pomoćnicima u nastavi/komunikacijskim posrednicima

Cilj istraživanja

Na temelju obraćanja odgojno-obrazovnih ustanova, županija i gradova, roditelja djece s TUR i stručnjaka koji rade u odgojno-obrazovnom sustavu stekli smo uvid u postojanje određenih problema u osiguravanju podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika i provedbi odgojno-obrazovnog uključivanja učenika s TUR uz podršku pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika.

Cilj je istraživanja dobiti što potpuniji uvid u ostvarivanje podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika za učenike s TUR u osnovnom i srednjoškolskom sustavu odgoja i obrazovanja.

Provedba istraživanja

Istraživanje je provedeno elektroničkim putem. Upitnik je putem Ministarstva uprave dostavljen županijama, gradovima i Gradu Zagrebu kao subjektima koji su odgovorni za osiguravanje podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika. Istraživanje je provedeno u drugoj polovici 2016. godine, a odnosilo se na 2016. godinu, odnosno školsku godinu 2015./2016. i 2016./2017. S obzirom da su pojedine županije, Upitnik prosljeđivale gradovima, općinama i školama, u istraživanju je sudjelovalo preko 150 institucija (u daljnjem tekstu: ispitanici). Od dvadeset županija i Grada Zagreba, istraživanju se odazvalo osamnaest županija. Dvije županije (Brodsko-posavska i Međimurska županija) i Grad Zagreb nisu dostavile tražene podatke.

Mjerni instrument

Istraživanje je provedeno putem *Upitnika o osiguravanju podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika za učenike s teškoćama u razvoju u osnovnim i srednjim školama*. Upitnik se sastoji od devet pitanja, od kojih sedam traže opisni odgovor, a dva zaokruživanje odgovora da/ne. Upitnik je kreiran za potrebe ovoga istraživanja, na temelju praćenja stanja u dostupnosti i kvaliteti podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika.

Rezultati

Zbog opsežnosti dobivenih rezultata, ovdje ćemo dati kratki prikaz izdvojenih rezultata koji se odnose na (1) dostupnost i zapošljavanje pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika, (2) broj učenika s TUR koji imaju podršku pomoćnika/posrednika te (3) poteškoće koje se javljaju u praksi. Iako su u Upitniku traženi podaci za šk. god. 2015./2016. i 2016./2017., većina ispitanika

ka se referirala na podatke za šk.god. 2016./2017. pa će se naša interpretacija odnositi na tekuću školsku godinu.

U odnosu na dostupnost pomoćnika/posrednika, iz tabličnog prikaza (Tablica 1.) vidljivo je da se županije i gradovi trude osigurati individualnu podršku pomoćnika/posrednika (jedan pomoćnik/posrednik na jednog učenika), no to uvijek ne uspijevaju. U slučajevima kada više učenika ima istog pomoćnika/posrednika, prema odgovorima ispitanika, najčešće je riječ o učenicima s lakšim teškoćama, kojima priroda njihove teškoće omogućuje „dijeljenje“ pomoćnika/posrednika.

Broj učenika koji imaju osiguranu podršku pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika i broj zaposlenih pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika

ŽUPANIJA	Broj učenika s TUR (šk. god. 2016./2017.)	Broj zaposlenih pomoćnika/posrednika
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	88	87
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	63	60
ISTARSKA	107	*
KARLOVAČKA	43	40
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	50	37
KRAPINSKO-ZAGORSKA	60	53
LIČKO-SENJSKA	33	30
OSJEČKO-BARANJSKA	70	66
POŽEŠKO-SLAVONSKA	59	45
PRIMORSKO-GORANSKA	96	96
SISAČKO-MOSLAVAČKA	71	68
SPLITSKO-DALMATINSKA	149	141
ŠIBENSKO-KNINSKA	22	19
VARAŽDINSKA	46	*
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	49	49
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	63	52
ZADARSKA	91	85
ZAGREBAČKA	102	92
UKUPNO	1262	1020

*županije nisu dostavile točan broj zaposlenih pomoćnika/posrednika već su se izjasnile da se teži zapošljavanju 1 na 1.

U odnosu na opseg rada pomoćnika/posrednika, većina ispitanika navodi da učenici imaju podršku pomoćnika/posrednika svakodnevno, tijekom cijelog nastavnog procesa. Najčešće pomoćnik/posrednik dijete dočekuje u školi (iznimno kod kuće pa s učenikom dolazi u školu) te je učeniku omogućena njegova podrška i za vrijeme nastave i za vrijeme odmora. Manji dio sudionika navodi da je za učenika osigurana podrška pomoćnika/posrednika i za vrijeme terenske nastave, škole u prirodi i školskih izleta. Iako ovi rezultati upućuju na pozitivnu praksu uključivanja učenika s TUR, naša iskustva i česte prijave pravobraniteljici baš zbog nemogućnosti osiguravanja podrške pomoćnika/posrednika, u suprotnosti su s dobivenim rezultatima.

U odnosu na zapošljavanje pomoćnika/posrednika, svi ispitanici navode problem čestih promjena pomoćnika/posrednika tijekom školske godine jer pomoćnici/posrednici odlaze na drugo, „bolje“ radno mjesto. Ispitanici su također problematizirali odnos pomoćnika/posrednika prema radu, s obzirom na to da je najčešće glavni poticaj za prijavu na ovo radno mjesto status nezaposlenosti potencijalnih kandidata. Ispitanici smatraju da su niske plaće, s jedne strane, te velika odgovornost u radu s djecom, s druge strane, razlozi zbog kojih dolazi do velike fluktuacije pomoćnika/posrednika. Velik dio ispitanika naglašava potrebu bolje edukacije i pripremljenosti za rad pomoćnika/pos-

rednika, smatrajući da je edukacija u vidu uvođenja pomoćnika u rad (u trajanju od 20 sati) nedovoljna. Edukacija posebno dobiva na važnosti kad se uzme u obzir to da za posao pomoćnika/posrednika ne postoji jasan okvir potrebnih kompetencija i kvalifikacija za rad. Dio ispitanika navodi da se na posao pomoćnika/posrednika gleda kao na „nužno zlo“ te, u mnogim slučajevima, ne postoji unutarnja motivacija za rad.

Osim ovih problema, istaknut je i problem dugotrajnosti procesa odobravanja pomoćnika/posrednika, što za posljedicu ima kasni dolazak pomoćnika/posrednika u razred, odnosno nakon početka školske godine. Pojedine županije ističu slab interes kandidata za prijavljivanje na ovo radno mjesto u školama koje se nalaze u udaljenim, manje razvijenim područjima. U pogledu komunikacijskih posrednika (najčešće prevoditelja znakovnog jezika), kao novijeg vida podrške za učenike s TUR, istaknut je problem dostupnosti. Naime, u pojedinim županijama postoji svega nekoliko educiranih komunikacijskih posrednika, a broj gluhih (ili gluhoslijepih) učenika je dvostruko veći.

U odnosu na zamjene pomoćnika/posrednika za vrijeme bolovanja, napuštanja radnog mjesta, nedovoljne kvalitete rada pomoćnika/posrednika ili u slučaju da učenik nije zadovoljan s pomoćnikom/posrednikom, rezultati upućuju na to da su zamjene moguće samo za kraću odsustnost pomoćnika/posrednika. Prema dobivenim podacima, zamjene za kraća bolovanja se rješavaju na način da je učenik u to vrijeme sam, bez podrške pomoćnika/posrednika ili njegovu ulogu preuzimaju stručni suradnik škole i ostali učenici u razredu. Ponekad se zamjena realizira na način da podršku osigurava pomoćnik/posrednik drugog učenika, ako su učenici u različitim smjenama. Za duža bolovanja ili prilikom odlaska pomoćnika s ovog radnog mjesta ne postoji zamjena, već se pokreće postupak izbora novog pomoćnika/posrednika. U slučaju da se pokaže kako pomoćnik/posrednik nema dostatna znanja za rad, pomoć mu pruža koordinator za pomoćnike/posrednike na razini škole, što je najčešće stručni suradnik škole. Zamjena pomoćnika na traženje učenika, odnosno roditelja učenika, vrlo je rijetka pojava jer ispitanici navode da se nisu susretali s takvim zahtjevima.

U odnosu na odgojno-obrazovno uključivanje učenika s TUR, rezultati upućuju na šarolikost teškoća s kojima su se ispitanici susreli u praksi. Najviše nezadovoljstva kod ispitanika izaziva nepostojanje zakonskog okvira koji će svakom učeniku, na jednak način, omogućiti podršku pomoćnika/posrednika. S obzirom na to da *Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* još uvijek nije donesen te da ne postoji sustavno financiranje ovoga modela podrške, rezultati upućuju na postojanje različitih uvjeta, kriterija i načina zapošljavanja pomoćnika/posrednika. Naglašena je i potreba za boljom edukacijom pomoćnika/posrednika, ali i odgojno-obrazovnih radnika te za pripremom cijelog razrednog odjela za prihvaćanje učenika s TUR. Nedostatna znanja odgojno-obrazovnih radnika o pojedinim teškoćama u razvoju, funkcioniranju učenika, potrebnim prilagodbama i podršci otežavajući su faktori odgojno-obrazovnog uključivanja, posebice u školama koje nemaju stručnog suradnika edukacijsko-rehabilitacijskog profila.

Nadalje, rezultati upućuju na nedovoljnu prihvaćenost učenika s TUR u školi. Roditelji, kako učenika s TUR, tako i drugih učenika, istaknuti su kao važan faktor odgojno-obrazovnog uključivanja. U odnosu na roditelje učenika s TUR, navodi se njihova nesuradnja sa školom i ne pridržavanje uputa o radu s učenikom kod kuće, dok su stavovi, predrasude i neprihvatanje različitosti od strane roditelja drugih učenika-vršnjaka prepoznati kao teškoće u provedbi inkluzivne prakse. Prostorna nepristupačnost škole te slaba opremljenost škola pomoćnom tehnologijom za učenike s TUR također su čimbenici koji umanjuju kvalitetu njihovog školovanja.

Zaključna razmatranja

Ovdje prikazani dio rezultata istraživanja upućuje na to da su najčešće teškoće u procesu odgojno-obrazovnog uključivanja:

- nepostojanje jasnog zakonodavnog okvira za osiguravanje podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika;
- nedostatan financiranje pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika;
- nedovoljne kompetencije pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika;

- nepravovremeno uključivanje pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskih posrednika u rad;
- nemogućnost pronalaska brze i kompetentne zamjene za pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika;
- nedovoljan broj stručnih suradnika u školama, pogotovo stručnih suradnika edukacijsko-rehabilitacijskog profila;
- nedovoljna svijest i znanje odgojno-obrazovnih radnika o potrebama učenika s TUR;
- veliki broj učenika u razredu;
- nedovoljna prihvaćenost učenika s TUR u razredu;
- (ne)suradnički odnosi s roditeljima;
- predrasude i stavovi o djeci s TUR.

Stoga je, za unapređivanje inkluzivne prakse, prije svega potrebno donijeti spomenuti *Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* ili drugi podzakonski akt koji će definirati uvjete, kriterije i način zapošljavanja pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika. Također je potrebno na sustavan način osigurati financiranje ovog modela podrške. Osiguravanje podrške za učenike s TUR trebala bi biti odgovornost države, a ne pojedinih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (JLP(R)S), organizacija civilnog društva i roditelja. Ovdje ćemo citirati odgovor jednog ispitanika koji navodi da „osiguravanje podrške pomoćnika u nastavi treba biti kao minimalni standard u obrazovanju, a ne predmet natječaja“. Postojanje zakonodavnog okvira pridonijet će i razvoju jedinstvenog modela edukacije, kao temeljne edukacije za sve pomoćnike/posrednike, koji će se onda nadograđivati dodatnim znanjima o određenim specifičnostima teškoća u razvoju, u odnosu na učenika kojem pomoćnik/posrednik pruža podršku. No, za razvoj pozitivne inkluzivne prakse, potrebno je napraviti odmak od usmjeravanja samo na učenika s TUR (i pomoćnika/posrednika kao vid podrške za učenika) te se usmjeriti na izgradnju cjelovitog sustava koji okružuje dijete (razred, škola, obitelj, okolina) i u tome širem sustavu provoditi osmišljene promjene, intervencije, savjetovanja i podršku.

7.2. Istraživanje o djeci i mladima na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu i centrima za pružanje usluga u zajednici tijekom 2016.

Cilj istraživanja

Ured pravobraniteljice za djecu u fokusu aktivnosti ima zaštitu prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odnosno djece koja žive u institucijama. U svrhu praćenja procesa deinstitutionalizacije i transformacije domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi Ured je proveo Istraživanje o broju djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici tijekom 2016. godine.

Cilj istraživanja je analiza stanja i kretanja broja djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici tijekom 2016. godine, a u svrhu praćenja ostvarivanja Plana deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. - 2016. (2018.) i Operativnog plana deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014. - 2016.

Provedba istraživanja

Ured pravobraniteljice za djecu prikupio je podatke putem Upitnika koji su proslijeđeni u 21 instituciju:

- sedam domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač RH (Dječji dom „Maslina“, Dubrovnik; Dječji dom „Maestral“, Split; Dječji dom „I. B. Mažuranić“, Lovran; Dječji dom „Ruža Petrović“, Pula; Dječji dom „Zagreb“, Zagreb; Dječji dom „Vrbina“, Sisak; Dječji dom „Sv. Ana“, Vinkovci),

- dva doma socijalne skrbi drugih osnivača (SOS Dječje selo Ladimirevci, Ladimirevci; SOS Dječje selo Lekenik, Lekenik),
- šest centara za pružanje usluga u zajednici („Izvor“, Selce; „V. Nazor“, Karlovac; „Svitanje“, Koprivnica; „Lipik“, Lipik; „Kuća sretnih ciglica“, Slavonski Brod i „Klasje“, Osijek),
- pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma (Caritas Zagrebačke nadbiskupije; Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog srca Isusova, Zagreb; Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan; Nova Budućnost, Zagreb Samostan časnih sestara Sv. Bazilija, Križevci),
- stambena zajednica „Breza“, koja je također dio sustava socijalne skrbi čiji je program odobren od nadležnog ministarstva, a načinom rada odstupa od domskog i funkcionira poput proširene obitelji

Mjerni instrument

Za potrebe istraživanja kreiran je Upitnik koji analizira sljedeća područja:

- broj djece na smještaju i organiziranom stanovanju obzirom na: spol, dob djeteta, vrstu smještaja, pravni temelj smještavanja djece, smještaj djeteta koji je prethodio smještavanju u ustanovu u kojoj se dijete nalazi te broj djece kojoj je priznata usluga boravka u domu,
- prekidi smještaja i organiziranog stanovanja djece s obzirom na razloge koji uključuje pitanja: o broju prekida smještaja u domu u pojedinoj godini, razlozima prekida smještaja s obzirom na dob i spol djeteta
- različite grupe djece: djeca sa psihičkim smetnjama, djeca s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju i djeca koja su stekla uvjete za posvojenje a nalaze se na smještaju.

Rezultati

U domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici 31. prosinca 2016. godine na smještaju i organiziranom stanovanju nalazilo se 796 djece i mladih, 67 manje nego u 2015.⁷⁸

Broj djece i mladih koji se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, prema spolu i dobi, na dan 31. prosinca 2016.

SOCIJALNA USLUGA	Spol		Dob						UKUPNO
	Ž	M	0 - 3	4-7	8-10	11-14	15 - 18	18 +	
Smještaj	316	362	98	86	86	170	190	48	678
Organizirano stanovanje	71	47	3	2	3	10	44	56	118
UKUPNO	387	409	101	88	89	180	234	104	796

Zakonom o socijalnoj skrbi (ZSS) određeno je da djetetu, a posebno djetetu mlađem od sedam godina, CZSS može priznati pravo na privremeni smještaj u domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga, samo u slučaju ako mu se u trenutku nastanka potrebe ne može osigurati smještaj u udomiteljskoj obitelji ili obiteljskom domu, dok traje potreba, a najduže do šest mjeseci. Iznimno u slučaju potrebe za pružanjem tretmanskim ili zdravstvenih usluga koje nisu dostupne udomitelju, privremeni smještaj djeteta može se realizirati u domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga. Unatoč navedenoj zakonskoj regulativi, broj djece mlađe od sedam godina povećao se u odnosu na 2015. te ih je 31. prosinca 2016. na smještaju i organiziranom stanovanju bilo 189 (u 2015. bilo ih je 184). Iskazano povećanje upućuje na nemogućnost CZSS-a da toj najmlađoj skupini djece osiguraju odgovarajući smještaj u udomiteljskim obiteljima ili obiteljskim domovima. Najveći broj djece i mladih na smještaju i organiziranom stanovanju, njih 234, u dobi je od 15 do 18 godina.

⁷⁸ Uočena su odstupanja u iskazanim podacima o broju djece koja su se nalazila u domovima na dan 31. prosinca 2015.

Broj djece i mladih koji se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici na dan 31. prosinca 2016.

INSTITUCIJA	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2015.	Broj djece na dan 31.12.2016.			Broj mladih na dan 31.12.2016.			UKUPNO
		Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	
Dom "Maslina" Dubrovnik	20	16		16		1	1	17
Dom "Maestral" Split	70*	29	14	43	2	5	7	50
Centar za pružanje usluga u zajednici "Izvor" Selce	14		4	4		1	1	5
Dom "I. B. Mažuranić" Lovran	15	20		20	1	1	2	22
Dom "Ruža Petrović", Pula	28	17		17	1	4	5	22
Dom "Zagreb"	145*	95	18	113	4	27	31	144
Centar za pružanje usluga u zajednici "V. Nazor" Karlovac	31	18		18	5	1	6	24
Dom "Vrbina" Sisak	25	26		26	1	1	2	28
Centar za pružanje usluga u zajednici "Svitanje" Koprivnica	4					1	1	1
Centar za pružanje usluga u zajednici "Lipik"	9	4		4	2	1	3	7
Centar za pružanje usluga u zajednici "Kuća sretnih ciglica", Slavonski Brod	17		8	8		2	2	10
Dom "Sv. Ana" Vinkovci	23	16		16	5		5	21
Centar za pružanje usluga u zajednici "Klasie" Osijek	40	36		36	2	1	3	39
SOS-Dječje selo Ladimirevci	101	79		79	8		8	87
SOS-Dječje selo Lekenik	99	95		95	5		5	100
Caritas zagrebačke nadbiskupije	77	74		74	4		4	78
Hrvatska provincija Karmelićanki BSI	51	36	12	48		7	7	55
Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan	10	6		6	3		3	9
Samostan časnih sestara Sv. Bazilija, Križevci	14	10		10	1		1	11
Stamb. zaj. "Breza" Čepinski Martinci	8		6	6		3	3	9
Nova Budućnost	62	53		53	4		4	57
UKUPNO	863	630	62	692	48	56	104	796

Sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi koji definira privremeni i dugotrajni smještaj, od 678 djece i mladih koji su se na kraju godine nalazili u domovima, njih 394 bilo je na privremenom smještaju: od toga je bilo 330 djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, 35 djece smješteno je zbog krizne situacije u kojoj su se našla, dok je 29 djece smješteno zbog drugih razloga. Iako je ZSS-om predviđeno da se dugotrajni smještaj djetetu bez roditelja i djetetu koje roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti priznaje u udomiteljskim obiteljima, obiteljskom domu ili organiziranom stanovanju, domovi socijalne skrbi iskazali su da se na dugotrajnom smještaju nalazilo 284 djece i mladih. Iako se broj dugotrajnih smještaja, u odnosu na 2015. smanjio za gotovo 40%, smatramo da je i dalje prevelik. Najveći broj djece i mladih na smještaju, njih 190, bio je u dobi od 15 do 18 godina, 184 su bila djeca mlađa od sedam godina te 170 u dobi od 11 do 14 godina.

U organiziranom se stanovanju nalazilo 118 djece i mladih, od čega 62 djece i 56 mladih. Od 62 djece, 56 je ostvarivalo navedenu uslugu uz stalnu pomoć stručne osobe, dok je od 56 mladih njih 39 uslugu organiziranog stanovanja ostvarivalo uz povremenu pomoć.

Zakonski temelji smještanja djece i mladih u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili u centre za pružanje usluga u zajednici tijekom 2016.

Broj djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici						
			2013.	2014.	2015.	2016.
Temeljem Obiteljskog zakona	Spol	Ž	62	72	60	38
		M	70	81	77	39
	Ukupno		132	153	137	77
	Dob	0-3	26	28	41	26
		4-7	26	26	27	13
		8-10	17	21	23	10
		11-14	45	34	30	14
		15-18	18	38	15	12
		18 +	0	6	1	2
Temeljem Zakona o socijalnoj skrbi	Spol	Ž	183	107	130	128
		M	161	111	135	147
	Ukupno		344	218	265	275
	Dob	0-3	86	47	79	80
		4-7	30	27	33	32
		8-10	38	25	27	21
		11-14	71	44	53	31
		15-18	101	51	51	85
18-		18	24	22	26	
UKUPNO			476	371	402	352

Temeljem Obiteljskog zakona i Zakona o socijalnoj skrbi u domove i centre za pružanje usluga u zajednici je tijekom 2016. smješteno 352 djece i mladih, što je za 50 manje nego u 2015. Međutim, temeljem Zakona o socijalnoj skrbi smješteno je više djece nego u 2015. Broj realiziranih smještaja bio bi i veći, budući da su domovi i centri iskazali da postoji 94 zahtjeva za smještaj ili organizirano stanovanje djece, ali da ih, zbog popunjenosti kapaciteta, nisu u mogućnosti primiti. Temeljem Obiteljskog zakona u domove i centre smješteno je tijekom 2016. godine 77 djece i mladih, što je značajno smanjenje u odnosu na prethodnu godinu. Budući da, sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi, smještaj djece u domovima može trajati najdulje godinu dana, za 249 djece smještene na temelju tog Zakona institucionalni smještaj morat će se tijekom 2017. promijeniti u alternativni ili će se pokrenuti sudski postupak oduzimanja prava roditelju na stanovanje s djetetom.

Iz podataka domova uočeno je povećanje broja pokrenutih sudskih postupaka oduzimanja prava roditeljima na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu ustanovi socijalne skrbi.

Tim je postupcima u 2016. bilo obuhvaćeno 141 dijete, što je 17 djece više nego u prošlom izvještajnom razdoblju.

Od 352 djece i mladih osoba koji su primljeni na smještaj ili organizirano stanovanje tijekom 2016. njih 183 je na smještaj došlo iz biološke obitelji, 42 iz bolnica, 32 iz udomiteljskih obitelji, 26 iz srodničke obitelji, 19 djece je premješteno iz nekog drugog doma, jedno je dijete premješteno iz obiteljskoga doma, dok ih je 49 prije smještaja u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili centre za pružanje usluge u zajednici bilo na nekom drugom mjestu (sklonište za žene i djecu žrtve nasilja, djeca bez pratnje, djeca pronađena na ulici, jedno dijete iz prihvatnog centra za strance, dijete strani državljanin smješteno u udrugu uz suglasnost nadležnog ministarstva te djeca koja su iz domova premještena u organizirano stanovanje).

Tijekom 2016. godine 32 djece je premješteno iz udomiteljskih obitelji u domove. Kao i prijašnjih godina, do prekida smještaja u udomiteljskim obiteljima najčešće je dolazilo na zahtjev udomitelja zbog toga što: nisu bili u mogućnosti odgovoriti na potrebe djece koja su iskazivala složene probleme, dolazilo je do učestalih konflikata i poteškoća u komuniciranju s udomiteljima i svakodnevnom funkcioniranju, nisu bili u mogućnosti nositi se s problemima u ponašanju udomljene djece ili su imali osobne zdravstvene poteškoće.

Slijedeći ideju „Master plana“, čiji je cilj smanjenje broja djece smještene u institucijama, pozitivan je podatak da je, u odnosu na prethodnu godinu, u 2016. uslugom boravka bilo obuhvaćeno 515 djece, od kojih 42 cjelodnevnim i 473 poludnevnim boravkom. Iz domova je devetero djece vraćeno u biološke obitelji te su odande tijekom radnih dana dolazila u domove gdje im se, osim pomoći u učenju, pružaju usluge prehrane, održavanja osobne higijene, briga o zdravlju, čuvanje, odgoj, njega, radne aktivnosti, psihosocijalna rehabilitacija, organiziranje slobodnog vremena, i organiziranje prijevoza do škole. Po prvi je put uslugom boravka obuhvaćeno 145 djece, od kojih 126 uslugom poludnevnog, a 19 cjelodnevno boravka. Navedeni podatak govori o prepoznatljivosti ove socijalne usluge u lokalnoj zajednici, kao i školama koje nemaju mogućnost organiziranja produženog boravka djece.

Razlozi prekida smještaja i organiziranog stanovanja u 2013., 2014., 2015. i 2016. godini

PREKID SMJEŠTAJA I ORGANIZIRANOG STANOVANJA	Broj djece i mladih 2014.	Broj djece i mladih 2015.	Broj djece i mladih 2016.
Povratak u biološku obitelj	178	185	138
Smještaj u udomiteljsku obitelj	88	79	69
Smještaj u drugi dječji dom ili ustanovu	63	54	60
Posvojenje	39	42	22
Završetak školovanja	39	38	36
Punoljetnost	32	19	26
Drugo	51	58	63
Smještaj kod rodbine	10	4	5
Smještaj u obiteljski dom	1	3	0
UKUPNO	501	482	419

Tijekom 2016. za 313 djece i 106 mladih prekinut je smještaj i organizirano stanovanje u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici. Najčešći razlozi prekida smještaja su: povratak u biološku obitelj; premještanje u udomiteljsku obitelj; promjena smještaja iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u drugi dom iste vrste ili u dom za djecu s problemima u ponašanju (PUP) ili teškoćama u razvoju (TUR); završetak školovanja; punoljetnost; posvojenje; smještaj kod rodbine te drugi razlozi (najčešće osamostaljivanje, nastavak obrazovanja u drugom gradu, zapošljavanje, sklapanje braka i navršena 21. godina života). Vidljivo je znatno smanjenje realiziranih postupaka posvojenja, koji su u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje manji za gotovo 50%.

Učinak deinstitucionalizacije vidljiv je, osim kroz premještanje djece iz domova u udomiteljske obitelji, i kroz transformaciju domova u centre za pružanje usluga u zajednici, te kroz pripajanje Dječjeg doma

braće Mažuranić iz Novog Vinodolskog, Centru za pružanje usluga u zajednici „Izvor“ Selce. Do danas je šest domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi transformirano u centre za pružanje usluga u zajednici. To su: Centar za pružanje usluga u zajednici „Izvor“, Selce; „Kuća sretnih ciglica“, Slavonski Brod; „Svitanje“, Koprivnica; Vladimir Nazor“, Karlovac; „Lipik“, Lipik i „Klasje“, Osijek. Ured pravobraniteljice za djecu podržava ideju obiteljske reintegracije djece, međutim i dalje nas zabrinjava broj djece koja se iz udomiteljskih obitelji vraćaju u domove zbog neodgovarajuće pripreme na drugačiji oblik smještaja te izostanka podrške djeci, udomiteljima i biološkim roditeljima. Upravo zbog toga ponavljamo stajalište da nije u interesu djece inzistirati na transformaciji domova koji se nalaze na područjima gdje nema dovoljno udomiteljskih obitelji i gdje pomoć i podrška udomiteljima i djeci nije dovoljno razvijena.

Prekid smještaja i organiziranog stanovanja radi premještaja u drugi dječji dom ili ustanovu

PREKID SMJEŠTAJA	Broj djece 2014.	Broj djece 2015.	Broj djece 2016.
Premještaj u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	22	21	27
Premještaj u dom za djecu s PUP	28	27	26
Premještaj u dom za djecu s TUR	11	6	7
Premještaj u zdravstvenu ustanovu	2	0	0
UKUPNO	63	54	60

Za 60 djece i mladih smještaj i organizirano stanovanje u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili centru za pružanje usluga u zajednici zamijenjeni su drugim dječjim domom ili centrom, od čega je najveći broj djece (27) premješten u druge domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centre, a 26 ih je premješteno u domove za djecu s PUP.

Stručni djelatnici domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centara za pružanje usluga u zajednici smatraju da bi, s obzirom na vrstu oštećenja ili smetnji, još 31 dijete trebalo biti premješteno u drugu ustanovu, pri čemu je u 14 slučajeva riječ o djeci s TUR, u 14 slučajeva o djeci s PUP, za troje se djece predlaže smještaj u specijalizirane udomiteljske obitelji s obzirom na poteškoće djeteta, a za jedno dijete smještaj u Centar za odgoj i obrazovanje.

Djelatnici domova navode da je veliki broj djece, koja su se nalazila na smještaju u domovima i u organiziranom stanovanju, tijekom godine bio uključen u psihosocijalni tretman i podršku, te prema potrebi i u psihološko-psihijatrijski tretman neke zdravstvene ustanove.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se na maloljetne trudnice i majke s djecom, koje, osim smještaja izvan vlastite obitelji trebaju i pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške. Tijekom 2016. u ustanovama su bile zbrinute tri malodobne trudnice, jedna u dobnoj skupini 15-16 godina i dvije u dobnoj skupini 16-17 godina. Također su se na smještaju nalazile i dvije malodobne majke s djecom, koje su se tijekom 2016. vratile u vlastitu obitelj, a dvije su premještene u udomiteljske obitelji. Tri su majke samovoljno napustile domove, dok su njihova djeca (mlađa od godinu dana) ostala u ustanovama. Petero je djece nakon navršene prve godine života ostalo u domovima, dok je za majke smještaj prestao sukladno Zakonu.

Posvojenje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi također je tema koju redovito pratimo.

Broj djece koja ispunjavaju uvjete za posvojenje

Djeca koja ispunjavaju uvjete za posvojenje u 2016.							
Spol		Dob					UKUPNO
Ž	M	0-3	4-7	5-8	9-14	15-18	
33	22	6	2	5	21	21	55

Iz prikazane je tablice vidljivo da se na dan 31. prosinca 2016. u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici nalazilo 55 djece koja su imala ispunjene zakonske uvjete za posvojenje, od kojih je 42 u dobi od 11 do 18 godina. Od ukupno navedenog broja djece koja bi mogla biti posvojena osmero je s TUR i jedno je dijete s PUP. Četvero djece ima razne kombinirane poteškoće (mješoviti poremećaj osjećaja i ponašanja; intelektualno, osjetilno i psihičko oštećenje). Sedmero je djece romskog porijekla.

U odnosu na prethodnu godinu osmero je djece manje u domovima i centrima s ispunjenim zakonskim uvjetima za posvojenje, što je djelomično rezultat pojačanog angažiranja MDOMSP-a i zakonske limitiranosti trajanja smještaja. I dalje uočavamo problem dugotrajnosti sudskih postupaka lišavanja prava na roditeljsku skrb, što potvrđuju i dostavljeni podaci institucija o 14 postupaka koji su pokrenuti prije i tijekom 2016., a još nisu okončani.

Iako smatramo da je broj djece koja se nalaze u institucijama, s ostvarenim pretpostavkama za posvojenje, i dalje velik, ne smijemo zaboraviti da se među tom djecom nalaze djeca za čije posvojenje ne postoji interes potencijalnih posvojitelja, ali i djeca koja se protive posvojenju zbog izraženog osjećaja privrženosti u odnosu na nekog djelatnika ustanove.

Upoznati smo sa slučajevima da se u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici nalaze braća i sestre koji imaju pretpostavke za posvojenje, no nema potencijalnih posvojitelja koji bi ih zajedno posvojili. Premda smatramo da braća i sestre trebaju biti posvojeni od istog posvojitelja, u situaciji u kojoj to nije moguće treba gledati interes svakog djeteta pojedinačno. Ako se braća i sestre razdvoje, iznimno je važno da CZSS-i pružaju podršku, potiču i ohrabruju posvojitelje da održavaju kontakte s braćom i sestrama posvojenog djeteta, ako dijete to želi i ako je to u njegovom interesu.

S obzirom na veliki broj djece koja se nalaze na smještaju ili organiziranom stanovanju potrebno je intenzivnije provoditi zakonski propisane mjere prema roditeljima u odnosu na njihovo zanemarujuće ponašanje u segmentu održavanja osobnih odnosa s djecom. Od ukupno 692 djece koja se nalaze u domovima i centrima, njih 316 ima sudski regulirane osobne odnose s roditeljima, a samo ih 100 održava te odnose u cijelosti sukladno sudskoj odluci. Čak 106 djece ne ostvaruju osobne odnose s roditeljima, bilo zato što su roditelji nezainteresirani za djecu ili ih djeca ne žele vidati, ili su roditelji umrli. Budući da ustanove redovito izvještavaju CZSS o svim relevantnim događanjima vezanim uz djecu, upravo su informacije o angažiranosti roditelja o djeci važan podatak kod preispitivanju daljnje opravdanosti smještaja. Smatramo da djelovanje CZSS-a izostaje upravo u dijelu poticanja roditelja na veću angažiranost u skrbi o djetetu.

Tijekom 2016. u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centre za pružanje usluga u zajednici bilo je smješteno 14 djece stranih državljana bez pratnje. Djelatnici ustanova za većinu njih izražavaju sumnju u iskazanu dob, pretpostavljajući da je riječ ipak o starijim muškim osobama, što predstavlja veliki problem u odnosu na skrb o drugoj djeci u instituciji, pogotovo s obzirom na kulturološke razlike i jezičnu barijeru.⁷⁹

Zaključna razmatranja

Vidljiv je trend smanjenja broja institucija koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a sukladno tome i broja djece u institucijama. Na dan 31. prosinca 2016. godine na smještaju i organiziranom stanovanju ukupno se nalazilo 796 djece i mladih, što je 67 manje nego u 2015. godini. Međutim, broj djece mlađe od sedam godina povećao se u odnosu na 2015. te ih je na smještaju i organiziranom stanovanju bilo 189.

Tijekom ovog izvještajnog razdoblja u domove i centre za pružanje usluga u zajednici smješteno je 352 djece i mladih, što je za 50 manje nego u 2015, a najveći ih je broj, njih 183 na smještaj došlo iz bioloških obitelji.

⁷⁹ Više o tome u poglavlju *Izdvojena područja zaštite prava djece/Djeca u pokretu*.

Slijedeći ideju „Master plana“, čiji je cilj smanjenje broja djece smještene u institucijama, pozitivan je podatak da je uslugom boravka bilo obuhvaćeno 515 djece, što govori o prepoznatljivosti ove socijalne usluge u lokalnoj zajednici, kao i školama koje nemaju mogućnost organiziranja produženog boravka djece.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se na maloljetne trudnice i majke s djecom, koje, osim smještaja izvan vlastite obitelji trebaju i pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške.

U odnosu na prethodnu godinu osmero je djece manje u domovima i centrima za pružanje usluga u zajednici s ispunjenim zakonskim uvjetima za posvojenje, što je djelomično rezultat pojačanog angažiranja MDOMSP-a i zakonske limitiranosti trajanja smještaja.

Od ukupno 692 djece koja se nalaze u domovima i centrima, njih 316 ima sudski regulirane osobne odnose s roditeljima, a samo ih 100 održava te odnose u cijelosti sukladno sudskoj odluci. Smatramo da djelovanje CZSS-a izostaje upravo u dijelu poticanja roditelja na veću angažiranost u skrbi o djetetu.

Tijekom 2016. u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centre za pružanje usluga u zajednici bilo je smješteno 14 djece stranih državljana bez pratnje.

Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta

Prema godišnjem planu obilazaka i aktualnim potrebama te temeljem zakonske ovlasti i prava pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, pravobraniteljica, njezine zamjenice i savjetnici obišli su u 2016. godini 76 ustanova i lokacija: pet ustanova socijalne skrbi; sklonište za žrtve nasilja; centar za posebno skrbništvo; dva centra za socijalnu skrb, dvije udomiteljske obitelji i udrugu udomitelja za djecu; dva prihvatilišta za tražitelje azila i prihvatni centar za migrante; 38 odgojno-obrazovnih ustanova; tri zdravstvene ustanove; devet kaznenih i osam policijskih ustanova, te tri romska naselja. Obilaske navedenih ustanova i lokacija opisujemo na različite načine ovisno o vrsti i uslugama koje pružaju.

8.1 Ustanove socijalne skrbi

Ustanove socijalne skrbi koje smo posjetili tijekom 2016. uključuju: domove socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji su osnivač Republika Hrvatska, vjerske zajednice i udruge koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji, bez osnivanja doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te domove za djecu s poremećajima u ponašanju.

8.1.1. Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Domovi kojima je osnivač Republika Hrvatska:

Dom za djecu „Maestral“, Podružnica „Miljenko i Dobrila“, Kaštel Lukšić

Dom za djecu „Zagreb“, Podružnica Laduč“, Laduč

Vjerske zajednice i udruge koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi:

Nova budućnost, Kaštel Lukšić

Prilikom obilazaka tri doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osim podataka o broju djece, dinamici provođenja deinstitucionalizacije i transformacije domova, broju djelatnika, njihovom zvanju i edukacijama, posebna je pažnja usmjerena na: izradu i evaluaciju individualnog plana za svako dijete; participaciju djece pri izradi individualnog plana, donošenju odluka i organizaciji života u instituciji; tijek obrazovanja djece; brigu o mentalnom zdravlju; proces pripreme djece za izlazak iz sustava skrbi; održavanje osobnih odnosa s roditeljima i rodbinom; slučajeve nasilja u domu i na drugim mjestima; suradnju s lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, policija, sportska i kulturno-umjetnička društva); prostorne uvjete te na trajanje smještaja.

Djelatnost običenih ustanova ostvaruje se kroz privremeni i dugotrajni smještaj. Domovi za djecu „Zagreb“ i „Maestral“ pružaju i uslugu organiziranog stanovanja uz stalnu ili povremenu pomoć, kroz koju se štićenici pripremaju i osnažuju za siguran, kvalitetan i odgovoran samostalan život po izlasku iz institucije. Mišljenja smo da je sadašnji način pripreme djece i mladih za izlazak iz sustava skrbi manj-

kav, stoga se Ured pravobraniteljice radi podizanja svijesti i edukacije djelatnika domova, CZSS i udomitelja, a u cilju kvalitetnije zaštite prava i dobrobiti djece, uključio kao suradnik na Projektu „Priprema za izlazak iz sustava skrbi” koji se provodi u partnerstvu između *SOS Kinderdorf International*, *Celsis*, *Eurochild* te pet SOS nacionalnih udruga iz Španjolske, Italije, Latvije, Litve i Hrvatske.

Kroz usluge cjelodnevnog i poludnevnog boravka domovi za djecu i „Zagreb” i „Maestral” djeci osiguravaju zadovoljavanje životnih potreba pružanjem usluga prehrane, održavanja osobne higijene, brige o zdravlju, čuvanja, odgoja, njege, radnih aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije, organiziranja slobodnog vremena, organiziranog prijevoza, ovisno o utvrđenim potrebama i izboru korisnika. U odnosu na prijašnje godine primjećujemo veći broj uključene djece, posebno u poludnevni boravak, što je znak da je ova usluga prepoznata kao oblik preventivne intervencije za djecu koja odrastaju u nedovoljno poticajnim ili rizičnim uvjetima, te da je ostvarena bolja suradnja CZSS-a i škola.

Tijekom obilazaka ustanovili smo da se, sukladno Planu deinstitucionalizacije i transformacije domova, broj djece smještene u domovima smanjio u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje. Međutim, specifična je situacija u Domu za djecu „Maestral” u kojem razlog smanjenja broja djece nije u planiranim i usklađenim aktivnostima djelatnika Doma i centara, već u činjenici da zbog izrazito loših međuljudskih odnosa i pritužbi na ravnatelja Doma, centri izbjegavaju ondje smještavati djecu.

Obilaskom navedenih ustanova utvrđeno je da Dječji dom „Zagreb”, Podružnica „Laduč” ima zaposlen dovoljan broj djelatnika, dok u Domu za djecu „Maestral”, Podružnica „Miljenko i Dobrila” u Kaštel Lukšiću nedostaje jedan odgajatelj. Specifična je situacija u „Novoj budućnosti” u Kaštel Lukšiću, gdje o osmero djece uz pomoć još jedne osobe skrbi bračni par koji ujedno i živi u kući s djecom.

Najveći broj djece smješten je u domove zbog zanemarivanja i/ili zlostavljanja kojem su bili izloženi u svojim obiteljima. Velik broj smještene djece je zbog izraženih psihičkih teškoća uključen u psihološki ili psihijatrijski tretman u domu ili izvan doma. Zabrinjavajuće je velik broj djece na farmakoterapiji.

Tijekom obilaska domova obaviješteni smo da nema slučajeva vršnjačkog nasilja, da ima ponekad nesuglasica među djecom, ali da se to uz intervenciju stručnih djelatnika i odgajatelja brzo riješi. Ovakva se pozitivna promjena u ponašanju djece objašnjava kao rezultat kontinuiranog provođenja raznih radionica na temu nenasilnog rješavanja sukoba.

Kršenje prava djeteta na sudjelovanje u postupcima koji se na njih odnose te na izražavanje mišljenja ustanovili smo prilikom obilazaka domova, i to kroz postupke izrade individualnih planova za djecu, koji predstavljaju najvažniji segment skrbi, u kojem djeca najčešće ne sudjeluju, već ih se naknadno izvijesti o planiranim aktivnostima. Zakonom o socijalnoj skrbi jasno je propisano tko provodi, prati i preispituje usluge i potrebe djeteta, međutim u praksi, individualni plan promjene izrađuju stručni djelatnici ustanova (socijalni radnik, psiholog, odgajatelj i drugi djelatnici, sukladno potrebi), povremeno se uključuju djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova te vanjski suradnici (psihijatri, psihoterapeuti). Većinu se roditelja sa sadržajem plana upoznaje tek kada i ako dođu na susrete s djecom. Od djelatnika ustanova obaviješteni smo da se ponekim CZSS-ima individualni planovi promjena ponekad šalju na uvid i potpis. Ovakvim načinom rada gubi se smisao izrade planova za dijete i roditelja, čija bi postupanja oko izrade trebala biti usklađena radi stvaranja uvjeta za što brži povratak djeteta u biološku obitelj, a ako to nije moguće, planiraju se radnje za trajno zbrinjavanje djeteta.

Za većinu smještene djece smjer obrazovanja nije određen njihovim individualnim talentima, mogućnostima i sklonostima, već se djecu usmjerava prema obrazovnim izborima koji su lakši i praktičniji u smislu blizine škole te uspostavljenih kontakata institucije i škole. Nažalost, ovo dovodi do toga da djeca i mladi završavaju zanimanja koja ne odgovaraju ni njihovim interesima i mogućnostima, niti potrebama tržišta rada. Sastavni dio odgojno-obrazovnog procesa je organiziranje slobodnog vremena. Unutar domova organizirane su razne radionice, a djeca su uključena i na aktivnosti izvan doma, i to najčešće na sport.

Većina djece susreće se s roditeljima, međutim rijetki su roditelji koji se u potpunosti pridržavaju propisanih termina. U slučajevima kad je određeno da se susreti moraju održavati u ustanovama, oni se odvijaju pod nadzorom stručnih djelatnika, uglavnom u prostorijama namijenjenim za tu svrhu. Međutim,

problematične su situacije kad roditelji neredovito posjećuju djecu ili uopće ne dolaze, ne informiraju se o zdravlju i školovanju djece, tek povremeno nazovu ustanovu. Ustanove o tome obavještavaju CZSS-e, koji često ne reaguju i ne izriču mjere obiteljsko-pravne zaštite roditeljima niti pokreću sudske postupke lišavanja prava roditelja na skrb. Time smanjuju šanse djece da steknu uvjete za posvojenje i život u novoj obitelji koja bi mu mogla pružiti punu roditeljsku skrb.

Nasuprot slabijoj suradnji s CZSS-ima, sve ustanove ističu odličnu suradnju sa dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, zdravstvenim ustanovama, a posebno s ustanovama koje pružaju psihološku ili psihijatrijsku pomoć djece, zatim s nevladinim organizacijama te gradovima i županijama.

Prostori posjećenih domova opremljeni su funkcionalnim namještajem, koji nije nov, ali je uredno održavan. Prostor Podružnice „Miljenko i Dobrila“ uređen je u skladu s dobi djece i sadržajima koji su djeci zanimljivi. Mišljenja smo da je prostor Podružnice „Laduč“, dvorca u secesijskom stilu iz 19. st., koji spada u drugu spomeničku kategoriju, s freskama na stropu i oštećenim podovima i zidovima za čiji su popravak potrebne posebne suglasnosti, nije primjeren za smještaj djece. Ni privatna kuća u Kaštel Lukšiću unajmljena od „Nove budućnosti“ koja nema riješeno grijanje također nije prikladan prostor za smještaj djece. Higijenski uvjeti su u svim ustanovama zadovoljavajući.

8.1.2 Domovi za djecu s poremećajima u ponašanju

Dom za odgoj djece i mladeži Karlovac, Karlovac

Dom za odgoj djece i mladeži Osijek, Osijek

Dom za odgoj djece i mladeži Karlovac skrbi o djeci i mlađim punoljetnim osobama oba spola koji imaju probleme u ponašanju i koji su upućeni na smještaj temeljem Obiteljskog zakona ili izvršavaju od suda izrečenu odgojnu mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu. U domu se provode i druge odgojne mjere: upućivanje u disciplinski centar i pojačana briga i nadzor uz poludnevni boravak te posebnu obvezu humanitarnog rada. Dom pruža djeci i privremeni smještaj u kriznim situacijama do 72 sata, kao i zbog provođenja kraćih rehabilitacijskih programa, te provodi i timsku dijagnostiku za potrebe CZSS-a i sudova za mladež. U domu se na smještaju nalazi 25 djece - dvije skupine dječaka i jedna skupina djevojčica. Djeca obuhvaćena oblicima tretmana pohađaju osnovne i srednje škole u gradu s kojima djelatnici uspješno surađuju. U okviru procesa transformacije i deinstytucionalizacije djelatnici doma u tri osnovne škole u Karlovcu i jednoj u Jastrebarskom provode uslugu poludnevnog boravka, kojom je obuhvaćeno 60 djece i kojima je osiguran topli obrok.

Djeca su uključena na slobodne aktivnosti u ustanovi i u gradu, a troškove plaća dom. Ističe se dobra suradnja s lokalnom zajednicom i udrugama koje organiziraju i provode razne preventivne radionice. Primjer dobre prakse je redovito održavanje međuresornih sastanaka jednom mjesečno na kojima se rješavaju tekući problemi i unapređuje zajednička suradnja.

Ustanova se nalazi u centru grada. Svi prostori koje koriste djeca (sobe, dnevni boravci, blagovaona, potkrovlje za kreativne radionice, dvorište) su održavani, uređeni i oplemenjeni.

U Domu je uposleno 29 djelatnika, većinom stručnih, što upućuje na dobru kadrovsku ekipiranost. Dom zadovoljava standarde rada s djecom s problemima u ponašanju. Očekujemo i dovršetak osposobljavanja stana za organizirano stanovanja u pripremi djece za otpust iz ustanove, koji su dobili od Grada Karlovca.

U Domu za odgoj djece i mladeži Osijek posjetili smo devet maloljetnih migranata (djeca bez pratnje) u dobi od 13 do 18 godina, kojima su imenovani posebni skrbnici. Dječaci su smješteni u prostoru prihvatne stanice koja zadovoljava sve uvjete za boravak. Prehrana je prilagođena njihovim vjerskim potrebama i odvija se u zajedničkoj blagovaonici s ostalom djecom. Slobodno se kreću i komuniciraju s drugom djecom u domu te sudjeluju u zajedničkim aktivnostima u domu i izvan njega. UNICEF je osigurao sredstva za prevoditelja i psihologa. Dječaci ne pohađaju školu zbog nepoznavanja jezika. U kontaktu su s obiteljima preko mobitela i interneta. Neka djeca su u domu dulje od šest mjeseci, njihov status se sporo rješava zato što posebni skrbnici teško uspostavljaju kontakt s matičnim veleposlanstvima.

8.2 Sklonište za žrtve nasilja

Tijekom 2016. obišli smo Sklonište za žrtve nasilja „Mala kuća“ koje djeluje u okviru Udruga za pomoć ženi i djetetu „Duga“, Zadar. U sjedištu udruge pružaju se usluge savjetovanja, dok se sklonište, kapaciteta 11 osoba, nalazi na tajnoj adresi. U udruzi rade psihologinja, socijalna radnica i pravnica koje žrtvama nasilja u obitelji pružaju savjetodavnu, psihološku, terapijsku i pravnu pomoć. Tijekom posjeta istaknuta je dobra suradnja sa svim institucijama u lokalnoj zajednici, centrima, policijom, odgojno-obrazovnim i zdravstvenim institucijama. Prostor skloništa, u vlasništvu Grada Zadra skrbi o žrtvama nasilja od 2007. godine. Od tada funkcionira bez većih ulaganja u prostor i namještaj pa djeluje derutno. Stoga smo Gradu Zadru, Zadarskoj županiji i MSPM-u uputili preporuku vezano za održavanje, saniranje i opremanje postojećih kapaciteta koja je rezultirala povećanjem sredstava za rad udruge u gradskom proračunu.⁸⁰

8.3 Centar za posebno skrbništvo

Kako bi se upoznala s načinom funkcioniranja instituta posebnog skrbništva za djecu, pravobraniteljica za djecu organizirala je stručni sastanak s ravnateljicom Centra za posebno skrbništvo, institucijom koja je temeljem Obiteljskog zakona (NN 103/15) osnovana s ciljem zastupanja djece u bračnim sporovima te drugim sudskim i upravnim postupcima u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi, zaštiti imovinskih i osobnih prava djece, kao i u drugim postupcima u kojima je radi zaštite prava i interesa djeteta nužno zastupanje djeteta po posebnom skrbniku. Centar za posebno skrbništvo je u periodu od 1. rujna 2014. do 15. kolovoza 2016. postupao u 2899 predmeta, kojima je bilo obuhvaćeno 4113 djece. Samo u prvih osam mjeseci 2016. godine postupao je u 1462 predmeta, odnosno posebni skrbnici su imenovani za 2066 djece.

Prilikom posjeta upoznati smo i s problemima s kojima se posebni skrbnici zaposleni u Centru za posebno skrbništvo suočavaju. Kao problemi u radu ističu se nedovoljan broj posebnih skrbnika s obzirom na broj slučajeva u kojima djecu treba zastupati posebni skrbnik, veličina teritorija koji pokrivaju i dislociranost pojedinih sudova te nedostatak financijskih i materijalnih sredstava, osobito službenih automobila koji su im neophodni za obavljanje djelatnosti. Automobili su nužno potrebni kako bi mogli stupiti u neposredni kontakt s djetetom kojega zastupaju u njegovom obiteljskom okruženju na adresi stanovanja koja je nerijetko u vrlo nepristupačnom prometno izoliranom području, te radi prisustvovanja na sudskim ročištima. Posebni skrbnici su zbog navedenog povremeno u nemogućnosti prisustvovati ročištima te tada dolazi ili do odgode ročišta, što dovodi do produljenja trajanja postupka ili se, zbog toga što suci ne žele odgoditi ročište, donose odluke na temelju stanja spisa onemogućujući tako djetetu da bude aktivna stranka u postupku i ostvari svoje pravo na sudjelovanje. S obzirom na uočene probleme Vladi RH i MSPM-u uputili smo preporuku.

8.4 Centri za socijalnu skrb, udomiteljske obitelji i udruga udomitelja za djecu

Prateći višegodišnji proces deinstitucionalizacije i razvoja udomiteljstva posjetili smo **CZSS Vrbovec**, razgovarali s udomiteljima koji se bave udomljavanjem djece te smo posjetili i jednu udomiteljsku obitelj. Vrbovečki je kraj poznat kao područje gdje se stanovnici tradicionalno bave udomiteljstvom. Trenutačno na području Vrbovca ima 230 udomiteljskih obitelji, od čega 44 za djecu. Iako ukupan broj udomiteljskih obitelji višestruko prelazi potrebe matičnog CZSS-a, velik je interes i potreba za smještajem novih korisnika koju iskazuju drugi CZSS-i. U razgovoru s ravnateljicom i djelatnicama timova za udomiteljstvo obaviješteni smo da se udomitelji djece susreću s nizom poteškoća u ostvarivanju kvalitetne skrbi o djeci te je stoga zamijećeno smanjenje broja udomitelja za djecu (nedostatna podrška udomiteljima od strane CZSS-a nadležnog za dijete; djeca koja se smještavaju iskazuju vrlo složene smetnje, a u

⁸⁰ Više o tome u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

blizini nema specijaliziranih stručnjaka-psihologa, psihijatar, logopeda te udomitelji s djecom moraju na terapije u Zagreb ili Bjelovar, a to je opet povezano s neujednačenim postupanjem oko izdavanja putnih naloga i povrata troškova od CZSS-a). Na području Vrbovca smješteno je 86 djece u udomiteljske obitelji, od čega je 17 djece s područja mjesne nadležnosti CZSS-a. Najveći je broj djece u udomiteljskim obiteljima s područja Grada Zagreba i zagrebačke županije. I u ovom se CZSS-u djelatnice pri- tužuju na neredovite obilaske djece od strane matičnih CZSS-a. Također je uočena velika manjkavost pri izradi individualnih planova za djecu.

Članovi udruge koja se bavi udomljavanjem djece su tijekom razgovora kao glavne poteškoće u ostva- rivanju kvalitetne skrbi o djeci naveli nedostatak specijaliziranih stručnjaka za rad s djecom, lošu mjes- nu i međumjesnu povezanost što direktno utječe na daljnji nastavak školovanja djece, nedostatak sa- držaja u mjestu namijenjenih djeci i mladima, otežanu suradnju s CZSS-om nadležnim za dijete te, ne- dostatnu naknadu za dijete.

Zajedno s djelatnicama CZSS-a posjetili smo i jednu udomiteljsku obitelj u kojoj je već više godina u odgovarajućim uvjetima smješteno troje djece. Udomitelji naglašavaju dobru suradnju s nadležnim CZSS-om, no izražavaju zabrinutost za daljnji smještaj jednog djeteta, s obzirom da nastavak njego- vog školovanja nije moguć u Vrbovcu, a dijete se naglašeno protivi premještanju u drugu obitelj i dru- gu sredinu.

Zaključno moramo navesti da ne možemo u cijelosti biti zadovoljni kvalitetom udomiteljske skrbi o dje- ci na području Vrbovca. Usprkos raznim edukacijama za udomitelje koje organizira CZSS, kompetenci- je ni motivacija udomitelja za kvalitetnu skrb o djeci nisu dovoljne. Uočeno je da nedostaje priprema djece za izlazak iz sustava skrbi. Postoje udomiteljske obitelji koje više ne zadovoljavaju sadašnjim za- konom propisane uvjete za obavljanje udomiteljske djelatnosti, ali budući da se djeca dugi niz godina nalaze u tim obiteljima te, s obzirom na već uspostavljenu emotivnu vezu, djelatnici CZSS smatraju da ne bi bilo u interesu djece njihovo izdvajanje, tim više što na području Vrbovca nema drugih udomitelj- skih obitelji za smještaj djece.

Također smo posjetili i **CZSS Kutina** gdje je organiziran radni sastanak s ravnateljicom i djelatnicima Od- jela za djecu, brak i obitelj. Tema razgovora bila je zaštita djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, kao i zaštita i ostvarivanje prava djece stranaca bez pratnje roditelja ili zakonskih skrbnika koji se zateknu na području mjesne nadležnosti CZSS-a. Na području mjesne nadležnosti CZSS-a registrirano je 27 udo- miteljskih obitelji za djecu i odrasle, u kojima se na smještaju nalazi 13 djece. Djelatnici Odjela ističu od- ličnu suradnju s udomiteljima i drugim CZSS-ima, kao i školama i drugim institucijama koje djeci pruž- aju specifične usluge. Zajedno s djelatnicom CZSS-a posjetili smo jednu udomiteljsku obitelj koja trenut- no skrbi o dvoje djece koja izražavaju zadovoljstvo smještajem i ostvarenim odnosom s udomiteljima.

Na području mjesne nadležnosti CZSS-a nalazi se Prihvatilište za strance tražitelje azila pripadnike ranji- vih skupina, u koje pripadaju i djeca stranci bez pratnje roditelja ili zakonskih skrbnika te ovaj CZSS, na temelju obavijesti MUP-a o smještaju djece u Prihvatilište, poduzima mjere njihove zaštite. To se prven- stveno odnosi na imenovanje posebnih skrbnika u postupku traženja azila te odgovarajuće zaštite dje- ce kojima je odobren azil. Teškoće u radu CZSS-a stvara nedovoljan broj djelatnika koji bi se bavili zaš- titom djece bez pratnje, nedovoljan broj educiranih i specijaliziranih skrbnika te nedostatak odgovara- jućih smještajnih kapaciteta.

8.5 Prihvatilišta za tražitelje azila i prihvatni centar za migrante

Prateći ostvarivanje prava djece migranata koja su se zatekla području Hrvatske obišli smo Prihvatilišta za tražitelje azila u Kutini i Zagrebu. U razgovoru s djelatnicima Prihvatilišta dobivene su i informacije o konkretnim postupanju pri prijehu djeteta, načinima na kojima se pristupa utvrđivanju zdravstve- nog stanja djeteta, organizira dnevni ritam te osigurava zaštita zajamčenih prava djece.

Prihvatilište za tražitelje azila u Kutini ustanova je otvorenog tipa u koju se smještavaju ranjive skupine tražitelja azila u Hrvatskoj, odnosno djeca bez pratnje roditelja ili članova obitelji, obitelji s djecom i trudnice. Ustanova može primiti 100 osoba smještajem u šest krevetnim sobama. U vrijeme obilaska na smještaju se nalazilo 96 osoba, među kojima 77 djece bez pratnje odrasle osobe i to 8 mladih od 13 godina, dok ih je 69 starije dobi pretežno na pragu punoljetnosti ili je riječ o odraslim osobama koje su se izjasnile kao maloljetnici. Populacija je pretežno muškoga spola (84) te je riječ u većini slučajeva o ekonomskim migrantima kojima nije cilj ostati u Hrvatskoj. U postupku prihvata surađuju s CZSS Kutina koji djeci bez pratnje imenuje posebnog skrbnika, najčešće u osobi djelatnika Crvenog križa koji su svakodnevno prisutni u Prihvatilištu te tako dostupni djeci.

Rijetki su slučajevi u kojima tražitelji azila ostaju dulje vrijeme u Prihvatilištu te im se u tom slučaju osigurava uključivanje u obrazovni sustav. Suradnja s lokalnim obrazovnim ustanovama je dobra, a djeca su, prema iskazima djelatnika, dobro prihvaćena od vršnjaka. Iako se u okviru Prihvatilišta organizira učenje hrvatskog jezika, nepoznavanje hrvatskog jezika djeci predstavlja problem u praćenju nastave i postizanje odgovarajućeg školskog uspjeha. Za djecu srednjoškolske dobi organiziraju se radionice hrvatskog i engleskog jezika koje provode nevladine organizacije u okviru Prihvatilišta po unaprijed utvrđenom rasporedu. Prihvatilište organizira prevoditelje za arapski, ruski i engleski jezik, ali ne za svakodnevnu komunikaciju, već isključivo za službeni postupak koji se provodi vezano uz traženje azila. O osnovnim pravima informacije su dostupne na šest jezika i na pisanom letku koji se tražiteljima azila uručuje prilikom smještaja.

Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu u funkciji je ponovno nakon renoviranja od ožujka 2016. i služi za smještaj osoba koja su izrazile namjeru zatražiti međunarodnu zaštitu u RH. Puni kapacitet je 600 osoba, a u vrijeme obilaska na smještaju se nalazilo 560. U Prihvatilište se smještaju pretežno odrasle osobe, a djeca samo ako su sa svojom obitelji ili iznimno ona starije dobi (16) ako nema mjesta u Prihvatilištu u Kutini. Broj djece na smještaju mijenja se na dnevnoj razini jer ona najčešće nakon kratkog odmora napuštaju Prihvatilište. Ova velika fluktuacija korisnika smještaja predstavlja znatan problem u organizaciji života, ali i u ostvarivanju prava djece i poduzimanju mjera njihove zaštite.

U Prihvatilištu su uz djelatnike MUP svakodnevno prisutni djelatnici Crvenoga križa te brojni volonteri i članovi nevladinih udruga koje s MUP-om potpisuju sporazum o suradnji te korisnicima pružaju različite vrste usluge, od radionica za ispunjavanje slobodnog vremena do učenja hrvatskog jezika, pružanja pravne pomoći i dr. Nevladine udruge pomažu i u opremanju objekta, financiranju i pokrivanju troškova pojedinih usluga koje se pokazuju potrebnima, a ne financiraju se u okviru sustava. U razgovoru s djelatnicima Prihvatilišta istaknuti su problemi s kojima se suočavaju poput neodgovarajućih uvjeta za smještaj djece, organiziranja nastavka školovanja te osiguranja zdravstvene zaštite. Obavezno cijepljenje djece se ne provodi, a nema ni zdravstvene kontrole novorođenčadi niti školske djece, kao ni tretiranja zaraznih bolesti (hripavac, svrab, uši) jer se zdravstvena zaštita odnosi samo na hitne slučajeve i prijeko potrebno liječenje.

Prihvatni centar za migrante - U cilju praćenja načina i kvalitete zaštite djece migranata (medicinska pomoć, prehrana, smještaj, opremanje) od samog početka ulaska na područje RH i njihova uglavnom kratkotrajnog boravaka u prihvatnim centrima (djeca s roditeljima, u pratnji rodbine ili bez pratnje), obišli smo prihvatni/transitni zimski centar za izbjeglice (migrante) u Slavonskom Brodu (naselje Bjeliš). U Centru je u vrijeme obilaska bio smješten manji broj izbjeglica, njih 71, od toga 31 dijete. Uočeno je kako u Centru ima dovoljno pomoćnog osoblja, iako je smanjen broj zaposlenih u javnim radovima, kao i predstavnika humanitarnih organizacija. Osigurane su medicinske ekipe, na samom ulasku u prihvatni centar i u svakom od četiri sektora te stacionar i dnevna bolnica. Izbjeglicama je osiguran primjereni smještaj, uz naglasak na skrbi o pomoći djeci, majkama s djecom i trudnicama. Preporučili smo kontinuirano praćenje potreba i skrb o djeci te reagiranje na sve dojave o sumnji na ugrožavanje dobrobiti djeteta. Nakon obilaska utvrđeno je da prihvatni centar, u zimskim uvjetima, u potpunosti zadovoljava potrebe smještaja izbjeglica glede osnovnih potreba.

8.6 Odgojno-obrazovne ustanove

Posjetili smo 38 odgojno-obrazovnih ustanova: osam dječjih vrtića, 19 osnovnih škola (i još tri njihova područna ili dislocirana objekta), devet srednjih škola te dva centra za odgoj i obrazovanje. Obilaski smo ostvarili uvidom u prostore u kojima borave djeca, razgovor s djelatnicima ustanova i djecom. Razgovor s djecom predstavnicima Vijeća učenika i/ili učenicima školskim novinarima u školama, uključivao je upoznavanje djece s Konvencijom o pravima djeteta te institucijom Pravobraniteljice za djecu. Susreti s djecom bili su nam i vrijedan izvor informacija o ostvarivanju njihovih prava, posebno prava na sudjelovanje u životu i radu škole. Prema predviđenom planu obilazaka u 2016. godini smo u obilaski uključili više međunarodnih škola te katoličkih i manjinskih škola. Nakon obilazaka nadležnim službama smo, po potrebi, dostavljali naša opažanja i preporuke.

8.6.1 Predškolske ustanove

Posjetili smo osam dječjih vrtića (DV):

DV Grdelin u Buzetu

DV Kotoriba

DV Prosvjetno-kulturnog centra Mađara

DV Blažena Hozana, Šibenik

DV Američke međunarodne škole Zagreb

DV Britanske međunarodne škole Zagreb

DV Njemačke međunarodne škole Zagreb

DV Francuske škole Zagreb

Unatoč uočenim razlikama u organizacijskim, sigurnosnim, prostornim i kadrovskim uvjetima te ekonomskoj cijeni vrtića u svim običenim vrtićima uočljiva je motivacija i izrazita želja za unapređivanjem uvjeta rada i odgojno-obrazovnog procesa te otvorenost prema inovativnim pristupima radu.

Za razliku od DV Kotoriba i DV Grdelin, kojima je osnivač jedinica lokalne samouprave i koji su dobro povezani sa lokalnom zajednicom i njezinim institucijama, vrtići koji su u sklopu međunarodnih škola djeluju „izolirano“, izuzev vrtića Britanske međunarodne škole koji ističe dobru suradnju s Gradom Zagrebom koji ih dijelom i sufinancira te drugim institucijama u lokalnoj zajednici. Vrtiće u sklopu međunarodnih škola pohađaju djeca čiji su roditelji u mogućnosti platiti visoku cijenu vrtića, uz uvjet koji se odnosi na djetetovo minimalno poznavanje jezika. O iznimkama odlučuje Uprava u suglasnosti s voditeljem dječjega vrtića. Uglavnom je riječ o djeci strancima čiji su roditelji na radu u Hrvatskoj. Oko 70% djece su djeca stranaca, a 30% djeca hrvatskih državljana. Međunarodni vrtići ističu i ispisivanje i upisivanje djece u tijeku godine što ovisi o promjeni posla roditelja. Unatoč promjenama unutar grupa djelatnici ne ističu problem prilagodbe djece niti posebne aktivnosti usmjerene olakšavanju tog procesa. Jedan dio djece, najčešće hrvatskih državljana ispisuje se i zbog nemogućnosti plaćanja.

Prostori običenih vrtića vrlo su poticajni i lijepo uređeni. Vjerski DV Blažena Hozana otvoren je ove godine u Šibeniku. Započeo je rad s dvije odgojne skupine s planom širenja, u prostoru koji je izgrađen u skladu sa svim standardima. Vrtić u sklopu Prosvjetno-kulturnog centra Mađara u Osijeku nije samostalna ustrojstvena jedinica, već djeluje u sklopu Prosvjetno-kulturnog centra. Upisuje djecu iz svih dijelova grada Osijeka, kao i iz okolnih naselja, gdje živi stanovništvo mađarske nacionalne manjine. Prijevoz osigurava Grad Osijek. No, organizacija prijevoza veže se na školsku godinu pa, kako za vrijeme školskih praznika ne vozi poseban autobus, tako tada ne radi ni dječji vrtić. Djelatnici vrtića se stručno usavršavaju na više razina u ustanovi i izvan ustanove, uglavnom u organizaciji AZOO-a. Stručna usavršavanja djelatnika međunarodnih vrtića organiziraju njihovi osnivači.

Djelatnike vrtića prilikom obilaska smo upoznavali s preporukama o zaštiti prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama koje je pravobraniteljica za djecu uputila MZOS-u povodu početka školske/pedagoške godine, a koje se, među ostalim odnose i na dječje vrtiće i zaštitu dječjih pra-

va u predškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama. Upozorili smo i na važnost Protokola o postupanju u kriznim situacijama s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika vrtića pogotovo u odnosu na: novije i potencijalno moguće krizne situacije (poput talačkih kriza, uporabe oružja, nasilnih ponašanja odraslih te prirodnih nepogoda i katastrofa) te na važnost zaštite privatnosti i osobnih podataka djece. Djelatnike dječjih vrtića u sklopu međunarodnih škola upoznali smo s institucijom i ovlastima pravobraniteljice za djecu, budući da ni u jednoj međunarodnoj školi, osim Britanske djelatnici nisu imali informaciju o postojanju institucija pravobranitelja u RH. Djelatnicima međunarodnih vrtića nisu bile poznate ni ovlasti drugih institucija s kojima bi očekivano trebali surađivati (AZOO, CZSS).

8.6.2 Osnovne i srednje škole

Posjetili smo 19 osnovnih škola (OŠ), uključujući i njihova tri područna ili dislocirana objekta:

Katolička OŠ „Josip Pavličić” u Rijeci
 Katolička OŠ u Požegi
 Katolička OŠ Šibenik
 Katolička OŠ u Virovitici
 OŠ „Vazmoslav Gržalja” u Buzetu (matična škola u Buzetu i Područna škola Roč)
 OŠ „Dr. Ante Starčević” Pazarište-Klanac (matična škola u Klancu i Područna škola u Donjem Pazarištu)
 OŠ „Nikola Tesla” u Rijeci
 OŠ „Eugen Kumičić” u Rijeci
 OŠ Jelenje-Dražice (školski objekti u Jelenju i u Dražicama)
 OŠ Višnjevci u Višnjercu
 OŠ Julija Benešića Ilok
 OŠ „Mato Lovrak” u Novoj Gradiški
 OŠ „Dr. Stjepan Ilijašević” u Oriovcu
 Prosvjetno-kulturni centar Mađara u Osijeku
 OŠ Matije Gupca - Međunarodna škola Zagreb
 Američka međunarodna škola, Zagreb
 Njemačka međunarodna škola, Zagreb
 Francuska škola, Zagreb
 Britanska međunarodna škola, Zagreb

Posjetili smo devet srednjih škola (SŠ):

Salezijanska klasična gimnazija u Rijeci
 Gimnazija Daruvar
 Srednja škola Vrbovec
 Srpska pravoslavna opća gimnazija „Kantakuzina Katarina Branković”
 Prosvjetno-kulturni centar Mađara u Osijeku
 Američka međunarodna škola Zagreb - srednjoškolski program
 Britanska međunarodna škola Zagreb - srednjoškolski program
 Njemačka međunarodna škola Zagreb - srednjoškolski program
 Francuska škola Zagreb - srednjoškolski program

U 2016. godini obišli smo četiri katoličke osnovne škole, pet međunarodnih osnovnih škola te četiri osnovne škole koje obrazuju učenike pripadnike nacionalnih manjina. Od srednjih škola posjetili smo četiri međunarodne škole, dvije vjerske gimnazije i dvije srednje škole koje obrazuju djecu nacionalnih manjina.

U školama koje smo posjetili promatrali smo prostorne, organizacijske i sigurnosne uvjete, sudjelovanje djece te motivaciju, senzibilitet i angažman ravnatelja u odnosu na unapređivanje kvalitete rada. Posjete školama iskoristili smo za detaljnije upoznavanje djelatnika s preporukom pravobraniteljice za djecu vezano za zaštitu prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Nakon obilazaka škola po potrebi smo upućivali **preporuke** koje su se odnosile na: intenziviranje rada Vijeća učenika; organiziranje predavanja i edukacije za roditelje o pozitivnim načinima discipliniranja djece; provođenje srednjoškolskog obrazovanja djece smještene u Psihijatrijskoj bolnici Lopača; zapošljavanje stručnih suradnika; obnovu sportske dvorane; poučavanje djece o načinima i mogućnostima prijave kršenja njihovih prava tijelima i institucijama izvan škola; traženje od Ministarstva pravosuđa uvođenja o ranijoj osuđivanosti s podacima iz kaznene evidencije prilikom zapošljavanja djelatnika; izgradnju Učeničkog doma u sklopu Prosvjetno-kulturnog centra Mađara u Osijeku te osiguranje školske dvorane za Gimnaziju Daruvar.

Škole koje smo posjetili susreću se s različitim **izazovima**, bilo da je riječ o neodgovarajućim prostornim, kadrovskim i organizacijskim uvjetima, poteškoćama učenika ili odnosima s roditeljima. Primjerice obje školske zgrade u Dražicama i Jelenju su u lošem stanju. U OŠ Julija Benešića u Iloku od prošle školske godine iz škole se ispisalo više od 20 djece jer su se njihovi roditelji iselili u potrazi za zaposlenjem kojega na krajnjem istoku Hrvatske nema dovoljno. Škola ima sportsku dvoranu koja je u vrlo lošem stanju. Zbog skučenih prostornih uvjeta škole nastava se odvija u dvije smjene.

OŠ „Vazmoslav Gržalja“ Buzet obuhvaća matičnu školu te četiri područne škole. Velika rastrkanost i reljefna razvedenost ovog područja čini sve aktivnosti u velikoj mjeri ovisnima o organizaciji prijevoza koji je često prepreka za organizaciju raznih izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti. Za ukupno 30 učenika određen je primjereni oblik školovanja. U OŠ „Dr. Ante Starčević“ Pazarište Klanac nastava nije stručno zastupljena iz predmeta fizike, kemije, matematike, prirode i likovne kulture pa ove predmete predaju učitelji razredne nastave. Škola stalno raspisuje natječaje za zapošljavanje nastavnika iz ovih predmeta, ali bezuspješno pa je satnica raspoređena unutar postojećeg kadra u školi.

Neke škole koje obrazuju učenike pripadnike **nacionalnih manjina** djeluju kao male multinacionalne zajednice. U OŠ „Nikola Tesla“ u Rijeci osim katoličkog vjeronauka organiziran je i islamski vjeronauk te učenje albanskog jezika i kulture po modelu C. Po istom je modelu odobreno učenja ruskoga jezika te planiraju i uvođenje kineskog jezika. Posebno su zadovoljni projektom „Školsko poslijepodne samo za mene“. U ovaj projekt uključeno je 20 učenika od prvog do osmog razreda, s ciljem umanjivanja socio-ekonomskih razlika među učenicima, olakšavanja školovanja i ostvarenja potencijala učenika.

OŠ Julija Benešića u Iloku je multinacionalna i multikulturalna škola. Pohađa je i veći broj djece slovačke nacionalne manjine te je za njih pedesetak, zbog njegovanja jezika i pisma, organizirano obrazovanje po modelu C. Organizirana su i četiri vjeronauka - katolički, evangelički, pravoslavni i pentakostalni, a djeca i nastavnici se potiču na iskazivanje, njegovanje i dijeljenje svoje kulture i običaja s drugom djecom i nastavnicima.

U OŠ „Vazmoslav Gržalja“ u Buzetu provodi se nastava talijanskog jezika za učenike od četvrtog razreda nadalje. Imaju organiziranu nastavu slovenskog jezika po modelu C, koju polazi 10 učenika. Također imaju organiziran katolički i islamski vjeronauk. Osnovna škola u sklopu Prosvjetno-kulturnog centra Mađara u Osijeku je prostrana i moderno uređena, ima suvremenu opremu i bogati knjižni fond. Nastava je organizirana u jednoj smjeni, što odgovara učenicima s obzirom da školu pohađaju učenici iz šireg područja Grada Osijeka, koji se kući vraćaju posebno organiziranim autobusom. Kako mađarska osnovna škola nema određeno upisno područje, u nju se upisuju djeca prema planu upisa Ureda državne uprave Osječko-baranjske županije, uz uvjet da je dijete govornik mađarskog jezika. Osnovno školovanje provodi se u kombiniranim razrednim odjelima.

Gimnazija Daruvar provodi program opće gimnazije. Dva odjela su na hrvatskom jeziku, dok je jedan po generaciji na češkom jeziku. U školi je ustrojena nastava za učenike češke nacionalne manjine po modelu B, što znači da učenici uz redovni program opće gimnazije imaju još četiri sata tjedno nastavu češkog jezika, a određeni dio predmeta (geografija, povijest, likovna i glazbena umjetnost) izvodi se na češkom jeziku. Prema ovom modelu upisani su učenici trećeg i četvrtog razreda. U drugom razre-

du nastava češkog jezika odvija se po modelu C sa dva sata nastave češkog jezika tjedno, dok je u ovoj školskoj godini u prvi razred upisano četvero učenika u kombinirani razredni odjel koji, osim redovnih predmeta, ima četiri sata češkog jezika te povijest i geografiju na češkom jeziku. Zamijećen je trend upisa učenika u ovu srednju školu iz obližnjih gradova (primjerice Pakraca), u kojima postoji srednja škola/gimnazija.

Osnivač Srpske pravoslavne opće gimnazije „Kantakuzina Katarina Branković“ je Srpska pravoslavna crkva, a pohađa je 62 učenika koji nastavu prate na srpskom jeziku i ćirilichnom pismu (model A) te polažu maturu na srpskom jeziku i ćirilichnom pismu. Škola održava nastavu prema Nastavnom programu MZOS-a za gimnazije - nastavni program u skladu sa srednjoškolskim obrazovanjem u RH s izbornim i fakultativnim predmetima i s pojačanim nacionalnim sadržajima u pojedinim predmetima (srpski jezik, povijest, likovna umjetnost, glazbena umjetnost). Najviše učenika smješteno je u učenički dom Sportske gimnazije u Zagrebu. Školu pohađaju i pripadnici drugih nacionalnosti. U školi se njeguju pravoslavna duhovnost, nacionalno-kulturni identitet i tradicija, a također i multikulturalnost i multikonfesionalnost. Učenicima su osigurani besplatni udžbenici i školska prehrana. U razgovoru s učenicima doznali smo da su vrlo zadovoljni školom i odnosom nastavnika prema njima, ističu da zbog malog broja učenika u školi postoji odnos povjerenja i bliskosti među njima, te da ih škola podupire i pomaže im. Učenici ističu da Vijeće učenika funkcionira i da raspravlja o mnogim temama.

Prilikom posjeta **katoličkim osnovnim školama**, koje su jedine katoličke osnovne škole na području svojih županija, uočili smo da osnivači prate potrebe škole. Učenici polaznici katoličkih škola dolaze s područja cijele županije u kojoj škole djeluju. Ove škole upisuju svu djecu (katolička vjera nije uvjet). Upisati se može svatko tko prihvaća vrijednosti na kojima se temelji obrazovanje u katoličkim školama. No, upisana djeca su uglavnom katoličke vjere. Najčešći razlog zbog kojeg roditelji upisuju djecu je želja da nastave odgoj i obrazovanje u kršćanskom duhu, a neki nastavljaju nakon polaska katoličkog dječjeg vrtića. Škola je besplatna za sve učenike, a roditelji plaćaju troškove produženog boravka i prehrane. Djecu u škole uglavnom dovode roditelji, a po potrebi se organizira i prijevoz. Škole prate nastavni plan i program MZOS-a. Nastava započinje i završava kratkom molitvom, a moli se prije i poslije obroka. Organiziraju se mise, blagoslovi te duhovne obnove za učitelje i roditelje. Nastava se odvija u jednoj smjeni. Škole rade od 7 do 17 sati. U prijedopodnevrim satima održava se nastava, a u popodnevrim razne aktivnosti koje doprinose cjelovitom razvoju djece. Učenici sudjeluju i u brojnim aktivnostima izvan škola te škole obiluju ponudom slobodnih aktivnosti za djecu. Djeca ne nose knjige kući svaki dan, već samo petkom. Svaki učenik ima u školi svoj ormarić. Djeca u školi nose papuče i školske uniforme, a troškove nabavke snose roditelji. Prostori škola prilagođeni su potrebama djece, lijepo uređeni i održavani, moderno opremljeni.

Djelatnici se ne žale na probleme u ponašanju djece, navode da se povremeno susreću s pojedinom djecom u riziku te tada djelatnici zajedno poduzimaju usklađene i dosljedne mjere kako bi se pomoglo djetetu. Izražavaju zadovoljstvo odnosom s roditeljima, ističu da se oni s poštovanjem odnose prema autoritetima u školi, a kao jedan od razloga dobre povezanosti s roditeljima ističu organiziranje niza zajedničkih aktivnosti u školi u koje su uključeni roditelji, od humanitarnih akcija, duhovnih obnova do radionica od kojih neke vode i sami roditelji. Imaju konstituirano Vijeće učenika kao participativno tijelo djece, no iako djeca načelno poznaju ulogu Vijeća i dječja prava, do sada nisu imala priliku u okviru toga tijela prakticirati pravo na sudjelovanje u odlukama koje se na njih odnose. Rade samoevaluaciju i evaluaciju rada i mnogo ulažu u dodatno obrazovanje nastavnika. Škole zajedno s roditeljima i učenicima postavljaju visoke profesionalne standarde i očekivanja.

Međunarodne škole pohađaju djeca različitih nacionalnosti, uglavnom djeca stranaca te je omjer između djece stranaca i hrvatske djece 70% : 30%. Zajedničko međunarodnim školama je upisnina koju roditelji izdvajaju za školovanje djece i ona je, uz barem minimalno poznavanje jezika na kojem se nastava odvija, najčešće jedini uvjet za upis. Jedino u OŠ Matija Gubec -Međunarodnoj školi u Zagrebu istaknuli su da imaju liste čekanja za upis djece u školu, posebice u nižim razredima te da postoji potreba za proširenjem kapaciteta. Prednost pri upisu imaju djeca stranci. Budući je upisnina u međunarodne škole za hrvatske prilike velika, djelatnici smatraju da je to jedan od razloga manjeg broja upisane hrvatske djece. U Američkoj školi u Zagrebu istaknuli su da je i jedno od pravila da ne upisuju više od 30% hrvatske djece. Škole djeluju u prostorima koji udovoljavaju potrebama djece, djeluju poticajno i

sigurno. Američka međunarodna škola u fazi je gradnje novih prostora dok se Britanska međunarodna škola u Zagrebu nalazi u prostoru Privatne škole Kreativan razvoj u Zagrebu.

Njemačka i Francuska međunarodna škola dijele isti prostor i nalaze se u *Eurocampusu* koji je jedan od pet *Eurocampusa* u svijetu. Uz korištenje zajedničkoga prostora, naglasak u svim aktivnostima u *Eurocampusu* je na francusko-njemačkoj suradnji pa učenici zajedno pohađaju različite tečajeve i izvanškolske aktivnosti. Sve škole obiluju slobodnim aktivnostima. Radno vrijeme većini škola je od 8 do 17,30 sati. Učenici rade u manjim razrednim skupinama. Škole imaju organizirane obroke za djecu, a prijevoz je u organizaciji roditelja. U svim međunarodnim školama posebno se vodi računa o sigurnosti djece te su škole uglavnom opremljene video nadzorom i sigurnosnom službom. Međunarodne škole koje smo posjetili djeluju „izolirano“ u lokalnoj zajednici, osim OŠ Matije Gupca - Međunarodne škole u Zagrebu i Britanske međunarodne škole.

Djelatnici škola nisu upoznati s institucijom niti ovlastima pravobranitelja u RH kao ni drugim institucijama s kojima se očekuje suradnja, stoga smo ih tijekom posjeta informirali o ovlastima Pravobranitelja za djecu, kao i nadležnostima drugih institucija te s odredbama zakonskih propisa koji se odnose na zaštitu prava i dobrobiti djece. Prilikom posjeta zamjetno je bilo nerazumijevanje, nevoljkost kao i nemotiviranost (posebice u Njemačkoj međunarodnoj školi) za prihvaćanje posjeta od strane institucije Pravobranitelja za djecu. Škole uglavnom ne surađuju s Prosvjetnom inspekcijom, AZOO-om, centrima za socijalnu skrb niti organizacijama civilnoga društva u RH, a prema njihovim navodima, u Američku, Njemačku ni Francusku školu nikad nisu dolazili djelatnici Prosvjetne inspekcije niti AZOO-a. Začudo da ni u jednoj međunarodnoj školi nikada nije bilo potrebe za stručno pedagoškim i/ili inspeksijskim nadzorom.

Uprava Njemačke škole se, zajedno s Njemačkim veleposlanstvom u Zagrebu, zalaže za priznavanje škole kao njemačke inozemne škole u Hrvatskoj, kao i za sklapanje sporazuma o školi između Republike Hrvatske i Savezne Republike Njemačke. Djelatnici međunarodnih škola ističu da rade prema programima ministarstava svojih država te da podliježu isključivo njihovim inspekcijama. Odlaze na stručna usavršavanja i edukacije koje su isključivo u okviru njihovih ministarstava i ne prate stručna usavršavanja AZOO RH. Francuska škola hrvatskoj djeci omogućuje nastavu hrvatskog jezika, zemljopisa i povijesti u skladu s hrvatskim Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, za razliku od Američke škole koja navodi da nije moguće unijeti u njihov program rada i raspored sati navedene nastavne predmete. Uprava Njemačke škole vodi računa o tome da se u kurikulumima škole u što većoj mogućoj mjeri uzmu u obzir i ciljevi odgoja i obrazovanja navedeni u propisima RH.

U svim školama naglasak je na učenju stranih jezika i interkulturalnom odgoju i obrazovanju. Profesori koji rade uglavnom su stranci, a tek manji dio čine hrvatski profesori. U školama ističu važnost suradnje roditelja i škole, ali istovremeno navode spriječenost roditelja da sudjeluju u određenim aktivnostima škole zbog poslovnih obveza. Svi ističu postojanje Vijeća roditelja i sudjelovanje roditelja u donošenju odluka vezanih za razvoj škola. Sve škole, osim Britanske međunarodne škole, primaju učenike s teškoćama u razvoju, ali nijedna nema organiziran oblik stručne službe kao što je u hrvatskim školama. Primjerice, u Njemačkoj međunarodnoj školi istaknuli su da svaki učitelj ima dodatno pedagoško psihološko obrazovanje te da nema potrebe za posebnim stručnim suradnikom. Navode kako u školi ostvaruju brojne preventivne aktivnosti usmjerene borbi protiv nasilja, posebice elektroničkog.

Međunarodne škole svakodnevno se suočavaju s dolaskom i odlaskom novih učenika, što je uvjetovano zaposlenjem roditelja. No, stječe se dojam da niti jedna škola, osim OŠ Matije Gupca u Zagrebu, ne pridaje posebnu pozornost periodu adaptacije djece i njihovom čestom mijenjanju škola. Škole imaju formirana Vijeća učenika, no iz njihovih navoda nije uočljiv posebni aktivitet učenika u životu i radu škola. Uočava se da sve škole imaju propisana pravila, istaknuta prava i obveze učenika koje uključuju sudjelovanje na nastavi, upise i školarinu, higijenu i odijevanje unutar škole, nadzor učenika, informacije za roditelje, komunikaciju između roditelja i učitelja.

Učenici polaznici međunarodnih srednjih škola uglavnom su oni koji su polazili i njihove vrtiće i osnovne škole. Samo se mali broj učenika upisuje iz hrvatskih osnovnih škola u srednje međunarodne škole.

8.6.3 Centri za odgoj i obrazovanje

Posjetili smo dva centra za odgoj i obrazovanje:

COO Vinko Bek

COO Ivan Štark

COO Vinko Bek - Prošle godine pisali smo o preseljenju Osnovne škole s domom Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek s lokacije Nazorova 53 na novu lokaciju Filipovićeve 22. Na lokaciji u Filipovićevoj Osnovna škola se smjestila u obiteljskoj kući koja je prenamijenjena za potrebe škole i doma. Iako su različite prostorne prepreke prenamjenom obiteljske kuće u školu prevladane, zamjetno je da školi nedostaje prostor te da je kuća premalena za potrebe škole i domskog smještaja djece (djeca nemaju dvoranu već ih za tjelesni odvoz u COO Vinko Bek u Kušlanovoj, kineziterapija se održava u prostoru koji je prije bio garaža te je također premalen, prostorije namijenjene za razrede (učionice) koriste se višenamjenski (primjerice, ujutro kao učionica, a u popodnevnoj smjeni se učionica prenamijeni u kabinnet za rehabilitacijske vježbe), prostor nije dovoljan za svu potrebnu didaktičku opremu pa se dio opreme ni ne koristi). Također, u školi ne postoji prostorija koja bi bila zbornica već se imenici odlažu u sobu voditeljice, a profesori pripreme za sat pišu na hodniku. Isto tako, zbog nedostatka prostora, dio se djece na određene rehabilitacijske terapije i vježbe mora voziti u Kušlanovu (npr. program senzorne integracije, program psihosocijalne podrške te program osnovne glazbene škole). Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku preporučili smo žurno djelovanje i donošenje plana za dugoročno rješenje smještaja djece i učenika-korisnika Centra.

COO Ivan Štark - Centar za odgoj i obrazovanje Ivan Štark je odgojno-obrazovna ustanova za djecu i odrasle osobe s lakšim, umjerenim i težim intelektualnim teškoćama te utjecajnim teškoćama u razvoju. Broj učenika se iz godine u godinu povećava. Smanjuje se broj učenika s lakšim intelektualnim teškoćama i utjecajnim teškoćama u razvoju, a povećava broj učenika s višestrukim teškoćama u razvoju. Učenicima osnovne škole prate nastavu po posebnom nastavnom planu i programu. Za učenike s višestrukim teškoćama u razvoju od 7. do 21. godine organizirana je nastava u odgojno-obrazovnim skupinama. Edukacijskim rehabilitatorima u radu pomažu dvije medicinske sestre, pratiteljice u prijevozu-njegovateljice i pomoćnici u nastavi. Ističu teškoće u radu s djecom čija se primarna dijagnoza odnosi na poremećaje mentalnog zdravlja jer djelatnici Centra nisu educirani u području zaštite mentalnog zdravlja djece i mladih te im, povrh svega, nedostaje ljudskih resursa (prvenstveno dječji psihijatar i pratitelj u prijevozu) i prostornih kapaciteta. Drugi problem koji ističu odnosi se na nemogućnost osiguravanja dostatnog broja pratitelja za učenike u prijevozu jer, s obzirom na prethodno opisanu strukturu teškoća koje imaju polaznici ovoga Centra (intelektualne teškoće s utjecajnim teškoćama te višestruke teškoće), vožnja bez pratnje ozbiljno ugrožava njihovu sigurnost (npr. djeca se sama odvezuju u autobusu, jedno dijete je imalo epi napad za vrijeme vožnje, dvoje djece se potuklo u autobusu, jedna djevojčica je pobjegla iz autobusa na stajalištu i sl.). MDOMSP-u, MZO-u i MZ-u preporučili smo zapošljavanje dva pratitelja u prijevozu i dječjeg psihijatra (dolazak dječjeg psihijatra jedan-dva dana u tjednu u Centar).

8.7 Zdravstvene ustanove

Posjetili smo tri zdravstvene ustanove:

Polikliniku za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG u Osijeku

Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Osijek

Kliniku za dječje bolesti Zagreb

Tijekom obilazaka pažnju smo usmjerili na ostvarivanje skrbi o zdravlju djece, organizacijske, prostorne i kadrovske uvjete te sadržaje za ostvarivanje obrazovnih i kulturnih potreba djece tijekom njihovog boravka u bolnici.

Posjetili smo **Polikliniku za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG Osijek**. Riječ je o zdravstvenoj ustanovi u kojoj se provodi specijalističko-konzilijarna zdravstvena zaštita osoba s teškoćama u govornoj komunikaciji. Prostorni uvjeti su vrlo dobri, opremljenost na visokoj razini, svi djelatnici su stručnjaci s po-

dručja rehabilitacije govora i slušanja. Posebna pažnja usmjerava se na ranu intervenciju djece s poremećajima jezično-govorne komunikacije i gluhe djece pa su u Poliklinici zaposlena dva specijalista rane intervencije u edukacijskoj rehabilitaciji. Ističu problem nedostatka logopeda na Zavodu za zapošljavanje, kao i problem nedostatka logopeda na području Osječko-baranjske županije što stvara veliki priljev djece u njihovu instituciju. Obavješteni smo o inicijativi Poliklinike za proširenjem djelatnosti rada s uslugama iz djelatnosti „Psihijatrije“ koja je u tijeku.

Nakon višegodišnjeg praćenja situacije koja se odnosi na neprimjerene prostorne uvjete liječenja djece s teškoćama mentalnog zdravlja u KBC-u Osijek, potaknuti njezinim neizvjesnim i sporim rješavanjem, ponovo smo posjetili **Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Osijek**. Uvjerili smo se da se djeca i dalje liječe u istim neprimjerenim uvjetima na koje smo ranije više puta upozorili nadležno ministarstvo. Prilikom posjeta održan je sastanak s ravnateljem KBC-a, pomoćnikom ravnatelja za kvalitetu zdravstvene zaštite i pročelnicom Zavoda te smo informirani o najavljenom proširenju Zavoda u prostor koji trenutačno dijele s odraslim psihijatrijskim pacijentima. Budući da je preseljenje do sada najavljivano više puta, MZ-u smo ponovno uputili preporuku za žurnim unapređivanjem nepovoljnih uvjeta zbog kojih djeca na liječenju ne ostvaruju svoja prava. KBC nas je naknadno obavijestio o započetom preseljenju, adaptaciji i opremanju prostora. Saznali smo i da Zavod raspolaže nedostatnim sredstvima za opremanje prostora te očekujemo da MZ osigura primjereno materijalno ulaganje.

Kliniku za dječje bolesti Zagreb (KZDB) u Klaićevoj i Zavod za hematologiju i onkologiju „Dr. Mladen Čepulić“, koji se nalazi u prostoru Klinike za tumore u Ilici, posjetili smo radi praćenja realizacije preporuke koju smo uputili u prosincu 2014. godine. MZ-u smo tada preporučili prostorno izmještanje Klinike za dječje bolesti Zagreb na drugu lokaciju koja bi površinom zadovoljavala uvjete prema postojećim pravilnicima i minimalnim prostornim uvjetima te da se do realizacije preseljenja neodgodivo osiguraju humaniji uvjeti liječenja djece na Odjelu za hematologiju i onkologiju. U lipnju 2015. došlo je do preseljenja Zavoda za hematologiju i onkologiju u prostore Klinike za tumore čime je učinjen važan pozitivan pomak u pogledu humanizacije uvjeta u kojima se djeca liječe. Tijekom posjeta KZDB-u razgovarali smo s v.d. ravnateljem i njegovim pomoćnikom za kvalitetu zdravstvene zaštite i nadzor te s voditeljicom Odjela za solidne tumore. Upoznati smo s planovima vezanim za izgradnju središnje nacionalne dječje bolnice koja bi bila centar izvrsnosti i u kojoj bi djeca bila liječena u skladu sa standardima kojima treba udovoljiti dječja bolnica. S obzirom na planiranu dinamiku i vrijeme koje će biti potrebno za realizaciju ovoga projekta, potrebno je kontinuirano i dalje ulagati u one prostore Klinike koji su u trenutnom stanju, a u koji će i u godinama koje slijede djeca dolaziti na liječenje.

Upoznati smo kako i dalje postoje brojne dileme vezane za organizaciju „škole u bolnici“ za srednjoškolce. Dogovoreno je kako će to biti tema jedne od stručnih rasprava koje pravobraniteljica planira organizirati u 2017. godini, na kojoj ćemo uz pomoć stručnjaka koji se bave ovom temom pokušati odgovoriti na pitanja koje bolnice imaju u vezi s time. Tijekom obilaska Zavoda za hematologiju i onkologiju „Dr. Mladen Čepulić“ uvjerili smo se u značajna poboljšanja u pogledu uvjeta u kojima se djeca liječe u odnosu na situaciju prije preseljenja u prostor Klinike za tumore, čime smo izrazito zadovoljni. Vjerujemo da će u skoroj budućnosti biti pronađeno rješenje i za sadašnju situaciju u kojoj mala djeca koja su pacijenti Zavoda, u slučaju da im je potrebno zračenje, koriste usluge KBC-a Rebro zbog nedostataka odgovarajućeg aparata. Upoznati smo i s problemom pedijatrijske palijativne skrbi koja ne funkcionira na zadovoljavajući način i u pogledu koje se prepoznaje više razina problema. To je područje koje zahtijeva mnogo više pozornosti od one koju je do sada dobivalo od strane MZ-a.

8.8 Kaznene i policijske ustanove

Sukladno *Zakonu o Nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (NN 18/11, 33/15)* za čije provođenje je nadležna pučka pravobraniteljica te Sporazumu o međuinstitucionalnoj suradnji, u 2016. smo zajedno obišli neke policijske i kaznene ustanove. U skladu s našim ovlastima, prilikom obilazaka smo se usmjerili na zaštitu prava djece koji su lišena slobode te prava djece čiji roditelji su lišeni slobode.

Zajedno s pučkom pravobraniteljicom smo obišli slijedeće **policijske ustanove**:

PU Šibensko-kninska te PP Šibenik i PP Vodice koje su u njezinom sastavu

PU Splitsko-dalmatinska te PP Split, PP Trogir, PP Omiš i PP Kaštela koje su u njezinom sastavu

Ukupno smo obišli devet **kaznenih ustanova**, od toga s pučkom pravobraniteljicom dva zatvora (Split i Šibenik) te samostalno ostalih sedam ustanova:

Zatvor u Splitu

Zatvor u Šibeniku

Zatvor u Zadru

Zatvor u Bjelovaru

Zatvor u Karlovcu

Zatvor u Gospiću

Zatvor u Rijeci

Kaznionica u Lepoglavi

Odgojni zavod u Požegi

8.8.1 Policijske ustanove

U **policijskim upravama i postajama** obišli smo prostore u koje se dovode djeca lišena slobode te obavili uvid u dokumentaciju o policijskom postupanju u takvim slučajevima. Interes je bio usmjeren na djecu počinitelje kaznenih i prekršajnih djela te na djecu zatečenu u noćnim izlascima. Djeca vrlo kratkotrajno borave u prostorima policije što je regulirano propisima. Prilikom obilazaka nije zatečeno nijedno dijete te smo informirani da se djeca rijetko dovode, riječ je o nekoliko slučajeva godišnje. Sredstva prisile (tjelesna snaga i lisice) prema djeci se vrlo rijetko i iznimno primjenjuju. Zbog neprimjernih prostornih uvjeta u kojima borave dovedene osobe, razgovori s djecom obavljaju se najčešće u uredima policijskih službenika specijaliziranih za djecu ili u posebnim prostorijama za razgovor s djecom koja su svjedoci i/ili žrtve. Prema djeci zatečenoj u nedozvoljenim noćnim izlascima različito je postupanje u praksi, djelatnici nekih postaja dovode djecu u PP, iako su ponekad zatečena ispred roditeljskog doma, dok drugi dijete odvedu njegovoj kući ili pričekaju roditelja na mjestu zatjecanja, što je u skladu s našom preporukom.

8.8.2 Kaznene ustanove

U vrijeme obilaska **sedam zatvora** nije zatečen nijedan maloljetnik. Obišli smo posebne zatvorske jedinice u kojima oni izvršavaju mjeru istražnoga zatvora. Riječ je o sobama koje su namijenjene maloljetnicima, ali su jednake kao i sve ostale u istražnome zatvoru. U njima najčešće borave odrasli istražni zatvorenici do dolaska maloljetnika. Iako su neke čiste i obojane, najčešće su zapuštene i derutne, sa starim namještajem i nemaju nikakve dodatne standarde namijenjene mladim ljudima. Neke sobe u svom prostoru imaju ograđeni sanitarni čvor s umivaonikom i wc-om koji nije zazidan do stropa čime se krši pravo na privatnost prilikom obavljanja nužde i higijene ukoliko se u sobi nalazi više osoba. U nekim zatvorima zid nije moguće podići do stropa jer bi zatvorio izvor danjeg svjetla. Zbog neprimjerenih prostornih i drugih uvjeta izvršenja mjere istražnog zatvora za maloljetnike, zatvorima i UZS-u upućene su preporuke za njihovim osiguranjem u skladu s nacionalnim propisima i međunarodnim dokumentima.⁸¹

Obišli smo **Odgojni zavod u Požegi** koji je ustanova u sustavu pravosuđa u kojem maloljetnice ženskog spola izvršavaju odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod. Zavod je iz velikog prostora unutar Kaznionice u Požegi preseljen prije tri godine u manji, koji je primjereniji višegodišnjem padu broja upućenih odgajonica. Unutarnji i dvorišni prostori su primjereni svim potrebama odgajonica, održavani su, oplemenjeni te ugodni za boravak. Obišli smo i zaseban prostor u koji se smještaju maloljetnice pod pojačanom skrbi i nadzorom u zatvorenim uvjetima. Riječ je o sobi za izolaciju s dvije postelje i zasebnim sanitarnim čvorom koji su svijetli i uredni. Ovdje maloljetnice borave rijetko i kratkotrajno, najčeš-

⁸¹ Više o zaštiti prava djece u sukobu sa zakonom i o preporukama govorimo u zasebnim poglavljima.

će zbog ugroze svoje ili sigurnosti drugih odgajanica. U Zavodu je uposleno 12 djelatnika, osim stručnih odgajatelja tu je i šest pomoćnih odgajatelja što je osobitost ove ustanove te unapređuje kvalitetu izvršenja odgojne mjere. Prilikom obilaska zatekli smo šest djevojaka koje izvršavaju odgojnu mjeru i koje iskazuju zadovoljstvo boravkom u ustanovi i odnosom s djelatnicama. Omogućen im je rad u Kaznionici u skladu s propisima i školovanje te sudjelovanje u slobodnim aktivnostima. Ustanova zadovoljava potrebne standarde izvršenja odgojne mjere.

U sedam zatvora i kaznionici stekli smo uvid u prostorne i organizacijske uvjete u kojima se odvijaju posjeti djece roditeljima koji su lišeni slobode i u druge načine unapređivanja roditeljstva te zadržavanja i osnaživanja odnosa s djecom. Kaznionicu u Lepoglavi obišli smo zajedno s gostima iz inozemstva u sklopu održavanja međunarodne konferencije mreže COPE (*Children of Prisoners Europe*) posvećene djeci čiji su roditelji u zatvoru. Nakon posjeta uputili smo preporuke kaznenim ustanovama i UZS-u za unapređivanje stanja.⁸²

U **Zatvoru u Gospiću** prostor za posjete i njegova opremljenost ne odgovaraju standardima, prostor je derutan, s neprimjerenim namještajem i bez materijala za aktivnosti. Zatvor ne provodi program „Zatvorenik kao roditelj“. Nakon upućene preporuke, obaviješteni smo o aktivnostima i započetim radovima.

U **Zatvoru u Zadru** u prostoru za posjete skromno je uređen kutić za djecu, sa zidom oslikanim dječjim motivima. Opremljen je slikovnicama i bojicama što je nedovoljno. U zatvoru se ne provodi program „Zatvorenik kao roditelj“ niti druge aktivnosti usmjerene osnaživanju roditeljstva i kontakata s djecom.

U **Zatvoru u Splitu** djeca prolaze istu proceduru prilikom ulaska kao i odrasli posjetitelji. Poneku detaljnu pretragu djelatnici opravdavaju sigurnosnim rizicima, ne uvažavajući našu preporuku da se u slučaju sumnje na zlorporabe detaljno pregleda zatvorenik prilikom povratka u ćeliju, a ne dijete. U prostoriji za posjete djece jedan zid je oslikan dječjim motivima, opremljen namještajem za djecu te neurednim, neprivlačnim i skromnim sadržajima za djecu. Djeca istražnih zatvorenika roditelje posjećuju u prostoru odjela tretmana gdje nema igraćaka ni didaktičkog materijala. U Zatvoru se ne provodi program „Zatvorenik kao roditelj“ niti druge aktivnosti usmjerene osnaživanju roditeljstva i kontakata s djecom.

Zatvor u Šibeniku ima poseban ulaz bez rešetki za djecu koja ulaze neposredno u prostoriju za posjete. Tako nisu izložena neugodnostima prilikom prijema i pretrage. Prostorija je oslikana dječjim motivima te skromno opremljena igračkama i didaktičkim materijalom. U Zatvoru se ne provodi program „Zatvorenik kao roditelj“ niti druge sustavne aktivnosti osnaživanja roditeljstva.

Zatvor u Rijeci nema posebne prostorije za posjete djece te se oni odvijaju u oronuloj prostoriji za sve posjete u čijem se kutu po potrebi improvizira prostor za djecu. Posjete je moguće organizirati u urednoj i opremljenoj zasebnoj prostoriji koja se koristi za grupni rad sa zatvorenicima, no djelatnici zatvora to nerado čine, unatoč preporuci upućenoj prilikom prethodnoga obilaska, opravdavajući to sigurnosnim razlozima, nedostatkom financija i drugim potrebama prostora. Djeca istražnih zatvorenika starija od 14 godina roditelje viđaju preko staklene barijere, unatoč upućenoj preporuci da se pravo na kontakt izjednači s obzirom na dob djece koja posjećuju roditelje. Iako se ranije provodio, trenutačno se ne provodi program „Zatvorenik kao roditelj“ niti se provode dodatne aktivnosti za osnaživanje roditeljstva i odnosa s djecom.

U **Zatvoru u Karlovcu** posjeti djece roditeljima odvijaju se u skućenim uvjetima, u kutu prostorije za posjete. Kutak za djecu je skromno opremljen namještajem za djecu i igračkama. Program „Zatvorenik kao roditelj“ do sada se nije provodio, jer nije bilo dovoljno zatvorenika niti iskazanog interesa. Djelatnik tretmana je dovršio edukaciju te očekuju početak programa od jeseni. Dodatne aktivnosti osnaživanja roditeljstva se ne provode.

U **Zatvoru u Bjelovaru**, u skućenu prostoriju za posjete ulazi se s dvorišne strane, u njoj se nalazi i dio za djecu s malim plastičnim stolom i stolicama te skromnim igračkama. Na sredini prostorije nalazi se

⁸² Više o konferenciji i djeci čiji su roditelji u zatvoru te o upućenim preporukama u poglavlju *Godišnja konferencija mreže COPE i Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

velika barijera - stol koji svojom širinom onemogućava fizički kontakt između zatvorenika i posjetitelja. Iako djeca mogu prići roditelju i sjesti mu u krilo, situacija onemogućava zajedničku obiteljsku prisnost i privatnost, jer se kontakti odvijaju za tri obitelji istovremeno. Odgovor UZS-a niti zatvora na upućenu preporuku za uklanjanje ove fizičke barijere nismo primili. Program „Zatvorenik kao roditelj“ započeo se provoditi 2016. te su održana dva turnusa radionica. Provodile su se i druge aktivnosti za osnaživanje roditeljstva, najčešće uz prigodne blagdane (izrada čestitki, bojanje pisanica). Omogućeno je i zajedničko fotografiranje roditelja i djece.

Posjet **Kaznionici u Lepoglavi**, organiziran u suradnji s UZS i samom Kaznionicom, ostvarili smo u okviru konferencije COPE. Inozemni stručnjaci članovi COPE mreže obišli su prostor cijele kaznionice te posebno prostoriju opremljenu i uređenu za posjete djece. Uočen je nedovoljno održavan prostor ispred same prostorije za posjete (potrgana klupa). U prostoriji u kojoj se može odvijati više istovremenih posjeta nalazi se namještaj za djecu te igračke i didaktički materijal. Inozemni posjetitelji uočili su da nema prekomjernih pretraga i nadzora djece te atmosferu bliskosti između djece i roditelja. U Kaznionici se provodi program „Zatvorenik kao roditelj“ te brojne druge aktivnosti za osnaživanje roditeljstva (radionice za zatvorenike za izradu plakata za prostor za posjete, oslikavanje predmeta i majica koje mogu pokloniti djeci, čitalački program u kojem zatvorenici čitaju pripovijetke i snimaju na CD koji daruju djeci, zajedničko fotografiranje djece i roditelja, izložba radova i poruka djece).

8.9 Druga mjesta

U sklopu redovitih aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu te na temelju obraćanja pučke pravobraniteljice koja je posjetila romska naselja u Delnicama, posjetili smo tri romska naselja u Delnicama: Gusti Laz, Zapolje brodsko i Dedin. Sva tri naselja nalaze se u šumi, prostorno dislocirana od Grada Delnice. Obitelji su donedavno živjele u šatorima, sada ih većina živi u kamp kućicama. Uvjeti za život su u potpunosti neprimjereni (nema struje, vode, toaleta, grijanja, u kamp kućicama nedostaju stolovi i stolice, nema dovoljno mjesta niti kreveta za sve članove obitelji). Dodatan otežavajući faktor za romske obitelji u naseljima Gusti Laz i Zapolje brodsko odnosi se na činjenicu da su naselili zemljište u privatnom vlasništvu treće osobe te je njihovo preseljenje neizbježno.⁸³

⁸³ Više o posjetu u poglavlju *Prava djece pripadnika nacionalnih manjina*.

Ostale aktivnosti vezane za zaštitu i promicanje prava djece

Osim što se bavi pojedinačnim slučajevima i općim-sustavnim inicijativama, vezanima za izdvojena područja zaštite djece i za zakonodavnu aktivnost te ostvaruje suradnju s djecom, Ured pravobraniteljice za djecu ostvaruje tijekom godine i druge aktivnosti vezane za zaštitu i promicanje prava djece koje nabrajamo u ovom poglavlju.

9.1 Stručni skupovi i zbivanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

U 2016. Ured pravobraniteljice organizirao je 12 skupova, manifestacija, sastanaka i prezentacija. Od toga su dva događanja realizirana u suradnji s drugim organizatorima pri čemu je Ured davao stručnu podršku i podlogu u pripremi i realizaciji, a 10 događanja organizirao je samostalno. Donosimo pregled organiziranih međunarodnih skupova, domaćih skupova, stručnih sastanaka te događanja organiziranih u suradnji s drugim subjektima.

Međunarodni skupovi

Godišnja konferencija mreže Children of Prisoners Europe - COPE „Djeca čiji su roditelji u sukobu sa zakonom: Što je njihov najbolji interes? Kako ga ostvariti?“, 20. svibnja 2016., Zagreb, Stara gradska vijećnica - Pravobraniteljica za djecu i međunarodna organizacija COPE (*Children of Prisoners Europe*), koja okuplja niz organizacija i udruga usmjerenih na zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru, zajedno su organizirali Godišnju konferenciju COPE mreže u Zagrebu, na kojoj je sudjelovalo više od 200 sudionika iz 22 zemlje. Istaknuti stručnjaci iz Hrvatske i inozemstva, među kojima i osnivač COPE mreže Alain Bouregba, iznijeli su ključne odrednice, prijemore i zadaće u zaštiti najboljeg interesa ove ranjive skupine djece. Pravobraniteljica za djecu Ivana Milas Klarić upozorila je da prepoznavanje potreba ove djece i angažman stručnjaka koji će im pružiti podršku, za njih može značiti ključnu životnu promjenu. Gosti i govornici na konferenciji bili su potpredsjednica Odbora UN-a za prava djeteta Renate Winter i koordinatorica Europske komisije za prava djeteta Margaret Tuite, hrvatski zastupnik u Europskom parlamentu Tonino Picula, Pučka pravobraniteljica RH Lora Vidović i drugi. O različitim aspektima zaštite djece čiji su roditelji u zatvoru izlaganja su održali predstojnica UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku Valentina Otmačić, klinička psihologinja u Poliklinici za zaštitu djece grada Zagreba dr. Bruna Profaca i dr. Igor Kanižaj s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu. Djelovanje udruga u ovom području i primjere dobre prakse predstavili su Ivana Zanze iz Udruge RODA, Jurica Pačelat iz udruge Status:M te Andy Keen Downs i Katherine Copperthwaite iz udruge PACT iz Velike Britanije. O tome kako sustav pravosuđa prepoznaje potrebe djece zatvorenika izlagali su policijska inspektorica u Odjelu za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji Ravnateljstva policije MUP-a Anita Matijević, Sutkinja Županijskog suda u Zagrebu Ljubica Pezo Štirmer i načelnica sektora tretmana u Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa Renata Šoher. Upravitelj zatvora u Mađarskoj i član Vijeća za penološku suradnju pri Vijeću Europe Attila Juhász predstavio je novu Strategiju za prava djeteta Vijeća Europe (2016. - 2021.), istaknuvši prava djece čiji su roditelji u zatvoru. U zaključnom dijelu konferencije predsjednica COPE mreže Lucy

Gampell pohvalila je ostvarena postignuća u zemljama partnerima, a konferenciju je zaključila za mjenica pravobraniteljice za djecu RH Maja Gabelica Šupljika.

Domaći skupovi

Rasprava „Roditeljstvo i radna uloga“, 15. veljače 2016., Zagreb, Mala kuća dječjih prava - Pravobraniteljica za djecu organizirala je raspravu kako bi ukazala na teškoće i izazove s kojima su suočeni zaposleni roditelji kao i na moguće načine na koje im država, lokalna zajednica i poslovni sektor mogu pružiti podršku u uravnoteženju njihove roditeljske i radne uloge. Na raspravi su sudjelovali predstavnici državnih i drugih javnih tijela, tijela JLP(R)S, pravobraniteljskih institucija, Hrvatske udruge poslodavaca i zainteresiranih udruga/organizacija civilnog društva. Uvodna izlaganja održali su prof. dr. sc. Siniša Zrinščak s Pravnog fakulteta u Zagrebu („Obiteljska politika - komparativna iskustva“), prof. dr. sc. Ninoslava Pečnik iz Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu („Društvena podrška odgovornom roditeljstvu“) i psihologinja Jasminka Jelčić, stručnjakinja za organizacijski razvoj („Roditeljstvo i radna uloga - između idealne slike i hrvatskog realiteta“). U raspravi su sudjelovali brojni stručnjaci, a uključila su se i djeca - članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu koji su iz dječje perspektive prikazali problematiku odrastanja uz „prezaposlene“ roditelje. Na temelju rasprave pravobraniteljica je definirala preporuke koje je uputila nadležnim ministarstvima. Preporučila je: donošenje konzistentne **obiteljske politike** koja podrazumijeva ulaganje u djecu, širenje usluga za djecu i roditelje te prilagodbu postojećih usluga potrebama zaposlenih roditelja i djece; uvrštavanje potpore roditeljstvu kao neizostavne teme **socijalnog dijaloga** poslodavaca i sindikata; **prilagodbu organizacije i rada javnih službi** (dječjih vrtića i škola) potrebama i radnom vremenu zaposlenih roditelja; razvijanje usluge **unapređivanja roditeljskih znanja i vještina** radi jačanja sposobnosti roditelja da pruže djetetu optimalne uvjete za razvoj i razvijanje ciljanih mjera i usluga u slučaju **pojačane potrebe za podrškom** roditeljstvu (primjerice kod maloljetnih roditelja, roditelja djece s teškoćama u razvoju, roditelja niskog socijalno-ekonomskog statusa i slično).

Konferencija za novinare - predstavljanje MMS-ove Strategije protiv vršnjačkoga nasilja „Stop tišini koja boli!“, 4. listopada 2016., Zagreb, Mala kuća dječjih prava - U povodu Dječjeg tjedna pravobraniteljica za djecu Ivana Milas Klarić organizirala konferenciju za novinare kako bi predstavila „dječju“ Strategiju protiv vršnjačkoga nasilja, koju su izradila djeca okupljena u njezinoj Mreži mladih savjetnika. Strategiju su predstavili njezini mladi savjetnici Antonija Radoš, Nika Latinčić, Kana Halić Kordić i Domagoj Topić. Oni su novinarima ispričali kako su odlučili svojom strategijom upozoriti na odgovornost svih za sprečavanje „nevidljivoga“ psihičkog nasilja te su je nazvali „Stop tišini koja boli!“. Strategija ističe ključna mjesta na kojima se može utjecati na prevenciju nasilja te imenuje ključne dionike koji u tome trebaju preuzeti svoju zadaću, a to su: obitelj, vrtić, škola, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, udruge, pravobraniteljica za djecu. Pritom i sami članovi MMS-a preuzimaju svoj dio zadataka. Pravobraniteljica je ovu Strategiju MMS-a uputila Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta zajedno sa svojim preporukama za zaštitu prava djece u sustavu odgoja i obrazovanja.

Na konferenciji za novinare članovi MMS-a su sami iznijeli ključne dijelove strategije i pozvali sve, a posebno djecu da ne šute o nasilju i da pomognu kako bi se ono spriječilo. Pravobraniteljica je naglasila važnost uvažavanja perspektive djece i mladih u rješavanju svih problema koji se tiču djece, ali je naglasila da to ne znači da na djecu prebacujemo odgovornost za rješavanje problema nasilja jer ta je zadaća uvijek na odraslima.

Predstavljanje MMS-ove Strategije djeci u uredima pravobraniteljice u Zagrebu, Osijeku i Splitu, 4.- 6. listopada 2016 - Nakon susreta s novinarima 4. listopada 2016. članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS-a svoju su Strategiju protiv vršnjačkoga nasilja „Stop tišini koja boli!“ predstavili srednjoškolcima, članovima debatne grupe iz Druge gimnazije u Zagrebu i djeci iz SOS Dječjeg sela Lekenik koji su došli u posjet pravobraniteljici. U živoj raspravi o tome kako spriječiti nasilje među djecom sudjelovali su članovi MMS-a Antonija Radoš, Nika Latinčić, Kana Halić Kordić, Domagoj Topić, Adrian Berkić, Gabriela Markešić i Elena Škrtić.

Sljedećega dana, 5. listopada, članovi MMS-a iz dalmatinske regije na sličan su način svoju Strategiju predstavili učenicima Osnovne škole Manuš iz Splita, predsjednici Dječjeg gradskog vijeća Grada Splita

i Učeničkom vijeću OŠ Lučac iz Splita, koji su došli u posjet splitskom regionalnom uredu pravobraniteljice za djecu. O sprečavanju psihičkog vršnjačkog nasilja djeci su govorili članovi MMS-a Tina Družić, Marko Mandarić i Julia Mihovilović.

A u osječkom uredu pravobraniteljice Strategiju „Stop tišini koja boli!“ su 6. listopada predstavili članovi MMS-a Marta Kekez iz Nove Gradiške i Leo Tumbas iz Osijeka. Njihovi gosti u osječkom uredu pravobraniteljice bili su učenici OŠ Ljudevita Gaja iz Osijeka i djeca iz SOS Dječjeg sela Ladimirevci.

Mnogi mediji popratili su ove događaje u uredima pravobraniteljice i izvijestili o aktivnostima članova MMS-a usmjerenim na sprečavanje vršnjačkoga nasilja.

Svečano otvaranje izložbe učeničkih likovnih radova „Poznajem i poštujem dječja prava“, 18. studenoga 2016., Zagreb, Mala kuća dječjih prava - U povodu Međunarodnog dana prava djeteta u *Maloj kući dječjih prava* svečano je otvorena izložba nastala kao rezultat suradnje pravobraniteljice za djecu s učenicima Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci, u zajedničkom nastojanju da se Konvencija o pravima djeteta približi djeci i mladima. Tijekom pripreme učenici su proučili sadržaj Konvencije, upoznali se s pravobraniteljicom i njezinim suradnicama, zajedno sa svojim mentorima kreirali efektne vizualne poruke namijenjen za kalendar pravobraniteljice za 2017. godinu. Kao rezultat njihova rada nastali su crteži, slike, kolaži, skulpture, kratki animirani filmovi i pa čak i „interaktivne slikovnice“. Učenici su odabrali 12 radova koji su uvršteni u zajednički kalendar „Poznajem i poštujem dječja prava“. Cijeli projekt koordinirala je profesorica Jasmina Bukša, koja je i autorica postava izložbe te kataloga i plakata. Uz nju su pedesetak učenika u kreativnom procesu vodile i profesorice: Laura Herceg, Nina Bačić-Mencer, Ines Milčić, Tatjana Masterl, Mirta Grandić i Zrinka Kralj. Svi mladi autori i njihovi mentori došli su u Zagreb na svečano otvaranje izložbe. Mnogobrojn timerima obratili su se pravobraniteljica Ivana Milas Klarić i ravnatelj Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci Damir Šegota, a uz nekoliko riječi o vlastitom doživljaju rada na ovom projektu, izložbu su otvorili učenici Ivor Tamarut i Lucia Lukšić.

U veljači 2017. pravobraniteljica je svim sudionicima u ovome projektu uručila prigodne zahvalnice. Izložba traje sve do studenoga 2017. te će je moći razgledati mnoga djeca i odrasli koji budu posjećivali Ured pravobraniteljice u Zagrebu.

Predstavljanje prijevoda „Općeg komentara br. 19 (2016.) Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda - o izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava“, 19. prosinca 2016., Zagreb Mala kuća dječjih prava - Sa svrhom da pomogne državama strankama u provedbi članka 4. Konvencije o pravima djeteta u vezi s javnim proračunima, Odbor za prava djeteta UN-a ovoga je ljeta (20. srpnja 2016.) donio „Opći komentar br. 19. (2016.) o izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava“. Pravobraniteljica za djecu je, s namjerom pravovremenog upoznavanja stručne javnosti sa sadržajem toga dokumenta, osigurala prevođenje izvornoga teksta na hrvatski, kako bi ga približila svima koji se brinu o pravima djece, te ih pozvala da ga primjenjuju u proračunskim procesima. Pozvala je stručnjake iz svih ministarstava i drugih državnih tijela koja imaju važnu ulogu u raspodjeli proračunskih sredstava za djecu te će njihova zadaća biti i izrada tzv. „dječjeg proračuna“. Izrada „dječjeg proračuna“ je i jedna od preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta upućenih Republici Hrvatskoj. Predstavnici brojnih ministarstava, državnih agencija, organizacija civilnoga društva, jedinica lokalne i regionalne samouprave te drugi stručnjaci odazvali su se pozivu, a Opći komentar br. 19 predstavile su im pravobraniteljica I. Milas Klarić te glavna državna rizničarka Ivana Jakir Bajo iz Ministarstva financija, koja je tom prilikom objasnila na koji način Ministarstvo financija namjerava u praksi ostvariti načela izrade „dječjega proračuna“.

Predstavljanje hrvatsko-engleskog zbornika pravobraniteljice za djecu „Zaštita najboljeg interesa djeteta/Protecting the Best Interest of the Child“, 19. prosinca 2016., Zagreb, Mala kuća dječjih prava - Nakon predstavljanja Općeg komentara UN-ovog odbora za prava djeteta okupljenim stručnjacima predstavljena je nedavno objavljena publikacija Pravobranitelja za djecu. Riječ je o zborniku priopćenja s Godišnje konferencije i tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (CRONSEE), u kojem je obuhvaćeno niz tema iz područja zaštite dječjih prava - od zaštite djece izbjeglica, do zaštite djeteta u situacijama kad se njegov interes ne podudara s interesom roditelja (npr. u

slučaju obveznog cijepljenja, konfliktnih razvoda i sl.). U zborniku su predstavljeni i prateći dokumenti uz Konvenciju o pravima djeteta, primjerice Fakultativni protokol o postupku povodom pritužbi. Urednice zbornika su pravobraniteljica Ivana Milas Klarić i njezina zamjenica Ester Radmilo.

Stručni sastanak o uvjetima liječenja djece s teškoćama mentalnog zdravlja, 20. listopada 2016., Zagreb - Potaknuta apelima liječnika i obavijestima o neodgovarajućim uvjetima u kojima se liječe djeca s teškoćama mentalnoga zdravlja, posebno kad postoji potreba njihovog dužeg bolničkog liječenja, pravobraniteljica za djecu je u svome uredu u Zagrebu 20. listopada 2016. održala stručni sastanak na kojem su sudjelovali predstavnici Kliničkih bolničkih centara u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Rijeci, predstavnici Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu („Kukuljevićeva“), Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, Ministarstva zdravstva, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Gradskog ureda za zdravstvo Grada Zagreba i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. Sudionici sastanka izvijestili su o stanju i potrebama u ovom području zaštite zdravlja djece i pretpostavkama koje trebaju biti zadovoljene kako bi se ostvarili pozitivni pomaci.

Institucija pravobranitelja za djecu temeljem propisanih ovlasti već godinama prati problematiku uvjeta u kojima se liječe djeca s teškoćama mentalnog zdravlja, obilazi zdravstvene institucije i upućuje preporuke usmjerene postizanju više razine zdravstvene skrbi o djeci i osiguranju odgovarajućih uvjeta za njihovo liječenje.

Skupovi u suradnji s drugima

„Strategija Vijeća Europe za prava djeteta od 2016. do 2021. - novi okvir i poticaj za unapređivanje prava sve djece“, 4. svibnja 2016., Zagreb, Mala vijećnica Hrvatskoga sabora - Nova Strategija Vijeća Europe za prava djeteta od 2016. do 2021. donesena je u ožujku 2016. kao temelj djelovanja u zaštiti prava djece u sljedećem razdoblju za sve zemlje članice VE. Pravobraniteljica za djecu, koja je i sama sudjelovala u procesu njegove izrade, osigurala je prevođenje toga dokumenta na hrvatski jezik ubrzo po njegovu donošenju te je predložila Odboru za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora da zajednički organiziraju prvo javno predstavljanje toga dokumenta u Hrvatskoj. Odbor je u suradnji s pravobraniteljicom, predstavio Strategiju VE 4. svibnja 2016., okupivši ključne dionike u društvu za ostvarivanje prava djece. Predstavljajući taj dokument predsjednik Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora Ivan Vrdoljak pozvao je na zajedničko djelovanje i suradnju u primjeni strategije kao temeljnog alata za sustavno poboljšavanje prava djece. U predstavljanju dokumenta, uz predsjednika odbora I. Vrdoljaka i pravobraniteljicu Ivanu Milas Klarić, sudjelovali su zamjenik ministricе socijalne politike i mladih Ante Babić, Predstojnica UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku Valentina Otmačić i Marina Trbus iz Udruge roditelja „Korak po korak“. Na skupu su sudjelovali predstavnici brojnih institucija, organizacija civilnog društva, akademske zajednice, stručnjaka te predstavnici djece iz Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu i Nacionalnog vijeća učenika. U raspravi je posebno istaknuta važnost sudjelovanja djece u društvu i njihovog uključivanja i u procese donošenja politika za djecu i mlade.

Festival o pravima djece, 7. do 26. listopada 2016. - Osmi po redu Festival o pravima djece, koji zajedno organiziraju UNICEF-ov ured za Hrvatsku, Hrvatski filmski savez, udruga Alternator, Ured pravobraniteljice za djecu i partneri, održan je u čak 18 hrvatskih gradova te su odabrane filmove za djecu i filmove koje su snimili učenici osnovnih i srednjih škola vidjele tisuće djece iz cijele Hrvatske. Festival je jedinstven po tome što su sve filmske projekcije prilagođene i za osobe s oštećenjem vida ili sluha. Riječ je o prvom inkluzivnom festivalu u Hrvatskoj, koji je pomoću odgovarajućih tehničkih rješenja svoj program učinio dostupnim osobama s oštećenjem vida i sluha. Kao partner u pripremi i oržavanju ove manifestacije Ured pravobraniteljice za djecu uključen je u izbor dječjih filmova na festivalu.

9.2 Izdavački projekti

Tijekom 2016. godine Ured pravobraniteljice za djecu objavio je, kao publikacije za djecu i odrasle, infografiku/brošuru *MMS Strategija protiv vršnjačkog nasilja „Stop tišini koja boli!“* na hrvatskom i na engleskom jeziku, zatim katalog izložbe učeničkih likovnih radova *„Poznajem i poštujem dječja prava“* te istoimeni zidni kalendar za 2017. godinu. Ove su publikacije dostupne i u digitalnom obliku na web

stranici www.dijete.hr. Objavljena je i publikacija „Vršnjačko istraživanje o dječjem sudjelovanju u školskom okruženju“, također na hrvatskom i na engleskom jeziku.

MMS Strategija protiv vršnjačkog nasilja „Stop tišini koja boli!“ (poster/brošura)

Baveći se protekle godine pitanjem kako spriječiti vršnjačko psihičko nasilje (izoliranje i namjerno isključivanje pojedine djece iz društva) članovi MMS-a izradili su vlastitu strategiju koju su nazvali „Strategija protiv vršnjačkoga nasilja - „Stop tišini koja boli!““. U njoj su istaknuli ključna mjesta na kojima se može utjecati na prevenciju nasilja - obitelj, odgojno-obrazovne ustanove, šira društvena zajednica - te su imenovali ključne dionike koji mogu i trebaju djelovati u prevenciji psihičkog nasilja. Tako su neke zadatke dodijelili obitelji, vrtiću, školi, Ministarstvu znanosti i obrazovanja, udrugama, pravobraniteljici za djecu, a neke su zadaće preuzeli sami. Njihov tekst pretočen je u atraktivnu infografiku te je otisnuta brošura koja s jedne strane donosi kompletan tekst MMS-ove strategije, a kad se rastvori funkcionira kao mini-poster s jasnim slikovnim porukama o tome kako se suprotstaviti nasilju među djecom. Brošura je otisnuta u 1000 primjeraka i namijenjena je prvenstveno djeci. Manji broj primjeraka otisnut je na engleskom jeziku. I hrvatska i engleska publikacije dostupne su i na www.dijete.hr.

„Vršnjačko istraživanje o dječjem sudjelovanju u školskom okruženju u Hrvatskoj“, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2016. (digitalna publikacija)

Ured pravobraniteljice za djecu, kao projektni partner, proveo je vršnjačko istraživanje o dječjem sudjelovanju u školskom okruženju u sklopu projekta o dječjem sudjelovanju na području EU, koji provodi tvrtka ECORYS u partnerstvu s organizacijom *Child-to-Child Trust* i Sveučilištem iz Zapadne Engleske (*University of the West of England*), uz financijsku podršku Europske komisije. Projekt je proveden 2013. godine (u Hrvatskoj, Velikoj Britaniji, Nizozemskoj, Poljskoj i Grčkoj), a dozvolu za objavu rezultata smo, kao projektni partner, dobili 2015. godine te je u 2016. publikacija objavljena u digitalnom obliku i dostupna je na www.dijete.hr, na hrvatskom i na engleskom jeziku. Riječ je o istraživanju u kojem su sama djeca izradila upitnik i provela ispitivanje među svojim vršnjacima, a cilj je bio dobiti bolji uvid u dječje sudjelovanje u školskom okruženju u Hrvatskoj. Dječje sudjelovanje ispitano je kroz četiri područja: iskustvo sudjelovanja u školi, stavove prema sudjelovanju, prepreke sudjelovanju i prijedlozi za pomoć u prevladavanju prepreka. Istraživanje su proveli su članovi Mreže mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice za djecu, a u istraživanju je sudjelovalo 214 učenika osnovnih i srednjih škola s područja Zagrebačke, Međimurske, Vukovarsko-srijemske, Šibensko-kninske i Primorsko-goranske županije. Rezultati pokazuju da djeca i mladi imaju pozitivan stav i iskustvo sudjelovanja u donošenju odluka koje ih se tiču u školi, no otkrivaju i njihovo nezadovoljstvo zbog toga što njihovo mišljenje u školi nije dovoljno zastupljeno ni uvažavano. U svladavanju tih prepreka pomogla bi im podrška i poticaj odraslih, ali i podrška vršnjaka te bolje organiziranje učenika u predstavničkim tijelima, uvažavanje te bolja upućenost odraslih u postojanje ovog prava djeteta. Uz publikaciju objavljen je djeci prilagođen sažetak rezultata (*child friendly*) koji kratko i na djeci razumljiv način prikazuje poruke istraživanja.

Katalog izložbe učeničkih radova „Poznajem i poštujem dječja prava“

U povodu Međunarodnog dana prava djeteta 20. studenoga pravobraniteljica za djecu organizirala je izložbu u *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu pod naslovom „Poznajem i poštujem dječja prava“, na kojoj su učenici Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci izložili pedesetak radova u različitim tehnikama, koji ilustriraju teme vezane uz dječja prava, Konvenciju o pravima djeteta i rad pravobraniteljice za djecu. Katalog ove izložbe, osmišljen kao kolaž učeničkih radova, oblikovala je profesorica Jasmina Bukša.

Zidni kalendar 2017. „Poznajem i poštujem dječja prava“, zajednički projekt Ureda pravobraniteljice za djecu i učenika i profesora Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci

U 2016. godini nastavljena je praksa objavljivanja zidnog kalendara o pravima djece u suradnji s učenicima umjetničkih škola. Pravobraniteljica je pozvala na suradnju Školu za primijenjenu umjetnost u Rijeci (ŠPUR), čijih je pedesetak učenika, uz vodstvo svojih profesorica sudjelovalo u ilustriranju pojedinih tema u vezi s Konvencijom o pravima djeteta i ulogom pravobraniteljice za djecu. Svi radovi izloženi su na izložbi „Poznajem i poštujem dječja prava“ u *Maloj kući dječjih prava*, a među njima su učenici, u suradnji s profesorima, odabrali 12 ilustracija koje su uvrštene u Kalendar za 2017. Tekstualni dio ka-

lendara osmišljen je kao podsjetnik na značenje i važnost Konvencije o pravima djeteta, koji na djeci primjeren način objašnjava temeljna načela Konvencije, grupe dječjih prava i važnost zaštite ranjivih skupina djece. Također informira o radu pravobraniteljice za djecu i o Mreži mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice te potiče djecu i mlade da kontaktiraju s pravobraniteljicom te da upoznaju svoja prava putem dječje internetske stranice pravobraniteljice za djecu azanas.dijete.hr. U kalendaru su istaknuti važni datumi, vezani uz djecu i promicanje dječjih i ljudskih prava. Cijeli je projekt koordinirala profesorica ŠPUR Jasmina Bukša, koja je također pripremila kalendar u digitalnom obliku za objavu na web stranici www.dijete.hr i azanas.dijete.hr. Kalendar je otisnut u nakladi od 900 primjeraka te upućen brojnim ustanovama za djecu, saborskim zastupnicima, stručnjacima, kao i organizacijama za zaštitu prava djece u Hrvatskoj i inozemstvu.

9.3 Izlaganja na stručnim skupovima

O pravima, kršenju prava i potrebi zaštite prava djece izlagali smo na brojnim domaćim skupovima, koje navodimo podijeljene u osam područja.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Na predstavljanju projekta „Odzvonilo je nasilju“ o prevenciji vršnjačkoga nasilja u organizaciji Ekonomske i upravne škole u Osijeku, kao uvodna aktivnost održana radionica o temi prava djece, s učenicima 1. i 2. razreda, 23. siječnja 2016., Osijek.
- Sudjelovanje na središnjoj manifestaciji, kojom je u Hrvatskoj obilježen Dan sigurnijeg interneta, u organizaciji Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM), 9. veljače 2016., Split.
- Izlaganje na tribini „Učinkovit sustav podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja“ u organizaciji PU Osječko-baranjske i Županijskog tima za prevenciju nasilja u obitelji Osječko-baranjske županije, u povodu obilježavanja Europskog dana zaštite žrtava kaznenih djela, 22. veljače 2016., Osijek.
- Sudjelovanje na Tribini „Tko ne djeluje, sudjeluje! ® RUŽIČASTO IZDANJE“ kojom je Učenički dom Podmurvice u Rijeci obilježio Dan ružičastih majica u Vijećnici Grada Rijeke, 24. veljače 2016., Rijeka.
- Izlaganje „Vršnjačko nasilje iz perspektive pravobraniteljice za djecu“, na VI. znanstveno-stručnom skupu „Osnaživanje potencijala za preventivne aktivnosti u zajednici“ u organizaciji Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku i Društva psihologa Osijeku, u suorganizaciji s Hrvatskim psihološkim društvom i Hrvatskom psihološkom komorom, 25. veljače 2016., Osijek.
- Sudjelovanje na panel raspravi o podizanju svjesnosti o štetnosti radikalizacije i važnosti prevencije među mladima i ranjivim skupinama, koju je organizirala Udruga Pragma u povodu Europskog dana sjećanja na žrtve terorističkih napada, 11. ožujka, 2016., Zagreb.
- Izlaganje na stručnom skupu o vršnjačkom nasilju u organizaciji Udruge „Gromiščina zemlja“ iz Čavli, u čitaonici Cernik u Općini Čavle; prikazan je i kratki film o radu Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, nastao u sklopu europskog projekta ENYA 2015. „Let’s Talk Young, Let’s Talk About Violence!“, 14. ožujka 2016., Čavle.
- Predavanje „Zaštita djece od svakog oblika nasilja u raskoraku između propisa i prakse“ na konferenciji „Nasilje nad djecom“, u organizaciji Europske udruge studenata prava ELSA Split, u suradnji sa Studentskim zborom Pravnog fakulteta u Splitu, 26. i 27. travnja, 2016., Split.
- Izlaganje „Pravo djeteta na zaštitu od nasilja u obitelji“ tijekom održavanja *Škole o zaštiti od obiteljskog nasilja* za studente prava iz Osijeka, Zagreba, Beograda, Niša i Sarajeva, u organizaciji Studentskog zbora Pravnog fakulteta u Osijeku, 27. travnja 2016., Osijek.
- Izlaganje na konferenciji „Rodnom jednaošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama“ u organizaciji Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI), o prevenciji nasilja u partnerskim vezama adolescenata, u Kući Europe, 30. svibnja 2016., Zagreb.
- Sudjelovanje na tribini „Svijet dostojan djece“ posvećenoj Međunarodnom danu djece žrtava nasilja i agresije, Hrvatsko narodno kazalište, 2. lipnja 2016., Zagreb.
- Sudjelovanje na tematskoj sjednici „Suzbijanje nasilja u partnerskim vezama“ Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, u povodu obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, isticanjem važnosti teme, posebice u odnosu na adolescentske veze i važnost CESI-je-

vog (Centar za edukaciju, savjetovanje, istraživanje) bavljenja mladima, 22. studenoga 2016., Zagreb.

- Izlaganje o perspektivi Pravobranitelja za djecu u zaštiti djeteta od nasilja u obitelji, na međunarodnoj konferenciji „Nasilje u obitelji - bavarski i hrvatski model, pravna regulativa, policijska praksa i organizacijski modeli“ u Visokoj policijskoj školi, 24. studenoga 2016., Zagreb.
- Izlaganje o ovlastima i postupanjima pravobraniteljice za djecu prema pritužbama zbog nasilja u obitelji, na sastanku s predstavnicima ravnatelja predškolskih ustanova, osnovnih škola i srednjih škola u Splitsko-dalmatinskoj županiji, u organizaciji Ureda državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji, 24. studenoga 2016., Split.
- Predavanje polaznicima Policijske akademije u sklopu Specijalističkoga tečaja o maloljetničkoj delinkvenciji i kriminalitetu na štetu mladeži, o ovlastima pravobranitelja za djecu, posebice aspektima suradnje s policijom u cilju zaštite prava i interesa djece, 6. prosinca 2016., Zagreb.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- Izlaganje na Četvrtoj konferenciji o posvojenju „I ovo dijete treba obitelj“ u organizaciji Udruge „Adopta“, 15. travnja 2016., Zagreb.
- Izlaganje na skupu „Strategija Vijeća Europe za prava djeteta od 2016. do 2021. - novi okvir i poticaj za unapređivanje prava sve djece“, Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora, Hrvatski sabor, 4. svibnja 2016., Zagreb.
- Izlaganje „Posvojenje u duhu Konvencije o pravima djeteta“ na stručnom skupu „Posvojenje moj san i moja zbilja ili život u jednoj posebnoj obitelji“ u organizaciji CZSS Split, Podružnica Obiteljski centar, u povodu Međunarodnog dana obitelji, 13. svibnja 2016., Split.
- Izlaganje na Okruglom stolu „Obiteljska i demografska slika Hrvatske“ u Ministarstvu socijalne politike i mladih, u povodu Međunarodnog dana obitelji, 16. svibnja 2016., Zagreb.
- Izlaganje „Što radi Pravobranitelj za djecu? Zaštita prava djece čiji su očevi u zatvoru“ na tribini „SUPPORTATA - Predstavljanje rezultata projekta *MenCare* - uključenje muškaraca u postizanje rodne ravnopravnosti u Međimurju“, 29. lipnja 2016., Čakovec.
- Izlaganje „Dječja prava na filmu“, u sklopu Filmske radionice za djecu i mlade u Kraljevici, u organizaciji Hrvatskog filmskog saveza, 27. srpnja 2016., Kraljevica.
- Sudjelovanje na Okruglom stolu o zaštiti djece u prometu, u skladu s Nacionalnim programom sigurnosti cestovnog prometa Republike Hrvatske, u organizaciji MUP-a i HNK, Hrvatsko narodno kazalište, 8. rujna 2016., Zagreb.
- Predavanje studentima psihologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, o pravu djeteta na sudjelovanje u procesima donošenja odluka u različitim područjima njegovog života, 24. studenoga 2016., Zagreb.
- Izlaganje o porukama Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) o tv-emisijama za djecu i mlade, na panel-raspravi „Djeca, naši najvjerniji gledatelji“ tijekom održavanja 9. Dana elektroničkih medija, (22. dani radija, 9. dani televizija i 9. dani interneta), 24. studenoga 2016., Opatija.

Diskriminacija

- Izlaganje „Zaštita djece od diskriminacije i antidiskriminacijsko zakonodavstvo“ na skupu o antidiskriminacijskom zakonodavstvu, s ciljem prikupljanja informacija za nacionalnu studiju o antidiskriminaciji, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 18. travnja 2016., Zagreb.

Obrazovna prava

- Izlaganje na Konferenciji „Škola kao mjesto učenja aktivnog građanstva za roditelje i djecu“, u organizaciji Europskog udruženja roditelja EPA (*European Parents' Association*) i Udruge roditelja „Korak po korak“, 29. travnja 2016., Dubrovnik.
- Izlaganje „Dječja prava na filmu“ na Regionalnoj konferenciji o pravima djece u okviru medijske pismenosti, u organizaciji Hrvatskog filmskog saveza, 6. listopada 2016., Makarska.
- Izlaganje na Okruglom stolu „Prakse i izazovi manjinskog obrazovanja u višeeetničkim zajednicama u Hrvatskoj“, na 3. Danima obrazovnih znanosti u Zagrebu, 20. listopada 2016., Zagreb.

- Sudjelovanje na 3. *Danima obrazovnih znanosti* „Obrazovne promjene: izazovi i očekivanja“, u organizaciji Centra za istraživanje i razvoj obrazovanja Instituta za društvena istraživanja, 20. - 21. listopada, 2016., Zagreb.

Zdravstvena prava

- Izlaganje na Okruglom stolu „Zajedničkim koracima do cilja“ u organizaciji Kluba roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti Sanus, u povodu Nacionalnog dana djece oboljele od malignih bolesti, 12. veljače 2016., Zagreb.
- Sudjelovanje na 31. tematskoj sjednici Gradske skupštine Grada Zagreba pod naslovom „Mladi i alkohol“, 1. travnja 2016., Zagreb.
- Sudjelovanje na 1. hrvatskom kongresu o mentalnom zdravlju djece i mladih u organizaciji Hrvatskog društva za mentalno zdravlje djece i adolescenata HLZ-a, 28.-29. listopada 2016., Zagreb.
- Uvodno izlaganje na javnoj raspravi „Ostvarivanje reproduktivnih prava žena“, u povodu obilježavanja dana borbe protiv nasilja nad ženama i Svjetske kampanje „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“, u organizaciji Ženske udruge „Izvor“ i Povjerenstva za ravnopravnost spolova Osječko-baranjske županije, 25. studenog 2016., Osijek.
- Izlaganje „Uloga pravobraniteljice za djecu u brizi za mentalno zdravlje“ na Županijskom stručnom vijeću za voditelje preventivnih školskih programa i stručne suradnike u osnovnim i srednjim školama te učeničkim domovima, 8. prosinca 2016., Vinkovci.

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- „Zaštita najboljeg interesa djeteta u rehabilitaciji, edukaciji i inkluziji djece s oštećenjem sluha“ - izlaganje na Devetom međunarodnom znanstveno-stručnom simpoziju verbotonalnog sistema „Translacijski pristup u dijagnostici i rehabilitaciji slušanja i govora“ u organizaciji Poliklinike za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG, 19. - 21. svibnja 2016., Zagreb.
- Predavanje „Suradnja među osobama koje okružuju dijete - poštuje li se najbolji interes djeteta?“ na stručnom skupu „Roditelji djece s teškoćama u razvoju unutar zdravstvenog i odgojno-obrazovnog sustava - očekivanja, mogućnosti i perspektive“ u organizaciji Srednje škole - Centar za odgoj i obrazovanje Zagreb i Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu, 23. svibnja 2016., Zagreb.
- Sudjelovanje na regionalnom stručnom skupu „Mladi u riziku - problem ili izazov za zajednicu“ u organizaciji Udruge Most iz Splita, uz predstavljanje rezultata projekta „Lokalne mreže podrške mladima u riziku - osnaženi, educirani, aktivni, zaposleni“, 19. srpnja 2016., Split.
- Sudjelovanje na Okruglom stolu „Kako se brinemo o pravima učenika s dvostrukim posebnim potrebama - iskustva iz prakse“ u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, tijekom održavanja stručnog skupa za psihologe i socijalne pedagoge - stručne suradnike i voditelje preventivnih programa u osnovnim i srednjim školama, 12. rujna 2016., Varaždinske Toplice.
- Sudjelovanje na Okruglom stolu „Imate li teškoće s čitanjem? Dobro došli u knjižnicu!“, uz početak Nacionalne kampanje za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom „I JA ŽELIM ČITATI“, 30. rujna 2016., Zagreb.
- Sudjelovanje na Okruglom stolu „Deset za 10“, u povodu obilježavanja deset godina od osnivanja posebnog razrednog odjela, koji radi prema člancima 5. i 6. Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom školovanju djece s TUR u OŠ Pojišan, 8. studenoga 2016., Split.

Slobodno vrijeme, igra i sport

- Sudjelovanje na Okruglom stolu „Područje javne politike sporta u Republici Hrvatskoj u kontekstu decentralizacije“, u organizaciji Ureda državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji i Pravnog fakulteta u Splitu, 24. veljače 2016., Split.
- Sudjelovanje na Okruglom stolu „Sportom protiv nasilja - Ne nasilje u sportu“ koji su, pod pokroviteljstvom pravobraniteljice za djecu, organizirali Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije - Odjel socijalne medicine, Odsjek za prevenciju nasilja, Riječki sportski savez i sportski psiholog Anđelko Botica, 23. studenoga 2016., Rijeka.

- Sudjelovanje na okruglom stolu „Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija“ u organizaciji Agencije za elektroničke medije u suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, 4. srpnja 2016., Zagreb.

Djeca u pokretu

- Sudjelovanje na Okruglom stolu „Trgovanje ljudima i migracijska kriza - rizici i poveznice“ u povodu obilježavanja Europskog dana suzbijanja trgovanja ljudima, u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, 18. listopada 2016., Zagreb.
- Sudjelovanje na Godišnjoj konferenciji o međunarodnoj zaštiti izbjeglica u organizaciji Agencije Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR), Ministarstva unutarnjih poslova i Hrvatskog Crvenog križa, 12. do 13. prosinca 2016., Opatija.

9.4 Objavljeni tekstovi

Tijekom 2016. godine pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici objavili su u zbornicima, priručnicima, stručnim časopisima i novinama te različitim drugim publikacijama uključujući i digitalne, samostalno ili u suautorstvu, ukupno devet tekstova o različitim područjima zaštite dječjih prava i o aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu. Prošle godine započela je suradnja pravobraniteljice s portalom namijenjenim roditeljima, učiteljima i djeci Medijska pismenost (medijskapismenost.hr).

Filipović, G. (2016.), *Uz Europski dan zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja - Što je škola dužna učiniti*, Školske novine, broj 35, godište LXVII, 8. studenoga 2016.

Flego, M. (2016.), *Kako uskladiti roditeljsku i radnu ulogu*, Zrno, broj 120-121 (146-147), godina XXVII., ožujak - lipanj 2016.

Flego, M. (2016.), *Prepoznati i zaštititi dobrobit djeteta*, Zrno, broj 120-121 (146-147), godina XXVII., ožujak - lipanj 2016.

Flego, M. (2016.), *Nova europska Strategija za prava djeteta*, Zrno, broj 122-123 (148-149), godina XXVII., ožujak - lipanj 2016.

Gabelica Šupljika, M., Milas Klarić, I., Osmak Franjić, D. (2016.), *Pravo djeteta na spolno zdravlje - Gdje smo nakon 10 godina?*, u Zborniku radova s interdisciplinarnog znanstveno-stručnog skupa *Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje*, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.

Milas Klarić, I. (2016.), *Omogućiti djeci da odrastaju u zaštićenom okruženju*, Školske novine, broj 35, godište LXVII, 8. studenoga 2016.

Vladović, S. (2016.), *Briga za mentalno zdravlje djece osnovnoškolske dobi*, Zrno, broj 118-119 (144-145), godina XXVII., studeni 2015. - veljača 2016.

Kolumne pravobraniteljice Ivane Milas Klarić na portalu Medijska pismenost (medijskapismenost.hr):

Pritužbe na televiziju: što gledatelji smatraju štetnim za djecu, 6. rujna 2016. (<http://www.medijskapismenost.hr/pritužbe-televiziju-sto-gledatelji-smatraju-stetnim-djecu/>)

Razumijemo li što je djeci strašno?, 4. studeni 2016. (<http://www.medijskapismenost.hr/razumijemo-li-sto-djeci-strasno/>)

9.5 Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama

U svom djelovanju pravobraniteljica za djecu surađuje s brojnim institucijama, nevladinim i drugim organizacijama, pravobraniteljskim uredima, također pruža podršku različitim inicijativama i projektima dajući mišljenja o njihovom radu i omogućujući im održavanje aktivnosti u Maloj kući dječjih prava, pri Uredu pravobraniteljice u Zagrebu.

Pravobraniteljica je surađivala s odborima Hrvatskoga sabora u postupcima donošenja zakona ili njihovih izmjena i dopuna te predlažući poboljšanja u zaštiti prava djece, a osobito dobru suradnju ostvarila je s Odborom za obitelj, mlade i sport. Vrijednu komunikaciju ostvarili smo s ministarstvima, napose s MDOMSP-om (MSPM), Ministarstvom pravosuđa te njegovom Upravom za zatvorski sustav, MUP-om i njihovom Policijskom akademijom, Pravosudnom akademijom, MMPI-em, MZOS-om, Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom kulture, MRMS-om, Ministarstvom uprave, DORH-om kao i s Vladom RH i Vladinim uredima.

Surađivali smo s državnim agencijama AZOP-om, AZOO-om, Agencijom i Vijećem za elektroničke medije i Finom te drugima.

Tijekom godine u više navrata nastavili smo suradnju s Pučkom pravobraniteljicom, pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova i pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom te, u skladu sa Sporazumom o međuinstitucionalnoj suradnji, održavali redovite zajedničke sastanke i suradnju po specifičnim područjima od zajedničkog interesa (problematika uzdržavanja djece, teški uvjeti života u romskim naseljima itd.).

Nastavljajući uspješnu suradnju s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku u nizu područja, u 2016. godini usmjerili smo se na zajedničke aktivnosti u područjima jačanja sudjelovanja (participacije) djece, zaštite prava i interesa djece izbjeglica/migranata, djece bez pratnje, pravosuđa prilagođenog djeci, medijskih sadržaja za djecu te širenja primjera dobre prakse i osnaživanju djece iz ranjivih skupina. Kao suorganizator sudjelovali smo i u pripremi 8. Festivala o pravima djece, koji zajedno s UNICEF-ovim uredom organiziraju Hrvatski filmski savez, udruga Alternator i partnerske organizacije.

U području zaštite djece u pokretu (izbjeglica), osim s UNICEF-om, surađivali smo s Agencijom Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR), Ministarstvom unutarnjih poslova, Hrvatskim Crvenim križem i drugim organizacijama civilnog društva koje se bave pitanjima zaštite izbjeglica.

Kroz zajednička izlaganja sa stručnjacima fakulteta ili naša izlaganja o dječjim pravima za studente, nastavljena je suradnja s pravnim fakultetima u Zagrebu i Osijeku, Studijskim centrom socijalnog rada Pravnog fakulteta, Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom, Fakultetom političkih znanosti, Filozofskim, Kinziološkim te Učiteljskim fakultetom i Hrvatskim studijima u Zagrebu, Filozofskim fakultetom u Splitu, Medicinskim fakultetom u Rijeci te Fakultetom odgojno-obrazovnih znanosti u Osijeku.

Pravobraniteljica je u prosincu uputila poziv novoimenovanim ministrima na suradnju u području zaštite prava i dobrobiti djece. Poziv je upućen ministrima nadležnima za znanost i obrazovanje, zdravstvo, demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, kulturu, unutarnje poslove, vanjske i europske poslove, pravosuđe te državnoj tajnici za sport.

Navodimo još neke udruge i institucije s kojima smo surađivali:

- Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba; Hrabri telefon;
- Pravna klinika Pravnog fakulteta u Zagrebu; Hrvatski pravni centar;
- Dječje gradsko vijeće Velike Gorice; Dječje gradsko vijeće Opatije; Savjet mladih grada Samobora;
- Savez Društava *Naša djeca* i Društvo *Naša djeca* Opatija; Udruga roditelja *Korak po korak*; Forum za slobodu odgoja; Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje;

- Klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti Sanus; Udruga Sve za nju; Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije;
- Međuresorni tim za koordinirano praćenje i rješavanje slučajeva nasilja u obitelji i drugih slučajeva u kojima je potrebno poduzimanje mjera obiteljskopravne zaštite Splitsko-dalmatinske županije;
- Hrvatski školski muzej;
- Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež;
- Centar za mirovne studije;
- Udruga Aškalija Rijeka i Vijeće romske nacionalne manjine za Primorsko-goransku županiju;
- Srpsko kulturno društvo Prosvjeta; Udruga Protagora; Hrvatski helsinški odbor.

Spominjemo i podršku raznim inicijativama i projektima:

- **Udruzi Roditelji u akciji - Roda, Hrvatskom čitateljskom društvu, Centru za psihosocijalnu dobrobit djece i mladih DJEČJA POSLA i Udruzi Perspektiva** - podrška projektima kojima je cilj pomoć i podrška djeci čiji su roditelji u zatvoru, njihovim roditeljima u zatvoru i onima koji skrbe o njima izvan zatvora, osvješćivanje o potrebama i pravima ove djece i podrška održavanju njihove povezanosti s roditeljima.
- **Znanstvenoistraživačkome projektu „Integracijski procesi većine i manjine u etnički mješovitim zajednicama (IntegraNorm)“** koji se provodi u četiri zajednice autohtonih nacionalnih manjina Republike Hrvatske koje u školovanju prakticiraju model A - nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina (Srbi, Talijani, Mađari i Česi) s ciljem uvida u postojeće prakse zaštite manjinskih prava, a posebno u zaštitu prava djece na kvalitetno obrazovanje.
- **Pravnom fakultetu u Osijeku** - podrška za prijavu projekta „*Empowering the Rights of Unaccompanied and Separated Children in Migration by Supporting Capacity Building of Child Friendly Guardians*“.
- **Centru za socijalnu skrb Split** - podrška Projektu podrške socijalnom uključivanju djece i mladih, korisnika - „Svi zajedno“, koji se provodi u suradnji sa sportskim i plesnim klubovima, školama stranih jezika, kulturno-umjetničkim društvima i institucijama te udrugama za rad s djecom i mladima, a uz financijsku podršku Zaklade „Hrvatska za djecu“, Grada Splita i Splitsko-dalmatinske županije.
- **Udruzi Korak po korak** - podrška CAP (*Child Assault Prevention*) programu prevencije nasilja nad djecom koji je evaluiran i dokazano učinkovit program primarne prevencije nasilja nad i među djecom, a njegove preventivne strategije polaze od dječjih sposobnosti, a ne od njihovih ograničavanja. Riječ je o preventivnom programu za djecu od predškolske do adolescentne dobi, uključujući i ranjive skupine djece s intelektualnim i tjelesnim teškoćama.
- **Udruzi Korak po Korak, Udruzi Roda, Hrabrom telefonu i udruzi Ciruss** - podrška projektu o ukidanju tjelesnog kažnjavanja.
- **Udruzi Adopta** - podrška edukaciji djelatnika predškolskih ustanova za poučavanje tolerancije prema različitosti.
- **Sveučilištu u Rijeci** - pokroviteljstvo nad znanstvenim skupom „*Child Maltreatment and wellbeing: Contemporary issues, research ad practice*“ u organizaciji UNESCO-a i Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, lipanj 2017.
- **Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu** - pokroviteljstvo predkonferencije „*Growing resilience: researching beyond academia*“ u okviru 9. međunarodne konferencije ERFCON 2017, Zagreb, svibanj 2017.
- **Hrabrom telefonu** - pismo podrške projektu „*The Right(s) Courts for Children*“ u kojem sudjeluje kao partner s još pet europskih zemalja pod vodstvom međunarodne organizacije *Terre des Hommes*, za unapređenje znanja djece o njihovim pravima u sudskim procesima i promoviranja pravosuđa prema njihovim potrebama.
- **Centru za nestalu i zlostavljano djecu iz Osijeka** - pismo podrške projektnom prijedlogu na otvoreni natječaj Europske komisije za podršku jačanju kapaciteta stručnjaka koji se bave zaštitom prava djece migranata i azilanata.
- **Centru za nestalu i zlostavljano djecu iz Osijeka** - podrška i suradnja vezano uz funkcioniranje jedin-stvenog telefonskog broja 116000 za nestalu djecu.

Aktivnosti u *Maloj kući dječjih prava*

Mala kuća dječjih prava je prostor, smješten u prizemlju zgrade u kojoj se nalazi Ured pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, osmišljen za prigodna događanja i susrete pravobraniteljice s djecom, radionice s djecom i mladima, edukacije studenata, predstavljanje stručnih publikacija i dokumenata važnih za zaštitu prava djece, savjetovanja sa stručnjacima, treninge stručnjaka i slično. U prostoru je tijekom cijele godine postavljena izložba učeničkih radova „Poznajem i poštujem dječja prava“ (do studenoga 2016. bili su izloženi radovi učenika Škole likovnih umjetnosti u Splitu, a nakon toga Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci). Najvećim djelom prostor smo ustupali udrugama za provedbu stručnih skupova i radionica, što u samostalnoj organizaciji udruga, što u partnerstvu s Uredom pravobraniteljice za djecu, a u 2016. godini održano je 14 različitih događanja, povezanih s dječjim pravima u raznim područjima života djece.

U organizaciji pravobraniteljice za djecu održana je rasprava „Roditeljstvo i radna uloga“ za stručnjake iz svih relevantnih područja, zatim konferencija za novinare o MMS-ovoj Strategiji protiv vršnjačkog nasilja te je stručnjacima predstavljen prijevod Općeg komentara br. 19 UN-ovog Odbora za prava djeteta koji daje smjernice za izradu tzv. „dječjeg proračuna“.

Također su, u sklopu međunarodne konferencije „Djeca čiji su roditelji u sukobu sa zakonom: Što je njihov najbolji interes? Kako ga ostvariti?“ koju su zajedno organizirali pravobraniteljica za djecu i COPE mreža, u ovom prostoru održane popratne aktivnosti: skupština COPE mreže i radionica za članove mreže.

Zahtjeve za ustupanjem prostora *Male kuće dječjih prava* najčešće su nam upućivale organizacije civilnoga društva. Prostor je također ustupljen na korištenje UNICEF-u za edukaciju korporativnog sektora s ciljem povećanja razumijevanja utjecaja poslovne zajednice za djecu kao i Centru za cjeloživotno obrazovanje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta za edukaciju stručnjaka u području psihosocijalnih dje-latnosti.

Tako se ove godine u *Maloj kući dječjih prava* raspravljalo o:

- dječjim pravima, Konvenciji o pravima djeteta i radu Ureda pravobraniteljice za djecu,
- roditeljstvu i radnoj ulozi,
- kriterijima za ocjenjivanje gradova i općina-prijatelja djece,
- posvojenju djece,
- djeci čiji su roditelji u sukobu sa zakonom,
- javnim politikama,
- korporativnom sektoru i dječjim pravima,
- pravima djece s oštećenjem vida,
- pravima djece iz različitih obitelji za tolerantnije društvo,
- socijalnom radu s obitelji,
- upravljanju emocijama,
- dijagnostici i tretmanu maloljetnih počinitelja kaznenih djela.

Susreti, razgovori i suradnja s djecom

Važno područje rada pravobraniteljice za djecu su susreti, razgovori i suradnja s djecom s kojom se pravobraniteljica i njezini suradnici susreću u različitim situacijama. S djecom razgovaramo u odgojno-obrazovnim ustanovama, tijekom obilazaka u zdravstvnim ustanovama, u učeničkim i domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te ustanovama u kojima se nalaze djeca s problemima u ponašanju. Susrećemo ih i u sklopu različitih događanja. Za nas je to prilika da čujemo njihove stavove, opažanja, razmišljanja i prijedloge o svim pitanjima koja smatraju važnima. Ti su nam susreti dragocjeni izvor informacija o načinu na koji djeca žive svoja prava i važan putokaz u radu. Vrijedan iskorak u suradnji s djecom je mogućnost susreta u Maloj kući dječjih prava, prostoru Ureda pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, koji je prilagođen grupnom i radioničkom načinu rada s djecom.

U ovom dijelu izvješća opisujemo susrete s djecom u prostoru naših ureda u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu te u okviru manifestacija u organizaciji drugih subjekata. O susretima s djecom u uredima pravobraniteljice za djecu u Dječjem tjednu prigodom predstavljanja Strategije protiv vršnjačkog nasilja „Stop tišini koja boli!” koju je izradio MMS više govorimo u poglavlju Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje. U prigodi obilježavanja Međunarodnog dana prava djeteta u Maloj kući dječjih prava pravobraniteljica je zajedno s djecom svečano otvorila izložbu učeničkih radova pod naslovom „Poznajem i poštujem dječja prava”. Mala kuća dječjih prava je i mjesto intenzivnog rada s članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.⁸⁴

Djeca u uredima pravobraniteljice za djecu

Predstavnici Vijeća učenika OŠ Mertojak u Splitu posjetili su u travnju splitski ured pravobraniteljice za djecu. Savjetnica pravobraniteljice im je predstavila rad i ovlasti pravobraniteljice za djecu, rad MMS-a i upoznala ih s mogućnostima zaštite njihovih prava. Učenici su postavili savjetnici niz pitanja iz područja zaštite dječjih prava, posebice prava na zaštitu od svakog oblika nasilja.

U sklopu međunarodnog projekta o pravima djece u pravosudnom postupku pod nazivom „*Right(s) court for children*” dvadesetoro srednjoškolaca sastalo se s pravobraniteljicom u Maloj kući dječjih prava. Projekt se provodi pod vodstvom međunarodne organizacije *Terre des Hommes*, a na području Hrvatske provodi ga nevladina organizacija Hrabri telefon. Cilj provedbe projekta jest podizanje svijesti i poboljšanje znanja djece o njihovim pravima u sudskim procesima, bilo da se pojavljuju na sudu kao žrtve, počinitelji ili svjedoci, kao i promoviranje pravosuđa prema potrebama djece. Krajnji rezultat projekta je edukativna on-line igra za djecu na temu prava djece u sudskim procesima, nastala prema preporukama i idejama djece uključene u projekt. Pravobraniteljica i njezine savjetnice su, u razgovoru s učenicima predstavile rad Ureda pravobraniteljice, posebice vezano uz unapređenje položaja djece u sudskim postupcima.

Predstavljanje MMS-ove Strategije djeci u uredima pravobraniteljice u Zagrebu, Osijeku i Splitu, 4. - 6. listopada 2016. - Nakon konferencije za novinare na kojoj su pravobraniteljica i članovi njezine Mreže mladih savjetnika predstavili javnosti svoju Strategiju protiv vršnjačkoga nasilja „Stop tišini koja boli!”, uslijedili su njihovi susreti i razgovori s djecom. Tako su 4. listopada, zajedno s pravobraniteljicom i njezinim suradnicama, predstavili svoju strategiju srednjoškolcima, članovima debatne grupe iz Druge gim-

⁸⁴ Više o tome u poglavlju *Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje*.

nazije u Zagrebu i djeci iz SOS Dječjeg sela Lekenik koji su došli u posjet pravobraniteljici. U živoj raspravi o tome kako spriječiti nasilje među djecom sudjelovali su članovi MMS-a Antonija Radoš, Nika Latinčić, Kana Halić Kordić, Domagoj Topić, Adrian Berkić, Gabriela Markešić i Elena Škrtić.

Sljedećega dana, 5. listopada, članovi MMS-a iz dalmatinske regije na sličan su način svoju Strategiju predstavili učenicima Osnovne škole Manuš iz Splita, predsjednici Dječjeg gradskog vijeća Grada Splita i Učeničkom vijeću OŠ Lučac iz Splita, koji su došli u posjet splitskom regionalnom uredu pravobraniteljice za djecu. O sprečavanju psihičkog vršnjačkog nasilja djeci su govorili članovi MMS-a Tina Družić, Marko Mandarić i Julia Mihovilović. Tom su prilikom izvijestili djecu i o tome što je MMS i kako on pomaže pravobraniteljici u radu te su poručili svojim vršnjacima da se bore za svoja prava te da budu aktivni u borbi protiv nasilja, posebno onog psihičkog koje je teško uočiti.

A u osječkom uredu pravobraniteljice Strategiju „Stop tišini koja boli!“ 6. listopada predstavili su članovi MMS-a Marta Kekez iz Nove Gradiške i Leo Tumbas iz Osijeka. Njihovi gosti u osječkom uredu pravobraniteljice bili su učenici OŠ Ljudevita Gaja iz Osijeka i djeca iz SOS Dječjeg sela Ladimirevci. I oni su svoje goste upoznali s radom MMS-a te načinom kako i sami mogu postati njegovi članovi. Prikazali su im i kratki film „Nevidljivo nasilje“ koji je dokumentirao proces rada MMS-a koji je prethodio izradi njihove Strategije. Taj je petominutni film dio omnibusa od 11 kratkih filmskih priča objedinjenih u dokumentarnom filmu „Neka mladi govore o nasilju“ (*Let's Talk Young, Let's Talk About Violence!*), koji prikazuje rad članova ENYA-e, Europske mreže mladih savjetnika pravobranitelja za djecu, u sklopu istominog projekta.

Mnogi mediji popratili su ove događaje u uredima pravobraniteljice i izvijestili o aktivnostima članova MMS-a usmjerenim na sprečavanje vršnjačkoga nasilja.

Učenici 5. razreda Osnovne škole Nikola Tesla iz Rijeke, koji su uključeni u izvannastavnu aktivnost Građanski odgoj i obrazovanje, u listopadu su posjetili Ured pravobraniteljice u Rijeci. U živoj interakciji s učenicima i njihovom voditeljicom, savjetnica pravobraniteljice je djeci predstavila naš rad i Konvenciju o pravima djeteta te je s njima razgovarala o pravima djeteta i važnosti poštovanja prava drugoga. Učenici su za savjetnicu pripremili brojna pitanja, posebno o zaštiti djece od nasilja i zanemarivanja i o pravima djece koja su u sukobu sa zakonom. Za potrebe provođenja izvannastavne aktivnosti *Građanski odgoj i obrazovanje* u riječkim osnovnim školama, priređen je priručnik „Učenik građanin“, koji je predstavljen u lipnju 2016. u Gradskoj vijećnici Grada Rijeke. Grad Rijeka je od školske godine 2016./2017. eksperimentalno uveo izvannastavnu aktivnost Građanski odgoj i obrazovanje u pete razrede šest osnovnih škola: OŠ „Nikola Tesla“, OŠ Podmurvice, OŠ Vežica, OŠ Trsat, OŠ-SE Dolac i OŠ-SE „San Nicolo“.

U povodu Međunarodnog dana dječjih prava koji se obilježava 20. studenoga, savjetnici u osječkome uredu ugostili su djecu i mlade iz **Zajednice mladih SOS Dječjeg sela u Osijeku** i njihovu odgovajateljicu. Djecu su podsjetili na njihova prava, upoznali s načelima Konvencije o pravima djeteta te drugim informacijama koje se odnose na način i uvjete ostvarivanja dječjih prava. Djecu su najviše zanimalo svakodnevne situacije ostvarivanja i kršenja njihovih prava od strane odraslih osoba u njihovom okruženju. Bilo je govora i o odgovornostima djece u svakodnevnom životu, kako u obitelji, SOS selu i školi, tako i u aktivnostima slobodnog vremena. Budući da su postavljanje pravila i inzistiranje na njihovom provođenju nerijetko tumačila kao kršenje njihovih prava, objašnjena im je razlika te naglašena obveza odraslih da brinu o njihovim najboljim interesima u organiziranju svakodnevnog života. Djeca su iskazala zadovoljstvo boravkom u uredu pravobraniteljice te žele za ponovnim posjetom, kako u skupini, tako i individualno.

Dvije grupe **učenika Osnovne škole Trilj** posjetile su u prosincu splitski ured pravobraniteljice za djecu. Tom prilikom im je savjetnica pravobraniteljice predstavila nadležnosti, djelokrug i rad pravobraniteljice za djecu i njezinog ureda u Splitu, kao i ulogu i djelovanje MMS-a. Podijelila im je publikacije s Konvencijom o pravima djeteta na jeziku bliskom djeci te druge informativne materijale o dječjim pravima, među kojima i MMS-ovu Strategiju protiv vršnjačkoga nasilja „Stop tišini koja boli!“.

Učenici 8. razreda **Osnovne škole Matije Gupca u Zagrebu**, koji pohađaju izborni predmet Građanski odgoj i obrazovanje, sastali su se u prosincu s pravobraniteljicom i njezinom savjetnicom u Maloj kući dječjih prava. Razgovarali su o zaštiti dječjih prava, o najčešćim prijavama o kršenju prava

djece koje prima Ured pravobraniteljice, a pravobraniteljica je odgovarala i na njihova pitanja o pojedinim aktualnim temama iz područja zaštite prava i interesa djece. U OŠ Matije Gupca izborni predmet Građanski odgoj i obrazovanje uveden je od školske godine 2012./2013. U sklopu izbornog predmeta obrađuju se teme: ljudska prava i sustav zaštite ljudskih prava u Hrvatskoj, društvena pravda, funkcioniranje tijela vlasti, uloga pravobraniteljskih institucija u društvu i drugo. Glavna tema razgovora u Maloj kući dječjih prava bila je kakvo je stanje prava djece u RH i kako pravobraniteljica može utjecati na poboljšanje zaštite djece. Učenici su tom prilikom razgledali izložbu učenika Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci „Poznajem i poštujem dječja prava“, postavljenu u *Maloj kući dječjih prava*.

U organizaciji drugih

Ekonomska i upravna škola u Osijeku u suradnji s udrugama Otvorena medijska grupacija, Urban fest Osijek i Centrom za kulturne djelatnosti, uz financijsku podršku MSPM-a, provodi projekt za učenike 1. i 2. razreda „**Odzvonilo je nasilju**“. Cilj projekta je rad na prevenciji vršnjačkoga nasilja edukacijom mladih o prihvaćanju različitosti, nenasilnim načinima rješavanja sukoba i drugim temama važnim za sprečavanje ove štetne pojave. Uvodna aktivnost, održana u siječnju posvećena je pravima djece te je savjetnica pravobraniteljice za djecu na poziv kreatora projekta, održala radionicu o toj temi. U veselom ozračju djeca su se detaljnije upoznala s dječjim pravima i potrebama, Konvencijom o pravima djeteta, njezinim načelima te s radom pravobraniteljice za djecu.

Učenički dom „Podmurvice“ u Rijeci obilježio je u veljači **Dan ružičastih majica** tribinom pod naslovom „Tko ne djeluje, sudjeluje! ®RUŽIČASTO IZDANJE“. Na tribini, čiji je cilj podizanje svijesti o važnosti prevencije nasilja među mladima, predstavljeni su rezultati projektno-istraživačkog rada kojeg su učenici provodili u proteklih mjesec dana uz mentorstvo odgajateljica te na temelju kojeg su iznijeli svoje zaključke o problemu vršnjačkoga nasilja i mogućim poboljšanjima. Savjetnica pravobraniteljice je učenike upoznala s radom pravobraniteljice u vezi s vršnjačkim nasiljem.

Pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica su u veljači posjetile **Školu likovnih umjetnosti u Splitu** kako bi učenicima i djelatnicima škole predale zahvalnice za suradnju na projektu izrade Kalendara za 2016. godinu pod naslovom „Poznajem i poštujem dječja prava“, koji je rezultirao i istoimenom izložbom koja je tijekom godine postavljena u Maloj kući dječjih prava u Zagrebu. U projektu je sudjelovalo ukupno 46 učenika 2., 3. i 4. razreda i osam profesora koji su učenike vodili i podržavali u stvaralačkom procesu, sudjelovali u organizaciji događanja te oblikovanju i objavi publikacija u sklopu projekta. Prilikom ponovnoga susreta u Splitu pravobraniteljica je zahvalila učenicima i djelatnicima škole na suradnji, uloženom trudu, vremenu i vrijednim i kreativnim radovima koji će cijele godine uljepšavati prostor Male kuće dječjih prava. Ravnatelj škole je, u ime učenika i djelatnika škole, zahvalio pravobraniteljici što im je pružila priliku za sudjelovanje u vrijednom projektu te izrazio spremnost za nastavak suradnje.

Društvo *Naša djeca* Opatija je u travnju priredilo **izložbu dječjih radova** „Slikom i riječju o Konvenciji UN-a o pravima djeteta“. Izložba je organizirana u sklopu projekta pod nazivom „Zajedno za dječja prava“, uz financijsku potporu MZOS-a. Cilj projekta je sustavna promocija i edukacija djece i odraslih o dječjim pravima, Konvenciji UN-a o pravima djeteta te širenje ideje mira i kulture nenasilja, kao i ostvarivanje tih vrijednosti u lokalnoj sredini u funkciji promicanja demokracije. Dječji radovi prikupljali su se u sklopu likovno-literarnog natječaja za djecu predškolske i školske dobi s područja grada Opatije, općina Lovrana i Mošćeničke Drage, a prilikom otvaranja izložbe autorima najboljih radova uručene su nagrade. U otvaranju izložbe sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice.

U travnju je u Varaždinu održan **Sedmi Internacionalni festival animiranog filma djece i mladih Varaždin (VAFI)**, na kojem je prikazano 97 najboljih animiranih filmova profesionalnih autora za djecu, kao i 128 filmova čiji su autori sama djeca - od predškolske dobi do 18 godina. Predstavnice Ureda pravobraniteljice za djecu i UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku dodijelile su na festivalu Nagradu Plavi VAFI za promicanje prava djeteta.

Pravobraniteljica je u svibnju sudjelovala na **11. susretu predstavnika Dječjih foruma sa saborskim zastupnicima** koji je organizirao Odbor za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora. Djeca su govorila o raz-

ličitim temama i problemima: o potrebi izgradnje sportskih terena i otvaranja kina u njihovim sredinama, o suženom izboru srednjih škola u svom gradu, o slaboj prometnoj povezanosti nekih sredina s ostatkom Hrvatske, o istraživanju vezanom za problem vršnjačkoga nasilja i potrebi da se odrasli više pozabave njime, o tome kako poboljšati odnose između djece i odraslih, o poticanju čitanja od rane dobi, o tome kako su u svom gradu izradili mapu dječjih igrališta te su potaknuli djecu i roditelje da ih koriste, a gradske vlasti da se savjetuju s djecom kad planiraju i opremaju mjesta za dječju igru. Djeca su izrazila zabrinutost zbog iseljavanja djece i njihovih roditelja iz sredina u kojima žive. Političarima su u ime svojih vršnjaka poručila: *Omogućite našim roditeljima da se zaposle ili da žive od poljoprivrede, pomozite djeci da odaberu škole koje će ih pripremiti za zanimanja s kojima će se moći zaposliti u Hrvatskoj!* Poručili su da se napokon mora stati na kraj nezaposlenosti. Djeci su se nakon toga obratili predstavnik MSPM-a te zastupnici. Pravobraniteljica za djecu je istaknula kako je iznimno važno da su djeca u Hrvatskome saboru i vlastitim riječima i iskustvima još jednom ukazala na nejednakost u pristupu pojedinim dječjim pravima, koja osobito pogađa djecu u manjim i mjestima udaljenim od gradskih središta te su tako pružila jasniju sliku o stanju dječjih prava u nas.

Na Gradskom stadionu u Delnicama, u svibnju je održan je **15. olimpijski festival dječjih vrtića iz Primorsko-goranske županije**. Čak 640 djece iz 16 dječjih vrtića natjecalo se u bacanju loptice u dalj, skoku u dalj, trčanju na 50 metara, štafeti te malom nogometu. Na inicijativu Hrvatskog olimpijskog odbora (HOO) na području RH svake godine se u mjesecu svibnju na lokalnoj razini organizira sportsko natjecanje pod nazivom „Olimpijski festival dječjih vrtića“, koje okuplja djecu diljem Hrvatske. Ovim dugogodišnjim projektom HOO želi djeci u najranijoj dobi približiti olimpijske vrijednosti - uvažavanje, izvrsnost i prijateljstvo. Olimpijski festival dječjih vrtića iz Primorsko-goranske županije pratila je savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu je u srpnju gostovala na **26. međunarodnom Dječjem festivalu „Mali Split“** na kom je nastupilo više od 300 djece i mladih. Pozdravila je sudionike festivala te zahvalila voditelju i svima koji pomažu djeci da ostvaruju svoja prava baveći se glazbom u slobodno vrijeme.

Hrvatski filmski savez tijekom ljeta organizira **Filmske radionice za djecu i mlade u Kraljevcu** te tijekom osam dana nudi djeci edukaciju o igranom, dokumentarnom, animiranom i drugim vrstama filmskoga izraza. Uz ovogodišnju radionicu, koja je održana u srpnju, organizatori su ponudili i predavanje o pravima djece. Tako je za pedesetak polaznika u dobi od 12 do 18 godina, savjetnica pravobraniteljice održala izlaganje „Dječja prava na filmu“, uz prezentaciju uspješnih filmskih ostvarenja osnovnoškolaca koja su proteklih godina osvojila nagrade na revijama i festivalima dječjeg filmskog stvaralaštva u Hrvatskoj. Savjetnica je djeci predstavila UN-ovu Konvenciju o pravima djeteta, potaknula ih da se prisjete pojedinih dječjih prava koja su im poznata otprije te da prepoznaju razliku između dječjih želja i prava. Izvijestila ih je o funkciji i radu pravobraniteljice za djecu, predstavila im MMS i pozvala da se jave pravobraniteljici sa svojim prijedlozima.

S ciljem podizanja svijesti o važnosti poštovanja prometnih propisa i osvještavanja najmlađih sudionika u prometu o potencijalnim opasnostima, MUP je, u suradnji s MZOS-om te s drugim partnerima, u rujnu organizirao **preventivnu aktivnost u sklopu akcije „Poštujte naše znakove“**. Edukativno-preventivni program obuhvaćao je razne edukativne postavbe i radionice na temu sigurnog sudjelovanja *prvašića* u prometu. Učenici su sudjelovali u interaktivnim radionicama pod nazivom: „Policajac - prijatelj poma-gać“, „Biciklirajmo zajedno“, „Poštujem prometni znak - ja sam đak prvak“, kao i u mobilnim poligonima „Vidi i klikni“, „Sigurno u prometu“, a organizirana je i forenzična radionica Centra za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja „Ivan Vučetić“ i PU međimurske. Ovim aktivnostima pridružila se i pravobraniteljica za djecu.

U Karlovcu su u rujnu održani **21. Filmska revija mladeži**, u kojoj se svojim radovima natječu hrvatski srednjoškolci, te **9. Four River Film Festival**, na kojem se ogledaju mladi filmski autori u dobi od 14 do 20 godina iz cijeloga svijeta. Među članovima žirija mladih bio je i Domagoj Topić, član Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, koji je ujedno i uspješan autor filmova. Upravo je Domagoj, kao 'glasnogovornik', proglasio odluku „Malog žirija“ o dobitnicima nagrada, a završnicu ovoga događanja pratila je i savjetnica pravobraniteljice.

Pravobraniteljica za djecu je u rujnu posjetila **Školu za primijenjenu umjetnost u Rijeci** kako bi se sastala s učenicima koji će sudjelovati u izradi Kalendara „Poznajem i poštujem dječja prava“ za 2017. godinu. Nakon uspješne suradnje ostvarene proteklih godina sa zagrebačkom Školom za primijenjenu umjetnost i dizajn i Školom likovnih umjetnosti u Splitu, ove godine će mladi Riječani svojim ilustracijama pridonijeti da se poruke Konvencije o pravima djeteta približe djeci i mladima. U razgovoru s učenicima pravobraniteljica je predstavila svoje ovlasti i način rada, pozvala učenike da se bolje upoznaju s pojedinim pravima djeteta te da slobodno izraze svoje ideje i vlastiti doživljaj ove teme, kao i da joj se jave ako žele više doznati o zaštiti svojih prava. Izrazila je zadovoljstvo i zahvalnost zbog toga što su profesori i učenici riječke Škole za primijenjenu umjetnost prihvatili njezin poziv na suradnju na izradi zajedničkoga kalendara.

U listopadu je održana **54. revija hrvatskog filmskog stvaralaštva djece**. Prikazana su 83 filma koje su snimili osnovnoškolci iz cijele Hrvatske, uz pomoć svojih učitelja i voditelja filmskih družina. Većina dječjih filmova bavila se dječjom svakodnevicom, pitanjima koja ih zanimaju, dogodovštinama iz škole, ljubavnim problemima, dječjim svađama i prijateljstvima, preokupacijom mladih internetom i društvenim mrežama. Specifičnost ove revije je da, uz stručni žiri, svoje nagrade dodjeljuje i ocjenjivački sud djece. Također, nakon podjele nagrada, tradicionalno se organizira i razgovor ocjenjivačkog suda s djecom te je to prilika da se, uz poneki savjet i korekcije, potakne djecu na daljnje aktivno sudjelovanje u stvaranju dobrih filmova. Proteklih devet godina savjetnica pravobraniteljice za djecu uključena je rad revije kao članica ocjenjivačkog suda, a u protekle dvije godine i kao članica Savjeta revije.

Svake godine predstavnici Ureda pravobraniteljice u povodu Dječjeg tjedna gostuju na **godišnjoj sjednici Dječjeg gradskog vijeća Velike Gorice**, na kojoj djeca postavljaju pitanja predstavnicima gradskih vlasti i Ureda pravobraniteljice. Ove godine gradonačelnik i njegovi suradnici su odgovarali na pitanja koja su se odnosila na izgradnju nogostupa, uređenje jezera Čiče kako bi se djeca bavila sportovima na vodi, na to može li grad pomoći učenicima pojedinih škola da dobiju garderobne ormariće i da se uredi školski vrt, hoće li se nabaviti nove sprave za dječja igrališta i kada će Velika Gorica dobiti veliki i mali plivački bazen i drugo. Bilo je i prijedloga da se umjesto školskih udžbenika, koje su i velikogorički osnovci dobili besplatno od grada, u škole uvedu tableti, kao i da se omogući ljetovanje na moru za djecu čiji roditelji im to ne mogu sami priuštiti. Djeca su izrazila želju poslušati predavanje o dječjim pravima pa ih je savjetnica pravobraniteljice pozvala u posjet u *Malu kuću dječjih prava*.

U Etnografskom muzeju u Zagrebu u studenom je otvorena **izložba dječjih radova** uz temu igre i igrčke otvorena u sklopu ovogodišnjeg projekta društvene odgovornosti „Neka odrastanje bude dječja igra“. Dječji radovi nastali su na likovno-kreativnim i lutkarskim radionicama u Društvima Naša djeca, organiziranim tijekom Dječjega tjedna. Na otvaranju izložbe, na kojem su bila djeca kao autori i kao publika, bila je i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

U povodu Međunarodnog dana tolerancije, koji se obilježava 16. studenoga svake godine, u Staroj gradskoj vijećnici Grada Zagreba održana je svečanost **dodjele Nagrade „Luka Ritz - Nasilje nije hrabrost“**. Nagrada se dodjeljuje učenicama i učenicima osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj za promicanje tolerancije i škole bez nasilja. Ovogodišnje dobitnice su zagrebačke učenice Nika Barić iz OŠ Kustošija i Nikolina Jelenić iz Tehničke škole Ruđera Boškovića. Svečanosti dodjele nagrade nazočila je i zamjenica pravobraniteljice za djecu.

U povodu Međunarodnog dana tolerancije Forum za slobodu odgoja predstavio je najuspjelije radove pristigle na njegov ovogodišnji natječaj **„Oboji svijet šarenim bojama tolerancije!“** te autorima podijelio nagrade. Natječaj se organizira s ciljem podizanja svijesti o važnosti razvoja tolerancije i nenasilja. U ovogodišnjim radovima učenici su progovorili o toleranciji, jednakosti, nenasilju, važnosti uvažavanja i razumijevanja, ali iznosili i svoja promišljanja o aktualnim temama važnim za današnje društvo te svoje vizije budućnosti. Program je pratila i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Zamjenica i savjetnica pravobraniteljice za djecu sudjelovale su u **obilježavanju Međunarodnog dana prava djeteta** u Klinici za pedijatriju Kliničkog bolničkog centra Zagreb. U svečanosti su sudjelovala i djeca pacijenti, njihovi roditelji, liječnici, medicinske sestre i nemedicinsko osoblje Klinike za pedijatriju, te gosti iz drugih institucija. Na svečanosti je još jednom naglašena važnost Konvencije o pravima dje-

teta u poboljšanju kvalitete života djece, kao i odgovornost odraslih u osiguravanju pretpostavki za ostvarivanje prava koja su djeci zajamčena Konvencijom. Istaknuto je i kako je u zdravstvenoj brizi o djeći osobito važna kvalitetna komunikacija i odnos između liječnika i djece-pacijenata, koji se temelje na poštovanju i uvažavanju i djece, i njihovih roditelja.

U Zagrebu je 22. studenoga 2016. u Starogradskej vijećnici održano svečano godišnje **Savjetovanje koordinatora akcije „Gradovi i općine - prijatelji djece“** u čijem je otvaranju sudjelovala i zamjenica pravobraniteljice za djecu. Glavna tema Savjetovanja bila je „17 globalnih ciljeva za održivi razvoj“. Savez društava Naša djeca Hrvatske je, u suradnji s djecom iz OŠ Ivana Gundulića iz Zagreba i stručnjacima za prava djece, snimio 17 kratkih filmova o svakom od globalnih ciljeva te je i ta akcija predstavljena na Savjetovanju. Djeca - članovi Dječjih gradskih vijeća su na Savjetovanju predstavila radionicu „Kakav ćemo svijet ostaviti djeci - vremenska kapsula“ i prijedlog nove Strategije o dječjoj participaciji u EU. U akciju „Gradovi i općine - prijatelji djece“ do danas je uključeno 111 gradova i općina, a taj ugledni naslov zasad nosi 60 gradova i općina

Dječje gradsko vijeće Grada Opatije svečano je 21. studenog obilježilo petnaest godina djelovanja. Uz brojne goste, djecu i odrasle, na proslavi je bila i savjetnica pravobraniteljice za djecu. Nakon pozdravne i uvodne riječi tajnice Društva *Naša djeca* (DND) Opatija aktualni predsjednik DGV-a Ivan Tancabel, vijećnica Petra Deranja i bivša dječja gradonačelnica Petra Peloza - prezentirali su rad i uspjehe DGV-a u posljednjih pet godina. Posebno su istaknuli projekt „Mapa dječjih igrališta“, koji je nagrađen Velikom nagradom Hrvatske za sigurnost - inicijativa godine te Poveljom za naj-akciju Saveza Društava „Naša djeca“ Hrvatske. Djeca su izvijestila i o svojem boravku u Bruxellesu, gdje su sudjelovali na Simpoziju o dječjoj participaciji te se susreli s hrvatskim europarlamentarcima.

U povodu Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, već devetu godinu zaredom u prosincu je u OŠ Ljudevita Gaja u Osijeku održan integrirani dan **„Pokušaj hodati u mojim cipelama“**. Učenici su sudjelovali u 16 različitih radionica na kojima su se na izravan i neizravan način promicala dječja prava, prava osoba s invaliditetom, pravo na različitost i tolerancija. Radionice su održali djelatnici škole i gosti iz drugih institucija i organizacija. Na kraju dana učenici su u plenarnim izlaganjima predložili što su novoga saznali i naučili u radionicama. Savjetnica pravobraniteljice za djecu je za učenike 8. razreda održala radionicu „Što su to dječja prava“, u kojima je djecu na interaktivan način upoznala s dječjim pravima koja proizlaze iz potreba, s Konvencijom o pravima djeteta, s djelovanjem pravobraniteljice za djecu i MMS-a. Učenici su se aktivno uključivali u razgovor tijekom radionice i izlaganja te su iskazivali svoja stajališta o ostvarivanju ili kršenju dječjih prava u svakodnevnom životu.

U sklopu popratnog programa Festivala tolerancije - JFF Zagreb, održava se zasebni **program Film i diskusija - FID**, namijenjen učenicima osnovnih i srednjih škola, s ciljem poticanja rasprave o problemu diskriminacije u društvu. U Kulturno informativnom centru Zagreb (KIC) u prosincu je održan FID uz projekciju pet kratkih dokumentarnih filmova iz ciklusa „Isti, a različiti“, redatelja Davida Barnes. Filmovi prikazuju kako sebe i svoj život vide djeca s teškoćama u razvoju i djeca oboljela od kroničnih bolesti. U razgovoru nakon filmova sudjelovala je i pravobraniteljica za djecu. Filmovi su okupljene učenike zagrebačkih osnovnih škola potaknuli da postavljaju pitanja i podijele svoja iskustva s gostima na tribini. Pravobraniteljica je podsjetila da su djeca s teškoćama ponajprije djeca - koja imaju želje i potrebe za igrom i zabavom poput sve druge djece - te ih kao takve trebamo prihvatiti i ne gledati samo ono u čemu su prikraćena. Glavni akteri filmova „Isti, a različiti“ upravo o tome govore. Pravobraniteljica je pozvala svu djecu da poštuju prava drugih, ali i da se bore za vlastita prava.

Obilježavanje Međunarodnog dana prava djeteta

Svečanim otvaranjem izložbe likovnih radova učenika Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci, pod nazivom **„Poznajem i poštujem dječja prava“**, 18. studenoga u *Maloj kući dječjih prava* pravobraniteljica za djecu obilježila je Međunarodni dan prava djeteta i 27. obljetnicu donošenja Konvencije o pravima djeteta. Na poziv i poticaj pravobraniteljice riječki su učenici u različitim likovnim tehnikama prikazali vlastiti doživljaj ove Konvencije i pozvali na aktivno zagovaranje i poštovanje dječjih prava. Pravobraniteljica je ove godine pozvala učenike Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci da dječjim pravima pristupe kao umjetničkom izazovu i pokušaju ih prikazati na način koji bi bio zanimljiv upravo njihovim vršnjacima. Cilj

toga projekta bio je približiti djeci i mladima značenje, važnost i načela Konvencije o pravima djeteta, predstaviti im ulogu pravobraniteljice za djecu i rad njezine Mreže mladih savjetnika te izraditi Kalendar za 2017. godinu s porukama koje pokreću na akciju i ulijevaju nadu. Mladi Riječani spremno su prihvatili izazov te su kao rezultat njihova rada nastali crteži, slike, kolaži, skulpture, kratki animirani filmovi i pa i „interaktivne slikovnice“. Među ukupno četrdesetak radova učenici su odabrali 12 najprikladnijih za ilustriranje Kalendara pravobraniteljice za djecu za 2017. godinu, koji je ujedno i kratki vodič kroz Konvenciju o pravima djeteta. O suradnji s pravobraniteljicom te radu učenika uz vodstvo njihovih mentori- ca govorio je ravnatelj Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci, a o kreativnom procesu u kojem su nas- tajali njihovi radovi govorili su učenici Ivor Tamarut i Lucia Lukšić, koji su zatim proglasili izložbu otvore- nom. Koordinatorica rada na ovom projektu bila je njihova profesorica Jasmina Bukša, koja je i autorica postava izložbe te kataloga i plakata izložbe. Na svečanom otvaranju, uz učenike i profesore iz Rijeke, bila su i djeca - članovi MMS-a, predstavnici institucija, nevladinih udruga i organizacija te istaknuti stručnjaci u području zaštite djece i drugi suradnici pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna suradnja

Međunarodna suradnja u 2016. godini obuhvaća aktivnosti pravobraniteljice za djecu u suradnji s međunarodnim organizacijama i tijelima te mrežama organizacija, kroz bilateralnu suradnju s predstavnicima inozemnih organizacija, institucija, tijela ili s neovisnim stručnjacima te kroz sudjelovanje na međunarodnim skupovima, od kojih smo neke organizirali, na nekima izlagali ili održali uvodni ili pozdravni govor, a neke smo pratili.

11.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama

Ujedinjeni narodi (UN) - Na sastanku specijalnog izvijestitelja UN-a o pravu na zdravlje Dainiusom Pūrasom s pravobraniteljicama u RH 29. studenoga one su ga informirale o svojim aktivnostima u području prava na zdravlje, problemima koje su uočile u tom području te o preporukama i inicijativama koje su, u skladu sa svojim nadležnostima, upućivale Vladi RH i Hrvatskome saboru, s ciljem otklanjanja teškoća i poboljšanja u ostvarivanju prava na zdravlje - i djece i odraslih. Naknadno smo izvijestitelju dostavili i pisana stajališta i informacije o pravima djece u području zdravlja.

UNICEF - Pravobraniteljica za djecu sastala se 1. travnja i 14. rujna s predstojnicom UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku radi razmjene informacija i dogovora o daljnjoj suradnji u zajedničkim područjima aktivnosti, osobito u područjima jačanja sudjelovanja (participacije) djece, zaštite prava i interesa djece izbjeglica/migranata, pravosuđa prilagođenog djeci te širenja primjera dobre prakse i osnaživanju djece iz ranjivih skupina u njihovom pristupu Uredu pravobraniteljice za djecu kao i o koordinaciji zajedničke i komplementarne aktivnosti u promicanju prava djece. Pravobraniteljica za djecu i Ured UNICEF-a za Hrvatsku nastaviti će suradnju i u pružanju podrške drugim zemljama zainteresiranim za hrvatski model pravobranitelja za djecu, za što su zasad veliko zanimanje pokazali Palestina i Vijetnam, a trenutačno su za uspostavu ureda ombudsmana za djecu zainteresirani Albanija i Kosovo.

U sklopu evaluacije UNICEF-ovog programa jačanja pravosudnog sustava u području kazneno-pravne zaštite djece kao žrtava i svjedoka, 7. prosinca održan je sastanak s predstavnicom agencije Synergies Bistrom Netkovom, koja je specijalizirana za istraživanja i evaluacije u području pravosuđa, a zanimala ju je naša sveobuhvatna procjena utjecaja ovog programa na prava djece, uključujući procjenu potrebe povećanja kapaciteta stručnjaka koji rade u pravosudnom sustavu, kao i donošenje preporuka za daljnja poboljšanja i održivost ovog UNICEF-ovog programa.

Na proslavi održanoj u povodu 70. obljetnice osnutka UNICEF-a, u Zagrebačkom kazalištu mladih 11. prosinca, uz brojne UNICEF-ove podržavatelje, suradnike i djecu, sudjelovala je i pravobraniteljica za djecu. Također smo 16. prosinca, uz predstavnike ministarstava, agencija, ustanova te predstavnika stručne i akademske zajednice sudjelovali u raspravi o Godišnjem izvješću o provedbi programa suradnje Vlade RH i Fonda Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF). Razmotrena su ključna postignuća u provedbi petogodišnjeg plana suradnje Vlade RH i UNICEF-a tijekom programskog razdoblja 2012.-2020. te su predstavljeni ciljevi novog Plana suradnje za razdoblje 2017. - 2021.

Vijeće Europe - Vijeće ministara Vijeća Europe prihvatilo je početkom ožujka novu Strategiju Vijeća Europe o pravima djeteta 2016. - 2021. Strategija je službeno predstavljena i svečano proglašena na

konferenciji visoke razine VE pod nazivom „Dostizanje najviše razine prava djeteta“ (Reaching the heights for the rights of the child) u Sofiji 5. i 6. travnja 2016. Na konferenciji su sudjelovale pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica, koje su u protekle dvije godine aktivno sudjelovale u pripremi ovoga važnog dokumenta, kao članice Odbora stručnjaka za Strategiju VE o pravima djeteta. Saborski Odbor za obitelj, mlade i sport, na inicijativu i u suradnji s pravobraniteljicom za djecu, predstavio je 4. svibnja novu Strategiju Vijeća Europe za prava djeteta od 2016. do 2021. Skup naslovljen „Strategija Vijeća Europe za prava djeteta od 2016. do 2021. - novi okvir i poticaj za unapređivanje prava sve djece“, okupio je ključne dionike za ostvarivanje prava djece.

Europska mreža pravobranitelja za djecu (European Network of Ombudspersons for Children-ENOC) - ENOC je u Litvi, od 20.-22. rujna održao 20. godišnju skupštinu ENOC-a i konferenciju na temu „Jednake obrazovne mogućnosti za svu djecu“. U sklopu konferencije donesen je dokument *Zajednička izjava o izjednačavanju mogućnosti za svu djecu u obrazovanju (Equal Opportunities for All Children in Education)* kojim članice ENOC-a pozivaju svoje vlade, Europsku komisiju i Vijeće Europe na poduzimanje potrebnih aktivnosti za povećanje jednakih mogućnosti u obrazovanju za svu djecu, a posebice onu u nepovoljnom položaju (djeca s TUR, djeca pripadnici nacionalnih manjina, djeca migranti i dr.). Pravobraniteljica za djecu moderirala je radionicu o skrbi za djecu, a savjetnica pravobraniteljice za djecu sudionicima je prenijela rezultate vršnjačkog istraživanja o dječjem sudjelovanju u Hrvatskoj.

Osim sudjelovanja na godišnjoj konferenciji i skupštini, suradnja s članovima ENOC-a odvijala se i razmjenom iskustava i prakse o različitim pitanjima ostvarenja, zaštite i promocije dječjih prava. Zabrinuti zbog kritične situacije u kojoj se nalaze djeca izbjeglice, obavijestili smo javnost o otvorenom pismu i apelu ENOC-a upućenim najvišim tijelima Europske Unije - Europskom vijeću, Europskoj komisiji i Europskom parlamentu - nacionalnim vladama i međunarodnoj zajednici, kojim se poziva na akciju kako bi se zaštitila djeca izbjeglice. Konferencija Vijeća Europe u Sofiji, u travnju, za ENOC je bila prilika da uputi hitan poziv visokim tijelima Europske unije za zaštitu djece migranata bez pratnje. ENOC je izrazio ozbiljnu zabrinutost u pogledu sigurnosti i zaštite prava „djece u pokretu“ u Europi, osobito djece bez pratnje, s obzirom na sporazum između EU i Turske od 18. ožujka 2016.

Mreža pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (Children's Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe - CRONSEE) - Tematski sastanak mreže o ulozi zaštitnika građana u zaštiti djece izbjeglica i migranata, održan je u Skopju 14. i 15. prosinca, a organizirali su ga institucija Zaštitnika građana (Ombudsmana) Republike Makedonije i organizacija *Save the Children*. Pravobraniteljica za djecu uručila je svakoj instituciji primjerak dvojezičnoga zbornika *Zaštita najboljeg interesa djeteta/Protecting the Best Interest of the Child*, u kojem se nalaze priopćenja s godišnje konferencije i tematskog sastanka CRONSEE-a održanih 2015. u Zagrebu i Osijeku kad je Pravobraniteljstvo za djecu Republike Hrvatske bilo koordinator CRONSEE-a. Sudionicima je podijeljen i priručnik „Djeca čiji su roditelji u zatvoru - Europska stajališta o dobroj praksi“, preveden na hrvatski i objavljen 2015. u izdanju Pravobranitelja za djecu. Sa zaključcima konferencije CRONSEE-a upoznali smo Vladu RH.

Children of Prisoners Europe (COPE) - S pravobraniteljicom za djecu i njezinim timom sastala se 1. veljače Kate Philbrick, nositeljica ordena britanskog kraljevstva kao dugogodišnja volonterka projekta *Playstation* u najvećem škotskom zatvoru u Glasgowu i bivša predsjednica Europskog odbora za djecu čiji su roditelji u zatvoru (današnji COPE). Aktualna predsjednica međunarodne organizacije COPE Liz Eyre je 3. veljače posjetila Ured pravobraniteljice u sklopu priprema za predstojeću godišnju konferenciju COPE mreže koju zajednički organiziraju pravobraniteljica za djecu i COPE.

Konferencija COPE mreže održana je 20. svibnja, pod naslovom „Djeca čiji su roditelji u sukobu sa zakonom: Što je njihov najbolji interes? Kako ga ostvariti?“, u zagrebačkoj Staroj gradskoj vijećnici te je okupila više od 200 sudionika iz 22 države. Istaknuti stručnjaci iz Hrvatske i inozemstva, među kojima i osnivač COPE mreže Alain Bouregba, iznijeli su ključne odrednice, prijemore i zadaće u zaštiti najboljeg interesa ove ranjive skupine djece.

Nakon Konferencije nastavljene su dvodnevne popratne aktivnosti za četrdesetak članova COPE mreže iz više zemalja. U Maloj kući dječjih prava u Zagrebu 21. svibnja održana je opća skupština COPE

mreže, a nakon toga i radionica pod naslovom *Cope framing analysis workshop*. Sljedećeg dana, 22. svibnja, članovi COPE mreže posjetili su Kaznionicu u Lepoglavi te obišli zatvorske prostore i prostorije u kojima se odvijaju posjeti djece roditeljima u zatvoru te doznali na koji način se štite prava i interesi djece čiji su roditelji zatvorenici u zatvorskome sustavu u Hrvatskoj. Ured pravobraniteljice za djecu se svojim aktivnostima u lipnju priključio kampanji ove mreže pod nazivom „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest!” (*Not my crime, still my sentence*), s ciljem poboljšanja života djece čiji su roditelji u zatvoru i jačanja javne svjesnosti o njihovim potrebama i pravima. Kampanja uključuje niz aktivnosti unutar zatvorskoga sustava i u sustavima koji se skrbe o djeci te u najširoj javnosti.

Temeljem obveze koja proizlazi iz članstva u mreži podnijeli smo izvješće mreži o svojim aktivnostima i planovima; ispunjavali upitnike o ostvarivanju članstva, zadovoljstvu radom mreže, načinima poboljšanja, kontaktima s članovima i načinima razmjene iskustava i praksi; prosljeđivali primjere dobre prakse organizacijama civilnog društva u Hrvatskoj. Udruzi *Bambinisenzasbarre* iz Italije uputili smo podršku za projekt *Just Child* usmjeren zaštiti djece čiji su roditelji u zatvoru od nasilja, posebice u području zaštite mentalnog zdravlja.

Međunarodna koalicija za djecu čiji su roditelji u zatvoru (*International Coalition for Children with an Incarcerated Parents - INCCIP*) - U povodu petogodišnjice Dana opće rasprave UN-ovog Odbora za prava djeteta, koji je 2011. bio posvećen djeci čiji su roditelji u zatvoru, a na traženje INCCIP-a, izvijestili smo ovu Međunarodnu koaliciju o našoj tadašnjoj uključenosti (sudjelovanje zamjenice pravobraniteljice u raspravi, posebice o ulozi medija u zaštiti ili ugrožavanju djece zatvorenika) i o tome kakav je utjecaj ta rasprava imala na rad pojedinih institucija u Hrvatskoj. Naš je odgovor objavljen u e-novinama INCCIP-a te smo pozvani da održimo predavanje o ulozi pravobranitelja za djecu u zaštiti ove skupine djece u Dallasu 2017. i da prisustvujemo inauguracijskoj konferenciji na Novom Zelandu.

European Organisation of Prison and Correctional Services (*EuroPris*) - EuroPris je europska neprofitna organizacija za zatvore i korekcijske institucije čija je ekspertna skupina za obiteljske odnose održala u Ministarstvu pravosuđa RH stručni skup vezan uz Konferenciju COPE-a u Zagrebu. Predsjednica COPE mreže i nekoliko članova mreže pozvani su na sastanak, a na sastanku je sudjelovala i zamjenica pravobraniteljice za djecu.

EUROCHILD - Eurochild je mreža organizacija i pojedinaca koja širom Europe radi na promociji prava i unapređivanju dobrobiti djece i mladih. U Bruxellesu smo 11. svibnja sudjelovali na Općoj skupštini Eurochilda, a 12. svibnja na Danu članova Eurochilda (*Eurochild Members' Day*), interaktivnoj aktivnosti s ciljem razmatranja mogućnosti razvijanja mreže i buduće suradnje njezinih članova. Sudjelovanje u ovim aktivnostima članovima osigurava priliku da doprinesu Eurochildovom zagovaranju i porukama za dječja prava i dobrobit u Europi.

Save the Children International - Na inicijativu *Save the Children International* njegov regionalni tim koji u Hrvatskoj djeluje od prosinca 2015. sastao se 12. travnja s pravobraniteljicom za djecu. Oni su upoznali pravobraniteljicu sa svrhom i misijom regionalnoga tima, koji je u Hrvatskoj osnovan kao odgovor na izbjegličku krizu na ovim prostorima s ciljem organiziranja aktivnosti za djecu u sklopu izbjegličkih kampova. Nakon zatvaranja izbjegličkog kampa svoje djelovanje (pomoć u učenju hrvatskog jezika, pomoć u učenju i sl.) nastavili su u okviru Prihvatilišta za tražitelje azila. Pravobraniteljica ih je upoznala s aktivnostima svojega Ureda u vezi sa zaštitom djece izbjeglica, suradnjom s mrežama ENOC i CRONSEE te je najavila organiziranje stručnog sastanka s predstavnicima nadležnih institucija kako bi se upoznala s planiranim aktivnostima na daljnjem zbrinjavanju djece izbjeglica i rješavanju njihovog pravnog statusa.

Agencija Europske unije za temeljna prava (*Fundamental Rights Agency - FRA*) - Za izradu godišnjeg izvješća za potrebe FRA u dva smo navrata dostavili odgovore o aktivnostima pravobraniteljice za djecu u izdvojenim područjima interesa u 2016.: Dječje siromaštvo, Pravosuđe prilagođeno djeci koja su došla u sukob sa zakonom, Zaštita djece bez pratnje te primjena EU Povelje o temeljnim pravima prilikom davanja savjetodavnih mišljenja oko zakonodavnih prijedloga.

Women's World Summit Foundation (WWSF) - Ured pravobraniteljice za djecu pridružio se i ove godine, na poziv i poticaj UN-ove partnerske organizacije Women's World Summit Foundation - WWSF

obilježavanju Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga pod nazivom „19 dana aktivizma za prevenciju nasilja nad djecom i mladima“. Središnja tema aktivizma u 2016. je pothranjenost, kao oblik zanemarivanja koji ostavlja teške i dalekosežne posljedice na djecu.

Međunarodno policijsko udruženje (*International Police Association - IPA*) - u organizaciji IPA-e 29. lipnja u Opatiji, Hrvatska sekcija IPA-e predstavila je javnosti svoje preventivno edukativne projekte i izdaja čiji je cilj poboljšati informiranost i edukaciju mladih o najaktualnijim sigurnosnim temama. Organizacija djeluje u 66 zemalja svijeta, ima svog stalnog predstavnika u UN-u i registrirana je pri VE sa savjetodavnim statusom. IPA Hrvatska sekcija utemeljena je 2001., a na skupu su predstavljene njezine brojne aktivnosti u proteklih 15 godina. S aspekta zaštite djece i mladih prepoznati su njihovi projekti iz domene prevencije i zaštite od nasilja i ovisnosti. U povodu 15. godišnjice utemeljenja Hrvatske sekcije IPA-e u Opatiji je 19. studenoga održana svečana sjednica skupštine IPA Hrvatske sekcije, na kojoj je sudjelovala i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

11.2 Bilateralna suradnja

Nizozemski stručnjaci, doktori Hugo Koetsier i Frans van Mierl, koji su angažirani u radu na zajedničkom twinning projektu Ministarstva zdravstva i Trimbos instituta iz Nizozemske pod nazivom „Osiguravanje optimalne zdravstvene skrbi za osobe s poremećajima mentalnog zdravlja“ posjetili su Ured pravobraniteljice za djecu 15. prosinca i razgovarali o izradi smjernica koje trebaju poslužiti kao podloga za izradu nacionalne strategije za razdoblje 2016. - 2020. te kao podloga za eventualne izmjene zakona u području zaštite mentalnog zdravlja.

Studijski posjet delegacije Crne Gore - Pravobraniteljica za djecu ugostila je u svome Uredu 7. rujna dvanaestočlanu delegaciju iz Crne Gore koju čine članice radne grupe crnogorskoga Ministarstva rada i socijalne skrbi za izradu Strategije o zaštiti djece od nasilja 2017. - 2021. Ovaj studijski posjet organizirao je UNICEF-ov ured za Crnu Goru, a delegaciju je predvodila Ida Ferdinand, UNICEF-ova koordinatorica programa za zaštitu djece. Teme razgovora bile su rad pravobranitelja za djecu u RH, broj i vrste prijava zbog nasilja nad djecom koje prima pravobraniteljica, instrumente koje RH primjenjuje u osiguranju zaštite djece od nasilja, praćenje nasilja odraslih nad djecom u domovima za djecu bez roditeljske skrbi i u odgojno-obrazovnim institucijama, kao i oblici suradnje pravobraniteljice s institucijama, udrugama i djecom.

Active-Sobriety, Friendship and Peace - Suradnja s ovom udrugom odvijala se u vidu razmjene informacija o oglašavanju alkohola te aktivnostima na europskom nivou radi zaštite djece od izloženosti takvom štetnom oglašavanju i drugim sredstvima visnosti te stvaranje slobodnog, sigurnog i inkluzivnog okružja za djecu i mlade.

I ove godine ostvarili smo suradnju s predstavnicima Američkog veleposlanstva odgovarajući na upite za potrebe njihova godišnjeg izvješća o ljudskim pravima.

11.3 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima⁸⁵

Završna konferenciji projekta „MA#ME“ koji provodi Udruga Roda - Roditelji u akciji, održana je u Zagrebu 2. veljače, a na njoj su predstavljeni rezultati dvogodišnjega programa usmjerenog na osnaživanje zatvorenica za roditeljsku ulogu i uključivanje u tržište rada, koji je financiran iz Europskog socijalnog fonda i ostvaren uz potporu Vladina Ureda za udruge. Suradnik na projektu bio je i Ured pravobraniteljice za djecu. Pravobraniteljica je u izlaganju „Pravobranitelj za djecu kao pokretač zaštite djece čiji su roditelji u zatvoru“ podsjetila da je njezin Ured prvi u Hrvatskoj prepoznao važnost prava djece na podršku u ostvarivanju kontakata i bliskosti s roditeljima i kada su oni na izdržavanju zatvorske

⁸⁵ Neke od važnijih međunarodnih konferencija na kojima smo sudjelovali spomenute su u poglavlju o suradnji s međunarodnim organizacijama.

kazne. Europsku perspektivu u procesu osvješćivanja potreba djece koja su pogođena odlaskom roditelja u zatvor i odgovornosti sustava da odgovori na te potrebe prikazala je Liz Ayre, direktorica COPE mreže koja okuplja različite udruge i inicijative koje se bave tom temom u zemljama Europe. Praktični prikaz jedne od takvih inicijativa iznijela je Kate Philbrick (projekt *Playstation* u zatvoru Barlinnie u Glasgowsu u Škotskoj). Zamjenica pravobraniteljice za djecu je u izlaganju „Znamo li što je djetetova potreba kad mu je roditelj u zatvoru” podsjetila na stavove i predrasude u vezi s ovom temom te istaknula da je za stručnjake trajni izazov prepoznati potrebe svakog pojedinog djeteta, pri čemu je nužno pitati za mišljenje i samo dijete.

Konferencija „Prava djece iza rešetaka” održana je u Bruxellesu 16. veljače u organizaciji Međunarodne nevladine organizacije *Defence for children Belgium*, kao završna aktivnost dvogodišnjega projekta. U projektu, uz geslo „Djeci nije mjesto iza rešetaka” sudjelovale su vladine i nevladine organizacije iz 14 zemalja Europe te 11 neovisnih stručnjaka, a glavni partneri i financijeri projekta bili su Europska Komisija i Vijeće Europe. Svrha projekta je unapređivanje uvjeta u kojima se nalaze djeca lišena slobode te osnaživanje kapaciteta i mehanizama neovisnog nadgledanja ovih mjesta kao ključnog instrumenta u prevenciji nasilja i kršenja drugih prava. Kao predstavnice Ureda pravobraniteljice za djecu konferenciju su pratile dvije savjetnice.

Međunarodna konferencija „Sigurnost djece na internetu” održana je u Osijeku 4. svibnja, a organizirao ju je Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku, u partnerstvu s Centrom za nestalu i zlostavljenu djecu. Konferencija je održana u sklopu projekta „Safer Internet Centre Croatia :Making Internet a Good and Safe Place”, a na njoj su sudjelovali i predstavnici Ministarstva socijalne politike i mladih, Ministarstva gospodarstva te Grada Osijeka i Osječko-baranjske županije. Skup je pratila i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

4. Međunarodni simpozij „Zdravlje za sve?! Mentalno zdravlje!” (4th International Symposium „Health for All?! Mental Health!”) održan je u organizaciji Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 6. svibnja te je okupio velik broj sudionika i stručnjaka u području mentalnoga zdravlja s ciljem prikazivanja dobre prakse, trendova i postignuća, novih strategija i politika. Pozdravnu riječ na simpoziju održala je i pravobraniteljica za djecu, koja je izvijestila o preprekama i poteškoćama u postojećim sustavima zaštite prava i dobrobiti djece, u odnosu na prijave koje prima i po kojima postupa njezin Ured. Simpozij je pratila i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Na Međunarodnom skupu Hrvatske udruge za informacijsku i komunikacijsku tehnologiju, elektroniku i mikroelektroniku - MIPRO 2016. u Opatiji, 1. lipnja, prezentirani su glavni ICT trendovi u industriji, obrazovanju, znanosti i javnoj upravi. Prvog je dana održan Forum o upravljanju internetom, a na njemu i panel-rasprava „Ljudska prava na internetu/zaštita djece na internetu”, na kojoj je uvodno izlaganje održala pravobraniteljica za djecu. Ovaj skup obuhvaća niz konferencija posvećenih užim područjima visokih tehnologija, okrugle stolove koji analiziraju utjecaj razvoja informacijsko-komunikacijskih tehnologija (ICT) na gospodarski i društveni razvoj, radionice, seminare, forume i tematske dane posvećene određenim tehnološkim temama. Panel je pratila i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Europska škola socijalne pedijatrije pod nazivom „Dijete u gradu” održana je od 16. do 18. lipnja u Splitu u organizaciji Međunarodnog društva za socijalnu pedijatriju (*International Society for Social Pediatrics and Child Health*), Europske mreže gradova prijatelja djece (*European Network Child Friendly Cities*), Središnjeg koordinacijskog odbora akcije „Gradovi - općine prijatelji djece”, Škole narodnog zdravlja „Andrija Štampar” Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te Centra za zdravlje djece. Raspravljalo se o ranom rastu i razvoju djece s pozicije zdravlja djece, interdisciplinarnosti, uloge šire i lokalne zajednice u ostvarivanju prava djece prema Konvenciji UN-a o pravima djeteta. Pravobraniteljica za djecu prezentirala je rezultate vršnjačkog istraživanja koje su članovi Mreže mladih savjetnika proveli u svojim školama, u sklopu projekta o dječjem sudjelovanju na području Europske unije tijekom 2013. godine, uz financijsku podršku Europske komisije. Posebno je istaknula i podsjetila na relevantne dokumente koji se odnose na participaciju djece, s naglaskom na Opći komentar br. 12 (2009) Pravo djeteta da ga se sasluša u različitim okruženjima i situacijama, podsjećajući posebno na sudjelovanje djece u zdravstvenoj skrbi.

Konferencija o asistivnoj tehnologiji i potpomognutoj komunikaciji održana je Zagrebu 1. i 2. rujna, u organizaciji Tehničkog fakulteta u Rijeci, Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu, E-Glas-a i Udruge Neuron. Na Konferenciji je izlagalo 16 svjetskih stručnjaka iz devet zemalja, koji su predstavili najnovija postignuća iz područja asistivne tehnologije (AT) te alternativne i augmentativne komunikacije (ACC) za djecu i osobe sa složenim komunikacijskim potrebama. Na konferenciji su sudjelovali brojni stručnjaci s područja edukacijske rehabilitacije i logopedskih znanosti, studenti, roditelji djece s teškoćama u razvoju, odgojno-obrazovni radnici te medicinski djelatnici. Konferenciju je pratila i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Konferencija o interkulturalnom obrazovanju „Mobilnost, prijelazi, promjene interkulturalnog obrazovanja na raskrižju“ (*Mobilities, Transitions, Transformations Intercultural Education at the Crossroads*) održana je u Budimpešti od 5. do 9. rujna, u organizaciji Međunarodnog udruženja za interkulturalno obrazovanje (IAIE) i Instituta za interkulturalnu psihologiju i obrazovanje (IIPE), Eotvos Lorand Sveučilišta u Budimpešti. Na konferenciji je, kao predstavnica institucije Pravobranitelja za djecu, sudjelovala savjetnica, koja je održala izlaganje „Izazovi u ostvarivanju prava djece treće kulture u Hrvatskoj“. Cilj konferencije bio je istražiti načine na koje društvene, kulturne i zemljopisne mobilnosti, prijelazi i promjene interpretiraju i konstruiraju teoriju i praksu interkulturalnog obrazovanja. Konferencija je bila namijenjena studentima, praktičarima i teoretičarima koji se bave interkulturalnim obrazovanjem.

Međunarodna konferencija ENABLE - „Aktivno građanstvo danas i sutra“ (*Active citizenship Today and Tomorrow*), održana je u Zagrebu 21. i 22. rujna, uz podršku Europske komisije i VE, a posvećena je unapređivanju prevencije vršnjačkoga nasilja kroz poticanje socijalnog i emocionalnog razvoja djece te vršnjačke potpore. Izlaganja stručnjaka i iskusnih praktičara u području zaštite djece od svih oblika nasilja, uključujući i *cyberbullying*, pratilo je više od stotinu stručnjaka, roditelja i djece iz desetak zemalja. Sudionicima se na početku obratila i zamjenica pravobraniteljice za djecu, koja je tom prigodom predstavila „dječju“ Strategiju protiv vršnjačkoga nasilja s naglaskom na prevenciji psihičkoga zlostavljanja i isključivanja djece, koju je izradila Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS.

Regionalna konferencija o pravima djece u okviru medijske pismenosti održana je u Makarskoj 3. - 6. listopada, organizirao ju je Hrvatski filmski savez, a sudionici su bili organizatori različitih programa medijske izobrazbe za djecu te festivala dječjeg stvaralaštva iz Albanije, Italije, Makedonije, Slovenije i Hrvatske. Izlaganje o dječjim pravima održala je savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna konferencija „Budućnost obrazovanja i obrazovanje za budućnost“ održana je u Poreču 12.-14. listopada, kao 11. međunarodna balkanska konferencija obrazovanja i znanosti, u organizaciji Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Pedagoškog fakulteta Sv. Kliment Ohridski (Makedonija), Pedagoškog fakulteta Edirne (Turska) i Pedagoškog fakulteta Stara Zagora (Bugarska). Konferencija se odvijala u sedam paralelnih sekcija na kojima su znanstvenici, učitelji i drugi stručnjaci iznosili najnovija saznanja, dostignuća i iskustva u području obrazovanja. U sklopu sekcije „Kvaliteta i inkluzivnost obrazovanja - preduvjet održive budućnosti“ izlaganje o temi „Provedba obrazovne politike iz perspektive učenika s teškoćama u razvoju“ održala je savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna konferencija o zaštiti djece izbjeglica bez pratnje pod nazivom „Na putu i sami: Kako učinkovito odgovoriti na potrebe djece bez pratnje u Jugoistočnoj Europi?“ održana je 13. i 14. listopada u Zagrebu. O svojim iskustvima u zaštiti djece bez pratnje i djece odvojene od obitelji u Hrvatskoj, Grčkoj, Makedoniji, Srbiji, Sloveniji i Nizozemskoj na konferenciji su izvještavali predstavnici iz tih zemalja te iz Albanije, Bosne i Hercegovine te Crne Gore. Konferenciju su organizirali MVEP, MUP, MSPM i Ured UNICEF-a za Hrvatsku te je ona dio inicijative #EU4HumanRights. U radu konferencije sudjelovala je i pravobraniteljica za djecu.

Međunarodna konferencija „Prvi regionalni forum tijela za ravnopravnost Jugoistočne Europe“ održana je 16. studenoga u Beogradu u povodu Međunarodnog dana tolerancije, a na poziv povjerenice za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije na konferenciji su sudjelovale pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica. Tom je prilikom pravobraniteljica izvijestila o prijavama diskriminacije djece podnesenim njezinom Uredu te je zajedno s drugim pravobraniteljima potpisala dokument o suradnji

tijela za ravnopravnost koja djeluju u Jugoistočnoj Europi. Na tematskom dijelu konferencije govorila je o tome kako se u području rada krše prava djece i koji su to sve vidovi dječje uključenosti u prisilne ili dobrovoljne te naplatne ili nenaplatne aktivnosti.

Međunarodna konferencija „Kazahstan, prijatelj djece“ (*Child Friendly Kazakhstan*) održana je u Astani, glavnom gradu Kazahstana, 21. i 22. studenoga. Na poziv pravobraniteljice za djecu Republike Kazahstana i UNICEF-a u Kazahstanu na konferenciji je sudjelovala pravobraniteljica za djecu u svojstvu međunarodnog eksperta. Povod konferenciji bilo je obilježavanje 25 godina neovisnosti Kazahstana i 70 godina od osnivanja UNICEF-a, kao Međunarodnog fonda za djecu. Pravobraniteljica je predstavila hrvatska iskustva procesa deinstitucionalizacije skrbi o djeci i udomiteljstva djece pod nazivom „Reforma sustava skrbi za djecu u Hrvatskoj“ (*Child Care Reform in Croatia*). Drugog dana konferencije, u okviru radionice o temi „Djeca i pravo“, održala je izlaganje o iskustvima pravobranitelja za djecu u Republici Hrvatskoj u zakonodavnim reformama s ciljem poboljšanja pravnog položaja djece. Na konferenciji je sudjelovalo niz međunarodnih stručnjaka, članice Europske mreže pravobranitelja za djecu - ENOC, predstavnici UNICEF-a te različitih međunarodnih civilnih organizacija, kao i predstavnika kazahstanskog parlamenta, vlade i udruga civilnog društva.

Međunarodna konferencija pod nazivom „Djeca bez pratnje: žrtve trgovanja ljudima i tražitelji azila u sudskim postupcima“ održana je u Zagrebu 24. i 25. studenoga, u organizaciji udruge ROSA i AIRE Centra iz Londona. Okupljeni stručnjaci, predstavnici UNICEF-a, UNHCR-a, Ureda Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, MUP-a, Ministarstva pravosuđa, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sudova i organizacija civilnog društva razmijenili su iskustva i primjere dobre prakse u pružanju zaštite djeci bez pratnje. Izlaganje je održala i pravobraniteljica za djecu, istaknuvši međunarodne obveze države te probleme u funkcioniranju sustava zaštite djece bez pratnje, kao posebno ranjive skupine.

Međunarodna konferencija „Nasilje u obitelji - bavarski i hrvatski model, pravna regulativa, policijska praksa i organizacijski modeli“ održana je 24. studenoga u Visokoj policijskoj školi u Zagrebu. Okupljeni stručnjaci iz Bavorske i Hrvatske predstavili su njemačka zakonska rješenja te hrvatski Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, njihovu praksu i organizacijske modele, operativne propuste policije u suzbijanju nasilja u obitelji i usporednu analizu hrvatskog i bavarskog modela nasilja u obitelji. Zamjenica pravobraniteljice za djecu izlagala je o perspektivi pravobranitelja za djecu u zaštiti djeteta od nasilja u obitelji.

Završna konferencija projekta „Jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s djecom u području alternativne skrbi“ održana je u Zagrebu 24. studenoga, u organizaciji SOS - Dječjeg sela Hrvatska. Ovaj projekt razvijen je u partnerstvu između SOS-Kinderdorf Internationala, Vijeća Europe, *Eurochilda* i nacionalnih partnera u osam zemalja Europske unije: Bugarskoj, Rumunjskoj, Estoniji, Latviji, Italiji, Francuskoj, Mađarskoj i Hrvatskoj. U radu konferencije sudjelovale su pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica. Ured pravobraniteljice za djecu bio je aktivno uključen u provedbu projekta.

Međunarodna konferencija „Dobre prakse prikupljanja podataka o (ne)jednakosti“ o dobrim praksama i izazovima u prikupljanju podataka o (ne)jednakosti, održana je 28. i 29. studenoga u Zagrebu, u organizaciji Centra za mirovne studije, u suradnji s Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH i Institutom za ljudska prava Ludwig Boltzmann iz Beča. Konferencija je dio zajedničkih napora u podizanju kvalitete kreiranja, provedbe, praćenja i evaluacije antidiskriminacijskih politika kroz uspostavljanje platforme za prikupljanje i analizu podataka o (ne)jednakosti u Hrvatskoj te razmjenu iskustva u prikupljanju podataka u Europi. Na konferenciji su sudjelovale savjetnice pravobraniteljice za djecu.

Prva međunarodna konferencija Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež o „Stop programu“ održana je u Zagrebu 5. prosinca. Na konferenciji su strani i domaći stručnjaci govorili o alternativnim programima za prevenciju i reakciju društva na društveno neprihvatljiva ponašanja mladih - kroz jačanje odgovornosti maloljetnika, uključenost žrtve, uključenost roditelja i povezivanje s lokalnom zajednicom. Rad konferencije pratile su pravobraniteljica i njezine zamjenice.

Ostale aktivnosti regionalnih i središnjeg ureda

Preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta iz 2004. godine, o potrebi daljnjega „jačanja političke, ljudske i financijske potpore uredu pravobranitelja za djecu u svrhe olakšavanja i promicanja učinkovitog rada tog ureda, posebno na lokalnoj razini, izvan glavnog grada države članice”⁸⁶, utjecala je na proširenje Ureda pravobraniteljice za djecu na regionalnu razinu. Tijekom 2007. godine otvoreni su uredi (izdvojene jedinice) u Splitu, Osijeku i Rijeci. Iskustvo kroz razdoblje od deset godina rada regionalnih ureda potvrdilo je očekivanu bolju dostupnost Ureda strankama, kao i jednostavnije operativno djelovanje savjetnika regionalnih ureda na područjima županija koje pokrivaju pojedini regionalni uredi. Omogućena je također neposrednija suradnja s tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Radi razumijevanja načina rada Ureda, naglašavamo kako se u postupanju po prijavama pojedinačnih povreda prava djece i predlaganju sveobuhvatne zaštite njihovih prava iz različitih područja života, pristupa prema **funkcionalnom načelu**, sukladno stručnom znanju i profesionalnom iskustvu savjetnika, neovisno o mjesnom djelovanju ureda i regiji iz koje dijete dolazi. U promociji prava djece regionalni uredi pak djeluju prema **teritorijalnom načelu**. Važno je istaknuti da svaka aktivnost pravobraniteljice izvan Zagreba, uz regionalnu, ima i nacionalnu razinu i smisao, kao i sudjelovanje i organizaciju.

Središnjem i regionalnim uredima svakodnevno se osobnim dolaskom ili telefonom obraćaju stranke s područja na kojima uredi djeluju. Stranke u pravilu podnose prijavu ili traže savjet unutar svoje regije. Sve ostale potrebne administrativne, organizacijske i koordinacijske aktivnosti obavljaju se jedinstveno iz središnjeg ureda u Zagrebu.

Osim prvih ulaznih telefonskih informativnih kontakata sa strankama, ostali telefonski razgovori i osobna savjetovanja se bilježe, a tablice 1. i 2. prikazuju ih po strukturi prijavitelja i županiji.

Osobna i telefonska savjetovanja po strukturi prijavitelja

PODNOŠITELJ	BROJ PRIJAVA
majka	571
otac	257
institucije	111
baka	94
ostali	83
Ured pravobraniteljice za djecu	47
rođaci	24
djed	16
anonimno	13
dijete osobno	13
susjedi	9
roditelji	6
sestra ili brat	1
UKUPNO	1245

⁸⁶ Zaključci Odbora UN-a za prava djeteta, dostupno na <http://dijete.hr/websites/dijete.hr/index.php/hr/izvjemainmenu-93/odbor-za-prava-djeteta-un-a.html>

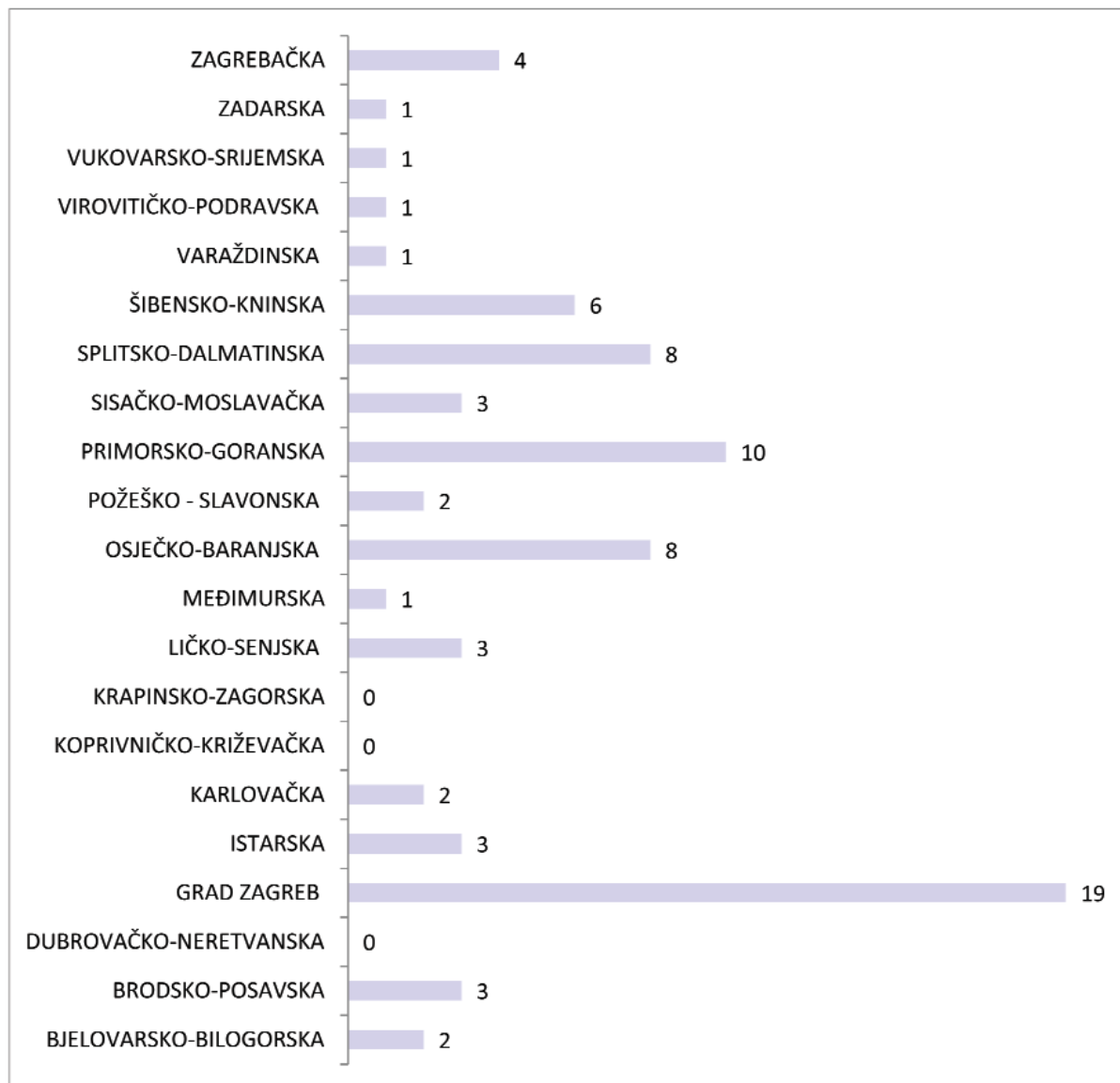
U najvećem broju obraćale su nam se majke, čak 571 put, zatim očevi 257, institucije 111 i bake 94, a djeca osobno svega 13 puta.

Osobna i telefonska savjetovanja po županijama

ŽUPANIJA	BROJ PRIJAVA
SPLITSKO-DALMATINSKA	275
PRIMORSKO-GORANSKA	187
OSJEČKO-BARANJSKA	137
GRAD ZAGREB	113
ZAGREBAČKA	42
ISTARSKA	33
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	30
ZADARSKA	23
ŠIBENSKO-KNINSKA	21
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	19
KRAPINSKO-ZAGORSKA	18
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	17
SISAČKO-MOSLAVAČKA	15
KARLOVAČKA	15
BRODSKO-POSAVSKA	13
INOZEMSTVO	12
VARAŽDINSKA	11
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	10
MEĐIMURSKA	8
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	7
POŽEŠKO - SLAVONSKA	6
LIČKO-SENJSKA	5
Nepoznato	228
UKUPNO	1245

Kako je vidljivo, najviše obraćanja stranaka bilo je iz Splitsko-dalmatinske županije (275), koju slijedi Primorsko-goranska županija (187), Osječko-baranjska županija (137) te Grad Zagreb (113). Najrjeđi su bili pozivi iz Ličko-senjske (5), Požeško-slavonske (6), Koprivničko-križevačke (7) te Međimurske županije (8).

Sljedeći grafikon prikazuje broj obilazaka ustanova i drugih prostora, u kojima duže ili kraće vrijeme borave djeca, ostvarenih po županijama. Ukupno smo obišli 76 ustanova i lokacija: pet ustanova socijalne skrbi; sklonište za žrtve nasilja, centar za posebno skrbništvo; dva centra za socijalnu skrb, dvije udomiteljske obitelji i udrugu udomitelja za djecu; dva prihvatilišta za tražitelje azila i prihvatni centar za migrante; 38 odgojno-obrazovnih ustanova; tri zdravstvene ustanove; devet kaznenih i osam policijskih ustanova, te tri romska naselja.

12.1 Ured u Osijeku

Regionalni ured u Osijeku prema teritorijalnom načelu djelovanja, obuhvaća područje pet županija u istočnom dijelu Republike Hrvatske: Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske, Slavonsko-baranjske, Požeško-slavonske i Virovitičko-podravske. U Uredu rade savjetnica socijalna pedagoginja i savjetnik diplomirani pravnik.

Podaci u tablici pokazuju pregled broja i vrste povreda dječjih prava kojima se bavio ured u Osijeku te se odnose na svaku županiju pojedinačno i ukupno za regiju u odnosu na broj svih zaprimljenih prijava upućenih Uredu pravobraniteljice.

URED U OSIJEKU	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	16	41	5	13	17	92	619	711
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	8	12	3	9	10	42	301	343
Pravo na djetetovu privatnost	1	3	0	0	0	4	52	56
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	6	25	2	4	6	43	229	272
Ostala osobna prava	1	1	0	0	1	3	37	40
Prava djece kao članova društvene zajednice	1	1	0	0	0	2	27	29
Obrazovna prava	1	12	3	2	1	19	277	296
Zdravstvena prava	3	18	4	2	4	31	130	161
Socijalna prava	2	2	0	0	1	5	34	39
Ekonomska prava	2	3	1	0	3	9	78	87
Kulturna prava	0	1	0	0	3	4	19	23
Pravosudno-zaštitna prava	2	7	1	3	2	15	81	96
Sigurnost i zaštita djece	1	1	0	1	0	3	48	51
Diskriminacija	0	0	0	1	0	1	17	18
Nenadležnost	0	0	0	0	2	2	39	41
Ostala prava	0	1	0	0	0	1	5	6
UKUPNO	28	87	14	22	33	184	1374	1558

Od ukupno 1558 pojedinačnih prijava povreda prava na ovo se područje odnosi njih 184, što je 32 prijave manje u odnosu na prošlogodišnji broj. Najviše prijava je i ove godine iz Osječko-baranjske županije (87), slijedi Vukovarsko-srijemska (33), Brodsko-posavska (28), Virovitičko-podravska (22) dok ih je najmanje iz Požeško-slavonske (14). Prema strukturi prijava najbrojnije su one koje se odnose na osobna prava (92), a od toga se njih najviše (43) odnosi na povredu prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (42) na život uz roditelje i roditeljsku skrb, zatim slijede povrede zdravstvenih prava (31) i obrazovnih prava (19).

U okviru svojih nadležnosti, regionalni ured u Osijeku je, između ostaloga, nastavio pratiti zaštitu prava i interesa djece migranata/izbjeglica tijekom prihvata u tranzitnom centru u Slavanskom brodu u Brodsko-posavskoj županiji⁸⁷. Obilazak je izvršen tijekom veljače 2016. u zimskim uvjetima. Pri posjetu su savjetnici razgovarali sa službenim osobama (MUP) i predstavnicima humanitarnih udruga koje su pružale pomoć migrantima/izbjeglicama te je napravljen uvid u način skrbi za djecu (s pratnjom i bez pratnje, osobito glede smještaja u grijane prostore i dostupnost higijenskih čvorova) u zimskim okolnostima. S obzirom na smanjenje intenziteta migrantske krize, a time i ulazaka migranata u Republiku Hrvatsku, prihvatni centar u Slavanskom brodu je uskoro bio ispražnjen. Pažnja Ureda je zatim bila usredotočena na boravak djece bez pratnje u nekoliko ustanova u kojima su bila smještena zbog nemogućnosti daljnjeg putovanja prema odredištu ili povratka u mjesto i zemlju polaska.

Broj smještene djece bez pratnje se mijenjao, ovisno o uspješnosti aktivnosti posebnih skrbnika, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku i MUP-a usmjerenih na prikupljanje podataka i dokumenata, potrebnih za nastavak puta djeteta. Trenutačno je smješteno 25 djece bez pratnje u šest ustanova: dvije za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te četiri za djecu s problemima u ponašanju. Tijekom trajanja migrantske krize upućeno je više preporuka za unapređivanje zaštite smještene djece nadležnim ministarstvima i Vladi RH, sukladno obvezama koje proizlaze iz

⁸⁷ O obilascima i poduzetim mjerama više u poglavlju Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta.

Konvencije o pravima djeteta kao i odredbi Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti NN 70/15 te podzakonskih akata koji utvrđuju prava na smještaj i skrb azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom. O aktivnostima pravobranitelja za djecu upućena je obavijest i zastupnicima RH u Europskom parlamentu.

Osim rada na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama praćenja i zaštite prava djece i promociji dječjih prava na regionalnoj razini, savjetnici ureda u Osijeku obišli su niz ustanova na području regije. Savjetnica je pritom, osim na području mjesne nadležnosti osječkog Ureda, prema svome području praćenja (PUP, djeca u sukobu sa zakonom), obišla i ustanove u drugim dijelovima Hrvatske. Na području regije obidene su sljedeće ustanove: „Kuća sretnih ciglica“ u Slavonskom Brodu, Dom za odgoj djece i mladeži u Osijeku, Tranzitni centar za privremeni smještaj izbjeglica u Slavonskom Brodu, OŠ Mate Lovraka u Novoj Gradiški, OŠ Dr. Stjepana Ilijaševića u Oriovcu, Katolička OŠ u Virovitici, Katolička OŠ u Požegi, OŠ Višnjevaca u Višnjercu, OŠ Julija Benešića u Iloku, Zavod za djecu i adolescentnu psihijatriju KBC-a Osijek, Odgojni zavod u Požegi.

Tijekom 2016. savjetnici ureda u Osijeku sudjelovali su na više stručnih i tematskih skupova i javnih događanja na području nadležnosti ureda, a savjetnica je, prema svom području praćenja, sudjelovala i izlagala i na skupovima u drugim dijelovima Hrvatske.

Sudjelovali su na sljedećim skupovima: stručni skup „Planiranje budućnosti za prekogranične obitelji: put suradnje“ u organizaciji Pravnog fakulteta u Osijeku; Okrugli stol „Prevencija seksualnog nasilja nad i među mladima“ u organizaciji SOS Dječjeg sela Ladimirevci i udruge Ženska soba Zagreb; radijska emisija „Radio Đakova“ o provedbi ovrhe sudskih odluka o predaji djece; tribina MUP i PU Osječko-baranjske u povodu Europskog dana zaštite žrtava kaznenih djela; znanstveno-stručni skup „Prevencija u zajednici“ u organizaciji Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku; konferencija Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku i Centra za nestalu i zlostavljano djecu „Sigurnost djece na internetu“; svečano otvaranje poludnevnog boravka u Antunovcu za djecu u riziku Centra za pružanje usluga u zajednici Klasje u Osijeku; tv-emisija Otvoreni studio Televizije Slavonije i Baranje u povodu Dana borbe protiv nasilja nad djecom.

Na području rada ureda savjetnici su održali sljedeća izlaganja: za djecu u OŠ Fran Krsto Frankopan u Osijeku „Zaštita djece kao potrošača“; u Ekonomskoj i upravnoj školi u Osijeku radionica za djecu u okviru projekta „Odzvonilo je nasilju“; izlaganje za djecu u OŠ Višnjevaca u Višnjercu na temu dječjih prava; izlaganje za studente Pravnog fakulteta u Osijeku „Nasilje nad djecom u obitelji“; izlaganje na tribini udruge Izvor „Ostvarivanje reproduktivnih prava žena“; radionica za djecu u OŠ Ljudevita Gaja u Osijeku o dječjim pravima u okviru projekta „Pokušaj hodati u mojim cipelama“; izlaganje na Županijskom stručnom vijeću Vukovarsko-srijemske županije za voditelje preventivnih programa u školama „Uloga pravobraniteljice za djecu u brizi za mentalno zdravlje“.

U uredu su djeca članovi MMS-a iz osječke regije predstavili djeci iz SOS Dječjeg sela Ladimirevci svoju strategiju protiv vršnjačkog nasilja „Stop tišini koja boli“. U povodu Međunarodnog dana dječjih prava starijoj djeci iz SOS Dječjeg sela Ladimirevci savjetnici su održali i prezentaciju o dječjim pravima.

Susrete s djecom na području osječkog ureda savjetnici su, osim putem održavanja radionica i izlaganja za djecu, ostvarili i prilikom obilazaka ustanova u pet županija, od čega najaktivnije kroz razgovor s članovima Vijeća učenika u školama.

12.2 Ured u Rijeci

Ured u Rijeci svojim djelovanjem obuhvaća tri županije: Primorsko-goransku, Ličko-senjsku i Istarsku županiju, a zapošljava dvije savjetnice pravobraniteljice za djecu, diplomirane pravnice. One obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada (područje zdravstvenih prava i obitelji). Savjetnice su radile na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama te na promociji prava djece u regiji. Od svibnja 2016. zbog bolovanja i korištenja roditeljnog dopusta, u uredu u Rijeci radila je samo jedna savjetnica.

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	61	10	25	96	615	711
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	31	5	9	45	298	343
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	3	0	3	6	50	56
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	22	5	12	39	233	272
<i>Ostala osobna prava</i>	5	0	1	6	34	40
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	1	0	1	28	29
Obrazovna prava	25	5	14	44	252	296
Zdravstvena prava	7	0	2	9	152	161
Socijalna prava	0	1	1	2	37	39
Ekonomska prava	15	2	4	21	66	87
Kulturna prava	1	0	0	1	22	23
Pravosudno-zaštitna prava	7	3	2	12	84	96
Sigurnost i zaštita djece	3	1	1	5	46	51
Diskriminacija	4	0	0	4	14	18
Nenadležnost	4	1	1	6	35	41
Ostala prava	1	0	0	1	5	6
UKUPNO	128	24	50	202	1356	1558

Podaci iskazani u tablici daju prikaz broja i vrste prijava povreda prava djece iz svake županije posebno te područja regije u cjelini u odnosu na ukupan broj prijava Uredu u 2016. godini. Od ukupnog broja 1558 prijava pojedinačnih povreda prava tijekom godine njih 202 odnosilo se na riječku regiju, od čega 128 na Primorsko-goransku, 24 na Ličko-senjsku i 50 na Istarsku. Najveći broj prijava povreda prava djece na području riječkoga ureda pravobraniteljice odnosio se na osobna prava djece (96), od čega najveći dio na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (45) i pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (39). Slijede prijave obrazovnih (44), ekonomskih (21) i pravosudno-zaštitnih prava (12).

Tijekom 2016. na području riječkog ureda obišli smo devet ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Na području Istarske županije obišli smo Dječji vrtić „Grdelin“ u Buzetu i Osnovnu školu „Vazmoslav Gržalja“ u Buzetu (matičnu školu u Buzetu i Područnu školu u Roču). Na području Ličko-senjske županije obišli smo Osnovnu školu „dr. Ante Starčević Pazarište-Klanac“ (matičnu školu u Klanцу i Područnu školu u Donjem Pazarištu). Na području Primorsko-goranske županije obišli smo Zatvor u Rijeci, Katoličku osnovnu školu „Josip Pavličić“ u Rijeci, Osnovnu školu „Nikola Tesla“ u Rijeci, Osnovnu školu „Eugen Kumičić“ u Rijeci, Osnovnu školu „Jelenje-Dražice“ u Jelenju i Dražicama i Salezijansku klasičnu gimnaziju u Rijeci.

U povodu obilježavanja Svjetskog dana Roma, 6. travnja sudjelovali smo na svečanoj sjednici Vijeća romske nacionalne manjine Grada Rijeke u Rijeci. U organizaciji UNDP-a 19. travnja u prostorima Primorsko-goranske županije sudjelovali smo na radionici u sklopu projekta „Better Together for Roma in Croatia“ („Budimo zajedno za Rome u Hrvatskoj“), a u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH u Crikvenici smo 26. i 27. listopada sudjelovali na regionalnoj raspravi u sklopu projekta „Nacionalna platforma za uključivanje Roma“. Nakon uspostavljene suradnje s Udrugom Aškalija Rijeka i predsjednikom Vijeća romske nacionalne manjine za Primorsko-goransku županiju Sadikom Krasničem 14. prosinca obišli smo romska naselja kod Broda na Kupi (Gusti Laz i Zapolje Brodsko) te u Dedinu, sva na području Grada Delnica. Nakon obilaska organizirali smo u Del-

nicama radni sastanak s predstavnicima CZSS Rijeka i Podružnice Delnice, te sastanak s predstavnicima CZSS Rijeka i Podružnice Delnice, Grada Delnica, Primorsko-goranske županije i županijskih službi, Osnovne škole Brod na Kupi i Mjesnog odbora Brod na Kupi. Ostale aktivnosti nastavljene su u Uredu u Zagrebu.

Sudjelovali smo i na više drugih događanja na lokalnoj razini koja se tiču dječjih prava. Sudjelovali smo na tribini Učeničkog doma „Podmurvice“ 24. veljače u Rijeci u povodu obilježavanja Dana ružičastih majica te na tribinama „Kako živjeti s autizmom“ i „Psihički poremećaji u adolescenata“, održanih od 14. do 19. ožujka u Rijeci u sklopu manifestacije 15. Tjedan mozga. Pratili smo nadmetanja između sudionika 16 dječjih vrtića iz Primorsko-goranske županije, održanog u Delnicama 21. svibnja pod nazivom 15. Olimpijski festival dječjih vrtića iz Primorsko-goranske županije. Sudjelovali smo na predstavljanju preventivno-edukativnih projekata i izdanja Hrvatske sekcije Međunarodnog policijskog udruženja (*International Police Association - IPA*) 29. lipnja u Opatiji, a u povodu 15. godišnjice utemeljenja sudjelovali smo 19. studenoga u Opatiji na svečanoj sjednici skupštine IPA Hrvatske sekcije. U Opatiji smo od 12. do 14. listopada 2016. sudjelovali na 7. Konferenciji socijalnih radnika pod nazivom „Sigurna obitelj - stabilno društvo“.

Pozvana izlaganja održali smo na stručnom skupu „Vršnjačko nasilje“ u organizaciji Udruge Gromišćina Zemlja iz Čavli 14. ožujka, na panel-raspravi „Ljudska prava na internetu/zaštita djece na internetu“ na Međunarodnom skupu MIPRO 2016 u Opatiji 1. lipnja, na 11. međunarodnoj balkanskoj konferenciji obrazovanja i znanosti „Budućnost obrazovanja i obrazovanje za budućnost“ u Poreču 12.-14. listopada, na 4. Međunarodnom simpoziju „Zdravlje za sve?! Mentalno zdravlje!“ (4th International Symposium „Health for All?! Mental Health!“) 6. svibnja u Rijeci, na okruglom stolu „Sportom protiv nasilja - NE nasilje u sportu“ održanom 23. studenoga u Gradskoj vijećnici Grada Rijeke, te na panelu „Djeca, naši najvjerniji gledatelji“ na 9. Danima elektroničkih medija u Opatiji 24. studenoga. Sudjelovali smo i na panel raspravi na Godišnjoj konferenciji o međunarodnoj zaštiti izbjeglica, održanoj 12.-13. prosinca u Opatiji.

Sudjelovali smo na obilježavanju 15 godina osnivanja Dječjeg gradskog vijeća Opatija 21. studenoga u Opatiji i na otvorenju humanitarne izložbe dječjih fotografija Dječjeg doma Tić u Rijeci 21. studenoga.

Susrete s djecom na području riječkog ureda ostvarili smo prilikom obilazaka ustanova u tri županije, od čega najaktivnije kroz razgovor s članovima Vijeća učenika ovih ustanova (škola). Riječki ured posjetili su 24. listopada učenici OŠ „Nikola Tesla“ u Rijeci koji su uključeni u izvannastavnu aktivnost Građanski odgoj i obrazovanje. Pozvana izlaganja na poziv škola održali smo u OŠ „Jelenje-Dražice“ u Jelenju i OŠ „Eugen Kumičić“ u Rijeci. Radi razmjene iskustva i razmjene informacija vezanih uz aktivnosti Grada Rijeke usmjerenih na poboljšanje usluga namijenjenih djeci na području Grada Rijeke u riječkom smo Uredu 12. listopada održali sastanak s gradskim odjelom Grada Rijeke za odgoj i školstvo. Na filmskoj radionici za djecu i mlade, održanoj u Nacionalnom centru tehničke kulture u Kraljevici 24.-31. srpnja, održali smo izlaganje „Dječja prava na filmu“.

Nakon uspješne suradnje na izradi kalendara o dječjim pravima s učenicima umjetničkih škola u Zagrebu i Rijeci, pravobraniteljica je ove godine pozvala učenike Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci da ilustriraju i oblikuju kalendar za 2017. „Poznajem i poštujem dječja prava“. Cilj toga projekta bio je približiti djeci i mladima značenje, važnost i načela Konvencije o pravima djeteta te im predstaviti ulogu pravobraniteljice za djecu i rad njezine Mreže mladih savjetnika. Mladi Riječani spremno su prihvatili izazov te su kao rezultat njihova rada nastali crteži, slike, kolaži, skulpture, kratki animirani filmovi i pa čak i „interaktivne slikovnice“ te na koncu i atraktivni zidni kalendar. Izložba njihovih radova svečano je otvorena 18. studenoga 2016. u Maloj kući dječjih prava, gdje će ostati sve do studenoga 2017. godine.

12.3 Ured u Splitu

Regionalni ured u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju dalmatinskih županija: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačke. U uredu su zaposlene dvije savjetnice pravobraniteljice, profesorica pedagogije i diplomirana pravnica. One obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada (područje socijalne skrbi i obitelji te područje odgoja i obrazovanja i kulturnih prava). Savjetnice su radile na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama te na promociji prava djece u regiji.

Podaci iskazani u tablici daju prikaz broja i vrste prijava povreda prava djece iz svake županije posebno te dalmatinske regije u cjelini u odnosu na ukupan broj prijava Uredu u 2016. godini.

Broj pojedinačnih prijava - Split

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	61	19	17	12	109	602	711
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	29	11	8	7	55	288	343
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	5	0	4	0	9	47	56
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	24	6	5	4	39	233	272
<i>Ostala osobna prava</i>	3	2	0	1	6	34	40
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	0	1	0	1	28	29
Obrazovna prava	35	2	3	8	48	248	296
Zdravstvena prava	7	1	0	0	8	153	161
Socijalna prava	4	0	0	0	4	35	39
Ekonomska prava	9	1	1	0	11	76	87
Kulturna prava	3	0	0	0	3	20	23
Pravosudno-zaštitna prava	2	4	2	1	9	87	96
Sigurnost i zaštita djece	8	0	1	2	11	40	51
Diskriminacija	0	0	0	0	0	18	18
Nenadležnost	2	0	1	0	3	38	41
Ostala prava	0	0	1	0	1	5	6
UKUPNO	131	27	27	23	208	1350	1558

Od ukupno 1558 prijava povreda prava djece 208 odnosi se na područje dalmatinske regije. Najveći broj prijava, njih 131 odnosilo se na Splitsko-dalmatinsku županiju. Slijede Zadarska i Dubrovačko-neretvanska županija sa po 27 prijava te Šibensko-kninska sa 23 prijave. Prema vrsti, najveći broj prijava u regiji odnosio se na povrede osobnih prava (109), a potom na povrede obrazovnih prava (48). Temeljem odredbi Zakona o nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (NN 18/11 i 33/15) te odredbi Sporazuma o međuinstitucionalnoj suradnji, u prosincu 2015. odlukom pučke pravobraniteljice savjetnica pravobraniteljice za djecu iz splitske regije imenovana je predstavnicom Pravobraniteljice za djecu koja surađuje u obavljanju poslova Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM) te je zajedno s ostalim članovima sudjelovala u obilascima ustanova u regiji.

Tijekom 2016. nastavljena je suradnja s Filozofskim fakultetom u Splitu, na kojem savjetnica pravobraniteljice za djecu, kao vanjski suradnik, vodi kolegij o pravima djece za studente učiteljskog studija. U

okviru kolegija Pravo u svakodnevnici za studente razredne nastave i kolegija Pedagog u odgojno-obrazovnoj ustanovi za studente pedagogije, studentima su u uredu pravobraniteljice za djecu predstavljene ovlasti i djelokrug pravobraniteljice te su upoznati s važnim međunarodnim i nacionalnim propisima koji se odnose na zaštitu prava djece.

Kroz cijelo izvještajno razdoblje savjetnica pravobraniteljice za djecu bila je članica županijskog međuresornog tima za koordinirano praćenje i rješavanje slučajeva nasilja u obitelji te je sudjelovala na više timskih sastanaka.

Osim toga, savjetnice su sudjelovale i na sljedećim skupovima i događanjima u regiji: obilježavanju Dana sigurnijeg interneta u organizaciji Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM) u Splitu; 33. hrvatskoj proljetnoj pedijatrijskoj školi u organizaciji Hrvatskog liječničkog zbora, Hrvatskog pedijatrijskog društva, Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu, Hrvatskog udruženja medicinskih sestara, Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i Kliničke bolnice Split; konferenciji „Nasilje nad djecom“ u organizaciji Europske udruge studenata prava ELSA Split, u suradnji sa studentskim zborom Pravnog fakulteta, na kojem je savjetnica pravobraniteljice za djecu održala predavanje „Zaštita djece od svakog oblika nasilja u raskoraku između propisa i prakse“; stručnom skupu „Posvojenje moj san i moja zbilja ili život u jednoj posebnoj obitelji“ u povodu Međunarodnog dana obitelji, u organizaciji CZSS Split, Podružnica Obiteljski centar, na kojem je savjetnica pravobraniteljice za djecu održala predavanje „Posvojenje u duhu Konvencije o pravima djeteta“; 26. međunarodnom Dječjem festivalu „Mali Split“; regionalnom stručnom skupu „Mladi u riziku - problem ili izazov za zajednicu“ u organizaciji Udruga Most; znanstveno-stručnom skupu „Dijete, knjiga i novi mediji“ u organizaciji Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i Saveza društava Naša djeca Hrvatske; međuresornom sastanku s predstavnicima CZSS-a, suda, Centra za posebno skrbništvo, stručnih suradnika vrtića u okviru projekta „Zajedno da manje boli“ u Dječjem vrtiću „Radost“ u Splitu; na Okruglom stolu „Deset za 10“ u Osnovnoj školi Pojišan u Splitu, u povodu obilježavanja deset godina od osnivanja posebnog razrednog odjela, koji radi prema člancima 5. i 6. Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom školovanju djece s teškoćama u razvoju; sastancima s predstavnicima ravnatelja predškolskih ustanova i osnovnih škola u Splitsko-dalmatinskoj županiji te s predstavnicima ravnatelja srednjih škola u Splitsko-dalmatinskoj županiji u organizaciji Ureda državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji i u suradnji s Međuresornim timom za koordinirano praćenje i rješavanje slučajeva nasilja u obitelji i drugih slučajeva u kojima je potrebno poduzimanje mjera obiteljsko-pravne zaštite; prezentaciji projekta NZJZ SDŽ „Klađenje nije igranje“ i brošure „Pazi, kocka“; na Okruglom stolu „Obitelj i pomagači u vrtlogu nasilja“ koji je, u povodu Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama organiziralo Sklonište za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja u Splitu; obilježavanju 6. godine provođenja „Projekta podrške socijalnom uključivanju djece i mladih, korisnika Centra za socijalnu skrb Split - Svi zajedno“.

Savjetnice su u okviru svog područja rada sudjelovale i na skupovima izvan regije: drugoj godišnjoj konferenciji o školskoj medijaciji u organizaciji Forum za slobodu odgoja u zagrebačkoj 10. gimnaziji; na međunarodnoj konferenciji „Mobilnost, prijelazi, promjene interkulturalnog obrazovanja na raskrižju“ (*Mobilities, Transitions, Transformations Intercultural Education at the Crossroads*) u organizaciji Međunarodnog udruženja za interkulturalno obrazovanje (IAIE) i Instituta za interkulturalnu psihologiju i obrazovanje (IIPE), Eotvos Lorand Sveučilišta u Budimpešti, na kojem je savjetnica pravobraniteljice za djecu održala izlaganje „Izazovi u ostvarivanju prava djece treće kulture u Hrvatskoj“ te na konferenciji o dobrim praksama i izazovima u prikupljanju podataka o (ne)jednakosti održanoj u Zagrebu u organizaciji Centra za mirovne studije (CMS), u suradnji s Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH i Institutom za ljudska prava Ludwig Boltzmann iz Beča.

U sklopu promocije i kontinuiranog praćenja ostvarivanja dječjih prava savjetnice su na području splitske regije obišle sljedeće ustanove: Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja „Mala kuća“, koje vodi Udruga za pomoć ženi i djetetu „Duga“ iz Zadra; Udrugu za zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi izvan vlastite obitelji „Nova Budućnost“ u Kaštel Lukšiću; Dom za djecu „Maestral“ - Podružnicu „Miljenko i Dobrila“ u Kaštel Lukšiću; Katoličku osnovnu školu i vjerski vrtić Blažena Hozana u Šibeniku te Zatvor u Zadru. U skladu s planom obilazaka Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM), kao suradnica u obavljanju poslova NPM-a, zajedno s ostalim članovima NPM-a savjetnica pravobraniteljice obišla je i Zatvor u Splitu, Zatvor u Šibeniku, pritvorsku jedinicu Policijske uprave splitsko-dalma-

tinske i policijske postaje u njenom sustavu: II. PP Split, PP Trogir, PP Omiš i PP Kaštela te pritvorske jedinice PU šibensko-kninske u prostorijama I. PP Šibenik i PP Vodice.

U okviru plana i programa obilazaka međunarodnih odgojno-obrazovnih institucija koje djeluju na području Republike Hrvatske savjetnica je posjetila i odgojno-obrazovne institucije izvan splitske regije: Međunarodnu osnovnu školu Matija Gubec u Zagrebu, Međunarodnu američku školu u Zagrebu, Britansku međunarodnu školu (BISZ) u Zagrebu te „Eurocampus Zagreb“, koji sačinjavaju Njemačka međunarodna škola i Francuska škola.

Susreti s djecom odvijali su se tijekom obilazaka ustanova, kao i posjeta djece regionalnom uredu pravobraniteljice u Splitu. Izdvajamo susret s učenicima Škole likovnih umjetnosti iz Splita, koji su autori kalendara za 2016. godinu „Poznajem i poštujem dječja prava“, a tom prilikom pravobraniteljica zahvalila učenicima i djelatnicima škole na suradnji, uloženom trudu, vremenu i vrijednim i kreativnim radovima koje su tijekom godine krasili prostor Male kuće dječjih prava u Zagrebu. Tijekom godine u splitskom je uredu ostvareno više susreta s djecom članovima Mreže mladih savjetnika iz ove regije te s djecom iz osnovnih škola s područja regije. U posjete su dolazili predstavnici Vijeća učenika OŠ Mertojak u Splitu, učenici OŠ Manuš iz Splita koji sudjeluju u europskom projektu „Mi djeca EU kažemo“, dvije grupe učenika OŠ Trilj, predsjednica Dječjeg gradskog vijeća Grada Splita Karla Leontić i Učeničko vijeće OŠ Lučac iz Splita.

12.4 Središnji ured u Zagrebu

Središnji ured u Zagrebu teritorijalno pokriva područje Grada Zagreba te područja Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Međimurske, Krapinsko-zagorske i Koprivničko-križevačke županije. U središnjem uredu rade pravobraniteljica za djecu, koja je doc. dr. sc. pravnica, dvije zamjenice, diplomirana pravica i mr. sc. iz područja psihologije te šest savjetnica od kojih su dvije diplomirane pravice, profesorica psihologije, diplomirana pedagoginja, diplomirana socijalna radnica i profesorica defektologije. Administrativno-računovodstvene poslove obavljaju četiri službenika: troje administrativnih referenata i računovodstvena referentica.

Broj pojedinačnih prijava - Zagreb

OSTALE ŽUPANIJE + inozemstvo i nepoznato (URED U ZAGREBU)	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno za regiju	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	5	12	9	10	5	21	15	64	170	12	323	297	91	711
Pravo za život uz roditelje i rod. skrb	0	2	5	6	4	12	8	28	85	8	158	142	43	343
Pravo na djetetovu privatnost	1	2	1	1	1	0	0	4	16	1	27	20	9	56
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	4	8	3	3	0	6	5	28	63	3	123	121	28	272
Ostala osobna prava	0	0	0	0	0	3	2	4	6	0	15	14	11	40
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	0	0	0	0	4	0	1	7	0	12	4	13	29
Obrazovna prava	7	5	6	6	3	7	5	23	84	0	146	111	39	296
Zdravstvena prava	2	2	2	7	0	2	5	3	78	0	101	48	12	161
Socijalna prava	0	1	1	0	0	3	2	4	8	0	19	11	9	39
Ekonomska prava	3	0	0	1	1	2	0	4	24	2	37	41	9	87
Kulturna prava	1	0	0	0	0	2	0	0	10	0	13	8	2	23
Pravosudno-zaštitna prava	3	3	2	2	2	3	2	6	23	0	46	36	14	96
Sigurnost i zaštita djece	2	1	1	1	0	1	0	5	20	0	31	19	1	51
Diskriminacija	0	0	0	0	0	0	0	1	7	0	8	5	5	18
Nenadležnost	0	1	1	0	0	1	0	3	11	2	19	11	11	41
Ostala prava	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2	3	1	6
UKUPNO	23	25	23	28	11	46	29	114	442	16	757	594	207	1558

Od ukupno 1558 prijava, 757 odnosilo se na područja koja pokriva ured u Zagrebu i to 114 na Zagrebačku, 46 na Sisačko-moslavačku, 23 na Bjelovarsko-bilogorsku, 29 na Varaždinsku, 25 na Karlovačku, 28 na Krapinsko-zagorsku, 23 na Koprivničko-križevačku, 11 na Međimursku županiju te na Grad Zagreb 442. Ukupni broj prijava 757 je u odnosu na prethodnu godinu viši za 91.

Pravobraniteljica i suradnici su ove godine na ovom području obišli 20 ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Obišli su ustanove socijalne skrbi: Dom za djecu Zagreb - Podružnica Laduč, Udomiteljske obitelji u Kutini i Vrbovcu, Udruga udomitelja za djecu u Vrbovcu, CZSS Vrbovec, CZSS Kutina; odgojno-obrazovne ustanove: DV Kotoriba, Srednja škola Vrbovec, Gimnazija Daruvar, Srpska opća gimnazija „Kantakuzina Katarina Branković“ u Zagrebu, OŠ i Centar za odgoj i obrazovanje Vinko Bek u Zagrebu i međunarodne škole Britansku, Njemačku, Francusku i Američku te OŠ Matije Gupca - Međunarodnu školu, sve u Zagrebu; kaznene ustanove: zatvore u Bjelovaru i Karlovcu, Dom za odgoj djece i mladeži u Karlovcu te prihvatilišta za tražitelje azila u Kutini i u Zagrebu.

Tijekom 2016. na području mjesne nadležnosti zagrebačkog ureda prisustvovali smo brojnim događanjima, koje u nastavku navodimo grupirane prema temama.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Rasprava o nasilju među djecom u povodu projekcije filma „Popravni razred“, u sklopu Festivala tolerancije - Festivala židovskog filma;
- svečanost dodjele Nagrade „Luka Ritz - Nasilje nije hrabrost“, u povodu Međunarodnog dana tolerancije;
- predstavljanje najuspjelijih radova djece, pristiglih na natječaj „Oboji svijet šarenim bojama tolerancije!“, Foruma za slobodu odgoja;
- druga godišnja konferenciju o školskoj medijaciji u organizaciji Foruma za slobodu odgoja.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- Predstavljanje zbornika „Kako smo postali obitelj - Posvojenje - dio moje priče“;
- Okrugli stol „Obiteljska i demografska slika Hrvatske“, u povodu Međunarodnog dana obitelji;
- predavanje „Promicanje standarda zdravstvene skrbi za transrodnu, rodno varijantnu i interseksualnu djecu i mlade“ na Klinici za psihijatriju Vrapče, u organizaciji TransParent - inicijativa roditelja transrodne djece i mladih, u okviru projekta „Parents love movement“;
- otvaranju izložbe dječjih radova „Neka odrastanje bude dječja igra“ u Etnografskom muzeju u Zagrebu;
- završna konferencija projekta „Jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s djecom u području alternativne skrbi“, u organizaciji SOS - Dječjeg sela Hrvatska.

Zdravstvena prava

- Predstavljanje rezultata Međunarodnog istraživanja o zdravstvenom ponašanju učenika (*Health Behaviour in School-aged Children 2013/2014 - HBSC*), u Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo;
- obilježavanje Međunarodnog dana prava djeteta, u Klinici za pedijatriju Kliničkog bolničkog centra Zagreb;
- simpozij o aktualnim pitanjima dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije „Multimodalni i multidisciplinarni pristup dijagnostici i liječenju u dječjoj i adolescentnoj psihijatriji i psihoterapiji“;
- svečanost obilježavanja 60. godišnjice rada Bolničkog odjela Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu (Kukuljevićeva);
- stručni skup „Dijagnoza ljudskih prava u zdravstvenom sustavu - postignuća i izazovi“, o dostupnosti zdravstvene zaštite u RH, posebice za ljude u udaljenim i ruralnim područjima.

Teškoće u razvoju i problemi u ponašanju

- Završna konferencija EU projekta Grada Velike Gorice „Svako dijete ima pravo na obrazovanje“ za uvođenje pomoćnika u nastavi za djecu s TUR;
- sjednica posvećena 10. godišnjici usvajanja UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u

Hrvatskom saboru, u organizaciji pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku.

Pravosuđe

- Konferencija „Žrtve kaznenih djela - unapređenje sustava zaštite kroz individualiziranu procjenu potreba“, u okviru projekta Hrvatskog pravnog centra;

Mediji

- Okrugli stol Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK) „Mjesto medijske pismenosti u hrvatskim školama“;
- Dodjela nagrade Plavi VAFI na 7. Internacionalnom festivalu animiranog filma djece i mladih Varaždin - VAFI);
- Okrugli stol „Medijska kultura u reformi odgoja i obrazovanja“ u organizaciji Udruge za promicanje vizualne kulture OPA i HFS-a;
- predstavljanje publikacije „Rekonstrukcija građanskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj: koncept, institucije i prakse“ Mreže mladih Hrvatske.

Strani državljani i nacionalne manjine u RH

- Svečana sjednica u povodu Svjetskog dana Roma, u organizaciji Saveza Roma u Republici Hrvatskoj KALI SARA i Udruge za bolji život Romkinja TRAIPE te u suradnji s predstavnicima Vijeća romske nacionalne manjine iz svih županija RH;
- Okrugli stol „Trgovanje ljudima i migracijska kriza - rizici i poveznice“ u povodu obilježavanja Europskog dana suzbijanja trgovanja ljudima, u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH.

Ostalo

- Završna konferencija projekta „MA#ME, koji provodi Udruga Roda, uz predstavljanje rezultata dvogodišnjega programa usmjerenog na osnaživanje zatvorenica za roditeljsku ulogu i uključivanje u tržište rada;
- godišnje Savjetovanje koordinatora akcije „Gradovi i općine - prijatelji djece“, Saveza društava Naša djeca Hrvatske;
- proslava u povodu 70. obljetnice osnutka UNICEF-a, u Zagrebačkom kazalištu mladih.

Osim ovdje navedenih, sudjelovanja pravobraniteljice i savjetnica s izlaganjima na nizu događanja detaljno su opisana u poglavljima *Izlaganja na stručnim skupovima* i *Međunarodna suradnja*.

Ured u Zagrebu i *Malu kuću dječjih prava* više puta su posjetila djeca iz osnovnih i srednjih škola, domova i udruga, ondje su se održavali susreti s članovima Mreže mladih savjetnika (MMS) i okupljanja stručnjaka te su se odvijale edukacije, sastanci i radionice.

Ustroj i financijsko poslovanje

13.1 Ustroj

Zakonom o pravobraniteljstvu za djecu, Poslovnikom pravobranitelja za djecu i Pravilnikom o unutarnjem redu, propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobraniteljice za djecu.

Kadrovi - Pravilnikom o unutarnjem redu utvrđeno je da je za obavljanje poslova u Uredu potrebno 23 državna službenika. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove u kojima, uz pravobraniteljicu i dvije zamjenice, od planiranih 23, radi 16 državnih službenika. Deset službenika radi u Zagrebu, dvije službenice u Splitu, dvije u Rijeci i dvoje u Osijeku. Od 16 službenika, 12 ih radi na savjetodavno-stručnim, a četiri na administrativno-tehničkim poslovima. U regionalnim uredima nema zaposlenog administrativno-tehničkog osoblja.

Od sveukupno 19 zaposlenih (16 službenika i 3 dužnosnice), u stručnom timu je 15 osoba s visokom stručnom spremom, i to osam pravnika, dvije pedagoginje, dvije psihologinje, socijalna pedagoginja, socijalna radnica i defektologinja.

Raspoređeni državni službenici u Uredu pravobraniteljice za djecu

Služba za stručne poslove	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - socijalna skrb, pravosuđe i obitelj - dipl. pravica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - obiteljskoppravna zaštita, zdravstvo, socio-ek. i kulturna prava i rani razvoj - prof. psihologije - socijalna skrb i obitelj - dipl. socijalna radnica - djeca s teškoćama u razvoju i djeca pripadnika nacionalnih manjina - prof. defektologije/ rehabilitator ili logoped	3
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršiteljica u Rijeci - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj i promocija prava djece - 2 dipl. pravice	2
savjetnik pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršitelj u Osijeku - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj i promocija prava djece - dipl. pravnik	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Osijeku - obitelj i zaštita djece s poremećajima u ponašanju - dipl. soc. pedagoginja	1
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu - socijalna skrb i obitelj - dipl. pravica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu - odgoj i obr., obitelj, kulturna i ek. prava djece i promocija prava djece - prof. pedagogije	1
Ukupno	10

Služba za opće poslove	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - odgoj i obrazovanje, rad i opći poslovi - dipl. pravnica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - odnosi s javnošću, izdavaštvo i dokumentacija - dipl. pedagoginja	1
voditeljica računovodstvenih poslova - SSS	1
administrativna tajnica pravobraniteljice - SSS	1
voditelj informatičkih poslova i poslova pisarnice - SSS	1
voditelj tehničkih i pomoćnih poslova - SSS	1
Ukupno	6
SVEUKUPNO	16

Iako Ured radi s manjim brojem zaposlenih od potrebnoga, u 2016. nije bilo novih zapošljavanja. Privremeno je, zbog ušteda u proračunu, odgođeno daljnje popunjavanje slobodnih radnih mjesta planiranih Pravilnikom o unutarnjem redu. Nisu zaposlene zamjene za dvije savjetnice pravobraniteljice za vrijeme rodiljnoga dopusta. Tijekom godine surađivali smo s Ministarstvom uprave i Povjerenicom za informiranje i sukladno posebnim propisima postupali i dostavljali im tražena izvješća, vodili registre te prisustvovali edukacijama.

Prostori - Ured pravobraniteljice za djecu radi na četiri lokacije: u Zagrebu - Nikole Tesle 10, Osijeku - Šetalište Petra Preradovića 7, Splitu - Braće Kaliterna 10 i Rijeci - Trpimirova 2. Poslovni prostori u Zagrebu, Osijeku i Splitu su u vlasništvu RH i nama dodijeljeni na korištenje. Prostor u Rijeci je zakupljen od Grada Rijeke, kojem ističe ugovor 21. lipnja 2017. Od veljače 2016. do trenutka pisanja Izvješća u dogovorima smo s Ministarstvom državne imovine o pronalasku odgovarajućeg prostora za rad u vlasništvu Republike Hrvatske, odnosno davanju suglasnosti na zakup poslovnog prostora na određeno vrijeme.

Svi naši prostori zadovoljavaju uvjete za realizaciju programa rada. Posebno ističemo *Malu kuću dječjih prava*, prostor Ureda pravobraniteljice za djecu u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda predviđen za rad s djecom i volonterima (učenicima i studentima), susrete s djecom i rad Mreže mladih savjetnika.

13.2 Financijsko poslovanje

Proračun Pravobranitelja za djecu iznosio je 4.664.201,00 kuna, a planiran je sukladno Strateškom planu za razdoblje od 2016. do 2018. te Planu i programu rada za 2016. Proračunskim sredstvima raspolagalo se sukladno Zakonu o proračunu (NN 87/08., 136/12., 15/15.), Zakonu o javnoj nabavi (NN 90/11., 83/13., 143/13., 13/14.) i ostalim propisima o poslovanju proračunskih korisnika, kao i prema smjernicama Ministarstva financija i Državne riznice.

Proračun je izvršen u 98,18% iznosa, odnosno s 4.579.312,29 kn. Planirani prihodi za financiranje rashoda poslovanja, Aktivnost A739000 Zaštita, praćenje i promicanje prava djece, u 2016. izvršeni su s 98,14% (4.479.514,71 kn), a planirani prihodi za financiranje rashoda za nabavu nefinancijske imovine, K739001 Informatizacija ureda, izvršeni su 99,63% (16.937,50 kn).

Planirani prihodi za financiranje tekućeg projekta T739010 Organizacija godišnje konferencije COPE-a u 2016. izvršeni su s 99,98% (82.860,08 kn).

Plan i izvršenje Proračuna Pravobranitelja za djecu 2011. - 2016.

	Proračun 2009.	Proračun 2010.	Proračun 2011.	Proračun 2012.	Proračun 2013.	Proračun 2014.	Proračun 2015.	Proračun 2016.
Plan	5.714.232	6.209.680	5.728.930	5.312.000	5.330.888	4.996.538	4.996.000	4.664.201
Izvršenje	5.684.842	6.130.709	5.406.902	5.199.834	5.180.206	4.870.250	4.751.346	4.579.312
% izvršenja	99,49	98,73	94,38	97,89	97,17	97,47	95,10	98,18

Usporedbom podataka plana i izvršenja Državnog proračuna u ovoj godini, u odnosu na prethodne godine, vidljivo je da su sredstva za rad Pravobranitelja za djecu u 2016. bila planirana u manjem iznosu u odnosu na 2015. budući da su Rebalansom prethodno planirana sredstva umanjena zbog racionalizacije poslovanja i postignutih ušteda. Tekući plan Pravobranitelja za djecu za 2016. iznosio je 4.904.585,00 kuna, a s prijedlogom ušteda u iznosu od 240.384,00 kuna za pokriće povećanih rashoda na razini države, novi plan Pravobranitelja za 2016. iznosio je 4.664.201,00 kuna. Ušteda od 240.384,00 kuna u korist pokrića povećanih rashoda na razini države bila je moguća zbog racionalizacije koja je unutar aktivnosti programa A739000 u većini nastala na pozicijama 311, 312, 313 te 321, 322 i 323 (plaći, naknadama i doprinosima za zaposlene te sredstvima za službena putovanja, uredski materijal i usluge telefona, pošte i prijevoza). Uštedjeli smo sredstva koja su bila rezervirana za plaće dviju savjetnica, naknade, prijevoz i doprinose te materijalne troškove. Uz navedeno, značajne uštede na poziciji 321 nastale su racionalizacijom troškova službenih putovanja, naknada za prijevoz i sredstava za stručno usavršavanje. Dio sredstava za službena putovanja u tri slučaja naknadno je i refundiran od strane organizatora konferencija i skupova (EUROCHILD, EK/VE i UNICEF).

Tijekom godine ostvarena je vrlo dobra suradnja s Ministarstvom financija i Državnom riznicom u pravovremenom i planskom korištenju sredstava državnog proračuna. Prema usklađenoj dinamici programskih aktivnosti uspjeli smo ostvariti program rada te uspješno organizirati Međunarodnu konferenciju COPE mreže. Obišli smo 76 ustanova u kojima borave djeca u raznim krajevima Hrvatske, nastavili smo intenzivnu suradnju i unaprijedili rad s djecom - članovima MMS-a te aktivno sudjelovali i izlagali na konferencijama i seminarima u zemlji i inozemstvu. Dio konferencija u inozemstvu bio je financiran od strane organizatora.

Godišnje financijsko izvješće Pravobranitelja za djecu za 2016. godinu, izrađeno je u zakonskome roku te sukladno članku 105. stavku 1. i 3. Zakona o proračunu dostavljeno je Državnoj reviziji i Fini.

Zaključak

Pravobranitelj za djecu, kao nacionalno tijelo za zaštitu ljudskih prava, neovisno i samostalno prati usklađenost propisa s Ustavom Republike Hrvatske, Konvencijom o pravima djeteta i drugim relevantnim međunarodnim dokumentima. Pravobranitelj u toj zadaći prati povrede pojedinačnih prava, ali proučava i opće pojave i načine povrede prava kao i reakcije sustava na navedene povrede. Pravobranitelj djeluje proaktivno, promičući i zagovarajući prava djece, kao i reaktivno, nakon što su se pojedine povrede već dogodile.

Govoreći o radu pravobranitelja za djecu, a u odnosu na stanje prava djece u RH, kontinuirano podsjećamo kako je jedan od zadataka pravobranitelja praćenje stanja prava djece na svim razinama. U tom praćenju, pravobraniteljica može doći do zaključka da je u pojedinom segmentu stanje relativno dobro, odnosno da je smjer kretanja povoljan. Također, što je češće, posebice s obzirom na brojnost prijava, pravobraniteljica ukazuje na nedostatke i potrebe poboljšanja sustava, na svim razinama. Pri tome mislimo na nužnost stalnog poboljšanja zakonodavnog okvira, njegove dosljedne primjene, osiguranje materijalnih i kadrovskih pretpostavki za kvalitetnu provedbu, ulaganje u ljude i njihovu kontinuiranu i sveobuhvatnu edukaciju. Također, nužno je mijenjati poglede i stavove društva, tzv. „svijest“, što zahtijeva vrijeme i strpljenje. Međutim, to ne smije biti izgovor za odustajanje od dosegnute ili međunarodnim ugovorima zajamčene razine zaštite ljudskih/dječjih prava.

Pri tome je od iznimne važnosti, uvijek iznova podsjećati na četiri temeljna načela iz Konvencije o pravima djeteta, a to su **nediskriminacija, najbolji interes djeteta, pravo na život i razvoj, te sudjelovanje djece**. Za svako dijete vrijedi svako od ovih načela zasebno, ali, što je važno istaknuti jer se ponekad zaboravlja, i sva načela zajedno.

Najčešća područja kršenja dječjih prava, prema prijavama pravobraniteljici za djecu u 2016. godini, su:

- Prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb (343),
- Obrazovna prava (296),
- Zaštita od nasilja i zanemarivanja (272),
- Zdravstvena prava (161), od čega najviše prijave odbijanja cijepljenja djeteta;
- Pravosudno zaštitna prava (96) i
- Ekonomska prava (87).

Područja najčešćih povreda prava ili barem prijava povreda prava (jer procjenjujemo da povreda ima i u područjima u kojima se one ne prijavljuju u većem broju, a također su vrlo važna, poput prava na sudjelovanje djece) signaliziraju i područja prioriteta djelovanja različitih dionika u sustavu, uključujući i aktivnosti pravobraniteljice za djecu.

No, mnogo je i povreda prava djece koja se ne mogu vidjeti izravno kroz prijave i koje ne možemo svrstati u samo jednu kategoriju prava. Zapravo, govorimo o pojavama koje u hrvatskom društvu utječu na sve građane, pa tako i na djecu.

Prije svega mislimo na **siromaštvo djece**. Dakako, djeca u pravilu samostalno ne zarađuju, već u većini slučajeva, žive u obitelji pogođenoj siromaštvom. Siromaštvo u društvu, pa tako i siromaštvo djece,

utječe na povrede prava ili smanjenje mogućnosti ostvarivanja prava djece u različitim segmentima. Građani se pritužuju da su davanja iz socijalne skrbi nedostatna za život. Siromaštvo utječe na obrazovna i zdravstvena prava, na pravo na igru i slobodno vrijeme. No, siromaštvo zasigurno utječe i na mogućnost ostvarenja ljudskih prava u širem smislu, na pristup pravosuđu i slično. Rezultati različitih istraživanja pokazuju kako je stopa siromaštva djece u Hrvatskoj vrlo visoka. Ona je za oko sedam posto veća od prosjeka europskih zemalja, a stopa dugotrajnog siromaštva djece u nas je izrazito visoka - veće stope imaju samo Bugarska i Rumunjska, pokazali su rezultati istraživanja. Najvećem riziku od siromaštva izložena su djeca koja žive u kućanstvima s većim brojem djece, s nezaposlenim roditeljima i roditeljima nižeg stupnja obrazovanja.¹ U vezi s time čini se da će ostvarivanje prava djece na općoj razini, sada i ubuduće, ovisiti ponajviše o sustavnim, sveobuhvatnim i učinkovitim mjerama borbe protiv dječjega siromaštva u Hrvatskoj.

I nadalje, kao jedan od temeljnih problema hrvatskog društva vidimo veliku **nejednakost jedinica lokalne samouprave**. Prije svega pri tome mislimo na ekonomsku snagu tih jedinica, koja se posljedično reflektira i na brojnost i sadržaj usluga za djecu. Kontinuirano podsjećamo na nejednake mogućnosti djece iz pojedinih ruralnih područja, otočkih ili drugih udaljenih sredina. Djeci nisu osigurane jednake mogućnosti i jednaka „startna pozicija” u obrazovanju, mogućnosti pristupa različitim zdravstvenim uslugama i drugo. Čak ni aktivnosti civilnoga sektora, koje u mnogim situacijama pomažu državi i lokalnim sredinama osiguravajući raznovrsne sadržaje i usluge za djecu, u pojedinim selima, gradovima ili općinama u Republici Hrvatskoj uopće ne postoje.

Stoga smatramo da, kad je riječ o određivanju prioriteta temeljem Konvencije o pravima djeteta, nužno je sve aktivnosti i mjere koje provodi država postaviti tako da djeca i ostvarivanje njihovih prava imaju prednost. Smatramo da bi bilo nužno neke od usluga koje u ovom trenutku financiraju jedinice lokalne samouprave odrediti kao nacionalni prioritet u smislu (su)financiranja s nacionalne razine. Primjer za to može biti financiranje predškolskog odgoja i obrazovanja u kojemu smo jedna od država na začelju u okviru Europske unije.

S tim u vezi, pravobraniteljica za djecu prevela je Opću preporuku br. 19 Odbora UN-a za prava djeteta koja se odnosi na donošenje tzv. „dječjega proračuna”. Preporukom Odbora UN-a nastoji se ukazati državama članicama na važnost sustavnog i transparentnog alociranja te iskazivanja sredstava koja se u nacionalnim proračunima, kao i onima lokalnih razina, izdvajaju za potrebe djece. Pravobraniteljica je, u suradnji s Ministarstvom financija potaknula javnu raspravu u potrebi izrade „dječjeg proračuna” te se nadamo da će država iznaći mogućnosti za ostvarenje sadržaja preporuke Odbora za prava djeteta.

Naposljetku, Izješće o radu koje imate ispred sebe kombinacija je izvješća o radu pravobraniteljice za djecu, kao i ocjena stanja prava djece, iz perspektive pravobraniteljice za djecu, a temeljena na podacima iz prijava povreda prava djece te suradnje s gotovo svim dionicima u društvu. Nadamo se da će ovo izvješće poslužiti - osim samoj svrsi predviđenoj Zakonom, a to je podnošenje izvješća Hrvatskome saboru - kao stalna podloga i izvor relevantnih i korisnih podataka za različite dionike u društvu, saborske zastupnike, medije, stručnu te širu javnost.

¹ Na zagrebačkom Ekonomskom institutu 21. ožujka 2017. predstavljani su rezultati istraživanja „Dječje siromaštvo i strategija nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj”, kojim je bilo obuhvaćeno 207 kućanstava i anketirano 99 djece. Rezultate, koji upućuju na visoku stopu siromaštva djece u Hrvatskoj, predstavio je voditelj projekta Paul Stubbs i drugi stručnjaci.

Legenda

KRATICA	PUNI NAZIV
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder (Poremećaj pažnje s hiperaktivnošću)
AEM	Agencija za elektroničke medije
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
CAP	Child Assault Prevention
CESI	Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
COPE	Children of Prisoners Europe
CRONSEE	Children's Rights Ombudspersons Network in South and Eastern Europe
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DND	Društvo Naša djeca
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
EK	Europska komisija
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
ENYA	European Network of Young Advisors of Ombudspersons for Children
EP	Europski parlament
EU	Europska unija
EUROCHIPS	The European Network for Children of Imprisoned Parents
FINA	Financijska agencija
GDCK	Gradsko društvo Crvenog križa
FB	Facebook
FRA	Agency for Fundamental Rights (Agencija za temeljna ljudska prava)
HAK	Hrvatski autoklub
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HBK	Hrvatska biskupska konferencija
HBKS	Hrvatski kickboxing savez
HBN	Hemoragijska bolest novorođenčeta
HFS	Hrvatski filmski savez
HLK	Hrvatska liječnička komora
HLZ	Hrvatski liječnički zbor
HNB	Hrvatska narodna banka
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HP	Hrvatska pošta
HUP	Hrvatska udruga poslodavaca
HURA	Hrvatsko udruženje društava za tržišno komuniciranje
HUVA	Hrvatska udruga vozača i autoservisera
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
INCCIP	International Coalition for Children with Incarcerated Parents

IOOP	Individualizirani odgojno-obrazovni program
JCN	Jedinstveni centar za naknade
JLP(R)S	Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS	Jedinice lokalne samouprave
JNP	Jednokratna novčana pomoć
KBC	Klinički bolnički centar
KZDB	Klinika za dječje bolesti
LGBTI	Lesbian, gay, bisexual, transgender, intersex
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MF	Ministarstvo financija
MINGORP	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MMS	Mreža mladih savjetnika
MP	Ministarstvo pravosuđa
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MU	Ministarstvo uprave
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
MZOP	Ministarstvo zaštite okoliša i prirode
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
NENO	Nacionalna evidencija nestalih osoba
NN	Narodne novine
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
OŠ	Osnovna škola
OZ	Odgojni zavod
PI	Prosvjetna inspekcija
PISA	Programme for International Student Assessment
PP	Policijska postaja
PU	Policijska uprava
PUP	Problemi u ponašanju
REYN	Romany Early Years Network
RH	Republika Hrvatska
RODA	Roditelji u akciji
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNHCR	Agencija Ujedinjenih naroda za izbjeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UDU	Ured državne uprave
UZS	Uprava za zatvorski sustav
VE	Vijeće Europe
VEM	Vijeće za elektroničke medije
ZOOSŠ	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom
ZOU	Zakon o udrugama
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSM	Zakon o sudovima za mladež

MMS STRATEGIJA PROTIV VRŠNJAČKOGA NASILJA

MMS STRATEGIJA PROTIV VRŠNJAČKOG NASILJA

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu

PSIHIČKO NASILJE JE "NEVIDIMO"

Vrijeđanje, izbjegavanje osobe, ogovaranje, ignoriranje, isključivanje, izoliranje, nepoštovanje i netoleranciju teško je uočiti, ali to ne znači da nasilje ne postoji.

DIJETE IZLOŽENO NASILJU PATI

Ono se osjeća nezaštićeno i nesigurno, osjeća stid, nelagodu, strah i često ne zna kome se obratiti za pomoć.

VAŽNA JE BRZA REAKCIJA

Ako do nasilja dođe, trebamo ga što prije zaustaviti, intenzivirati rad s počiniteljima i žrtvama, bolje povezati institucije i savjetovati roditelje.

NASILJE NIJE NEIZBJEŽNO

Problem nasilja je rješiv i stoga je važno provoditi preporuke i informirati druge o rješenjima predloženima u ovoj strategiji.

OBITELJ JE VAŽNA

Dovoljno pažnje, pozitivne vrijednosti, osjećaj zadovoljstva, konstruktivno rješavanje sukoba, razgovor i informiranost o nasilju glavni su obiteljski "alati" protiv vršnjačkog nasilja.

I U VRTIĆU SE UČI

Slikovnice, crtani filmovi i igre sa sadržajima koji potiču zajedništvo najbolji su način za sprječavanje nasilja od najranije dobi.

ŠKOLA PUNO MOŽE

Promoviranje nenasilne komunikacije i konstruktivnog rješavanja sukoba kroz nastavne predmete, uključivanje roditelja i "sandučić povjerenja" trebaju svakoj školi.

ZAJEDNICA JE ODGOVORNA

MINISTARSTVO zaduženo za obrazovanje treba organizirati edukaciju o vršnjačkom nasilju i osigurati provođenje preporuka.

UDRUGE mogu pridonijeti sprječavanju vršnjačkog nasilja kroz organizaciju radionica i druženja za odrasle i djecu.

PRAVOBRANITELJICA ZA DJECU treba vrtiće, škole i ustanove upozoravati i poticati na sprječavanje vršnjačkog nasilja.

Članovi MMS-a trebaju kroz prezentacije i razgovore osvještavati svoje vršnjake i poticati ih na proaktivni stav prema vršnjačkom nasilju.

MMS je Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, koja čine 20 djece u dobi od 12 do 18 godina

MREŽA MLADIH SAVJETNIKA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU – MMS JE GRUPA OD 20 DJECE U DOBI OD 12 DO 18 GODINA IZ CIJELE HRVATSKE KOJA POMAŽE PRAVOBRANITELJICI U ZAŠTITI I ZAGOVARANJU DJEČJIH PRAVA. ISTRAŽUJUĆI TEMU O ZAŠTITI DJECE OD NASILJA, U SKLOPU MEĐUNARODNOG PROJEKTA ENYA „NEKA MLADI GOVORE O NASILJU“, MMS JE ZAKLJUČIO DA JE ZA DJECU OSOBITO OPASNO VRŠNJAČKO PSIHIČKO NASILJE, ISKLJUČIVANJE IZ DRUŠTVA I IZOLIRANJE, KOJE ODRASLIMA ČESTO OSTAJE NEVIDLJIVO I KOJE MNOGA DJECA NE PREPOZNAJU KAO NASILJE. ZATO JE IZRADIO VLASTITU STRATEGIJU PROTIV VRŠNJAČKOG PSIHIČKOG NASILJA, KOJU JE NAZVAO „STOP TIŠINI KOJA BOLJI“

ŠTO JE PSIHIČKO NASILJE?

Pojavni oblici psihičkog nasilja su vrijeđanje, izbjegavanje osobe, ogovaranje, ignoriranje, isključivanje, izoliranje, nepoštovanje i netolerancija u odnosu na tu osobu. U usporedbi s fizičkim nasiljem, riječ je o oblicima ponašanja koji nisu vidljivi i teško ih je uočiti na prvi pogled pa govorimo i o „nevidljivom“ nasilju.

KAKO SE OSJEĆA DIJETE IZLOŽENO PSIHIČKOM NASILJU?

Dijete/mlada osoba osjeća se postićeno i izrazito nelagodno; strah ga je prijaviti bilo kome izloženost „nevidljivom“ nasilju iz straha od osвете i straha da osobe kojima se obrati neće biti zainteresirane za rješavanje problema. Često dijete izloženo nasilju uopće ne zna kome se može obratiti za pomoć. Stručne službe u školi (kojima bi se dijete, uz nastavnike/razrednike moglo i trebalo obratiti za pomoć) često djeluju samo kao administrativne službe, a postoji i uvjerenje da se prijave slučajeva nasilja, ako ih i bude, rješavaju sporo te da razne službe koje sudjeluju u njihovom rješavanju nisu dobro povezane.

ŠTO MMS PREPORUČA KAO MOGUĆE NAČINE RJEŠAVANJA PROBLEMA?

Postoji nekoliko razina na kojima bi trebalo raditi na prevenciji vršnjačkog nasilja: obitelji, dječji vrtići i škole te šira društvena zajednica.

U OBITELJI bi dijete trebalo usvajati pozitivne vrijednosti i stjecati komunikacijske vještine nenasilnog rješavanja sukoba. Dijete bi trebalo odrastati u obiteljskoj atmosferi koja mu pruža osjećaj zadovoljstva životom te dovoljno pažnje. Neprihvatljivost nasilnog ponašanja te konstruktivno rješavanje sukoba trebale bi biti teme o kojima roditelji razgovaraju s djecom u obitelji. Kako bi se roditelji uspješnije nosili sa zahtjevima roditeljske uloge u ovom području bilo bi dobro da budu informirani o rasprostranjenosti, znakovima i posljedicama izloženosti djeteta vršnjačkome nasilju. Tu informaciju trebali bi dobiti na roditeljskim sastancima u školi od strane dobro educiranih nastavnika i stručnih suradnika.

U Dječjem vrtiću trebali bi dominirati sadržaji koji počivaju na zajedništvo i sprečavanje nasilja – kroz slikovnice, crtane filmove za djecu i kroz igr.

U Osnovnoj i Srednjoj školi sadržaji vezani za nenasilnu komunikaciju i konstruktivno rješavanje sukoba trebali bi biti promovirani u okviru različitih nastavnih predmeta (hrvatski jezik, biologija, građanski odgoj), a o problemu nasilja i načinima njegova rješavanja trebalo bi općenito biti više govora u školi – i osnovnoj, i srednjoj.

Budući da djeca/mladi dobro reagiraju na film kao medij, poželjno je djeci prikazivati filmove koji na primjeren način tematiziraju problem vršnjačkog nasilja, a gledanje takvih filmova može biti poučno i za žrtve i za nasilnike. Posebnu vrijednost film može imati ako gledatelje uputi na konstruktivne načine rješavanja problema i traženje pomoći.

U školama češće treba organizirati aktivnosti s roditeljima. Djeci treba omogućiti da putem „sandučića povjerenja“ mogu, uz zajamčenu anonimnost, progovoriti o problemima koji ih tište. „Sandučić“ bi bili otvoreni jedino za pedagoge i psihologe u školi. Jačati povjerenje u stručne službe škole koje bi trebale djelovati kao podrška učenicima i poveznica između obitelji i škole! Kroz nastavu psihologije u srednjoj školi svakako bi trebalo predviđati sadržaje koji uključuju konstruktivnu komunikaciju. S obzirom na to da bi srednja škola trebala biti priprema za život u punoljetnosti, to je i priprema za buduće roditeljstvo (jer roditelji ne bi trebali biti izvor frustracija djetetu).

U DRUŠTVENOJ ZAJEDNICI

MINISTARSTVO zaduženo za obrazovanje trebalo bi osigurati stalnu edukaciju nastavnika za rad s djecom općenito i na prevenciji vršnjačkog nasilja te preporučiti školama provođenje svih ovih predloženih mjera tako da one budu stalne i dio svakodnevnog života škole.

UDRUGE mogu pridonijeti pravenciji vršnjačkog nasilja organiziranjem radionica za odrasle/roditelje i djecu/mlade, prikazivanjem filmova koji problematiziraju pitanje vršnjačkog nasilja te organizirati druženja na kojima će djeca i mlade osobe dobiti više informacija o tom problemu i konstruktivnim načinima njegovog rješavanja.

PRAVOBRANITELJICA ZA DJECU, kroz obilaskе dječjih vrtića, škola i ustanova, treba poticati na aktivnosti usmjerene radu na prevenciji vršnjačkog nasilja. Svojim istupima u medijima također treba upozoravati na ozbiljnost i važnost ove teme te na potrebu ustrojnog rada na prevenciji.

ČLANOVI MREŽE MLADIH SAVJETNIKA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU, kroz prezentacije u školama i u razgovorima s vršnjacima trebaju aktivno raditi na osvješćavanju razmjera vršnjačkog nasilja, posebno psihičkog nasilja među djecom te pozvati vršnjake, a naročito šutljivu većinu koja pasivno promatra to nasilje, na aktivitet usmjeren pružanju podrške žrtvi i jasnije iskazivanje neslaganja s djecom koja svjesno ili nesvjesno vrše neki oblik psihičkog nasilja nad svojim vršnjacima.

ŠTO UČINITI KADA DO NASILJA DOĐE?

Važna je brza reakcija svih odgovornih za postupanje u takvim slučajevima kako bi se nasilje zaustavilo, zatim intenziviranje rada, kako s počiniteljima tako i sa žrtvama nasilja, bolje povezivanje institucija čiji stručnjaci trebaju reagirati u situacijama nasilja među djecom te savjetovanje roditelja.

Sagledavši sve aspekte Strategije, zaključak je jednostavan i jasan: Problem vršnjačkog nasilja je rješiv! Svima nama, počevši od nas djece i naših prijatelja pa sve do roditelja /ustanova/institucija, preostaje provoditi preporuke i druge informirati o rješenjima predložena u strategiji „Stop tišini koja boli!“

